VÖRÖSMARTY MIHÁLY

M

ÖSSZES MŰVEI

VÖRÖSMARTY MIHÁLY
ÖSSZES MŰVEI 17.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HORVÁTH KÁROLY ÉS TÓTH DEZSŐ

17.

LEVELEZÉS I.

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1965

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

LEVELEZÉSE

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
BRISITS FRIGYES

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1965

Készült
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBEN

Lektorálta
LUKÁCSY SÁNDOR
SZAUDER JÓZSEF

ME Központi Könyvtára
525.075
MISKOLC

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1965*

Printed in Hungary

LEVELEK

1816

1. VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÉDESATYJÁHOZ, VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[1816 végéről való]

Carissime Domine Genitor!

Si quid celebrari quondam per nos Deus omniscius voluit, profecto, iure mihi imprimis laetandum esse video, quod Dile. Domnus Genitor postquam per longissimam annorum seriem variabilia mortali cuivis imposita subiisset fata, in optimo tum rerum, cum etiam valetudinis statu attigerit. Auspicium hoc quod solita postquam mutabilis remeasset via annus, ex divina bonitate nobis laetissimum obtigit cum plurium fortunati successus annorum serie praebeat opportunitatem explorandi status filiorum et simul testetur diligentem tantis vitae oneribus fracti in educandis liberis curam. Ego quidquid virium in me situm est, in id convertam, ut solatio laetitiaque quae vitam humanam levare imo protrahere videntur, Paterna pectora honesta sectando, virtutem amplectendo, scientiis vacando afficiam et sic quae huius aetatis taedia essent, si non sublevarentur, operibus meis sufferrem et Domnum Genitorem incolumem fortunatum et plurimorum annorum spatia superviventem cultu filiali incessabiliter prosequi colereque valerem.

1820

2. VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÉDESANYJÁHOZ, CSÁTI ANNÁHOZ

Pest. 27. Mart. 1820.

Kedves Asszony anyám! Gyakrabban írhatnék ugyan levelet, mivel erre más foglalatosságaim mellett is elég üdőm marad, de az elküldés esik nehezemre, minthogy Budán kell keresnem levelem vivőjét s ezt sem találom mindenkor ott bizonyosan, postán pedig nem akarok k. A[sszony] anyámnak költséget szerezni; megbocsát, tudom, ezért s nem magyarázza roszszá, ha oly ritkán tisztelem meg levelemmel. De bár ezen kevés leveleimben is fiúi tiszteletemen kivűl ennek bizonyítására valami mást tehetnék: örömest vennék, tudom, ruhátlan öcséim; örömest venné k. A. anyám is, ha valami olyant küldhetnék, a mire szüksége van; de nem küldhetek én egyebet a jó kivánságnál, mert szegény ember szándokát boldog Isten bírja, nem segíthetek, mint szívemből segíteni akarnék. Segítse tehát és gyámolítsa k. A. anyámat testvéreimmel együtt az özvegyek és árvák Istene és áldja meg mindenek előtt jó egészséggel, valamint, hála fölségének — megáldott engem is.

A mult vásárkor levelet kaptam Jancsi öcsémtől, melyben megírja szolgálatba állását. Valóban kedvetlenül vettem ezen levelet, valamint még azelőtt szegődése említését. Bár még akkor sürgetőbben ügyekeztem volna leverni szándékáról s bár eléggé megmondhattam volna néki, hogy közöttünk az, melyet ő választott, legalábbvaló állapot, tán eddig már szerencsésebb választása után jobb hivatalban állana és nem kel-

lene pirulva arról emlékeznie, hogy szolga volt. Tudom én környűlállásainkat, de mindazok mellett is, mást kell vala tennie, mert mit reménylhet ő szolgálatjából? sem kilátása sincs boldogabb s illendőbb állapotra. A mit már említettem, s neki elég hosszasan megírtam, azt állítom most is: legyen ő inkább akármiféle mesterember, mint szolga, s ez ámbár már későnek látszik, mégis sokkal jobb mostani sorsánál, vagy amit talán még inkább javalhatok, legyen falusi iskolában tanító, ha már íródeák nem lehet. A velenczei nótárius befogadja maga mellé, és ő erre tán legjobban ráállhat. A mi Ferkó öcsémet illeti, tanuljon egy darabig, hogy mind az írást, olvasást, mind a számvetést jobban megtanulhassa; de ne tanuljon három iskolánál többet, (ha csak valamely kedvező eset szerint nem reménylheti, hogy ezáltal szerencsés lesz,) különben ő is elkésik, mint a Jancsi s csak hasztalan tölti az üdejét. Kisebb öcséimet is fogja rá k. A. anyám, hogy a mennyire lehet az írást, olvasást megtanulják, utóbbi állapotjaikról majd rendel a jó Isten. Én az ünnepekre haza nem mehetek, kívánom pedig hogy azokat k. A. anyám s mind az otthon valók boldogan töltsék el. A tisztelendő plébános urat köszöntöm alázatosan. Egyébiránt kivánok minden jót s anyai kezeit és testvéreimet csókolván maradok Asszonyanyámnak hű tisztelő fia, Vörösmarty Mihál m. k. III. eszt. bölcselkedő.

[Cím:] Nemes Csáti Anna asszonynak,
néhai Vörösmarty Mihál elmaradott özvegyének
Velenczén.

3. VÖRÖSMARTY MIHÁLY HUCSKÓ SIMONHOZ

16. Decem. 1820.

Dicsőséges Rabula!*
Kedves Collegám!

Hogy a' haragos Mennykő — majd roszszat mondok — üssön el melletted, mi dolog ez? Czifrán, és deresen közelget az új esztendő, 's te nem is irsz örvendezőt nekem? Nekem! ki elméd' homályait szembetünő, sőt különben is igen érezhető okaim által el űztem? De várj rá, lator, majd irok én neked ollyat, hogy, mig el olvasod, a' nyavalya ki tör, a' hurut el állja torkodat, és náthád a' velőt — a' mi kicsin van — fejedből mind ki szija. Hallgasd:

Boldogságot ohajt o boldog Rabula, néked
Dalra-fakadt Múzsám Tolna' vidéke felől:
Bús örömet, beteg épséget, 's elavúlt roszsz két garasossal
Nagyra dagadt erszényt, 's egy guta-csapta zsebet.
Jéggé vált keblet, mellytől a' lányka szaladjon,
térdig ronda szakált, borzasat és vöröset,
Mellynél a' taplót meg gyujtani gyenge dolog lesz;
'S mellyből végre kötélt fonni nyakadra fogunk.
Ám de, hogy e' pompás örvendésemre el ájúlj:
Élj nagy kínok köztt százezer évi halált!!!!!!!

[Cím:] Hutskó Simonnak

Börzsönyből.

Vörösmarty Mihál
üdvözletet

Pesten.

* Rabulae sunt, qui abutuntur Iurisprudentia ad alienorum fortunas evertendas, aut ignorantia, S aut cm (curn) malitia.
Vide Ius. N. D. Markovics. C. 5.

1821

4. VÖRÖSMARTY MIHÁLY— KLIVÉNYI JAKABHOZ

Börzsöny. 3 Jul. 1821.

Meddig fogsz az igéret után hallgatni, Barátom?
Meddig gyötröd még lelkemet annyi felől?
Zajgó Pestieket kérdék aggódva; hazádat
kérdém, 's nem jöhetett a' bizonyosra eszem.
Sőt, hogy Bécsben vagy, már azt is kelle gyanítnom:
Pestről illy tévedt szó jöve rólad előbb.
A' hír' puszta szavát vizsgálni megunta figyelmem,
és lelkem szomorún csüggede kéte miatt.
Ám mondád, hogy Pécsre sietsz; de utána igérted,
hogy fogsz írni, mihelyt Pécsi helyedre jutandsz.
Jég, 's hófürtökkel tájunkra borúlt az erős tél:
bú vala folytában; bú vala lelkemen is.
Majd a' gyenge tavasz hüs szellőn szálla le, 's ezt is
már rekedő hévvel váltani kezdi nyarunk,
'S még sem jő leveled. Nem jő vele kedv, öröm onnan,
hol tán most téged lelki nyugalmad ölel.
Végre tudom, hol vagy, 's még sincs tudtomra, miként
vagy.
Ezt én csak tőled tudhatom: ird meg azért.
Vagy hát elfeledéd, mint részes lelkem ügyedben?
Melly igen óhajtlak, féltelek, elfeledéd?
Még ösmersz e Klivényi, hogy így bánsz gyenge szivemmel;
hogy kétségekkel fojtod el érzetimet?
Ösmerj ujra: keservidben keseredve veszek részt,

és öröm az nekem is, a' mi tenéked öröm.
Osztozom a' vigban, szomorúban véled; imígy ez
enyhűl; az gyarapúl, 's kétszeresítve tiéd.
Végre talán kérdéd, ki vagyok? ki nyög illy szomorodva?
Puszta magányosság' bús fia, — én vagyok az.
Én, kit társaitól különítvén ⟨.....⟩ félre szakasztott
a' bölcs gondviselés, 's Tolnai földre vetett.
Itt mint élek most? O! tudják a' kies erdők,
tudja hegyed, völgyed, Börzsönyi puszta vidék.
Gond töltvén fejemet gyakran visz tétova lábam:
ez ligeten, 's erdőn hűsbe ragadva viszen.
Szédelg mindenüvé, éjszaknak, délnek egyenlőn,
ellene a' napnak, 's tévedez a' nap után.
Haj! és nem hoz viszsza nyugottan. Menni kivánnék,
menni, hová láb nem visz, 's csak az elme segít.
Gyakran nézegetek dombomról csendes örömmel
a' suhogó erdő fái, 's homálya fölött.
Meszsze ki pillantok sik zöld térekre körűlem,
mig látásom az ég' végire jutva kivész.
⟨*mig szemem éle az ég' végire jutva kivész.*⟩
'S haj! Ott vész örömem: megürűlt keblembe unalmas
munkák' gondja rohan, 's kedvem ezt űzi, öli.
Napjaim így mulnak, 's nyomorúlt, hogy mulnak, örűlök,
bár nincs mit várnom csalfa reményem után.
Csillog ez, int távollétében, 's távozik ismét:
illyet szűl, 's temet el mindenik óra nekem.
Ám legyen úgy. A' jó Istennek gondja leszen ránk,
És te, — tovább már nem várhatok — írj, ha szeretsz.

5. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pécs, 1821. július 16.]

Kedves Barátom!

Alig öltözködtem gyászos köntösömbe, tüstént tollat ragadtam, s Barátom Uramat, igéretem szerint mindenről tudósítottam. Sajnálom, hogy levelem eltévedett, jobban sajnálnám,

ha roszsz kezek közé vetődött vólna. Most tehát röviden mindent újra előadok, mind azt miben, mind azt, miként vagyok.

Eleve egy titkos hajlandóság, és a' szabadság' szeretete gyűlöltették velem mind állapotomat, mind a' csendes magányt, melly ebben uralkodik: de a' mindenható szokás, és az idő mindent megváltoztatott. Már most nem csak békével tűröm, 's örömest viselem az egyházi terhetek [!]; hanem örűlök is, hogy a' világiak helyett, mellyek nehezebbemre estek, ezeket karoltam vállaimra. Nem is tudom mellyik világi tiszt vólna az, mellyért ezt hamarjában fel cserélném. Bölcsen írta tehát édes jó Barátom! hogy itt engemet a' lelki nyúgalom ölel. Az ölel, és igen jól esik ama' nehéz hányattatásokra viszsza pillantanom, mellyeken tavaly 's harmadéve által estem. Édes az a' gondolat is, hogy most nem csak a' Gyermekek' keserves oktatásán, hanem a' Jövendő' bizonytalanságán is túl vagyok. — Testemről nem kell aggódnom, azért minden gondomat az észre, 's szívre fordítom, hogy azt izmosítsam, míveljem; ezt pedig jobbítsam, 's gáncsaiból tisztogassam. Fojtom a' haragot, irtom a' haragnak magvait is. Semmit mód felett nem kívánok, azért ment is vagyok a' rettegtető reménytől. Minden igyekezetem oda czéloz, hogy azon tisztre, melly reám vár, képes, ügyes, alkalmas lehessek. Mindazáltal mégis meg lep néha az únalom: de ezt szűntetik némelly barátim' enyelgései, és a' Bertits, és Illésnek, két Szekszárdi Irnokoknak a' levelei. Sokkal tartozom nekik, mert noha felesek a' dolgaik, még is, mikor csak szerét tehették, mindenkor irtanak. — Többet tett az Illés a' kettő közűl: mert nem csak csínosan írt, hanem azon is iparkodott, hogy olly tárgyakat válaszszon, mellyek leginkább megérdemlik figyelmemet. — Különben dolgaim kivánságom szerint folynak. Társaim' természetét ismérem, ismérem a' magamét is: annak engedek, ezt zablán tartom, 's így minden versengésektől, mellyekben sokszor az ököl tesz igazat, én ment vagyok. Mind az által sokszor vetődik ollyas elő, a' mit sajnos tűrni, de a' béke' kedvéért tűrni kell. — Arról, ha éppen panaszt akarnék indítani, méltán panaszolkodhatnám, hogy közttünk kevés van, ki magyar lángomat ébresztené, vagy, kit magyar

lángom ébresztene! — Öszvesen hozatjuk a' Tudományos Gyűjteményt. — Én néha olvasgatom az Egyházi Értekezéseket is. A' nemzeti újságot Farkas, az Egyházi Törvény', 's Történetek' oktatója közli velünk.

Ez egy fiatal magyar pap. Valamint a' szive, úgy a' feje is derék: ezt az ész 's tudomány, azt a' hazafiúi láng, 's felebaráti szeretet díszesíti. Jobb egyházi szószóllónk nincsen. Olly ékesen, olly hatalmasan beszélleni a' templomban papot, mint ez, még eddig nem hallottam. — Se nem szabad életű, se nem képmutató. Bár sok illy ember volna a' megyénkben! — Másik oktatónknak Némethi a' neve: ez Jászfi, 's igen ájtatos. Jobban ügyel a' zsidó nyelvre, mint a' Magyarra, mert azt tanítja. Jó szívű ember, 's talán nem is csekély tudományú, de sikeretlen a' tanítása. Különben mind a' Magyart [M jav. ebből: *m*], mind a' nyelvét szereti, 's örűl, ha magyarúl beszéllhet. Ezek az oktatóink.

Tartásunk középszerű. Délben néha négy, néha [jav. ebből: *m* éha] öt, estve két néha három tál ételünk vagyon, 's egy meszszely borunk. Negyedfél órakor kelünk fel regvel, kilenczedfélkor fekszünk le estve. Sétálni egy hétben kétszer megyünk: kedden, és csütörtökön. Öltözetünk nem éppen tökéletes, hanem még is ollyan, hogy sem a' Pestinek, sem a' Bécsinek, sem a' Váczinak, sem a' Veszpréminek nem enged. Ezen darabokat kapjuk: egy bokáig érő köntöst (:reverenda:) egy övet, egy nyakravalót (:collare:) egy nadrágot, egy pár fejér ruhát, egy flanér mellytyűt, négy pár czipellőt, három pár harisnyát, hat vékony fejér sújtásokat, mellyekkel nyakravalók helyett élünk. Azonfelűl vagyon egy három szögű kalapunk, négy szögű papsüvegünk, újjatlan szárnyas köpönyegünk, s egy ingünk, mellyet ünnepeken magunkra öltünk. Papírost is ád az Intézet. Ezen környűlállások között már elmúlt innen onnan egy esztendő. Két hét múlva próba tételeinknek vége fog szakadni. 21dik august. Barátom Uramat, ha az Isten segít, haza menet, meglátogatom.

16. Július 821.

Igaz Barátja
Klivényi.

Szalay, és Szemerédy Urak igen kértek, hogy Barátom Uramnak írjam meg tiszteleteket, a' mit legnagyobb készséggel cselekszem. — Arról is tudósítom Barátom Uramat, hogy még az idén beteg nem vóltam, most is egészséges vagyok. Annyit tehet a' rendes élet!

[Postabélyegző: Fünfkirchen.]

Pécsről

[Cím:] Nemes, és Tudós Vörösmarty Mihály Úrnak, Tettes Perczell Sándor Úrnál

per Bonyhád. Börzsönyben.

[Tört pecsét.]

6. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pinczehely 8ber 15kén 1821.

Édes Barátom,

A' Zsebkönyvet nálatok én csak fél mámorral olvastam, nem is tetszhete úgy mint azóta meg tetszett, 's most annál ínkább sajnállom meg nem szerezhetését. Mi volt kedves darab előttem, a' versben azt tudhatod még Börzsönyből; a' prozában Podmaniczky és Kláuzál igen tetszenek. Az Aurórát meg szerezzük. Mit igér még az Imre Bátyám? —

A' vétek súlya, ha nem ismerném az originálist kedves volna előttem sőt igen igen kedves. A' versben fordított első felvonás sem mehetett arra a' hangra arra a' hármoniára a' mi az originalisban elöntve van. Szép a' Döbrentei nyelve szép de nem a' Mülneré 's bennem egy titkos erő mozgolódik melly vakmerőséget ád Mülnert egész szerencsével fordíthatni, de nem örömest bántanám meg jó Döbrenteinket, — nékie sokkal tartozunk úgy is már.

A' Tassót meg engedj elfelejtém, többször sok gond főzi a' fejet 's ekkor hamar szokott felejteni mindent; most megkapod.

A' Stephit igen igen tisztelem 's ha küldene nékem egy kevéske dohánykát mindég az ő egésségére színám 's pedig sudár füstre pípácskáimbul. — Barátod

László Teslér.

U. I. Neved napján meg emlékeztem rólad — Élj —

[A levél negyedik oldalán, Vörösmarty írásával, a következő verssorok állnak:]

Érkezik a' hős is csillogva, zörögve vasában:
harcz, szerelem forrnak keblében, 's lángra lobogván
villámló sebesen hajtják nem szünve haladni.
Már itt van, 's döngő paizsát a' fűre bocsátván,
's mellé tűzvén a' kelevézt, ölelésre sietnek
karjai, 's ajkáról „Jola" hangzik lágyan ömölve.
Az pedig aggodalom hangján így zengi keservét
O bajnok

[A verssorok előtt két áthúzott betű: E C áll.]

1822

7. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pécs, 1822. jan. 10.]

Kedves Barátom!

Két nappal az új esztendő előtt kaptam meg az Úr' levelét, mellynek mind én, mind a' Szalay, ki az Úrnak nagy tisztelője, nagyon örűltünk. Én csudálkozom, hogy olly sok terhes munka alatt el nem csügged, annál inkább, mivel se olly könyvei, minőket néha ohajtana, se olly baráti, kikkel gondjait megosztaná, se olly mulatságai, mellyek elalvó kedvét felébresztenék, nincsenek. Bennem, úgy érzem, annyi erő nem vólna, minthogy ezen csekélységgel is, mellyel csak játszanom kellene, alig bírok. De úgy szokott az lenni, midőn a' szív édes álmából feleszmélődvén, csalattatását mélyen érezi. Mert mi tagadás benne, a' kinek Magyar a' szive, azaz: egyenes, érzékeny, és büszke — az ide nem való: ha pedig ide vetődik, annál nyúgtalanabb, minél hathatósbak az említett tulajdonok. Tavaly véteknek tartottam volna ezt csak gondolni is; de most, midőn a' környűlállás sokakat ál orcza nélkűl állított előmbe, midőn látom, hogy a' természet' legnemesebb érzéseit is gúnyolják, sőtt kárhoztatják, mivel megfásúlt kebelekből minden emberiség kihűlt; midőn látom hogy a' legmíveltebb elme lecsüggő fővel szolgál a' színlett erkölcsnek, vagy, a' mint itt nevezik, ájtatosságnak, lehetetlen, hogy meg ne borzadjak, lehetetlen, hogy illy érzésekre ne fakadjak. Szent ugyan, és idvességes a' rend, mellyben vagyok, de átkot érdemlenek némelly sorsosi, kik a' szentség palástja

ME Központi Könyvtára
525.075
MISKOLC

alatt bitangolnak. Igen világosan szóllok, de olly kebelbe hintem panaszimat, mellyben koporsójokat lelik. Ez előtt azt gondoltam, 's megesküdtem volna: hogy ez a' rendeltetésem; de ha vagy hajlandóságimat, vagy állapotom' rendszabásait vizsgálom, szomorún megkell vallanom, hogy a' természet' szavát vagy nem hallottam, vagy elismértem. De már későn jövök észre: benn vagyok az örvényben, mellyből se útam se módom nincs a' kiszabadúlásra. Itt kell tehát sínlenem, itt kell életem' virágát dísztelen eltemetnem. Vajha lenne mindég annyi erőm, hogy e' csapást magas, és megrendűlhetetlen lélekkel tudnám viselni!

Közlök itt az Úrral két kis darabot, mellyek ízetlenségem' szüleményei. Az elsőt az a' boldog álom alkotá, melly e' tömlöczből kivezetett. A' másodikat az a' korcs képzelet, hogy Oktatómtól, kiről már Szekszárdon nem igen kedvezve szóllottam, megmenekedtem:

Eltünt a' szomorú éjjel valahára Egemről,
'S várt boldogságom' hajnala ujra hasad.
Már a' Vakbúzgó nem bírál engem ezentúl,
Nem nyög már lelkem durva hatalma alatt.
Már a' csalfa negéd híjjában okádja epéjét,
Híjjában kíván vermeket ásni alám.
Túl vagyok a' sáron, mellyben fetrengtem, örökre
Túl vagyok, és hozzád Lyányka! örökre közel.

A' második.

Két évig nyúzá egy Szent-buta árva fejünket,
'S szent szamarak lettünk szent vezetése alatt.
Áldom az Égnek Urát, hogy már valahára kimentett
E' kínzó Szentnek mesteri járma alól.
Jaj! ha az illyeneké a' várt mennybéli dicsőség,
Úgy soha nem juthat vég-jutalomra valóm!

Ez pedig nem sokára megfog jelenni a' *Hasznos Mulatságokban*, 's Juranics ő méltóságára készűlt, ki Generalis Vicárius vólt, 's a' kimúlt Kovalik' helyébe felemeltetett:

Fényes polczodról tündöklőbb polczra jutottál;
Szűk vala lelkednek tiszted' előbbi köre.
Érdemeid méltók ⟨*Méltók érdemeid*⟩ e' szép jutalomra,
de munkás
Férjfi-erőd' nézték a' fejedelmi szemek.
Igy, mikor a' ragyogó terhet válladra ereszted,
A' jutalom-koszorú fonja fejedre magát.

Az idén mi a' Görög nyelvet tanúltuk. Minő vólt a' munka, ollyan az előmenetel. Ha több ember vólna az oktatónk, úgy már most valamit érthetnék. De éppen ott állott meg, a' mi legszükségesebb, az analytikánál, és így nekem se volt tovább kedvem ezen száz meg száz regulákkal, kivételekkel, jegyzésekkel, regulátlanságokkal bővelkedő nyelvet út-mutató nélkül tanúlni. Ha majd két vagy három esztendő múlva kedvem kerekedik, 's lesznek alkalmas eszközeim, könnyű lesz előhaladnom. Jobban szeretném a' Franczia nyelv' tanúlását folytatni, melly tavaly félben szakadt, de alkalmatlanná tesz majd csak nem mindenre az a' mély melánkólia, melly szűnnapjaink ólta szivemen elhatalmazott. Azonban, hogy végképpen ne henyéljek, a' Német nyelvet tettem újra szorgalmam', és figyelmem' fő tárgyává, mert ohajtanám ezt az annyira szükségessé lett nyelvet nem csak érteni, hanem tökéletesen beszéllni is. Húsvét utánn a' Franczia nyelvet fogom elő, ha nagyobb előmenetelt tehetnék benn, mint e' korig. Olvasó könyvem Fessler' Marcus Aureliusa, mellyet eléggé nem olvashatok: minden Német munkák között ezt szerettem meg leginkább, és ha szerét tehetem, ez lesz az első azok közűl, mellyeket megszerezni szándékozom. — Az Aurórát csak láttam, de nem olvastam. Talán majd a' kezeim közé kerűl. — Egészségem nincs helyén; igen kegyetlenkedik rajtam az úgy nevezett reomatismus. De nagyobb, 's kínzóbb ennél szívbéli búm, mellyet talán az idő se tud megorvosolni. — A' Pistát, Sándort, Mikit, Móriczot tiszteljük én, és a' Szalay. Az Urat pedig a' Szemerédyn, és Szalayn kivűl én is csókolom.

Igaz Barátja
Pécsett, 10. Jan. 1822. Klivényi Jakab.

8. VÖRÖSMARTY MIHÁLY EGYED ANTALHOZ

Börzsöny. 26 Mart. 1822.

Elhagysz; elhagynak veled a' Bonyhádi Camenák,
kiknél tiszta szivünk mennyei lángra hevült.
Hasztalanúl riadoz viszhangja előbbi lakodnak,
oh Egyed: Árpádnak nem riadozza szavát.
Elhalt az, 's szomorú hangon nyög mostan utánad
a' magyaros szellem, melly dalaidra kele . . .
A' vendég ajkú népben ki találna gyonyört itt?
Zordon zengzeteit, mig te valál, feledénk.
Most halljuk szavokat; mért téged hallani többé
nem lehet: annyira szórt a' szövevenyes eset.
Igy, mikor a' csalogány elhallgat, vízi seregnek
fülsértő zaja hat nyilt füleinkbe, 's boszont.
De mi hasztalanúl számlálom bánatainkat?
Ah téged minekünk viszsza nem adnak azok.
Távol szép ligetink erdőkoszoruzta körétől
ennyi busúlt szivtől távol, örökre talán,
uj hiveid közepett hoszszas munkának eredve
buzgó kebledből hinted az égi magot.
Csak hintsd, és intsed tartós nyugalomra az embert:
példaadásra korost, engedelemre fiút.
Tiszta szemérmében gyarapítsd a' gyenge leányzót,
hogy pártája alatt szűz legyen édes öle;
Hogy boldogságát ott lelje meg a' heves ifju,
majdha szerelmeiket szent szavad egybe köti.
Oktass, és magyarúl terjeszszed az Isten igéjét:
így vele terjed majd a' hazanyelvnek ügye,
'S a' Honn is gyarapúl; te pedig fő karba jutandasz:
fényleni fog neved is Hunnia' díszes egén.
Engem azonban tán kétes tengerre riaszt a
fergeteg, és örömem zöld koszorúja lehull.
De hulljon, hadd hulljon el a' kis öröm' koszorúja:
csak te lehess boldog Zrínyi' hazája — hazám;

Jőjön bár, 's forgasson meg vad fergeteg engem:
csak ti szerencsésen éljetek, érdemesek,
Ti, kik, lábadozó létünket emelni sietvén
a' vad enyészetnek napjait elveritek.
E' fő sorban, Egyed, szivem, és szám teged is említ:
élj, szép csendedben nagyra haladva, soká.
Istened adjon erőt, szent gondviselése szerencsét,
hogy, bár léptenként, még magasabbra mehess;
Mert az mindenkor meltó fő polczra közöttünk,
a' ki nagyobb fénynyel viszsza nem élve ragyog.
Ezt hiszem én rólad, 's karemelve ajánlak az égnek,
és lelkem, noha bús mentedet érzi, örűl.

Fő Tisztelendő Úr!

Levelét Tratnernek átadtam. Igérte, hogy a' leirást a' T. Gyüjteménybe teszi. Mi Examenünket szerencsésen végeztük: Egyéb jó hirt Pestről nem irhatok. Imre köszönteti Fő Tisztelendő Urat, valamint tanítványaim is; Pista pedig e' fölött azt is igéri, hogy mihelyt jól megtanúl magyarúl, levelet fog irni. Külföldi Színjáték még nem jött. Tüstént elküldöm ha érkezik.

Egészségem jó. Ezt, és boldog elégedést kivánván Fő Tisztelendő Urnak is, maradok

hű tisztelője
Vörösmarty Mihál.

9. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pécs, 1822. ápr. 18.]

Kedves Barátom!

Ollyan készséggel fogadom el barátságos ajánlását, millyen örömmel vettem levelét. Régi ohajtásom, bár sűrübb lehetne levelezésünk, de engemet mind eddig meg gátoltak ebben részint rendes, részint mellékes foglalatosságaim, leginkább még is gyakor nyavalyáim, mellyek vagy testemet dúlják, vagy szivemet emésztik. Beteg testtel irnom nem szabad,

beteg szívvel nem örömest irok; mert úgy magamat rontom, így alkalmatlankodom. De már akkor, midőn két hétig utazott levelét kezembe szállították mind kivűl, mind belől ép voltam. Most tehát, elvégezvén legsürgetősb dolgomat, (:egy német beszédet:) már írhatok, és a' jövendőre nem csak válasz nélkül nem hagyom leveleit, hanem azon leszek, hogy olly soká, mint eddig, válasz utánn várakozniok ne kellessék. Nevekedő munkájának levélben közlendő helyeit ohajtva várom, hogy előmenetelének örűlhessek, 's láthassam, mit köszönhet neki, mit várhat barátomtól a' Haza. Nekem is volt egykor kedvem ebben, a' mezőben dolgoznom, de ellent áll mind tehetetlenségem, mind rendünk' némelly agyafúrt sorsosinak dühe. Püspökünk esküdt ellensége minden színjátéknak, 's azokat, a' kik azt akár kedvelik, akár elő segítik erkölcs-rontóknak tartja. Azért nem régiben minden megyénkbéli lelki pásztoroknak kemény tilalom alatt meg hagyá, hogy muzsikát házoknál ne tartsanak, és a' játékszínbe se magok ne járjanak, se a' tőlök függőket oda járni ne engedjék. A' Böjtben minden vasárnap akaratunk ellen egy illyen dühös szószóllót kellett hallanunk, ki minden beszédében nem csak a' játék szín, Román, költés, és muzsika ellen okádá szentségtelen epéjét, hanem azokat is kárhoztatá, kik nagyobb gyönyörűséget lelnek serdűlő Litteratúránk' remek szüleményiben, mint vagy az olvasó' eregetésében, vagy a' Szentek' életének olvasásában. Sokan vagynak illyenek, kik a' játék szint ördög' iskolájának állító arany Szájú Sz. János utánn, minden kivétel, minden különbség nélkül gyűlölik, csipkedik, üldözik mind szerzőjit, mind olvasójit a' Litteratúra' ezen gyönyörű Leányának. Hah, édes Barátom, miként vérzik illyenkor a' becsületes ember' szive, midőn az illyetén Buták a' hit' szent oktatásait nem lelkek' épületére, hanem önnön gyengeségek takargatására, boszszújok' ki öntésére, 's ál-czéljaik' el érésére fordítják. Miként sír illyenkor az értelem, mellyet a' vakok tapodnak, gázolnak? Ez az oka, hogy sokszor elkeseredem 's magamat olly életbe ohajtom, mellyben ⟨.....⟩ e' veszedelmes Törpék' hanyakodásait bátran nevethetném. Vonzódom a' világhoz, de nem az örömek miatt, hanem a' szabadság édesget magához. Azonban, ha újra nem

születem, nehezen fognak teljesűlni vágyaim. Barátom Uram' tanácsát elfogadván talán könnyítenék magamon, de másokat szomorítanék. Örömest tűrök tehát, csak azoknak ne vérezzem sziveket, kiknek Isten utánn legtöbbel tartozom. És miolta allapotomról mélyebben elmélkedem, azolta szenvedéseim kevesebbek, könnyebbek. El gondolom, hány ezren vannak, kiket terhesebben nyom a' nyomorúságok' súlyja, kiknek nem irígyelhetem sorsokat, és ez a' gondolat megkönnyebbít. Azt pedig, noha sokszor sokat álmodok, még nem álmodtam, hogy lehetséges volna egy élet, mellyet semmi bal eset meg nem háborítana. Tűrök tehát, a' mint lehet. Ha meg gyűlnek bajaim, ki öntöm őket Barátom résztvevő nemes kebelébe, hol vagy írt, vagy legalább enyhűlést bizonyosan lelek.

A' Grammaticusok földirási tárgyáról jól vélekedik: az esztendő első felében tanúlták itt az idén Erdélyt, Galliciát, Lodoméríát; ebben tanúlják az Europai Török birodalmat: Serviát, Bosniát, Bulgáriát 's. a'. t. Sajnáltuk, mind én mind Szalay, hogy reményünk be nem tölt: kivánnánk az esztendő' végén láthatni Barátunkat, kit most csak levélben tisztelünk mind Pista, mind az aprókkal együtt.

Pécsett 18dik April. 1822. Igaz Barátja
Klivényi.

[Cím:] Nemes, és Tudós Vörösmarty Mihál Pécsről
Úrnak
[Postabélyegző: Szekszárd.] Börzsönyben.
[Letört pecsét helye]

10. EGYED ANTAL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Paks 22. April 1822

Börsönyből Músád Nagypénteken ére lakomba,
Ő is, mint a' nap, gyászba borúlva vala.
Bú ült artzáján, keserű köny rezge szeméből,
És hív sóhajtást tároga keble felém.
Nem hallván lantom' Bonyhádban zengeni többé,
A' Duna' partjához, Paksra repűlve jöve.

Örvendék, noha még elmém nem nyerhete nyugtot,
Hogy Szeretőimnél láthatom írva nevem'.
Hogy nékik, kikhez lekötött volt a' rokon érzés,
Elválván tőlök, szívök utánnam eseng,
Első vagy Te, Vörösmartim, ki utánnam eredve,
Lágy Alagyáiddal tiszteletemre jövél.
'S a' görnyedt lelköt felüdítéd szép szavaiddal,
Mint a' lámpásnak lángja olajra szokott.
Igy megy ez életben; nints itt a' tiszta gyönyörnek
Széke; üröm leng, hol most nevetett az öröm.
A' szép hajnal utánn sokszor vad felleg ijeszt ránk,
És lelket lenyomó gondba meríti fejünk'.
Hadd vigye, engedjük, sajkánkat az isteni Végzés,
Bölts ő, és biztos partra fog érni velünk.
Igy gondolkodom én: hányjon bár sorsom akármint,
A' baj közt nem fog lelkem elesni soha.
A' bokros nyomoron már én győzkődni tanúltam
És a' szükségnek hódol alázva nyakam.
Meg tagadom magamat, tzepelem vállalva keresztem,
'S Mesteremet követem mennyire hagyja erőm.
Szíjjak azomban bár melly föld' részén levegőt bé,
És elrejtve legyek meszsze Barátim elől;
Emlékem mindég tartós fog lenni erántak;
Nem vesz rajta erőt semmi fonákos idő.
Azt a' lángot pejg, melly bennem gyúla Hazámért,
Tsak, mikor a' sír fog födni, felejtem

Egyed.

A' Trattner felelt. Bonyhád' leirása tetszik neki. Sörkent, hogy többel is kedveskedjek. — Kérdé a' fordítást is, mellyről néki említést nem tettem, hogy' megy? Megvallom, még Pakson elő nem vehettem azt. De mi elhallad, elnem marad. — Ha a' Külföldi Játékszín megérkezik, kérem, biztos alkalommal, méltassa kezemhez. — Lassanként ámúlásomból otsódom. Előbbi vidorsága elmémnek megtér, 's vissza jő kedvem a' dolgozásra. — A' Pista tsak olvassgassa a' Kazintzit 's koronként ha tsügged, ébreszsze fel a' sárga Burnóttal szunyákon orrát.

Barátja
Egyed.

Börzsöny 25 Apri. 1822.

Fő Tisztelendő Ur!

Nyájas Alagyája', 's a' barátságos levél annál nagyobb örömemre voltak, minél kevesebbé vártam, hogy illy hamar — teljesíti igeretét. Versezetéről ugyan, ösmervén szép tehetségeit, előre sem gondolhattam jónál, tökéletesnél egyebet; de ugy látszik, (ha önszeretetem nem csábít) hogy ez még nyájasabb azoknál, mellyeket eddig olvastam a' F. T. Uréiból. Én legalább őszintén vallhatom, hogy általa háborgó kebelem (mert illyen az ifjué) szelíd csillapatba jött; pedig mi jól eshetik ez nekem, ösmervén környűletimet, tudja nélkülem is, ugyanezért több tekintetből böcsös marad szives jóvolta, mellyet levelében nyilatkoztat.

A' mi Bonyhád leirását illeti, Trattner igazán szól felőle: én örűlök, hogy A' F. T. Úr munkái már egyszer olly világosságra jutnak, a' mellyre méltók. Ovidius leveleivel kár volna sokáig várakozni. Adjon ki belőlük legalább egy könyvet: hadd ösmerje hazánk egyszerre több oldalról fáradozó fiát, 's hasznos ajándékát. Én sem vagyok vég képen henye sokféle foglalatosságim között: elő fogom néha félben maradt verseimet, noha hol ez, hol amaz szegi kedvemet; de teszek, a' mennyit tehetek, 's ennél többet, ugy tartom, senki sem kiván. Igy élek, 's andalgok a' gyönyörű tájon, melly csendes örömű lelkemmel épen megegyez. Munkára virradok, avval nyugszom el: szünetem igen kevés. Ha fogynak dolgaim, ujakat keresek; mert ezek elszórják némelly aggodalmimat. Csüggesztő kedvetlenség ritkán hat szivemre; mert tudok bízni a' jó Istenemben, 's mig ez így marad, nem tartok semmitől. Az unalom ellen csak egy rendű foglalatosságom is elég oltalom; változó érzéseim pedig, mellyeket a' költészség' (szabad legyen mondanom) lelke még tündérebbekké tesz, azt egészen ösmeretlenné teszik előttem; mert

Kétes szép remények
töltik keblemet; [] jav. ebből:]
búmat édesítik,
dulják kedvemet,

's így, kötött szemekkel
fellegútakon
visznek álmodozva [jav. ebből: álmadozva]
a' zárt kör felé.
'S Ah, ha veszteség van
szánva sorsomúl,
csak te, szép reménység
csak te légy velem.
Köss az ifjuságra
égi szárnyakat,
hogy kerülje a' föld'
szentetlen [jav. ebből: szenten] porát;
Adj az ért korúnak
állhatást, erőt;
nyujts az elhalónak
gyámoló kezet,
míg rogyó inakkal
sirba vánczorog!

Külföldi Játékszín még nem jött; mihelyt lesz, megküldöm. Pista már elolvasta nagyobb részent Kazinczyt, ⟨'s⟩, biztos alkalommal köszönettel fogja megküldeni, 's kért, irjam meg addig is⟨,⟩ köszöntését, a' mit én⟨,⟩ Öccsei ⟨,⟩részéről is, kéréseikre, örömmel teljesítek. Mindnyájan egészségesek vagyunk, én ezt kivánom a' Fő Tisztelendő Urnak is, és maradok

hű tisztelője
Vörösmarty Mihál.

12. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pécs. 1822. június 17.]

Kedves Barátom!

Mivel Levelének hozóját se nem láttam, se nem tudtam meg kicsoda, válaszomat nem az által, hanem a' postán küldöm el. Sorsom most csendesebb, mint volt a' minap, de ha jobb utánn sohajtozom, nem ragadhat rám az állhatatlanság' béllyege. Mert akár mennyire törekedem, a' szabadság'

szomját bennem el nem olthatom, melly annál nagyobb, minél inkább szeretnék a' vének a' vakbúzgóság' igájába nyomni nyakunkat. Eddig az okosságtól vártam segédet, de már kénytelen vagyok a' Jövendőhez folyamodni, 's ebben keresni vígasztalást; meg is felel várakozásomnak, mert az okosság arra bír, hogy tűrjek, mivel szép tűrni, 's nemes dolog: az könnyíti fájdalmimat, midőn kecsegtet, hogy rövid idő alatt vagy megszűnnek, vagy igen igen tűrhetőkké lesznek. — A' káplánkodás sincs ugyan minden baj nélkűl, de az a' miénkhez képpest elenyészik. Ha pedig valamelly kedvező eset az öregeket csoportosabban küldené az örök boldogságba, még az a' panasz is megnémúlna, melly most a' vén, 's plébániára nem kapható káplányok' szájában remeg. Igen alkalmas eszköz leszsz ennek meggátolására a' Jövendőben az a' végezés, hogy esztendőnként négynél több fel ne vétessék. Elkerűlhetetlen a' zavarodás, ha nyolcz öltözik fel, noha négynek alig találkozik helye. Azt pedig meg nem foghatom, mi szomjúhoztatja olly temérdek ifjakkal e' rendet. Az e, hogy igen jó, az e, hogy nincs más menedékek, nem tudom; de azt tudom, hogy éppen ezeknek a' nagy száma minden nyomorúságunk' ere. Legkisebb hibájért frakkal fenyegetik az ifjat, mert egy helyett húsz vagyon. Ez az oka, hogy a' jó elme sincs becsben, ha emberiségét a' bontaság köntösébe el nem tudja röjteni!

De hogy Barátom Uram' tudósításaira térjek, ha kilátásai elsülnek, azon nem fogok kevesebbé örűlni, mint az Úr, mert így nem csak czéljához, mellyre tör, könnyebben közelíthet, 's el is érhet, hanem azon felül itt nyavalygó barátját is felderítheti, vagy tudományokat, vagy a' Magyar Litteraturát illető tudósításaival. Sokat nem lehet az újságba 's a' Gyűjteménybe tömni, melly mind ritkaságára, mind kellemére nézve megérdemli, hogy a' jó Barát jó barátját azokkal megesmértesse. — Irja meg, van e még az Imrének szándéka hozzánk jönni', 's ha van, megegyeznek e vele Szülői? — Verseit várva várom. — Tisztelik az Urat Szemerédy, Szalay, és én csókolom, valamint a' Perczelleket is, az Urnak

Igaz Barátja
Klivényi,
2. évi kispap.

17. Junius. 822. Pécs.

Egy Deák verset közlök az Úrral, mellyet lelki atyánkról fekete epém koholt:

Lacrimor egregios subito decedere letho,
Vivere pestiferos plurima lustra viros.
Kloss vivit, Bregovits moritur, proh numina! — Verum
Mors quoque pestiferos horret adire senes.

Még egyet:

Leonídásról.

A' holtak közepett, Leonídást rakva sebekkel,
Lelvén a' Győző a' csata néma helyén,
E' volt a' Bajnok, mondá, 's a' spártai Hősnek
Elfödeté tetemit persai bíbor alá.
Félre ezen rongyal, zúgá iszonyodva egy árnyék,
A' Hős' lelke — kevély bíborod engem igáz.
Tégy síromba paizst, 's dárdát, hogy senki se tartson
Engem Persának Styx' folyomatja körül.

Jelül írom ezt, hogy lantomon néha néha illy gyenge hangokkal játszom.

13. EGYED ANTAL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Paks. 6-ik October. 1822.

Nemde, Vörösmartym! verset vársz tőlem? egésszen, hidd el, most kialutt bennem Eráto' heve. A' vers csöndet, időt vár, én pejg szünnepeinkben, mint mások, lármás múlatozásra kelék. Majd a' Bachusznak szentelt dombokra ki járok; és zenegő lant közt töltöm enyelgve napom.' Majd a' szőke Dunát hasogatjuk görbe tutajjal; 's Zádori fűzesben víg lakodalmat ütünk. — Kérdéd vallon azon szép szándék, mellyel Atyáink' harczait írni fogám, ment e sikerrel elő? Fájdalom! a' környülmény azt csirjában eloltá; helyhezetem hozzá könyveket itt nem adott. — Mégis, mint szoktam, hogy verssel lépjek elődbe, ím' ide zártt Alagyám fogja leróni adóm'. — A' végső Késértéshez sok jókat ohajtván; éllj, kívánja, soká, régi Barátod Egyed.

Egyed Antal Jeszenszki Miklósnak viszont üdvözlését.

Csibrákról Músád hozzám ért Paksra Jeszenszki,
'S idvöddel küldött csókod' ölelte reám.
Chárisziai ajka magyar hangon zöngötte fülembe,
Hogy létét nékem volna köszönni oka.
Örvendek, ha ezen részben szolgálatom' adtam;
'S a' költésre nagyobb ösztöneidre levék.
Jól tudom én, a' sörkentés, önnön ügyelésből,
A' kész szellemet is mennyire rugja elő.
Sok magas elmék a' feledékeny szögben alusznak,
Mert inger nélkül kelle maradni nekik.
Bár a' pályáján sebesen vágtatva fut a' ló,
Sarkantyút értet néha szügyéhez ura.
Mennj, kűzdj, és fáradj, kijelelt tárgyadhoz elérni;
'S a' benned felgyúlt lángot alunni ne hagyd.
A' nagy czél nagy munkával jár: a' henye erkölcs
A' dücs' honnában nem fog örűlni soha.
A' Phőbusz Téged' jobb szerből képeze; töltsd bé
A' hivatalt, mellyet sorsod elődbe szabott.
Áon' lányi ugyan nem igérnek Krőszusi kincset,
Sem nagy tisztséget, sem fejedelmi lakot:
Adnak azonban szép Nevet, adnak zöld koszorúkat,
'S életet a' bontó bús temetések utánn.
Ezt tartsd mindörökön, ha hanyatlik kedved, elődted;
'S a' terhen felleng lelked örűlve hat ált.
'S engem, kit hozzád lebilincselt a' rokon érzés,
Még élsz emlékben tartani el ne felejts.

14. VÖRÖSMARTY T[ESLÉR] BARÁTOMHOZ

[Börzsöny. 1822. március—április]

Miként nyugatnak gyenge fuvalma, melly
Lebbentve kél a' vad hegyek' öbliből,
'S lassú nyögéssel zúgja végig
Gallyasodó ligetünk vidékét,

Titkon sohajtod bánatodat te is.
Fojtott keserv zeng bús ajakid közűl:
A' tűrhetetlen veszteséget
Sínli szived, 's töredezve vérzik.

Sérelmeidnek nem tudom én okát;
De részvevéssel hallom az illy panaszt,
Mert én is oh — és hányan érzik! —
Érezem a' keserű nap' átkát.

Szépen virít zöld ágakon a' virág;
De törzsökének keblibe hull hamar,
Mig végre ezt is sírba dönti
A' lecsapó zivatar' nyomása.

T[eslér]! im ígyen változik életünk,
Hamar lehervad a' kis örömvirág:
Temessük a' tört szívbe, ah majd,
Megszakad az valahára 's nyugszik.

Igy ír barátod, kit ha talán feléd
Vezet korának szétlebegő szele:
Olvashatod bágyadt szeméből
Hasztalanúl epedő szerelmét,

'S más szenvedések' szembetünő jelét.
De tűrni tud már: nyugva tekinti a'
Napnak borultát, nyugva várja
Felleg alól kitörő világát.

15. VÖRÖSMARTY MIHÁLY EGYED ANTALHOZ

[Börzsöny. 1822. június—szeptember]

Mint vagy Egyed, hű nyájadnak közepette, miként van
A' szomorú Naso durva getái között?
Zeng-e panaszt magyarúl, mint nyelvén érdekelőbbet?
Hallja-e Hunnia is már valahára szavát?
A' mit fáradozó elméd készíte, ne titkold,

Önts, ha lehet szaporán a' magyar észre sugárt.
Mellyre ugyan méltó, olly fényben, lássa hazánk is
Már egyszer nevedet munkai czímed után.
Hát ha az ősi hadak' rendét 's a' mostanit írnád:
Nemzeti érzésünk gyúlana általad is,
'S látnók, a' döntő magyarok mint víttanak egykor,
Nádasdit látnók Prusszia' romja fölött,
A' fejedelméért vérrel 's élettel adózó
Nagy nemesek' harczát, 's közben ezernyi csatát,
Mellyek vagy rontván, vagy emelvén honni erőnket
Megtarták így, mint most van, az ősi hazát.
Mert mi egyéb, ha nem a' harczok, tarthat meg akármelly
Országot? mi egyéb szerze nekünk is, Egyed?
Ah így van, 's volt ez. De ha mind ezt fényre vihetnéd
Mennyire jutna neved, mennyire érdemeid.
Vagy tán kezded már. Mit is érhet gyenge beszédem?
Nagyra nagy ösztön kell, 's azt szived adja, nem én.
Élj, 's mint a' lefolyó Duna, szüntelen élve hazádnak
Érdemmel hosszítsd a' rövid életüdőt.
Én ösvényeimen meg nem csökkenve haladván
Megteszem, a' mit hágy végzenem a' kis erő,
És ha elégled ezent, mit tiszteletedre viszek most,
Több nem kell: szívből 's nem jelesedni viszem.

16. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR BARÁTOMHOZ

[Börzsöny. 1822. augusztus—szeptember]

Teslér, ki hitte, hogy megint feléd
Visz változékony sorsom' istene?
Ki hitte, hogy még egyszer nyughatom
A' hű barátság' karjain veled,
'S mit most akadva késve hoz 's viszen
A' néma tolmács, azt buzgó szivünk'
Teljes hevéből nyers szó fejti ki,
'S titkunk ha lesz, nyílt ajkunkról ömöl,
Nem a' lezárt lap' álmos rendiről.
Ki hitte ezt? Lásd, még is így leszen.

Ha Pinczehelytől Görbő nincs tova,
Ha Pinczehelyhez Teslér hű marad,
Őtet barátja többször látja ott.
Nyilas' havának kezdetén tanyám
Görbő leend, ott lesz majd Pista is,
'S köszönt előre és örűl velem.
A' dolgainktól megmaradt üdőt
O melly vidáman fogjuk tölteni!
Együtt csevegvén, vagy hallván ha lágy
Hangokra ébredt hegedűd' húrjain
Szívszaggató nótáid zengenek;
Vagy túl az élet' megszükűlt körén
Shakespeare' világát választjuk lakúl,
Hogy, míg zajával eltelik szivünk,
Ne halljuk itt a' külvilág' zaját,
Melly édes álmainkat elveri.
Éld addig is, barátom, boldogan,
'S ha néha — a' mi bár távol legyen —
Setét, komor színt vet rád a' világ,
Csak istenedhez, és szivedbe nézz;
Ott fény, örök fény van, 's itt nincs homály:
Igy földerűl majd ködbe vont szemed,
'S amerre nézesz, víg tavasz leszen.

17. VÖRÖSMARTY MIHÁLY EGYED ANTALHOZ

[Börzsöny. 1822. október]

Kedves volt leveled, most is, mint máskor, előttem,
Kedves főképen mert vigadozva köszönt.
Ah de vidáman, Egyed, nem válaszol arra barátod:
Búba merűlt lelkén fájdalom' árja csapong.
Gyáva panaszt nem fogsz te azonban hallani tőle,
Szíve' sebét önkényt elfödi más szem elől,
Azt még is bánatjának szüntére kimondja,
Hogy búcsúzástól retteg előre nagyon . . .
Jött szilaj és szabad érzésekkel nyugtalan ifju,

Élni kivánt, 's maga sem tudta, kereste, miért?
Gond nélkűl az egekre szegé még bútalan arczát,
Arra veté szemeit, lelke is arra kele.
Nem sejté, hajh nem hiheté, hogy földi valóság
Boldogságának vethet örökre határt.
Képzete megszűnt itt. Komoran nyúlt 's hosszan elejbe
A' már nem képzelt életi pálya' helye.
Megnyílt keble, kivánságok fakadoztak erében,
'S egy kép, fellegiből, érzeni földre voná,
'S most távoznia kell. Az üdőnek szárnyai húzzák,
'S kétes sorsával küzdeni messze vetik.
Ah majd földet eget megmér szomorodva szemével,
És égen földön nem leli a' mit ohajt:
A' kit teljesedő gyönyörében visszahoz álma,
A' ki szivének bús lángjain élve lebeg.
De minek említem? Mennem kell ... menni utóbb is,
Mindnyájan örök éj' csendibe menni fogunk.
Addig is a' kegyesség' legjobb adománya, barátság,
Bírja kivánatimat, 's nyújtsa mosolygva kezét;
Ez szánjon ha homályba borúl teli fénye napomnak,
Ez legyen örvendő társ ha vigabbra derűl.
Igy noha bús, még is kelletlen nem lesz az élet,
'S kedvemet a' szükség, bár szegi, el nem üti.
Légy te is a' kevesek közt buzdítgatva segítőm,
Légy te is ébresztőm, 's híve nevemnek Egyed.
Majd ha szivem' bajain könnyít az üdő haladása,
'S kínos gondjaimat győzve feledve tanít:
Én 's te együtt zengjünk az üdűlő honnak örömdalt,
'S gyenge viráginkból fris koszorúja legyen.

1823

18. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pécs, 1823. febr. 17.]

Kedves Barátom!

Mind Dajaszász által, mind a' postán küldött levelét megkaptam. Midőn az elsőt elolvastam, mindjárt akartam válaszolni, mivel az irásra időm is volt, kedvem is: de füstbe ment szándékom, mert a' levelet nem a' Dajaszász, kit nem is láttam, hanem egy kis gyermek, ez se nekem, hanem másnak adta által. Januárius' közepén meglátogatott bennünket Teslér, és Salamont az ur' kivánsága szerént közlötte velem. Ez új ösztönöm volt az irásra, és csak azért nem adtam a' levelet postára, mivel először, jár e oda posta, nem tudtam, osztán Szalay várt, nem tudom, kit azon kerűletből, ki által el lehetett volna küldeni. Azonban meg [jav. ebből: még] érkezett a' postán második levele, melly ugyan az irásra nem kényszerített, készen lévén ide érkezte előtt válaszom, de abban eligazított, hogy levelemet, ha postára is adom, kezéhez veendi. — — Mondám az imént, hogy Teslér közlötte Salamont velem. Kevés időt engedett az olvasásra, de azért még is elég figyelemmel futottam által rajta. Itéletemet annál örömestebb megirom, minél kedvezőbb az Barátom Uram részéről. Nekem ugyan minden kifogás nélkül tetszett, tetszett Szalaynak is, ki előtt egy két helyet kiolvastam, és reménylem, többeknek is fog tetszeni, azoknak bizonyosan, kik vagy hason érzésüek velünk, vagy a' szerencsés törekedést minden hazafiban, főképen az ifjakban becsűlik.

Az idén tanúlásunk' egyik ága az erkölcsi tudomány. Tanítóink Vörös Mihál (:Theologiae doctor:) fiatal, de igen derék férjfiú. Csudára méltó szorgalommal gyűjtött tudományáért érdemel e nagyobb dicséretet, vagy azért, hogy igazi magyar, én nem tudom. Tanítását tanúlni öröm, magyarázását hallani gyönyörűség. Beszédét inkább kelleti a' talpra eső okoskodás, és velősség, mint az ékes szóllás, noha ez amazt nyomban követi. Másik Tanítónk Kolb, canonok, magyar lelkű német ember. Ezen két embernek köszönöm a' bennem történt szerencsés változást. Azt a' ködöt, mellyet fejem körűl a' félig értett, és fertálynyira tanúlt Philosophia vont, ezek szétt oszlatták, olly szövétneket nyújtván kezeimbe, mellynek világánál bátran lépeget a' halandó, 's nem kell tartania a' megbukástól. — Terhessen esett ugyan először pappá lennem, osztán megmaradnom, de most már örűlök, és pedig szivemben örűlök, hogy azzá lettem, a' mi vagyok, és megmaradtam; és éppen azért, hogy kifejlődtem azon éjből, mellyben botorkáltam, 's botorkálnék most is, ha az volnék, a' mi nem vagyok, pedig még most is elég van, a' mi se most nem fér a' gyomromba, se ezutánn nem fog bele férni. De ezeket elnézem: qui iam consuevi fortiter esse miser, hogy Ovidius szavait magamra alkalmazzam.

Most leírom tisztemet, mellyet Előljáróim' végzéséből viselek. De hogy jobban megérthessen, járatlan lévén a' Szeminariumi Constitutiókban, egy két szót előre bocsájtok. Két felé vagyunk osztva: az egyik osztályban vannak azok, kik vagy a' második, vagy a' harmadik, vagy a' negyedik esztendőben vagynak. Két ifiú ügyel reájok, az utolsó esztendőbéliek közűl: Ductor, és Vice-Ductor. Ez a' Szalay. A' második osztályban vagynak az újjonczok, két mester' vigyázása alatt, különös szobában mind nappal mind éjjel; a' többiektől többnyire, még a' sétálásban is külön. Ez előtt a' mestert a' negyedik, a' vice-mestert a' harmadik esztendőbéliek közűl választották, az idén másként történt, mert mind a' mester, mind a' vice-mester az én esztendőmbeliekből vagyon. Uraságom a' mester. Ez dignitásom' neve. De minekelőtte kötelességeimet leírnám, megmondom, hogy miért választott a' Praefectusunk engemet mesternek.

Először azért, hogy négy újjoncz' igazgatására elégségesnek itélt engem is, kizárván a' negyedik esztendőbelieket. Másodszor, mivel ezekkel kellene lennem, ha physikus koromban öltözködtem volna fel. — Most hallja kötelességeimet. Tisztem az újjonczokat minden törvényekre, szokásokra, és szertartásokra oktatni: cselekedeteikre vigyázni, ha hibáznak, inteni, és minden hónap' végén rólok relátiót adni irásban. Gyermekség az egész dolog, még is olly fontos, hogy a' mesteren áll az újjonczok' szerencséje. Ha a' mester valakiről azt irná: haragos, indulatos, makacs, vagy renyhe, religiótlan, 's t. e' f. csak kétszer, már az illyen ifjúnak ingadoznék a' papsága. A' püspök minden esztendő' kezdetén, midőn törvényeinket felolvastatja, az újjonczok' mesterének lelkére köti, hogy a' kezére bizott ifjakra különös gondja legyen, vigyázza ki, ha lehet, még gondolatjaikat is, és ha ez roszsz, jelentse meg az Előljáróknak: mivel az első esztendő próba. Többnyire a' mesterek ehhez tartották magokat, és ez volt az oka, hogy sok ifjak kiküldettek, a' többiek pedig, ha megmaradtak, az első esztendőt életekből is kitudták. Képzelheti Barátom Uram, minő örömemre szolgál az nekem, hogy legényimmel úgy bánhatok, a' mint én kivántam, hogy velem bánjanak. — A' természetben nincs ugrás; azért képtelenség egy ifjútól, ki a' szabad életből most áll ki, olly tökélletességet várni, millyenre azok mehettek, kik a' zárt élethez már hozzá törődtek. Nekem nem a' püspök' szava a' regulám, hanem önnön tapasztalásom, azért nem is vagyok azon, hogy a' terhes első esztendőt még terhesebbé tegyem, hanem, hogy, mint jó barátjok, szoktassam, és példát adjak mind nekik, mind másoknak, miképpen kellessék mesterkedni. Ezzel nem dicsekszem, hanem érzéseimet közlöm Barátom Uramal, ki barátját esmeri. De vannak tisztemnek olly tulajdoni is, mellyek könnyebbségemre szolgálnak. Ezek közé tartozik, a' többi között, hogy estvénként egy két órát az alvás helyett egyedűl tölthetek vagy pipázva, vagy olvasással.

Olvastam mind az Aurórát, mind a' Hébét, Nagy gyönyörűségem telik Telegdi Miklós' néhai Pécsi püspök' édesdeden folyó beszédiben, mellyek Pázmány' ékes beszédit feljűl múlják. Szépek Jánus Pannonius versei is; ha czím nélkül

olvastam volna ezeket, azt kell vala gondolnom, hogy a' római aranykor' irójinak munkájit olvasom. Időm' nagyobb része a' német könyvek' olvasásába vész. Kézi könyveim Schiller' költeményi, és Klopstok' ódáji. A' franczia nyelvben is turkálódom, nem annyira a' tanúlás végett, hanem inkább azért, hogy azt, a' mit már tudok, el ne felejtsem, míg alkalmasabb időm érkezik folytatására. — Igy folyik életem, nem vigan, de megelégedve. Barátom Uramról gyakran emlékezem, és példájára búzdúlok, noha csak akkor fogom követhetni, midőn állandó helyezetben leendek. — Tisztelem Perczelt, Pöczöt, Németet. Tisztelik Barátom Uramat Szalay, és Szemerédy. Én pedig tisztelem, és csókolom, mint

régi, és hű Barátja

Pécsett 17. Feb. 1823. Klivényi Jakab,

3. esz. Nevendék.

19. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kéménd Martius' elsőjén 1823.

Szeretett Barátom,

Igen kedves vala nékem Drámád, el-olvastam azt kétszer; el-olvasta Klivényi is. — Barátom szép Pálya nyílik előtted, menj bátran igyekezeteidnek nem szokott szerencsét ígérek. A' Hazát Te fogod dicsőíteni, 's a' Haza Téged'. A' Darab, ez az első, engedj meg, hogy Bírót 's barátot jádszak benne. A' mit nékem mondott Kazinczy azt mondom néked is „Tartsd-meg a' cothurnusi lépdellést;" úgy látszik, sok magyar eredeti Darabjainkban azt nem igen találjuk. Hogy az meg lehessen, távózzál-el a' mindennapi beszédtől, valahol el távoznod lehet. Utóbbi Darabjaidban pedig önts nagyobb originálitást, az az: adj nékik nem csak helyel hellyel [!], hanem az egész folytában *magyar charaktert;* ne fesd tehát személyeidet sem talán magad érzeményeidbül, sem a' mostani időkbül hanem fesd a' természetet magát, a' charaktert és a' lelket. Hogy ezt is meg tehesd, a' Historiának, honnén Darabodat veszed, *mély studiumát* ajánlom. Tekints Kisfaludyban a' kit az egész világ irigyelhet nékünk, ott min-

den festésben meg találod a' magyart a' mint ő él, mozog, jár, vígad, érez 's' tbb. Ez közönségesen: különösen pedig

Görög Mythologiát ne adj hősseidnek mint: „A' felleg gyűjtő" Lászlónak vagy kinek szájában. Ez minket talán hamarébb Jupiterre nem pedig László Istenére emlékeztet. Odábbá a' második Jelenésben ne alatsonítsd annyira a' királyt, hogy már két asszony sem hiszen nékie hanem kéntelen Vidre szorulni; azért a' Vid' szavait hadd a' királyéban vagy Vidtül ha nem akarod el venni, fordits valamit a' dolgon. — „Cherub" nagyon nagy sokaságot teszen, te pedig ezt egyesben vetted nem tudom hol 's mellyik Jelenésben de Lászlóra alkalmaztatva „Igy állott Eden ajtajánál Cherub." ⟨...⟩ Illy hiba a' *Schuld*-ban is van; de talán lehet olly figurával élni, mellynek nevét magam sem tudom. Ernyeit jónak lelném ha rövidebben de nyomosabban beszéllené Salamonnak a' háborút az 5 ik szakaszban. Ezt pedig azért, mert Ernyei itt valóban hosszan múlat bennünket, ez pedig azon a' helyen már az Darabnak *Oeconomiája* ellen vagyon, 's így az 5 ik (melly nagyon hosszú) 's a' többi négy első szakaszok között szebb proportiót találhatnánk. Ez a' kevés az a' mit én javalhatnék. Az ölések — mint Te gondoltad — nagy számra nem mennek azért a' tragicumot benne ne kissebbitsd. Adja pedig az Isten, hogy nékünk több Darabokat írhass. Szemedben vallom pedig azt, hogy *sok helyeidet* írígylem tőled, kivált Jolánodat; ezt a' szeretetre méltó kedves kis Teremtést, mint a' szép pára-fény a' tiszta kék égen, úgy tűnik-fel 's úgy kí is marad ismét a' Darabbul, 's Bátorival talán nem elégszünk meg, pedig csudálnunk és szeretnünk kell őtet. —

Kazinczy irt, egésséges; nagy kedvét leli a' Hébében és Aurórában, dicsérte Sz. Miklóssy gyönyörű Dalát: *Leányka, hő tekintetem,* Vitkovicsét *Czenczihez* 's az Aranyosi Rákosi *Székelyiét* Döbrenteihez epistoláját. Erdélyi Levelei Bécsben vannak censura alatt a' censura miatt 8 or kelle már nékie ezen munkát dolgozni. Igy kiált fel: „Isten tudja, mi lesz belőlünk. Bár csak el lehetne aludnom, 50 esztendő mulva fel ébrednem, hogy akkor potolhassam-ki a' mit most elaludnék."

Ezt irja hozzám, én pedig Te hozzád: „Ha Plebaniádban, vagy szomszédodban olvasni szerető öregek, lelkes asszonyok és leányok vannak, kérlek magyarázgass nékik holmit, 's szerettesd meg velők a' mit nélküled tán nem értenének az *anovsos* öregeink 's asszonyaink. — Én azt szeretném ha minden szép asszonyunk 's minden szép leányunk fel volna avatva a 'Szép' titkaiba. Ők a' legjobb proselytus csinálók."

Darabodat Pécsváradjára küldöm, onnén Nádasd, Nádasdrul a' Pőczhez Bonyhádra. Talán még húsvétra megkaphatod. Levelemet ált adtad? —

Köszöntelek, csókollak benneteket, mind, mind, mind, minden ismerősöket, Szeretnék levelet Tőled 's — — még husvét előtt, had lenne az piros tojásom. Élj

örök híved
Teslér László.

Itt küldök két Esthonnyai Darabot a' németbül fordítva. Úgy hiszik kik bennünket a' Finnusoktul lenni akarnak hogy az első szakadás után némelly része Eleinknek ott székelyt meg. Lásd *Szakadár Esthonnyai Fejedelem* Perecsényitül.

JÖRRN*

Jörrn, Jörrn, el-jöhetek? —
Nem jöhetsz ma kedves.
Vajha jöttél volna tegnap,
Ma nem leszek magam.

Hanem holnap, korán holnap,
Sudárka kis ágam,
Jöhetsz bátran, magam leszek,
Én és Te csak Kedves.

Jól, ha a' cserebóg zörred,
A' reggel nedvébe!
Ott leszek Édes Te veled
Tudod a' ligetbe.

A' VÉN LEGÉNY.

Vérem, Bácsikám azt tartod:
Hogy feleség nélkül élni
Lehet, 's nőtlen halni 's tánczot
Pár nélkül is vezethetni.

Jobb napjaid el így folytak,
Hogy a' magányra únva már
Fábul probáltál magadnak
Képezni feleségecskét
Csinos, fejér, karcsu, sudár
Tartós szép feleségecskét.

*Jörrn annyit teszen mint György.

Vérem, Bácsikám hármat kell
Az asszonyban találni fel,
Szelídséget szép lélekben
Arany-nyelvet a' szájában,
Kellemes elmét fejében.

'S te mertél csínált képednek
Aranyt fedni arczájára,
Ezüstöt két vállaira;
'S' így ölelve karjaiddal
Véle töltél már három éjt;
'S az aranyt lelted hidegnek,
Alul karjain keménynek
'S iszonyúnak ezüstjét.

Vérem, Bácsikám hármat kell
Az asszonyban találni fel
Meleg ajkat, sudár hó kart,
Szerelmetes hév kebellel.

Válassz most leányainkbul,
Egy asszonyt az országunkbul,
Vagy készítsd-el lábaidat
Hosszú útra, 's evezésre
Németekhez a' hajódat,
Orószokhoz vitorládat,
'S hozz egy asszonyt
a' távolbul.

20. KISFALUDY KÁROLY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pesten 19dik Mart. 1823

Kedves Hazafi Társom!

Szíves örömmel vevém általküldött levelét, mint szerény indulatja' 's hazafiúi buzgósága' tanuját. Részemről kevély vagyok reá, ha gyönge erővel kezdett czélomat illy hathatósan, illy lelkes férjfiaktól elő-segíttetni látom.

A' munkák iránt köszönetem mellett őszinte választ adok: Toldyt jövő évre hagyom, minthogy ezenre több illyetén tárgyak küldettek be, 's azoknak felvételét ígértem. A' másik versezetet szívesen felveszem; mindazáltal egy kérést bátorkodok tenni: Nem lehetne é ezen különben szép 's lágyan irt Idillbe Graecismuszt szőni? — A' Juhász és Bojtár nevezet (:pedig képtelen:) sok olvasót elijeszt. Én magam tapasztalám, kívált a szépnemnél ezen előitéletet, és egy Almanach, melly gyönyörködtet 's nem tanit azt nem czáfolhatja meg. Azért, ha ezen költeményt általjában dialogizálni méltóztatna, görög nevet adván czímerűl, több kedvellőt nyerhetne. Bár volna még benne több cselekedet (:Handlung:) melly az egészet meghosszabbítaná!

A' nyelv tiszta és szép, és nem hizelkedek azon reménnyel, melly olvasásakor [jav. ebből: olvasásákor] lepett meg, hogy tísztelt Hazafim ezen nehéz pályán dícsőséget szerzend.

Ha fellyebbi kérésem fígyelmet érdemel: méltóztassék ezen Idyllt levélben hozzám küldeni; szintúgy köszönettel venném, ha még több, metrumos 's köztárgyra czélzó verseket vagy Epigrammákat is által szolgáltatna, én nem mulasztom el nevét, mint nyelvünk' ujabb hősét a' Hazának bémutatní.

Magamat baráti emlékében ajanlván vagyok

igaz tisztelője
Kisfaludy Károly.

[Cím:] Monsieur
Monsieur Michel de Vörösmarty poste.
a) Görbő.

[Tört pecsét.]

21. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Keménd, 1823. március 20.]

Édes barátom,

Irasceris forsitan qui haec legis, et condemnas insuper, quae legis. Non refugio censuram tuam; condemna si mentior. — Salvianus Massili. de Gubernatione Dei. Libro 4.

Ostendi, (enim) quid nos, quantum in nobis est, sentiamus, nemini praescribentes, quominus statuat, quod putat unusquisque. S. Cyprianus Lib. 4. epist. 7.

Nézd az Atyákra kell szorulnom. Nem akartam jádszani a' bírót Drámádban. De eggy ördög kéntetett mindég 's három levélnek el rontása után ment a' negyedik 's Téged talán meg is bántott. Mindazonáltal engedd meg azt, egyszer még, — hogy felelhessek 19kén estve későn vett de dato 9 martii leveledre. Vedd fel azt közönségesen, hogy mi a' magunk szüleménnyeit nem tudjuk azzal a' Bírói szemmel nézni, mellyel kellene, vagy ha tudjuk is azt, úgy bánunk véle még is mint ama lágy atya, ki fiainak mindeneket meg enged. Az én első Drámám tudom azt jól, hogy egy pípa dohánynál többet

nem ér, 's még is szeretem azt, 's az pedig még nagyobb ördögség, hogy a' mint azt először csináltuk, ha kész segíteni már nem tudunk, még csak sokat változtatni sem. Igy vagyok én Pákozdymmal; tudom hogy rossz, 's hogy hol a' hiba, azt változtatni még sem tudom.

„A fellegek gyüjtője" igen szép allegoria, 's nem a' te vétked, hogy én, 's több hozzám hasonló olvasó azt el nem érti. A' mit én néked írtam az eredetiségrül és a' characterrül, ott Te nem értettél el engemet. Eredetiség 's character van a' Te Drámádban, sőt ha még egyszer el olvashattam volna azt, még jobban ragadott volna el Darabod csudálásodra, tiszteletedre 's szeretetedre; mert mélységedet nem mindjárt lehet el érteni. Az a' mit én akarok az tehát, hogy az a' character 's eredetiség nincs mindenütt benne a' minek éppen kellett vala lenni. Az az: Te adtál charactert 's eredetiséget hősseidnek 's Geiza mind végig meg tartja jámborságát, valamint László férfias szentségét, 's tbb. de csak úgy a' mint ezt *magadbul* 's a' mostani időkbül vetted, nem pediglen mindenütt úgy a' mint ezt az *akkori idők* valóban adták. Erre vezet pedig a' historiának *mély studiuma*. Ha írsz tehát az Előidőkbul akkor magadat abba az időbe varázsold, ott élj akkor abban, ott mozogj 's járj 's tbb. — In exemplo Kisfaludy Hymfiben magát festi 's maga indulatjait a' mostani időkben; Regéiben már nem magát, 's az indulatokat nem magáéibul szedi ki 's abban az időkorban varázsol, mellybül veszi hőssét. Te pedig Salamonodban néhol, *néhol* mondom, meg feletkeztél; az az: nem tartassz mindég folyvást Salamonnak századjában. — Ernyeire, ez az a' ki meg tartja mindenütt a' *kort* is, azt mondom röviden: Schakespeare és Schiller ott voltak leg rövidebbek hol Te azt mondod nekem: „Ernyei rövidebben nem szolhatott", ott t. i. hol a' catastrophén *nagy dolgokban* fordítottak. Nézd Don Carlosban a' Pozát, hol a' királyt egyszerre megfordítja; nézd Schakespearenak úgy tetszik Heinrichjában a' *Püspöknek* a' halálát melly annyit fordít a' catastrophén is. Mindazonáltal ez nem regula 's nem is úgy írom hogy regula gyanánt vedd Te vagy akárki is. Elég az hozzá barátom, hogy ubi plura nitent — ne akadj Te ezeken fel, 's én a' mit írtam nem úgy írtam mint directe hibákat ezen Dara-

bodban, hanem az volt czélom, hogy későbbi Darabjaidban tudd ezen csekélységektül is magadat őrzeni, 's így a' mit tettem és írtam nem Salamon kedvéért, hanem későbbi Darabjaid kedvökért tettem és írtam. Én azt hiszem és *tudom*, hogy Te Hazánknak nagyobb Embere fogsz lenni mint voltak Racine 's Corneille ennek pedig első Darabja gyenge volt 's azé meg rossz. Az egész belső háborúban pedig több van a' mit irígylek mint a' mit nem irígylek Tőled. Kivált Jolán, a' ki az egész Darabra lelket hint el. —

Óhajtom pedig második Darabodat is *mínő* előbb olvashatni. A' Salamonod már uton van 's el nem veszhet, de nem tudom mikor érhet Bonyhádra.

Kazinczytul ismét vettem levelet 's írja, hogy Hormayr Archiv nevű ujságában a' Hébe igen jól vagyon recenseálva, 's ott az mondatik, hogy a' Recensens mesékben nem olvasott szebbet, mint *a' mi barátunk* Psychéje és Rózsája 's Tulipánja. A' pálma az én Vajda Hunyadomnak van ítélve, 's azon nem kevélykedem: igen azon, hogy Szem és Szív czímű Epigrammom ezt az epithetet nyeré: tief gedacht."

Hogy érthesd Kazinczynak azon szavát *a' mi barátunk* tudd azt, hogy Sz. Miklossytul ís vettem levelet, attul a' szép lelkű Ifjú Embertül. Hidd el barátom hogy kevél vagyok abban illyen nagy férjfiakkal szorossabb barátságban lehetni Véled és a' Klivényivel. Barátom ebbül az Ifjúbul én sokat nézek-ki 's meg lásd, ő mindkettőnkre reám, sőt reád is homályt hoz, csak hogy olly barátra mint én vagyok szüksége van 's a' leszek nékie Hazánkért 's Litteratúránkért. Nem lessz csak az Anglus és a' Német nagy, hanem lessz talán nagyobb a' Magyar is. — Sokat szeretnék még írni, de nincs ídőm, vár a' kocsi ísmét reám; barátom azt te nem hínnéd sokszor annyi ídőm sincs hogy könyvet vehetnék kezemben.

Levelet vártam a' magasságbul ís pedig nem jött, nem tudom miért? A' Te leveleddel onnén ís jöhetne egy *cuver* alatt levél. A' két ott maradott könyvem meg vagyon-e? — Látom már legközelebbi levelemben oda, egy ördögöt kell csak festenem mint egykor Bouffler egy szép asszonynak 's ezt kell alá írnom:

Hozzád nem küldtem én ok nélkül, asszonyom,
Ezt a' kisértő Istenséget,
Te lásd, ha megkísérte Téged:
De Te meg őtet, fogadom.

Bohoskodások. — A' vasbul pörölyözött érzéketleneknek ez úgy nem eledel, mint a' bivalynak nem az a' virágok' méze, mellyel a' Lepe él. —
Tiszteld barátidat nevemben.

Mart. 20d. 1823.

22. JURANITS LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Érteny 1823 11ª Aprilis

Kedves Hazámfia!

Minapi véletlen meg ösmérkedésemet Szerentsémnek tartom, annál is inkább a kit első irásában bötsülni kezdettem annak Személyes látásához is juthattam. Szeretem én és bötsülöm mind azon nemes lelkeket, a kik ifjusagok kellő virágában a Szép tudomanyok mivelésére szánván magokat, ma holnap a Hazai Literaturának diszére fognak lenni. Szerentsés iparkodás, melyel neveknek állandó és meg maradandó hirt fognak szerezni, tsak hogy első törekedésekbe el ne téveszék a tzélt, és a mostani zavar között a tiszta folyambul meritsenek. Én az Urnak jelenlétemben ditsértem tanátsat, hogy a régi Magyar Classicusok ösmeretivel kezdeni fogja nemes pallyáját, igértem, hogy Pázmánnal és más hajdani jelessebb íróinkkal meg fogom ösmertetni. Kérem tehát, hogy a Tekéntetes Urnak engedelmével Sándor Urfival, kit különössen tisztelek latogasson meg, akkor a kivánt könyveket kezéhez fogom szolgálni darabb ideig való olvasásra; ⟨'s⟩ mely ohajtásom bé telyesedése várása ⟨*ohajtáso*⟩ mellet midön magamat Szeretetébe ajánlanám maradok, tökélletes Szivü

Tisztelője
Juranits László
Ertenyi Pléb és esperess

[Cím:] Perillustri, ac Generoso Domino Michaeli Veres Marti, Domino mihi Singulariter colendissimo.

a) Görbö.

[Tört pecsét.]

23. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pécs. Május 27. 823.

Kedves Barátom!

Örűlök, hogy egészséges; annak is, hogy rólam híven emlékezik. Most én is ép vagyok; de meddig leszek így, azt nem tudom, mert épségem valóságos aprilisi idő. Szerencsém, hogy nem veszedelmesek bajaim; különben, mivel igen bokrosok, meg kellett volna már eddig alattok dűlnöm. Egy kis elmaradás, egy kevés fájdalom — ez mind, a' mit miattok szenvedek. Lelkem' egészsége erőssebb, 's állandóbb, mint a' testemé. Időm lassan lassan ⟨*csak*⟩ múlik; csak akkor ohajtom, bár serényebben haladna, midőn az ⟨*eg*⟩ unalmat űző munkásság is némineműképpen unalmassá változik. De az illyen eset se nem gyakor, se nem tartós, mert ujonnan találok valamit, melly egész lelkemet elfoglalja, 's illyenkor az idő' haladása gyors, nem tunya. Leveleken, 's némelly apró jegyzeteken kivűl semmit sem irok. A' verselés éppen nincs kezemre. Jele, hogy ez előtt nem a' poétai tűz, hanem a' szivé önté tollamba a' verseket. Néha ugyan el-elpirúlok, hogy most kerűlöm Phoebus' húgait. Illyenkor fellengező gondolatok bolyonganak keblemben, de míg véres verítékkel a' papírosra rakom őket, a' fellengező gondolatok' árnyéka leng csak az ólompengésű versekenn. Ekkor úgy bánok velek, mint nem tudom mellyik görög város a' rút csecsemőkkel. —

Mind az által henyén még sem folyik életem: foglalatosságom' fő tárgyai azon könyvek, mellyek nekem, mint papnak, részint hasznosak, részint szükségesek. Nehéz a' pállya, mellyre készűlök; illő, hogy mindent megtegyek, a' mi futását könnyítheti, és sükeressé teheti. —

Egy hetet májusban falun töltöttünk Pécstől másfél óránnyira. Gyönyörű a' táj — tiszta a' levegő itten, 's örömet

lehell minden az ember felé. Nekem jól esett a' falusi lakás, mert egészségem ez által jött egészen helyre.

Salamonjáról már megírtam itéletemet. Az új darab, mennyire Klára' panaszaiból gyaníthatom, az elsőnél nem alább való. A' mivelt ízlés roszszat nem adhat, 's ha írna is, kiírtja. —

Az erkölcs' diadalmát a' Szép litteraturában olvastam. Tetszett közűlünk sokaknak, nekem felettébb. Czéljának tökéletesen megfelel; de ott legerősebb, elmondhatom, remek, hol a' bűnök 's erkölcsök saját alakjokban hasonlítlanúl festve állanak elő. Mi adhatott a' Redactornak okot, hogy két jegyzésben hibás verseket mutat, a' harmadikban pedig az írókat kéri, irnának csínosabban, 's jobban vigyázva az orthographiára, 's interpunctióra — én nem tudom. Igaz, az a' két kijegyzett vers hibás, az ortographia sem ollyan, melly az Ur' írásaiból első tekíntettel elő tűnik, de az is igaz, hogy se a' két hibás vers, sem az orthographiátlan írás nem az Ur' hibája. Talán munkájának szerencsétlen mássa. — Akár mint esett, sajnálom: mert illy csekélység is alább szállíthatja sokaknál az iró' érdemét. —

Ha valami munkáját Teslérnek megküldi, hagyja meg neki, hogy én is olvashassam. — Szent Istvánkor, ha bizonyosan Börzsönyben fogna lenni, látnánk egymást az idén. De ha itt nem is, Szekszárdon bizonyosan öszve jövünk, nem egy perczre, mint eddig, hanem, a' mint ohajtom, és reménylem, hoszszabb időre, hogy kéjünk szerént áldozhassunk egy-két órát a' barátságnak, melly nekem igen becses.

Húsvét előtt írt levelére azért nem válaszoltam, mivel az ott megigért Pesti tudósításokat akartam olvasni előbb, egy részt pedig tartottam, hogy ha írok, vagy nem leli otthon levelem, vagy levelével az úton akad öszve, 's így levelezésünk megzavarodik. — Tiszteli az Urat Szalay, Szemerédy, én pedig mind Collégáit, mind az Urat ezerszer csókolom. Éljenek egészségben.

Hű barátja

Klivényi.

24. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Szederkény Augusztus 11kén 1823.

Édes Barátom,

Sokat nem írok, nem is írhatok mert foglalatosságban vagyok 's leszek egész nap, filiálisomban.

Darabodat ismét el olvastam és ismét gyönyörködve olvastam mást nem mondhatok felőle, egyébb azt, hogy itt ott egy két hexametert (:tollad nem jó:) kivéve melly a' folyásban gyenge, mert az illy szép Darabban ez is fület sért. Az egész Darab *szép* és *jó*. És én csak azt sajnálom hogy a' végre a' mire én szántam eggy kisség hosszú. Meg akartalak lepni 's ezen Darabodat *Hébébe* be iktatni. A' Darab hosszú és ott helyén nem ál mert oda ollyan hosszú Darabokat sem vesznek bé mint az Aurórában.

E' folyó holnap 25kén estve vagy 26kán reggel Görbőn fogsz lelni. Addig is élj.

barátod László.

Ezen másik felét levelemnek add által az Tettes Huszárné Aszszonyságnak.

25. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmarty Mihály Úrnak Teslér László szíves idvezletét.

[*Kéménd 1823. január*]

Ha, mint Kazinczy hozzám, hozzád is úgy fogok ezután szollani 's visszont megkivánni e' szabad ez egyenes szollást, remélnem lehet, hogy e' bátor közelítésemet visszonozni, nem pediglen balul venni fogod.

Édes örömmel voltam mindenkor társoságodban, mert beszédünk csak a' Haza, csak a' Litteratura volt. Ha örömmel láthatnám kelni mind ezeket, ha dicsőn le fizethetnénk mi is adónkat! — Lépjünk és próbáljunk — Fogadd igy el jobbomat, mellyet néked is tisztelő barátsággal nyujtok, feleljünk meg el-rendeltetésünknek, legyünk szoros barátok a' *Haza* az *Ész* 's a' *Szív* dolgában, 's legyünk azok a' sírig 's tul azon.

Szilágyidat újra el olvastam 's ismét újra tetszett, csakhogy Daykának mondása „a' Tövisek és Virágokban" még reá illik. — Minden nagynak eleje, kicsin. Tartsd Te ezt magadnak azért a' későbbi időkre, ha Sophocles Philoktetjével egyszer meg ismerkedhetel 's ekkor egy lelkes Drámát csapj belőle. Addig is, hogy csak egy kis Ideád lehessen e' plánum felől, itt küldöm Herder Munkájinak hatodik Darabját. Ebben találsz egy Philoktetest, de nem a' Sophoclesét, hanem valamiben hasonlót hozzá, nem azt a' szerencsétlen 's a' Lemnusban igazságtalanul hátra hagyatott Hőst, melly Darabban Sophocles Achillesnek emberségét, 's Ulysszesz ravaszságát tünteti fel. — E' küldött könyvemben másképen is szép Darabokra foghatsz akadhatni; itt leled Abailardot is, és Heloisszéjét igazi 's valódi charakterökben, majd később életjöket is oda adom Fessler' Románjában.

Kazinczytul most vettem levelet 's a' végén ezt írja: haljad csak.

„Széphalom, eggy óra Ujhelyhez; gyönyörű sétálás szép időben, szekeren rossz útja van. Igy esik, hogy én ide többére gyalog jövök. Feleségem ma délelőtt béjöve hozzám, 's gyalog, és egyedül. Eggy paraszt asszony össze akadt vele, 's beszédbe eredének. A' paraszt asszony tudni akará, mi dolga itt, 's Sophie azt felelé, hogy férje magát *elverbuválta*. — „Emberek vagyunk 's ha azok vagyunk legjobbak vagyunk." Más ezt nem értené, te megfogod 's érzeni fogod, melly boldog vagyok, feleségemnek elhervadása után is. Ő 44 dik esztendejében van: én a' 64 ben. —"

Mutasd ezt a' magasságnak, és élj 's szeress!

barátod László.

1824

26. CSEFALVAY SÁNDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Görbőn, 7. január 824.

Kedves Barátom!

Valamint azon Kaposban uszkáló állatok (kiknek szinök elevenen fekete, föve pedig vörös) visszafelé mennek, úgy én is a feleletemet Kedves Barátom levelének végén kezdem, mely az hüselö helynek dicséretéről szól; de az, mondhatom is, hogy azon dicséretet minden kifogás nélkül megérdemli, mert én az őszszel még az újnyira árnyékot vető zsinegeket is elpusztítottam, hogy most annál hüsebb legyen és a benne hüselőket a szél jobban megérje. De a mi ennél több, az egész udvart egy olyan angol kertté tettem sok vesztő utakkal, hogy még Ikárus a szárnyaival sem röpülne ki belőle.

De hogy jó kivánságaira, melyeket igen köszönök és én is viszont Kedves Barátomnak azokat kivánom, felelhessek és az üdőből ki ne fogyjak, mert már estvéledik az idő, azt mondom a hatodikra, mely így kezdődik: Hogy el ne bízzam magamat egy igen igen nagy szerencsétlenséget, a mi rajtam meg is történt és engemet a földig megalázott; de ezen szörnyű szerencsétlenség nemcsak engem, hanem Kedves Barátomat is illeti, mert mind a ketten egy olyan mulató társunkat vesztettük el, melyet a nyáron nem adtunk volna a Dárius kincséért; és oly sok jó jövendő napjainkat is elvesztettük volna, ha a szerencsétlenség mellett az a szerencse nem vidítana bennünket, hogy még él annak a csináló mestere. De hogy oly soká függőbe ne tartsam Kedves Barátomat,

leirom ezen rajtunk történt szerencsétlenséget, mely abból áll, hogy a kedves csónakocskánkat ellopták a kert alul.

Az ötödikre, mely a jó meleg szobát emlegeti, azt irom, hogy oly meleg szobánk van, hogy még a Börzsönyi Dózsa, az a tanult fütő, a ki egész hétre egyszerre béfüt és a ki a Tollagiként azt mondja, hogy a mit tesz, igazán teszi, még az sem tehetné melegebbé, mert mind a kályha, mind a fűtő új; a kályha már szeptember végétől áll, a fűtő pedig, tudniillik az Atape, vagyis Kuka, újesztendő nap után vett búcsut a kapufától és lakóssá lett; de reménylem, hogy nemsokára visszajön, mert már most is minden nap a vacsora idején kompareál minden citatio nélkül és keserves szemekkel néz be a cselédszoba ablakján; most pedig annak helyében ordinárius fűtőségre emeltetett a Dunyha Pista.

A negyedikre, melyből ezen szavakat olvastam: nem mondom meg mit kivánok, egy szép poeta (poema?).

A harmadikra, tudniillik az erszény puposságára, egyebet válaszolni nem tudok, mint hogy szerencsétlenségemre a konduktor alatt lévén megütötte a lapos ménkő, a 36 forintos veréb ijesztőn pedig 30 forintomnak visszakapása után kiadtam és most a Németh Jóska kis puskájára szert tettem és már annyira hajhoztam azóta a verebeket és varjakat, mióta Kedves Barátom ezen tájt elhagyta, hogy egy állat sem találkozott az egész határban, mely az én puskám lövésibe jött volna. Kedves Barátom puskáját is láttam Börzsönyben, hanem nagyon bé volt kötözve, talán éppen eret vágtak rajta, mint én rajtam; a pipáimon pedig mind kiadtam, mert már az őszszel majd a kaposi ladikázás helyett a Koczitos vizén hajóztam a Káron bácsival.

A másodikra azt: hogy egészségem jó vagyon, kivévén hogy alig nyelek a torok fájása miatt, és más bajom nincsen, csakhogy a mellem annyit gyalogolni nem hágy, mint ezelőtt tudtam.

Az elsőre pedig igen sajnálom Kedves Barátomat, de reménylem, hogy szent Mihály napig csak meggyógyul és akkor reménylem, hogy megint oly szerencsés leszek, hogy Kedves Barátommal Görbőn a Kapos táját megjárjuk.

Hanem félretévén mindezeket, ha reá gondolok az elmúlt esztendőre, sóhajtással emlékezem meg azon barátságos és ártatlan mulatságainkról, melyekkel időnket minden unalom nélkül eltöltöttük és örömest vissza is húznám azon jó időket, ha lehetne. Noha már most az oskolai port felrúgtam is, de még most is az vagyok, a ki voltam, azért is a szerencsés újesztendő kivánásom mellett, a mit az atyám, testvérem, Huszárék és Németh Jóska is kiván, azt teszem, a mit elválásunkkor az fájdalom miatt, mely igaz baráti szívemet elfogta, nem tehettem, most teszem, hogy tudniillik köszönöm Kedves Barátomnak miattam tett fáradozásait és barátságos intéseit és a jó Isten tegye szerencséssé minden kivánságaiban, és ha testtel nem, legalább lélekkel legyünk együtt. Azért is kérem Kedves Barátomat arra, hogy többször is látogasson meg barátságos levelével, és azt, hogy barátságából soha ki ne zárjon, ki ezután maradok

barátja
Csefalvay Sándor.

A mi oda nem fért a tulsó felére, N. B. A Gindl Rudolf is, a mi kollega urunk, ki most lábadoz föl itt a betegségéből, tiszteli Kedves Barátomat; ha pedig eszébe nem jutna, hogy hol látta, csak a husvéti utunkra gondoljon, mert akkor ösmérte meg Szent-Miklóson.

27. JURANITS LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Érteny 1824. 4ª Febr

Kedves Hazafi társom!

Az idei Aurorában édes lágysággal, és jeles elmével keszült enekeit orrömmel [!] olvastam: Ketsegtetö remények ezek a boldog jövendőre. Rajta is legyen tellyes iparkodos [sal] hogy a régi Magyar Classicusok édességi [tü] könyüségétül soha el ne térjen. A versek nemében most sokkal többek tetzettek a jeles Kisfaludi Sandorén kivül, de vannak most is olyanok benne mellyet lehetetlen által olvasnom a Pozsonyt, Rozgonyi Czetziliát minden magam meg feszitése mellet is altal nem

tuttam futni. A Prozában egyetlen egyet sem, néki fogtam többször, de lehetetlen volt minden erölködésem mellyet is hogy keresztül törhettem volna rajtok. utoljára, hogy mégis mivoltokrul valamit tudhassak, káplanyomat kértem, hogy beszélje el, ez is veszödöt velek. Mi lesz ebből Barátom. Esméri az Ur a Publicumot, Papságot, mert jó ideig forgott köztök. Valjon kedvelhet e illyen izetlen irókat? valóban mindenkor örültem nyelvünk kellemetességén de ezek erőszakos, izetlen, ki fitzamittó modjaik miát valóban rutnak látszik. Nagyon vesztik a más képpen pompás ki adásu Auorának érdemét, és ma holnap meg is döntik. kellene illyeknek elöbb jó Magyarul [M jav. ebből: *m*] tanulni, ez után irni. Egy kérésem volna az Urhoz. Szegény Batsányi ki akarná adni tulajdon munkáját is. most irtam Eggenbergernek, ha a maga költségen ki nyomtatná, annyi arkust tennének versei, mind most Tratnernél nyomtatott Faludié, eppen olyan formában, 's olyan papiroson 400 explárba ingyen néki által engedni egy nehány nyomtatványt magának ki kérven. El lehet hinni, hogy illyen férfiutúl derék munka fog meg jelenni. menyen el hozája és irja meg ha lehet ezen alkalommal, ha föl valolja e vagy nem, akkor másképp fogok gondolkodni. egyéb aránt tökélletes jó egeszséget a munkára eröt szivbul ohajtván kulönos tisztelettel vagyok

Az Urnak igaz szolgája
Juranits László.

Batsányi kivanná, ha le lehetne iratni Rajnisnak Apulejus tököret a nemzeti Muzeumbul kerdje meg szives köszöntésem mellyet Horvát Istvant, és ki függ a *Szerényi vilmos* alatt.

28. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KAZINCZY FERENCHEZ

Pest. 18 Februar 1824.

Tekintetes Úr!

Kovácsoczyhoz irt levelének engem érdeklő sorai bizonyossá tesznek arról, hogy eddig nyomtatásban kijött versezetimet figyelmére méltatta. Én azok iránt, kik a' Haza' nyelvében fáradoztak, egyébiránt is különös tisztelettel vagyok

annál inkabb a' Tekintetes Urhoz, minthogy azon Jelesek köztt találom, kik a' mostani kornak utat nyitottak a' szabadabb menetelre. Hogy pedig mutatványaimról javalólag itél, nagy örömeműl, 's ösztönöműl vagyon; mert helyes izléséről meg levén győződve, tudni fogom, mit kelljen azokról tartanom, kik megjelent darabjaimat olcsárolni fogják. Tessék levelemet fogadni annak bizonyságáúl, mennyire böcsülöm kétszeri érdekléseit, 's jeléűl azon vonzódásnak, mellyel vagyok

tisztelője
Vörösmarty Mihál.

29. KAZINCZY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Veresmarty Mihálynak Kazinczy Ferenc baráti idvezletét.

Széphalom. Febr. 28-d. 1824.

A' mai posta hozá nekem leveledet kedves társam, kedves barátom, 's szívesen köszönöm megszólításodat. De engedd hogy rövid lehessek; beteg vagyok, 's november olta. Örvendek, hogy körünket Veled látom szaporodni. Sokat várok Tőled, mert jó jel, ha a' kezdő nem *félig-érettet* ád. Ha nekem ismét írsz, engedd tudnom születésed' helyét 's napját, és hogy hol tanulál, 's most mire készülsz, 's Pesten hol szállásolsz. Élj szerencsésen és szeress.

Kovacsóczynak mondj minden szépet. A' mit Schédelünk teve velem, reménylem, ő is fogja tenni. Nagy öröm nekem látni azon áldozatokat, a' melyeket mások nyújtanak a' szeretett anyának.

30. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KAZINCZY FERENCHEZ

Pest 25 Mar. 1824.

Tekintetes Úr!

Igen sajnosan értettem leveléből tartós betegségét, és arra nézve a' levelet nem csak nem rövidnek, hanem hoszszúnak is tartom; mert hasznos életének talán épen ollyan részét foglalta el, mellynek tárgya nálamnál méltóbb lehet vala. És majd egészen illy tekintetből nem jegyeztem föl előbbi levelemben

szállásomat, minthogy tudván betegeskedesét, nem vártam válaszát; sőt nem is ohajtottam, hogy miattam fogyaték erejének egy részét föláldozza; Most pedig, hogy milétemet tudakozza, mindent kész vagyok megirni.

Születésem történt a' mult századnak szinte utolján 1800diki December' első napján. Atyám, Vörösmarty Mihál, (kit 1817dikben vesztettem el.) szegény Nemes volt, 's Uradalmi tisztségben élt tizen öt esztendeig Gróf Nádasdy' jószágán Nyéken (Születésem' helyén) Fehérvármegyében. Deák tanulásomat Fehérvárott kezdettem, 's folytattam Atyám' jóvoltából a' negyedik Iskoláig, azután tanítgatás által segíték sorsomon. Fehérvárról Pestre jutottam, onnan Börzsönybe [jav. ebből: Bö⟨.⟩zsönybe] Tolna Vármegyébe, azután Görbőre ugyan Tolna Varmegyében, most ismét Pesten vagyok a' Perczel Urfiak mellett, és ez már hatod éve, hogy őket tanítom. A' törvényt elvégeztem, 's most Censurára készülök. Szállásom vagyon a' *Kis Hid' útczában a' Vadászkürtnél a' második emelet' 10dik száma alatt.*

Ez lenne röviden külső rende életemnek. Literatúránkra nézve a jobb izlést a'kkor kezdtem valamennyire ösmerni, midőn először Börzsönybe jutottam, hol a' szomszéd helységbéli Papok: Teslér, és Egyed képzettebb munkákat adtak kezeimbe, egyébiránt maga az Uraság is segített könyveivel.

Környűlállásaim szerént írogattam eleinte apróbb verseket, utóbb nagyobbakba kezdtem. Most már kész két Szomorú Játékom ötös Jámbusban: *Salamon*, és *Zsigmond*,'s egy Hősi költeményem készül ezen névvel: *Zalán' futása* Hexameterben: most már kevés hia. Ezeken kivűl vannak még némelly versezeteim, 's egyéb apróságok. — Noha már eddig is hosszúra terjedett levelem, bátorkodom egy darabot kiirni: *Zsigmond* nevű játékomból. A' [jav. ebből: nevű játékomból A' [jav. ebből: *Hor*] történet folyamatja ez: Horvát megölvén Forgácsot Garát, 's az öreg királynét, elfogta Máriával Forgács leányát is, kit Garának, a' megölt Gara' fiának jegyesévé teszek. Gara jő Zsigmond Királylyal, Horvátot [jav. ebből: Horváton] kiveri várából, holott a' leány ís megszabadúl, [jav. ebből: megszaba⟨.⟩úl,] 's a' setétben egyedűl a' várfal alatt bolyong. Beszéde így következik:

Hová most e' borzasztó éjjelen,
hová nyugodjék csüggedő fejem?
Elhagytalak, kemény mohos falak,
távozni még sem mernék tőletek;
mert nincs vezérem: ég föld megvetett.
Midőn ledőltem ájultan, verőfény
csillámla még a' kardok' lapjain,
a' hős' sisakja; pajzsa' szép rezén,
⟨Most ho.⟩ és mintha [jav. ebből: min*h*ha] nap, hold
zugva törne ránk,
zaj, csattogás, vad zúgás vett körűl;
Most, hogy fölérzek, csend uralkodik,
mint a' halál' határain belől:
rém, és setétség terjed mindenütt.
Nem fénylik egy irgalmas csillag is,
nem hallik emberszó, sem lábrobaj.
Meszsze betekintek [jav. ebből: be⟨.⟩ekintek] a'
homálynak mélyibe,
's csak az éjt, a' véghetetlent láthatom:
Vad képe üldöz minden léptemen.
Ah merre menjek? Bár szót hallanék! —
Morogva zúg el a' szél arczimon,
's csak bús Enyészet' hangját hordja szét;
Mentőm' szavát nem hozza meg nekem.
Haj! tán az is ledőlt csatáiban,
's örök éjet alszik a' testhalmokon.
Hová kerüljek? Oh! már lábaim
sem birnak: itt kell vesznem útamon.
(lerogytában)
Bonts egy hideg, mély ágyat föld anya,
's adj bús fejemnek csendes álmokat.

Ez a' mit kivántam mutatványúl előadni nagyobb munkáimból; de nem tartóztatom tovább levelemmel; hanem magamat szives barátságába ajánlom, 's ohajtom jobbulasát egészségének,

hű tisztelője
Vörösmarty Mihál.

31. VÖRÖSMARTY MIHÁLY PEÖCZ KÁROLYHOZ

Pest, Augusztus 14-én 1824.

Hát te Krisztus tagadó rosz gyermek hol a patvarban jársz? Se hired, se hamvad, még levelet sem visz. Talán csak valami Incatus nyakadba keritette a szerelem rudazó köteleit, hogy minden ösmerősödről megfeledkezel, vagy úgy annyira magasan hordozod fejedet, hogy szegény földön lakozó barátidat eszedbe sem veszed. Igaz, hogy magam is meglehetősen az ég felé lakom; de még sem annyira, mint ezelőtt; mert új szállásom van a régi Pósta utczában Neumayer házának első emeletén 13dik szám alatt. Azért előre megmondom, hogy régi szállásomon ne keress, mert bizonyára nem leszek otthonn.

Elég az hozzá, hogy én ezt megirtam; de itt a bökkenő, az a kérdés, hogy vagy, hogy viseled magadat? Rettenetes vagy e már a törvénytudományban? én legalább annyira elrettenesedtem, hogy miulta azt a nyomorult Compendiumot elolvastam, majd semmit sem tanulok, s ha te is illyen készülettel maradsz, hidd el, oly Censurát teszünk, hogy nem győzik végig hallgatni — hallgatásunkat.

De hiszen szent Mártonig akár bele haljunk Isten nevében, annyit tanulhatunk.

Hát hogyan vagy még is, hogy kétszer kérdjelek? Ird vagy mondd meg; mert nagyon szeretnék tudni felőled. Én ha ebül volnék is nem hiszem, s ebből megént csak az következik, hogy kutya bajom. Néha ugyan lehajtom fejemet mint a verembe esett farkas; de hisz az se' baj: az is lehajtja, kinek orra vérzik.

Ujságot irnék; de magam magamnak néha elég újság vagyok; majd kibuvok bőrömből ollyan melegem van. Bezeg fürdöm is mint a béka. Körülöttem csak úgy potyognak a szegény emberi állatok, kit a' Csuka esz meg, kit mi: engem nem bántanak; talán tudják, hogy úgy is előbb utóbb fogukra kerülök — De az élet nem gyermek játék, erről csitt!!

Talán akarod tudni mit csinálok? Tollat, mert minden nap tiz elkopik a sok versirásban. Nem tudom, nyavalya-e bennem,

vagy mi, ki nem fogyok belőle, s úgy elhízom tőle, hogy nem sokára laposabb leszek a bankó czédulánál.* Már azt is gondoltam, hogy gonosz életre vetemedem; mert az bizodalmas; de a sok szerelmes vers égbe kiált, és az szörnyüség!

Isten veled legalább addig is, mig vagy valami okosabbat írhatok vagy meglátjuk egymást.

Tisztelem szüleidet, hugodat, de téged nem ám; hanem ha elő kaplak, jól elverlek, az is a tied lesz,

* vagy a l. t. nél

barátod
Vörösmarty.

Róka szoros egykor nagy ehetném lukba bebujta,
Enni kereste valót kapta, de nem sokat tán
Mink meg nagy lánczon ugrálsz kutya lárma csináltunk
stb.

Ezen verseket valami Tót magyar írta, igen helyesen. Kár hogy tovább nincs, talán Tátrát is megrenditeném velük.

32. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Börzsöny. 29 Septemb. 1824.

Kedves Barátom!

Olly bizodalommal, hogy már Dukában van, meginditom oda levelemet; fogadja el, bizonyságául azon barátságnak, mellyen én különösen örvendek, 's hogy tartós legyen, szívemből ohajtom.

Igértem, hogy a' mennyire lehetséges munkáim' tisztázását előveszem; még csak annyiról tudósíthatom Barátom Uramat, hogy Zalán' futását már leirtam egész négy, vagy öt ívig, melly még hátra vagyon. Kont is készülget lassanként; de Zsigmond' tisztázását el kell halasztanom.

Fábián Urat, ha együtt vannak, tisztelem különösen, 's egyszersmind kérem, hogy a' minek leginkább ő volt indítója, tegyen róla Barátom Urammal együtt itéletet, mellyet szive-

sen vennék, [jav. ebből: venném] ha még itt Börzsönyben kezemhez, jutna. (Én itt mintegy November 4^{ig} maradok) Megkészűlt tudniillik azon ⟨*elő*⟩ kezdeti versezet, mellyet említett Barátom leginkább sürgetett hogy Zalán' elejbe tegyek. Ide írom most első készületében:

Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban?
Századok ültenek el, 's te alattok mélyen enyésző
fénynyel [jav. ebből: fénnyel] jársz egyedűl. Rajtad sürü
fellegek, és a'
bús feledékenység' koszorútlan alakja lebegnek.
Hol vagyon, a' ki merész ajakát hadi dalnak eresztvén,
a' rivadó vak mélységet fölverje szavával,
's késő század után méltán láttassa vezérlő
Párduczos Árpádot, 's hadrontó Népe' [jav. ebből:
(...) hatalmát?
Hol vagyon? Ah ezeren némán fordulnak el: álom
öldösi szíveiket, 's velök alszik az ősi dicsőség.
A' tehetetlen kor jött el, puhaságra serényebb
gyermekek' álltak elő az erősebb jámbor apáktól.
Engem is a' nyugalom napján illy év hoza fényre
már késő unokát, ki előbb a' lányka' mulandó
szépségén [jav. ebből: ⟨'szépségét⟩] epedő szerelembe
merülve mulattam,
's rajta veszett örömem' dalait panaszosra cserélvén
hasztalanúl eget, és földet kérlelve betölték.
Még is erőt érzek: kebelemben nagyra kelendő
képzetek villannak meg diadalmas Ügekről,
's a' deli Álmosról, 's Álmosnak büszke fiáról
Párduczos Árpádról . . . Oh honn, meghallod e szómat,
's nagyra törő tehetősb fiaid hallgatnak e engem?
Eljön az éj, szomorún feketednek az ormok, az élet
elnyugszik, 's e' nagy föld lesz nyoszolája; de engem
fölver az elmúlt szép tetteknek gondja. Derűlő
lelkem előtt lobogós Daliák, és harczi Vezérek
verdesik a' fegyvert; villog dörög a' hadi tájék.
(környék)
Látom, elől buzogányos Apák, és ifju leventák

száguldó paripán mint törnek halni, vagy ölni,
zászlódat látom, Bulcsu, 's szemem' árja megindúl.
O hát Halljátok ti hazának gyermeki szómat.
Későn hangzik már; de magában hordja halálos
harczok fergetegét 's hű a' haladékony üdőhöz.

Ebből állana. Talán némellyek feszelgőnek gondolhatják; de én mindenestől így éreztem: elvárom Barátim' válaszát, egyszersmind, ha már megvan, Fáy' munkáiról 's Aspasia' recensiójáról örömest venném tudósítását.

Egésségem van; mulatságom a' foglalatosság, mellyre most mind kedvem, mind üdőm elegendő. Reménylem Novemberben lesz szerencsém barátom Uramhoz Pesten: addig is Fábián Barátommal együtt a' rohanó seregek istenének ajánlom

barátja
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Szexard] *Börzsönyből.*

[Cím:] Nemes, Nemzetes, és Vitézlő
Stettner György
Urnak
Szekszárd
Pest
Győr
Pápa
Kis Mária Czelen által. Dukában.

[A levél hátára Stettner György írásával rájegyezve: Vettem Octóber' 17d. 1824.]
[Tört pecsét.]

[Külön lapon e levélhez csatolva:]
Vörösmarty Mihálnak. Pest. Szekszárdnak, Bonyhádnak Börzsönyben.
Pesten, Neumayer házának első emeletén, a 13. szám alatt. Régi Posta utcza v. Arany kéz utcza.

Nádasd Dec. 9. 824.

Kedves Barátom!

Sajnálom, hogy Hucskó' igérete füstbe ment; de még inkább sajnálnám, ha munkája e' miatt világot nem látna. Az előfizetés nagy segítség, ha bizonytalan is egykevéssé. Mert igen bajos most annyi előfizetőt találni ⟨*melly*⟩, hogy bátorsagosan lehetne a' kiadáshoz fogni. Én még is ezt javaslom. Maga pénzén csak az nyomtasson, ki bővelkedik. Ha tudtomra fogja adni szándékát, rajta leszek, hogy annyit tehessek, a' mennyit igértem, ha többet nem is.

Állapotommal egészen megelégszem, nem csak azért mivel nem álmatlanítanak már a' jövendő' gondjai, hanem azért is, mivel ollyan helyen vagyok, mellynél jobbat se én nem ohajthattam, se előljáróim nem rendelhettek vólna. Annyi, hogy mindennapi szükségeimről tehessek, fordúl. A Gazdám emberséges ember. Még eddig meg fértünk; reménylem, ezutánn is megférünk, annál is inkább, minthogy ő segítő társának vagy gyengeségeit, vagy botlásait feljebb nem viszi, hanem négy szem közt, ha lehet, orvosolja; ha nem lehet — a' míg teheti — eltűri. Ő is volt, noha kevés ídeig, ollyan ember, mint én most vagyok: de neki akkor nem lehettek irígyei; azért segédjeivel úgy bánik, mint ő, hogy vele bántak volna, kívánta. Lakásom csendes. Ollyan, mint az, melly a' Czikói Perczel ház' udvarának kerti szegletében magányoskodik. Az pompásabb, az enyém kellemetesebb: mert az szabadon, az enyém fák között áll.

Illyen helyen nemde tollat kell ragadni, 's literátorkodni? Megírom, mint érzek. A' költés nem az a' pállya, a' mellyre termettem. A' ki a' középszert sem érte el, az nem Poéta, 's hijjában mázolódik, mert csak a' tobák, sajt, 's túró árulók' számára dolgozik. Nekem ⟨*egy*⟩ inkább tetszik a' folyóbeszéd, de nem írhatok, mert se erőm, se tárgyam. Foglalatosságom az olvasás, az elmélkedés. De talán majd még is lesz olly idő, midőn én is mutathatok valamit. Addig inkább akarok ⟨*ank*⟩ tanúlni, mint tanítani. Barátom Uram, kihez

hajlandobbak Helikon' Szűzei, folytassa, a' mit olly szerencsésen elkezdett. A' hol a' kezdet szerencsés, ott a' mi utáňa jő, szerencsétlen nem lehet. Én dolgozásainak nem csak kedvelője, hanem, a' meňyit telik, segítője, előmozdítója leszek.

Csókolja Barátja
Klivényi Jakab.

U. I. Ha ideje megengedi, 's fáradtságát nem tiltja, nézze ezen munkát valamelly könyvárosnál:

Praktische Anleitung
für
Seelsorgen im Beichtstuhle
nebst zwey Abhandlungen
über die
Ehehindernisse und billige Sittenbeurtheilung
von Gregor Köhler S. J.
Vierte verbesserte und vermehrte Auflage.
1812.
Frankfurt am Main.

Ha megleli, kérdezze meg az árát, ha nem lesz [jav. ebből: *leszsz*] igen borsos, talán majd meghozatom. Tisztelem a' fickókat. — Ha valami különös történnék, vagy a' Tudományos Gyüjteménnyel, vagy a' Literaturában röviden tudósítson. Mert most nincs semmi, a miből illyeket megtudhatnék.

[Cím:] Nemes Vörösmarty Mihály Urnak
a' TT. Királyi Tábla' felesküdt Jegyzőjének
Az aranykéz útszában Pesten.
Neymayer házának első
emeletén, a' 13dik Szám alatt.
[Tört pecsét.]

34. PERCZEL SÁNDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ ÉS FIAIHOZ

[Börzsöny, 1824. január]

[A levél csonka. Első része Vörösmartyhoz szól. Csak ennyi maradt meg belőle:]

azon Postával, mellyel a nélkünt is fogna hozzám tudosétást küldeni. Ezzel Boldog ujj Esztendöt kévánok, és az Istennek ajánylom Gyermekeimel együtt

Maradok mindég Jo Akaroja Perczel Sándor.

[Ugyanazon és a következő oldalon, folytatólagosan:]

Fiaim! Őrvendve olvastam Vörös Marti Urnak, a ti leg jobb Barátotoknak dítséretes Levelét! Ha az egész Esztendöben illyennel vigasztaljátok Szüléiteket, akkor bízon a mi Szeretetünk mellet, egyéb Esmerös Jo Embereknek is elfogjátok nyerni ditséretét! Ez pedig nem tsekélség, Mert mentől többen vagynak Ember Társaink köszt, kik felölűnk jo ítélnek, és attol fogva, bennűnket bötsűlnek-szeretnek; annyival Nagyob Mértékkel veszünk Részt a Boldogságban; már pedig tsupán tsak a Boldogulás, és a jo és kelemetes Jövendö az, a míre ifju korunkban sok fáradsággal készűlünk; és eszt, elérvén, oda értünk azon Célhosz, mely után nem űgyekezni, a leg nagyobb ostobaság — ezekről ha Szemeitek vagynak, láthattok ezer példát.

Moricz te kűlönös ditséretett érdemelsz, és lásd, én az igazságot szeretem, és kinek kinek meg adom a magáét — tsak Fiam folytasd! ezen Igyekezet szent tűze világitson egyre bennet, azt kévánom én Néked iparkodo Jo Ifju!!

Ti pedig Sándor és Miki, a középszerüséget — valodiab űgyekezettel tseréljétek föl, — ottan van Moricz, az világit néktek, — mostanság raitatok ál, szemeteket fel nyitni, és látni akarni.

Mind annyian egészségessek vagyunk, kivévén szegén Imre Bátyátokat, de talán az is meg javul nem sokára; Testvéreitek anyátokkal tsokolnak benneteket; én pedig buzditlak; az Isteni Tiszteletre; Engedelmességre, a Szép és Modos Viseletre; és a Tudományoknak szeretetire. — és maradok jo Akaro Atyátok Perczel Sándor.

A Pali igen derék gyerek, és még most sem felejtkezet el rolatok.

[Börzsöny, 1824. január]

[A két oldalból álló levél csonka.]

A mi pedig Moricznak Vásotságát illeti, tehát arra tsak azt az utasitást adom édes Vörösmartim, hogy néki meg mondja, és erőssen meg parantsolja, hogy ha még egyszer illyest hallok felőle, engem apjának se mondjon: emlékesztesse arra a sok praedicatiora mellyet én a Nyelvének zabolátlansága miat tartottam, — jusson most ezen esetné eszében, hogy igazom volt, mídőn előre mondottam, hogy Indulatosságo, Szelessége és zabolátlan Csatskasága — lesz előb vagy utob Szerentsétlensége — ime már meg történt — Fajdalom! Az előre mondásom, mert a Nyelve és Szelessége fosztotta meg faradozásának gyümöltsétől — millyen kár ez — mikor az Ember véres verötékel szerez meg magának valamit — és meggondolatlan Viselete által — oly potomul elveszti. Én meg vallom Moritz Eszétöl okossab Viseletet vártam — mélyen sajnáljuk — én a Jó Annya, és minden Testvérei, — hogy megtsalatkosztunk benne: kérem azért édes Vörösmarti Uram, a Jó, Gondos, és Drága Professorának, köszönnye meg Nevemben, hogy figyelme alat tartya: — Moricztol pedig meg ne szenvedje, hogy akár kivel a Háznál disputáljon vagy tsatskáskodjon — ha ezen parantsolatom ellen vét, tehát mindjárt kezdetinél, a leg Nagyob halgatást parantsolja néki, ha azonnal szót nem fogat — zárja a kuszkóban, vagy a dolog mivolta képest ne adjon néki ebédet, ha pedig ez sem használ — mennyen el Director Urhoz és kérje hogy a Tatsko Csatskát veszösztesse meg — addig is pedig, még jobb hírt nem hallunk töle, sem nékem, sem annyának írni-ne bátorkodjon. Végtére ajánlom öket édes Jo Vörösmartim, legyen Gondviselőjök, Testvérök, Barátjok, igyekezem hálátadonak magamat ki mutatni, a mi pedig az én Erömtöl ki nem tellik, azt potolja ki — az Isten, Ez talán tsak jobb fizetö lészen, mint mostanság az Emberek. Istennek ajánlok mindannyitokat, maradok igaz Barátja és Jo akaroja

Perczel Sándor.

1825

36. VÖRÖSMARTY MIHÁLY GUZMICS IZIDORHOZ

Pest, 10. Február 1825.

Fő-Tisztelendő Professor Ur!

Bátorkodtam kiadandó munkám iránt Fő-Tisztelendő Urat az előfizetés' fölvételére megnevezni, 's ez uttal megküldöm a' hozzá való Jelentést is azon kéréssel, hogy a' mennyire környékében alkalmasnak fogja találni, segítse közbenjárásával ügyekezetemet.

Ha választ várhatok, tessék azt szállásomra utasítani, melly van az Arany kéz utczában Neumäjer' házának első emeletén a' 13-ik szám alatt. 'S minthogy az előfizetők' neveit is szándékozom kinyomtattatni, egyszersmind azoknak 's titulusaiknak följegyzését is kérem, Egyébiránt magamat teljes bizodalommal hazafiságos érzésébe ajánlom

igaz tisztelője
Vörösmarty Mihál
hites ügyvéd.

37. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
A HG THURN-TAXIS NAGYBECSKEREKI URADALOM ÜGYÉSZÉHEZ

Pest. 13. febr. 1825.

Tekintetes Fiskalis Ur!

Mindenekutána a munkám Jelentése nyomtatásban kijött, némellyek, különösen Ttts Fáy András ur, igen ajánlották, hogy a Tekintetes Urat az előfizetés szedésére megszólítanám.

Én bizván hazafiságos érzésében, bátorkodom ezuttal megküldeni Jelentésemet, egyszersmind megkérem s meghatalmazom, ezen levelemmel a Ts urat, hogy a mennyire környékében lehetséges, segítse közbenjárásával ügyekezetemet. Szállásom van: az Arany kéz utczában Neumayer házának első emeletén a 13-ik szám alatt. Ha becses válaszát várhatom, így tessék azt utasítani. Egyébiránt magamat szives jóakaratába ajánlom

igaz tisztelője
Vörösmarty Mihál
hites ügyvéd.

38. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott 9ik Április 1825.

Édes Kedves Barátom!

E' hónapnak első napjaiban véletlenűl érkezett kedves levele felette megörvendeztetett, 's egészszen meggyőzött Barátom Uramnak azon erántam való tiszta hajlandóságárol, mellyre én eleitöl fogva bizakodva számoltam. De egyszersmind ujjra megerősített azon régi hiedelmemben is, hogy a' magunk szőrü barna embereknél csak ugyan mindég elébb beszoktak ütni az efféle számolások, mint az amollyan szösz haju és savó vérü apathicus uraknál. Köszönöm hogy ezen tanuságomat Barátom Uram is megigazolta; hidje meg, többre becsülöm érette a' lángfürtü Preheszkánál 's egész regementjénél; sőt többre becsülném magánál Arpád bátyánknál is, ha most is elébbeni szőke fürtjeivel nyargalódzna Bodrog körül. De én sem vagyok ám roszszabb Edes Barátom, haszinte a' levélirásban meghagytam is magam' előzni; mert bizonyossan én adtam volna az Agét, ha a' fejem felett öszvecsoportozott sokféle bajok az arra való időt tőlem el nem rablották volna; 's egyedűl ennek tulajdonittsa Barátom, hogy egy kicsit elkéstem. Már most; minekutánna a' bajokbol nagyobb részént kitisztúltam, majd megmutatom hogy ki vagyok! Igaz ugyan, hogy maholnap pantófli alá fogok kerülni; de hisz ott is ember leszek én; annyival inkább még

odáig miért ne hetvenkedhetném? Ugy bizon! ad vocem: kapanyél! kitöl hallotta azt Barátom hogy én nyakra főre házasodom? Akárki lett légyen az a' hiradó, mondja meg néki Édes Barátom, hogy becsületes egy ember; mert abban igazat mondott. Én magam, lemondván minden elébbeni Stoicusságomrol, ezennel töredelmes szivvel és alázatos orczával megvallom Barátom előtt, hogy: én bizon becsületessen megevém a' szurkot, — de ugy megevém, hogy nincs az az erős hánytató, melly tőle valaha megszabadithasson. Hanem hiszen szeretnék ám én annak a' kutyafejü Cynicusnak a' szemébe nézni, 's [.....] ám a' bolond lelkét akármellyik mereszkedő Stoicusnak is, a' ki az én Fánim mellett a' szurkot édes örömest fel ne csemegézné. Lefestettem a' képét ennek az Istennének — majd megmutatom Barátomnak, ha felmegyek, 's akkor szólljon osztán, ha tud. Pedig ott még csak külső bájait fogja szemlélhetni; hát még a' belsők! a' lelkiek! ezeket nincs Képiró a' ki lerajzolhassa — már azoknak festésében megvallom, hogy paraszt ember lennék magam is, hamindjárt minden tehettségemet reá áldoznám is. Magát a' legnagyobb Szentségeket nevetve marczangolni tudó Irigységnek hódolni kell az én dicső Fánimnak Isteni képe előtt — a' minthogy volt már reá példám is, — nem egy Irigyet találtam, ki e' kép előtt elnémult, 's imádására vetemedett. Egy illyen csuda Szüznek idvezittő pantóflija alá kerülni, dicsőségemnek fogom tartani; 's ugyan csak egész szivvel lélekkel rajta is vagyok, hogy minél elébb odakerülhessek. De fájdalom! környülállásim még egy darabig akadályoztatnak ezen óhajtott boldogságomban. Hanem hiszem az Istent, hogy meglesz elébb utóbb; mert külömben én az egész Világot agyon verem. Imádkozzon érettem Édes Jó Barátom!!!!!!

Már most az én csudámról térek Barátom vélem közlött egypár csodáira. Azon hogy Szombathelyi irt, és engemis köszönteni el nem felejtett, álmélkodtam ugyan: de még is megfogható előttem, mert hiszen tudja Barátom hogy a' Somogyi ember [....] is neki vált utoljára — az ember hajlandó és fogható a' jóra. Hanem a' másik csodán — a' Komárom Megyei ostoba vén Notarászon el nem vész álmélkodásom míg élek. Nevessek é rajta egyszersmind, vagy szitkozódjam?

— magam sem tudom jó szerivel. Talán nemis Komárombol jött az a' levél, hanem Antycirábol — a' bolondok' városából? Szegény Collega! be sajnállom őtet — majd imádkoztassunk érette; vagy küldjünk számára valamellyik Ujjságban egykis agyvelő tisztítót. Szeretném, ha nyomorék szűköléseit addigis mig felmehetnék, közölné vélem Barátom. Adja által Stettnernek, majd az lekűldi — ő tudni fogja a módját. Nékem most ide lent kellett maradnom az Uraságom betegsége alatt öszvecsoportozott hivatalos bajok miatt, 's mikor mehetek fel, nem tudom. A' praenumaretio felöl itt jó reménységgel biztathatom Barátomat — majd ha elvégzem, megírom, mire mehettem. — Írjon Barátom, gyakran és sokat, tudósíttson Csontosrol is- osztán serkentse Stettnert is az írásra, ő most nagyon elrestült — talán csak nem várja, hogy Nárayként én is mégma hozzáfogjak az Épószhoz? Csókolom

hív barátja
Fábián.

39. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott Április 26d. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Harmadnapi utazás után Kevermesre értem 22dikben, ottan várakozott már reám egy a' Fábián által Világosvárrol küldött kocsi, a' mellyen is mingyárt 23dikban reggel általjöttem ide, 's azolta itten mulatok. Ma délután befogunk menni Aradra 's lesz szerencsém színről színre is látni Fábián barátunk Alcináját, kinek még ekkorig csak képmássát láthattam. A' Fábián irt hozzám még Pestre egy levelet 's azt Tretter barátunkhoz a' Városházánál a' Fiscalatus hivatalba utasította, kérem igen nagyon Édes Barátomat kérdezze-meg ez eránt Trettert, és vegye-által tőle, mert a' levél igen fontos; Hlavácstol is, ha, a' mint reménylem, már érkeztek hozzá levelek, váltsa-ki őket Kedves barátom 's mind ezeket további rendelésemig tartsa-meg magánál, 's ha tetszik bontsa-fel, a' Fábián leveléből alkalmasint által fogja láthatni Édes barátom, mostani helyhezetemet 's a' jövendőre mennyi igazzal épithető reményeimet. Enket, Trettert, Paziazit, Szichert,

Hlavácsot, Kedves barátommal egyetemben csókoljuk 's maradok

hű barátja
Stettner György.

U. I. Náraynál már egy effectivus praenumerans van, Fábiánnál bizonyosan lesz három; hanem reménységben 's igéretben, a' kik t. i. Medardusig praenumeralni fognak mind kettőjöknél többen vagynak.
[Postabélyegző: Arad]

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak, Magyar Országi Hites Ügyvédnek
in der alten Postgasse im Neymayerischen Hause im ersten Stock. N° 13. Pest.
[Tört pecsét.]

40. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Ó Aradon 28ik April. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Hozzám intézett második rendbéli levele tegnap érkeze kezemhez; előtte pedig negyed nappal Stettner barátunk jelent meg nálam személlyesen, Világosvári magánosságomban. E két egymást érő örvendetes környülállás felette kedves érzésekkel töltötte ugyan meg az én szívemet: de, megbocsásson Kedves Barátom, ha mind a' mellett is jelenvaló levelemben a'szokott nyájas hang helyett szomorút fog észrevenni. Mert — — haj! egy darab időtől fogva setéttség és bú lepi keblemet nekem is, és — nem tudom mikor jön, vagy jöhet é el valaha az óra, mellyben számomra meg fog virradni! Egész helyheztetésem megbontakozott, 's minden jövendőre való kinézéseim olly rendetlen zürzavarba jöttek, hogy moralis exsistentiám felöl csak mától fogva holnapig sem tudhatok bizonyossat; 's ha a' környülállások szövevénnyéből mellybe eszem, szivem

egészszen belé keveredve vagyon, következtetéseket húzni próbálok, inkább roszszat mint jót várhatok fejemre — menekednem vagy soha nem lehet, vagy csak a' magam feláldozásával. 'S mi az oka mind ezeknek? Az én nem régiben született makacs szerelmem, mellytől földi megelégedésemet, boldogságomat, 's idvességemet reménylettem! Vaj! mit mondék? dehogy ez az oka; hisz ugy vagyok meggyőzödve most is, hogy ez a' szent indúlat fog engemet utóbb is idvezitteni. Oka hát az én fenyegető veszélyemnek a' mások' gonoszsága, és pedig főképpen azoké, kiktöl idővel bizonyos szerencséket vártam, és a' kiken szép reményimnek nagyobb részét épitettem! Szerelmem csak alkalmatosságul szolgált arra, hogy vesztemre a' rejtekében pihentt Gonoszság elő keljen, 's titkos hálóit ellenem mindenfelé széllyel hányja. Sokba kerülne magamat 's minden ellenem törő környülállásokat ez uttal rendre leirni; azért halasztom azt arra az időre, mikor majd személlyesen lészen szerencsém Kedves Barátomhoz. Most tehát még csak ennyit akarok kinyilatkoztatni, hogy: ez az egész vidék, a' hová én kerültem, nem méltó egy becsületes érzésü embert kebelébe fogadni és tartani; és én tellyes igyekezettel azon vagyok, hogy innét minél elébb szabadulhassak, 's oda a' honnét eljöttem vissza mehessek. Boldog az az ember, kinek ezt a' Tartományt soha meglátni nem kellett! Azért jó előre intem Barátomat, hogyha maholnap — mint sejtem — megkísértené valaki az eránt, hogy jövendőbéli szerencséjét itten kezdeni próbálja: vigyázzon — és az álnok kecsegtetéseknek ne engedjen. Inkább holttig ugy maradjon, mint van, hogysem magát ezen pokolba buktassa — én irigylem sorsát Barátomnak, noha egykor annak terhei ellen is eleget panaszolkodtam én is. — Stettnerünk, fájdalom, hogy előbb ide került, mintsem véle utóbbi tapasztalásaimat közölhettem volna; elmondtam néki is mindezeket, hogy tudja magát mihez alkalmaztatni. Azomban még ő magát eddig le nem kötötte, 's olly szándékkal van, hogyha kivánsága szerént való kedvező kötést nem tehet, akkor ő is velem együtt Pest felé fogja a rudat fordittani. — Mind ezekről ne szólljon Barátom senkinek — majd ha a' dolog megérik, akkor bátran beszéllhetünk.

A' Praenumeratiórol ennyit irhatok: Vásárhelyi még lejövetelem előtt elrabolt Aradrol 10 praenumeransokat — ezek hát már sem nálam, sem Náraÿnál nem fogják a' számot szaporittani. Nékem heten vagy nyolczan igérkeztek; Náraÿnak is egynehányan: de mikor ad fractionem panis jön a' dolog, mindenik csak hallogatással elégitt ki kész pénz helyett. Én nem fogok elmulatni semmit, hogy az igéretet adóssággá tévén, akárhogyis meg ne végyem.

A' közlött Versezetnek nagyott nevettem, 's alkalmasint eltaláltam magamban mind tárgyát, mind Szerzőjét.

— Csontos Barátunk sorsán igen nagy részvétellel sajnálkozom; denique ma is csak igaz marad az a' régi mondás: *Graeca fides nulla fides*. Hogy levelére nem feleltem, az az oka, mert nem tudtam küldendő válaszomat hova utasittani. Ha szállása helyét tudtomra adándja: örömmel fogom tellyesitteni, a' mit elmulattam; mert én őtet igazán tisztelem és szeretem.

Az Idéző levél körül tett fáradozását Kedves Barátomnak felette köszönöm 's egyszersmind ujjra kérem, hogy az Exhibitióról szólló Testimoniálist Bohus által hozzám annak idejében megküldeni el ne felejtse.

Most Stettnerrel Aradon mulatok; megmutattam néki a' Fánimat; majd maga megfogja mondani, mint van véle megelégedve; mert ezzel a' postával ő is fog irni Barátomnak.

Ne haragudjon Kedves Barátom, hogy többet és jobb kedvel nem irhatok; Isten Ugyseg... ugy oda vagyok, hogy alig tudtam csak ennyit és igy is irni. Irjon Barátom én helyettem, — kedves sorai vigasztalásomra fognak szolgálni. Csókolom és maradok

igaz barátja
Fábián Gábor.

41. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Ó Aradon, Április' 29d. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Kedtől fogva itt benn vagyok Fábiánnal Aradon; 's éppen ebben a' fertályban ugy mint estvélyi 8¼ órakor jöttem

haza Fánitol, Gábort perse! még nála hagyván; mert biz' én 4 órától fogva már csak ugyan eluntam nézni az ő nyalakodásaikat, 's nyelni mellettök az éh kortyot. Én ugyan folyó holnap 26d. ha jól jut eszembe Világosvárrol firkantottam egy levelet Édes Barátomnak, mellyben arra kértem, hogy Tretter és Hlavács barátimhoz elmenvén a' hozzájok ne talán érkezett leveleimet kiváltani és magánál megtartani méltóztassék azolta vette azonban Fábián, Barátom Uramnak deto 22e Aprilis irott levelét, mellynek borítékján különös szerencsével megtaláltuk azon tudósítását is, hogy Deák Ferkó barátunk a' bátyja Regéivel meg érkezett Pestre. vajh! miértt nem korábban legalább egy két nappal!? azolta értettem a' Budai ujságból azt is hogy a' Kassai Minerva már Pesten megjelent. Ezen környülmények 's az ezekhez képest mingyárt elölszámlálandó kéréseim, határoztak hát arra hogy Kedves Barátomat most ujolag levelemmel terhelni bátorkodjam. Kérem ugyan is, hogy egy, Fábián barátunknak addressálandó levelében tudósítson, hogy hány levelet váltott-ki a' számomra 's hol tétettek azok postára; hogyan mulatták magokat és meddig Deák Ferkóval, mi a' Deák Antal Regéjinek foglalatjok 's értékök, ki fognak-e mostanában nyomtattatni, hány praenumeranst vitt Deák, 's a' küldött Aurórákat mi módon expediálta? Hát a' Minerva mit ér, 's mi röviden a' tartalma? gyűl-e Zalánra a praenumeratió, mi jót beszél Trattner 's a' könyvárosok? Ezen tárgyban ezen vidékről ezt a' biztató tudósítást közölhetem, hogy Arad Vármegyében Náraynál effective ugyan még csak egy praenumerált, de Wásárhelyi Mukinál csak ezen Megyéből is már tizen praenumeráltak, Fábiánnál is lesz alkalmasint 3 's Náray igéri hogy tizre legalább ő is felviszi, csakhogy a' fizetést többnyire az utolsó terminusra halasztják azon okbol is hogy a' munka kijövetelére aztán annál kevesebb ideig kelljen várakozniok. Mire válik-el ide lent sorsom még magam sem tudom 's arra kérem hogy ezen tárgyrol se senkinek ne szóljon, se hozzánk is ne irjon. Tek. Kisfaludy és Fáy Urakat tisztelem, ugy Kazinczyt is és Thaly Lajost ha találkozik velök édes barátom, Deák Ferkót, Vargha Jancsit, Trettert, Paziazit, Hlavácsot, Enket, Szichert, Csontost édes Kedves barátom-

mal együtt ezerszer csókolom, a' nevendékeit köszöntöm 's maradok

hű barátja
Stettner György.

U. I. Meg ne ütközzék édes lelkem ezen csupa commissiokból álló száraz levelemen, majd meg zsirózom az ezután következőket ugy, hogy akar fokhagymás piritost kenhessen velök.
[Postabélyegző: Arad.]

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak,
Magyar Országi Hites Ügyvédnek
in der alten Postgasse im Neumayerischen Hause in dem ersten Stock. N°. 13. rechts. Pesten.

[Pecsét kivágva.]

42. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

(Stettnernek) Pest. 9ª Maii 1825
Édes Barátom!

A' mint maga is igen helyesen nevezte el, első rövid, 's másik száraz levelére én egy vizeset küldök, áldásúl a' pattogó husu oláh leányokkal bövelkedő tájnak, ha ott is olly kevés eső volt, mint erre. De hogy egészen dévajnak ne tartson, most egy igen igen tudós értekezést irok, minden vizesség' föltételének ellenére is.

Felső Magyarországi Minerva megjelent, mellynek külsejét, mivel nem igen értek hozzá, elmellőzöm, de belsejét, mivel ahhoz még kevesebbet értek, sőt épen azért is, recenseálom.

Az egész munka a' T. Gyüjt. egyes darabjainál minden esetre többet ér. Több középszerű dicséretet érdemlő részek vannak benne; de tündöklő egy sincs. Fáynak egy rövid bohózatja elmés darab, legalább nagy tapasztalási belátást mutat. Az Izlésről egy névtelennek, az Életvermekről Dezső-

finek helyes értekezéseik vannak. Kazinczy is ir [jav. ebből: *is*]; de nagyon meglátszik rajta öregsége. A' latiatuc-ot hozza elő egy helyen; de ezek mind nem ujságok. Melczer Gúthi Ország [jav. ebből: *ország*] Nádor' életét irja; de nem Cornelius ékes tollával, hanem némelly czikornyákkal, és egy helyen ⟨.....⟩ azt [jav. ebből: *A*] mondja, ⟨*tudni illik*⟩ ollyan nagy vitéznek tartották őtet, hogy Nesztornak mondanák ... E' biz épen annyi, mintha azt mondanák, hogy Krisztus' katonája. Általában Minerva igen középszerű munka. Nagy részént fordítás; ez, és a' szárazság, fő hibái; vagy én vagyok nagyon unalmas olvasó. Vannak benne némellyek, mellyeket nem olvashattam, ezekről valamint a' fordítottak tartalmáról hallgatok; de a' nyelvről mondhatom, hogy az az egészben, némelly igen csúf ujításokat, 's szerkesztéseket kivévén, nem erőltetett. Fenyéri Gyulától egy van benne az epedés, melly csendes ének; de nem izetlen; a' többi versetek [!] részént nyomorultak, részént sületlenek. Thewrewk egész a' vérizzadásig epigrammáz, 's Kovacsoczy egy igen szépen, 's lelkesen kezdett, de mind [jav. ebből: mind*íg*] inkább lelketlenedő énekét illy élhetetlenűl végezi:

Ha víg, víg vagyok, és sirok,
ha sir; szivemmel nem birok.

Kazinczy Hébét ... recensealja. Gondolhatni, a' hol kevés jó van, 's még is sokat dicsérnek, — rosz iránynyal mennek; de ennél egy terhesebb recensio is van Auróráról: Horvát Endre levelét tagról tagra megdicsérik, 's majd félig leirják. Tihamért röviden említik, 's egy két hibát kijegyezvén tovább mennek. A' Mohácsi Elegiát lelkesen dicsérik. Hunyady vitézeit, ha jól emlékezem, és Szilágyit (Berzsenyítől) említetlen hagyják. A' Recensens ⟨.....⟩ (valami féle bötü.) maga megvallja, hogy nem ért a' dologhoz, harapni nem tudván, 's mindent csupán próba kedvéért tesz. Vörösmarty Uramról azt mondja: *A' fellegek szintúgy* (!) *dörgés nélkűl végződnek felette lebegő, 's könnyen hangzó versekben.* És: *„a' tünődőből az, utolsó strophát megtartottam: Hasztalan! még csendes a' hab.*" Szintúgy nyeltem a' száraz kortyokat.

Két levelét váltottam ki: Fábiántól ⟨*az*⟩ egyikét (mellyet engedelmével el is olvastam) 's a' másikat Fehérvarról.

Szombathely itt volt egy nap, épen itt érte Deákot; jól mulattunk. Deák vagy három hétig volt itt, 's csak tegnap előtt ment el, sokat voltunk együtt, 's az udő igen kedvem szerént telt el. Deák tiszteli Barátomat Fábiánnal együtt. Bátyja' Regéit egészen rám bizta, hogy Censorhoz adván megtartsam, mig róla [jav. ebből: *felőle*] vég határozást tehet. Erről ezután bővebben, most csak azt jegyzem meg, hogy tartalmok [jav. ebből: tartalm*ak*] igen derék, verseik könnyen folyók, 's nem lelketlenek; de Sándor elragadó tüzét, erejét, nem találom bennök. Majd kiirok belőlök ha üdőm lesz.

Verseghy fordítását a' Metamorphosisokból most nyomtatják, mintegy 30—40 darabot. Olvastam belőle egynek kezdetét, igen hatalmas.

Igy biz' édes kis barátom, csak elbötűzöm a' napot; de most Isten áldja meg, csókolom Lilástól

igaz barátja

Barsból 3. Ugocsából 3. Vörösmarty Mihál.
Trattner 3. Eggenberg 3. van.
Szombathely 8 Praenum. igért.

43. FÁBIÁN GÁBOR — VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott 16^{ik} Máj. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Számomra 's Stettner számára azonegy borítékba zártt leveleit tegnap vevém; mellyekért, hogy én is, azoknak minden tekintetben megfelelő válaszszal fizethessek: imé Barátom példájára magam is párosával irom a' levelet. A' Csontosnak szóllót ne sajnálja Barátom, minél elébb lehet, által adni, ha ugyan Ő még vagy Illyriába, vagy Székelységi fészkébe Pestről el nem költözött. Én is Stettnerét a' legelső alkalmatossággal kézhez fogom szolgáltatni; ő, már elmult egy hete, miolta tőlem Kevermesre viszszament, hol Principálissát a' tőle vett rendeléshez képest bévárnia kelletik. Itt mulatott

nálam két hétig; melly idő alatt eleget ábrándoztunk, 's okoskodtunk multtakrol, jelenvalókrol és különössen a' Jövendőkröl, mellyek valamint nékem, ugy néki is fájdalom! nagyon borongós arczulatban mutogatják magokat. Mit ér okoskodni üres erszénynyel? Volnék csak a' Fehérvári boltoslegény bőriben, kit a' minap egy Dominiummal ajándékoza meg a' vak Szerencse: majd megmutatnám, hogy ki az Úr, én e'? vagy a' Jövendő? De ugy é, hogy nem szabad káromkodni? — pedig már pennám hegyén kezdenek ismét lebegni az átkok! — nohát gyerünk innét a' Felső Magyar Országi Minervához. Nagy köszönettel tartozom Kedves Barátomnak, hogy ezen ujjdonat ujj Dámának mivolta felöl nékem némünémü rajzolatot adott. Miolta megjelenését hallottam, nem szüntem meg mindenfelé hajhászolódni utánna; kivált minekutánna egy valaki róla előttem mértéktelen magasztalásokkal emlékezett. Ez a' valaki Litteratornak tartja ugyan magát: de én őtet annak nem tartván, beszédjén meg nem nyúgodhattam, 's magam óhajtottam volna megtenni a' birálást. Hanem már most, minekutánna Barátom szájjából hallom az itéletet, egészszen megnyugszom, 's tudom, hányat ütött hát az óra. A' vélem közlött gyalázatos grammaticállások ugyan nékem nem nagy örömet szereznek; valamint ellenben az, hogy benne a' nyelv átalljában nem eröltetett egy kis vigasztalásomra szolgál. De a' mellett boszszonkodom még is, hogy denique ez az ujj szülemény is megint csak mindennapiság; — miért nem tudnak már nálunk egyszer valami több mint mindennapit mutatni? Én még csak ollyan Magyar Folyóirást sem ismerek, mint az Erdélyi Muzeum — pedig a' Németben hányat látunk ennél jobbat. — Hallom, hogy valami Zsebtükröt is árulnak! hát ez Édes Barátom micsoda portéka? lehet é belőle becsületes magyar embernek borotválkozni? Ólcsó árra ugyan nem sokat igér felőle: de hisz ebből még sem lehet következést húzni, mert a' pénz kevés, 's még kevesebb, a' ki azt magyar könyvért örömest kiadja. — Deák Antal regéinek nagyon örűlök, ha csak annyi van is bennek, a' mennyit rólok Barátom Stettnernek irt; mert abbol sejthetem, hogy bizonyossan többet fognak érni a' boldogtalan SzöszVárnál. — Hát Barátom maga miben töri a' fejét

ez idő szerént; dramatizál é? vagy epizál? vagy lyrát penget? Boldog ember, kit az elélhetés csömör aggságai nem bántván, a' Muzsáknak áldozhatik! Nékem ez egyetlenegy kedves passiómat mostani öszvezavarodott környülállásim megakasztották — 's nem tudom ha ezen veszteglő tehetetlenségem nem fog é még ingyenbe esni! Ha ugy talál megtörténni: akkor nekem ugyan befog fizetni a' szerelmeskedés! Sapienti pauca.

A' Testimonialis körül tett fáradozásáért vegye Barátom szives köszönetemet. — A' jövő holnap végén, vagy Julius elején ölelésére mégyek Barátomnak; addig már csak levelezgessünk szorgalmatossan. Csókolom és maradok

szerető barátja
Fábián Gábor.

44. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Ó Arad 4ik Juni. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Stettnernek irtam egyszer egy levelet, mellynek eleibe mottóul ezt a' kálamista ének-töredéket tettem: „Mennyböl jövök most hozzátok, és imé nagy jó hirt mondok." Csak egy szót kell változtatnom ezen mottóban, t. i. *jövök* helyett *irok*-ot kell tennem, 's azonnal ennek a' levelemnek is homlokára fog az illeni; mert — Édes Barátom — jól ide hallgasson!! — én most az én mennyországomban — Fánimnak szobájában, az ő szereívei 's az ő oldala mellett irom eme' sorokat. Hogy minden elpanaszlott boldogtalanságom mellett is, legalább most — ebben a' napban, ebben az órában, vagy ebben a' szempillantásban boldog vagyok, azt ha nem mondom is, tudni fogja Barátom. Ugy van! gaz ember legyen a' nevem, ha én most a' Chinai Császárral cserélnék. — Egyébaránt — hogy én is ezen matériarol rövideden végezzek — Barátomként magam is csak azt mondhatom, hogy Jövendőm mégis bizonytalan; de hiszem hogy az elválasztó óra nálam is nem

sokára itt fog teremni, melly az én lelkemet is vagy lenyomja, vagy — felemeli.

Május 25dikéről szólló levelében Kedves Barátomnak nagy örömmel vettem a' Zsebtükörröl közlött tudósitást; de még nagyobbal Csabát. Ez a' hős hazugság Édes Barátom nékem kimondhatatlanul tetszik, 's nagyon óhajtom, hogy folytatását is egész végig láthassam. A' benne hangzó Ossiáni tónusbol, mégha ponyván fogja is árultatni Barátom, ki fogja látni a' kinek esze van, hogy ez egy ollyan embertől került, ki Apollónak és a' Muzsáknak kedveltt Felkentjek. Nagyon szeretem az első sorban azt a' soloecismust is: „*Kicsoda engemet* fölkeltett álmombol?" Azt mondja a' Nagy Mester: „Nem botol a' ki helyén tudva 's akartva botol." Az igaz, hogy az illyes csinos botlások, ha ritkán történnek, nagyon kedvesek. — Azt irja Barátom, hogy mikor ezt a' versezetét készitette, semmit sem csinált, hanem csak pauzált; az illyen pauzálás előttem ezereknek fejtörésig és körömszakadásig vitt erőlködéseiknél becsessebb — csak igy pauzáljon Kedves Barátom tovább is, bizonyos lehet benne, hogy heverve elfogja nyerni száz izzadók elől a' koszorút!!! Bárcsak én is ugy tudnék pauzálni! de fájdalom, az én helyheztetésem olly gyalázatos tehetetlenségben tart most fogva engemet, hogy ez uttal sem valamit, sem semmit sem tenni nem tudok. Mit mivelek hát, azt kérdi Barátom? Felelet: Szerelmeskedem, ábrándozom, álmodozom. —

Szeretnék irni sokat: de gondolja meg Barátom, hol irok 's bocsásson meg, ha azt vallom, hogy többet — Isten Ugyseg... — nem tudok. Itt — a tűz közepében, hol testem lelkem ég, szemem káprádzik, fűlem zúgg, kezem remeg; 's azt sem tudom fi vagyok é vagy lyány, lehet é tőlem várni egy becsületes levelet? Én azt mondom: alig; 's szolgáljon annak bizonyságául ezen zavarék, a' mivel ez uttal fárasztottam Barátomat.

Ugy hiszem, hogy egy hét mulva személlyesen ölelhetjük egymást; addig is, igérvén az előfizetésre nézve minden tőlem kitelhető szorgalmat, csokolom Barátomat és maradok állandóul

hiv barátja
Fábián Gábor.

Simonyi (Vas V-ben) Június 10d. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Azon napon mellyen barátomtol elváltam Fejérvárig jöttem, másnap Veszprémbe és harmadnap Dukába értem. Akarmit mondjanak a' fagyos bölcselkedők, csak ugyan más ösztön vonssza az embert nem csak honjához de még ennek kebelében is szülőföldjéhez, mint melly a' barmot szokott aklába húzza. Bizonyos lágy érzelem fogja-el a' legkeményebb kebelt is azon tájékon, mellynek ege mosolygott vagy zordonkodott születésünkkor felettünk, a' melly látta érzeményeinket fejledezni 's nyilni, 's a' szárnyékony tündér évek arany álmaikat 's felleg váraikat támadni és enyészni, épülni és omlani. Biztos ismerősök képökbe tünik-fel minden bokor minden fa; érthetőleg szóll hozzánk a' csevegő madár dala, a' csörgő patak zugása, sőt érthető szellemi hangokat susog fülünkbe a' lengő szellő is. Egy szóval minden ismertt tárgy, minden szokott hely, keserű édes emléket ébreszt bennünk azon környéken, mellyben élő kedveseink laknak 's elhunytt szülőink és rokonink' tetemeik porlanak. Igy merengtem én meg érkezésem olta Dukában, az elmultt boldog gyermekkorban, 4dik Júniusig a' midőn Vidosné kedves testvéremhez ide Simonyiba jöttem. Június 7dikén délután egy óra tájban egy kegyetlen felszéllel támadtt rettenetes tűzi veszedelem alkalmával szegény testvéremnek minden gazdasága kevés perczek alatt füstben 's hamuban enyészett-el 's ezen helységnek egy negyede porrá égett. Én elég szerencsés valék szerencsétlen testvéremet, kit a' Végzet férjének a' multt Novemberben történtt halálával is eléggé sulyosan látogatott, — négy neveletlen árvájival együtt ugyszólva a' lángok közűl ragadni-ki. Ezen eset miatt még egy darabig ide fent fogok maradni, 's Tek. Tököly Al Ispán Urat is levelemmel kértem az erre adandó engedelemért. Fábiánnak most nem irok, mert levelem őtet úgy sem találná-meg; s barátom Uram őtet ezen szerencsétlenségről szóval fogja tudósíthatni. —

Zalánra a' Vásár alatt, reménylem gyültek előfizetők, én innét Vasból hármat fogok vinni bizonyosan, igérkeztek többen is: de azok nem bizonyosak. Le viszem a' Fejérvári, Komáromi és Pápai praenumeránsokat is, ha még addig el nem fognák küldeni. Ha tüstént fog kedves barátom válaszolni, ugy Győrön, Pápán, és Kis Czelen által küldendő levele még Dukában fog érni. Kérem is tudósítson mindenekről a' mellyekről tudja hogy érdeklenek 's különösen Zalánrol. Fáy Urat tisztelem, magát pedig Kisfaludy és több barátinkkal együtt csókolom 's nevendékeinek köszöntésök mellett maradok

hű barátja
Stettner György.

U. I. Pápárol nem régiben két nekem szolló levelek küldettek Tretterhez, kérem tessék őket kiváltani. A' köpönyegje barátomnak csaknem elégett; de még is nem esett semmi baja is, 's a' hideg szélbe ruhátlanúl kifutott szegény testvéremet bizonyos betegségtöl ótta-meg.

46. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott Junius 12^kén^ 1825.

Édes Kedves Barátom!

Én, mint a' minapában megirtam, olly szándékkal és reménységgel voltam, hogy a' Medárdusi Vásárra Pestre okvetetlenül fel mégyek; azomban itt is, mint sok szép feltételeimben, ismét akadályokra kellett találnom; és már e' holnapnak végéig innét nem mozdulhatok. Hogy tehát naponként haladó felmenetelem miatt, minden oda fent reám várakozó dolgaimmal egészszen bolonddá ne légyek: legalább egy igen sürgetős dolgomnak elvégezéséért Kedves Barátom Uramnak akarok ez uttal könyörgeni. Nékem vannak némelly holmijim a' Királyi Versatzban, 's magam sem tudom, mellyiknek mikor telik ki az ideje — oda fent lévén Pesten a' Zálogos Czéduláim. Ugygondolom azomban, hogy egy Czédulámnak ezen holnapban kitelik a' praeclusi terminussa, ez pedig az, melly az ezüstös Zrinyi Dolmányomrol szóll. Ezen szép nemzeti öltözettöl nem örömest akarnék megválni;

legyen tehát erántam Kedves Barátom azzal a' szivességgel, hogy váltsa azt ki felmenetelemig. Menjen el a' Bohus házhoz; 's keresse fel ott a' felső emeleten öreg *Strohmayerné* Aszszonyságot ezen ide zártt levelemmel, mellyben őtet megkértem, hogy a' szobámat Barátomnak nyissa ki. Oda bé menvén, minthogy a' sublótom kulcsát hová tettem, nem tudom, hivasson Barátom egy lakatost, és véle a' sublótnak középső fiókját nyittassa ki — abban az irások közzé eldugva megfogja lelni Barátom a' pugillárisomat, és abban a' Versatz-Czédulákat. Ezeket nézze mind sorra Barátom, és a' mellyiken a dátumbol látja, hogy veszedelemben forog, és a' 14 holnap reá nézve kitelő félben van, azt végye magához 's azonnal véle ne sajnálja a' kiváltást végre hajtani. A' melly nap ki fog valamit váltani Barátom Uram, az nap ismét küldje bé ujjra a' Zálogházba, hogy pénzéért az én felmenetelemig se kellessék várakozni. Igy mind Barátom Uram nem szenved semmi hijjánosságot, mind én is Joszagómra nézve securizálva leszek, mert az ujj elzálogosittáskor ismét 14 holnapra szolló czédulát adnak. Tegye meg ezt érettem Kedves Barátom — nagyon le fog általa kötelezni, — 's ha megtette, tudositson azonnal postán recepisse mellett — talán levele még itten fog találni.

Szeretnék irni sokat: de csak futva irhatok ennyit is — véletlenül kaptam ezt az alkalmatosságot, és már indulóban van. Majd ha felmegyek, beszélljünk elő szóval eleget!!! — Mégis mondok még valamit! a' Zsebtükröt éppen ma olvastam — de megvallom, felét sem értettem — legalább ritka versezetet tudtam a' felette álló czimnek rámájára reá huzni. Csókolom Barátomat és maradok

igaz szivü barátja
Fábián.

47. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott 3ik Jul. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Sebes kutya futtában irom csak a' mit irok — most hát tőlem sokat ne várjon. Julius 12ke körül Pesten meglátjuk egymást — akkor majd daráljunk eleget. Ez uttal hát csak

ennyit, hogy: ezt a' levelet Csontos barátunknak ne sajnálja Barátom haladék nélkül kezéhez szolgáltatni. — Ha Stettner mig felmennék, Pesten megtalálna fordulni, mondja meg néki Barátom, hogy az ezüstömröl szólló Versatz Czédulát hagyja ottan Barátomnál. — A' Zrinyi dolmányomat reménylem megmentette Barátom a' veszedelemtöl. — Praenumeránst viszek vagy ötöt — azonkivül magamnak talán egy szép kis Feleséget is. — Hijjába no! nem lehet többet, rángat hátul az alkalmatosság. Punctum.
Csókolom és maradok

szerető barátja
Fábián.

48. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

21. Julius 825. Nádasd.

Kedves Barátom!

Sokára halasztott Levelem még most sem örvendetes. Sikeretlenül merítém ki minden erőmet a' rám bizott űgyben, de ⟨*és*⟩ három puszta igéretnél többre nem mehettem! Ha mások nálamnál szerencsésebben nem szedtek, alig hiszem, hogy Zalán a' közönség' elejébe futhasson. — dícsőíteni Árpád' győzödelmeiben a' diadalmas irót. — Nem csak előfizetőt nem kaptam, sőt az én előfizetéseimet sem akarták elfogni. Megkínáltam vele a' Püspöki Titoknokot, utóbb Perczel Urakat — de nem fogták el. Azért tessék tudósítani, miben áll a' dolog: ha minden akadályok' ellenére is közre jő a' munka, mi, én 's Szauter, a' Bonyhádi káplány mindég készek leszünk megszerezni, csak azt tudjuk, melly uton küldhetni legbátorságosabban fel a' pénzt.

Püspökünk védettjeinek szomorúságára, a' megyének pedig ⟨.....⟩ mondhatom örömére Füreden 17^{ben} kimúlt az élők közűl, életének 89- vagy 90 esztendejében. Békével pihenjenek hamvai! —

Juranics László' halála költött hír vala. Naponként várja az érdemes öreg előléptetését, 's nem ok nélkül reményli, hogy

Mányoknak is ő leend az Ura, a' mit én neki tiszta szivemből kivánok.

A' mi engem illet, épségemben nincs fogyatkozás: csendes egyformaságban folydogálnak napjaim, és a' mi a' legfőbb szerencsém még eddig mind allapotommal mind helyemel igen megelégszem. Éljen épen, 's boldogúl, ezt ohajtja

Igaz Barátja
Klivényi.

U. I. Pál Jánost, ha ismérte, a' bal sors Nádasd.
kivetkezteté Kalocsán a' csuhából: hasonló
eset fenyeget két más Szekszárdi
ifjat, Pécsett. —

[Postabélyegző: Szexard.]
[Cím:] Nemes, Tudós Vörösmarty Mihály Úrnak
[Idegen írással:] Goldene Hand-gasse *no* 13
[Saját irással:] Az aranykéz utszában
Neymayer házának első emeletén a' 13:dik Szám alatt.
Pesten.

[Tört pecsét.]

49. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Temesvárott, Július 29d. 1825.

Édes Barátom!

Ezen levelem' vételével teljesedni látod (ha mingyárt egy kicsinyt megkésve is) igéretemet. Elhallgatván utazásomnak többféle alkalmatlanságait hogy t. i. mingyárt első napon a' záporban, a' több napokon pedig az izzadttságban majd hogy el nem áztam, — hogy a' Nagy Szent Miklósi határban (Torontál V-ben) eltévedvén, majd fél éjszakán bolyongtam a' pusztákon, hogy az az átkozott Castrum doloris mellyen utaztam, 's a' mellyet tortúra helyett a' legmegátalkodottabb gonosztévő számára is bizonyos vallató eszköz gyanánt bizvást mernék ajánlani, — ugy öszve kínzott hogy minden csontjaim zörögtek belé etc etc etc. azt kivánom legelősszer is említeni, a' mi előtted gondolom a legérdeklőbb leend. A' mult vasár-

nap ugyan is az az e' folyó holnap 24d. Szegeden együtt ebédeltem Maróthinak testvér öccsével kit te Pesten kerestél 's a' kit én most, homlokárol és szeméről ismertem-meg. Kérdezősködtem tőle a' báttya felől: de többet nem tudott ő is mint a' mit mi már tudunk. Szüléjihez sem jutott a' mi Keleti Vándorunknak azon egynél több levele, mellynek tartalmát a' télen velünk Náray közlötte. A' fiúnak nagyon szivére kötöttem, hogy ha Pestre menend, felkeresésedet el ne mulassza. Én 25d- estve érkeztem ide, 's az Uraságomat szerencsére itt ben találtam, a' kivel csak holnap megyek-ki Virág- vagy nekem igazábban Tövis-völgybe, mert az én számomra ottan sem terem egyéb mint a' bánat' bogácskórója 's az epedés' istenátkozta tüskéje. Különben az Uraság egy áldott jó Ur, 's még eddig minden reményeimet igazolta. Tőle értettem hogy Fábián Fániját elvévén vele a' multt héten utazott-fel Pestre, 's ennél fogva hiszem hogy már eddig fogtad is látni az ő *szép kis* Feleségét, 's megitélhetted hogy ezen praedicátumok micsoda módosítással illjenek reá. Szegény Gábor' sorsa különösen szívemen fekszik tudósíts kérlek minél előbb róla, hogy mik a' czélzásai, kinézései 's reményei. És ha levelem őtet még Pesten találná érni addáltal mind neki mind nőjének is szíves csókomat. —

Azon csendes nyugalom, mellyet Pesten létemben valómon láthatál, csak az elmultt idves napok' visszasugárzása, 's takaró leple vala azon vésznek melly most belső világomat (szabad legyen gr. Dessewffy engedelmével így szóllnom) dúlja. Keblemnek szendergő viharjai nagyobb erőszakkal támadtak-fel, s szappan buborékként fújják-el reményeimet. Hátammegett fekszik minden boldogság, minden öröm, 's tornyodzó kétségek szorongatják látkörömet. De-dabit Deus his quoque finem! vagy ha non dabit: Fata viam invenient. Az Antiumi agyas Istenné, ha akarná, egy okos húzással fazekából sok jó embereket boldogíthatna velem egyetemben! — Legyen már vége a' Jeremiádnak! —

Irj sok ujságot, nyomtatják-e erősen Zalánt, az Aurórát, Kisfaludy regéjit 'sa't.

Tek. Fáy Urat kérésem mellett emlékeztessd a' maga Életirása 's Kölcsey versei — különösen a' Rákos' Nümphája

eránt tett igéreteire, 's ezeket irandó leveledben küldd-el, mellyet így czímezz: S. Gy. *Magyar Országi Ügyvédnek. Temesvár* a' levél' sarkára pedig ezt irdd: *wird von der Post abgehohlt.* Tek. Kisfaludy, Fáy, úgy Csontos, Tretter, Paziazi és Szicher Uraknak (kinek kinek kivánsága szerint) jelentsd szíves tiszteletemet vagy baráti csókomat. Ki a' midőn Fábiánnal együtt ezerszer csókolnálak 's nevendékeidet köszönteném maradok

szerető barátod
Stettner György.

U. I. a' mái Gyűlésben Muslay első Al Ispán és Császár Fő Jegyző Urak választattak Diaetai Követeknek. Nagyon kérlek, hogy az általam kijegyzett Ghyczy Ignácz Thaly Lajos, Vidos Jósef és Radó Karolína, ugy a Thaly Károl által megküldött nevek is az előfizetők sorából ki ne hagyassanak.

50. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 2 August. 1825

Kedves Barátom!

Igen, igen becsűlöm utolsó leveledet; de megengedj, én evvel a' fene garasos phantasiámmal nem tudok semmi komoly levélre vetemedni, hogy válaszom a' tiednek minden tekintetben megfelelő lenne. Ez előtt két héttel még csak türhető volt, de miulta Zalánt nyomják, egész a' fizetésig, nehezen fogsz valami keservesre találni levelemben, azért vedd jó neven, ha félre csapom az Orbán' süvegét, 's vízisza létemre néha néha szarvas bakot lövök a' bor' kontójára. — Először is Maróthy [jav. ebből: Maróti] dolgát köszönöm. Hidd el, néha most is utána járnak gondolataim, noha kevés a' reményem, hogy valaha még csak hírét hallhassam is. Hanem Fábiánnál, a' mi őt illeti, van párna, van derekally. Itt van, a' gonosz minden felé eljár; de hozzám nem. Én egyszer voltam nála a' Fogadóban, ő is egyszer nálam. Most szállását nem tudom, 's így hamarjában nem irhatok róla. Az ezüst czédulát kérte, 's én

od' adtam úgy, mint mondtad, 's megigérte köteleződ' vissza adását.

Annak örűlök, hogy Cliensed jó. Mi is lenne? Jobb a' jó, mint a rossz: meglássuk, mit ád a' jövő. Csakhogy az a' tövisvölgy, mért nem tüskevölgy? gyanús előttem. Szegény Hajna, ha lemegy, az átkos tüskék megszurják lábait. De hervadjatok el ti átkos tüskék, 's rút kórók, 's ti hajoljatok stb. tudod a' többit. Mit aggódol a' jövőről? Virágot terem a' tüskevölgy is a' te kis Hajnádnak, nekem tüskét [jav. ebből: tüskén] a' virágok' völgye is. Isten neki! legalább koszorúm lesz belőle, 's ti megsirattok, ha meghalok; de azt még eb hiszi. Majd máskor. Máskor? Most kellene pedig; még most jó kedvemben vagyok: nem átkoztam meg születésem' napját — csak kétszer napjában; de ne hidd.

Most rendesebben. Zalánnak 4ik íve van sajtó alatt, ötödik szedődik. Kulcsár letette a' 4^{ik} Praenumeratiót, Karácsonyi szerzett négyet, Thaly Károl küldött négyet. A' kijegyzettek, 's újra megnevezettek — bizonyos lehetsz benne, — ki nem maradnak, még száz forint hibáz, tán lassanként bejő. — Gyulafyt nem láttam. Fáy Füredre fog utazni. Életét majd maga küldi meg, Rákos Nymphája Minervában jő ki, 's így minden sürgetésem mellett is faképnél maradtam. Azt nem szeretem az egész emberben, hogy csak borral kinál, 's csemegével: másról nem közli titkait, bizonyosan azulta tartózkodóbb, hogy' olly szerencsésen, vagy inkább tudósan elbeszéltem az orosz költőnek peselő biráját. Detto Isten neki! Látod hogy nem tehetek róla. Minden jól ment. Ittunk, ettünk játszottunk; de *Nümph*-et ugyan ne várj, még azt sem mondta, hogy könyvet ád ki. — Auróra erősen készűl, Cserhalom már sajtó alatt nyög. A' kép is megérkezett Hofmantól [jav. ebből: ⟨...⟩mantól] elég jó, a' mennyire készületlenségében kivehetem. A' kún lovastúl igen jó, a' leány képét még eddig nem igen szeretem. Lászlót erősebbé teteti Kisfaludy— ha lehet, 's úgy jó lesz; de tudod, ez csak ollyan itélet, mint 'a hajdúé a' harang öntésről. Helmeczy már egyszer Cserhalomra vetette fatalis kezeit; de ártatlanúl *megtépve* helyett tette *tépdelve*. Csak többet ne! Igen derék ember, mindeneket [jav. ebből: mindene⟨...⟩] mozdít, a' hol csak lehet, segítségemre; de

sziklákba ütközik, 's szegény fejem! az is nekem fáj. — Czinke satyrát akart irni, 's egész elmessége képtelenségen végződik; mert a' Zsebtükörbe halálig bele szeretett, 's szerzőjének ajálván munkáját így figuráz. *Neologuszok, édesz Isztenem* [jav. ebből: *Ist⟨.⟩ tenem] isz.* a' mit senki sem irt. Ez már szörnyű figura! [! jav. ebből:,] attól féltélek, hogy agyon neveted magadat. Szárnya szegett ember! a' ki elég tiszteletes lehetne [jav. ebből: ⟨.....⟩] ősz hajában, [jav. ebből: haj*ával*] ha hallgatni tudna, most nevetség' s boszonkodás' [b jav. ebből: *v*] tárgya hazánk' fő intézetében. Csak valami, de csak valami volna az egész munkában [jav. ebből: munk*ánál*] egyéb élhetetlenségnél, hallgatnék vele. Ollyan szegénység, olly kietlenség uralkodik benne, hogy ki nem mondhatom. Ez az ember, a' ki ezelőtt még elég elmésen irta: *Pontius erre tanít, ugyan ezt bizonyítja* [b jav. ebből: ⟨.⟩] *Pilátus*, most sava fogyott, íze vesztett (Rajnis szerént) vénségében ennek egy nyavalyás variatióját adta hat egész levélen. Talán a' kaszás Isten megszabadít [jav. ebből: megszabadít] tőle, vagy minket visz el előbb; de szent igaz, hogy a' hazának más ember kellene. (Fáy csak ugyan megházasodott, elvette Zsuzit. Bezeg napfényre jött a' kis fiammal. Jól teszi; ha megcsinálta, minek temetné el?)

Gáborról rosszúl irtam: csak ugyan meglátogatott, 's azulta már harmadszor. Lator kis hölgyecskéje van, majd megeszi. Az öreg Trattner azt mondja róla: húsa van, a' kenyeret könnyen szerezheti hozzá. Obligatiódat minél előbb vissza veszem tőle. — Ha mindjárt irsz, tán még itt talál leveled: 3^{ik} Sept. megyek sülni, és őszülni. — Zalánnak ötödik ívét nyomják, 6^{án} szedik. Lassan készűl. Aurora a' jövő héten megkészűl. — Minerva megjött, 's pendelében elhozta, ha igaz, Rákos Nymphájját is. Mind jó lesz, csak hónapszám ne legyen rajtok. Minekelőtte megküldhetném, kérdés: Erzse kell-e neked, vagy Rákos nymphája? Erzse úgy-e? No jó lesz. Isten veled! Csókollak

barátod Vörösmarty

manupropria.

Azt megmondom, nekem többet
németűl ne írj a' borítékra: engem
magyarúl is megtalálnak.

51. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 14 Aug. | 1825

Édes Barátom!

Én ugyan a' mult postával indítottam hozzád egy levelet; de mivel feledtemből csak Temesvárra, nem pedig Blumenthalba volt utasítva, kétes, megkapod-e, vagy sem. Az első előbb történhetik; mert rá irtam, hogy a' postáról vitetik el. Akármint essék, reménylem ezen levelemnek is örömest adsz szállást, annyival inkább, hogy Csepről is irhatok valamit. Tudniillik Thaly Lajos itt fenn volt Patvarista Öccsével, kit mint igen szelíd ifjút megkedveltem. Csepen mindnyájan egészségesek. Antal (ha úgy híják) fölmegy az Országgyülésre, 's igérte, hogy eladás végett visz föl könyveimből. Fábiánt együtt meglátogattuk, Ő viszont feleségestűl velem együtt a' Thalyakat. Csodálkozol tudom, hogy Juliáról hallgatok, Julia egészséges, 's szinte [jav. ebből szinte*l*] eltalálom, azt izeni, hogy eszi a' lelkedet.

Auróra már ki van szedve, 20^{ik} végképen megkészűl. Zalánnak 8^{ik} ívét szedik, 6^{ik} Septemberig elkészűl. Hogy' küldjem le neked? — Nem tudom írtam-e már, Kulcsár kifizetett 4 példányt, Fábián 2, Pőcz 2, Karácsonyi 2. Több azulta nem gyűlt. Gyulafyéknál [jav. ebből: Gyulafy*a*knál] elfogyott a' papiros, még nem kész. Nomorúság! Fayval találkoztam a' Gyülésben. Füreden mulatott, 's igen dicsérte Guzmicsot, hogy nagy emberséggel fogadtatott. Nem sokára meglátogatom. Kisfaludy 18^{ikban} haza megy osztozni: én talán Septem 10^{ig} itt maradok. Diaetai követeknek választattak Pécsi Septemvir, 's Fehérvary Fő Biró. Ezen kivűl egy Czukorsüteményesnek legénye megveszett, 's egy szegény Pékbe, vagy mibe Budán bele ütött az Isten' mennyköve. Ments meg, Uram! Többet már nem tudok. Kérlek láss azon levél után, nincs benne különös; de jobb ha el nem vész. Csókollak

barátod [jav. ebből b*ára*tod] Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth]

[Postabélyegző: Pest]
[Cím:] Tekintetes Stettner György,
Magyar Országos hites ügyvéd
Urnak

Blumenthalban

[Nem Vörösmarty írásával:]
wird von der Post abgeholt.
p. Temesvár

[Stettner írásával: A levél hátsó oldalán]
Augustus' 19d 1825.
Pestről.

[Pecsét kivágva.]

52. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 27 Aug 1825.

Édes Barátom!

Sajnosan értettem leveledből, hogy első válaszom kezedhez nem jutott, nem mint ha valami veszedelmest foglalt volna magában; de tudod az enyelgések is csak jó barátok között ártatlanok, 's a' póksereg abból mérgét szíhatja. Azonban kerestesd még Temesváron, de neveddel, nem úgy mint Blumenthali levelet; mert én Temesvárra irtam. — Dolgaimról, 's egyebekről most csak röviden ezt irom: Zalán' futásának már 13^{ik} ívét szedik, tán 5^{ik} Sept. kész lesz. Pirulva kell megvallanom, hogy minden vigyázatom mellett is sok szarvas hibám van.

Kulcsár ⟨*A'*⟩ Helmeczy után dicsérte munkámat, a' ki, mint mondják, Cserhalom' hállására sirva fakadt. Foganatja nem sok volt. Praenumeratióm azulta egyen kettőn kivűl alig gyűlt: Guzmics hozott hármat. Címlapomat metszi Lenhardt: Kisfaludy rajzolta. Kisfaludy haza volt osztozni; most [m jav. ebből: ⟨.⟩] itt van, 's Aurora köttetését csak a' 4^{ik} réz tartóztatja, melly javítatni vissza küldetett. (Fábián is

három praenumeránst hozott. Többször vagyok vele, 's még eddig megelégedését tapasztalom.) Minervát nem olvastam, csak láttam Fáynál, ki újra megigérte Biographiája' által adását, 's azt mondja ⟨*a'*⟩ Rákos Szüze nem Minervában, hanem Hébében fog kijőni.

De hát üstöllést(!)-e Börzsönybe? Nem barátom! itt maradok még 8^{ikig} munkám miatt; 's [jav. ebből: *a'*] azután sem sietek igen; mert nincs nekem ott számomra semmi is. Ha a' setétség' Országába mennék, nem esnék nehezen; mert mondhatnám: Uram! te setétnek teremtetted ezt, és ez szép [jav. ebből: *ne*] nem is volt soha; de én láttam a' déli völgy' világát, 's most ő nincsen ott. Nem is kérdettem meddig marad el, vagy még vissza jön-e? mert mit használ: a' valóságot úgy is elég korán lesz meg tudnom. Gyermeki könnyüséggel azt gondoltam, tán látom még egyszer, 's ezt gondolnom is ollyan kedves vala. Most kegyetlenül vége lesz mindennek. Iszonyú ürességet találok majd ottan, hol ⟨*tele*⟩ mindenem volt, borzasztó csendet, hol az ábrándozás' kedves alakjai bájosan zengettek körömben. ⟨.....⟩ Vergődő kedvem egészen oda van: A' bánat, és evődő fájdalom egész táborával általment lelkemen: ollyan az, mint az eldúlt [jav. ebből: *ledűlt*] mező. Meggyilkolva fetrengenek ⟨*rajta*⟩ rajta az élet' örömei, 's a' melly még csak haldokol közöttük, jajgatással borzaszt. Igy vagyok most, nem tudom, hogy' lesz tovább: tán gyógyít az üdő; de úgy vélem, hogy az a' gondolat, melly képzelt boldogságomba szőve volt, pótolhatatlan hiányt fog hagyni egész életemben. Attól, kit mindenek fölött hatalmasnak hiszek, lehetetlenséget nem akarok kérni; a' mi pedig azon kivűl lehetséges, az mind csekély nekem. Ha Börzsönyből vissza tértemben látni találsz [jav. ebből: *találnál*], keresztűl látsz rajtam; mert előre képzelem, hogy agyon leszek sujtva. Milly boldog Maróti! Mért nem tanultam én az ő mesterségét, nyelveit: elmennék a' Jegekhez, hogy fagyaszszanak meg, el Kaukázushoz, hogy temessen el engem: itt még holt testemnek is fájni fog a' föld, 's nem hiszem, hogy szünhetik fájdalmam; mert csontom, velőm, 's talán minden hajam' szála el van fogva általa. — Látod, nem csak te tudsz panaszkodni Fábiánnak: én még jobban tudok, ha igazságos akarok lenni

érzésemhez; de mit használ? Jobb, hallgassunk, vagy keseredve ordítsuk az égbe: Uram! miért nem teremtettél bogárnak, hogy össze tiporjanak! [jav. ebből: ?] — Csókollak

barátod

[A levél első oldalán, alúl:] Vörösmarty.
A' borítékot is elolvasd.

53. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Blumenthal, Aug 30d. 1825.

Édes Barátom!

Régolta vártam már Válaszodat a' Temesvárról Július utólján hozzád irott levelemre, 's azt ugyan még mind ekkorig sem, hanem a' 14d. Augusztusi leveledet, annál hamarébb vettem. Annyival sajnálnám ha az említett válaszod nem csak elkésett vagy eltévedt hanem el is veszett volna, mivel az utóbbi becses leveledben sok ollyan tárgyakat elhallgattál mellyekről tőled tudósítást kértem vagy vártam. Azonban a' mit velem Lilárol és hozzátartozójirol közlöttél, néminémüképen kipótolta mind azt, a' mit elhallgattál. Örülök hogy Antal veled ismeretségbe jött, 's hogy a' Thalyak Fábián nőjét láthatták. Fábiántol 4d. Augusztusrol vettem levelet 's a' te borítékod alatt válaszoltam neki. Házasulása körülményeiről hallgat 's azt irja hogy Fáy is megházasodott. Mennyi valóság van ezen hirben? hát szegény Csontos mit csinál? — — — —

Lilának 〈,〉 innét már két levelet irtam 's az utóbbit Krassó V-ből a' Török határszélektől csak két statiónyiról; most minden pillanatban várom feleletét. Thaly Károlnak is irtam és kértem, hogy tudósítson téged, ki által küldötte-le az előfizetési pénzeket? A' Hazai Tudósításokból olvastam Zalánnak mind jelentését, mind dicsérését mellyet Kulcsár alig ha csak úgy ab invisis nem irt mint a' hogy Paziazi barátunk dicsérte-meg Fáy meséinek német fordításokat, az Irisben. Ird-meg, lett-e ezeknek valami foganatjok 's szaporodtak-e a' vásár alatt az előfizetési Summák? Azt csudálom hogy sem Vásárhelyi sem Náray a' kezöknél voltt praenumerationalis pénzeket Fábián által fel nem küldötték.

Kisfaludy Károl Urat tisztelem és csókolom ha fog hozzám Aurórákat eladás végett küldeni, azokat csak Aradra küldje a' Dankó Archivarius Urhoz küldendőkkel egy csomóban 's engemet postán küldendő levelével tudósítson, 's Dankónak is irja-meg hogy hány példányt adjon-által nekem belőlök. Ezen Aurórákkal együtt küldhetnél te is mind nekem mind Dankónak is eladás végett Zalánokat csak hogy jól becsinálva 's a' nekem szánttakat nekem addressirozva. Leveleimet Temesváron által kapom itt Blumenthalban, —

Állapotomról nem panaszkodhatom, a' vidék egészséges szép, az Uraságom egy mívelt lelkű 's emberséges Ur, válogatott könyvtára van, 's járatja a' Hazai Tudósításokat, Tudományos Gyűjteményt és Kassai Minervát, csupa hazafiságból. A' Minervának még csak első kötetét kaptuk-meg, ha már láttad e' másodikát tudósíts róla, irj más minden tudományos és nem tudományos dolgokat is legközelebb pedig azt ha Pestről *üstöllést* (egyenesen és mingyárt. Náray.—) Börzsönybe fogsz-e menni? Biharban meg volt a' tisztujítás, első Al Ispán Gencsy második Zsombory; — a' restauratio alatt egy restaurans meg is gyilkoltatott. Csanádbol Tököly Al Ispán és Nyéky Fő Jegyző Urak, — Aradból Kovács és Bittó Al Ispánok küldettek az Országgyűlésre. —

Fábián, Kisfaludy, Csontos, Tretter, Paziazi, Szicher etc barátaimat veled egyetemben csókolom 's válaszod elvárásával maradok

hű barátod

Sietve. Stettner György.

U. I. az előfizetők közé igy nyomtattass: Stettner György Hites Ügyvéd.

54. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Blumenthal, September' 13d. 1825.

Édes Barátom!

Mire ezen levelem Tolnába fog érni, akkorra reménylem Te is elverekedel Börzsönybe. Én mind a' három Pestről irott leveleidet vettem, 's a' legrégibb dátumút ugyan annyira megkésve, hogy már nem hihettem hogy reá irandó

válaszom Pesten fogjon érhetni, az Aug. 27d. költtet pedig csak ezelőtt egy két nappal, [jav. ebből: .] az én kedves Lilámnak malaszttal és kegyelemmel gazdag levelével egyszerre. Nem tudom hogy viselhettem volna el, vagy az örömnek vagy a' fájdalomnak felesleges mértékét, ha a' két levelet nem egyszerre veszem 's az általok okozott érzések keblemben egymást nem fékezik nem mérséklik vala. Leveledet epilogusa nagyon megszaggatta szívemet; de az erre való válaszolást a' környülményekhez képest másszorra halasztom. ,,Boldogok kik semmit sem várnak: mert ők meg nem csalatkoznak!" ezt mondja Pope. 'S ezen sovány vigasztalásnál, neked ez úttal egyebet én sem adhatok. — Az én panaszaim elnémultak, 's minden bajom mellett sem cserélnék akarmi Istennel, nem, még Hadúrral is. 'S ha kérded honnét e' boldog változás? Az én Lilámnak egy idves levelétől, mellyben magát a' Kedves lyánykának szép lelke és meleg szíve tükrözi. Nem leszek talán vétkes, legalább reménylhetek bocsánatot ha veled ki örömömet talán csak magad érted 's boldogságomban örömrészt veendesz, abból néhány helyeket közlök, annyival is inkább mivel ezek közűl az egyik egyenesen Tégedet illet. Azt irja a' Kedves Anygyal: ,,én arról bizonyossá teszlek, hogy én téged szeretni véglehelletemig meg nem [jav. ebből: *ném*] szűnök; ha egészen nem tudod elhinni, próbáld-meg, ne szeress csak egy kevés ideig; majd elhiszed akkor hogy jobban szeretni már lehetetlenség." 's ismét: ,,Ha azt látod hogy nem tudsz megszokni hadd-el azt az idegen tájékot; ha életed csak egy órával a' miatt lenne rövidebb, előttem az lenne legnagyobb veszteség. Mert én igaz lelkemre mondom, hogy én nem kivánok semmit egyebet Magadnál. Örömest elmegyek veled akarhová, a' mikor akarod. Az én boldogságom elég teljes lenne ha téged kedves! mindég láthatnálak. Ah! csak még egyszer láthatnálak is, meghalnék én akkor örömembe." 's végre te rólad: ,,Oh! az a Vörösmarty nekem tetszik a' miket a' Tóni beszélt róla, engemet is kérdezett meggyógyultam-e? aztán meg rólad beszéltek etc etc." — Az Isten őrizzen édes Miskám! tégedet, hogy ezeket dicsekedésnek vedd; 's engemet, hogy magamat elbizzam. Én egész alázatban éldelem boldogságomat, 's melyemet verve

így kiáltok-fel: Domine! non sum dignus etc, ha pedig tudnám, hogy ezen sorokat kivüled akarmelly halandónak is szemei látandják, úgy még most összetépném ezen türedelmes papirost. — Végy részt édes barátom most az én örömemben 's vedd néminemü pótolék gyanánt azon országos szeretetet mellyel minden míveltt hazafi ölel; egykor majd elhozandja az idők sora az igazság napját neked is, melly azt mondja: „Mint kereséd legyen úgy jutalmad". Lásd én még ez előtt egy héttel is, szivesen láttam volna a' megváltó halált, 's noha beteg nem valék végintézetemet is elkészítettem. Most pedig ha lehetne, jelenvaló boldogságomban annyi Aeonokat kivánnék az idővel karon fogva sétálni mint a Shakespeare eleven Chronikája a' Pűloszi hős. —

Szeretném ha tudósítottál volna, valyon Kisfaludy és te fogjátok-e használni könyveitek' leküldésökben az általam mutatott módot? — Fáy hát csak biztat életirásával 's Rákos nümphájával mint katona a' szolgáját. Ő és Fábián hát csak szorgalmasan dolgoznak? De hát Csontos, mit csinál? vagy Fábiánt is Rácz Püspökké tették? —

A' Tudományos Gyűjtemény utóbbi két kötetje jó mulatságomra volt. Nevettem mint öklözik egymást Lassú és Bors a' par nobile fratrum! — Az elsőbb Zomilla recensiójában is Márévárával vesződik, 's Zomillát ugyan tehetsége szerént igyekezett feldicsérni, melynek szerencséje vala Kulcsár által is a' te Zalánod előtt magasztaltatni. Tisztesség, becsűlet ezen uraknak; de ha a' Recensióban közlött helyek Zomillának legjobb helyei; úgy én részemről szép Zomillát is nem háló — hanem csak alvótársnak használhatom. Beregszászi, philologiai fejtegetéseivel minden sanyarúsága mellett is jó czélra és ügyesen munkálkodik; 's a' Dessewffy által egy helytt úgynevezett borzas öreg a' síma gróf frizúrájába a' Tud. Gyűjt. VIIId. Köt. 69—75. lapjain annyi pelyhet rázott, hogy lesz dolga a kifésüléssel. —

Én reménylem, hogy a' telet Pesten ismét veletek fogom tölteni. Irj minél előbb 's minél többet per Pest és Temesvár ide. Titulusom: Causarum Fori Utriusque advocatus. Ha van új dolgozásod küldd-el 's ha újabb nincs azon két utóbbi lyrai darabokat, mellyek (jav. ebből: *mellyikkel*] közül az

egyikben illyen forma van: „élet ha rólam álmodott: ha másról ugy halál" a' másik pedig ezzel végződik: „bús Csaba nyugoszik itt." Tudósíts Fábiánról ha Pesten hagytad-e még, 's mi akadályozta haza teendő utjában. Csókollak ezerszer

hű barátod
Stettner György

U. I. Ird-meg micsoda rendelést tettél a' Vas Vármegyei előfizetők és aláirók példányaiknak elküldésök eránt. Nem tudom ha mondtam-e neked, hogy ezeket Trattnernél hagyd, egy a' Hrabovszky Samúhoz Hetyére irandó levéllel, mellyben tudtára adhatád vala, hogy a' kinyomtatottak közűl kik fizettek-meg valósággal, 's kik nem. Hrabovszky azt is ajánlotta, hogy eladni is veszen-által exemplárokat.

55. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Blumenthal Sept. 28d. 1825.

Édes Barátom!

Ez úttal röviden és zavarttan csak ezeket. 15d. Sept. leveledet vettem, tudósításaidat, 's kiváltt azt hogy Lilának is küldtél Zalánt köszönöm ő helyette is. A 2d. és 27d. Aug. leveleidre most 13dikban feleltem Börzsönybe. És igy ekorig minden leveledet vettem 's mindenikre válaszoltam is. Ennekutána leveledet *per Pest, Arad, küldd Világosvárra,* mert én Bohus Fiscalitását felvállaltam 's most legközelebb odaköltözöm. Hogy esett ez azt majd máskor. Irj minél előbb, csókollak

barátod
Stettner György.

U. I. az éjjeli álmomban a' Marczibányi jutalmat ezen évre Zalánod nyerte-el. Ha Gyula Szerelme az idén nem jött volna-ki, úgy ébren is neked merném itélni. De igy is bízom és reménylek.

Börzsöny. 28 Sept. 1825

Édes Barátom!

Eltaláltad, hogy elverekedem Börzsönybe, mikorra leveled megkerül. Itt vagyok, 's itt van elválhatatlan társam, a' reménytelenség. Minden, a' mi sanyarú, és lesujtó lehet, meg van e' mondásban; elgondolhatod, hogyan voltam mikor ezt éreztem. — Ő nem örökre távozott el innen [jav. ebből: *onnan*], 's mikor megjöttem, már itt volt. — Oh Barátom, micsoda szárazság, micsoda üresség ez ahhoz képest, a' mi bennem forr; de nem keresem a' szavakat, leirom, a' mint tollamra jőnek, 's ha csak század része lesz is a' valóságnak bennök, elég az arra, hogy szánakodjál rajtam . . . Látom, leveledben mindent ⟨*noha es*⟩ elővettél, a' mi vigasztalásomra lehetne: részvételedet, hazámfiai' szeretetét fáradozásimért. Mind igaz lehet ez; de én nem hallok semmit is. Ha az isten' angyalai az üdvösség csengetyűjével csengetnének is fülembe, ha a' paradicsom' legékesebb madara repkedne is körűlem édes dalaival; de bár maga a' testesült öröm biztatna is, nem hallanám őtet. [jav. ebből: ,] Siket vagyok mindenre, mint a' nehéz föld, csak fájdalmamra nem. Ne gondold, hogy önként kerestem csüggedésemet: a' mit csak képes voltam megtenni, megtettem előre, hogy annak üdejében könnyebben türhessek. De halljad mindenestűl, 's talán utolszor ⟨*el*⟩veszendő ügyemet. — ⟨Meglett korú vagyok és semmi kilátásom. Ennek méltó meggondolása arra határzott⟩ és szinte megkeményített [jav. ebből: *megkeményítettek*] lejövetelem előtt annyira, hogy akármi hideg elfogadást, sőt tán megvetést is képes lettem volna elszenvedni. Nem is csalatkoztam, a' legérzeketlenebbűl, és szinte megfásulva állottam előttök első pillantatban, 's ő azon szelíd mosolygással, mellyel mindeneket fogad, fogadott engem is. Ifjúsága legszebb bíborában állott alkony felé szüléi, 's testvéri körében; hasonlíthatatlan szépségű sugár termetével nem mutatott földi származásra; mint az örömnek angyala, úgy fogadott

bútlan tiszta tekintettel. Én a' ki kevesebbet vártam, olvadozni érzém elfásúlt szívemet, 's hálát adtam Istenemnek, hogy még egyszer láthatom. Nem is kívánhattam többet; de tudod, gyarlók az emberek. Én holmi apróságokkal foglalatoskodtam, 's ő ismét hozzám jött, hogy' létemről kérdezősködvén. Ha a' setétség baglyai, vagy egy kézmorzsoló hitvány kérdezne így, fülem sem csendűlne; de mikor a' kérdés' szép hangjai ezüstként hangzanak [átírva: ,] olly ajakról, mellyen még csak illy csekély kérdésért is a' szemérem harczol, oh akkor barátom ne legyek-e oda? Láttam, nem a' szerelem szólamlik [jav. ebből: szóla*l*] belőle; de még egyszer megáldám istenemet, hogy őtet láthatom, 's erősen fogadtam, őtet holtig emlékezetemben éltem' angyalának tartani. Úgy gondoltam, majd én is emberűl élem napjaimat; de mindenkor főbb boldogságomnak tartom, róla gondolkodni: úgy is a' földi boldogságnak fele képzelődés, fele gyönyörűség, különben vagy csömört... ⟨De milly erőtelen vagyok feltételemben! Akármit beszéltem ezelőtt felőle, tudd meg⟩ hogy az mind hiba volt. Oh csak valami kivetőt találhatnék benne! Nem találok, 's a' mit bennem iránta most már csak tiszteletnek véltem, minden képtelenségek belátása mellett is szerelemmé vált. Itthon van, de majd bizonyos jelensége van már, hogy nem soká marad. Kímélnek jelenlétemben; de még is úgy vagyok, mint a' melly hajót az örvény több mértföldről besodor: nem hirtelen vész, de minél később, annál szörnyebben, és bizonyosabban. Igy a' rosz jövendő tárva áll előttem, 's ha Pesten más életet nem választok rövid üdő mulva, bizvást vess keresztet rám, 's temess a' Dunába. Haj! csak 16 esztendős koromtól fogva nevelhettem volna mostani ésszel magamat. Maróthi most nem menne maga, 's én nem tépelődném gyávaságomon.

A' könyvküldésből innen semmi sem lesz, sem verseim' leirásából, hiszen most sem égnek, sem földnek nem kellek, sem azok nekem. Majd Pesten! Nem kívánok ott is lenni, de tán még is jobb lesz. November 6^{ig} ott leszek tán, 's ha üdőnket együtt tölthetjük, avval is könnyebb lesz. Ne várd, hogy most többet irjak, egészen ki vagyok merítve, mint a' száraz kút, mellynek mélysége meg van; de enyhítő níncs

benne, sem másnak, sem magának. Isten veled édes Barátom, Pestről majd mindent bővebben megirok, addig is csókollak

barátod
Vörösmarty Mihál.

57. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, Octób.' 31d. 1825.

Édes barátom!

A' 15d. Sept. leveledre Blumenthalból Sept. 28d. a 28d. Sept. leveledre pedig innét Világosról e' folyó holnap' 17d. 's mindenikre Börzsönybe feleltem. Válaszodat ezekre még mind e' korig nem vettem. Ezen levelemet most Pestre küldöm, reménylvén hogy mire ennek vivője T. Bohus Uraság' komornyikja vele felér, arra már te is ottan léssz. Kérlek édes barátom igen nagyon, hogy ezt vévén Fábián barátunkat, ki mostan Budán a' vizivárasban a' nyári szállásához közel lakik, tüstént keresd-fel, — Vargha barátom, kinél a' nyáron lakott bizonyosan rá fog igazítani, — és kérd-meg, hogy bundámat a' Bohus házhoz, az Uraság' komornyikjához minél előbb küldje-el, hogy az alkalmatosság le is hozhassa. Ezen móddal küldj te is Zalánokat a' Fábián itteni praenumeránsainak számokra, jól bepakolva az én addressem alatt. Nekem ez úttal ne küldj mert úgy is talán nem sokára magam is felmegyek; hanem egy tiszta nyomásu ép velín példányt tarts-fenn a' számomra köttetlenül.

Ha Thaly Lajos barátunk hugával együtt Pestre talál menni, légy nekik vezetőjök 's teljesítsd azokat a' mikre a 'Börzsönybe irtt utolsó levelemben kértelek 's a' mit reád fognak bízni.

Láttam Gyulát is Aurorát is, mindenik igen jó: de kár, hogy az első mellett sem kép sem előbeszéd nincs, 's hogy az Aurórának képei ollyan rosszak. Szép Leányod Aurórában igen igen kedves előttem 's mindenek előtt is. Miért nem mutattad ezt fenn létemkor, vagy ha későbbi dolgozásod miért nem közlötted leveledben? Tudósíts minél előbb

Minerva 2d. 's 3d. Negyedjének és Hébének tartalmokról, értékökről. Megszületett-e már Rákos' Nümphája? — Tek. Fáy Úrtol kérd nevemmel a' Biographiát, kit is Kisfaludy Urral együtt nagyon tisztelek. Téged pedig minden barátainkkal egyetemben ezerszer csókolván környülállásos válaszodat postán Aradon által ide Világosra elvárom 's maradok

jóbarátod

Stettner György.

58. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 6 Nov. 1825

Kedves Barátom!

Igazságtalan volnék, ha tovább is várakoztatnálak; minthogy már harmad napja itt, 's meglehetős rendben vagyok. Én ugyan már ott lenn hevenyében válaszoltam, a' haszontalanúl emlegetett „fagyos" szóért egy feddő levéllel, 's magamra nézve is egy ábrándozó toldalékot adtam, de szerencsémre a' hideg valóság, mint szokta, még jókor pofon ütött, 's így az egeszen elkészűlt levél össze lőn tépve.

Hallád, hogy itt vagyok, képzelheted, hogy el is kellett jőnöm. Oh Barátom! ez az eljövetel legalább csak keserves lett volna! Nem volt. Nyomorúlt szavakkal tudtam elbúcsúzni, 's a' fájdalom bennem gúnykaczajjá vált. Őtet nem átkozom, sőt áldom; mert általa fejlett ki minden érzeményem, de képzelheted hogy' lehet annak dolga, a' kit végtelen pusztában kezd megvenni az Isten' hidege, úgy vagyok én: az élet' pusztájában ⟨*kezd*⟩ fázni kezdek, mint a' [jav. ebből: *az*] jeges medve, 's a' boldogtalan émlékezet nem melegít többé. Legalább csak új lelket vehetnék, fölöltöztetném a' remény' és szerelem bíborköntösébe, 's ifjúságát a' kepzelődés gazdag virágával [jav. ebből: virágá*ban*] ékesíteném [jav. ebből: ékesít*em*] föl; de el vagyok temetve, 's a' remény, szerelem hervadtan áll jó kedvem' sírjánál. — Ezt olvasom, ha mélyen szivembe tekintek; de talán annál kevesebb gondomat foglalja ezután az ábrándozás, 's hideg észszel a' külső jobb létért tán többet tehetek. Ezt várom, 's ha boldog nem is, tán nyugodtabb lehetek.

Gábor itt van. Látta Kisfaludy Sándort, és Horvát Endrét. A' mint magad is tudod, mindenütt nagy tűzzel dicsért, 's Balaton' mellékét eltöltötte híremmel. Gondold el, a' mint Eggenbergerhez megyek, egy *Gyulafi* van a' szerzőtől számomra rendelve. Egészen elhűltem bele, 's már köszönő levelet, 's egy Zalán megküldését forgatám fejemben, midőn Gábor jő, és elbeszéli [e jav. ebből: *m*], hogy ő Sándornak nevemben egy Zalánt által adott, 's innen következett a' meglepő ajándék. A' jó Gábor ollyan sok jót beszélt, hogy majd elfelejtettem minden bajomat. Kulcsárról nem hinnéd, hogy szabaddá és könnyen elhetővé-lételemen dolgozik; abban töri fejét a' jószívű öreg azt állítván, hogy engemet kár volna prókátorságra kárhoztatni. Majd máskor többet erről. — Zalánból Tolnában 8 adtam el, itt azulta eladtak 16. Adósságom már ki van fizetve, 's így a' mi bejő, már tulajdonom.

Kazinczynak; de kivált a' Csepi ösmeretségnek igen fogok [jav. ebből: *fog*] örülni, 's a' festők' lakásairól tudakozódni kedves kötelességnek tartom. — Jőj magad is minél előbb, 's ne szenvedd, hogy náladnál hitványabb emberek [jav. ebből: ember*ed*] veled kereskedést űzzenek, kiktől úgy sem sokat várhatsz. Nagy a' hiúság némelly emberekben, azt vélik, hogy a' többiek érttök teremtettek; mink is elég balgatagúl véljük a' napot 's egyéb fényeket számunkra ragyogni, mintha ott különb emberek nem lakhatnának. Ott talán a' szamarak éppen annyit tudnak, mint mink itt. — Csókollak édes Gyurim, 's ha melancholia bánt, csak azt tanácslom, 's ajánlom vezérűl, a' mit Thaisz mondott: Sokszor legjobb gondolat semmit sem gondolni

igaz barátod
Vörösmarty Mihál.

Íme egy töredék (melly csakugyan az is maradt) Börzsönyi munkámból.

Mint kit a' halál' hatalma
e [jav. ebből: *a'*] világból elszakajt,
's ösmeretlen sors' elébe
messze választ, messze hajt:

Úgy megyek most ki körödből,
lelkem elhalván bele,
Fájdalomnak, és örömnek
kínos, édes lakhelye.
Ambár most csak fájdalomnak,
nem örömnek helye vagy,
's benned jó reményem semmi,
veszteségem' súlya nagy:
Még is összetört lelkemnek
elfojtott nyögésivel
tőled búban, és keservben
szívszakadva megyek el. —
Oh itt keltek, itt szövődtek
életem' reményei.
Itt röpöstek, itt enyésztek
tarka álomképei.
Őket egy szem' villanása
alkotá, és nevelé; [jav. ebből: nevelés];
's ismét egy szem' fordulása [jav. ebből: *biztatása*]
össze rontá, temeté.
⟨*A' te szép szemed*⟩ A' tiéd szelíd *E****,
bájt sugárzó szép szemed,
Volt az, mellynek változásán
testem lelkem így eped.
Gondolád-e, hogy ha édes
hódolással rám tekintsz,
mennyet, 's poklot nyitsz szivemben,
mellynek vége, hossza nincs?
Mennyet a' magas boldogság'
minden fellengésivel,
poklot a' kín', átok', inség'
szemfogó [sz jav. ebből: *ma*] mélységivel?
Mennyet, melly ragyog szemednek
rajtam nyugvó fényivel,
poklot, melly nyilik, ha megvetsz,
's kínhalálba temet el?
Gondolád-e, hogy mosolygó
ajkaidnak hangjai,

És enyelgő, édesítő
tetteidnek bájai
nem hatóbbak, nem nyomosbak,
mint szelek' játékai,
mellyeket ha már meguntál,
el lehet fordítani?
Nem tudád-e, hogy minden kis
hajlandóság' 's kegy' jele,
mellyet adtál, bűnné lesz, ha
vissza andalogsz ⟨.⟩ vele? sat.

59. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. nem tudom hányadik. 1825.
[*Pest, 1825. november elején*]

Kedves Barátom!

Most kaptam a' Komornyik által leveledet, mellyből értem, hogy utolsó, 's már innen Postára tett Válaszomat nem vetted. A' mi abban nem volna meg, innen értsed: Én az iráshoz még nem foghattam, mindazáltal lesz egy kis közölni valóm; de azt máskorra. Minerváról csak azt tudom, hogy Eszterházy Nádor képe van előtte; Hébéről azt mondhatom, hogy sok haszontalanság, még több ízetlenség (tudod ez elkerűlhetetlen ott, hol Kovacsoczy és Thewrewk ir) 's csak igen kevés jó van benne. Fáy szokása szerént igen behátólag, helyesen, Kölcsey lelkesen ír. A' Rákos Nümphája meg van: csak elragadtatott eszű embernek tetszhetik; a' másikat jobb' szeretem. Az Olasz Országi Utazások nem rosszak. Kevés részét nem olvastam, 's talán nem veszteség. Edvinek „dobog szíve, mint a' pőröly." Temesd el szegényt, minek vesződnék az élettel tovább? Hogy szép leányom tetszik, örülök. Tudod kit gondoltam, annak köszönhetek mindent. Eszem még most zavarban van; de nem sokára iráshoz fogok. Horvát István az újságokhoz függeszt egy ív értekezést a' magyarok' eredetéről. Szép nyomozás, és igazán az. Munkámat, a' kik olvasták értelmes emberek, szeretik.

Hát te hogy' vagy az Oláh tartományban? Lásd én lassanként bele szokom a' jó kedvbe [jav. ebből: kedv⟨.⟩e,] mint a' czigány' szamara a' nem evésbe, ki tudja, eldöglöm-e bele? Azt gondoltam, hogy majd sem ehetem, sem ihatom, pedig dehogy nem! Csak elfásúlok lassanként, 's magam sem bánom, legalább faraghat a' sors belőlem a' mit akar, vagy bálványt, vagy bitót ⟨*akasztófát*⟩. — Múlt levelemben valami álmot irtam a' könnyen élhetesről; Ne nevess ki értte; tudod, a' mit szeretne az ember, örömest hiszi. Mostani igámat csak ugyan nem húzom tovább, aztán csak lessétek el, mire tudok menni; de már elszánt vagyok, mind a' rosszra, mind a' rosszabbra.

Hallottál-e az Ország gyülésről valamit? Nem úgy-e? mert hiszen nagyon szegény tájék lehet az a' tied, (de ne haragudjál) íme hallj tehát, és örülj vagy örvendezz a' mint jobbnak gondolod:

Nagy Pál említette hosszas beszédében, hogy sem Académiánk sem tudós tarsaságunk, 's ezen hátramaradásnak nem egyéb, mint a' Magnasok' hidegsége, oka. Erre Gr. Szécsényi, Györgynek méltó fia, azt mondotta, hogy ő csak az alkalmat várta, 's az említett végre egy [jav. ebből: e⟨. . . .⟩] esztendei jövedelmét (330.000 fr.) ajánlá, hozzá vetvén, hogy nőtelen létére addig baráti' emberségéből is elél; Ezen nemes [jav. ebből: nemés] szivűséget megdicsérte, és kovette Vay [jav. ebből: *v*] 20.000 frttal. Károly 25.000 fr 's némelly föltételek alatt fele jövedelmével, úgy, hogy néhány ⟨*úgy*⟩ pillantat alatt 2,000,000-*ra* ment az ajánlás: E' szerént városaink, törvényhatóságaink, minden, még az Uradalmi hivatalok is, Papjaink, katonáink, még korona Örökösünk is, magyarok tartoznának a' hozandó törvény szerént lenni. — Adja Isten. Magyar érczekből magyar felirásu pénz veressék. — Melly igen üdeje, hogy ezt is előhozták!

Kazinczy nem volt itt sem Thaly. Tán már nem is jőnek. Zalánból, noha [jav. ebből: ⟨. . . .⟩] csak három kell, minden esetre négyet küldök. Bundaért kimegyek, nem tudom, megküldhetem-e? Csókollak

igaz barátod
Vörösmarty Mihál.

60. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán, November 15^{én} 1825^{ik} Eszt.

Kedves Barátom!

Ne véld, hogy rövid együtt létünk alatt, de jól megfontolva kötött Barátságunk' el hülése okozta illy hoszszas halgatásomat; 's csekély lustaságom miatt ne számlálj még azon minden napi lelkek közé: kiknél a' poharak között gondolatlanul kezdődött barátság olly hamar el enyészik: mint azon csóknak hangja, mellyel az pecsételtetett; hanem előbb halgasd meg restségem' okait; azutann itélj. — Ha pedig ezek mentségemre elégtelenek volnának; a' hijjánynak pótolását szives indulatodtol várom.

Számos foglalatosságaimnak emlitése, légyen mentségem' kezdete. Mert mindekutánna Testvérem Megyénk által mint követ az Ország' Gyűlésére küldetett, közös gazdaságunk' terhe egyedül rajtam fekszik, ez pedig egy a' mezzei gazdaságban még eddig járatlan kezdőnek idejét mennyire el foglalja sok féle tárgyaival; felesleges volna bővebben fejtegetnem. Mellyhez nálom még az ís járul: hogy egyik jószágocskánk lakásomtol távol esvén, annak meg tekintése mindenkor hoszszabb időt kiván; a' mi pedig ezen túl üres órám maradna, azt hivatalom vonja el tőlem. Igaz ugyan: hogy csak becsületbéli Tiszti Ügyész vagyok; de éppen a' becsületért szégyenleném csupán csak nevét viselni hivatalomnak.

Ezek azon foglalatosságok, mellyeknek közepette napról napra hallasztottam hozzád irandó Levelemet, de még egy más oka is volt annak: hogy az mind ez ideig el maradott. „*A' henyeség, nem más*", látlak boszonkodva kiáltani, de mérsékeld egy kevéssé magadat, és csak addig is tartóztasd igazságtalan vádodat: míg e' következő sorokat olvasván, kéntelen leszel azt egészszen viszsza vonni. — Én azon Leveledet, mellyben azt irod: hogy az Őszre Pestről el menendesz, véletlenül el vesztettem, 's el felejtvén mulatásod' helyének nevét, nem tudtam néked irandó Levelemet hová utasitani; 's ezért inkább várokozék mostanig, midőn már Pesten létedet bizonyosnak vélem; mint sem hogy bizonytalanra küldjem levelemet.

Ne boszonkodj tehát Barátom! és gondold meg: hogy nékem ís méltó panaszom volna ellened, mert meg mondottam még Pesten: hogy tőlem a' levél irásban serénységet ne várj, miért valál tehát olly büszke: hogy egy két Leveledtnek válasz nélkül maradása miatt végképpen el némultál? holott üres időd az őszszel elég lévén; addig kellett volna rest Barátodat többszöri Leveleid által sarkalnod: mig az is az eke szarva helyett tollat ragadott volna markába. — Vagy talán azt vélted: hogy Leveleid alkalmatlanok? de ezen gyanúd még jobban fájna nékem; mint hoszszas halgatásod. — Azért hozd helyre ezen tul, a' mit el mulasztál, ne vágjad mindenkor rovásra: hány levelet küldöttél, 's hányat kaptál tőlem mert én ezt feszitő udvariságnak vélem, melly valóságos ro'sdája az igaz barátságnak. Egy szóval légy meg győződve arrol: hogy Leveleid nékem csak azért is kedvesek; mert viszsza bájolják emlékezetembe azon édessen lefolyt órákat, mellyeket egymással tölténk. — Irj tehát minél gyakrabban, és ha időm engedi, válasz nélkül [jav. ebből: nelkül] én sem hagyom Leveleidet. —

Ugyan azon el veszett Leveledben meg irtad már: Antal Testvérem' Regéinek ki nyomtatása mennyibe kerüljön: de ezen Levélnek el veszésével ismét nem tudjuk magunkat mihez igazgatni; kérlek tehát újra ⟨*immár*⟩ Testvérem nevével is, írd meg, ⟨*egy*⟩ *kisebb nyolczad rétre, kleine Garmond antiqua betükkel, középszerü vékonyságu iró papiroson, 900 példányra,* mennyiért nyomtatnak egy ívnyit az Universitás Műhelyében? és így az egész munka ki nyomtatásáert menynyit? és millyen idő szakaszokként kelljen fizetni? hogy mi itthon tudósitásodhoz alkalmaztatván magunkat, az erre szükséges pénzt el készithessük, és az Ország Gyülésének végével nyomtattatásához kezdhessünk. Előbb ís meg tenné Testvérem a' Contractust, de mivel Megyénk' követjei saját költségeiken ⟨*men*⟩ vannak az Ország Gyülésén, és a' Vármegye' Cassájából járó ⟨*di*⟩ 4 napi bért tellyességgel el nemfogadták; szükséges mindég pénzt kezünknél tartani, mert nem tudjuk, meddig tarthat még ezen Ország Gyülés.

Értekezéseimről is teszel emlitést Leveledben 's azoknak a' Tudományos Gyüjteményben leendő közre bocsátását

sürgeted, de meg engedj Barátom! okaimat, mellyek azt ellenzik; meg nem czáfolád. — A' Nemzeti Litteratura akadályairol annyi szépet és jót irtak már: hogy ezen tárgyrol ujat [jav. ebből: ujjat] valamit mondani majd nem lehetetlen; azt pedig, a' mit mások már helyessen közlöttek, fontoskodva ismételni ⟨,⟩ haszontalan ész fitogtatás, és nevetséges hiúság volna. — Kazinczy Martinuzzijára tett némelly észrevételeimröl pedig csak azt mondom: hogy ez Recensío, Recensióval pedig nem akarnék fel lépni az Irói palyára; de nem is helyes ollyan ifjúnak tanitani akarni másokat, kinek még magának ís tanulni kellene. — Igy tehát értekezéseim pípát gyujtani leg alkalmatosabbak lesznek.

Csontosnak sem hirét, sem Levelét nem kaptam azóta: hogy egymástol el váltunk; írd meg Pesten van e', haza ment e' Erdélybe? vagy talán Emusiczky Urnál ügyészkedik? ha Pesten van: szidd meg jól helyettem, miért nem irt semmit? Hát Stettner Baratunkrol mit hallottál? meg elégszik e Tökölyi Urral? Fábián, (kit szivessen köszöntök) egésséges e? Szombathelyi mint van? Ezekröl leg közelebbi Leveledben el várom tudósításodat.

Zalánodat alig várom, bár csak valami módot lelnél el küldésében, de most OrszágGyülése alatt senki sem jár tőlünk Pestre, a' ki által el küldhetnéd azt. — Ird meg leg alább meg kaptad e' reá tett költségedet? — hát Kisfaludy Gyulája ér e' sokat? én még nem olvashattam azt, közöld vélem rola Itéletedet. — Ugy szinte ird meg azt is, mi szép van ⟨.⟩ Aurorában? — Ird meg ezeket mind és szeressed igaz Barátodat

Deákot.

Ird meg szállásodat ís. — Kisfaludy Károly Urat tísztelem.

61. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, November' 18d. 1825.

Édes Lelkem Barátom!

Nagyon sajnáltam, hogy időm szorossága miatt, 6d. Novemberben Pestről irott kedves leveledre a 'mullt Postanapon tüstént nem felelhettem: de annál inkább örülök most,

hogy várakozásodat reménységem szerint eléggé megjutalmazhatom az én Kedves Lilámnak 8d. Novemberi levelében' Zalán' megküldésével tett kedves ajándékodért, általam jelentetni parancsoltt köszönetének, tudtodra adásával, mellyet — a' mint hiszem; — úgy teljesíthetek leginkább kedvedre, ha az ő saját egyszerű szép szavaival közlöm illyeténképen: „Én egy igen szép könyvet kaptam ajándékba; Zalán' futását szép velín papirosra nyomtatva és a' nevem' belé irva a' Szerzőtöl, az a' jó Vörösmarty küldötte a' számomra. Nem képzelheted millyen lett örömem. Ha gondolod, hogy az illendőség megengedi, hogy te általad köszönjemmeg: kérlek, köszönd-meg a' nevemben." — Képzelem, Édes Miskám! mint fogsz elrémülni levelem' tekervényes kezdetétöl 's rémülésed' helyébe, milly édes érzés fog szállani szívedre, tapasztalván, hogy az az áldott jó Lélek, kit a' kegyes Ég leghűbb barátod' boldogítójának teremtett, minő szíves indulattal viseltetik ismeretlenűl is irántad. — Az én boldogságom, édesem, most csupám abban határozódik, ha Veletek szívem' kedvelttjei! lelkiképen leveleim által társalkodhatom; 's azon felemelő eszméletben, hogy kit a' jó ég egy olly angyallal mint az én kegyes Lilám, 's olly rokon szívű társakkal, mint Ti vagytok, Kedves barátaim, megáldott: az egészen boldogtalan semminemü környülmények között sem lehet. Kazinczyval ujra elkezdettem a' levelezést, 's most nagyobb gyönyörűséggel folytatom, mint valaha. Most még inkább szeretem a' szép lelkű Öreget azon hevéért mellyel Tégedet Zalánodat nem ismerve is ölel. September' 25d. ezt írá hozzám: „Pesten — — meglátom, a' kiket én is igen szeretek Kisfaludyt és Vörösmartyt. Az utolsóbbat első fellépésével igen lelkes embernek láttam: leveled azt mutatja, hogy ő szeretetre is igen méltó; pedig a' kettő nem mindég jár együtt." Octóber' 25d. ismét ezt: „Vörösmarti eggyike azoknak, a' kiket leginkább szeretek, 's örvendek, hogy megláthatom, mihelytt a' Diéta vagy bé lesz rekesztve, vagy megszűnik, hogy tavasszal ismét össze álljon." Kovacsóczyt lefestettem ⟨*olly*⟩ előtte olly való és eleven színekkel, a' mint csak az teheti, ki azt úgy ismeri mint én, 's kinek gyomra azon ember' gazságai felett úgy emelkedik, mint

az enyém. 'S nagyobb hitel kedvéért Te reád, Kisfaludyra és Helmeczyre provocáltam. —

Berzsenyi' feleletét Kölcseyhez a' Gyűjteményben olvastam; 's valóban ohajtanám, vajha még némelly helyeire verseinek olly kielégítve magyarázó commentatiókat adna mint már itt adott némellyekre. A' mit azonban, ottan Kölcseynek ezen szép verséről: „Vedd e' gyűrűt reszkető kezemből" etc. mondott azt helytelennek találom. Olvastam Thaisz jelentését a' Tudom. Gyűjtemény jövő évi folytatásáról 's nagy örömmel olvastam. Ezer köszönet értte a' jó lelkű Hazafinak, hogy most, ha valaha, annak idejében 's helyén a' honni nyelvről olly buzgóan is nyomosan [jav. ebből: *fontos*] szólott. Adja Nemzetemnek hatalmas Istene, hogy szava ne legyen Kiáltó szó a' Pusztában! — Aurórát már megvettem. Először is a' képekről. Árpád, Erzsébet, és Cserhalom meglehetősek, legszebb pedig Árbocznak lova. Szerencsés történetből, ha talán nem készántog, esett, hogy László' képében fel lehet lelni Ősének Árpádnak arczvonásait. De a' szegény Etelke' arcza ollyan mint egy közönséges pinczekirálynéé. És aztán Endre és Béla! uram bocsásd bűnömet! ollyanok: mint két Tót Patvarista vagy Juratus. De tudod, én mívismerő [jav. ebből: *szív*ismerő] nem vagyok 's csak szemem után szólok. A' Könyvben nekem leginkább tetszenek: Mátyás Deák, Pöröndy, Fejér köpönyeg, Volna szárnyam etc. Cserhalom, A' Szép Leány etc. Két férj nője, Házibarát, Kenyeres Vitéz, Perény Imre, Bor-ének és Ah, ki mondja-meg nekem etc. Honomhoz a' távolból, különösen ezen Stanza: Busan fuvall az esti szellet ottan etc. A' Daliás Játékok felől Kisfaludyval 's Fábiánnal egyet értek. Általjában, úgy vélem, Aurórának még tökéletesebb darabja nem jött-ki, mint a' jelenvaló. Leggyengébb darab benne a' Bárány Episztolája, a' mi ebben van azt már Horátz mind mondta [jav. ebből: ⟨....⟩] és szebben. — Gyula' Szerelmét olvastam és nagy gyönyörűséggel: de azon stanzánál szebbet csak ugyan nem leltem benne, a' melly még a' nyáron olly különös szerencsével kezedbe kerűlt. A' Kassai Minervának csak első Negyedjét olvastam; a' 2dikat és harmadikat csak láttam. Kérlek tudósítsatok Hébének értékéről és tartalmáról. A 'Zalán'

eladáshoz sok szerencsét kivánok; örűlök hogy baráti biztatásom kárba nem döntött. Én most képed' metszetéséről gondolkodom, akadnak itt már néhányan kik ezen czélnak John által leendő végre hajtatására, némely kisebb Summákat igértek. Erről majd másszor többet. Kisfaludy és Fáy Urakat tisztelem, Téged pedig Fábián 's több barátainkkal egyetemben csókolván minél előbbi válaszodnak elvárásával maradok

szerető barátod
Stettner György.

62. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 26 Nov. 1825

Kedves Barátom!

Igen gazdag, 's kedves tartalmú leveledre, megengedj, hogy hasonlóval nem felelhetek, melly azonban csak halasztatik; de el nem fog maradni. — Napokban [jav. ebből: napok⟨.⟩an] Fáynál lévén igen nagy bizodalmát mutatta hozzád, 's tudakozván hol létedet egyszersmind megkért, hogy kiadandó munkája Jelentését valamiképen kezedhez juttassam. Úgy véltem, hogy ezen érdemes literatorunktól szivesen veszed, ha Postán küldöm is, 's ugyan ezért ide zárok vagy hat Jelentést tőle. Kér, hogy gyüjts neki előfizetőket, 's vedd által a' pénzt. — Hozzám különös szivességgel viseltetett, 's által adta Minervát is, melly Eszterhazy Pálnak díszes képével; de gyalázatos leírásával életének, ékeskedik, és éktelenkedik. Benne a' versek nyomorultak a' próza többet ér; de tán ezt már magad is olvastad. — Én hozzád 4 Zalánt, 's levelet küldöttem a' komornyik által, a' mint veszem észre, még nem jutott kezedhez, irj erről is, ha válaszolsz. Én a' Vásárhelytól Aradi Praenumeransokat nem kaptam; meglehet azonban, hogy távol létemben már megvette Pesten; mert a' könyvárosoknál voltak eladók. — Múlt levelemben egy új énekem töredéke van, mellynek minthogy bizonyos nem vagyok lejutásáról, folytatását ide

nem függesztem; de ha kell, add tudtomra; mert készen van: leirhatom.

Lerázván nyakamról a' száraz tudósításokat, el nem hallgathatom mélyen érzett köszönetemet, mellyel barátságodnak tartozom, nem mintha te kivánnád azt ⟨*de mivel a' mint irám, el nem hallgathatom.*⟩ hanem hogy kitörő indulatomnak eleget tegyek. Te mind Lilád soraival igen megörvendeztettel, mind pedig teljes bizonyságát adtad egyéb szándékiddal annak is [jav. ebből: annek is], hogy rólam jobban gondoskodol, mint magam. Adja Isten, olly boldog légy, a' mint azt érdemled [jav. ebből: érdemlek]: boldogságom úgy is ábból fog állani, ha hazám, és ti boldogok lehettek. — Én is az lehettem [jav. ebből: lehettem⟨,⟩] volna; de haj! melly véghetetlen nagy lépés van a' lehetéstől az avvá lételig, 's még is hány van, a' ki az sem lehetett volna; mert szivén kivűl kereste a' boldogság' forrását? — Zalánnal Barátom nem döntöttél kárba. Minden költségem vissza kerűlt már: adós sem vagyok, 30 fr. nyereségem is van, azon kivűl a' mi még künn van.

Fábiánnal gyakran együtt vagyunk. Most igen szorgalmas: Buda' haragját irja most már jól pergő versekben Ossián magassága szerént. Én szép munkát várok belőle. Csókollak

igaz barátod
Vörösmarty Mihál.

63. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, December 1jén 1825.

Kedves barátom!

November' 26d. irott kedves leveledet a' mellé zártt elő fizetési jelentésekkel együtt tegnap vettem: de nem vettem bezzeg még a' Zalánodat sem az ezekkel küldött leveledet és énekedet. Azért is kérlek tudakoztassd-meg a' komornyiktól hogy a' Zalánokat mi módon és ki által küldötte le? az említett énekedet pedig egész kiterjedésében minél előbb postán küldd-le. Hanem az Istenre kérlek, szerezz már egyszer becsületes tintát; hiszen már holnap nem reménylem

hogy elolvashassam leveledet pedig én még esztendők múlva is szeretnék gyönyörködni kedves soraidban. Az Universitás templomával által ellenben levő Patikában kapsz jó tintát, csak oda küldj és a' legjobbikból kéress. Fáy Úrnak hozzám való bizodalmát igen nagyra becsülöm 's iparkodni fogok neki minél több előfizetőket szerezni; 's egyszersmind igen nagyon kéretem, hogy igértt Biographiáját postán általad küldesse-le hozzám. — Azon reménységem mely szerint a' télnek legalább egy részét veletek Pesten tölthetni hittem egészen elenyészett. Azért is igen nagyon kérlek benneteket, hogy legalább leveleitekkel pótoljátok veszteségemet. Én most Rajnisnak Kalauzában gyönyörködöm. Csudálkozom, minő szerencsés tactussal, előérzéssel bírt ez az ember, Barátom! ennek orthographiája kevés különbözéssel egészen a' miénk; 's ő ez előtt 44! évekkel irta Kalauzát! — Kazinczy nekem November' 15d. Ujhelyről írott levelében igéri hogy ha Pestre fel mehet Glossomachiai Gyűjteményét; egy csomó leveleit; mellyeket térítője Horváth Endre 'sa't. írtanak hozzá, általad fogja velem közölni. Én ennek Lit. Historiámra nézve sok hasznát vehetem. Azért is nagyon kérlek, hogy Pesten létét meghallván, — ha a' jó Öreg téged fel nem találhatna is, — keresd fel őtet; 's a' miket általad nekem akar küldeni vedd-által tőle. Ő téged igen nagyon szeret! — Kérlek postán irandó válaszodban küldd-meg azon darabjaidat is mellyeket tőled még Börzsönyből kértem. Egyik azon dalod, mellyben ezen sorok vannak:

Élet ha rólam álmodott,
Ha másról: úgy halál.

a' másik azon darabod melly így végződik:

bús Csaba nyúgoszik itt.

De kérlek, ne hagyd ezt már másodszor foganatlanúl kérnem! —

Aurórát már bírom; Gyulát 's a' Minerva 3 Negyedjeit elolvastam, de Kisfaludy Sándor Játékszíneit még nem 's Hébét sem. Rákos Nümpháját küldd-meg számomra. Tudó-

sits valljon a' Vas Vármegyei praenumeránsok és subscribensek számokra elküldötted-e a' Zalán példányait? Válaszolj minél előbb. Csókollak ezerszer

legigazabb barátod
Stettner György.

64. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, December' 4d. 1825.

Édes Kedves Barátom!

Zalánod' 4 példányai melléjök datum nélkűl rekesztett leveleddel együtt csak ugyan kezemhez jöttek. Nem képzeled Te, mennyi gyönyörűséget lelek én míveidben! Szerencse hogy számomra is jut belőlök egy példány, 's hogy Te gondoskodtál rólam is, mert felmenetelemből a' télen már csak nehezen leszen valami; 's e' szerint ugyan felkopott volna az állam. Nem tudom ugyan, ha csak meg nem irod, hogy a' harmadik példányt is kinek adjam mert Ferenczy Fiskális és Hubert Plébános Urakon kivűl más még nem jelentette magát nálam: de hiszen ne busulj nem vész a' hijában kárba, akad ennek itt vevője, 's ha többet küldtél volna is eltudnám adni. Én azért nem kivántam többet mert azt hittem hogy a' telet veletek együtt fogom tölthetni. — Most következik már a' fekete leves. Tudod, hogy én nem vagyok egy hiten a' Komáromi anonümos Recensenseddel, ki a' Poétai mívek becsét az orthographiából itéli: azért is, jóllehet némelly különözéseidnek előttem már okát adtad, nem veszed rosz néven ha veled egy kicsinytt kötekedem. Hogy alunni-t, fekünni-t, eskünni-t, irsz, helyesen teszed; de hibás bezeg a' nyugonni, mert hogy ezt nyugodni-nak kell írni, mutatja a' formativum nyugodalom 's ebben Révai is botlott. Hiba a' *se*hol is *so*hol helyett; mutatja a' *so*ha, melly szint úgy a' sem-ből és ha-ból van öszvetéve mint amaz a' sem-ből és hol-bol, ad formam néhol és néha; de az é (Révai és Pápay szerint éles, Verseghy szerint sívó 's én szerintem közép betű lévén) öszvefér mind a' vastag mind a' vékony betükkel, nem ugy a' se, vagy sem, mert az e nyilván vékony 's csak vékonyakkal egyez. Ha rosz a' másod*szer*, rosz a' *se*hol is.

Sohol-t láttatik javalni a' sohonnai is. — Idő jobbnak látszik mint üdő, arra mutatnak az idézni, idétlen és idétte. Az üdűl semmit sem nyom, mert idűlni is mondják. Igyekezet jobb mint ügyekezet; a régibb könyvekben látni 's Erdélyben még ma is hallani Igy-et Ügy helyett 's az Igy-re mutat az igyenes is, a' mit Dunántúl egyenes-nek mondanak. Az alacson-ról, kicsin-röl, piczin-ről nem szólok, mert tudom ezeket a' lágy hang kerűléséből irod y nélkül: de nem hallgathatom-el az ultá-t, óta vagy olta helyett, mert azon felűl, hogy az ó-nak szebb hangja van mint az ú-nak, ezt jegyzi-meg Horvát István, Verseghy' mastixában a' 262d. lapon,, „az óta szavunk közös a' napkeletiekkel, igazán = idő." Én ezt inkább oltá-nak irom emphatikával (a' mint Verseghy nevezi), mint a' kócsagot kolcsagnak, a' csónakot csolnaknak etc. Nevetsz, édes Miskám? — Csak nevess bizvást a' mikrologizáló Grammatikuson. —

Szegény Csontos Pesten van-e, még? Ha ott van, iparkodjatok őtet Tretterhez beszerezni Correpetitornák a' Magyar nyelvben. Ez által mind ketten nyerni fognak. — Te, édes barátom! semmit se búsulj. Ha meg nem tudsz élni: jere hozzám; mig nekem lesz egy falat kenyerem, addig te sem halsz-meg éhhel, e' felől légy teljesen meggyőződve. A' mint tudod, én a' Bécsi házakra vettem sorsczédulát; ime itten közlöm annak számát; kérd-meg Fábiánt járjon végére nem nyertem-e, valamit az első huzásban? melly november 17d. ment végbe, mert tudom, hogy Te az effélékhez nem értesz, ő pedig a' te kértedre, de irántam való barátságból is nem fogja tiltani ezen fáradságát. Az én sorsczédulámnak ⟨*sorszámomnak*⟩ száma tehát: 78,470, az az *Hetvennyolcz ezer négy száz hetven*. Vettem Freyburg Károl kalmárnál úgy tetszik a három Grátziáknál a' Váczi uczában Stájnbach házával ellenbáltal levő szeglet boltban. Nagy örömet csinálsz ha mind a' magad uj énekét mind Kölcsey verseit Hébéből postán minél előbb megküldöd. Az evőszereimről nálad levő Zálogczédulára jól vigyázz hogy el ne vesszék. Ird-meg mivel foglalatoskodol. Csókollak ezerszer 's válaszodat minél előbb elvárva maradok hű barátod

Stettner György.

65. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 12. Dec. 1825.

Jaj! nekem, jaj! annak a' ki engem
Verset írni búmra megtanitott. —
Kölcsey, Hebe.

Kedves Barátom!

Nem lévén kezemnél Hébe, most csak ennyit irhatok; de vedd kezdett verseim' folytatását:

Nem tudád; mint zöld mezőben
könnyen élő, szép madár,
melly után a' kis fiúnak
szíve, szeme, lába jár,
egy bokortól más bokorhoz
fut, forgódik, meg' megáll,
és ha űzőjét kicsalta,
énekelve tova száll:
Úgy jövének enyelegve
könnyü pillantásaid,
és kicsalták rejtekökből
szívem égő vágyait:
a' reménynek, és kétségnek
fájdalmát és örömét,
a' gyönyörnek, ⟨'s⟩ gyötrelemnek
áldó féltő szellemét.
Még is mind ez érzelemben
szép szemednek fényinél
boldogabb is, gazdagabb is,
mint ki kincsben, hírben él,
Vígan lejtve, gondfelejtve
bujdosám a' ligetet,
's áldást hangzó énekimtől
zengett nyúgat, és kelet.
Most mint a' vak rengetegben
áll a' gyermek egyedűl:
akkép állok; elhagyatva
szép szemednek fényitől.

Láthatárom éjfél, 's benne
elmém' kedves képei
Óriási rémmé nyúlván,
lettek ijedelmei.
Elszokám már a' világtól:
mély homály az én napom,
Bús setétség, 's elhagyottság
éjszakám, és hajnalom.
Mint egy égre nőtt vadas bércz,
ül a' bánat lelkemen.
Bár pihenjek, bár szaladjak,
súlya ott nyom szüntelen.
Fáj, ha benne háborognak
a' szív tépő vadai;
Fáj, ha őket ostromolják
a' tűz elme' nyilai.
Még is a' föld nem szakad le,
merre hordom terhemet,
A' magas menny nem borít el:
el kell vinnem részemet.
Elviszem; de mért, oh mért itt
nem találok temetőt,
itt hol sírtam, és örültem
hol vesztemre láttam őt?
Máshol fájni fog testemnek
még a' föld is, melly temet.
Ah de menni kell — E**
áldjon Isten tégedet!.

Csaba

A' ki szerelmimben különös több névre akadtál,
meg ne itélj, egyedűl elnevezések azok.
A' nevek, és kínok változtanak egyre szivemben,
csak magad, oh kebelem' gyujtogatója, te nem.
Tégedet esztendők nem képesek össze zavarni
senkivel: állsz egyedűl szűm' koszorúja gyanánt.

Az téged keserű kínnal nevel énnekem, és fogy,
's hervadozó gyökerén elhal az életi kény.
Ah ki lesz, a' ki megént gyermekkort, a' ki merészebb
észt, és szűnetet ád álmodozásra nekem?
Kívánságom elől az örömnek napjai futnak,
mint fut az égi sugár föld' zivatarja elől.
Elmegy az ifjúság, a' könnyű képzelet elmegy,
's itt hágy a' búnak, hogy megemészszen orúl.
Menjenek! e' szakadott szívvel majd elmegyek én is,
's dombom alatt végig nyúgoszom a' nagy üdőt.
Ott tán a' csalogány dalt zeng a' csillagos éjnek,
's tán a' lányka lejő hallani gyenge dalát.
Bús Csaba' sírjához szép lányka lejőni ne rettegj:
tőled nem lehet a' bús Csaba' sírja tova.
Ülj le közel: többé föl nem kel az, a' ki lenyugvék;
Vad fa terem dombján, 's fájdalom őrzi porát.
Ott hallgasd a' dalt 's ha hajaddal az éj' szele játszik
Tudd, de ne irtózzál, bús Csaba' szelleme az.

Az élet és halál majd máskorra marad: úgy is mintegy [jav. ebből: min*d*egy] magad vitted véghez, hogy többet ne irhassak, midőn olly komáromi módon berecenseáltál Zalanomnak, hogy el nem hallgathatom.

1ör. A' nyugodalom nem nyom semmit is; mert mondunk nyugalom-t is, a' mi csak mellékesen legyen említve; de tudod „győzni"-től is van „győzödelem", „víni"-tól „viadalom" 'sat. Azonban nem mondom, hogy nyugodni is rossz; mert „nyugodót" is mondunk; de nyugovót is; tehat: nyugodni=nyugonni. Sohol: Analogia, Euphonia, 's szokás szerént van jól; Sehol: az Etymologia, szokás és az én akaratom szerént. Értetted? hanem itt még is engedek, noha nem ritkaság hallani: sehonnait, sehonnan-t, (jegyezd meg!) és magát *sehol*-t is. De ez ellen nem is lett volna szabad egy olly írónak szólni, a' ki nagy kényesen: elő-szer-t (minden szokás ellen), tetőken-t mázol, és vöderből merít.

Az *idézni*, *idétte* nem fognak rajtam; mert van kerít, kerűl, kereng, holott kör, környék szavaink is vannak rokon értelemben.

Szint ezt mondom megfordítva az űgyről, és *idéző* okod szerént származtatok, belőle ügyekezetet. Itt megvallom tetszésem szerént cselekedtem; mert ennél szintúgy okoskodhattam volna mint az *üdőnél*, és *idétténél*; de olly csekélységek ezek, hogy senki sem vét, ha mind a' kettőre egyenlő okai lévén, tetszését követi leirásaikban [jav. ebből: ⟨..⟩ írásaikban] — Hogy igyet is mondanak, csupa semmi; mert mondanak még jobban ügyet, ügyefogyottat; de hogy egyenes ettől származott, nem hiszem. Inkább egy-től= egyenlő=egyenes. Az ultánál mondasz valamit, de csak valamit; én multától veszem 's külömböztetek!!! Hibáim azonban [jav. ebből: azo*m*ban] vannak: múla múlék helyett, 's tán még egy kettő illyen. Lányam [jav. ebből: lányo*mm*], lányom, leányom helyett. Emberré nevelék=emberré nevelém helyett; de ez vigyáztalanságból történt 'sat.

(Harmadik előfizető Thököly ő kegyelme.)

Mondanék még valamit; de falusi ember létedre talán meg sem foghatod. Azonban halljad, és rágódjál rajta. Hogy Horvát István rendkivűl való ember, már régen tudod, 's hogy munkái is rendkivűl valók, nem fogod csodalni. Filiszteus vagy édes atyámfia, akárhogy vergődöl, és pedig

I^{ör}. A' Filiszteusok [F jav. ebből: ⟨.⟩]iliszteusok földén ezen magyar helységek találtattak u. m. Árpád, Béla, Szala, Szabad, Nadab= Nadap (Fehér Vgben), Sur, Dara, Zára, Haram, Simon, Úri, Sáp, Lád, Ládány, Obadia=Abád. Orod, mint az oklevelekben=Arad. Moholi=Moholy. Ber, Ur (Ber-hida, Ur-hida), Kis, Hali, Bala, Acsád ex Achad, [jav. ebből: Ach*á*d] Hadad, Ámos, *Abba*, *Sarus*, *Tichon*, mint az oklevelekben=Aba, Sáros, Tihany. Szereda ex Zereda=Mercurius, 'sat.

2^{or}. Törvényeink a' Jászokat egész M. Thereziáig Filiszteusoknak nevezik; ellenben A' Sz. Irás is a' Filiszteusokat néhány helyen „Hamorim"-nak=nyilas=Ijász=Jász-oknak nevezi: még Dávid is nálok tanulta a' nyilazást saját vallása szerént; mert, noha mások is nyilaztak a' régi világban, bizonyosan még is őseink voltak annak vagy föltalálói vagy legügyesebb gyakorlói. Továbbá, még Nagy Lajos üdejében a' Sz. Irásból a' Philiszteusokat mindenütt Jásznak fordították. ⟨—⟩ Tudnod kell, hogy Philiszteus másképAllophilus, már most

3^{or}. Még 405 eszt. a' Hunusokat Allophilusnak irták némelly külföldiek, u. m. Aurelius Prudentius Clemens, Sz. Pontius Paulinus, és 587ben Sz. Paulinus sat. sat. sat. Nem vagy hát Finnus, és a' nagy száju Schlöczerek, Schwartnerek hallgathatnak. Csókollak

igaz barátod
Vörösmarty Mihál.

[A levél első lapjának oldalán:] Sajnosan kell jelentenem, hogy semmit sem nyertél; de még a' nagyobb reménység hátra van. — Őrűlök Zalánaim' leérkezésén. Számodra én egy szép velínt tettem el.

66. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, December' 18d. 1825.

Kedves Barátom!

Vidosné testvéremnek azon levelét mellyet Paziázitól vettél-által, a' multt postanappal, az az folyó holnap' 14d., December' 12d. költt válaszodat pedig ma [jav. ebből: *tegnap*] kaptam-meg. Küldött verseidért fogadd köszönetemet, mindeniket nagyon szeretem. Közöld velem, kérlek, legelső alkalommal a' másikat is mellyet kértem, 's mellyből most is csak ezen félvers jut eszembe:

„élet, ha rólam álmodott;
ha másrol, úgy halál."

sőt ennekutána is ha valami ujat költesz ne vond-el tőlem. — Sajnálom, hogy Kölcsey költeményét, mellyből azon sokat jelentő szép két sort függesztéd mottóul leveled eleibe, le nem küldhetted. Fábiánt is megkértem már. Legyetek hát rajta, hogy mind a' *Panaszt*, mind a' Rákos' *Nümpháját*, — kit Veled együtt szerencsém vala már színről színre látni, — minél előbb megkaphassam. Nagyon kiváncsi vagyok látni hogy Kölcsey az a' nagy mester az ideálozásban, mennyire bírta a' nem épen idealis eredeti képet, felmagasztalni? —

Legutolsó levelemben gáncsoltt szavaid közűl azokat mellyeknek védelmében ultima ratio gyanánt tetszésedet csaptad fejemhez hallgatással mellőzöm-el, 's csak azon okomat akarom elődbe terjeszteni melly velem a' nyugodni-t helyesebbnek láttatja a' nyugonni-nál. Ugyan is ezen igének elmúltt egyes harmadik személye: nyug*od*ott, 's ezt alig hiszem, hogy d nélkül lehessen irni. Hogy pedig a' foglaló mód egész praesensét d-vel kelljen írni, mutatja a' mérték. Mert: nyŭgōdjăm a' Prosodiában kétségen kivül amphibrachys láb. Már pedig ha ezt d nélkül lehetne írni: nyŭgăgyăm; ugy tribrachys fogna lenni szintugy mint az ălŭgyăm és fĕkügyĕm tribrachys lábak. 'S épen ezen környülállás, kétséget támaszt bennem, valljon az alkunni-t és eskünni-t is nem d-vel kellene-e helyesebben irnunk; mivel a' foglaló módban csak alig fogunk alkugyunk-ot és esküg yünk-öt irhatni. A' sehol-t védtedben kár volt a' vödert emlegetni; mert tudnod kellett volna, hogy én sötétet, gyöngét, vörest, szögényt etc. nem írok, 's csak az *eránt* lehetett volna a' mit ez alkalommal szememre lobbanthass: azonban már jó ideje, hogy a' helyett a' törvényszeresebb aránt és iránt közűl, példád után az irántot elfogadtam. Továbbá, az előszert és tetőkent nem mázolják hanem etymologice 's az euphoniának sértése nélkül irják, vagy különben mázolónak kell nevezni a' ki tetőket, bölcset, etc ír is. Általjában pedig azt tartom, hogy a' ki okoknál fogva és meggyőződésből különöz, nem hogy vétene, sőt nagyon is idvességes dolgot mível. 'S én a' közelebbi levelemben, nem a' tollnak és typographiának hibájit akartam gáncsolni, hanem csak némely különözéseidnek okát kivántam megérteni. De elég a' Glottomachiából. —

Kazinczy azt igéri, hogy Pestre felmenvén meg fog keresni, 's egy kéziratban lévő Gyűjteményét általad fogja velem közleni. Még eddig sem Zalánt nem látta, sem Cserhalmot. — Most olvasám Röszler jelentését Ballának sajtó alatt levő Regéjiről az Előidőből, mellyeket az által ajánl, hogy előfizetés segítsége nélkűl fognak megjelenni. Olvastad-e, már Verseghy életirását, 's Juvenál Satyráit és Kliót? Mit itélsz Himfy Színjátékairól és Gyulájárol? Megköszöntétek-e Fábiánnal együtt ajándékát? 's felelt-e leveletekre? Hát Szemere'

„Élet és Literaturája" ki jő-e már? Mit csinál Fáy és Zuzija, mit dolgozik Kisfaludy Károl, és te mivel foglalatoskodol? — Kazinczy Erd. leveleinek 12d. dolgozása most van a' Bécsi Censurán. A' jövő éven ezeket és Sallustiusát szándékozik kiadni; 's ezekután Lessing' Miss Sára Sampsonját, Gallotti Emíliáját és Barnhelmi Minnáját, és Ossiánon kivűl mind azt a' mit Trattner 9 kötetben kiadott, megjobbítva. Hogy Fábián Helmeczyvel kezd ismerkedni örömmel értem mind leveléből mind Budája velem közlött töredékeiből is látom, a' vihar, hitlen, győzelem etc. ezen ismeretség' tanúji. Világosi Plébánosunknak, — kit az: irtam Sümegen-ről ismersz, — Zalánodnak azon helye tetszik leginkább, hol Tomboli ezt kérdi Hajnától: Menjek-e, mint villám? etc. Válaszolj minél előbb 's felelj kérdéseimre és ha csak lehet a' magad dalával együtt küldjedmeg Kölcsey' verseit is Hébéből. Csókollak

hű barátod
Stettner György.

67. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Xber 29^{én} 1825.^{ik} Eszt.

Kedves Barátom!

Utolsó Leveledet a' mult héten vettem, 's ime sietek arra válaszolni. A' Bátyám' regéinek ki nyomtatása eránt küldött tudositásodat, annak tüstént el küldöttem Posonba, reménylem nemsokára hozzá kezdünk a' nyomtattatásához, és ekkor ismét Téged foglak meg kérni: hogy a' correcturára, melly ugy vélem úgy is a' Nyomtató Műhelynél meg esik, fel vigyázással légy.

Zalánodat alig várom, és ⟨*ve*⟩ és mivel nem türhettem tovább a' kiváncsiság furdalásait, vettem abból egy példányt Zsoldos szombathelyi könyvkötőtöl; azomban ezt sem olvashattam el még, mert Testvér néném azt nálom meg látván, tőlem olvasás végett el kérte, 's minthogy azt még eddig végig nem olvasta, nékem ujra várakoznom kell. Egyéb aránt Ő ígen dicséri ezen munkának könnyűségét, helyes változásait, és nagy erejét, és ezen dicséret szégyenedre nem válik, mert

dicsekedés nélkül mondom: hogy az Ő dicsérete fontos, mivel [jav. ebből: *mert*] a' Hazai, és Német Litteraturának nem csekély ismerője levén, a' Szép Litteratura mezzején termett virágoknak meg itélésére alkalmatos.

Kisfaludynak Gyulájáról közlött Itéleted helyes, és én is megegyezek abban; de még hozzá adom azt ís: hogy ezen jeles festőnek ecset vonásai ⟨,⟩ még most ís remekek, hanem a' szinek gyengébbek, és halványabbak, mint előbbi Munkajiban voltak.

Azt kérded: ha Magyar Ujságot tartok e? igen ís tartok; [jav. ebből: tartod] de Pánczélét, nem Kulcsárét; és igy Horvát fejtegetéseit nem olvastam, de a' Te dicséretid annyira fel ingerlének: hogy ezentul a' Pánczél ujságát a' Bátyámnak engedem, Téged pedíg kérlek: hogy Kulcsárnak ujságára a' jövö fel esztendőre ezen ide ⟨*p*⟩ zárt pénzböl tedd le az elő fizetési sommát, 's egyszerismind kérdezd meg Kulcsártol: nem kaphatnám e' meg nála Horvát ⟨*na*⟩ fejtegetéseinek eddig ki jött ⟨....⟩ iveit, az árát örömest le teendem. — Az ujságokat Kehidára per Zalabér utasitsa Deák Ferencznek.

Ide zárom Kulcsárnak irott Levelemet, de nem pecsételtem azt bé, hogy Te ís olvashassad a' benne közlött és Téged ís érdeklő ujságot; ha el olvastad, pöcsételd bé a' magad nyomójával, és vidd el hozzá.

Küldj leg közelébbi leveledben nékem valami helyes mottót ezen két kép alá, de Magyar legyen az, és ne ollyan, mint egy német könyvön olvastam, tudni illik: *Decumbit humi ⟨humi⟩ bos.*

Értekezéseim eránt irott helyes Satirádat nem értettem, mert nem akartam érteni azt.

Fabiánt és Csontost csókold helyettem, ezen utolsót szorgold a' Levél írásra, mert nem tartotta meg szavát. Fabiánnak mond meg: hogy boldogságán ugy örülök, mint a' magamén. Irj mínél elöbb tudosits jó Baratink sorsáról és szeresd jó Barátodat

Deák Ferkót.

1826

68. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 2 Januar 1826.

Kedves Barátom!

Mindenek előtt tudtodra adom [jav. ebből: ad⟨...⟩], hogy nem sokára ez az általad annyira kárhoztatott tenta elfogyván azonnal onnan szándékozom hozatni, hová utasítál; valamint megnyugtatlak arról is, hogy Hébét, minek előtte levelemet végezném, megfogom szerezni: ezek után pedig „megszállom Világos várát az jó vitéz Urra, Stettner Györgyre, miért hogy igen sürüen küldöz vala rám kóborló hajdúkat, a' kik gyakorta megüték táboromat, és fölverék azt" (Pethőnek, vagy is inkább Zrínyinek krónicai stilusa) — Mivel látom, hogy még nem vagy egészen lecsépelve, 's még egy kis élet van benned, íme kész vagyok vélekedésidet elönteni mázsás okaimmal. Először is: a' nyugodni-ról mindent feszegetsz, csak azt nem, a' mit leginkább kellene. Elhallgatom, hogy a' „győzödelemről" mintha nem is neked mondtam volna, említést sem tettél, holott már az maga a' „nyugodalom"-tól vett erősségedet egészen leveri, nyilván jelentvén, [jav. ebből: *mutat*,] hogy az öd, od, ed, csak pótolék, vagy inkább ⟨*közbevetés*⟩ szokásbeli közbevetés, mellynek a' gyökérhez semmi köze; de nagyobbat lobbantok szemedre, 's mivel kevéssel meg nem elégedtél, bűntetésűl szemed' láttára fogom megbizonyítani, hogy nem csak *nyugonni*, hanem ha etymologice veszszük, (pedig úgy kell; mert magad is ⟨ , ⟩ etymologiából viaskodol) még *nyugott*, *nyugottam* is jó.

Nem kell itt sem múlt üdőt, sem foglalót piszkálni; mert azok nem gyökerek. Mi hát a' gyöker? A' jelentő mód harmadik személye egyes számban, a' mit senki sem tagad; de ha te csak ugyan kétlenéd legalább az infinitivusra nézve, lásd ezeket: fut, futni, jár, járni sat. vész, venni, hisz, hin-ni sat. isz-ik, inni, játsz-ik [jav. ebből: *játszik*], játszni, vagy játszani, fesl-ik, fesleni, feselni, buk-ik, buk-ni sat. A' két utolsó rendű példákon, értelmes ember lévén, nem fogsz fölakadni, egyszersmind át láthatván azt is, hogy a' mi csekély kifogások itt lehetnének, azokat vagy a' könnyebb és szebb kimondás, u. m. fesl-(e)ni, hin(sz)ni; vagy az ik toldásnak a' gyökértől elválasztása megvilágosítja. A gyökér tehat ez: nyúgoszik, nyugszik, nyúgodik, vagy inkább ik nelkűl: *nyúgosz, nyugod*. Már most valld meg magad: azon különbözések, mellyek ezen ige' hajtogatásában előkerűlnek, nem e' kettős gyökértől vannak-e? Nem innen van-e nyugodó, és nyugovó? Mert tapasztalhattad, hogy az gyökérben az *sz* végbetű néha n, néha t, néha v-re változik u. m. hisz, hitt, hittem, hinni, hivő: a' törvényes; ⟨*hiszn*⟩ de hangatlanabb hisz-t, hisz-tem, hisz-ni, hisző helyett és így:

nyúgosz-ni	helye-	nyugon-ni	= nyugod-ni
nyugosz-t	sebben	nyugot-t	= nyugod-t
nyugosz-tam sat		nyugot-tam	= nyugod-tam
nyúgosz-ó		nyugov-ó	= nyugod-ó.

Azért, ha akár ⟨*a'*⟩ szebb, akár [jav. ebből: ⟨*avagy*⟩ nyomosabb hangért irjuk a' múlt üdő egyes 3^{ik} személyében nyugodott, irhatjuk ellenben a' másik gyökér után a' nehéz kimondású *nyugodtam* helyett, természetesebben, és kimondhatóbban=nyugottam; sőt azt is tehetjük, hogy a' nyugodott lehet perfect. Ind. a' nyugott participium, szint így esküdött, esküt. Aludt tehát rosszúl van, vagy elavúlt gyökérből huzatott. Alud-d is csak így származik: alugyad, alugy-d, aludd, mint *hi-gyed, higyd, hidd ;* vagy inkább így alusz-d, hisz-d; mert a' gyökérhez csak *d* járúl a' parancs 2^{ik} személyében u. m. fog-d, ad-d. Az *sz* betű tehát közönségesen a' ragaszték' betűjére változik, noha némelly kivételek vannak,

mellyeket rövidség' okáért elhallgatok, azokat ide nem értvén, mellyek épen nem változnak u. m. csúsz-ott, sat.

Ne neheztelj, hogy illy rondán irok: sebesen jár eszem, 's kezem nem győzi; de különben is tudós levélnek elég tiszta ez. — Betűzgetésemhez 〈 , 〉 most még csak ezt adom, hogy én efféle igéink' két ágazatján nem hogy búsúlnék, még inkább örűlök, mert bőséget mutat a' hangváltozásban, és néha segítséget a' metrumban. A' mi pedig a' többieket illeti, tetszésem azokban is csak úgy uralkodik, ha döntő okaim nincsenek. A' sehol ellen olly igen harczolsz, holott az csak híriért is úgy maradhat, mivel a' szokás eddig megszenvedte; és jeléűl összetételi [jav. ebből: *annak, hogy*] származásának. E' mellett nem húz maga után több illy rendetlenségeket, midőn ellenben a' „tetők-en" olly véghetetlenűl szaporítja rokonai' seregével az e-ket, hogy két regement Varjas beérhetné velök. Pedig mi birt erre benneteket? egy félszeg okoskodás, hogy tudnunk illik, ti jól származtattok, 's megtartjátok a' törvényes ragasztékok' hangzóját. (itt a' ragasztéka által minden nemű ragasztékot értek; mert nálunk a' szavak mind igy származnak) Ugyan mondd meg kérlek, mellyik az eredeti ragaszték' hangzója? Aligha nem az *e ;* mert régen így irtak, *holálnek, holálá-el, holz, világbe* (Alig hiszem hogy ezt tót, vagy más ember irta; mert az alig maradt volna minden ágazatban olly hű hibáihoz) Az *e* tehát az eredeti ragaszték' hangzója; de hát azért most is úgy irjunk? Nem lehet; mert a' szokás szebb hangot keresvén, behozta az *a*-t is, p. o. halálnak; behozta az o-t, p. o. magyar-ok, juh-ok; behozta az ö-t, p. o. körm-ök, tőr-ök; 'sat. Ne mondd, hogy a' dativus választja meg a' dolgot; mert akkor csak *a* és *e* maradna; pedig így csak nem akartok irni: *magyarakan, körmeken?* vagy az accusativus; mert így sem akartok irni: hatalmak-an, magyarakan, várakan: noha mondjuk az accusban hatalma*kat*, magyar-ok-*at*, várak-*at ;* miért írtok tehát így tető*ken* csupán azért, mivel nem mondjuk Verseghyvel: tetők*öt*, hanem tetők*et?* Hiszen szembetünő: hatalmak*at*, utak*at*, és mégis hatalmak-*on*, utak-*on*, és tetők-*et*, tetők-*ön:* ott az *a* helyett o, itt az *e* helyett ö van téve. Inconsequensek vagytok, ha vagy mind a' kettőt így,

vagy amúgy nem írjátok. Tudom, hogy a' gőzök mellett mondunk őzeket is; de mi ez? Nem kell oktalanúl rúgolódnunk a' szokás ellen is: tudod, én annak vak imádója nem vagyok; de mikor sem Etymologia, sem Analogia, sem Euphonia, sőt még a' legutolsó Oeconomia sem biztat, minek pártoljak én el csupa literatori kényességből az élő, olvasó, de nem író többségtől? Minek sértsem füleit, mikor azok a' méltó különözések által is már eléggé sértve vannak? [3 sor olvashatatlanúl áthúzva]

Ha a' goromba Grammaticus megbántott, a' szelídebb költő talán meg fog engesztelni, [jav. ebből: e⟨.⟩] noha nem mutathat valami különös újat, a' mi elragadhatna; de vedd jó neven a' gyengébbet is.

Sugd meg nekem kis fúvalom
a' lányka' álmait.
Te láttad, és kisérted el,
hogy hantra dőle itt.
Midőn fölötte bujdosott
esthajnal' csillaga,
'S elnyúgován sugárinál
itt szúnyadott maga.
Midőn én búmban elhagyék
virágot és tavaszt,
Melly álmot akkor álmodott,
jó szellő súgd meg azt.
Oh abban fekszik párosan
élet, 's kínos halál.
Élet, ha rólam álmodott;
ha másról kín 's halál;
De élni kell, vagy halni már,
közép itt nem nyugaszt.
Szellő melly álmot álmodott
Oh sugd meg nekem azt!

Nem tudom mért ohajtottad olly nagyon ezt az üres nótát; de íme itt van, gyönyörködjél benne. Itt egy másik is melegé-

ben, épen ma csináltam. Szintolly bágyadt, mint amaz; de valamivel még is több van benne: legalább most még jobb' szeretem.

Helvila halálán.

Álom, álom, édes álom,
Altass engem légy halálom.
Hadd álmodjam Helviláról,
Szép szeméről, szép hajáról
'S ékes arcza' hajnaláról.
Álom, álom, édes álom,
Altass engem, légy halálom,
Ah csak ⟨*addig*⟩ mig te altatsz engem,
Addig nem gyötör szerelmem.
Addig érzem őt ölemben,
Addig állok véle szemben.
Ah csak addig nem tudom hogy
Szép alakja por között fogy
Por között a' sír üregben,
És mind mélyen, és mélyebben
'S romlottabban száll alá.
Ott hol Rába kék vizében
Rázza arnyékat a' szélben
Két sudár fa, és virágzó
Ágain zeng bús madárszó;
Ott van dísze a' vilagnak,
Helvilája bús Csabának.
Ott van, 's nem bocsát magához,
'S nem siet föl karjaimhoz.
Hallgassam, vagy kérdjem őt bár,
Nem hall többé, nem felel már.
Álom, álom, édes álom,
Altass engem, légy halálom.
Légy halála életemnek,
'S élte haldokló szivemnek.

És igy fogyton fogy a ⟨....⟩ költői szellem, és íme még egy régibb:

„Mennyet kell a' földön is keresni,
Mennyet! a' föld úgy is elveszendő
Elveszendők, a' kik rajta élnek."
'S Elmenék én, és hiába jártam
Messze földön, a' hegyek' tetőin:
Nincsen ég a' földön nem találtam.
'S ím hogy elfáradva dombra dőlök,
Dombra Bodrog' csendes árja' partján;
Eljön a' lány ifju kellemében,
És eget hoz tiszta kék szemében,
'S oh ki hinné! üdvözült gyönyörrel
Lelkem ott űl szeme' szép egében.
Ne fuss lányka, oh ne fuss előlem,
Vagy ha elfutsz, zárd be kék szemeidet,
hogy belőlők lelkem el ne veszszen,
el ne veszszen, mint az árva gyermek,
a' kit mostohája messze űzött. Sat.

A' „menjek-e mint villám" igen derék; de ne csodáld: Fáy azt mondja, hogy a' kis gyermek' halálára irt versemet majd megette, mellékesen érintvén, hogy „hm bizony Zalánban is vannak szépek és a' Cserhalomban is; hanem a' kis gyermek!" Sokféle az izlés. Hiszen mind nem rossz az talán a' maga helyén; de, noha nem rossz a' pacsirta hús is; ⟨*de*⟩ tán még is közönségesen jobbnak tartatik a' fáczán. Nekem azonban mindegy; mert mind az enyim.

Fábián (engedelméből adom tudtodra) rosszul van hölgyével, a' kit én is másokkal olly sokáig angyalnak gondoltam, Haj! pedig be nem az, milly véghetetlenűl nem az! Ő azonban le fogja jármát rázni 's még boldog ember lesz. Én sem [jav, ebből: *n*em] a' legbizonyosabb állapotban vagyok: egy kedvetlen levelet kellett irnom, mellynek reám nézve is lehetnek kedvetlen következései az öregtől; de Isten neki, ha másképen nem lehet. — Te is, azt tartom, hagyd ott azt a' Perecsenyi országát, jer Pestre, lakjunk, és vitézkedjünk együtt, úgy is hiddel, ott nem boldogúlsz.

Balla' regéi kijöttek, íme belőlök egy falat, mellyet az elbúsúlt szerető, megsebesűlt jegyese' levelére válaszol:

Halálod állt leveledben,
ebben küldom enyímet.
Hazádért öl téged a' harcz,
's értted a' kín engemet sat.
Mátyás Bécsben, Somi Greczben,
az büszkén, ez betegen,
tekint, végig, 's buzdúl égig
a' tönkre tett seregen sat.

Tovább nem folytatom; mert közönségesen legjobb gondolatját is csak úgy elharapja vagy elmesterkéli, mintha nem is oda tartoznék. Az egészre nézve meg kell vallanom, hogy nem lelketlen munka; de Ballára nagyon ráfér: „Si ingenio suo temperare, potius [jav. ebből: *magis*], quam indulgere mallet" úgy lehetne belőle classicus iró; mert így csak mázol többnyire

Szinte irtózom, ha végig nézem ezt a' rendetlen levelet; de nem tudom mi hajt, olly tűrelmetlen vagyok, hogy máskép nem irhatok. Tudom, fél napi munkádba kerűl elbetűzése; de ne búsúlj, máskép lesz ezután. Schedel igen szépen irt rólam az Irisben: nem [jav. ebből: *ott*] sokára azt is megküldöm.

Panasz.

Jaj nekem, Jaj annak, a' ki engem
Verset irni búmra megtanított.
A' ki fáklyát [jav. ebből: *láng*] gyujta képzetimnek,
'S lágy szivembe fúvalt gerjedelmet
A' kegyetlen!
Im nekem nem kelle sem szerencse,
Sem nagyoknak biztató kegyelme,
Csillogó fény-, 's népimádta rojtok.
Gondolám: csak lant az énekesnek,
Zöld borostyán barna lány' kezéből,
'S szép dicsőség hamva' sátoránál.
Vig nyaram folyt, 's hajnal hogy ha tamadt,
Dalba szállt az érzés hurjaimról,

Dalba szállt az estve' szent homályán.
Nap ha forralt, bokraim fedeztek,
Dörge néha, felderűle más nap',
'S új virágzat ömle el a' mezőken,
Ah, de bús alakkal vad honából,
Jött el a' tél, 's a' bokor leszáradt
'S nem ragyog virágzat a' mezőken.
Ülök én ím a' hideg falak köztt,
Ablakom tábláján csattog a' szél,
'S nincs fa, melly lobogna tűzhelyemről,
Nincs piros bor, hogy hevítse keblem',
'S ajkaim köztt elfagy a' kelő dal.
Szép Apollon szőke fürteiddel
Szánd az énekesnek durva sorsát,
És nem adtál fát ha tűzhelyére,
Sem piros bort, hogy hevítse keblét,
Karja közzé tégy szelíd leánykát,
Csókjain, hogy ujra [jav ebből: *új*ra] felhevűljön.

Rákos Nympha.

Egy dalt, egy dalt
O Nympha kedvesednek,
folyásod' partjain
Egy dalt, melly egyszerűen,
egy dalt, melly égi hévvel,
a' szívhez szóljon, és tehozzád
Kettő szerelme kebelemnek,
egy hon, és egy leány:
azt vérző szivvel, ezt epedve
azt lángolóan, ezt mosolyogva
Tekintvén ölelem sat.

Ez nem sokat ér: most kaptam csak: majd a' másik Postával; mert itt a' 12 óra. Isten veled

Vörösmarty.

69. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 6 Jan. ⟨*December*⟩ 1826

Kedves Barátom!

A' múlt Postával megígértem ⟨*hogy*⟩ pótolékját előbbi hiányos levelemnek, vedd ezt most annak bizonyságául, hogy nem játszom szavammal, egyszersmind végy azokra is feleletet, mellyeket nem gondatlanságból, hanem inkább feledékenységből elhallgattam u. m. Kliót, Juvenalis fordítását nem olvastam: ezekről tehát nem itélhetek; Kisfaludy Sándor' Színjátékiról pedig (mellyeket maga rendeléséből Eggenbergernél kaptam ajándékban) im ez itéletem: Hogy épen semmi jó nem volna benne, nem mondhatom; de lehetetlen is, hogy egy különben remek költő egészen kivetkőzzék magából; azonban ⟨*de*⟩ bizonyos az, hogy nem Drámara termett. Kettő van: Az emberi szív örvényei (szomorú játék) és Dardai ház (érzékeny játék) Mind a' kettőben az igen messze vitt hazafiúskodás szinte nem jól esik a' legbuzgóbb magyarnak is. Tudod, szent érzés az; de nem kell vásárra vinnünk, 's uton út félen üvöltenünk; hanem csak ott, hol hathatósabb rugói, vagy nevezetesebb következései lehetnek. Ezen kivűl az egyenes szivűség egész a' nevetségesig és büszkeségig van feszítve az elsőben, és a' magyar névhez ragaszkodás a' másikban, (tudnod kell, hogy az sem víg, hanem érzékeny játék) úgy annyira, hogy egy magyar nemes leányát egy magyar lelkű, nyelvű, öltözetű, termetű ifjúnak egyedűl „Lamarine" franczia nevéért tagadja meg, mig végre kitudódik, hogy Tengerinek híják igazán sat. Az elsőben még az is hiba, hogy a' characterek nincsenek megtarva. Marothy, egy híres vezér Nagy Lajos alatt, olasz országi harczában megszereti az olasz Millát, 's tizennégy esztendei házas élet után, nem lévén gyermekök, Ilkát egy magyar leányt kezd szeretni, nem egy régi katonás szívvel, hanem egész mostani lágysággal. Utóbb, hogy felesége gyanúkkal üldözi, épen nem tesz titkot a' dologból; mert ő, azt mondja, őszinte magyar ember! Sőt maga Ilka, midőn bátyjával meglátogatja Maróthyt, föltámad Milla ellen, (elragadtatott, büszke és fellengős érzéssel: a' szerző szavai) hogy nem elégszik meg Marothy

erejének, és [jav. ebből: *éle*] virágának elélésével. Egyszersmind tudtára adja, hogy ő nem testét, hanem csak lelket szereti 'S más több illyenek, nem egészen illyen nyilván ugyan; de még is érthetőn. — Íme ezek vélekedéseim, mellyeket te nem fogsz roszra magyarázni. Tisztelem, és nagyra becsülöm őt egyéb munkáiról; mert tagadhatatlanúl ő öntött lelket poësisunkba, ezen kivűl ajándékával is lekötött; de az igazságnak legtöbbel tartozom.

Verseghy' maradványait olvastam jobbára. Te ki szép tehetségét ösmered, ⟨*nem fog*⟩ könnyen elhiszed, ha fordítását általában kellemesnek, verseit pergőknek, és ⟨....⟩ hangzatosaknak mondom, 's a' magyarosítást ha nem legszorosabbnak is, mégis emlékezetembeli összehasonlítással arra, hogy tetszhessék, elég hűnek tartom: ellenben untat itt ismét maga által egész csömörig emlegetett tiszta magyarsága, 's az a' megrögzött szándék, mellyel, mintha nyelvünknek esküt ellensége volna, képtelen szabásait ügyekszik rá tolni. Nem látod ebben az *ik*en vegződő közrendűek helyes különbségét, hanem az eszek iszok embereknek borzasztó példájára ezt: „még én aluszok" a' „míg én aluszom"-nak lágyabb, és változatosabb szép hangja helyett, versben. Világért sem találsz még prosájában is „dicsekedhetik"-et; hanem „dücsekedhet"-et, *udu*-t, az *odu* helyett; *könyű*-t a' *könnyű* helyett, és ezt talán poétai szabadságból; mert máshol *könnyűt* ír. Csupa mocskok ezek a' különben szép munkában. Kiadója Sághy, védelmezi zordon orthographiáját, kész vagyok hinni, hogy nem sokára így beszélünk: be ehetnék (én) ihatnék (én) ehetném, ihatnám helyett; — de én ugyan nem mind halálig — Közönségesen megegyezünk abban itt fenn, hogy egy országos, éles, teljes, erős critica kellene, ollyan embertől, a' ki mind a' nyelvet tökéletesen, mind a' müvészség' ágait különösen, és egyetemben értse, tudjon azoknak bírálásához, és szólni merjen. De hol van az a' Lessing, vagy ha van is, mikor jő fényre? Igazán mondod, hogy Rajnis Kalauzza szerencsés ízléssel készült; de közönségesen [jav. ebből: közönségesen] igaz az, hogy ⟨*minden*⟩ régi iróink gondosabbak voltak a' mostaniaknál, 's mióta betű harczaik megszüntek, szegény nyelvünk csak Csáky' szalmája.

Foglalatosságom Kont' tisztogatása; egy Ossianos rövid Drámaba is kaptam; de még nincs vége: benne még a' helyek' nevei is költöttek. Igy kezdődik:

Horva.

Mint zordon öldöklő hadak
Csendes fenyérek' halmain,
Úgy mentek által lelkemen
Az éj setétes álmai.
Oh Szende nem volnál-e itt,
Szűz égszemű leánya Kerzinek?
Hazudtak-e az álmok énnekem,
Vagy már valóban nem vagy itt?
Hallgass el akkor csalogány,
Ne zengj siralmas éneket.
Tud Horva is siralmas éneket,
Mert Kerzi' gyöngye nincsen itt,
Szigetbe ment a' tengerek' fiához —
Kit látok a' völgyön tévelygeni?
Nem Szende, a' ki jő felém?
Ő az! de bú van arczain,
'S kisírt szemében fájdalom.
Oh égszemű leánya Kerzinek
Miért vagyon bú arczodon,
'S kisírt szemedben fájdalom? Sat.

Aligha végzem el; csak fele kész. Szeretnék egy nagyobba [Később melléje beszúrva:] Eposba kezdeni, 's már nagyon forrnak gondolatjaim. — Nagy házat nem nyertél velem együtt. Nem tudom irtam-e, hogy én is tettem rá. Igy most 15 forintunkkal kevesebb van. Nekem alig ha első, 's utolsó próbam nem volt, most is igen [jav. ebből: *olly*] keveset számláltam reá; mert szinte érzem, hogy tőlem a' világon semmi sem olly idegen, mint a' szerencse; de hisz ebből nem is kellene olly hosszas beszédet tennem; mert hány ezerek vannak, a' kik ezt mondhatják. — 94^{ik} szám nyerte meg, mellyet itt Pesten egy szegény magyar nemes váltott

Offenheimernél. Hidd el, örűlök szerencséjének; ⟨*rokonunk*⟩ mert legalább Bendeguczról rokonunk, 's talán nem viszi ki a' hazából pénzét.

Deáktól most kaptam levelet azon újsággal, hogy Szalában a' szálában (ez az én elmésségem) Hertelendi Al -Ispánynak, mint állhatatos lelkű hazafinak, és Kisfaludy Sándornak, mint jó hazafinak, és jeles költőnek képe (a' fölkelő nemesség cassájából ⟨*lelele fog*⟩) lefestetvén [jav. ebből: lefestettvén] föl fog függesztetni emlékezetűl. Diaetán újságot nem tudok, annyi bizonyos, hogy nehezen törtetnek a' bajos úton. Adja Isten, hogy már egyszer haladjanak is.

Az igért újságot ím ide teszem. A' Rákos Nympháját Fábian' leveléből fogod olvasni. Csókollak édes Gyurim, 's ohajtom, hogy minél előbb közttünk légy. Te talán azt tartod, Bohus Pozsonyban van? (mert úgy irtad). Ne hidd; régen itt van, itt táboroz egész téli keszülettel, 's még annyira sem méltat, hogy igazán tudósítson.

igaz barátod
Vörösmarty Mihál.

Paziazi, és Tretter igen tisztelnek, 's talán nem sokára fognak irni.

70. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos, Január' 13d. 1826.

Kedves Miskám!

Jóllehet, hivatalos foglalatosságim által az időből kiszoríttatván, Fábiánnak irott levelemben azt izentem is hozzád, hogy neked, a' multtkori várakoztatásod büntetéséűl, majd csak a' jövő postanappal felelek: még is hogy megértessem veled, millyen kedvesek előttem legközelebbi leveleid, mostan az éjszakának segélyével kivánok reájok válaszolni. Először (örűlj neki) is, a' mi 2d. Januari leveledet illeti: arrol az átkozott Grammatikáról, ha azt nem mondom is (a' mit Kazinczy' s talán nem méltatlanúl mondott), hogy a' jó főket is könnyen bomladásba hozza, annyit minden sértés és rágalom nélkűl mondhatok, hogy veszedelmes tudomány-

nak kell lennie, ha olly szelíd embert is mint te vagy, úgy el bírt kapni. Azért is, hogy többé az efféle izetlenkedésre alkalmat ne adjak, e' lett légyen első és utolsó Grammatikai harczom veled. — Kölcsey' Panaszát a' te leveledben, Rákos' Nümpháját pedig Fábiánéban vettem. Igen nagy örömmel és köszönettel fogadtam mind ezeket mind tennen míveidet is. Fáy ugyan elámított bennünket. Erzsit kerestem én Rákos' Nümphájában az ő értesítése szerint; de kedvesen csalatkoztam-meg, a' várt költői leirás helyett, ama' magas hazafiúi érzéseket ömledező Szent Hümnuszt lelvén fel benne. A' művészségre nézve sem találom csekélyebbnek a' Panasznál; 's a' szent tárgy miatt hasonlíthatatlanúl felebb becsülöm nála. A' te három dalaidat is igen szeretem, ezen irányiatban 1., Helvila, 2., a' Földi Menny, és 3., Szellő. A' Földi Mennyet talán ezen sorral kellene befejezni:

„Hogy belőlök lelkem el ne veszszen,"

mert a' következő sorok gyengítik a' hatást. Fábián nem emlékezik előttem azon szerencsétlenségéről mellyet tudtomra adál. Előttem nem újság az. Mingyárt Blumenthálra érkeztemmel, a' legidegenebb 's részrehajlatlanabb tudósításokból meggyőződtem én a' felől: de hallgattam, 's leginkább Fábián iránt: mert a' dolgot már megtörténttlenné nem tehetvén, gondoltam, hogy mindég korán fog történni kóros álmából való ébredése. Hogy megesett minekelőtte több kárával esett volna: örűlök rajta. — Fáy' nyilatkoztatását megmosolyogtam 's azon Magyar Közmondásra emlékeztem: Kinek tetszik a' Papja; kinek a' Papnéja: kinek a' palástja. Mind jó ez édes Miskám, csak találjon, — a' mint hogy talál, — minden míved kedvelőt. A' kikben praedominál a' genie, többnyire szerencsésebb ízléssel írnak mint olvasnak; így Fáy, így Berzsenyi, ki előtt legfőbb Dramaticus Kotzebue 's legelső Magyar Iró Szent Miklóssy. A' legjobb Aesthetikusok többnyire nem geniek, mint Kazinczy, mint Lessing, ki a' genie' czímét magától poflé igéretével tiltá el. Kivételek, a' tudományos égnek az olly ritka jelenetjei mint Schiller és Walter Scott (Magyart nem említek, mert: exempla sunt odiosa) kik tudományos ismereteiket geniejökkel coordina-

tiora tudják felemelni. Tudósításodat Balla regéjiről köszönöm. Az egy Csővárról, mellyet a' tavalyi Aurórából ismerek elképzelem millyenek lehetnek a' többiek.

Másodszor (hogy a' papirosból és álomból ki ne fogyjak) a' 6d Januari leveledre nézve: Kisfaludy Sándor' Színjátékairól tett nyilatkoztatásod annyival többet nyom előttem, minthogy egyez azon itéletekkel mellyeket rólok öccsétől Károltól és Vitkovicstól is hallottam. Verseghynek 's szellemi rokoninak felelni annál inkább volna kedvem, ⟨*menny*⟩ minthogy itten naponként sérti 's boszontja fülemet és csigázza béketürésemet az általad helyesen nevezett eszek iszok embereknek sivatag beszédök. — Ossiános Drámád' közlött monologja kedves előttem; de a neveket nem szeretem. Kár lenne azt a' Kovacsóczy- 's Thewrewk-teremtette Szendét örökítened. Miért nem inkább Márna vagy Málna vagy Kolna; ha nem Lilla vagy Lóra. 'S az insonorus Kerzi helyett is jobb lenne Halmi, vagy Völgyi, vagy akarmi más, csak ne Willecsbics! — Hogy a' Bécsi házakat nem nyertem meg, azon nem bánkódom: 's örülök rajta, — ha igaz, — hogy rokonunk nyerte-el, rokonunk legalább Árpádról, a' győztes seregek' dícséretes fejedelméről. — Örvendve értettem Zala Vármegyénk azon szép tettét, hogy megczáfolására azon közmondásnak: „nemo propheta in patria' kezdi méltánylani fijainak érdemöket. — Én Édes Miskám, a' jövő héten szándékoztam öleléstekre megindulni; de olly komoran köszöntött be hozzánk a' tél, hogy kocsist nem találok ki velem magát a' meg fagyás, vagy farkasétekké létel veszedelmének kitételére jó fizetés mellett is elszánni merje. Lesz e, ezen kedves szándékomból utóbb is valami? nem tudom, Te arra ne számolj, 's azt ne várd, hanem irj minél előbb. Ne búsúlj a' Szent Jóbi parasztjaként leveled hiszen nem vesz kárba. Majd utánam küldik azt nekem, ha ideérkeztekor már úton volnék is; a' mit Isten adjon. Irj minél többet csókollak ezerszer. Már 14d. van 's éfjél után egy az óra, maradok

hű barátod
Stettner György.

71. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Szekcsőn Jan. 13d. 1826.

Szerette Barátom!

Eggy hív Barát' karjaibol éppen most fejtőztem ki, jó lessz mondám magamban a' régihez is mennem.

Szívemre és lelkemre nem vehetem azt, hogy haragban éljek veled, meg engedsz tehát ha ismét a' régi nyelven szollítlak. — Barátom! nem koldúlva írok, mert érzem belsőmet, minthogy mái napig sem tudom a' dolognak miben léttét, 's mi lehetett az a' mivel meg keseríthettelek; de ha én bántottalak, bocsáss meg; tudod: szép meg bocsájtani.

Tudom én azt, hogy valamint az enyim úgy a' Te jó szíved gyakortább forgatta az egykori jó Barátot elméjében; ó jöjj Barátom ismét 's adj kezet annak a' ki Téged' ha bár örökre meg tagadni fognál is, de a' mit nem hiszek 's nem reméllek — tisztelni fog és szeretni. Szép, másodszor mondom szép meg bocsájtani tudni.

Zalánodnak híre el futott 's eggy jó távol Barátom, kinek dícsérete nem a' profanum vulgusé, 's az avattatlanoké Téged Poetáink elsőjének tart, 's dícséretének, végível így kiált fel hozzánk: „hogy illyeneket mint Zalán szűljünk" én ő véle édes örömmel hódolok Barátom Te néked mert ismerem erődet az eposzokban. De Zalánodat nem birom még, oka pedig a' Finta kire a' Praenumeratiót biztad. — Ne légy hozzám többé bizodalmatlan. — Tettem mindazonáltal rendelést hogy a' Josefi vásárra Zalánt megkapjam.

Virágnak munkájibol bírom a' Századokat és Verseit egész az Phaedrusként való költeményekig, a' mi ezen túl ki jött azokat már nem bírom, kérlek Barátom ird le a' többi aprolékoknak (mert ő aprólékokban adogat) titulusát 's az árát, hogy őket magamnak meghozathassam. Én ezért meg kértem Virágot 's nem tudom miért? levelem feleletlenűl maradott. —

Ezek után Barátom odábbi munkáidra békességes tűrést, kedvet és örömet kívánva, 's csókolva a' lélekben, 's kezet fogva véled vagyok és maradok

a' régi jó barátod
László.

U. I. Ezen levelet csak potomra irtam nem tudván hol léttedet, 's ez okbol kérlek tudosíts sorsodrol is. Itt nálunk Szekcsőn Posta van, a' tájt reméllem hogy ísmered. Élj, élj — Máskor többet.

72. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Szekcsőn Januar. 28d. 1826.

Szeretett Barátom,

Sándornak a' Grácziájit olvastam éppen Hymfijében hogy onnan a' Fantaziához irandó Darabomra új tüzet kaphassak, pedig úgy is annyi volt a' kálhámba, hogy ajtót és ablakot nyitottam már, be tettem ismét 's meg ki nyitottam, midőn érkezett rég óhajtott leveled. Nem éreztem azután kálhám' alkalmatlanságát, mert a' tüz Téged ismét ölelhetni 's soraidat olvashatni nagyobb volt bennem a' kálháéinál. Ölellek Barátom Kedves megint, 's felejtve minden, minden, 's kedvetlen leveleid régen lángokba menttek már.

Tudd azt a' Bölcsnek nincs kenyere; így vagyunk Te és én is. Csak tengődünk de ez emel minket nagyobbra. Hogy kedvem majd mindentöl meg szakadtt sírva vallom néked. Hegedűm halgat, könyveim pusztúlnak, de csak a' mellyeknek hasznokat nem veszem 's még is két ollyan almariom mint Bonyhádon láttal kétszeresen tele van. Nem mondottam azért még le mindenröl. — Most egy két kissebb Darabokkal bajlódom, 's tíz napok mulva eggy Regét kezdek Hebe számára, mellybe az Ö-y alatt kis darabocskáimat olvashatod, 's azután Drámákban Napoleont Aegyptusban, Egy Idealist, Sz. Örzsébetet, Martinovics folytatását, 's az én legkedvesebb tárgyamat Corvin Jánost, 's tbb.

Mint Te paedagogus úgy én most is csak káplán vagyok 's bár viskódom néha de nem zúgolódom a' sors ellen. Dolgozásaimra a' reggel 's az estéli hat, hét óra leg alkalmatosabb de ez utolsókat a' Bésánok igen jók minden áldott nap a' fiatal özvegy Bárónénál kell a' Tarokkal és Supézással töltenem. Ez tehát mostani életem folyása kötelességeimen kivül. Te tanulj bele mesterségedbe, a' nem utolsó kenyér, 's ha a' mi vagyok nem volnék, akkor én is a' volnék.

Kazinczy utolsó levelében (Jan. 12d. 1826) ezt írja hozzám: „Hogy Litteratúránk a' maga új díszét Vörösmartit neked köszönheti, eggy barátjától tudom, ki meg sem gyanítá, hogy Te és én egymást szeretjük". S odébb: „Melly örömöm lessz, ha Pestre menvén pöröm miatt Kisfaludit, Bajzát, Vörösmartit szívemre szoríthatom." Készülj öt elfogadni. Várom ezen időrül való tudósítását, 's akkor talán magam is közttetek leszek.

Aurórában Rezeteikkel mint ezt Kazinczinak is írtam 's Ő ismét nékem nem elégszem meg, László azonban Cserhalmon ugyan szép, a' Rabló szokatlansága által ragad bennünket arabsz lován, a' lány szépen elveti karjait. A Darab pedig ki mondhatatlan gyönyörrel érdekelt, meg látom ⟨*Tőled*⟩ Zalánodat is a' mit Tőled ajándekban szívesen veszek. Epicumjaid többet érnek az Endréénél.

Kilián minden Pesti vásárra kap tőlem 10, 15, 20 forintokat, kérlek ezért Barátom, menj hozzá, 's mond nékie hogy számára az 20 f. adósságom már rég el van készítve 's midőn ezt veendi készen tartsa már ezen könyveket: 1., Virág Benedek Horacz Odái és Satirai; 2., Kisfaludi Sándor utolsó munkája: A' szív tévelygései és Darai ház 3., Die Albaneserin von Adolf Müllner. — Gyulát birom már 's örűlök meg tiszteltetéseden. — Irtam Horvátnak is hogy ha lehet küldje meg Munkáját minthogy én az Ujságot nem tarthatom. Az egész munkájára bár mi szegény vagyok 50 fkat igértem de ezt csak Néked mondom. Ha valahol megkaphatod az Auróra első esztendejét vedd meg számomra, mert ezt még nem bírom.

Máskor más dolgokrol most élj Barátom, légy szerencsés, 's dolgozásaidra vidám kedvet! Élj, élj csokollak

igaz szivű barátod
László.

Sz. Miklossy most nagyon el halgatott; egy Darabomat közlöm itt véled a' mit hozzá írtam.

Sz. Miklossy Kedves Tájjára
(Hebében van ez)
A' tájban hol patakocska csörgedez
Mellette szerelem dal zengedez

Lágyan mint harmonica hang,
Ott csűgged a' hév ífjú lángjában,
'S mint gerlicze szelíd panaszában,
Nyög vissza búsan a' barlang.

'S midőn a' dombrol enyhe szellő leng
Felé, míg édes almokban mereng,
Tüzét hűsítve kebelén;
Oh a' szerelm leblébe kéjelgőt
Kedves Táj lelkesítsd ha várja őt
Az Angyal és a' szép remény.

Tűn csillag most a' kedves táj felett
Reményt a' vágyó tűz lelkébe vet
A' melly örökké benne ég
A' váró szív néz arra 's lángba gyúl,
Lángfényben élled, és felé vonúl
Az Angyal im 's meg nyil az ég.

Illy érzés melly szent töltse szívedet
Barátom! majd ha egykor tégedet
Körül ölel Eliziom
'S itt, a' mit sejtsz atyád fen érleli
'S a' hű szív, majd ha sírját fel leli,
A' párt borítsa nyúgalom.

Még egyre kérlek: menj el Lichtlhez az Industrie Comptoirba 's mond nékie cserébe ha oda adja nékem ezen két Darabot, ugy mint: *6es Quartett von Mayseder*, és *6es Polonoise von Mayseder in Quintett.* tehát én akkor ezen két Darabért fel küldöm nékie ezeket: *nyomtatásban* 1., 2tes Concert von Rode, 2.) 3es und 4tes Concert von Spohr. 3.) *Kéziratban* Potpourri von Spohr 4.) Potpourri von Rosenthal. 5.) Variation bríllant v. Rosenthal. 6.) Rondo bríllant von Rosenthal in Quintett. és több más apróbb Darabokat. Ha pedig ezen Darabokért nem akarna cserélni mond hogy még reá adom Maysedernek a' szép nyomtatású Első Concertjét. — Mindezen Darabok pedig még elég tíszták kivált a' nyomtatások. Irj ezekröl kérlek minél előbb hogy Pesti vásárig tudjam magam mihez tartani. Akkor Bíztosomat hozzád is el küldöm a' Zalánért. Élj addig is csókollak a' lélekben.

73. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Szekcsőn febr. 28d. 1826.

Szerette Barátom,

Ime bíztosomat el küldöm hozzád, végezz a' Kiliánnál azon könyvek miatt, mellyekért kértelek Várva vártam leveledet, 's nem voltam olly szerencsés kaphatni azt; meg engedj pedig, hogy az illy kellemetlen Commissiókkal terhellek. Tudod, hogy más barátom Pesten nincsen, 's ezen alkalmatlanság sem fog mindég történni. Alig várom Zalánodat 's ha ez is ollyan lessz mint a' Cserhalom hát sok szépeket és dicsőket fogsz azután tőlem egyszerre hallani. — A' kották felöl semmi? — Élj Barátom, csókollak ezerszer

barátod László.

U. I. Miben fáradozol? — Nékem sok ídőt, kell itt vesztegetnem, 's úgy tetszik még soha nem vettem olly sajnosan az ídő vesztegetést mint most.

[Cím:] A Monsieur
Monsieur Michel de Vörösmarty

à Pest.

[Más irással:]
in der Alten Post Gasse
in Neumayerischen Hause am
1ten Stock Nro 13.
[Tört pecsét.]

74. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidárol Martius 13án 1826.

Kedves Miskám!

Régen nem irtam ugy e? De megbocsáss, a' sok agság és munka annyira el foglalnak: hogy még rólatok is csak [jav. ebből: csák] álmomban [jav. ebből: alómban] van időm gondolkozni, mert Bátyám Posonbol látogatásunkra haza jövén itthon meg betegedett, és már hatodik hete sulyos

nyavalyában sinlődik; ezt pedig látni, és rajta segítteni nem tudni, milly kinos érzés lehet egy szerető Testvérnek; meg ítélését szivedre bizom. — Ezen ⟨*g*⟩ fájdalmas érzést nagyitja nálom az ís: hogy most, nem régen gazda aszszonyomon számtalan tolvajságai miatt kiadtam, 's időn kívűl helyette alkalmatossat nem találván, egy rosz szakácsnéval vesződöm, 's magam vagyok mezzei gazda ís, gazda aszszony ís, 's minden ételnél, minden a' házi tartáshoz szükséges foglalatosságnál leg inkább az a' félelem nyughatatlanít: hogy beteg Bátyámnak talán ez vagy amaz kedvére nem lesz. Illy bajokkal vagyon öszve kötve a' szabad nőtelen élet.

Ezen számos gondjaim között most éppen éjfélben ragadom a' tollat: hogy néked hoszszas halgatásom okárol [jav. ebből: halgatásom*ról*] ⟨*és a' Tied*⟩ irjak, a' Tiedet pedig szemedre vessem, meg engedj azért hogy levelem zavart, mint elmém, és ezen minden öszve függés nélkül való soraimat ís vedd igaz ⟨*szer*⟩ barátságom Jelének. Irj minél előbb, Csontost szidd meg restségéért, az ísmerősöket, Fabiánt Stettnert és Szombathelyit, ha vélek öszve jösz nevemben tíszteljed, és szeressed igaz Barátodat [jav. ebből: B*á*rátodat]

Deák Ferenczet.

Irtam e' már hogy zalánod nékem igen tettszik?

75. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világoson. Junius' 17^kén^ 1826.

Kedves Miskám!

Hosszas és keserves utazással, indulásom után éppen egy hétre, Aradra; innét pedig egy nap mulva Világosra ép kéz lábbal megérkeztem. Itt azolta, nem annyira a' hivatalos foglalatosság, mint a' társaságbeli elvonattatás olly kevés időt hagyott a' magam dispositiójára, hogy egész eddig, minden iparkodásom mellett sem értem rá, hozzád egyket sort firkantani. Most az uraság távolléte egy két szabad órát engedvén: örömmel kívánom azt használni. De azomban bő foglalatú levelet tőlem ez uttal még is hasztalan várasz; mert mind önnön helyheztetésemet, mind a' kivülöttem lévő

környülállásokat tekintve, a' tárgyaknak nagy szükében vagyok. Sorsom még eddig a' maga régi sodrában van; 's merre fog eldülni, nem tudom; majd ha egyszer bizonyos lábra fogok állani: akkor tudtodra adok mindeneneket. Amúgy pedig, magamat kivéve, hogy itt, ezen előtted ismeretlen földön kevés téged érdekelhető történet lehet, ha nem mondom is, elképzelheted. Levelemnek tehát, a' baráti megemlékezés mellett, inkább csak az a' czélja, hogy általa téged szóllítsalak fel a' hozzám teendő termékenyebb tárgyú tudósításokra. Reménylem is, hogy azoknak, már csak Pesti lakásodnál fogva sem vagy szükében; minekutánna pedig tudom, hogy a' vásári alkalmatossággal több rég nem látott jó barátinkkal öszvejöttél, hiszem, hogy elég irni valód van, a' mivel nékem kedves szempillantásokat szerezhetsz. Szombathelyvel, elindulásom 'napján magam, találkoztam Pesten; 's tőle értettem, hogy oda már akkor Deák Ferkó is megérkezett légyen. Ird meg, mi hireket vettél mindeniktől. Én Szeged felé tévén utamat; felkerestem ottan Maróthÿnak szüléit. Értettem tőlök, hogy Pista barátunk, nékik is irt mostanában Constantinápolyból; de nem azon az uton, a' mellyen nékünk, hanem postán. Ezen levelében nékik azt az utasítást adta, hogy ha hozzá írni akarnak: Szeben felé küldjék postán a' levelet — 's ez mi nékünk is pro statu notitiae szolgálhat. Egyebaránt haza is csak igen phlegmatice ir — állapotjáról, szándékáról, 's kinézéseiről egy szót sem említ; ez egyen kivül, hogy most Constantinápolyban a' czéljára megkivántató Arabs nyelvet tanulja. Még eddig csak három levelét vették szülei; egyet Belgrádbol, másodikat Viddinből, az utolsót Constantinápolybol. — Megmondtam az öregeknek, hogy öccse számára is zárt a' miénkbe egy levelet; és hogy az nálad van letéve. Minthogy pedig ez az öccse Szegeden patvaristáskodik: kérnek, hogy küld le neki az emlitett levelet postán minél elébb. — Mátyást, az Auctort nem találtam otthon — és így tőle semmi Litteraturai ujjságokat nem vehettem.

A' Zalán' szép híre erre is virágzik mindenfelé; kivált a' mi Plébánusunk áhitatos imádója, 's széltére recitálgatja belőle az előtte kedvesebb helyeket. De a' dologhoz értőknél is

illendő becsben és kedvességben van a' munka. — Hát az ujj tündéres Epószod mit csinál? kész-e már? nyomtatódik-e Auróra? mik lesznek a' nevezetessebb foglalatjai? — 'sat. tudósitts mindenekről. — Az én Ossiánom keveset halad előre; mert, a' mint fellyebb említém, nagy az elvonattatásom. Nyomtattására sincs még az út bizonyosan megkészitve; de nem szünök meg benne munkálkodni.

Elvárom legközelébb kedves válaszodat, mellyet akár Aradra, akár Világosra utasítasz — mind egy; majd talán az lelkesebb 's termékenyebb correspondentiát indít közöttünk. Csókollak

barátod
Fábián.

76. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Julius 6án 1826.

Kedves Barátom!

Ne boszonkodj: hogy annyi idő óta válasz nélkül hagytam Leveledet, de hivatalos, és gazdaságbéli foglalatosságaim majd alig engednek pihenésre időt. Most sem fogytak el ugyan dolgaim, hanem a' széna takarásbol egy zápor kergetett haza; itthon pedig az író asztalomon heverő, és még el készítendő Tiszti véleményeket, pártfogásbéli pöröket, és az Árvai kiküldöttségnek csak félig kész Jegyző könyvét mérgessen egy szegletbe dobván, boszúságom' enyhítésére a' tollat ragadtam, 's el mulasztott válasz adásbéli kötelességemnek most teszek eleget. — Örömmel tellyesítem én ezt, mert a' multrol emlékezve levél által egy két órát Véled el petyegni, komolyságomat ís el oszlatja. Hoszszas halgatásod miatt mínden, a' ki kevessebbet ismerné igaz szivedet; kételkednék: ha a' régi vagy e' még? de én nem kételkedem, csak boszonkodom: hogy minden leveledre választ vársz, 's addig nem írsz: ismét; mig ez meg nem érkezik; holott már kértelek: hogy foglalatosságaim', és szokott lustaságom' tekíntetéből némellykori hoszszasb' halgatásomat, mint nékem tulajdon gyengeséget, (:de nem szánt-szándékos hibát:) el nézd, meg

bocsásd, és levél rovást ne tarts. — Amúgy ís a' mit leveleim' számában el mulasztok, azok' hoszszúsága untig helyre üti azt, mert nyúlfarku leveleidre mindenkor jobbára egy hoszszú Sz' Iván énekét küldök.

Utolsó leveledben Szombathelyinek meghidegüléséröl emlékeztél egy pár szóval, ohajtanám tudni: meg jobbitotta e' már magát az óta? — Ő engem a' multkor Peströl Hertelendy Ferkó által köszöntött, 's azt izente: „*hogy Vörösmarty kivánná tudni, az általam kezénél hagyott valamivel mit csináljon?*" én ezt a' valamit a' Bátyám' regéjinek gondolom, 's csodálom: hogy nem magad, hanem harmadik, sött negyedik kéz által kérdezel meg felőlök; de akár hogy történt ís ez, én ismét meg ujjítom azon kérésemet: hogy ezen regék addig a' Te kezednél legyenek, míg azok' ki nyomtatására heverő pénzünk nem lesz, ekkor majd tudósítani, és kérni foglak: hogy a' nyomtatás eránt szerződésre lépj, és az előre lefizetendő pénzt ís kezedhez küldöm.

Stettner barátunknak csak ugyan véghez ment házasságárol valami félig bizonyos hírt azóta ís hallottam; adja Isten: hogy ollyan boldog legyen, mint én kivánom, gyermekeiböl pedig ollyan Hazafiakat, barátokat és embereket nevelhessen; millyen Ő maga.

Fábián barátunkat, ha csak ugyan igaz: hogy Feleségétöl el válni készül, vagy talán már el is vált? szivemböl sajnálom; annál inkább sajnálom pedig, mert tudom, hogy Angyalt vélt ölelni hitvesében, 's úgy látom: élte' boldogságának ördögére talált. — Igy jártok Ti költők jobbára a' házassággal... A' leg első leányt, mellynek külseje, és társolkodása tetszető, hamar meg szeretitek; mert szerelmesek voltatok már, minek elötte őtet láttátok volna. Nem magát a' Leányt szeretitek, hanem egy képet, melly tüzes kepzelődéstek leleménnye, melly az aszszonyi tökéletességek' remekje, melly már az első szerelmes verset, (:mert azon szoktátok leg inkább kezdeni a' költést:) az első költői munkát lelkesitette, lankadó tüzeteket éleszti; 's mellyet Ti Idealnak neveztek. Ezen Idealt vélitek azon szőke, vagy barna fürtü, kék vagy fekete szemü leánykában rejtezni, melly Titeket úgy el bájolt: hogy lelki tulajdonságait vi'sgálni reá sem értek;

és ha a' Leány is egy kicsint érzelgő, vagy azt szinleni jól tudja, ha okosan tetszéskedő, 's el találja azon pillantatot, mellyben lelkesedéstek a' Helicon tetejét leg alább is tíz, tizenöt öllel meg haladta; akkor már imádjátok azon angyalt, mert azt csak szeretni, tisztelni, kevés volna elöttetek; 's ezen imádott Tárgynak birtokában Menyországot reményletek [jav. ebből: réményletek]. Az akadályok még inkább hevítik az indulatot, de ha egyszer ezek meg győzve, a' rév part el érve, 's a' leányka karjaitok között vagyon már, ha a' Testiség (:mert Ti ís gyakran csak gyarló emberek vagytok ám:) az a' durva Testiség, mellyröl talán előbb nem ís álmodoztatok, ki elégíttetett; vége a' nagy lelkesedésnek, az Ideal el repül, 's néha csak egy igen közönséges aszszony mond fél álmosan jó reggelt a' tegnapi el ragadtatásbol bámúlva ébredő férjének; ha egyszer uj sorsotok ujsága mulik, érzitek: hogy az egyszer'smind kötött sors, és hogy ollyan leánynak vittétek áldozatul szabadságtokat, ki ezen ígen nagy, 's talán a' Világon leg nagyobb áldozatot meg nem érdemlette. Ekkor veszitek észre: hogy a' leánynak annyi tökéletességei nem magában a' leányban, hanem egyedül agyvelőtökben voltak, 's Ti azokat csak poëtice de észre vehetetlenül ruháztátok az imádottra. Ezen szorító kötelet fel oldani nem lehet, annál szorítóbb pedig az, minél oldhatatlanabb; azért tehát a' megszokott poëtica licentiához folyamodtok; de ezt az Isten aszszon nem türheti, 's vagy dörmög és ekkor vége a' házi csendességnek, vagy ő ís hasonló licentiával él, 's ekkor kakuk tojik a' költő' fészkébe. — Egy szóval, a' mennyire én a' költőknek élet írásaikat ísmerem; az volt közülük a' Házasságban leg boldogabb; kinek Felesége leg hamarább meghalt az esküvés utánn. Stettnert ís félteném én, de csak az bíztat: hogy elöbb meg szerette Feleségét, mint a' költést.

Végre Barátom! szó nélkül nem hagyhatom házasságot javasló biztatásaidat. Olly közel állanak ezek leveledben a' Fábián' házassági elválásárol irtt tudosításodhoz; hogy tréfát, vagy gunyolódást sejtenék azokban, ha csak azon el határozott, és nem csupán enyelgő hang, mellyet ezen rendekben, és ezeken kívül is utolsó együtt létünkor e' tárgyrol

ejtett némelly szavaidban észre vevék, ellenkezőt nem mutatna. De még eddig, hála a' szerelem kis Istenének; csak körülöttem szórogatta nyilait, azon egy kettő ís, melly talán nékem volt arányozva, vagy tömött ruhámban fenn akadott, vagy izmos mell csontomon meg tompúlva szívet nem sérthetett. — Egy még ís, meg vallom: mélyebben csuszott az oldal csontok közé, mint kivántam volna, meg döbbentem először a' véletlen eseten, de el határozottsagomat ísmét ⟨.⟩ viszsza nyerve, olly gyengéden, olly kimélve vontam ki a' veszszőt: hogy két észtendei távol létel egészen bé gyógyította már sebemet. Sajog ugyan most ís még némellykor a' sebhely, kivált ha vagy magam, vagy mások azt véletlen, az elevenebb emlékeztetés által fel vakarják; de a' hideg meg gondolás mindenkor le csillapítja az ujra fel zúdúltt indulatot, 's nem engedi; hogy a' Szív, ezen vakmerő játékos; egy egész élet boldogságot kössön egy koczkához.

E' kevésből már láthatod: hogy ha foglalatosságim hoszszabb útra időt engednének ís, inkább Titeket, kikhez a' barátság édes erzése csatol, látogatnálak meg; mint sem egy idegen, ismeretlen, és soha nem látott leányt keresgélnék az alatt, mert jaj annak: a' ki ugy keres szeretőt, és barátot, mint — gombát.

De elég erröl. Ird meg mínt vagy: miben töltöd idődet? hol, és mínt van Csontos? kérdezd meg tőle: mire véljem mind e' korig [jav. ebből: e*k*korig] tartó halgatását? Ismerősimet köszöntsd, Kisfaludy Károly Urat tiszteld nevemmel, írj minél előbb, 's minél többet; és szeressed

igaz Barátodat
Deák Ferkót.

77. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Aradon. 21ik Jul. 1826.

Kedves Barátom Miska!

Válaszodra, mellyet ez előtt öt nappal vettem, hoszszas haszontalan várakozásom után, már ugy szóllván, számot

sem tartottam; hanem ugy kezdtem gondolkodni, hogy te bizonyossan, ha nem is a világnak, nékem legalább barátodnak időnap előtt meghaltál. De hála az égnek! látom nem ugy van — élsz te még mind a' kétféleképpen; 's midőn minden egyebekből kifogytam, magad egyedűl megmaradtál számomra a' sorsnak borongós napjaiban is. Vajha e' nemes lelkűségedért, keblembe kiöntött homályos panaszaidon segíthetnék; 's elűzhetném a' szomorú felhőt, melly virág korodban szíved és lelked felett sötét éjt kezd terjeszteni. Ez hatalmamban nem lévén, nem nyujthatok egyebet vigasztalásodra, mint a' baráti, szíves de munkátlan részvételt, 's véle ama' stoikus tanácsot, hogy el ne csüggedj, bár mint nyomjon is a' kiméletlen szerencse, hanem tanulj türni; 's hidd el, hogy nincs az a' rosssz dolog a' világon, a' miből idővel jó ne következhessék. Kinek volna több oka a' panaszra, mint nékem? de azért kétségbe nem esem, hanem néki keményedett lélekkel szegzek nyakat az ellenem törő viszontagságoknak — majd egyszer kifáradnak rajtam, 's akkor enyim lesz a' győzödelem még is.

Litteráturai tudósításaiddal igen kedves néhány pillantatot szerzettél nálam. Kölcseÿnek Pestre lett érkezésén, 's a' pályára való ujj kilépésén szivem szerént örvendek. Bárcsak a' részére szedendő praenumeratióra, melly eránt megkértél, egynehány nyomtatott Jelentéseket is küldöttél volna — ugy hiszem, hogy szedhettem volna néki öszve valamit. Egy ismeretlen Iró, ki valami *Gyümölcsöző Ősz* nevű Poematskára praenumeráltat, küldött hozzám előfizetési Jelentéseket, 's már szép számú praenumeránsokat szerzettem számára. — Kedves előttem az a' hir is, hogy az elhaltt Hébét a' derék Kazinczÿ akarja örök ifjuságának elvesztett jussába vissza helyheztetni. Hiszem hogy igy nem fog messze maradni belső érdemére nézve az eddig felette fénylett Aurórától. — Sajnállom, hogy az *urfidból*, mellynek kikészítésén most izzadozol, nem közlöttél valamit mutatóúl. Tellyesítsd ez eránt tett ajánlásodat, 's küldj belőle valamit a' legelső alkalmatossággal; én még egy darabig ide lent fogok maradni; 's elgondolhatod melly kedvesen esik nékem itt az ollyas ujjság, hol sem eszemmel sem lelkemmel összehangzó emberre

nem találok. Leveledet akár Aradra, akár Világosra, küldöd, mind egy; mert én hol itt, hol amott tartózkodom.

Örömest irnék én is néked valami interessans ujjságot: de ugyan hol vehetném én azt ezen Isten háta megett való számkivettetésemben? Bocsáss meg tehát, ha levelemet felette üresnek találod, midőn mindenekben szükölködöm. — Stettnernek végbe mentt házasságán örvendek, 's hozzá mindennémü jó szerencsét és áldást kivánok. — Ha egyszer őtet látogatni kivánván hozzá elútazol: légy ollyan jó, térj be mentedben az én házi asszonyomhoz, 's mondd meg néki nevemmel, hogy ha Jakab napra fel nem találnék érni, várakozzon reám igérete 's egyezésünk szerént azontúl még két v. legfellyebb három hétig — akkorra bizonyosan Budán leszek, 's minden napért, melly a' terminuson túl lészen, becsületessen eleget fogok néki tenni. — Szichert csókolom — a' jövő posta-napon irni fogok néki — de most lehetetlen; mert még három sürgetős levelem van irni való ez úttal — azért néked is csak futva firkanthattam ez áta bota levelet. Csókollak Kedves Miskám

híved
Fábián.

78. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Julius' 29^{én} 1826.

Kedves Barátom!

Ime én nem várom, mig Levelemre választ kapok Tőled, hanem ezen kis üres időmet is a Néked írásra forditom, leg alább a' gondtol farad't elme ki píheni addig magát, míg tollammal Véled petyegve minden agságot félre vetek, 's Rólad, és egyedül barátságodrol gondolkodom. Mi lesz tárgya levelemnek, ne kérdezd, de ha csak fél annyira szereted ís Leveleimet, mint én a' Tieidet ohajtom, ezen kérdés eszedbe sem juthat, és ha kérdezed ís, én azt előre meg nem mondhatom, czélja azomban az: hogy ennek írása alatt magamat mint-egy Tarsaságodban lenni képzelem, tudósitani kívánlak

jó egésségemről, tudakozni a' Tiednek miben létéről, és sürgetni válaszodat.

E' holnap' 18án ZEgerszegen gyujtogatók által dél elötti 11 órakor nagy tűz támadott; már tiz nappal elöbb fel volt ennek jövendölése írva a' korcsma kapujára, és ezen irást magam ís láttam, de a' lakósok azzal bíztaták magokat: hogy a' ki gyujtogatni akar, az előre nem hirdeti napját gonosz szándéka' tellyesítésének; annyit azomban még ís tettek: hogy éjjelenként számossabb őröket állitottak az uczczákra, de a' gyujtogató ezeket úgy játszotta meg: hogy nappal vetett tüzet a' városnak. — 130 ház égett el, 's minthogy a' Lakósok nagyobbára mezzei gazdák, minden gazdaságbéli épületek ezenkivül oda lettek. A' döhösködő föl szél lehetetlenné tette a' házakban lévő íngó vagyonok' meg mentését, mert két óra alatt már az egész várost el borította tüzzel, a' lakósok pedig a' mezzőn voltak. — A' Vármegyének két házát mellyeknek szomszédjaik porrá lettek, egyedül a' rabok vígyázása és szorgalmatossága mentette meg, ezen kivül a' le égett házak között lévő [1 jav. ebből: *n*] némelly cserép zsindelyes házak maradtak épségben; de a' Templom ís, noha teteje cseréppel, tornyai bágyoggal valának fedve, [f jav. ebből: *b*] egeszszen el égett, leg elsőben a' Torony gyuladott meg, hihető az ablakon bé repült tüzes szalma által, a' harangok mind a' két Toronyban az órával együtt le olvadtak, és a' Torony, le döltével, a Templom tetőt gyujtotta meg. —

Borzasztó volt látni (:én másnap mentem be:) a' sok ínséggel, szükséggel küszködőt, soknak mestersége szerszámaiban élhetése egyetlen eszközei ís oda égtek; 's az illyen írtózva nézett nyomorusággal fenyegető jövendőjébe, mert olly feketék voltak ki látásai, mint le égett házának üszkei, láttad volna csak a' még akkor is füstölgő omladékok között melly soknak reményét is el temette, a' kisértethez hasonló nyomorultakat támologni, nemellyeket közülök jajgatva ⟨*bömböl*⟩ nem sirni hanem ordittani, másokat halgatva ugyan, de kétségbe eséssel küszködő lélekkel már ki-sirtt szemeiket el égett vagyonaik' hamvára mereszteni, és rettentően mosolyogni; hallottad volna csak ezeknek a' gyujtogató, sött talán a' Mindenható ellen ís; hogy az a' gonosz lelkût még

szándeka' tellyesítése elött halálra nem sujtotta nyilával; ki ökrendezett borzasztó átkaikat, mellyeket nem a' fájdalom, hanem az ennél sokkal írtóztatóbb kétségbe esés sajtolt ki belőlök, meg rázkodva hagytad volna oda ezen síralom' helyét, mint én, de könnyezve, és azon kívánsággal: hogy vajha Battyáni János [jav. ebből: Jánós] 15 milliomával bírnál. — Ehez járult a' meg maradott házok' bírtokossainak rettegése, kiket azon vak hír: hogy a' város fent maradott részének, és több szomszéd faluknak ís el kel égni, szüntelen félelemben [jav. ebből: *rettegéssel*] tart. E' holnap 24^{én} Kanísán ís négy ház el égett, tegnap pedig Kis Komáromban volt tüz, de gondatlanságbol eredett e? vagy gyujtogatásbol? nem tudom. Némelly balgatagok ⟨*me*⟩ azt költötték: hogy királyunk küldötte ki ezen gyujtogatókat, a' magyar' nyomorgatására, mert az ország öszve gyült rendjeivel meg nem egyezhet; sött a' buták már Sodoma pusztítójától, a' kénköves essőtöl ís tartanak, ⟨.⟩ mintha az Isten sok közöttünk el türt gonosz tévő által már nem eléggé büntetne bennünket vétkeinkért.

De miért töltelek Téged ís illy szomoru képekkel? hiszen Néked ís, nékem ís a' szánakozáson kivül csak azon fájdalmunk marad fent végtére: hogy sem ezeken, sem más szenvedő ember társainkon nem segíthetünk úgy, mint kivánnánk, és az azon való boszuság: hogy azok kik tehetnék ezt, a' bőség özönében nem veszik észre mellettök szükölködő felebárátjákot, [!] vagy ha észre veszik ís, meg vetik azt, mert azt vélik: hogy önn érdemeik tették őket gazdaggá, a' szegény pedig azért nyomorog, mert jobb sorsra nem érdemes; holott az egész külömbség gyakran csak onnan van: hogy fogantatások' ídején a' Méltóságos Ur, sött némellykor annak Inasa a' Méltóságos Aszszont, nem a' konyha szolgálót ölelte. Sokakkal pedig, kik magok szerzék gazdagságúkat, lelkem ísméretének csendességét nem örömest cserélném fel!

Elég tehát erröl, azt kivánom még ismételni, hogy írsz, nem írsz, noha jobb szeretném ha minél előbb, és minél többet írnál; mindenkor szeretni fog

igaz Barátod
Deák Ferkó.

79. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Szekcsőn 13d. Aug. 1826.

Tisztelt Barátom!

A' Haza nevében köszönöm, köszönöm N é k e d, az Egeknek pedig h á l a Z a l á n o d é r t 's értte ezerszer csókollak, ezerszer ölellek és áldalak. Horváttul régen vártuk' 's Te adtad azt előbb mellynek híjával valánk, 's vedd ismét értte köszönetemet. Értsd pedig rövideden: Cserhalmod a' Criticát jobban ki állja, de szíveink jobban Zalánodhoz nyúlnak. Köszönöm köszönöm Barátom, 's hidd el azt volna kedvem el danlani Szent Simeonnal: „Domine nunc dimittis Servum tuum in pace", de elég legyen erröl most, mert nincs sok időm, hanem azért a 'két leveleidre rendre felelek:

Ha September' végével Börzsönbe le jössz, onnan az én kölcségemen (fogadj ott kocsít) két három forinttért, legfellyebb három óra alatt könnyen hozzám jöhetsz, ha pedig nem lehet az idén reméllem quod differtur ⟨*az idén*⟩, az a' jövő Esztendőre non auferetur. Velenczéröl pedig legrövidebb út hozzám Simontornya, Szekszárd, és a' Posta úton mindenütt Szekcső. Szekszárdhoz két pósta ugymint Szekszárd, Báttaszék, Szekcső. Sorsodat pedig bővebben tudni addig is égek. — Dolgozásaidra adjon az Isten kedvet és erőt, a' jeget már meg törted, könyveid ezután kapossak lesznek.

— Hébét sajnálom! — Irj Kölcseiről és Szemeréről nékem sokat, de *sokat ám* tiszteld öket nevemmel 's mond nékiek hogy én igen is tisztelem őket. — Az Intésedet Barátom én köszönöm ugyan de ebben csak a' te szorgalmatos 's rólam is gondoskodó jó szívű akaratodat mert reá hidd-el hogy nem volt szükségem. Kazinczyt Barátom én tisztelem 's benne tisztelem azt a' mit benne tisztelni még a' Kisfaludiaknak is kell. Azon három kölket pedig, bár mint magasztalja ő ⟨*őket Kazinczy*⟩, ha még száz esztendeig élnék is bennők jó ízlésre találni nem foghatnék 's Hébébe valahányszor elő jöttek annyiszor bosszúságra valék ingerelve Darabjaiktol. Felőlök tudtam annyit még is, hogy Török pazarló, de ők Zsiványok

is? ! — elég — vallyon tudja-e ezt már Kazinczy is? — Az utolsó leveledre pedig ezeket felelem röviden:

Elhalgatásomnak legnagyobb okát adja Zalánodnak késő el olvashatása mert nem széltébe mint régi morálistákat szoktunk hanem attente akarnám el olvasni, 's ezen olvasásomnak resultátumát értetted levelem elején igen röviden mert most is még nagyon el vagyok foglalva. — Eljöveteledet tedd úgy a' mint a' barátság teheti és kívánhatja. Élet és Litteraturát küldj számomra a' Kovacsevics nevezetű emberem által a' ki vásárra téged megfog keresni levelemmel 's általa Zalánodbol is küldhetsz eggykét exemplárt az eladásra igen szeretem hogy bátor voltál Szemerénél számomra praenumerálni ajánlj nékiek engemet is és juttass ismeretségökben. — Salamonodra édes örömest fogok iparkodni minden tehetségemmel, hogy szerezhessek praenumeransokat csak tudósíts felőle még jókor. Szeretném ha leveleim *(minden leveleim)* mellyekben Salamonodrol írtam még meg volnának és nekem a' recensióra megküldhetnéd mert én úgy hiszem hogy azokban a' levelekben van ollyas valami (a' mit te későn nem tudtál el érteni) a' mi Salamonodat olly tiszta fényben mutatja, mellyben sok ügyessebb olvasó sem láthatja azt, és éppen ez adja meg Darabodnak azt, melly nélkül sokan talán nem olly kedvességgel fognák venni. Mondom pedig hogy ez az a' mi Salamonodban lelkedet és erődet Schakespearéig viszi, de mit irtam, 's mi ez az a' dolog? hidd el ha fejemet vennék nem tudnám már megmondani, de csak érzem azt még most is hogy az az akkori valami több mint emberi ki találás volt. Ha leveleim nincsenek azon Te talán emlékezhetsz még róla. Szeretném pedig azt is ha Salamonodhoz azon rövidke Hőskölteményedet ragasztanád, mellyet Görbőn az folyó mellett levő nagy Jegenyék vagy Nyárfák alatt olvastál. — Zalánod recensióját még nem olvastam. Ki az a' Fenyéry és Toldy? igazíts el engem rólok had ísmerhessem őket is, de a' ki adandó német munkájokrol is tudósíts jobban mert tudja a' Manó nem jól értém meg őket. Mindazonáltal a' mint lehet íparkodni fogok munkájok el adhatásain, 's ezt nekik bátran megmondhatod. — Úgy gondolom mosthogy mindenröl tudósítottalak, többet most

írnom nem is lehet mert hívnak kötelességből. Ha lessz még valamim máskor írok. Most pedig csókollak és ölellek

híved örökre
Lászlód.

Írj minél előbb mert Kovacsevics sokára fog megérkezni hajójával, a' ki hozandja küldendőidet.

80. VÖRÖSMARTY MIHÁLY PERCZEL SÁNDORHOZ

Pest. 25 Aug. 1826

Tekintetes Úr!

Most, midőn fiaival több izben együtt tett utazásom végtére elmarad, noha mind levélben, mind személyesen búcsút vettem immár, megújítom ismét búcsú vételemet, 's evvel legyen befejezve végső elválásom. Nem sok, a' mi még mondani való van; de igaz érzésemből származik: fiai épen, 's úgy hiszem, iskoláiktól szerencsésen menekedve térnek haza, engedje Isten, hogy mindezek, mind az otthon levők boldog nevekedéssel serdűljenek az élet' kellemeire, a' Tñs Ur pedig, és Tñs Asszony sokáig öröm tanúja lehessen előmeneteleiknek. Én törölhetetlen emlékezetben viszem el az ott töltött éveket, 's boldog, igen boldog leszek, ha tapasztalhatom, hogy azoknál, kiket tisztelnem, és szeretnem kell, én sem vagyok egészen felejtve. Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr' szives jóvoltába, 's a' Tekintetes Asszonyt, kis Asszonyt kézcsókolással tisztelve maradok a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Vörösmarty Mihál.

[Cím]: Tekintetes Nemes Bonyhádi Pestről
Perczel Sándor Urnak,
több T. N. Vármegyék' Tábla Birájának.
Börzsönyben.

[Tört pecsét.]

[A boríték hátsó fedelén Perczel S. írásával:]

16. Vörös Marti Myhal Ur.

81. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Pest. 7 Septem. 1826.

Kedves Barátom!

Midőn ezen levelemet írom, bizonytalanságban vagyok, Pozsonyban éri-e még, vagy sem? Én Barátomat, a' ki maga is unszolt e' lépésre, siettemben kifeledtem a' Jelentésből; de feledékenységem' e' hibáját, úgy hiszem, nem fogja hidegséggel megbüntetni. Szerezzen tehát, a' mennyire még lehet, ezen levelem mellett előfizetőket, 's megengedjen rövidségemért; mert igen sietek. Csókolom édes Barátom, 's kívánok jó mulatást ott fenn.

82. SCHEDEL FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pozsony, Szept'. 22. 826.

Kedves levele barátomnak csak Bécsből visszajövetem után jött kezeimhez, úgy, mint tegnap. Mért nem küldött több jelentéseket? Azonban e' kevés mellett is barátunk Bajza fog szerezni tehetsége szerént, mert rá bíztam az ügyet: ő neki itt ísmerőji 's összefüggései vannak, nekem nincsenek, 's így én itt nem szerezhetek; azonban én 6 ⟨..⟩ előfizetőt szerzek Pesten; Bajzának már van 7; Karácsonyi is megszólított tegnap, hogy venném által az övéit, fogja tenni Bajza az az a' pénzt én fogom hozni, B pedig majd elosztogatja.

Stettner barátunkat csókolom, eddig még keveset tettem csak munkánkért, de most fogok mindent. Még irok neki lejövetem előtt. Szándékozom pedig haza menni e' hónap' végivel. Reménylem 's ohajtom, hogy kedves barátomat még Pesten fogom ölelni. A' diétáról 's mindenről, mindenről akkor! Éljen boldogúl! A' posta szorít 's így be kell végeznem levelemet.

83. KLIVÉNYI JAKAB VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Nádasd, 19. October. 1826.

Kedves Barátom!

Igen nagyra becsülöm, hogy ismét volt hozzám bizodalma, noha most sem voltam szerencsésebb, mint tavaly. Mert minden iparkodásom mellett sem szerezhettem többet négy előfizetőnél. Ezek azok: Fő tisz. Riemer Felix al-öspörös, és Nádasdi Plébános. Tiszt. Szokoli Antal, Szászi, Tiszt Szauter Ferenc Bonyhádi, Klivényi Jakab Nádasdi Káplányok. A' pénzt Szauter Barátunk Perczell Imre Úrnak adta, ki rövid idő múlva Pesten leszen. Igy, gondoltam, a' pénz bizonyosabban kezéhez jöhet. Adja az Isten, hogy mások többet tehessenek! Adja azt is, hogy Barátom Uram minden dolgaiban úgy boldogúljon, mint tehetségei, és fáradozásai megérdemlik.

Én jól vagyok, mert egészséges vagyok. E' mellett nagy boldogságom az is, hogy a' Plébánosom jó ember, kiről még eddig nem panaszkodhatom. — A' gazdag plébánia, mellyet már két ízben kivánt nekem, igen jó volna ugyan, csak a' kár, hogy róla még most álmodnom sem szabad. Majd tizenkét vagy tizennégy esztendők utánn talán elérkezik. Illyenek környyűl állásaink, mellyeket megmásolni senki sem képes az Istenen kivűl. Ez pedig kedvünkért az érdemes Plébánasokat idő előtt a' sírba nem fekteti. — Éljen boldogúl! Csókolom ezerszer.

Igaz barátja

Klivényi Jakab,
Nádasdi Káplány.

Szekcső Baranyában van, nem Tolnában, mint a' Jelentésben áll.

Irja meg, mint kell titulusát a' levél külsejére írni, mert én nem tudom. Akár minő változást ér helyzete, tudósítson. Akár jó leszen, a' mint óhajtom, akár roszsz, a' mi távol legyen — részvevőbb szívre az enyimnél nehezen talál. Éljen ismét ezerszer boldogúl!

Nádasd

[Cím:] Nemes és Tudós Vörösmarty Mihál Úrnak, hites Ügyvédnek

Budán.

A' vízi várasban, Horvát útszában N° 329.

[Postabélyegző: Szexard.] [A másik postabélyegzőn csak a keltezés olvasható: 27. october.]

[A levél hátulsó lapján, Stettner betűivel:] Octóber' 27d, 1826. 4 praenumerans.

[Egész pecsét.]

84. GUZMICS IZIDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pannonián, 1826. okt. 22.]

Nagy Érdemű Ur!
Tudós hazafi!

Zalán-futásának derék Irója, bátran számot tarthat azon szíves szolgálatomra, mellyet a honni litteratura ügyében akárkinek is kész vagyok mutatni. — Salamonra az előfizetők ím ezek:

3. Tiszt. Jankovics Jósef sz. Bened. Rendü pap, a' Posonyi Gymnasium Exhortatora.
7. — Szpilák Reginald sz. B. R. pap gazdaságbeli Igazgató.
8. — Tót Athanasz sz. B. R. pap, kajári Pléb.
6. — Slajkó Ignátz sz. B. R. pap.
5. — Polgár László sz. B. R. pap, Ravaszdi Pléb.
1. Tiszt. Ballai Valér sz. B. R. pap.
4. — Krisztiány Pius sz. B. R. kispap.
9. Egy nevetlen.
2. Magam két példányra.

Igy megvan a 10 Előfizető. Ha a munka kijő, a 15 forintot váltóban hiteles ember által be fogom küldeni, ki viszont a könyveket általveendi. Az Ur Isten sokáig tartsa Uraságodat a Hazának díszére. Egyenes szívű barátja

Guzmics Iszidór.

Pannonián Octob. 22d. 1826.

Kehidán, 9ber 16^{án} 1826.

Salamon Királyodra valamivel több elő fizetőt leltem, mint Zalánodra kiknek neveiket íde zárva meg küldöm, — már régen keresek biztos alkalmatosságot ezen csekély elő fizetési pénznek kezedhez szolgáltatására, de mind eddig sikeretlenül; kéntelen vagyok tehát ezt a' közönséges postán koczkáztatni; ne hogy később érjen kezedbe. — A' könyveket mi uton szállítod hozzám, meg mondani nem tudom, Te azomban Pestről vidékünkbe hamarább [jav. ebből: ham'*árább*] lesz [!] alkalmatosságot, mint én Tőlünk Pestre. —

Ha későn érkeznék Levelem és azzal az elő fizetők neveik is el késnének, ⟨*hozzád*;⟩ azoknak a munka végére leendő nyomtatásán semmit ne aggodj, mert itteni Elő fizetőid a' munkát ohajtják olvasni, nem pedig magok neveiket.

Mint van Stettner, és Csontos? már régen várom Leveleiket. Te ís egésséges vagy ⟨,⟩ e? viszsza értel e' Pestre, és miért nem írsz nékem? tudósíts, úgy szinte azt is ird meg, ha ezen Levelemet és az abba zártt 5 frt c. p. megkaptad e? Tellyesítsd ezeket, de minél elöbb és szeressed ⟨.⟩

igaz barátodat
Deák Ferkót.

igen sietve irok, mert vendeget hallok érkezni.

Zala Vármegyéből elő fizettek

T. Gyömörei Boldisár Tábla Biró Ur ... 1 ex.
— Oszterhueber Jósef d Ur ..... 1 ex.
— Oszterhueber Mihaly Ur ..... 1 ex.
— Dőry Imre T. Biro Ur ..... 1 ex.
— Szép György Fiscalis Ur ..... 1 ex.
— Chinorányi Boldísár Al SzBíró Ur ... 1 ex.
Nzetes Deák Ferencz Prokátor ..... 2 ex.

Sa: 8 exempl.
per 1 f 30 kr
tesz 12 frt.

Győr. 5. Decembr. 1826.

Tekíntetes Ügyvéd Úr!

Az előfizetés' előmozdítására megszólíttatván tisztelt Ügyvéd Úr által iparkodtam ugyan tehetségem szerént azt végrehajtani: de az ifjúság részéről semmi reménységem nem lehetett; mivel az én kezem alatt lévő fiatalságnak az illyetén munkáknak olvasására szükséges tehetségeik és ismereteik még nintsenek. A' kiket szerezhettem e következendők:

9. N. Tiszt. Tóth Jósef, Seminárіumbeli Al-Igazgató.
7. N. Tiszt. Szoretics Ferencz, a' Sz. Szék' Jegyzője.
3. N. Tiszt. Kozmár Pál, Város Káplánja.
4. N. Tiszt. Mogyorósy Pál, Város Káplánja.
5. N. Tiszt. Orray Cajetán Tihanyi Apátságnak Administrátora.
8. A' Tihanyi Apátságnak Könyvtára.
10. Tiszt. Vlásits Ádám, Isteni Tudományok' halgatója Pánnonhegyén.
2. Tiszt. Banovits Sulpitius, Isteni Tudományok' halgatója Pánnonhegyén.
6. Oszterhueber Móricz 1ső esztendőbeli Törvénytanuló.

Ennen magam két példányt. Mindöszve tizenegy példányt. Méltóztassék jó néven venni, hogy feleletemmel ennyire elkéstem, mert mindég abban a' reménységben voltam, hogy az előfizetők száma megszaporíttatik. Ezennel magamat magyar szivességébe ajánlván maradok

igaz tisztelője
Czuczor Gergely.
Az Ékesszóllásnak Tanítója.

87. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad. 6ik Decembr. 1826.

Kedves Miskám!

November 15kén hozzám irtt leveled csak ez előtt néhány nappal jutott kezemhez; mi okozta légyen e' szokatlan késedelmet a' postánál — el nem gondolhatom. Hosszas hallgatásod, megvallom, már aggódásba kezde hozni; annyira, hogy Szicher barátunkat két vagy három izben is felszóllítottam a' rólad, 's hol és mint léted felől adandó tudósításra. De ő is, Pestről sokáig távol lévén, csak későn felelhetett, és akkor is csupán annyit, hogy rólad semmit nem tud, hanem a' legnagyobb discipulusodat (:talán Gyurit érti?:) egyetlenegyszer látta légyen. Minekutánna magadról értem, hogy elébb irnod nem lehetett, már most egészen megvagyok nyúgodva erántad. Sajnállom azomban, hogy nagy elfoglaltatásod miatt, annyi várakozásom után is csak futva irtt és igen rövid válaszban részesíthettél. Azért a' minél előbb adandó bővebb tudósitásért ezennel barátságos bizodalommal megkérlek. Óhajtanám tudni, hogy Pestről eltávozván, ezen hosszas excursiódat merre? hol? és miként töltötted légyen? Hallottál, vagy *tapasztaltál-e* in partibus valamit, a' mi engem, vagy politikai vagy litteratúrai tekintetben interessálhatna? 'Sa't.

Én tőletek való elválásom olta egész időmet nagyobb részént Világoson töltöttem, hol hivatalos foglalatosságok, hol pedig csupa társalkodás végett. Tettes Bohus Ur nem régiben Pestre végképpen felköltözvén, azolta Aradi takaros lakásomon tartózkodom; honnét egy hamar nincs is szándékom sehová hosszasabb időre kimozdulni. Egyedűl az fog fészkemből kicsalhatni, ha Ossiánom nyomtatására a' szükséges Summát onnét, a' honnét reménylem, mostanában kezemhez kaphatom. A' dolog három, négy nap alatt bizonyosan elválik. Dietrich helyett más Patronust választottam; és ha ennél nem találnék boldogulni, majd csak akkor folyamodom amahoz — Részedre az Előfizetők nálam is szépen gyűlnek; s mihelyt a' több felöl tett igéretek nálam tellyese-

désbe mennek, azonnal kezedhez fogom a' pénzt küldeni — Az ujjságbol olvastam, és a' Tudományos Gyüjteményből, hogy Auróra már készen van. Alig várom, hogy láthassam. Ha Kisfaludÿ most hamarjában egynehányat küldene, könnyen ellehetne ezen a' vidéken mint ujjságot adogatni — már többen tudakozódtak nálam eránta. Ha tehát küldeni jónak találja: csak adja bé a' Bohus házhoz Pesten az én Addresszem alatt — onnét leghamarább kezemhez fogják szolgáltatni. — Kölcseÿnek neki lelkesedésén igen örvendek; az Élet és Litteratúraban olvasott darabjai után őtet tartom minden mostaniak között a' legnyomosabb és legaestheticussabb Irónak. — Schedel is derék gyerek, 's a' mi Ismertetést az Élet és Litteratúra felöl a' Tudom. Gyüjtemény' folyó esztendei X^ik kötetében criticai előadással közöl — igen becsülöm; csak azt az egyet nem szeretem, hogy benne sok helyen a' gunyolódó tónus kedvetlenül kitűnik. Illyenek a': *jó Szacsvay Uram, torkos Horváth, Szóllj csak egyet illy korban!, iszonyodom, 's futok!* 'sa't és a' Minervának a' külömben is nem igen buzgó Publicum előtt való kiczégérezése a' 105^ik lapon!! — Az illyenek nélkül is meg lehet a' Criticának mondani az igazat. Én azt tartom, hogy a' régiek eránt, kik előttünk utat törtek, ha szinte azon őket meghaladtuk is, nem szabad a' tiszteletet levetkeznünk. Egyebaránt is a' modestia, kivált egy fiatal Iróban, nagyon megkivántatik. Ha a' derék Schedel ezt szeme előtt tartja, második helyet fog érdemelni Kölcseÿ után, a' józanok előtt.

Csontosról írjál, hová lett? nála maradt egy könyvem, és egy fordításom. Trettert buzdítsd a' fordításra — Cserhalom megérdemli. Köszöntsd őtet, Kisfaludÿt és Gyurit nőstül együtt nevemel. — Válaszodat elvárván, csókollak és maradok

igaz barátod

N. B. Feleségem nagyon tisztel. F. Gábor.

88. VÖRÖSMARTY MIHÁLY HORVÁTH FERENCHEZ

Kis-Keszi. 1826. [*Nov.—Dec.?*]

Kedves Tisztelendő ur!

Én elfelejtettem egy kérésemet szóval előhozni, melylyel most kénytelen vagyok irásban alkalmatlankodni. —

Anyámnak a méltóságos Ürményi-uraság a velencei pincéjétől (gondviselésétől) tizenkét mérő buzát ad; s még fele hátra van. Legyen oly szivességgel, tisztelendő ur! emlitse meg akár a kasznár úrnál, akár a hol jobbnak gondolja, ezen hátralevő buzának beküldését, s ne vegye rosz néven, hogy szegény anyámról gondoskodni akarván, ezen kérésemmel terhelem. Mintegy két napig künn leszek Keszíben, s nem lehet szerencsém a holnapi látogatáshoz. Addig is ajánlom magamat,

barátja
Vörösmarty Mihál.

1827

89. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Buda, Jan. 19d. 1827.

Kedves Miskám!

Kisfaludy Urnak általad is tudtomra adott kívánságához képest Zalánodból néhány festői scénákat kijegyezgetvén; azoknak ide mellékelt összeirásokat, ma reggel korán magam akartam által-vinni: de a' sürün úszó jégmezők 's még inkább a' héti vásárra tolongó sokaság miatt, az általmenetelt nem leltem alkalmatosnak, 's inkább erszényedet terhelem a' posta bérrel; vagy is, hogy praecise szóljak inkább könnyítem. — Ezen összeirást észrevételeiddel együtt add-által Kisfaludy Urnak. Engem pedig tudósíts a' Leányőrzőkről, milly készülettel játszatott, 's minő hatást tett a' nézőkre s'a't.?

Salamonoddal mennyire vagy, van-e sok hiba a' nyomásban? — 's egyébről is a' miről gondolod, hogy érdekelhet. Sajnálom, hogy a' lyánőrzőkből kimaradtam; mihelytt a' Dunán bizton lehet járni, tüstént általmegyek öleléstekre. Csókollak minden barátinkkal együtt

barátod
Stettner.

90. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad. 4ik Február. 1827.

Vörösmarty Mihály Barátomhoz.

Ad Notam: *Kicsoda engemet felköltött álmomból?*

Barátom! ki a' szép Tündérek völgyéből
Ujj Zrinyi' képében tűntél nékem elől,
Ne csudáld, ha ezért én is jó kedvemből
Az ő kucsmájával köszöntelek itt föl. —

*

Láttam Aurórát hajnali fényjében,
Gyémánttal, rubinttal rakva az ölében,
'S' neved' ragyogtatva azok' közepében
Jönni fel ez évnek egére nagy dücsben!

Láttam! — 's e' látásra úgy elkevélyedtem,
Hogy magamban egy más' Napóleon lettem,
Ki a' fél világot talpam alá szegtem,
'S felette Nemzeti gőggel igy kérkedtem:

„No népek — régiek! maiak! szólljatok,
Miben van a' Magyar hátrább ti nálatok?
Illy dicső hajnalra hányan virradtatok?
Szebben, jobban, mikor szólltatok 's irtatok? —

Tisztelet a' szűrben danoló Homérnak,
Az, Ossiánnak, a' királyfi Lantosnak:
De Görög és Celta vélek ki nem fognak;
Zalán és Homonna nagyobbat mutatnak. —

Költőivel Róma hasztalan áll elő;
Eredeti fényjel soha sem díszlék ő,
A' mije van, lopta, 's rajt' csak a' reszelő
Illeti őt, nem a' teremtői erő. —

Ám nézze az Olasz mint egy szent bálványját,
A' Petrarca' verssel béirtt bőr palástját:
Annál Vörösmartÿ fehér kaputrokját
Nagyobb poétai szent pára járta ált.

Az Ő *Földi menyje*, és az egy *Kérelme*
Többet ér, mint minden Olasz-földi elme,
Többet, mint az, a' mit Petrarca Ő Kelme
Élvén Laurájához égbe felczepele. —

A' franczia a' mit mutathat, csekéllység;
Neki jó költője talán egysem volt még;
De maga sem bánja, mert az neki elég,
Ha módi-költésben övé az elsőség. —

Az ánglus talán még pisszenhetne egyet;
Mert ő nála sok szép elme születtetett;
De döczögős nyelve minden kecset elvett
Abból, a' mit a' Lant' számára termesztett.

Mert Uraim! Szükség azt is megjegyezni,
Hogy nem csak a' nótát illő tekinteni;
A' hegedűnek is ollyannak kell lenni,
A' min azt szép hangon el lehessen húzni.

Mert ha ez recsegő, rozzantt, ütött-kopott:
A' müvész a' Thémán hasztalan dolgozott,
Értte nem kap a' vájtt fülüektől tapsot,
'S szép nótájába a' mennykő belé csapott!

Azért Német-Sógor! neked jobb hallgatnod,
És nótáddal, hová tetszik, oda bujnod;
Mert éktelen szódra ha te szádat nyitod,
Önnön hallgatóid' el magad bujtatod.

Rettenetes a' te legédesb beszéded!
Te azzal a' fülek' dobjait bevered,
A' testet rázkódó hideggel elleped,
Görcsel, hasfájással, mindennel bünteted.

Ismérem költőid', kik kevéllyé tettek,
Kikben a' mélly elme 's nagy ész hirdettettek:
Ám legyen szép a' liszt, a' miből sütöttek:
De sótlan keletlen lepénnyel fizettek. —

Azomban, megadom becsét kinek kinek,
Németnek, Olasznak, Francznak, 's akárkinek:
De azt megkívánom, ne hetvenkedjenek
Magyar fölött többé — mint eddig tettenek.

Ne ám! de sőt inkább térdet görbesszenek,
Ha mi Aurorát mutatunk ellenek;
Mert ebben olly költők zengnek, hogy mellettek
Ők szégyenletekben mind megdermedhetnek.

Ha Vörösmartÿnak és Kisfaludynak
Nevét hallják, avagy Horvátnak, Bajzának,
Kölcseÿnek 's Aurora' egyéb bajnokinak:
Akkor ők mind arczal földre boruljanak.

Mert mint az Attila-, Arpád- 's több idvezűltt
Hős nevekből bajnok-elsőségünk ki sült:
Ugy e' nevekben az ő tőlök nem becsűltt
Magyar míveltségnek lelke megdicsőült."

*

Imigy gondolkodám, látván Aurorát.
Tölték 's ujjra töltök vele sok szép órát,
A' minél külömbet Pesti fársáng sem ád
Azoknak, kik ottan járnak kalamajkát.

Vegyétek érette buzgó hálámat, Ti!
Kiknek homlokát a' repkény ékesitti.
Hiszem, ha kérésem' az ég tellyesíti,
Markotokat minden sorért arany üti. —

Vedd e' levelemet arra is válaszul,
Mellyet te a' minap küldél kóstolóúl,

Rövid volt az — vigyázz! — sorod nagyon ritkul, —
Ki ne felejts egyszer barátid' számából!!

Rózsa Doktor, kivel gyűjtöm a' pénzedet,
Holnap, mondta, hogy általadja a' mit szedett.
Ő rá vess, hogy ez a' dolog így elkésett;
Sokat jár ő — én is; gyér az öszvejövet.

Az Auróráknak árrát jövő héten
Felküldjük, 's akkor a' te pénzed is mégyen.
Az én felmentemből nem tudom, mi lészen;
Pénzt várok, ha kaptam: akkor az út készen.

Addig érdd be ezzel, a' mit itten irtam;
És ha verseimet garázdán gyártottam —
Meg ne itélj; rajtok nem sokat rágódtam,
A' mint pennámra jött — azon mod' felraktam.

Azért megértesz te ebből is engemet;
Látod, hogy kedvelem minden betűidet,
A' mi hiszem arra fog birni tégedet,
Hogy válaszoddal felviditsad szívemet.

Fábián Gábor

91. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁBIÁN GÁBORHOZ

Pest, 15 Febr. 1827

Édes Barátom!

Már csak azt gondoltam, hogy a' nagy Zrínyitől kölcsön vett Pegazusomat elcsalod alólam, 's vele a' regék szabad tündérvilágában repdesni fogsz; de csak hamar előzte e' [jav. ebből: ⟨*ezen*⟩] félelmemet azon magasztalás, mellyet ⟨*mellyen*⟩ reám halmozsz, úgy annyira, hogy, ha gyenge inú volnék, lebuknám alatta. Jól teszed, hogy dicsérsz, az is valamennyire felejteti velem, hogy rab vagyok, vagy inkább azt, hogy rabnak kell lennem. Megengedj azonban hogy elragadtatásodat nem viszonozhatom. Az én Muzsácskám nem igen pengeti a' lantot, meghuzza magát a' kályha megett téli bundájában, 's a' drága időt vagy elkáromkodja, vagy ásítoz,

mint a' nyárban legyet fogó kutya. Ki fene szeressen egy illy kölletlen teremtést? De még is szeretnem kell őtet; mert mikor a' mészáros leüti a' marhát, azt mondja mentségül: miért nem lett Püspökké! — 'S mit mond a' sors, mikor engem inségekkel pofoz? Fél füllel hallottam, de tudom, hogy kapát emlegetett, talán csak ⟨... *kellett volna*⟩ a' mellett kell vala maradnom. Mit gondolsz Gábor micsoda paraszt ember lett volna belőlem? Ha a' helyett, hogy a' földön is angyal után jártam, a' legközelebbi kék kötényhez ⟨*alatt hust markoltam volna, a' miből az ur isten engem is alkotott.* — [áthúzott rajz] [Kötény után, ceruzával:] ... *hez szegődtem volna*⟩ szegődtem volna a' helyett, hogy fejemet rövid, 's hosszú szótagokon törtem, a' fonóban minden fő törés nélkűl mesélgettem, vagy [v jav. ebből: 's] a' csáli hajszot ordítoztam volna, talán most itt a' duna mellett csibéket árulnék, 's jó sorra vervén részeg fővel szurtos feleségemet még a' szentet is leokádnám, ha előmbe jőne. — De ez magam előtt is igen sanyarú kép: jobb így, mint van, csak az esik sajnosan, hogy mikor kedves felhőn túli világomban örömest repdesnék, megkordúl a' gyomor 's illy nyomos kérdést tesz [jav. ebből: *teszen*] boldogtalan előlátással: mit eszünk esztendőre Marti? — Akkor nincs az a' tag, a' mi merőn állna bennem, noha különben elég férjfi vagyok. Azonban elég ezen a' húron, most más nótára kezdjünk. Meglehet, hogy holnap egészen mást irtam volna; de tudod, mit mondott Pilatus, én sem változtatok.

Salamon megjelent. Ha pénzt küldesz, igen szeretem; mert szükséges, mint a' falat kenyér. Ird meg azután, hogy adjam kezedhez a' példányokat? Újat azóta semmit sem dolgoztám, 's habozó vagyok, Kontot javítsam-e, vagy az új eposzt folytassam? Mártius' végéig itt maradok az az: *a' Gyürki, vagy is Szita-házban, 2ik emeletben a' Cibulkánál.*

Gyurinak irt leveledet is olvastam, ő is bizonyosan felel, 's igy róla irni nem tartom szükségesnek ⟨*irni*⟩. A' mi azon félelmedet illeti, hogy talan elpártolok, vagy mi, azt bizvást leteheted, 's akármint ritkulnak is soraim, legfőbb is azt mondhatod: no e' bizonyosan megént azon töri fejét, hogy nem lett khínai csaszárrá, 's erre azt következtetheted: majd eszére jön, 's akkor tudom befelel fél esztendőre.

Illyen, 's hasonló [jav. ebből: haso⟨.⟩ ló] biztatásokkal minden gyanút elűzhetsz, 's ha néha borongós eszemmel (mert kié nem borong?) nem sokat érek is, egyszer vagy másszor majd helyre hozom.

Élet és literatura készűl. Ez minden újság, a' mit irhatok, meg' egy nyomorúlt magyar Lexikon Hartleben költségén', egy kálomista kántor csinálta. Csókollak, 's hölgyedet egész tisztelettel köszöntvén, maradok barátod

Vörösmarty Mihál.

92. VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÓDOR ISTVÁNHOZ

Pest 1827. febr. 24.

Nem hagyhatom felelet nélkül azon szép és példátlan készséget, mellyel Uraságod és társai felszólitatlan is részt kivántak venni munkáim előmozditásában. Én valamint eddig örömmel hallottam hirét Társaságoknak, ugy most uj okom van nagyra becsülni azt, midőn benne a legszebb ügyekezetet munkálódni látom. Ezen nyilatkoztatásom és köszönetem mellett fogadja el Uraságod az előfizetési példányokon kivül a 13-ik nyomtatványt velinen, melyet jeles Társaságok könyvtára számára magam jegyeztem ki. Az ifjuság éveiben egyebet is tenni, mint szilaj kicsapongást, ritkaság; de annál nagyobb érdem.

Vörösmarty.

93. VÖRÖSMARTY MIHÁLY HORVÁTH FERENCHEZ

Pest 26 Febr. 1827.

Kedves Barátom Uram!

Elég későn de talán valamennyire tökéletesebben lépek fel Salamonnal. Itt küldöm a' 11 példányt méltóztassék azt elosztogatni, 6-ot Rádernek, a' többit a' mint az előfizetők köztt kijegyezve van. Rövid, és csak terhelő levéllé lett irásom, de azért T. Úr megfog bocsátani egy olly állapotban, mellyben igen sok felé, 's nem késve kell leveleket irnom. Tiszteletemet különösen F. [jav. ebből: *A*] T. Mészáros kanonok urnak jelentetni kérvén maradok T. urnak

barátja

Vörösmarty Mihál.

94. CZUCZOR GERGELY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kos H. 12. 1827. eszt.

Kedves Barátom Uram!

E jelenlévő alkalmatosságot legjobbnak lenni találván elküldöm általa az Előfizetési pénzt, nem tizenegy, mint először, ha jól emlékezem, irtam volt, hanem tizenkét példányért 18 for. V. Cz. Ugyan ezen alkalmatosság magára vállolja az exemplárok elhozását is, hogyha tehát tetszik Barátom Uramnak, az említett munkát ezennel ellehet küldeni.

Magamat barátságába ajánlván maradok köteles szolgája

Czuczor Gergely m. p.
K. Tanító Győrött.

95. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Martius 12^{én} 827

Kedves Miskám!

Már olly régen meg küldöttem egynehány Előfizetőidnek neveiket, 's mint hogy biztossabb alkalmatosságot nem lelék, az Előfizetés árát 5 ezüst forintot levelembe zártam; de mind eddig halgatsz: ha valjon meg kaptad e' Levelemet,? sött hogy létedröl sem tudósítasz, — Stettnernek is írtam, de ez sem felelt még Levelemre; nem tudom, mire véljem hoszszas halgatástokat? vagy Leveleimet nem kaptatok, vagy betégségteket kell gyanítanom; kérlek tehát Barátom, [jav. ebből: Bárátom,] ments meg aggódásomtol, írj minél elöbb és szeressed

igaz barátodat
Deák Ferenczet.

Ha biztos emberre akadsz, a' Bátyám regéit küld haza.

96. KAZINCZY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmartynak.

Ujhely Március 23d. 1827.

„A' Művészt akkor dicsérjük méltóképen, midőn munkája csudálásában felejtjük dicséretét" — ezt mondja Emília Galottiban a' Herczeg. Halld tehát miért nem szóllék én

Zalánról, miért nem a' szép Cserhalomról, és miért most Salamonról. De halld azt is, hogy soha nekem kedvesebb tömjén még nem gyujtatott, mint a' mellyet a' Bodrogi barna leánytól vettem.* Csókolom azt a' kedves leányt, 's kevélykedem szeretetével. Bár Te is úgy vehetnéd azt, a' mit a' Csokonay legjobb dalaival az Elet és Literat. III. kötetének küldék, még minekelőtte Jolankát ismerém. Élj szerencsésen igen kedves barátom.

* Salamon, lap 73. — [Kazinczy jegyzete.]

97. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Kiskeszi 25 Apr 1827

Kedves Barátom!

Megjártam Tolnát Baranyát az az: Nyéket, és Szent Pétert, 's a' híres Fehérvári vásárt, 's most Kis Keszíben vagyok. Legelőbb is azt adom tudtodra, hogy itt már megmaradok, 's leveledet Fehérvárra utasítsd, a' honnan vehetem. Sógoraiddal találkoztam Pokolban, mert úgy nevezik a' vendégfogadót, mellyben ebédeltünk, 's most az esőtől beszorítva, nem pokolban ugyan, de olly magányban ülök, mint árva légy, melly az őszi dértől elhullott tarsain egyedűl szédeleg. — Iró szereim, Irásom készen állnak előttem, csak hozzá kell fognom: a' mi itt könnyen megeshetik; mert ha kinézek az időbe, legalább is hetes esőt várok, 's illyenkor, tudod, nem jó a' sétálás.

Hogy vagytok, hogy van az én kis cicadám? Ohajtom, hogy egészséggel legyen veled együtt, 's Csepen benneteket meglátthassalak, mert [jav. ebből: mért] én egész keszséggel vagyok fölmenni, ha csak a' kegyetlen sors el nem fúja szándékainkat, mint itt sok emberét, nem a' sors ugyan, hanem annak szele, 's nem szándékokat, hanem szinte házak tetejét, a' mi még nehezebb. — Hiszem, hogy Pesten veszed már e' levelemet, ⟨*veszed*⟩, válaszolj minél előbb dolgokról, és dologságokról, a' mint jónak látod; mert ha tanulni nem igen szeretek is, a' tudvágy még is igen meg van bennem. Mit csinál a' literatura? De hiszen mit is csinálna az semminél egyebet ebben a' mostoha

időben? — Játszották-e a' Magyarok Kisfaludy ⟨*darabját*⟩ Leányörzőjét? Én itt Fehérvárott hallottam őket, hol egy pityergő szomorú játékot adtak Felvonás közben rövid énekekkel. A darabhoz képest nem roszúl játszottak; mert az ollyan szegény volt, hogy szánnom kellett őket. Asszonyaik nincsenek; de az énekben olly előmenetelt tettek, mellyet utolsó hallasomtól fogva nem reméltem volna. Nincs itt szó a' tökéletességről, csak a' haladásról, 's én megelégedném, akarmelly úton volnának képesek hallgatókat nyerni. Ez azonban veszett ügy, nem vivok mellette. Fehérvárott szerezhetnék ösmeretségeket, de nem igen vagyok rá igen sok okokból, a' jobbakat azonban el nem kerűlöm. — Kisfaludy Pesten van-e még? ha ott van, tiszteld, én levelemmel tettem volna azt; de irásomat nem akartam bujdosóvá tenni. Fábiánról mi hír? Feljött-e már, vagy még is Aradon táboroz, juttasd eszébe, hogy levéllel tartozik, pedig kétszeresen. — Hát Sallay beteg, vagy mi lelte, hogy utószor felém sem jött? Sajnálnám, ha az volna; de nem hiszem. Hordasd el egymásomat, ha lehet, általa, ő már több illy szivességgel is járt el dolgaimban. Csókollak holgyestűl

barátod
Vörösmarty Mihál.

98. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Buda, Apri' 26d. 1827.

Édes Miskám!

Az én fejem tele gonddal, a' hordozkodás' takarítás' gondaival azért ez úttal csak a' legszükségesbbeket: — Selyem kendődet ezen levelemmel veszed; árra 3 fr 30 kr, ha meg nem elégszel vele nem csudálom; mert megcsalt egy gaz német mind ezzel mind a' mit magam számára vettem is. Sárit megkináltam pénzeddel de fijai nem voltak otthon, maga nem irástudó 's én nyugtatvány nélkül fizetni nem akartam. Sallai megigérte, hogy holmidat jövő héten szállásomra fogja hozatni. Fábián nem irt; a' Magyar Színjátszók elmentek, a' nélkül, hogy játszottak volna: de Sz. Istvánra visza jőnek.

Az én Csepre menetem' ideje még nem bizonyos, ha az lesz, postán bizonnyal tudtodra fogom adni. Leveledet Pestre várom; *Mészáros utsza' 692-ik* száma alá. Hölgyem csókol, én is

barátod
Fenyéry.

U. I. tudasd velem környülállásosan dolgaidat; mulatságodat vagy időtöltésedet.

99. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Kis Keszi, nem tom hányadik Április 1827.
[*Április 30.*]

Kedves Kis Bülbülöm!

Én magának most egy levelet irok, a' mint láthatja, ⟨*is*,⟩ de gondolja el csak, mi lesz benne! Megbüntethetném magát paraszt káromkodásokkal, megszédíthetném bülbül-hizelkedésekkel, kedvét nyerhetném hazugsággal, [jav. ebből: hazuggsággal] és agyon meg agyon ölhetném egy kurta igazsággal [jav. ebből: ig*ázs*ággal,] de én magát, édesem, ⟨*Kis bül*⟩ nem bántom, mert maga az én kedves kis bülbülöm, az én giliczém, gyümölcsöm, mindenem; egy mézes szaju vastag kis madár maga, [jav. ebből: ma*gát*] kit a' kegyek simára szoptak, s fölöltözettek [e. h. fölöltöz*t*ettek] szürke köpönyegbe, a' hiterességnek [e. h. hiresség*nek*] köpönyegébe, mellynek két három, 's több színe is van, a' mint az idő magával [jav. ebből: magá*ba*] hozza. Lássa hát édes kis madaram, én magának nem véthetek, gyöngyöm, szép kis cselédem, lehetetlen hogy magának vétsek; inkább egy kutya fejü tatárnak, egy kőnek, vagy a' mi [jav. ebből: *mint*] még több, egy sziklának, pedig tudja, sziklák tartják [jav. ebből: *fel*] össze a' földet; ha nem volnának, a' föld lesűledne, az ég is alább szállna 's furkós bottal verné be fejunket, tudnillik ha akkor ⟨*a*⟩ levegőben függnénk, mint az akasztottak. Oh dehogy bántanám én magát, lelkem, inkább zsírt enném vajat [v jav. ebből: ⟨.⟩] innám; mint az úri tót, inkább hogy a' legnagyobbat mondjam szűz leánnyal hálnék ⟨,⟩ olly szűk helyen [jav. ebből:

hely⟨.⟩] hogy egymás mellett el sem férhetnénk. ⟨*Nem. Ha valaki azt mondaná, hogy ez*⟩ Ne féljen hát tőlem galambom, [,] kis cziczám; mert én ollyan jó ember vagyok mint a' falat kenyér, vagy mint görbői Patvaristának szalonna a' böjtben, jobb vagyok a' Crími tatárnál, szelídebb a' tikhordó kányánál, ártatlanabb a' hideg vette légynél, csak' hogy szegényebb a' templom' egerénél, gazdagabb az arany bányáknál; mert eszem és iszom mint a négy lábu állatok, nappal alszom a' denevérekkel, 's este virágzom, mint a' tök, és mindezek fölött illy sok semmit össze tudok irni, 's kilenczven kilencz okaim vannak, hogy többet ne irjak, hanem magát aranyom, [jav. ebből: *kedves édes kis*] és tundöklő ezüstöm, nagyon szépen kérjem, hogy ezt a' levelet adja ált Gyurinak; mert szállását nem tudtam fölirni. 'S most szivem, magzatom, csókolom magát igen mézesen; [jav. ebből: *méh*] mert méhek' országában lakom; eszem a' ⟨.⟩lelkét magának, és maradok Senki Pál, vagy legalább Vörösmarty Mihál, a' ki a' sík mezőket bömbölő bikaként kedvetlenül járja, és semmit sem csinál — de fog!

urakat az úr Isten éltesse! Azért irtam neveiket körben, hogy az elsőségen össze ne veszszenek. A' jó Isten verje meg üket ⟨*sok féle áldással*⟩ különösen Trettert sok gyászoló özvegyekkel árvákkal, az én kis Paziazimat [jav ebből: *Páziázimat*] ⟨*meg*⟩ pedig aczéllal kovával, hogy mikor bucsúzatlansagaért boszút állni megyek, legalább rá gyujthassak nála. — Éljen babám, kis bülbülöm, Isten magaval.

100. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Kis Keszi 30 April. 1827.

Kedves Gyurim!

Én már Postára tettem egy levelet, nem tudom, megkaptad-e? Ezt bizonyosan veszed; de ne nézd rövidségét; mert egész estig irtam, 's holnap korán megindúl az alkalom. Csak arra kérlek, hogy Tengődi által, a' ki velem e' szivességet teszi, válaszolj, ha lehet, 's tudósíts mindenekről, Kisfaludyról, a' Kuruczfiukról, 's az én bülbülömről, kik mindnyájan nevem-

mel üdvözök [!] legyenek. Még arra is kérlek, küldj egy második Életet; mert még nem olvastam: add által bizvást, gondom lesz reá.

Kontot már tisztítom, Nem tudom, hogy járok vele; de alig ha sok bajba nem kerül: már csak által esem rajta, aztán vissza térek eposi pályámra.

Hogy van az én kis madaram, a' te drága hölgyed? Mondd meg, hogy meggyógyúljon Csepig mert ott rajta ütök, 's igen sokról számot kérek tőle.

Isten veletek; mert már küldenem kell a' levelet. Csókollak barátod

Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Ügyvéd Urnak
Rózsáné házában. Pesten.

[A levél hátán Stettner írásával:] Május 2d. 1827.

$\frac{26}{4}$. 27.

[Pecsét kivágva.]

101. VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÉS STETTNER GYÖRGY TOLDY FERENCHEZ

Csep, Június 25d. 1827.

[*A levelet tulajdonképpen Stettner írta.* Beszámol benne Toldynak arról, hogy Vörösmartyval tett dunántúli utazásuk során június 1-én érkeztek Pápára, éppen akkor, amikor Pápay Sámuelt temették, aki kevéssel halála előtt ajánlott fel 1000 pengő forintot a felállítandó M. Akadémiára. Innen Sümegre mentek, ahol felkeresték Himfyt.] „ki bennünket nagy emberséggel 's nyájassággal fogadott ... Somogyban nem valánk 's így Berzsenyit ez úttal nem láthatók."

[A levél további részében Stettner visszatér Toldynak egy hozzá május 30-án írt levelére: ...] „boszonkodnom kelle a' maga könnyű hitén 's bizatlankodásán, és a' felett, hogy Vörösmarty' mázat nem tűrő nyiltságát olly rosszúl ismeri,

képes lévén felőle csak egy perczig is hinni, hogy ő effélét, ha akarna, inkább másnak, mintsem önmagának mondana. De ezért V—y maga fogja meglugozni a' maga' kobakát . . . Nagyon sajnálom, hogy Károlunknak kedve nincs. Buzdítsa mind őtet a' munkára, mind Bártfayt is a' dolgozásra; én ugyan ezt cselekszem Miskával."

[Vörösmarty Stettner levele második oldalának alsó bal szögletében a következőket írta Toldyhoz:] „Bülbül, én ha jó ember nem volnék, káromkodva felelnék magának, hogy nem restelt ollyan mondolatot fölvenni ellenem. Pontius Pilatus mellé tegyen is, nem gondolok vele, csak valaha eszébe ne jusson, hogy Kovacsóczyt, vagy a Török basát, vagy a' paprika nemzetséget hozzám igázza; mert akkor méltón felkiáltok Uram ne vigy kisértésbe; de szabadits meg a gonosztól, Amen.

Julius elején fenn leszek, addig csókolom magát 's minden ismerőseimet.

Vörösmarty."

102. AZ ORSZÁGGYŰLÉSI IFJÚSÁG VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pozsony, 1827. aug. 17.]

Kedves Barátunk!

Nem tagadhatánk meg magúnktól, tanúji lévén ezen hosszas Ország-Gyűlés folyamatjának, hogy, habár csekély részben is tiszteletünket ki ne jelentsük azon Férjfiú iránt, kiben Nemzetünk méltán kevélykedhetik, ki a' köz tiszteletet, köz hálát legméltóbb jussal érdemli, ki sokszori, szivet 's lelket rázó beszédei által lelkeinket az igaznak, a' szentnek ösvényére ragadozván megtaníta, miként kelljen egy szabad polgárnak a' maga Fejedelmét ugy szeretni, hogy elnefeledje, mivel tartozik Hazájának. A' régi világ két nagy Nemzete a' maga polgárait úgy szokta vólt megtisztelni, hogy őket hóltok után Istenei közzé számlálta; az ujabb mivelt Nemzetek egymással vetélkednek jeles Férjfiaik megtiszteltetésén: Mi ifju polgárai ezen lángolva Szeretett Hazának, neque ingenio, neque auctoritate cum iis, qui sedent, comparandi, nem lévén képe-

sek illy nagy példákkal mérkezni, az által kivántunk magunknak örömet tenni, 's ohajtásinkat némely részben kielégiteni, hogy mély tiszteletünk emlékezetére ezen jeles Ferjfiúnak képét egy ügyes mesternek kezei által a' lehetőségig jol találva adjuk, melynek egy példányával kivánván Kedves Barátunknak is, mint Hazánk' egyik nagy reményű Irójának barátságunk jeléül szólgálni, azt ide mellékelve ezennel meg küldjük. Méltoztassék örömeinkben osztozni, 's azt tőlünk szivesen fogadni. Kik egyébiránt magunkat becses emlékezetébe ajánlván vagyunk

Kedves Barátunknak

Posony Augustus 17kén 1827

Szives Baráti
Az Ország Gyűlésen levő
Ifjúság Megbizottjai.

103. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos. 17ik Aug. 1827.

Kedves Barátom Miska!

Ideje, hogy minekutánna a' hosszas útazás téged is engem is ollysokáig eltilta az irástól, folyamatba tégyűk a' rég' félbe szakadt correspondentiát. A' ki messze útrol jött haza, van annak mit írni és beszéllni elég; van hát most nekünk is annyi tárgyunk, a' mivel legalább egyvagy két levelet bétölthetünk. Ird meg, hol? merre jártál? miket és kiket láttál? Megirom én is a' magamét.

Nékem ebben az esztendőben, a' tavaszkezdetétől fogva, miolta t. i. a' házas élet' poklából kiszabadultam, négy szép útazásban vala részem. Aprilis elején Torontál Vármegyének belsejéig tettem egy útat, lemenvén szinte nagy Becskerekig. Innét azomban, azonkívűl, hogy a' Bánátnak szebb részével megismerkedtem, semmi interessans és gyönyörködtető tapasztalást nem vettem; azért ez útamról ennél többet nem is irhatok. — Végén Aprilisnek Debreczenbe mentem fel, keresztűl Nagyváradon. Ennek az útamnak már több szép tapasztalás leve a' gyümölcse. Mert NagyVáradon a' régi jeles várnak szemlélése mint hazafit; Debreczenben, ebben a'

nagy Kalvinista Rómában a' hitem sorsosinak pompás temploma, Collegioma és Bibliothekája, mint ezen felekezethez tartozandót nem kevéssé interessálhatott. Láttam a' Bibliothekában Csokonaÿnak Ferenczÿ által márványból felségesen faragott mellyképét — és ez az egy látás maga gazdagon megfizette az egész útamat. Láttam a' Debreczeni nagy Vásárt is, melly éppen akkor tartatott; 's minekutánna ennek roppantsága a' Pestit is meghaladja, bizonyosan méltó vala ezis a' látásra. — NagyVáradon a' szörnyű nagy Püspöki residentia és számos templomi épületek is megérdemelték figyelmemet. — Debreczenből haza érkezvén csak hamar Pestre menék fel, egyedűl azzal a' szép kinézéssel, hogy ott veled és Gyurival néhány kedves napokat tölthessek. Hogy megcsalatkoztam, tudod; hogy csalattatásomat, mennyire fájlalom, csak magam tudom. Én még azzal is hizelkedtem magamnak, míkor látogatástokra indultam, hogy majd tőled kinyerem azt, hogy vélem egyidőre Világosra lejöjj. Ugy-e megis tetted volna nékem ezt az örömöt Kedves Miskám? Felelj igennel, és igérd meg legalább másszorra. Ird meg, mikor jöhetsz; és én ezer örömmel küldök értted alkalmatosságot. Kedves vendég leszel nem csak nálam, hanem Principalisomnál is és az egész Vármegyében, hol már általam igen sokan ismernek, 's személlyesen is látni kivánnak. A' Comoditást nálam mindenben felfogod találni; 's irhatsz Epószt a' mennyi tsak tetszik. Leányok is vannak ha kell, kikkel egy nőtelen legény időt tölthet; a' vidék pedig paradicsom. Ha lejössz, itten Salamonod és Zalánod áraival megterhelve küldelek vissza ismét midőn akarod a' magam költségén.

Negyedik és utolsó útamat Julius elején tettem Bihar, Zabolch és Zemplin' Vármegyékbe. Bejártam a' gyönyörű Bodrog-közöt! hol is a' Bodrog' arjaitól keresztűl hasogatott árnyékos erdőkben nem egyszer sétálgatván, mind annyiszor édes andalgások köztt képzeltem magamnak, Hajnádat, annak fürdő-helyét; tündér hódolójának zengő sipját, a' Kis Bodor és Ete' harsogó kiáltásaikat 'sa't. — Látám Szephalmot is és Kazinczÿt! és az Ujhelyi hősek' emlékét. Mi szép látások valának mind ezek! — Kazinczÿrol Gyurinak

elég bőven irtam; reménylem fogja véled közölni. — Tegnap mult egy hete, hogy ezen útambol Világosra vissza érkezém. Az őszig már itthon akarok tartózkodni, de akkor, Novemberben vagy Decemberben, okvetetlen fel megyek Pestre ismét hosszasabb időre; amúgy bolond Istókként talán elébb is betekintek még; mert dolgom van Trattnerrel, mellyet mostanában múlhatatlanúl elakarok végezni.

Imé Édes Miskám én néked a' magam szárandokoskodását [!] leirtam; most rajtad a' sor — ird le te is a' magadét. Add tudtomra egyszersmind, minn töröd most költeményes agyodat? ha van megint ujj Epószod, közölj belőle valamit — mert tudod, hogy az Epósz nekem Leibspeisom.

Csókollak és maradok

változatlan barátod
Fábián Gábor.

104. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

23. August 1827.

Kedves Gyurim!

Éltem a' szabadsággal, 's felnyitottam Gábor levelét, mellyben bámulatomra pénzt találtam. Féltem vissza rekeszteni, hogy valamikép oka ne legyek elveszésének, 's azért itt tartottam. Azonban add tudtomra ⟨.....⟩ levélben, ha van rá szükséged, 's a' postán szerencséltetni akarod tovább is, én legotton föladom jól elcsinálva: egyéb iránt pedig kezemnél mindenkor készen találod.

Gondold el, Károly olly szives volt hozzám; pénzzel megkinált 100 frttal. Mit tegyek el nem fogadnom nem lehet, mert nagyon rám fér. Megtettem belőle apróbb költségeimet, Trattnert kifizettem, 's már szinte elkelt; de milly nyomó gondolat e' mellett, hogy mind eddig nem tudok haladni Egerrel. Ez az egy volt, a' mi éltetett még, 's most evvel sem használhatok sem égnek, sem földnek. De mit használ ezt százezerszer mondanom, ha rajta nem változtathatok.

Hogy vagytok? Hogy van hölgyed, és a' kegyes Róza? ⟨*Tudo*⟩ Hiszem, jól, a' mint érdemlik; én is jól vagyok, ha ugyan lehet, elfásúlt lélekkel, nem szenvedve, gyönyört nem érezve. A' napokban itt lesz E..., nem tudom, megláthatom-e? Talán fogom látni; de mért nem olly szemmel, [jav. ebből: *kebellel,*] mint öt évvel ez előtt? Akkor egy tekintet hónapokig álmodtatott volna, most talán ⟨*föl sem ....*⟩ meg sem indíthat, annyira sem vihet, hogy a' multra vissza nézvén borzadjak magamtól. — Irj kérlek minél előbb, 's tudasd mikor jősz. Ha kell szakácsné, fogadok egy Móri leányt, sat.

A' Piekicknien [?] nem voltam, hosszallom az útat, 's lomha is vagyok; de talán még sem marad abban, mert Fábián levelét Vargához kell vinnem.

Kisfaludy irdogál, talán többet, mint én; Toldy holnap utánra kötött könyvet ád és Bitnitz is meg lesz. [jav. ebből: ⟨...⟩]

Bajza itt volt, Bülbül hozta hozzám. Igen derék ifju: örülök ösmeretségének. Sajnálta, hogy téged itt nem talált. Novemberre feljő. A' Pozsonyi ifjak engem Nagy Pál képével meg fognak ajándékozni. Toldy mondja, hogy sokat ⟨*h*⟩ mutató

Paziazi tegnap volt nálam, 's mutatta Majlát levelét, 's Hajna fordításának töredékét. Nyomorúlt munka, elijeszt magamtól. „Ha a' Magyar [jav. ebből: *m*agyar] verseimben kedvet találhat, a' nyelvnek köszönheti, mellynek bája valamennyire hatalmamban volt." Igy itéltem magamról, mikor a' fordítást olvastam; de Paziazi mondja: hogy sokkal jobban fordítható, 's a' Dominusz csak ugy kutya futtában csinálta ⟨*férczelte*⟩ verseit, mint én e' levelet. Általában száz ezerszer inkább Tretter kezei közé, mint Majláthéba; de ezt ő nem fogja tudni.

Szegény Kölcseynek Öccse meghalt mondják igen szomorú. Horvát feleletei olly hatók voltak, hogy ki tagadja [jav. ebből: *tag*⟨.⟩*dja*] tettét, ki panaszkodik keménysége miatt; holott ők keményebben, de méltatlanabbúl bántották.

A' Pozsonyi urak szállonganak haza, mi sujtott lélekkel, ha jó hazafiak, képzelheted. Ludovicaea lesz, Academia nem

Látod, minden ujságomat kikerestem, 's még sem sokra megy. Azt tudod, hogy Canning, az a' dicső ember meghalt: helyette hány ezeret lehetne od' adni.

Csókolom Lajost, Kis baratunkat, beszédét Szemere' [jav. ebből: ⟨Szemerén⟩] szállásán hagytam, mert magát nem lelhetém. Tiszteletemet jelentsd mindenütt, irj minél előbb, Csókollak

barátod
Vörösmarty.

105. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest 26 Auguszt 1827.

Kedves Barátom!

A' felküldött pénzt régen által vettem; 's hogy mindeddig nem válaszoltam leveledre, részént foglalatosságom, részént és legfőbb oka az, hogy egy idő óta igen rosz levél iró vagyok. [jav. ebből: ⟨*hogy*⟩] ⟨*Azonban*⟩ Ne véld azonban ezt idegenedésnek, mert ⟨*előbb*⟩ előbb tudnék magamtól; mint barátomtól idegen lenni, se ne ügyekezzél [ü jav. ebből: *p*] hosszú hallgatásomat magyarázni; mert azt magam sem magyarázhatom.

Ujságaink ezek: Toldy, és Fenyéry kézi könyvének első kötete megjelent. Auróra most van indulóban [jav. ebből: indulób⟨.⟩n]: egyébiránt olly veszteglésben áll az egész literatura, hogy rettegni kell tőle. Én a' télre Fehérvárott telepedem meg, a' mit onnan tudtodra fogok adni: most September' végéig Stettner szállásán maradok: *A' Mészáros Utczában 692* szám alatt ide várom leveledet, ha irsz. Talán kérdezed, mért távozom innen Fehérvárra? — A' remény visz oda Barátom, hogy ott talán jobban elélhetek. Mindeddig bizonytalanságban eveztem, 's Isten tudja találok-e révet, mellyre kikössek. Nálunk nincs élhetetlenebb ember [jav. ebből: ⟨...⟩] az irónál, 's én az vagyok; sőt már az is alig. Minden kedvem, minden ohajtásom elhajol az irástól, 's nem tudom, mikor fordúl vissza. Kontot azonban az őszre kiadom. Félben heverő irásaim, ha egészűlnek, későbbre maradnak. Ez minden, a' miről tudósíthatlak,

rajtad a' sor, hogy te is tudósíts magadról, ne olly késedelmesen mint én; mert az hiba, 's a' hibát nem szabad [jav. ebből: *kell*] követni. Csókollak 's maradok

barátod
Vörösmarty Mihál.

[A levél negyedik oldalán Teslér írásával:] Irtam hogy Tratnerhez küldje a' hozatandó könyveket
[Postabélyegző: Pesth] Pestről.
[Cím:] Tisztelendő Tudós Teslér László
Szekcsői Plebanos Urnak
Bátaszék. Szekcsőn.
[A boríték hátán:] 1827. aug. 26.
[Tört pecsét.]

106. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Csep, Aug. 28d. 1827.

Kedves Miskám!

Folyó holnap' 23d. irt kedves leveledet Fábiánnak bele rekesztett levelével együtt tegnap vettem, 's barátságos gondoskodásodat, mind ennek elküldésében, mind a' pénznek magadnál tartásában, köszönöm. Kedvesek voltak tudósításaid dolgaidról, barátinkról és Bajzáról; sajnálom, hogy a' derék ifjúval nem találkozhatám. Schedelnek mindjárt felérkezésem' napján u. m. 12dikben irtam, 's kértem, hogy 2 nekem 's egy hölgyemnek szóló leveleimet mellyek Komáromból retouroztattak a' Pesti Postahivataltól váltsavissza: de mivel mind eddig válaszát nem vettem, ezennel téged terhellek kérésemmel, hogy a' felebb körűlirt leveleim' visszaszerzésökben minél előbb, 's minden esetre még ha jelen soraimat September' elején találnád is venni, munkás lenned ne terheltessél. — Antal sógorom Pozsonyból megérkezvén, számomra is hozott a' Pozsonyi ifjúságtól egy példányt Nagy Pál' képéből: 's minthogy az irók' számokra szánt képek' elküldésökben ő vagyon megbízva, ha még fennlétem alatt Bécsből a' nyomtatványok megérkeznek, a' te 's több Pesti

irók' példányaikat is magammal le fogom vinni. — Feleségem' lemenetelének Vidosnéval együtt tegnap kellett volna megesni: de a' néném, fijának sulyos nyavalyája miatt az időhatárra el nem érkezhetett, 's most már alkalmasint édes asszony anyám viszi-le hölgyemet, mihelytt tudnillik Lila' egészsége, kinek képe most épen össze van dagadva, az indulást megengedi. Én a' rheumából szerencsésen kigyógyúltam, de Tretter' novellája' fordításába többféle elvonattatások, akadályok, mulatságok 's kedvetlenségek miatt bele sem kaptam; majd talán Pesten jobban boldogúlok vele. A' Shakespearokat Deák Ferkónak Dukáig elküldöttem 's akkor kaptam Józsi bátyám' levelét is.

Kedves Uram atyám különös szivességgel köszönt, a' Kegyes tisztel; Lila pedig Lajos és Antal tisztelnek 's velem együtt csókolnak, ki válaszodat elvárván maradok

barátod
Stettner György.

107. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos. 1sső Septemb. 1827.

Kedves Miskám!

Leveled, ez a' rég' várt kedves vendég, a' közelebbi posta napon érkezék kezemhez. Olvasását örömmel kezdtem, de szomorodva végeztem, értvén, hogy óhajtásomnak a' Világosra való lejövetelre nézve meg felelni nem akarsz. Mert a' mit e' részben jövendőre fogadsz, az előttem igen hosszú pórázu igéret, mellyre én semmi bizonyos reményt építeni nem merek. Ha te egyszer Pesttől vég búcsut véssz, és sátorodat Fehérváron ütöd le: a' nagyobb távolság és hivatalbeli megköttetés sokképpen fog gátolni téged abban, a' mit most mint szabad ember könnyen megtehetél vala. Sajnos lemondanom azon képzeltt gyönyörű napokról, mellyekre lejöveteled' esetében számot tartottam: de azért ellened panaszra nem fakadok; te tudod, mit tehetsz meg érettem, és mennyire vagyok érdemes előtted. Gyuri szerencsés; mert néki az

áldozatot, a' mit tőlem, megtagadál, bőven megtetted! Igaz, hogy áldozatod jutalmas is leve, mert általa kedves tapasztalásokkal 's ismeretségekkel gazdagultál: de én is el valék arra készűlve, hogy ha hozzád ide lent szerencsém leend, hasonlókban részeltesselek. Meghordoztalak volna — hogy egyebet ne említsek — NagyVáradon, Debreczenben, és még talán a' Hegyalján és Széphalmon is; mert Octóber végén, vagy November elején tanúló öcsém kedvéért Debreczenbe bizonyosan fel kell útaznom. Látd-e mikről mondottál le, midőn Világosról lemondál!!

Elérzékenyűlve olvasám leveledből azt is, hogy téged is szép hívattatásod' körében ottan ottan a' testi életnek alacsony gondjai háborgatnak. Tudom, melly keserves gond ez ollyan embernek, ki előtt a' hasnak való szolgálat utolsó szolgálat. De rajtunk az átok, hogy ne abban munkálkodjunk, a' mire hivattattunk — 's rajtunk is lészen mind addig, mig Nemzetünk a' gyalázatos kábúlásból, mellyben eleitől fogva vesztegel, egyszer valahára fel nem ébred. Haj! vallyon eljő-e valaha ez az idő? Ên kételkedem, hogy mi azt megérhessük. Imé a' Magyar Academia miolta van már vajudás alatt! és még is mennyi idő kell még arra, hogy megszülethessék! De bosszontók és lázzasztók e' gondolatok; jobb hát hallgassunk; dugjuk be fejünket az igába és szántsunk — mert igy kell a' mi századunkban a' kenyeret keresni.

Gyuri eddig talán vissza került Pestre; ha úgy van, emlékeztesd az irásra. Tartsatok jól litteratúrai ujjságokkal, mert e' részben éhezem és szomjúhozom. — Minervát, és benne Kovacsóczÿ kukoricza-koszorújit olvasám. Ezek szamárságok, 's azok volnának ha bennek Révaÿ elbérmálva nem volna is. A' mi darabjait Kazinczÿnál láttam, azok előttem csak a' bennek észrevett hazafiúi érzésekért és tiszta nyelvért szenvedhetők; egyébaránt a' mi magát a' Muzsát illeti, azzal szerelembe ott sem eshettem. Sok kell arra, hogy nékem valaki, mint Poëta tessék.

Könyveid' árrát elkészitettem; és a' legelső biztos alkalmatosságtól bizonyosan felküldöm, vagy a' magad, vagy ha Pesten nem lennél, Gyuri kezéhez. Hogy ezt illy későn tellyesitém, ne haragudj; nehéz volt azt a vevőktől öszveszednem; Rózsa Doktornál még most is kinn van egynehány forint; de már

azért nem várakoztatlak; kifizetem helyette, 's inkább várakozom osztán magam. Ezután ha valamit még eladni küldesz, igérem, hogy árát tüstént a' magam erszényéből kifizetem, 's azután az eladás és pénz beszedés gondja egyedűl magamat fog interessálni. Eddig még ezt nem tehettem, mert nem telt tőlem — de ezután fog telni. Most, a' mint emlékezem 4 Zalánról és 10 Salamonról kell számolnom; 's ezekért fogsz várni tőlem 35 f̃rtot. Azomban nem tudom, ha nem hibázok-e ezen számolásomban, mert jegyzésem nincsen; azért kérlek irdd meg, igazán ennyivel vagy többel tartozom-e?

A' Budai Varga Jancsi számára is küldtem tiéddel 's Stettnerével együtt a' minap egy levelet; ő is most irt, mikor te, 's látom, hogy még azt a' levelemet nem vette; kérlek szolgáltasd valahogy a' kezéhez hamarjában.

Csókollak válaszod elvárván

barátod
Fábián.

108. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán, 8^{ber} 16^{án} 1827.

Kedves Barátom!

Alig ha az *epistolae obscurorum virorum* sokat nem forog kezedben; mert egy idő óta leveleid szinte olly zavartak, olly homályosak, mint azoké. Az Eger alá csoportozott Törökök' Allah kiáltása, a' hasadozó vár falak' ropogása, 's *a' Tábori vas zaj* annyira elfoglalák elmédet: hogy némelly leveleidben nem sokkal jobb az öszve függés, mint a' kadarka lével jól lakott Göcseji parasztnak okoskodásában; vagy hogy én fenn repdeső gondolatidat kövérségemből eredett lelki lomhaságom miatt el érni képes nem vagyok, 's itthon kányákhoz szokva inkább, mint sashoz; kányának nézem a' magason lebegő sast ís. — Annyit csak ugyan még ís kí tapogattam leveleidből: hogy engem még szeretsz, továbbá: hogy lustaságomért boszonkodol; végre hogy kurta leveleidre hosszu választ vársz.

Hogy szeretsz; annak örülök, 's er'tte én ís szeretlek; sött szeretnélek talán akkor ís, ha Te nem szerétnél engem,

becsülnélek pedig bizonyossan mind addig; mig gaz emberré nem lennél, a' mit rólad szinte úgy hiszek, mint magamrol.

Most veszem észre: hogy ezen sorokban éppen olly halmozva említtém a' szeretetet, mint a' csalni akaró, az emberséget, a' becsületet; 's ha másnak, nem néked (:vagy Stettnernek:) irnék, gyanutol félve, ki is törleném azokat; de így csak álljanak úgy, a' mint írám; mert barátságos levélben csak ott kell törleni, a' hol két értelmüségtöl tartani lehet.

Lustaságomért ne pörölj. Szeress gyöngeségeimmel, 's akkor szeretsz igazán. — Türjed a' bivalnak lomhaságát, mert habár lassan, de sokat emel. Ez ugyan prosaicus egy hasonlítás, de igaz; mert futni én sem szeretek, emelni pedig, ha kell, vagy másfél mázsát én is el bírok. Ezeket azomban lelki erőmre ne értsd, mert eszem ⟨,⟩ élelmemet adó földünknek csak színén jár, most szüretkor, midőn mustomnak helyröl aggódtam, a' föld alá is le szállott ugyan, de fel csak akkor emelkedik; midőn valamelly épületem' romlott födelének ujjittására fákat kell vágatnom, sött már az idén egyszer magasabbra is hatott, akkor, midőn a' Söjtöri Torony' keresztjének igazítására pénzt kértek tőlem. —

Úgy e' prosaicus ember vagyok én? Ideálomat Sulyosdy Símont el érem nem sokára, csak Papunkat lehessen reá beszéllni: hogy Sulyosdy mesterének szemellyét viselje mellettem.

Quintilianusnak mondál mult kori leveledben, de miért? azt meg nem írtad. Quintilianusrol csak kettőröl emlékeznek a' Történetek, egyik 145 declamatiót készített [jav. ebből: *adott*] mellyeknek egy részét Ugolinus kilenczet pedig Ayrault adott ki 1563ik esztendőben, 's ezen ki adást magam is láttam [jav. ebből: látt*ám*] Grof Festetícsnek keszthelyi könyvtárában; de én még egy declamatiót sem írtam, 's nem ís értek hozzá, ehhez tehát nem hasonlíthattál. A' másik Quintilianus Marcus Fabius, Spanyol volt, én az nem vagyok, Domitianus idejében Romában Tanító volt, én az sem vagyok, Institutiones oratoriae, és de causis corruptae eloquentiae nevek alatt két tudós munkát adott ki, én ezt nem csak nem tettem, de ⟨*m*⟩ tenni, sött még tenni akarni sem tudnám, és így ehhez sem tudom ⟨*tehát*⟩ miért hasonlítottál; ha ⟨.....⟩ tehát vagy ezen két ember' Biographiáját nálomnál jobban

tudod, vagy még egy harmadik Quintilianusra emlékezel, tudosíts róla, hogy láthossam szempontodat; mellyből meg itélésemhez fogtál; ha pedig azon hasonlítást csak levelet hoszszabbittani, papírost tölteni szurtad oda, ezt ís írd meg, 's ezutánn ne resteld az illyen végből leveledbe íktatott czikkelyeket egy kis csillaggal ⟨*l*⟩ jelelni.

A Göcseji vidéknek beszéd módja eránt ís kérsz tőlem némelly tudósításokat; de válaszom nehezen lesz egészen ki elégítő. Göcsejnek nevezzük szoros értelemben azon vídéket, melly az Egerszegi és Lövői Járásban Szala Kerka, és Váliczka folyók között fekszik; de nem csak ez, hanem a' Kapornaki Járásnak Egerszegi Járásra dülő része is olly hibássan beszél, mint Göcsej, a' Lövői Járásnak Vas Vármegyével határos vidéke pedig még roszszabbul, mert ez a' szomszéd Vendusoktol sok idegen szót kölcsönöze, illyen a' merkicze (:sárga répa:) pestericze (sült répa), durusbék (kenyér morzsa), 's több e' félék. — A' Göcseji szó ejtés', és beszéd mód' sajátságait most bővebben néked nem fejtegethetem, mert keveset vagyok nálok, mint nyelv vi'sgáló pedig (:minthogy ehhez éppen nem értek:) még nem voltam közöttök; de tett kérdéseidre eddigi tapasztalásombol íme röviden felelek:

A' Göcseji köz nép a' *nála* és *véle* utol járókat nem ugy ejti, mint a' nyelv' szabásai meg kivánják, 's ebben ugy vélem a' Palóczczal meg egyez. — Az elsőben az *a*, a' másodikban az *e* soha más magánhangzókka nem változnak, bár mit kivánjon az Euphonia, mellyre a' Göcseji nem sokat fígyelmez; hanem lustaságbol némelly mással hangzókat egészen el hagynak; mínt p. o. *házná kézná keresztná rétná testvéremná* 's a' többi: — A' *vel*-nél vagy egészen el hagyja a' *v*-*et* vagy helyette a' gyökérnek utolsó betüjét kettőzteti, de az *e* magánhangzó *á* betüvé soha nem változik, az utolsó *l* azomban itt ís el marad, p. o. nem mondja kutyával lóval hanem *kutyá-e, ló-e*, nem bottal, de nem ís botvel vagy bot-e, hanem *bot te* 's több effélék. — A' *ra re* utol járóknál egyez vélünk; csak a' végső *á*-t nyelvének restsége ó betüvé változtatja, de *re*-t csak ott mond, a' hol mondani kell, p. o. *házro* nem *házre, kémény-re fá-ro*, 's a' többi. A *tol töl bol böl rol röl* utoljáróknál *u*, és *ü* betüket használ *o* és *ő* helyett, de ezeket szinte úgy és ott

cseréli, a' hol és a' mint vélünk az o, és ő betüket cserélteti az euphonia, 's a' végső *l*-et el hagyja p. o. *háztu, kút tu, kéztü, kert-tü ház bu, kut bu kéz bü, kert bü, ház ru, kút ru, kéz-rü, kert-rü.* A' *ban ben, ba be* utol járóknál [jav. ebből: jájórókb〈.〉] csak abban külömböző tőlünk: hogy a' ban és ba között nem tesz külömbséget, hanem az *n*-et el hagyva, az *á*-t ó-vá változtatva használja, *ház bo* in domum, et in domo, *fábo* in lignum et in ligno; de *be*-t *ba* helyett nem mond, nem mondja p. o. *szobá be konyhá be,* hanem *szobá bo konyhá bo* 's a' többi; 's a' *ben* helyett ís *bet*, nem *bát* mond, *kés be* soha nem kés ben vagy kés ba. — Végre a' hajtogatás harmadik eseténél a' *nak nek* végződésben nem hibás ki ejtése, csak hogy *o*-vá változik itt ís az *a* szájában, de az *á*-t és *e*-t híbassán [!] soha fel nem cseréli p. o. *ház nok kés nek* nem *ház nek kés nak.*

Ennyi elég most egyszerre; a' télen ha lehet közöttök mulatok [jav. ebből: *ma*] egy ideig, 's akkor többet, és bővebben.

Zavartt leveleidet hánytam szemedre, öszve függést nem lelék azokban, pedig látom: *Iliacos intra muros peccatur et extra,* Bagoly mondá a' verébnek: *Nagy fejü.* — de semmi〈,〉 — Te nem rendes levelet, csak választ kívántál, 's ime kívánságod [jav. ebből: kívánságot] szerint kurta leveleidre itt egy hoszszu válasz, mellyet csak még avval nyujtok, hogy jó egésséget kívánva, leveledet el várva kérlek szeressed

igaz barátodat

Deákot.

109. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos. 28k Octóbr 1827.

Kedves Barátom Miska!

Ha még Eger' vize Pesten és nem Fehérvárott folydogál az órrod előtt: Isten áldjon meg Pesten! Értvén, hogy készülőben vagy a' sátorfájiddal; küldök ezen alkalmatossággal a' borjuk' árrából egy kis útra valót. Gyuri pajtásunknál megtalálod. — Én ma egész nap' leveleket firkálván, ugy kitojtam magamat, hogy mikor a' te leveled irására került a' sor, abban a' szükségben találtam magamat, a' miben te szoktál szenvedni, valamikor arra szenteled magad, hogy nekem irj; —

nincs tárgyam, — nem tudom mi a' fenét irjak. Ugy! jutott mégis valami eszembe: Oda fenn lévén Pesten a' nyáron, azt hallottam a' Német gyerekektől (:Trettert értsd és Paziazit:), hogy te egy Német Époszt is csináltál. Ugyan hogy vihetett rá a' lelked, hogy te ezt előttem egész ekkorig eltitkoljad? tudván azt, hogy a' mi egyszer Éposz, azért én esenkedve esenkedem és bolondulva bolondulok. Meg küldd hát Frater minél elébb, ha azt akarod, hogy haragomban francziául össze ne szekérdiózzalak; mert nb! megtanultam ám rideg magánosságomban ezt a' galantériás nyelvet. Meg nem állhattam, hogy ezen ujj acquisitiómmal előtted ezennel imígy fel ne dicsekedtem légyen.

Fehérvárra mikor hordod el a' poggyászodat? Ne menj el Édes Miskám Pestből, ha lehet; az ollyan Poetának, mint te vagy, *in Urbe* kell laknia, mint lakott Máró, Ovid' sa't. Ne add te magad ama' gyalázatos prókátori mesterségre; néked elkell élned a' nélkül is szépen in dulci otio. Bár én is Pesten lehetnék, nem itt a' parlagon, hol maholnap magam is egészen elparlagosodom. Azomban ha mind e' mellett is csak ugyan ott hagyod Pestet: fogadd meg legalább, hogy 27^{ik} Novemberig maradsz csak Fehérváron; akkor én egy Loost nyerek 's Pesten akarlak pensióba tenni 1000 f. pengő pénzzel. A' Loost csak értted vettem; no meg persze magamért. Sejtésem van, hogy megnyerem; jól vigyázz, hogy fogok-e csalatkozni vagy sem.

Hát azzal a' Náraÿ regéjével mi a' mennykőt csináltok már annyi ideig kérlek!? Ő egészen desperatus, hogy megvetitek 's figyelemre sem méltóztatjátok. Rostáljátok meg hamar, 's küldjétek meg a' rosta-alljával együtt.

Gyurinak mondd meg, hogy a bundáját csak a' levélben küldhettem fel; mert Ő Excellentiája, az alkalmatosság nem vállalta fel külömben — nem maradt hely számára a' megrakodott hintón. Vagy Bohustol majd felküldöm, vagy magam felviszem.

Köszöntöm Kisfaludy Károl Urat, Isten áldjon meg benneteket, valakik a' kilencz Muzsákat dolgozzátok. Maradok

barátod

Fábián Gábor.

110. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pest November 28[d] 1827.

Kedves Miskám!

Sietve kell, és így nem lehet sokat írnom. Kisfaludy Ur itt küld eladásra 2 Aurórát, többet nem küldhet, mert a' rezei elfogytak; de küldhetne egy hét múlva a' mennyi kívántatnék, ha visszajöveteled, ohajtásunk ellenére, még tovább is haladna. Azért is tudósításodat ezen tárgy iránt első postával elvárom. — Nagy Pál' képének nyomtatványai már megérkeztek; általvettem a' tepéldányodat és leveledet is; de a' képet ez alkalommal elküldeni, ne hogy összetörődjék, nem láttam tanácsosnak. — Szemere tegnap nagy dicséretet teve Egred felől, 's ohajtaná, ha hogy egy themának mellyet folyó irása' számára, nép⟨*mes*⟩regének, novellának, balladának, paródiának 's epósznak akar készíttetni, epikus kidolgozását felvállalnád. — Fábián egy holnap óta nem írt; ebből azt következtetem, hogy maga akar feljőni: Kazinczy is eljő talán Januariusban. Uránia még nem, de kijött már a' Kollár' eszelősködése. Csókollak

barátod
Stettner György.

111. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos. 31[k] Xbr. 1827.

Kedves Miskám!

Leveledből, mellyet tegnap vevék, örömmel olvastam, hogy a' rád ruházott Redactori hivatalban a' véled valahára megbékélt szerencse ollyan életmódot nyujtott kezedbe, mellyel bizonyosan inkább megelégszel, mint fogtál volna azzal, a' mellyről prókátori diplómádnál fogva álmadozhattál. — Szőgyényi életének megirására általad lett választatásomat, megtisztelés gyanánt veszem; 's tellyesítem is kérésedet, ha a' képnek és biographiának kiadását egy hónappal tovább

halasztjátok; mert a' 15ik Januáriusi terminusnak meg nem felelhetek. Az életirásra elmulhatatlanúl megkivántatnak a' minden hiba nélkűl való chronológiai datumok is; ezekkel pedig nem bírok, mig csak őket Pestről a' Szőgyényi házból Correspondentia útján meg nem szerzem — a' mire, tudod, hogy illy távol esésem miatt, legalább is egy pár hét szükséges. Add hát tudtomra, várhattok e, vagy sem? nehogy késői dolgozásom nyakamon találjon maradni; — mert én ezen postával a' datumokért már felirtam.

Frithióf eránt adott javallattokat mosolygással fogadtam. Tanuljak meg svédűl — 's azután forditsak az eredetiből? Ezt az áldozatot én egy Frithiófért nagyon sokallom. De helyeztetésem sem engedné azt nekem, ha szinte akarnám is. Hol venném én Világoson az e' végre megkivántató segéd-eszközöket? Titeket, kik a' világ közepén mindennek bőviben éltek, inkább illethet az illy fáradtságos dilettantság. Igaz, hogy jobb volna a' forrásból merítnűnk; de mivel? Azoknak az Idegeneknek, kik Ossiánt és Frithiófot onnét meríteni tudták, ollyan Académiaik 's Intézeteik vannak, mellyekben széles e' világ nyelvére élő mestereket, 's jobbnál jobb Grammatikákat találhatni. Mi szegények mit birunk effélét? — A' fordítást Schley után már elkezdettem, és most a' minap Bohus által küldöttem is belőle példányokat számotokra. Vizsgáljátok meg azokat, és ha e' próbát nálatok kiállják — ura lészek igéretemnek; ellenkező esetre pedig kedvetek ellen magamat háládatlan munkával nem fogom kínozni. Bohus Ur ez előtt három nappal indult innét Pestre; küldtem általa pénzt Schedelnek is neked is — ugyszintén levelet is. Azért jelentsétek nála magatokat, ha ő benneteket fel nem kerestetne.

Aurórát miért nem küldetek már. Zúgolódnak az Aradiak, hogy ez idén Kisfaludy őket illy hátra tette.

Az esztendő végével hivatalos bajaim öszvecsoportoztak; ezek tartóztatnak a' Pesti úttól; de elvégezvén, tüstént öleléstekre sietek.

Felelj hamar. Csókollak barátod
Fábián.

(Velence, 1827. nov. 15.)

Kedves Barátom!

Leirhatnám utazásomat; mellynek némelly különösségei voltak; de lehetetlen arra kedvet élesztenem illyen környülállások között, millyekre találtam. Szokva vagyok a' nyomorúság' látásához, mert szinte benne nevelkedtem; de ezek ollyanok, hogy a' lélek súlyokat nem birja. Ide érkeztemkor anyámat betegen találtam, elhagyatva szegényt mindenektől, csak azoktól nem, kik rajta keveset [jav. ebből: kevesen] ⟨*segíthettek*⟩, vagy épen nem ⟨*semmit sem*⟩ segíthetnek, azon kivűl pusztán mindent, mindent veszendőben; de ebből ez is elég. — Szállásom itt igen alkalmas lett volna, 's a' menynyire törődött vagyok, ⟨..⟩ meg tudtam volna bizonyosan szokni micsoda szerencsére nem tudom; mert most ⟨*már*⟩ nem itt levén maradásom, nem is feszegetek semmit.

Még senkinél sem voltam. 's így erről sem irhatok, csak arra kérlek, hogy 2 vagy 3 Salamont, egy nehány Aurórát, és 20 frtot pengőben, ⟨*vagy inkább*⟩ (ha szinte nem is fog penegni) küldj Öcsém által, ki levelemet viszi. Csókollak, 's tisztelvén barátinkat maradok

barátod

Kisfaludy urat [jav. ebből: ur⟨*nak*⟩] Vörösmarty Mihál.
tiszteletem mellett emlékeztesd, ha
erre jön, legalább tekintsen be
hozzám; Aurórát pedig küldjön
vagy hatot.
Frach: Kézikönyv. (Ezt újat küldj,
el van adva, árát is itt küldöm.)

[Cím:] Tekintetes Stettner György urnak Pesten.

[A levél hátán Stettner írásával:] Nov. 19^{d} 1827. $\frac{19}{11}$ 27.

[Tört pecsét.]

113. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁBIÁN GÁBORHOZ

(Pest, 1827. augusztus—november közt)

Kedves Barátom!

Te Gábor vagy, 's én most Gergely Deákról irok Eger' Ostromában, ne vedd hát rosz neven, vagy ha akarsz, Gergelyel pörölj, hogy időmet elnyeli, melly miatt neked most bőven nem irhatok. Egy verset még is ide irok:

Látlak-e? oh örök ég! esztendők mulva, halálos

Evvel érd be addig, mig Aurora kijön, ott majd fogod utána olvasni:

Fergetegek' közepén így látlak-e tégedet Ida?

Azonban ez talán már sok is, 's hidd el nem irnék többet, de mivel tollam teli van, csak kiirom belőle az írt, feketét fehérre, hogy legalább kezem' szennyét lassad. Ne keress gyöngyöt ezen soraimban, mert akkor te vak tyuk, én szemét domb lennék; hanem olvasd el őket, mint az üdvözlégy száju vén dada olvasóját, mellyen, a' mint vásott gombjait mormogva eregeti, közbe közbe egyebet is ereszt, 's szintúgy elmondja munkátlan cselédire a' veszett fenét, mintha nem is ő volna, tudni illik; a' ki imádkozik. Hasonlóképen cselekedhetel te is levelem olvasásával, nem tevén azt kizárólag foglalatosságoddá, hanem [jav. ebből: han⟨..⟩] mellette akár teremtetézz, mint pipazás közben szoktunk, akar pedig a szerelem pár almáin hevereszven, —, így olvasd elejét: Te-he Gá-há-bo-hor va-hagy sat.

Igaz! ha feljősz, hozz egy pohár ménesit (de tőről) mert igen szeretem az édeset, [*é:* jav. ebből: *m*] ha szinte a' legszebb leány ajka is, a mitől te persze hogy! irtózol, Isten veled. maradok még egy darabig Eger vize partján nagy sok iparkodással erőnek erejével is sohajtozó, és küzködő

barátod
Vörösmarty Mihál.

1828

114. MÁJER JÓZSEF VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Fehérvár. 12ik Januar. 828.

Kedves Földim, és Barátom!

Mind a' két levelét vettem; de részént itthon nem lévén, részént munkákkal megterheltetvén még csak most felelhetek: de bár most-is ohajtása tellyesittésével! Hivatalos foglalatosságim, kiváltt téli üdőben, olly sűrűek, és szorgosok-is egyszersmind, hogy azok miatt magam már másban nem foglalhatom. Ezért mivel Egyházi Kerületem leirása még csak Latán nyelven áll készen, és még sok igazittásokat kiván, Május Hónap előtt azzal nem szolgálhatok. Akkorra ezt-is, más darabokat-is közölhetek. Horváth Professor Úrat szóllitottam az ohajtott fordittás elválalására: de munkáit vetvén közbe vonakodik. Jó lenne ha őtet ezeránt maga Barátom Uram egyenesen megkeresné. A' Fd' Prépost Urnak bizvást irjon; szivesen megfog felelni kérésének; sőt mivel Hormaÿr Bécsi Folyóirását sok hazai Anya Szent Egyházunk becsületét illető munkákkal gazdagította, nem kétlem azokkal-is fog szolgálni Barátom Uram igyekezetének. Reám számolhat, csakhogy e' télen tőlem nem telhetik. Minden jó kivánással, es öleléssel maradok

szerető Földie, és Baráttya
Májer.

115. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KAZINCZY FERENCHEZ

Pest. 12 Janu. 1828.

Tekintetes Úr!

Talán tudtára van Toldy barátunk által, hogy a' Gyüjtemény' Redactióját ez évre által vettem, nem hibámmal; de olly készületlenül, hogy az első kötet' betölthetése miatt szinte aggódnom kellett. Minden ösmerősim, 's barátaim között Szemere volt, a' ki kész munkákkal segíthetett. Szivességéből birom a' Tekintetes Úrnak ⟨*is*⟩ „Pályám Emlékezete" czímű munkáját is. Gyönyörrel, 's nagy részvétellel olvastam a' szép töredéket, 's minthogy Szemere fölvehetése felől a' Tns Úr' akaratjáról is biztossá tett, olly bizodalommal vagyok, hogy folytatását tőlem meg nem fogja vonni. A' munka ⟨*már*⟩ Censornál van, 's az első kötetben már kezdete lesz.

Két észre vételem van, a' mit nem magamért, hanem az ügy' kedveért teszek. A' pálya emlékezetében egy környülmény említetik, a' Vármegyékhez az idegen nyelvnek országos behozása. A' Ts. Úr itt örömét, 's gyönyörűséget említi. Megvallom ezen két szót semmivé kivántam volna tenni, de ha magamat kiveszem is, úgy hiszem sokak előtt igen különösnek fog tetszeni, hogy országos fölforgatásakor nyelvünknek volt ollyan, a ki örülhetett, 's gyönyörét találta abban, hogy magát egyebek' tudatlansága miatt szomszédink' nyelvében a' rá parancsolt fordítások által gyakorolhatta.

Másik az, hogy egy helyen az úgy nevezett scripták hosszasabban említetnek, mint talán azokat az olvasó kivánhatná.

Ezekre nézve az volna kérésem méltóztatnék a' jövő Postával (mert a' munka már sajtó alá megyen) tudósítani, változtathatok-e e' két helyen Szemere tudtával úgy, hogy az első helyen az öröm, 's gyönyörűség elmaradjanak, a' másikon egyéb módosítás vagy rövidítés által. Egyébiránt én olly tisztelője vagyok akaratjának, hogy az ellen csak betűjét sem mozdítom ki helyéből, 's észre vételeimet ⟨*is*⟩ csak olly reménynyel tettem, hogy, ha kedve ellen vannak, azokat el fogja felejteni.

A' Posta indúl, végeznem kell. Szállásom *Leopold utcza 229ik szám.* Ide kérem ki válaszát, 's magamat barátságába ajálván maradok

tisztelője
Vörösmarty Mihál.

Azt is hallom, a' Tsz Úr a' Minervába is akarta e' munkáját adni, méltóztassék ez iránt is megnyugtatni; mert nem szeretnék második lenni annak közlésével.

116. KAZINCZY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmartynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Január 16-d. 1828.

Nem csak ellenemre nem lesz, de szinte megtiszteltetésemet lelem abban, hogy a Tud. Gyűjteménynek már januáriusi darabjában akarod felvenni *Pályámat.* Mit tagadhatnék meg én azon férfiútól, kinek nagyságát már első megszólalásakor érzettem, nevekedését csudáltam, s jövendő fényét előre látom? Peremre nézve az, a mit tenni szándékozol, jóltevőleg fog hatni, mert szerénységem nem annyira magamat festi, mint azon időt, melyet éltem.

Mása azon írásnak nem marada meg nálam, s így a megjegyzett hely eránt Neked világosítást nem adhatok. Úgy hiszem mindazáltal, hogy az az *öröm* és *gyönyörűség* nem annak a nyelvnek megtiszteltetésével függ össze, hanem az *éjjeli, nappali* dolgozással. — Igen is, jól teszed, ha talán homályos szólásomat megigazítod. Nem szeretnék ott félreértetni.

A scripták &-át nem értem, sőt csak gyanítani sem tudom, mi lehet az. Kérlek közöld Szemerével, ki engem sok eszt. olta ismér, s gondolkozásomat, történeteimet tudja.

Toldink kívánságára írtam Ellingernek, hogy Jankowichhoz írt epistolámat fel ne vegye. Az helyébe a Thaly Antalnak szólót küldém meg Minervájának, s ezen epigrammát:

A Vay József Képénél.

Halld Vayt. — Ő nem szól. — Halld úgy is, az isteni férfi
Erre tanít: Némán űzd te is, a mire törsz.
azaz: űzd dolgodat tűzzel (törsz), de nyugalomban (némán).

Ha Szalluszt mellé dolgozott Toldalékomat, mely olvasóját a Szalluszt beszéde sajátságaival, historiographusi érdemeivel, s legnevezetessb kiadásaival s fordításaival, későbbi magyar fordítóihoz tett intéseimmel, ismerteti meg, jónak látandod a februáriusi darabba felvenni, az szolgálatodra lesz. Nékem az úgy látszik jónak, mint sokak igen rossznak fogják nézni, kik meg nem foghatják, hogy a szép nem tartozik tisztelni a tilalmat. Ezen általok tagadott igazságra nincs erősebb bizonyság mint maga Salluszt. — Kézirásomat leviszem, s ti négyen, s Szemere és Bártfay s Jankowich látni fogjátok még pedig mint birák; s ha megnyeri javalástokat, nyomtatóba vele.

Februáriusban indulok, s mához egy holnapra látni foglak. Köszöntsd nevemben a kedveseket. Toldi vette a Mailáth Salamonát s Füredét? Bártfayéhoz küldöttem azt egy hét előtt. —

Éljetek szerencsésen, szívesen szeretett barátim.

117. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad. 19^{k} Januar. 1828.

Édes Miskám!

Az idő rövid. — Sokat nem irhatok. Érd-be e' kevés mentséggel. — Te, ki nekem a' nélkűl is több rövid levelet irtál, életedben mint hosszút.

Válaszodat vettem. Értem, hogy a' biógraphia után még elvárakozol. Ha úgy van, 's munkám, mint mondod, nyakamon nem vész, hozzá fogok ahoz. Kezemnél vannak már e' végre a' szükséges chronológiai datumok is — megküldötte azokat a' legközelébb multt postanapon ifjú Szőgyényi László Ur, a' tárgyúl választott Urnak fija.

Hát Frithiófra nézve csak nem akartok rajtam tágítani semmit? Jól van Fratres! hisz a' barátság úgy szép, ha áldozattal jár. Én azt a' fene Svéd nyelvet ugyan nem tudom mi árrért tanulnám meg; ha ez a' ti kivánságtok nem volna; mert egy kis darab bőrért az egész Dunát leinni nem bolondság, — tudják az *Aesopus* kutyái; hanem — oda neki-érttetek hát

rá vetem a' fejemet. De nekem Grammaticát Lexikont 's minden szükséges készületet megszerezzetek — az árrok az én gondom lesz. Februariusban, ha csak lehet, felmegyek hozzátok, akkor minden Frithiófos historiát kezembe adjatok. Én meg majd kezetekbe adom osztán a' Méneszi butelliát.

Ha a' biographiával kész leszek azonnal tudósítlak. Hirdettetésed olta verbuválom a' Tud. Gyüjtemény számára a' praenumeránsokat — már meg vagyok biztatva egynehány felöl.

Isten áldjon meg; szeress és írj — necsak Epószt, hanem levelet is ottan ottan nekem, ki vagyok

szerető barátod
Fábián.

118. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KAZINCZY FERENCHEZ

Pest. 27 Janu. 1828.

Tekintetes Ur!

Örömmel értettem leveléből, hogy pályája közlésével kedvére járhatok, még inkább azt, hogy észre vételeimmel meg nem bántottam. Csekélyek voltak azok; de talán elkerülhetetlenül szükségesek arra, hogy a' dolog félre ne értessék; pedig mennyit kell vesződnünk azokkal, kik csupán félre értésből ellenkeznek velünk; élni fogok tehát az adott szabadsággal, 's a' két gyanús szót kihagyom. A' scripták meg maradtak, minthogy a' levél később jött kezemhez, 's engedelem nélkül változtatni nem akartam; de ez sem árt sem használ; egyedül rövidség miatt lett volna valamennyire másítható.

Köszönettel veszem a' toldalékot; de ha kérnem szabad, inkább a' „pálya" folytatását kérném; nem mintha kétleném amannak is becsét, de mivel ez már kezdve van, [jav. ebből: ⟨.⟩an] félig végzett munkát nem akarnék adni, 's megvallom, olvasóinkban ezen „pálya" iránt nagy részvételt várok; részemről pedig el nem titkolhatom, hogy valamint ezt nagy gyönyörrel olvastam, olly nagy ohajtással várom a' még hátra levő részt is. Az első kötetben csak fele van a' beküldött résznek, a' Februáriusiban ⟨*a*⟩ másikat adom, 's ha további

folytatását meg nyerhetném a' Tekintetes Urtól, mind a' Gyüjtemény becsesednék vele, mind nekem egy igen kedves ohajtásom lelne teljesülést. [jav. ebből: teljesü⟨.⟩ést.]

A' Thalynak szóló verset olvastam 's szeretem; értem és szeretem az epígrammát is. A' benne kimondott igazság vajha úgy charakterévé válnék nemzetünknek, mint azoké volt, kikben bölcs Leo a' hallgató tetteket dicséri.

Februarius közelget, 's ez lenne az idő, mellyben a' Tekintetes Urat Pesten láthatnók. Kedvezzenek a' környülmények úgy, hogy ezt minél előbb megérhessük.

A' Koszorúban Csaba ál-név alatt fogja a' Tns Úr verseimet olvasni. Ál-nevet kelle választanom, hogy a' ⟨*azo*⟩ kik nem jó szemmel nézik föllépésemet, a' versjártósággal ne vádolhassanak.

Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr' barátságába, 's maradok

tisztelője

Vörösmarty Mihál.

119. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BITNITZ LAJOSHOZ

[Pesten 1828. jan. 28.]

Fő Tisztelendő Professor Úr!

A' Tudományos Gyűjtemény eleitől fogva legtöbbet köszönhet azon Hazafiak' buzgóságának, kik azt munkáikkal a' legtisztább szándékból elősegíteni ügyekeztek. Mennyire ohajtható annak további fenn maradása a' nemzet' világosítására, minden magyar érzi, 's ezt tisztelt Uraságodnak hosszasan ajánlani annyival szükségtelenebbnek tartom, minél inkább meg vagyok győződve, hogy valamint eddig becses Munkáit ezen Intézetnek részeivé szánta, ezentúl sem fogja tőle megvonni Munkás részvételét. A' mire, mint a' Tud. Gyűjt. mostani Szerkesztője, bizodalmasan megkérem Fő Tisztelendő Uraságodat, egyszersmind magam' hazafiúi érzetibe ajánlom, 's vagyok

Fő Tisztelendő Úrnak

tisztelője

Vörösmarty Mihál mk.

Pesten 28ik Januarius 828

T. Bitnitz Lajos Urk.

120. KISS ÁDÁM VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Dat. Februarius' 9dikén 1828.

Édes Barátom!

Midőn az újj esztendő Kultsár Úr' Tudositásaiban örömmel lepett meg hogy a' Tudományos Gyűjtemény' Szerkeztetője Barátom leénd, — búval hogy éppen most nem tizettem előre!: ebben szinte elmerülve kaptam folyo honap' 8dikán a 'Tudományos Gyűjtemény' ⟨.⟩ I. kötetét, számomra czímezetten. Köszönöm bizodalmát, — igyekezek rá méltatlan nem lenni — 's a' leg első alkalommal szorossabb kötelességem' tellyesitni. —

Ha hibás itéletnek vészi is; de leg alább hizelkedésnek ne vegye ha mondom: hogy a' Tudományos Gyűjteménynek ezen kötete több tekintetekben mulja fölül a' közelebbi lefollytt esztendő' minden köteteit öszvessen. — Már csak az hogy ebben a' közép századi Kovács Sámuelek — a' konyhai Tessedik Sámuelnék elhalgattak, — 's Költseÿ, Kazinczÿ, Horvát 's. t. ismét megszollaltak, különös tekintetet ád ennek amazok fölött, 's reményt nyújt hogy ezen Intézet ezentul nagyobb dicsőséggel fog Hazánkban fönt állni. —

De hát Csillát és Cserhalmot ki ír már nékünk? Én Pap azt felelem: az Isten gondot visel, — de mint Müveinek tisztelője kérem hogy újj pállyája az előbbitöl el ne lopja tőlünk mivel reménylhető a' kettönek edgyütt futása. Egyébiránt előbbi foglalatosságaihoz időt, — az ujjonnan kezdettekhez kedvet és szerencsét szivessen ohajt

tisztelő baráta
Kiss Ádám pred.

Jegyzés: Óhajtanám ha a' nekem szolló Tudományos Gyűjtemény' czímjében a' *Predikátor* szót méltoztatnék Lelki Pásztor szóval fölcserélni. —

121. CSATÓ PÁL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Grécz Február 10^{én} 1828.

Kedves Barátom Uram!

A' mint időt akarok engedni, hogy levele szerént Fehérvárra költözködvén, ott magát rendbe szedje, megülepedjék: egyszerre azt olvasom Kulcsár Ujságjai közt, hogy a' Tud. Gyűjtemény Szerkeztetője lett Barátom Uram. — Gondolhatja, mint megvalék lepve; Barátomat ez által Hazánk' müvészi és tudományos törekedésinek mintegy középpontján állva látni, 's ugyan azért ezen törekedések, 's különösen a' Tudományos Gyüjtemény iránt forróbb részvételre gyuladni egy két pillantat munkája vólt; és siettem levelet küldeni Barátomhoz, csak azért is, mivel a' Válasznak igen ingerlőnek 's örvendetesnek kelle lennie.

Ha itt az ötlik elébe Barátom Uramnak, hogy ama' sietség, és ezen levél között több hetek folytak el: gondolja meg kérem, hogy a' Fársáng, az aszszonyok, könyv, gyermek, 's több effélék a' legsürgetőbb munkát is oly gyakran kiragadják kezünkből, hogy annak végrehajtása napról napra marad, 's kedvünk, akaratunk ellen is elkésik. Azomban ez által nem szabadítom fel Barátomat arra, hogy levelezésünk elelakadását nekem, egyedűl, vagy csak főképpen is nekem tulajdonitsa, 's a' mint a' minap gonoszkodva tette, szememre vesse. — Van a' levelezésnek egy titka, a' melyet a' ki ért, és követ, levelezője szorgalma felől bizonyos lehet, azt elhamvadni nem engedi. —

Köszönettel tartozom még a' kézikönyv első kötetéért; a' mely a' másodikat igen elevenen megkivántatta velem, de ki tudja nem kelle e még soká áhítanom utánna haszontalan? 'S osztán — Ur Isten, micsoda herélt, szaggatott Életirások ezek! Utszát kellene söpretni az ilyen Censorral! — — Élet és Literatura mért nincs mind ekkorig édes Barátom? Kérem: ne vegye el azon reményemet, hogy ezen derék munka még nem szűntmeg. Én nem akarom hinni, ha bár úgy látszik is, hogy a' Magyarnak sem nyilvános élete, sem állandó, alapos Literatúrája nincs még, és soká leszsz. Ha javasolni fogja Barátom Uram,

csak Medárd napra küldök ismét Zsidót valamelyik barátomhoz, addig talán gyűl valami szép és derék összse.

De talán oly tele vannak mindennemű munkával kezei, hogy alig juthatok válaszszához Medárd napig. — Megvallom, igen szeretnék közel lenni Barátomhoz, 's közelebbről látni azon szövőket és fonalat, a' melyek mostani Literaturánkat alkotják. Soknak, és sokfélének kellene, lehetne eppen most, még, és már szövetnie, a' mi alig, imígy amugy, vagy fonákul van munkába véve; de hiszem tanácsolni, a' jót látni könnyebb, mint azt tenni is, erre pedig tűz, 's erre ismét buzditás szükséges. Jaj annak, a' kit erre kenyér, pénz, hir keresés buzdít hazánkban!

Engem anynyira elfoglalnak az apró, napi dolgok, 's idő töltések, hogy valamely nagyobb igyekezetre sem sükeres szándékom, sem elég időm nincs. Külömben is a' távolság szeretett hazámtól, vagy is inkább hazámfiaitól magamba rekeszt és űz viszsza, ugy hogy minden arra czélzó gondolat s' érzemény csak a' főben és szivben áll, él.

Most minden esetre Stetner Urhoz utasítottam a' levelet; adja tudtomra uj lakását kedves Barátom, vagy azt, hogy a' 'Postán már felvan az jegyezve.

Baráti becses indulatiba ajánlott maradok

szives szolgbarátja
Cs. Csató P.
nevelő.

122. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos. 28k Februar. 1828.

Kedves Barátom Miska!

Folyó hónap' 22dikéről szólló leveledet, tegnap vevém. —A vádot, mellyel a' rég-nem-irásért terhelsz, igazolom: de ez őszinte vallástétel kevéllyé ne tégyen; mert azért tudom ám, hogy neked is csak annyira van Pesthez Világos, mint nekem Pest Világoshoz; és hogy neked is adott az Isten ép kezet, jó tentát és papirost az irásra, ha mindjárt egy becsületes pecsétnyomóra szert tenned, mind ekkorig meg nem engedé is. De hisz ez neked, látom, nem baj; a' mivel egy-

szer nyomni lehet, az neked mindjárt pecsét-nyomó, ha akarod —Én rovást a' levelezésben, mint Gyuri, ezután sem akarok tartani; 's hallgatásomnak oka nem e' volt, hanem az, hogy egy idő olta én is ki voltam búva a' bőrömből. Bele szerettem egy dicsősséges leányba, és az egész fársángon egyéb gondom nem volt, mint ezután lótni futni. Szerencsétek, hogy őt a' mínap órrom elől elvitték; mert külömben nem tudom, mikor leveleznénk még együtt. Szerencsétek annyiban is, hogy szerelmemnek ezen tragikus kimenetele belőlem poëtát teve; 's maholnap küldözgetem mind Aurórába, mind Koszorúba a' sok epedő dalokat a' Parti lányról. — Illyen formán tehát a' levél-nem-irás dolgában, ugy gondolom, quittek vagyunk, ugy-e?

Szőgyényi élet-rajzát egykét nap múlva befejezem; 's Bohustol, ki most ide lent van, és Martius közepén ismét Pesten leszen, felfogom küldeni. Dolgom hát most ez, és a' poëtáskodás.

Tudományos Gyüjteményed első kötetét olvastam, 's várakozásomnak megfelelni tapasztaltam. Másokban itt az semmi új Sensatiót nem csinált — mert itt az effélékhez nem értenek. Hanem hisz én jó Panegyristája vagyok mindenfelé, 's már van egy két emberem, kit a' praenumeratióra felbuzditottam. — Kölcseÿ Magnetismusában azt csudáltam, hogy egy illy sentimentalis költőnek, ki csak szivet édesen keseritő dalok' zengésére láttatik születve lenni, hogy tud illy szépen diszleni a' száraz prozaistaság is. Kazinczÿ' Pályájában azt, hogy a' leginteressétlenebb gyermekkora éveit, hogy tudja, bájos tollával a' messze kicsapongás mellett is, olly interessánsá tenni az olvasó előtt. — Horváth Istvánban büszke gyönyörrel látom, hogy egy hitvány Tótot ismét a' nemzeti becsület rovássára széllyel taposott. — Jankovics aranyfonalai, 's a' jobbára Tót nevü magyar alvitézek silány dicséretei énnekem nem mosolyganak. — Schedel Recensiója a' tavalyi Auróráról, derék. Az én lelkem szóll ki belőle csaknem mindenütt; nálam azomban a' Te Egrednek még is több dicséret, Kazinczÿ Izéjének pedig kevesebb van szánva. — De majd Auróráról különössen, más alkalommal kimondom (vagy inkább, mondom ki) itéletemet. — A' Koszorú az eddig

látott Sz. Litt. Ajándékhoz képest, égi nem földi ajándék. Kölcseÿ, Csaba 's Bajza' darabjai itt is mereven drága gyöngyök. Ha a' Csaba név alatt, mint gyanítom, te lappangsz, hizzál e' mondásommal, hogy a' Helvilárol és Szemekről való dalokat könyv nélkűl tudom, és mindennap tizszer is eldudolgatom a' szobámban fel és alá, 's elmondom úton útfélen mindennek, kinek csak látom hogy fülei vannak. — Kazinczÿ Epistolája nagyon émelygős, Döbrentei minden verse pedig nagyon rágós az én inyemnek. A' Szeget Szeggel-Vigjátékot Kisfaludÿ minden Comicumai között első helyre teszem. — Ha a' Gyüjteményt állandóan így folytathatod, bizonyos lehetsz benne, hogy az egészen Koszorúvá válik homlokodra, 's homlokára a' Magyar Litteraturának.

Ha a' példa nélkűl való rossz út, melly miatt most ide Pest annyira van mint Mexicó, nem gátolna, már indulnék hozzátok. De az út javúlását bekell várnom; be az Aradi vásárt is, melly 24ik Martiusba esik; mert akkorra egy Rendez-vous van igérve számomra a' fent mondottam Parti lánytól, most már pusztai nőtöl — hogy kivánnátok, hogy a' ki engem Poétává tett, 's hüségemért jutalmat készit, bolondúl megvessem. Mig a' boldog Rendez-vous' napja elékerül, addig az út is felszikkad 's akkor bizonyossan indúlok Pestre tüsténT, mert a' nervus rerum gerendarum már készen áll a' pugíllárisban.

Most e' levelet olly szándékkal kezdtem, hogy hosszú és becsületesebb legyen, mint az előbbiek: de félig sem irtam, midőn kocsira szóllittattam, mellyen Aradra kellett bejönnöm hivatalos functióban. Itt a' lótás futás, ezer baj és ember között kellett azt Náraÿnak gyalázatos Cancellariáján folytatnom 's elvégeznem. Azért ha hitvány, ne csudálkozz; csak azért küldöm el, mert már el volt kezdve; de ne ródd a' rovásra, 's ne vedd-számba, ma holnap kipótolom azt becsületesebbel.

Kazinczÿt tisztelem; Gyurit, Kisfaludÿt, Schedelt, Trettert csókolom, ugy Téged is ezerszer, maradván

barátod
Fábián.

NB. Náraÿ a' Cancelláriája meggyalázását
apprehendálja — azt tehát ezennel revocálom.

123. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Febr. 29^{én} 1828.

Kedves Barátom!

Sogorom által küldött leveledre íme egy olly napon válaszolok, millyent közelebbi ismeretségünk óta nem értünk, — találd el; miért olly különös nap ez?

De a' nap bár melly különös és szokatlan ís; az nem szokatlan ugy e? hogy már két leveledet ílly sokáig válasz nélkül hagyám, engesztelődj azomban, mert eddigi halgatásomnak nem lustaság, hanem három hét óta tartott, de most már távozó betegeskedésem volt oka. Ha babonát hínnék, az állíttanám: hogy meg ígézted egésségemet, ⟨'s⟩ azért távozott el egy ídőre, míg koplalással és orvos szerekkel lassanként ísmét viszsza csalogatom; de mivel babonát nem hiszek, hasonlítgathatja bátran víg kedved ezután ís nagy kiterjedésü testemet Franklin Vashington vagy Bolivar lelki nagyságaikhoz, de ezen hasonlítás utánn ís fogod tapasztalni: hogy az én testem testnek ís kíssebb, mint azok lelkeik, lelkeknek. Azomban Idődet, melly a' Tud. Gyujtemény szerkesztetésére szükséges, nem lopom el szároz bohoskodásaimmal, csak még azt kívánom íde függeszteni: hogy azon két értekezés, ⟨.⟩ mellyeket elötted olvastam, mint Barátom elött, koránt sem ollyan ⟨.⟩ hogy folyó Irásunkban helyet foghasson, és ha megküldeném, néked ís rosz néven vehetnék: hogy barátságbol fel veszel a' Gyüjteményben olly munkákat, mellyek csak pípát gyujtani jók. — Kívált az egyik, most már azóta sokba változott,sött talan bővült ísméreteimmel némellyekben ellenkezik ís; maradjon tehát rajtok azon ítélet, mellyet Zalanodban, és midőn Zalánod sajtó alatt volt, egy nékem írott levélben ki mondál:

Rajtok sürü fellegek és a'
Bús feledékenység koszorútlan alakja lebegjen.

Most uj hívatalod sok dolgot ád ugyan, de annyit mint eddig írtál ezutánn ís írhatsz, azért ha Litteraturánk körében valami figyelemre méltó történik, tudósításodat el várom.

Már régen ugyan, de alíg ha nem Xber végén írtam én neked egy hoszu levelet, mellyben a' Göcsejiek eránt tett

kérdésedre ís feleltem röviden, meg kaptad [jav. ebből: megkaptam] e ezen levelemet? írd meg mert van okom azon kételkedni. Irj mínél gyakrabban, ha mást nem, hát csak azt ha Te és Stettner Barátunk egésségessek vagytok e? . . . Isten veled. Csókollak, és kérlek szeressed

igaz Barátodat
Deák Ferkót.

el tudod e' szép írásomat olvasni?

124. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Mart. 16-án 1828.

Kedves Miskám!

Ime milly szorgalmatos lettem én is a' levelezésben, még csak alíg égett el pípádon multkor küldött levelemnek utolsó darabja, mar egy másik siet utánna, melly azomban szinte üres lesz, mint amaz volt. — De ha igaz az: hogy barátok között a' levelezés a' szíves beszélgetésnek pótolója, miért volna szégyen üres levelet írni, mikor nem csak szives barátok, de mások is annyit ösze beszélnek nap hoszszában, a' minek veleje igen kevés sött gyakorta éppen semmi és valóban nyomorult ís volna a' Társaságos élet, ha mindenkor halgatnánk, midőn fontossat nem szolhatunk, soha nem írnánk egymásnak, ha csak fontossat nem írhatunk, — én ís tehát csak azért irok, hogy véled petyeghessek, 's egyedül ennek tulajdonítsd: ha levelem folyta Mexicobol Puszta Sz Lászlóra, 's innen ísmét a' Labradori fejér medve vadászatra ugrál cum vel sine associationei idearum, mert én még ezen pillantatban sem ⟨.⟩ tudom azt, m fog levelemben állább [jav. ebből: ⟨*állá*⟨.⟩] elő jönni.

A' Tudományos Gyüjtemény 2ik kötetét tegnap elött kaptam, 's meg vallom: hogy alig elégített meg ezen folyó írásunk egy darabja ís annyira, mint ezen darab. — Horvát Istvánnak, kit én megfoghatatlan állításainál ís örömmel olvasok, historiai értekezései nem ⟨*csak*⟩ szárazan tanítók, hanem inkább tanítva mulatók elöttem, Szedernek rövid de jó értekezésében sok igaz van, noha mindent, a' mit vítat el nem

fogadhatok [jav. ebből fogadhato*m*]; — Tratner, [jav. ebből: Tratner*nak*] némelly erőltett magyarságu mester szavait ki véve, a' függő láncz hídakrol jól okoskodik, mert engem ís, ki a' dologhoz nem értek, meg győzött okaival, pedig ez mindég nagyobb mesterség, mint a' dologhoz értőknek fel téve ha nem makacsok azok; meggyőzése. — Kazinczy pályájának emlékezetét csak azért nem szeretem, mert élő embernek maga által ⟨.⟩ írott, 's nem mindenhol hiú dicsekedés nélkül írott ⟨.....⟩ biographiáját soha nem kedveltem. — A' Te értekezésedről nem szóllok hoszszan, mert dicsérni szembe nem szeretek, elég legyen az: hogy nekem az különössen tetszett, pedig bizonyos lehetsz abban: hogy valamint ezt egyenessen megmondám, el nem halgatnám azt ís; ha állításaid vélekedéseid [jav. ebből: vélekedéseim*mel*] meg győződésemmel ellenkeznének, arra az egyre kívántalak azomban figyelmetessé tenni: hogy a' Tótókat szemmel tartsd, mert a' Tőlők el pörlött meszó és meszár szókért féltelek izmos ökleiktöl.

Ennyit a' gyüjteményröl. — Mint van Csontos? igaz e': hogy Catholicus lett? mert úgy irta: hogy az akar lenni, az Énekek énekét el készítette már? vagy talán eddig Barát ís lett ő kegyelme.

Történt e' valami különös ujság a' magyar litteratura mezzején? van e reménység az Academia fel álhatásához? és minő végét gyanítjátok Nagyaink hazafíui fel hevülésének? nem lesz e' szalma tüz? Az öszvehívott Tudósok mit végeztek? el hiszem nehezebb lesz azokat, ha vélekedéseik külömböznek, öszve egyeztetni, mint a' Göcseji parasztot a' szivárvány' természeti okairol meg győzni, — Ezen öszve hívott Tudósok üléseiben szabad e' meg jelenni a' nem tudósoknak ís? és ha megjelenhetnek, hol az illyen nem tudósoknak helyök? mind erröl már eddig ⟨ . . . ⟩ régen tudósíthattad volna nem tudós de ezeket tudni ohajtó Barátodat, vagy talán reá sem érsz már a' levél írásra? de ha időd nincs, lopj, ejjel alvás helyet egy orával [jav. ebből: ora ⟨.⟩ val *ülj*] tovább ülj asztalodnál, 's írj nékem, majd én addig helyetted itthon aluszom, azt tartom én ugy ⟨.⟩ ís jobban ⟨,⟩ értek hozzá mint Te.

Isten hozzád, felelj levelemre, ha elöbb nem, akkor midőn Bátyám ki ezen levelemet kézhez adja, haza jön, de mivel

most két valászszal [jav. ebből: valász⟨..⟩szal] vagy adósom: egyel meg nem elégszem, ha csak kétszer olly hoszszu nem lesz mint az enyém. Isten veled még egyszer, írj, és szeressed

igaz barátodat
Deák Fkot.

125. DESSEWFFY AURÉL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1828. március 27.]

Tekintetes Ur,

Atyámat, gróf Dessewffy Jósefet, a Tud Gyüjtemény előfizetői közzé iktattatni kérvén, azon esedezem egyszersmind, hogy ezen sorok' átvivője által velem az esztendei előfizetési summát tudatni, 's a' már megjelent két darabot megküldeni méltóztasson. A' még az 1790/1 esztendei kiküldöttségnek munkáit vis'gálgato deputátio itt eggyütt marad, addig apám a' Tud. Gyüjt. füzetjeit itt véendi — azután pedig Kassán a' hol rendeslakása vagyon. Az előfizetésre nézve tehát azon utolsóbb árat kérem feljegyeztetni.

Örülök hogy ezen csekélység alkalmatosságot nyujt kifejezni a tisztelet azon meleg érzését, mellyet a' Tettes Ur poétai talentomának ritka fellengősége bennem éppen ugy mint minden igaz Hazafiban ébreszt. Uj erőt kap a' Ts Ur pennája alatt a' honni nyelv, — és valóban szerencsés a' Tud. Gyüjt. hogy illy ügyes és illy szeretet kezekben talált menedéket.

Maradok a' legigazabb tisztelettel
Márcz 27

a' Ts Ur' alázatos szolgája
Gr. Dessewffy Aurél.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihál Urnak.
a' mészáros utczában
a' Rózsa háznál.

126. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Z Egerszegen, Aprilis 17^{én} 1828.

Kedves Miskám!

Tuboly Mihály jó Barátom V. Scott munkájinak Pestről leendő meghozatására kért meg, ide zárom tehát annak a' hirdetés szerént 30 vforintokat tevő árát, 's kérlek az irtt könyveket meg vévén, első alkalmatossággal mellyet lelsz küld kezemhez, Többnyire szeresd

igaz Barátodat
Deákot.

127. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad. 19^{k} Apr. 1828.

Kedves Miskám!

Itt küldöm a' kész biográfiát postán; mert az alkalmatosságot, mellyet e' végre használni akartam, elszalasztám. Rá nézve megjegyzéseim ezek:

1°. A' felirásban Szőgyénynek Excellentiás czim van adva; de járjatok jól végére birt-e azzal mint Cancellár vagy sem; 's ahoz képest hagyjátok vagy igazitsátok a' dolgot.

2°. A' biografia végén a' Monumentum Inscriptióját négyszegű betükkel és lapidaris renddel nyomtattasd; a' meddig egyegy húzás az én rendeim alatt tart, addig van egy sor.

3°., Mint már odafenn szóval megkértelek, most újra megkérlek, hogy e' biográfiából nyomtattass különösen számomra 100 példányt, azon táblákkal, mellyekkel a' Gyüjtemény példányai nyomatnak; és vagy 20 velin legyen. Én ezért Károlyinak különösen fogok fizetni. A' példányokat, mihelyt meglesznek, küldd le. De e' felől senkinek semmit ne szólj.

4° Ha lehet a' nyomtatást ne halasszátok, és legfellyebb a' Májusi kötetben a' munka benn legyen.

5° Orthographiám kiigazgatására, úgy a' munkában szükségesnek látszandó, és az egészen szembetűnő csorbát nem ejtő kissebb változtatásokra neked tellyes just adok. Én, a'

mint fogod észrevehetni, minden lehető mérséklettel irtam; de már kevesebbet sem helyheztetésem, sem meggyőződésemnél fogva is nem irhattam.

Küldöm Frithiófot is a' *Koszorúd* számára, szükséges rövid jegyzetekkel. Előre is egy bévezető Jegyzést tenni elmulhatatlannak véltem. Ezt mindjárt, mint a' kéziratban van, a' czím alá nyomtattasd igen apró petit betükkel, — illyenekkel a' többi alolra jövő jegyzeteket is. — Az Adonicusos halotti dalt Gyuri kivánsága szerént kiigazgattam. Szeretném ha e' darabok is a' Májusi kötetben megjelenhetnének.

Küldök még végre egy Dalt, de ezt már nem neked, hanem Kisfaludy Károlnak az Auróra számára, kinek, hogy azt, minekutánna elolvastad, ált-add, kérlek. A' dal az én saját bogaram; de pseudo-nevet tettem alá, mert szerelmemet, melly a' dalt súgallá a' világ előtt elárulni nem akarom. Azért kérlek, hogy ti is senkinél el ne áruljatok. Károl, Gyuri, Schédel és Bajza tudhatják, ki lappang a' Nőzsérÿ név alatt, — de másnak ne szóljatok.

Itéleteteket mind a' biografia, mind Frithióf, mind különösen a' dal felől minél hamarább elvárom, — de az csak ollyan legyen, a' millyent igaz lelkiismeretetektől érdemleni fogok.

Irj hamar és sokat. Csókollak

barátod
Gábor.

128. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Május 4^én 1828.

Kedves Miskám!

Azon Tudom. Gyüjtemények, mellyekre Oszterhueber Sogorom a' maga, az én és Oszterhueber György Urnak nevében elő fizetett, és mellynek elő fizetési árárol Te adtad ki a' nyug levelet mind eddig el maradtak, és még csak egy kötet sem küldetett belőlök, kérlek tehát ezen rendetlenség okárol engem tudosíts, és azt minél elöbb el hárittani [jav. ebből: hárítani] iparkodjál, hogy én ís ezen két Urat megnyugtathassam. ⟨*V*⟩ Schedel Aestetikus levelei két példá-

nyának árát 6 fkat íde zárva megküldöm. V. Scott munkait, azt a' ki adást, mellyben [jav. ebből: mellyből] 50 kötet jelent meg csak vedd meg. Többnyire szeresd igaz barátodat

Deákot.

Többet nem irhatok, mert Egerszegre sietek.

[Cím:] Tekintetes Nemzetes és Vitézlő
Vörösmarty Mihály
Ügyész Urnak, a' Tud Gyüjtemény Szerkeztetőjének
tisztelettel
[Postabélyegző: Sümégh.]

Pesten
N⁰ 170. Bleckene Hutt-Gasse
[Tört pecsét.]

129. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad, 11ᵏ May 1828.

Kedves Miskám!

Alig tevék tegnap postára Schedelnek egy levelet, mellyben hosszas hallgatásodért rád is kitaláltam böffenteni egy kis panaszt, hogy utánna egypár órára rég várt válaszod Gyuriéval együtt hozzám megérkezett. Már most tehát verseimre nézve megvagyok nyúgodva; és ha efféle portékákkal előttetek kedvet reménylhetek: igérem, hogy ollyakkal Koszorúdat is rövíd időn gazdagitni fogom. De bezzeg! a' biographiáról tett tudósitásod bennem epét fakasztott. Ha már a' Censura még ott is despotizál, hol az Iró, ki helyheztetését ismervén, tudja mi szabad és mi nem, semmi sértést nem gyaníthat: akkor jobb vagy soha tollhoz nem nyulni, vagy Amerikába menni és ott írni. Én e' méltatlanságot álmodni sem mertem. Irásomban Status, Fejedelem és Religio ellen semmi szó sem találtatván: rajt' a' Censor mi okon kegyetlenkedhetett — meg nem foghatom. Egyebet gondolnom nem lehet, mint hogy ez vagy ellened mint Redactor ellen való titkos fenekedésből, vagy a' boldogult Szőgyénÿ ellenségeinek irigy boszujából származott. Az elsőre nagy argumentúmul szolgál előttem Thaisznak

ellened, successora ellen magában fojtogatott alacsony mérge és a' Censorral való régi Szövetsége. Akármint légyen a' dolog: én declarálom előtted, hogy munkámat illy rútul megcsonkítva sajtó alá adatni nem akarom. Minekutánna belőle Drescher Uram a' maga csépjével a' jó magot kicsépelte: száraz szalmájában a' publicumnak sovány eledelt nyujtani nem fogok. Azért a' nyomtatást ha már kezdve volna is, tüstént szüntesd meg; én a' typographus' kölcségét kifizetem, csak küldd meg a' Contót a' biographia kéziratával együtt. Majd az utolsóval azt teszem, hogy le fogom írni két párban, és egyiket a' Bécsi, másikat az Erdélyi Censurára küldöm; hiszem, hogy e' két hely közűl egyiken bizonyosan csonkítás nélkűl ki fogja az állani a' vízsgálatot. Megtedd Kedves Miskám a' mire kérlek; mert külömben rajtam olly sérelem ejtetik, mellyet elfelejteni soha nem fogok. Irj tüstént, mihelyt e' levelemet vetted; 's ha a' Manuscriptumot nem küldöd is: legalább a' nyomtatás alól vedd ki minél elébb.

Én a' pállyázásra már fel nem mehetek; bajaim adódtak elő, mellyek itthon létemet megkivánják. De Junius végén vagy Julius' elején látni foglak benneteket, mert akkor Pesten keresztűl haza szándékozom.

Levelednek verses praeambolumára majd ha a' nyelt mérget megemésztem, felelni fogok. Most dühösebb vagyok mintsem hogy a' tréfát felejtenem ne kelljen.

Koszorúdnak utóbbi árkusaiban a' *Mentség* czímű distichomaid engem az elragadásig bájoltak. Szereti őket Náray is: egyedűl ezt a' Pentametert:

„Vadfa terem dombján 's fájdalom őrzi porát"

mellyet én előtte 100000 aranyra becsűltem nem hagyja helybe; azt mondja, hogy igy sokkal szebb volna:

Bodzfa terem dombján, 's a' kukatz őrzi porát!

's nb. ő csak egyetlenegy kukaczot ért, de Nagyot; melly a' dombodon rétes formára összekukorodva állja az istrázsát. Hanem valahogy ezt másnak ne vedd mint tréfának. — Irj — de tüstént. Csókollak

barátod
Fábián.

130. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos 26k Maj. 1828.

Kedves Barátom Miska!

A' panasszal, mellyet a' levelezésbeli restségért minap ellenem megzenditettél, maholnap nekem lesz jussom felül fordulnom! Sürgetve kértelek, hogy utóbbi levelemre haladék nélkűl válaszolj: de te mái napíg is halgatsz; az én csonka, bénna biografiám pedig ugyan lármáz már a' Gyüjteményben országszerte — hallom. E' hirt T. Bohus Urnak mái napon érkezett leveléből értém legelőször — mert a' világnak vertt nyomorékot még magam eddig nem láttam. Azomban, már oda üsse a' mennykő — ha még egyszer biográfiát irattok velem, majd veszek magamnak satisfactiót a' Pesti Censuráért.

Két napja, hogy Debreczeni útamból haza kerűlék; kifogyva pénzből időből elannyira, hogy már benneteket talán Juliusban is alig foglak láthatni. Mind e' mellett is ez út nekem egy szép nyereséget is szerzett; közelebbről megismerkedvén 's barátkozván Kerekessel a' Chemiának Debreczeni Professorával, kit már szép hire után, 's az általa még 8̃14 körül közrebocsátott Georgiconi remek próbafordításnál fogva, régolta különösen becsűltem. Ez egy olly originális genie, millyenek egyedűl magok képesek arra, hogy a' külföldön Litteratúránk eránt figyelmet gerjesszenek, 's nyelvünket az idegenek tanitószékeibe is beültessék. Ő tiz egész esztendeig gyakorolta a' német tartományokbeli Universitásokat, és ez idő alatt a' Chemiában uj Sÿsthemát alkotott, mellyet a' tudós világ szerte köz tapssal fogadott el. Csak az a' kár, hogy e' Sÿsthemáját német nyelven tette vala közönségessé, minthogy akkor még németföldön lakott vala. Most ismét a' Sublimior Mathesis Principiumaiban tett egy ollyan felfedezést mellyen e' tudomány' születése olta minden nemzetbéli tudósok még jutalomtételek által buzditgatva is szüntelen siker nélkűl törték fejöket — nem tudván a' fejthetetlen csomót a' legnagyobb hirű Mathematicusok is egész ekkorig feloldani. Ő feloldta azt; 's tisztára hozván az eddig mélly homályba rejtett principiumokat, azokhoz képest az egész Sublimior, Mathesist olly könnyű tudományos előadással

dolgozta fel, hogy azt ezentúl csupa magános olvasásból is játék lesz megtanulni. Az uj munkát magyar nyelven, és az azon is igen csinoson készítette; mert a józan ujitásoknak ő is barátja, sőt munkás előmozditója, és Révaÿt passióval studirozza; a' Debreczeni Gramaticának 's Verseghÿnek tévelygéseit pedig jól ismeri. Aesthesise 's költői talentoma is nem hibázik; Zalánnak lelkes kedvellője, úgy minden lyricumaidnak, mellyeket látott, 's ujonnan tőlem is hallott. Azt mondja, hogy mái Litteratoráink között senkihez olly hatalmas vonszódást nem érez, mint hozzád; alig várja, hogy veled valahol alkalmatossága adódjék személlyesen is megismerkedni. Rám bizta, hogy nevében különösen tiszteljelek; arra pedig meg, kért, hogy ha valaha hozzám igéreted szerént le fognál jőni véled Debreczenbe látogatására felránduljak. Rövid időn egy philológiai értekezést fog hozzád a' Gyűjtemény számára felküldeni. Fellyebb mondottam Sublimior Mathesisét is nemsokára sajtó alá adandja. Becsűlője Schedelnek, Kölcseÿnek és Kisfaludÿ Károlnak is. Egyszóval Kerekes a' maga originalitására nézve Horváth Istvánunk mellett áll — kinek csakugyan ismét szenvedelmes becsűlője. Tőle tanultam, hogy a' *fegyver* nem a' német Feuergewehr-től jön, hanem innét: *fed* (tegit) és *ver* (tangit). Mondd meg ezt Gyurinak, mert amazt tőle tanultam. Nagy Pál képei eránt is általad izenek Gyurinak, mert a' tudósítás az ő leveléből kiszorult; mondd meg neki, hogy belőlök eladva mégcsak kilencz van, — de reménylem, hogy elszuszakolom majd én itt azt mind lassan lassan.

Irj minél elébb, 's tömd meg leveled mindennémű portékákkal, ókkal és újakkal. Csókollak

barátod
F. Gábor.

131. SZOMBATHELYI [?] VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Hatvan Szinva. 1828. jun. 4.]

Kedves Miskám!

Nem leheték vala olly szerentsés, bár mint ohajtottam ís, hogy legutobbi Pesten léttelem alkalmával véled még egyszer találkozhattam volna, részemről téged még egy izben meg-

látogatni lehetetlen [jav. ebből: lehe⟨..⟩tlen] volt, minthogy a gyapju eladással volt bajom; a mi az nap ís midön eladtam késő estvéig huzodott, 's hajnalban indulnom kellett, Téged hozzám a kijelelt üdőhatárra várva vártalak — de hasztalan, azomban meg vagyok győződve ⟨*helyes okoknál fogva*⟩ elmaradásodnak hellyes okairol, szintugy mint barátságod változhatatlanságárol, 's éppen ennek hiteleűl irom e jelen levelemet, mellyben addig ís, mig nyomosabbal válthatnám fel, kérlek, vedd, vízszonós ⟨*az*⟩ hajlandoságom zalogául, a' mellynek ís következésében vélem levelezni legalább meg ne szünj, hahogy üres orájidbol egy két perczet e czélra ís fordíthatsz.

Egyébberánt még egy kerésemet teszem hozzád barátságos bizodalommal, ha Budára modod lesz menni, vagy űzenni, kérlek praenumeráltass a németh ujságra — ezen títulussal, — Monsieur ⟨.⟩ Carl Svab-Kardszag — a Fűzes Gyarmath, — A' költséget e f. h. 15^{én} bizonyossan néked köszőnetem mellett megtérítendem — 's ha addíg *data occasione* a badog kalap felé vetődnél szoly be az ott lako Zsitnyánszky nevezetű Csízmadiahoz, hogy ugyan tsak 15re nékem egy pár sarkantyus tsizmát készilyen. Addig [A jav. ebből: ⟨.⟩] ís viszont szeresd, valászhatatlan barátodat

Hatvan Szinva 4^{ik} Junius 828. Szombathelyit ís.

Lakásodrol tudosittani első Leveledben el ne felejts, ládd ezt sem utasíthattam egyenesen hozzád, — mikorra jön ki az a magyar költők Biographiája? mi az ára?

[Postabélyegző: Hatvan] Pest $\frac{8}{7}$

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak
hites Ügyvédnek, a Tudományos Gyűjtemény
szerkeztetőjének, baráti tisztelettel

Franco. Pesten.

A' Levél által adathatik T. Trattner Ur Typographiájában.
[Egész pecsét.]

132. VÖRÖSMARTY MIHÁLY RUMY KÁROLYHOZ

Tekintetes Úr! Pest 20 Jun. 1828.

Itt küldöm Fáy András Úr' meséinek első kötetét, mellyet a' szerző olly végből adott által, hogy, ha még nem késő, a' Bowring-nak Londonba szánt magyar könyvgyüjtemény között elküldessék. Fogadja tisztelt Uraságod, olly szivesen, a' millyen dicséretes [jav. ebből: dicséretes*en*] részvétellel [rész jav. ebből: ⟨...⟩ vétellel] munkálkodik elhagyatott nemzetünknek a' külfölddel megösmertetésében. [jav. ebből: megösm*é*rtetésében] Én különösen örülök, hogy ezen megszolítás [meg jav. ebből: ⟨...⟩szolítás] által alkalmam adatott kijelentenem azon tiszteletet, mellyel nemes törekvései iránt viseltetem

alázatos szolgája
Vörösmarty Mihál.

133. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Szt Mihály napján 1828ik eszt.

Kedves Miskám!

Ma van neved napja, ha csak a' Ráczoknál annyira kedves szentednek napját Görög idő számlálás szerint nem ünnepled, de én nem azért írok, mert neved napja van, és nem kezdem Levelemet az „Illuxit tandem festivus ille dies" fel kiálltással, sem „Tot habeas annos" ohajtással, hanem dorgálás annak foglalatja, pírongatás restségedért, és szemrehányások hoszszas halgatásodért, melly már azon reménységet kezdé bennem csíráztatni: hogy Gyuri Barátunkal együtt leveled helyett személlyessen leped meg a' levél írásban [jav. ebből: irás ⟨...⟩] nálodnál nem sokkal serényebb Barátodat.

Azomban ne rettegj, a' dorgálás hoszszu nem lesz, mert dolgaim, és kövérségemből eredő lustaságom többet írnom nem engednek. — Isten hozzád tehát irj ⟨*teh*⟩ Te is, ha többet nem leg alább annyit mint én, és szeress ugy, mint Téged szeret

hív Barátod Deák Ferkó.

A' Gyurit, a' Komám Aszszonyt, és kis kereszt leányomat csókolom.

134. BAJZA JÓZSEF VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Oroszi, Octóber' 5d. 1828.

Megengeded, édes barátom, hogy illy késő tellyesítem szavamat. Az senkinek inkább mint nekem nem fáj mert én érzem legjobban, hogy együtt, vagy legalább egymás után következve adni e' jelen dolgozást hasznosabb lett volna mint így távol szaggatva 's az olvasó' figyelmét megosztva. Azonban a' történtet többé nem történtté tenni nem foghatjuk. — Betegségem; később pedig házi környűletim úgy hozták magokkal, hogy a' magának, édes barátom igért értekezés, Szemerének szánt balláda későbbre, censurám pedig 's az Auróra' számára készülendő dolgozások egészen elmaradjanak. Vesztésem még többre volna számítható: de felhagyok vele 's elviselem, a' mi reám mérve van. ⟨*mert*⟩ Érzem, hogy lelkemnek erő juta ön magából meríteni nyugasztalást. Jaj annak, ki onnét nem meríte, vagy ha meríteni akart többé nem talált!

Ferinek a' Marczibányi fundatio felől közlött híre nekem felette kedves volt. Azt hiszem, hogy a' munkák jól vannak választva. Örvendek, 's rendkivűl örvendek az Auróra' 's Zalán' jutalmaztatásának!

Hogyan van édes barátom? 's hogyan van a' mi kedves Stettnerünk? Üdvezlem ezen szeretetre méltó barátunkat és háznépét; üdvezlem Thalyt, ha még Pesten volna. Ő talán eddig letette censuráját.

Ajánlom magamat szivességébe. Tisztelő barátja

Bajza.

[Cím:] Vörösmartynak.

135. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Novemb. 9^{én} 1828.

Kedves Barátom!

Még Sz't Mihály napján irtam néked egy levelet, de semmi válasz azóta nem érkezett tőled; már látom, nem csak én, hanem te is lusta vagy a' Levél irásban.

Éppen ma kaptam Széchenyi István tiszteletére még 1817ik esztendőben készült ezen egynehány verset, Horváth Ádám munkája ez, és a' nékem adott példany, tulajdon keze írása, mellyet én jól ísmérek mert nálom több levelei vagynak; ezen eredeti kéz írást tehát Néked ime ezennel által küldöm, a' végett: hogy ha az Irónak tekíntetéből érdemesnek találod, a' Szép litteraturai Koszorúban közöld azt, de ha ezt nem teszed ís, add minden esetre Stettner Bárátunknak, ki azt maga gyüjteményébe ha másért nem, az én kedvemért ís el teszi.

A' versezet első sorában az *ősid* szónak első tagját Horvát Ádám rövídnek vette, ugy vélem a' Göcseji Provincialismusra támaszkodva, mert Göcsej azt csak ugyan rövíden ejti.

Ha csak ugyan közleni fogod azt, és ha a' *törvényes fejedelem* ki ejtést ís el törlő Censura *Lobkoviczon*, 's a' *vett kulcson* itten fent nem akad csak arra kérlek: hogy mind az én nevemet, mind a' versezet' tulsó oldalán levő Csányi László Barátomét halgasd el.

Stettnert, a' Komám Aszszonyt, és kereszt leányomat csókolom. Isten veled, szeresd

ígaz Barátodat Deák Ferenczet.

136. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest. 14 Nov. 1828.

Kedves Barátom!

Sietve irok, megengedj rövidségemért. A' Seremcsi Plebanos értekezését nem vehetem föl, részint indulatos hangja, részint haszontalan Grammaticalása miatt; azonban ezt ne add így tudtára, mert senkit sem [jav. ebből: *n*em] akarok elkeseríteni. — Küldök Yorickot, (Ára két ezüst huszas) Aradi Gyülést (ára 36 frt. pengő) Aurora kész; de elkésett rezei miatt kötetlen, ára ennek 6 [jav. ebből: ⟨.⟩] fr V. Cz. ezt is lefogtam, küldj, vagy utasíts ide valakit, hogy minél előbb leküldhessem, ha beköttetik. Küldök 3 kötet Gyüjteményt, Léssz-e előfizető [jav. ebből: előfizet⟨.⟩] esztendőre? Ird meg,

hogy jelenthesselek. Élet 's Literatura ⟨..⟩ készűl csak, 's ⟨*de*⟩ ezt későn látjuk — A' pénz, a' mit itt fogtam tehát

40 kr ezüst
36
76 kr ezüst

az az 3 f 10 kr V. Cz.
és ehhez a' 6 fr
9 fr 10 kr. V. Cz.

Szállásom meg változott, Most Leopold Utczában a' Turóczy házban lakom, ide igazítsd leveledet. Csókollak

barátod
Vörösmarty Mihál.

137. PALACKY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

1828. nov. 18.

A dicséretesen ismert orvos, de Carro lovag, kinek Karlsbad ásványvizeiről írt francia műve Franciaországban, Angliában és Oroszországban oly jó fogadtatásban részesült, ugyanazon tárgyról új művet szándékozik az irodalmi világnak bemutatni, és abban nemcsak az idecsatolt „In Themas Caroli IV." című ódát tüzetesen megmagyarázni, hanem annak annyi fordítását is nyujtani, a mennyit csak lehetséges lesz. Ezen felirás ugyanis Karlsbadnak legrégibb és legszebb költői emléke, mely az idén ott nyilvános téren, nagy márványtáblába vésve felállíttatott. Ő kérte közbenjárásomat Magyarország iróinál, hogy ezen óda magyar fordítását megkaphassa és én azt uraságodtól szivesen kérem, mert annyira bízom szíves készségében, a mennyiben kitűnő költői tehetségeit nagyrabecsülni tudom. Minthogy e polyglotte már annyira haladt, hogy de Carro kezében még ó és uj görög fordítás is van már — azon érdeknél fogva, melylyel a magyar irodalom iránt viseltetem, sajnálnám, ha a magyarok zengzetes nyelve oly sok más (m. e. 30) közt szintén nem hallatná magát.

Világos 25^{k} 9ber 1828.

Kedves Miskám!

Előttem megfoghatatlanabb dolog alig van, mint azoknak panassza, kik az időt hosszalják; midőn nekem meg az olly rövid, hogy sokszor arra sem jut ki, a' mit halasztanom szabad nem volna. Bizonyságom arra e' késő válasz is, mellyet 11^{ki} Septemberi leveledre ma November 25 ^{kén} irok. Ha szerelmesed volnék; tudom e' restséget soha meg nem bocsátanád; de akkor alig is lett volna az ellen panaszod: most, minekutánna semmi fontos bulletineket tőlem nem vártál, ezt a' commoditást a' csupa barátságos levelezésben hiszem nem veszed vétekűl; 's legfelebb is csak azt a' boszút állod érette, hogy ha neki kapsz, te is szinte annyi ideig nem fogsz irni nekem.

A' mit Gyüjteményedre tett barátságos észrevételeimre mondottál, arra végső bérekesztésűl Rousseaunak egy eredetiben ide zárt levelével felelek. Sajnálom, hogy arra illy későn akadtam; akkor szerettem volna azzal néked felelni, midőn legelsőbben Redactorrá levésedet tudtomra adád. Ám nézz ebben részemről egykis pedanteriát; Rousseauért azt is eltűröm, mert én most az ő bolondja vagyok. Ha a' mit a' franczia levélben más szájával hozzád szóllok, szemrehányásúl vészed; könnyű lesz ellenem fordulnod; mert én is, ki viszont eddig mégcsak Másoló (:copisse:) vagyok, tudom, hogy szintúgy nem a' magam útján járok. Ez a' vallástétel, melly az én számból talán szemérmetlenűl hangzik, megigazul az által, hogy azt bizonyosan te is el fogod ismerni. Mit tégyünk hát mind a' ketten, tudván ezeket magunk felöl? Biz alig van egyéb előttünk, mint várni békével az időt, mikor azt tehetjük, a' mit magunk akarunk, és nem más akar. Most téged a' Typografus, engem a' Fiskálisság reguláznak.

A' Minervába szánt Czápomat (:cząf.:) elébb magának Széchényinek felelő szándéka, utóbb ezen szándék végbemente szükségtelenné tevék. Jól is esett; mert olly csinosan felelni, mint a' Gróf felelt, én sem nem tudtam, sem nem akartam volna; 's meg lehet, hogy olly lármát inditottam volna, mellyben utóbb is nekem kell vala megsiketülnöm és

némúlnom. Szegény legénynek pedig az illy lárma nem igen jó. Jobb ezt akkorra hagynunk, majd ha a' Loost, mellyet a' minap Temesvárról hozék megnyerjük. Akkor, hiszem Istenemet, hogy te sem leszel többé Redactor egy óráig is. 25.000 forint mindjárt a' tied belőle; 25.000 meg Gyurié; magamnak marad 150.000. Szállást a' Kemnitzer' házában fogadok magamnak is, nektek is; kosztot a' Cassinóban. „Vagy hova vesztem el igy? . . . megtérek, Miska, te hozzád."

A' Világosi Plébánus, melly nagy tisztelőd, megitélheted e' tettéből, mellyet tudtodra adni méltónak tartok, hogy: Nagy Pálnak is szintolly tisztelője lévén, mihelyt annak képét tőlem megszerezte, azonnal Zalánodból e' verset irá alá mottóul:

„Mindene nagy, vasa nagy, dárdája nagy, ő maga is nagy!"

's igy áll az falán a' rámában. Ez nekem ugy megtetszett, hogy én is mindjárt úgy tevék az enyimmel, 's már követőink ebben kezdenek szaporodni.

Maholnap közibétek toppanok; de addig is szeretnék tőled valami levél formát olvasni, 's tudni, mit csináltok a' Tudományok' Magyar Országában.

Csókollak, ölellek, ölellek és csókollak

barátod
Fábián

139. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvárott. 14k Xber 1828.

Kedves Barátom!

Leveledet, mellyet ma vevék, nem javaltam volna ez előtt öt évvel hozzám irnod. Akkor, a' még köztünk fen nem állt szövetség és a' becsület' mélly érzése, a' kornak hevességével egyesűlve, könnyen abba a' karba tehetének vala, hogy a' gúnyt gúnyal, boszút boszúval verjem vissza; még pedig nem kisebb foganattal, mint millyennel ma te azokat rajtam gyakorolod. Azolta tűrni tanúltam; és benned egy barátot is nyertem, kit jobban szeretek, hogysem ellened még okadtán is sértő fegyverrel élni tudnék. Én úgy hiszem, hogy a' seb, mellyet rajtad ejtenék, nekem fájna jobban nem neked;

azért a' te kemény beszédidre én csak a' szeretetnek szelid szavával akarok megfelelni.

Két embernek, Édes Miskám, kik egymáshoz olly viszonyban állanak, mint mi állunk ketten, soha egymást félre érteni szabad nem volna. 'S ím te még is, most már másodszor értesz félre engemet. A' minap a' tréfát, majd a' komolyságot vastagolád tőlem, 's mindenikért megneheztelél. Nekem az a' véleményem, hogy sem egyik sem másik még a' maga legnagyobb szertelenségében is, barátok köztt, rossz indúlatból nem eredhet; a' mi abból nem eredt, az nem sérthet; a' mi nem sért, azon megilletődni nincsen ok. Hányszor tréfáltál te velem, hol vékonyan, hol vastagon? hányszor ellenkeztél véleményekben? — én soha érttek ellened fel nem indultam; mert tudtam, hogy mint én téged, úgy te engem ezekkel megbántani nem akarsz. Hogy az udvariság szabott körét némelyekben én náladnál talán jobban álthágtam, nem tagadom: de vallyon nem e' tág szabadságban áll-e a' baráti társalkodás' legédesebb gyönyöre? Ej Miska, Miska, mért nem bántok ti velem olly egyenesen, mint én veletek? Én szeretném, ha ti nekem az igazat hímezés nélkűl megmondanátok: 's ti azt tőlem boszúság nélkűl nem hallhatjátok. Itéleteimben hibázhatok ugyan; de érzéseimért, mellyel irántatok viseltetem, mindenha jót állok — azok szentek, és mocsok hozzájok soha nem férhet. Ezekért nem érdemlem-e meg, hogy amazokat megbocsássátok? Te engem egyenességemért kiméllletlenűl lemocskolsz; holott én azt tőled köszönettel fogadnám; 's példáúl említem, hogy ha két felküldött csekély versdarabjaimról a' rájok ruházott dicséret helyett azt mondád vala *sz . . t sem érnek*, könnyebben esnék, mint esik most látnom, hogy a' nyert helybenhagyás mellett is csak egyiknek lehete szerencséje Aurórában helyet érdemelhetni. Ne mondd, hogy a' hiúság beszél belőlem; a' ki annyi biztatások után is illy későn mert az avatottak sorához közelítni, az bizonyára mentt lehet a' hiuság gyanujától. — Franczia nyelvemmel kicsúfolsz; én e' részben kedvezőbben gondolkodtam felőled, mert példa nélkűl is feltettem rólad, hogy azt te is tudod; te azonban azt tőlem az adott példa után is megmered tagadni — még pedig gúnyos kifejezésekkel: Én ha meghallom valaha

hogy Gramaticádból az ángolt megtanúltad, szivem szerént fogok azon örülni. — Te engem tudományommal csaknem leszamarazsz, 's a' bakancsos káplárral egy rangba téssz: én egész világ előtt, 's szemtől szembe talemtumodnak mindenkor becsűlője voltam, 's helyedet Homér és Ossián közé szántam. Térj magadba 's hasonlítsd egybe ezeket a' parallelákat. — A' mit Tud. Gyűjteményedről mondtam; azt te tenn magad nem egyszer mondád, mig Szerkeztetője nem valál; mért szitok hát most az az én számban, a' mi elébb a' tiédben nem vala az? Hisz a' te darabjaidat ott is mindég kincseknek vallottam én; 's a' mi nem tetszett nem tied, hanem másé vala. Ha bolondúl itéltem: ne szidj, hanem sajnálj; mert szitkaiddal azt búsítod, kinél jobban senki téged nem becsűl és szeret. — Én gyenge oldaladat már most ismervén, azt illetni soha ezentúl nem fogom. Te mondád, hogy legyenek leveleink bölcsességnek abroszai: megpróbáltam, de ugyan torkomra forralád. Jobb lett volna a' kamaszversek mellett maradnom. — Azomban megbántásaidra nézve magamat azzal vigasztalom, hogy azokat meg nem érdemlettem, és hogy ezt valaha tán magadis megfogod ismerni. Mert ha én azt tudnám, hogy ellenem való kifakadásaid nem inkább egy múlékony felhevülésnek, mint egy megfészkelt érzeménynek kitűnései — vigasztalhatatlan lennék. Ha pedig te azt tudnád, hogy értted mi tisztán érezek, 's még felőlem tovább is alacsonyan vélekedni nem átallanál, akkor hidd el, te lennél szörnyeteg nem én. Csókollak

barátod
Fábián Gábor.

140. CSATÓ PÁL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Grécz 1828. december 18.]

Kedves Barátom Uram!

Megengedi Kedves Barátom Uram, hogy kérdést tegyek mindenek előtt becses egészsége; 's azután a' Magyar Literatura körében megjelent némely ujságok iránt; — melyek engem mindenkor elevenen érdekelnek. — Nem képzelheti el, mely gondatlanul bánnak az ittlakó Magyarok és Németek

könyvészségünkel; egész Bécsben nincs *egy* könyváros a' kinél magyar könyvet lehessen találni, vagy sok bajoskodás nélkül megszerezni, annál kevésbé ez vagy amaz iránt tudósítást kapni. —

Különösen a' „Handbuch" 2ik darabjára, 's legalább még egy „Aurórára" igen igen szeretnék szert tenni. Az előbbiért még valamit — nem tudom menynyit — fel is kell fizetni, 's minthogy ebbéli praenumeratiómat Barátom Uram vólt nyájas és kész elfogadni, örömest megkérném most is, hogy a' szerzett Darabot juttassa kezemhez, ha tudnám, hogy erre hamar és könynyen módot talál. Márton Professor itt azt mondá nekem, hogy Eggenberger ide Schaumburghoz gyakran küld könyvet, 's hogy ezen az úton leghamarább juthatnak hozzá — Mártonhoz — magyar könyvek: ha tehát Barátom Uram élhet, vagy akar élni ezen alkalommal, minthogy én Márton Úrral ösmerős vagyok, irja meg: 's én tartozásomat a' Handbuchért, és egy Auróráért, a' küldéssel együtt, minden terhe nélkül Barátom Uramnak, leküldöm.

Ez a' Márton ma nekem a' többi közt azt is beszéllé, hogy nem tudom mikor Kisfaludy K. több Aurórát eladás végett ide Chernel Agusthoz küldött, a' ki azokat minthogy nála senki sem kereste, ő pedig az ilyes valaminek igen rosz ajánlója, nem sokára ismét viszszaküldi, 's hogy emiatt az itt lakó hazafiak ellen sokan de méltatlanul (!?) kikeltek. Ő azt véli, hogyha Kisfaludy Ur hozzá — Mártonhoz — küldene egynehány exemplárt, annak nála leghamarabb akadna [—] mit én ugyan elis hiszek, 's ő meg [—]
Barátom Uramnak irjak meg.

Ihol ezen fáradhatatlan Literator [—]
Mottója, melyet rövid időn kijövő [—]
versének elébe szúrt:

A' bagoly a' bölcset példázza, ki bárha sötétben
Vesztegel is; lát ő, hol más semmit se vesz észre.

Uj hasonlóság úgy e, a' bagoly és a' tudós között? Más tekintetből nem kell bántani a' jó ember Verseit!

Minthogy megeshetik, hogy a' NVáradi Magyar Literat: Professorságára fogok concurrálni, szeretnék elébb egy Értekezést „Tekintet a' Magyar társalkodási Nyelvre" a' Tud:

Gyűjteményben kinyomtattatni. Mihelyt kész lesz — Januariusban — beküldöm Barátom Uramhoz, igen szépen kérvén, hogy ha azt oda illőnek találja, kinyomtatását a' menynyire lehet, barátságomért siettesse.

Ezen felirás alatt „A' Tud. Gyűjt: Redactiojához" megkapja ugy e leveleimet? de lakását mégis igen szeretném tudni. [Szives] emlékezetébe ajánlott vagyok [Ba]rátom Uramnak

Decemb: 18án 828. szolgája, barátja
Csató Pál.

[Cím:] T. T. Vörösmarty Mihály Ügyvéd Urnak,
a' TudGyűjtemény' Redactorának Pesten.

[Tört pecsét.]

141. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[1828 júliusában]

[A négy oldalból álló levél csonka. Az első és második oldal felső része le van tépve, s csak a következők maradtak meg:]

[1. oldal:]

egész . . .

nak vett [olvashatatlan szavak]

gáttatja véled az én disznóságaimat. De miért is ne? Dulce est desipere in loco. A' hánytató is jó néha; mert úgyis eleget kell nyelnünk a' világban, a' mit a' gyomor meg nem emészthet, 's a' mitől illyen vomitoriumok által szükség tisztulnunk. Távol legyen azomban, hogy leveleink mindég illy ocsmányságokkal forduljanak fel, 's minekelőtte árnyékszékre kerülnének már előre annak szagával illatozza.

[2. oldal:]

czégérezve a' Redactio által (olvashatatlan szó) botránkoztató gúnyolódásért szeretnék ama' derék hazafi mellett egykét szót szóllani a' Tud. Gyűjteményben, nem gorombán, de bátran és igazán. Ird meg jó lesz-e? 's azonnal felküldöm a' mit irni fogok.

A' Gyűjtemény Juliusi darabját ez előtt néhány nappal kaptam meg. Örömmel olvastam benne Bajzának az Epigrammáról irt *felséges* (!) értekezését, mert (:ne haragudj ha szabadon szóllok:) ez a' folyóirás már

[3—4. oldal]
kezed alatt is kezd silánykodni. Te oka nem vagy: hanem szegénységünk az Irókban. — Meg nem foghatom, hogy a' Kemendvári rege bolond recensióját mi módon engedhetted meg hogy tudtoddal felvétettessék? Én a' mivet nem ismerem; de a' recensióban felhordott töredékjeiből poetai nyomoréknak látom inkább mint valami décséretrevaló szüleménynek. Innét nagyon helyesen tetted, hogy magadat e' részben a' Juliusi kötetben Fenyéri által valamennyire meg-igazittatni engedéd. Iparkodj honnunk jobb Iróit magadnak megnyerni; mert hidd el, hogy azoktól a' nevektől, mellyekkel egy darab időtől fogva Gyüjteményedet eltelni látom, credited nem nőni hanem csökkenni fog. Megbocsáss, hogy igy szóllok; én hibázhatok itélettételemben, 's nem biráskodásból, hanem csupán jó szivből merem számat előtted illyenekre felnyitni: de velem e' részben sokan egyet értenek. Osztán hát Gyuri miért nem dolgozik sikeresebben a' Gyüjteménynek? Ő nem arra született, hogy Jelentéseket, ujságokat 'sa't. irkáljon. Tőle nyomosabb dolgozások is kerülhetnek; 's otiuma is van, mennyi azokra kivántatik. Használd a' helyet, holott állasz; 's add meg korunknak azt az örömöt, hogy legyen legalább egy jó folyóirása, millyen volt egykor Urania, a' Kassai Muzeum, 's millyen lenne az Élet és Litteratura is, ha honaponként vagy rendes időszakonként folyna. Mert a' Minerva ugysegéljen nem ér egy pipa dohányt.

A' szüret maholnap itt lesz. Azért emlékeztetlek igéretedre, mellyben hozzám való lejöveteledet fogadtad. Tégy engem olly boldoggá, hogy veled mezei lakomban néhány édes napot tölthessek. Fogyatkozásod semmiben nem lészen, 's kitártt karokkal fogadtatlak mindenfelé. Ha a' zajos múlatságot szereted, a Ménesi ./. ide való Hegyallyai szüretben azt is bőven felfogod találni. Ird meg tüstént ez iránt határozásodat; és én azonnal alkalmatosságot küldök fel éretted, és viszont annak idejében fel is vitetlek. Egyszer élünk Édes Miskám, használjuk ez egyetlen egy rövid életet. — Csókollak számtalanszor, maradván

legigazabb barátod
Fábián Gábor.

1829

142. KAZINCZY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmartynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Pest, január 11. 1829.

Imhol küldöm valaha a várt fordítást, s óhajtom, hogy ha ez nem valamely mesteri munka is, ne találtathassék egészen méltatlannak javalásodra. Egyedűl arra kérlek, hogy a hetekig haladást ne magyarázd hidegségre, melyről, midőn felőled van szó, kérdés nem lehet. — A Franz Palacky Redacteur der Zeitschriften des bőhm. Nationalmuseums és a Ritter De Carro orvos leveleit nem lelem papirosaim köztt, de fel fogom lelni bizonyosan; addig vedd, a mit onnan leírtam. Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom!

143. VÖRÖSMARTY MIHÁLY PALACKY FERENCHEZ

Pest 12. Janu. 1829.

Nagy érdemü Redactor Úr!

Itt küldöm Lobkowitz deák verseinek magyar fordítását. Ősz literatorunknak, Kazinczynak munkája ez, 's Hexameterei méltán állhatnak akármelly nemzetéi mellett. Én valamint igen nagyra becsülöm tisztelt Uraságodnak bennem helyezett bizodalmát, 's azon gondolatot, hogy az Európai nyelvek között a' magyar is méltó helyen álljon, úgy más részt igen ohajtom, hogy a' versek 'megküldése késő ne legyen.

Szolgálhattam volna többféle fordítással; de azt e' mellett 's e' czélra nézve is fölöslegesnek itélem.

Ajánlom magamat szivességébe, maradván

tisztelője

Vörösmarty Mihál

a' Tud. Gyüjtemény Redaktora.

144. CSATÓ PÁL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Bécs Márt 31^{én} 829

Kedves Barátom Uram!

Eggenberger egy részét azon könyveknek melyeket Barátom Uram neki általadott — Lichtlhez küldi, Lichtl pedig ide Mechettihez. Négy héttel ezután hogy Barátom Uram az oda mellékelt levelet írá, ugyan ezt a' levelet Mechetti idevaló képbóltos minden további utasitás nélkül hozzám küldi, 's én kétszer háromszor eljárom Schaumburgot, hogy a' mint írva van a' 10 Aurórát 's a' többit tőle áltvegyem, de Schaumburg az egész dolog felől semmit sem tud. Végre még meg négy hét után rá akadok Mechettinél 5, *Aurórára*, melyeket Lichtl külde hozzá, 's a' derék ember mindeddig magánál hevertete. Az így elkésett könyvekből négyet Mártonhoz küldöttem azonnal; 's a' többit egy két ösmerősömmel együtt — p. o. Kiss Lajossal a' Superintendens egyik már házas fijával — mindennap várva várom. Meglehet, hogy Eggenbergernek is ritkán akad alkalma, de ha csak egy csepp készség és buzgóság volna ebben az emberben nem hiszem hogy azt az egy két darabot még, már jóval ezelőtt el ne küldhette volna.

Türj! Várj! ezt mondom igen gyakran magamnak mostani helyhezetemben, [!] ezt most is, midőn ezen levéllel csak azért sietek, hogy megtudja Barátom Uram miben van a' dolog. — Auróra rendkívűl felélesztett és vidámmá tett nem csak egészen classicus foglalatja miatt, hanem kiváltképen azon lelkes és nemes, tiszta és bús-édes hazafiság által ,mely több darabjaiban, például a' „Szilágyiban" s' a' „Hymnus"ban anynyi szépséggel 's elragadással szóllal ki. — Menynyi gyönyör vár még rám az „Élet 's Lit." 3^{ik} és 4^{ik} kötetében!

Kussenich Referendarius azzal biztat, hogy 4—5 hét alatt a' Recursusom itt terem 's azonnal eléveszik. Adná az Ég! De Septemberre minden esetre lerázom ezt a' nyűgöt, 's vagy itt Bécsben, vagy Pesthez közel függetlenné fogom magamat tenni. Élni, Tenni! ez az én törvényem, múlik az élet, 's még sok van hátra!

Folytassa szivességét irántam Barátom Uram, 's ha rá ér írjon a' könyvekről, 's az emberekről valamit. — Való szeretettel vagyok

barátja,
Csató Pál.

145. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Május 3án 1829.

Kedves Miskám!

Négy héti távollétem utánn [jav. ebből: útann] haza térvén, Tőled semmi levelet nem lelek, és ha a' Tud. Gyüjtemenyben Nevedet nem olvasnám, valóban azt sem tudnám: hogy életben vagy; talán már két esztendeje is van hogy nem írtál; én véled, Te vélem pörölsz, restséggel vádoljuk egymást, azomban a' mint látom, praecedenti spectatur mantica tergo.

Ezen levelem meg nem érdemli ugyan: hogy a' posta bért ki fizesd érte, de ez legyen a' mulcta pecuniaria, mellyre hoszszas halgatásodért büntetlek.

Isten veled szeressed igaz Barátodat
Deák Ferkót.

[Postabélyegző: Sümegh.]

[Cím:] Tekintetes Nemzetes és Vitézlö
Vörösmarty Mihály
Urnak, a' Tud. Gyüjtemény Szerkeztetőjének
tisztelettel
Pesten.

[Tört pecsét.]

Debreczen. 30. Maÿ 1829.

Tekintetes Túdós Redactor Úr!

E' folyó esztendő elején hozzám érkezett betses levelét nagy Örömmel vettem, nem tsak azon figyelemért és bizodalomért mellyet Tekintetes Uraságod abban erántam mutatni méltoztatott, hanem magáért a' dologért is, melly annak fő tárgya vala. Úgy van, azt az útat, mellyet Tekintetes Uraságod ajánl, hogy t. i. ujjonnan készűlt műszavainkat, minekelőtte azokat közönségesekké tennők, ahoz értőkkel közöljük, és visgáltassuk meg, én magam is olly helyesnek, illendőnek, hasznosnak, sőt a' munka lehető tökéletességére olly szükségesnek is látom, hogy óhajtanám annak követését mindeneknek szívekre kötni; úgy bizonyosan sokkal kevesebb helytelen szókkal terheltetnék most fejtődző anya nyelvünk, 's Literaturánk. Mindazáltal megvallom, hogy én magamtól annyira menni nem bátorkodtam vólna, hogy a' tőllem igen Tisztelt Pesti Túdós Professor Urakkal jöjjek műszavainknak efféle kőltsönös közlésébe. De minekutánna Tekintetes Uraságod által erre fel szóllíttattam, illő tisztelettel és köszönettel fogadván ezen bizodalmat, ígérem, hogy mind a' Pesti T. T. Professor Uraknak műszavaikat, ha azokat velem közleni méltóztatnak, szívesen fogadom, 's észrevételeimet, ha hol szükség lenne, vélek közleni el nem múlatom; mind pedig a' magaméit, közelebb a' Chemiában, mellyen most különösen dolgozom, mihelyt készen lesznek, az ő Túdós visgálásoknak alája fogom botsátani. Különösen pedig T. T. Professor Bugát Urat, kit Tekintetes Uraságod egyedűl méltoztatik nevezni levelében, szivesen tisztelem, 's kérem, hogy több Túdós Társainak is, bár ha név szerént nem tudom is kik légyenek, szíves tiszteletemet általadni méltoztassék, itten tett kinyilatkoztatásommal egygyütt.

Egyebiránt, hogy válaszommal ennyire kestem, oka az, mivel mellette valamit is akartam küldeni a' Tudományos Gyűjteménybe, de az, hoszszatska lévén az elmélkedés, még mostanra sem készűlhetett egészen el, hanem reménylem —, még a' nyáron valamikor felküldhetem, most mindazáltal

meg mondom mi lessz az. Nekem t. i. Tudományaimra nézve sokat kelletvén a' magyar nyelvvel bibelődni, igen nagyon érzettem, 's érzem, hogy nyelvünk 's Literatúránk semminek nagyobb hijjával nints, mint egy derék szófejtegető szótárnak (:etymologicum lexiconnak:). Azért is szándékozom a' józan szófejtegetésnek réguláit előadni, és azoknak alkalmaztatását egynehány nevezetes magyar gyökér⟨*törsök*⟩-szókon példákban meg mutogatni, reménylvén, hogy ha ezen régulák 's példák szerént én is, mások is a' kiknek arra hivatalok (:vocatiójok:) lessz hasonlóképpen dolgózzuk ki, több több gyökér szavainknak jelentéseit is, és azokat folyó Irásainkban közönségesekké tesszük, ez a' legjobb előmunka fog lenni egy készűlendő Nagy Magyar Szó Fejtegető szótárhoz, mellyre olly nagy szükségünk volna. Ha manuálisaimat kidólgozván 's kiadván, több üres időm lessz, akkor majd a' magam Fachjára tartozó tudományos értekezésekkel is fogok a' Tudományos Gyűjteménybe szólgálni. Most örűlvén hogy alkalmatosságom adódott a' Zalán Futásának Szerzőjet tisztelni vagyok
A Tekintetes Redáctor Urnak

alázatos szolgája
Kerekes Ferentz mp.

147. KENDERESI FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Nagy Szeben. Junius 15dikén 1829ben
Nagy érdemü Hazafi tisztelt Redactor Ur!
Nagyon Szeretett Barátom!

Kolosvári Phoenix neve alatt, azonn Nemes Reform: Kollegyomnak Hisztoriáját, rövid kivonatban 's Jegyzetben, — Hazánk' — Litteraturaja előmen'tére, és hasznára törekedő, nagy szorgalmú, Groff Kemény Joseff' Levelével, és tudós Jegyzetjeivel együtt az ide mellékeltekben, a' Tudományos-Gyüjteményhez, szerencsém van közleni: valamint emlitett Groff Kemény Joseff, a' könyv visgálat rendében Hazai Litteratúránk tárgyában, barátsága' ajánlása mellett küldi azon tudományos felvilágosittásait, — mellyeket Dálnoki

Intze Joseff Urnak, az Erdélyi Ország Gyülések', és hozott Articulusok-ról, nyomtatásba ki jött Laistromára, olly hitelesen írt, — 's olly helyesen bébizonyított, — hogy Recensioja a' hibás munkát és velekedést helyre hozván, úgy azt bizonyittásokkal meg igazólván, igazán felyül is mulja. Ezen nagyon hasznos Recensio mellett tisztelettel küldetik, azonn Dálnoki Intze Urnak nyomtatásban lévő munkácskája is, égy uttal.

A' közlött Régi OkLevelek közzül, kettőt a' Tudomanyos Gyüjtemény' el mult 1828dik Esztendei Folyamotjában ki jöve láttam, hogy azokat magam lemásolva nem küldhettem, csoportos dolgaim akadályoztattak, más irását küldeni nem akartam, mert sokszer [!] a' hibás le irásokkal eredeti hitelességeikből vesztenek, a' külömben eredeti igaz Hazai kincsek: a' közlést, méltonak tartottam, mert ki tünik mint hajnal fény, a' Régi idő írása' rendi, és égyben [!] foglalásai, ditső Nemzeti Nyelvünkönn/: szép foglalatban írni eleink már régebben is tudtak, szebben mint most? azt a' müveltnek szégyen lenne elő hozni, de a' még nállam lévő több OkLevelek közzül tanáltam ollyanokra, mellyek fájdalom sok mostaniaknál, ki tételre nézve, talán helyesebbek 's szebbek is:/ továbbá azokból ki tetzhetnek, — némellyekből csak kevéssé ugyan, a' Hazai történt dolgok, de bövebben a' sok érdemes, 's résszerint ki holt Familiák, Haza' derék Fijai, Leányai, Hivatalaik, folytatott dolgaik; Leveleiken lévő Pecsétjeikkel Czimereik, a' Hazai Heraldica Diplomatica és Statisticára nézve. Ezen Tudomanyokban, mind két Magyar Hazában, dolgoznak és dolgozgatnak számosan imitt is, amott is, nem kétlem sőt tudom is, de midőn illy hasznos folyo Irásunk van, mint a' millyen a' Tudományos Gyüjtemény, hova a' hasonló Eredeti OkLevelek fel vétettek, az illyenek közlésével, a' ki jövendő munkákra, nem szolgáltathatunk é éppitteni való materialékat? — A' közönségben, Olvasók' égyaránti kedvének, mindenben lehető el tanúlását, égy folyó Irás sem érheti el, jollehet még ezek leg inkább. — Igy a' Régi OkLevelek' közlése, csak az ezeket kedvellőket érdekli, — az ezektől idegeneknek mi közök ezekkel? — Valamint a' Bontz-Tudomány' szavainak hosszas fejtegetése, magyarázása, inkábára csak az

Orvosokat, Bontzolókat, gyönyörködteti; úgy a' Lovakról való Értekezések, és Jelentések, a' Lovagi-Rendet is, közönségesen, és minden Ló kedvellöt, a' kutyákrol valók pedig, kiváltképpen a' Tudományos Gyüjteményben, mellynek nagyobb tárgya a' Litteratura, — csak a' Vadászatot kedvellöket, és a Falusi Gazdákat, Majorosokat, Udvaraik' s' Marháik' örzésére, nemkülömben az ölbeli kutyátskákra nézve a finumodor [!] szelíd érzésü, 's hüséget kedvellö kecsesseinket.

Szives barátsággal köszöntöm *Thaisz András* Barátunkat, *Scott Walterje* Erdélyben különösönn Kolosvárt Tiltsnél a' mint értésemre esett Hetvennél több elöfizetőkre tanált. A' jó munkáknak kezd már becse lenni. Kecsesseink, hogy nem igen olvastak eddig Magyarúl, vagy kik nem igen vagy éppen nem is tudtak, hogy nem tanúlhattak, vagy neméllyek [!] nem is kivántak, tanúlni, resszerint az is volt az oka, mert kevés volt a' gyönyörködtető és haszonnal is mulattató könyvünk, 's mint a' derék Tudos *Döbrentei Kis Gyula Könyvének* ki adásával irá, a' tudni kíváno gyermekek' számára, illyen könyv, éppen nem is volt. A' Nagy Tudos *Virág Benedek* Urat, néhai édes Atyám' Jó Barátját tisztelem égy nehány Erdélyi Verset küldök itten. *Döbrenteit*, kit hasonlolag barátsággal ölelek, meg nyugtathatom, ö általa a' két Magyar Hazától rég várt N. *Sombori László'* munkáinak, négy Füzetben eddig rendbe szedve, közelebbi kiadásáról.

Ezeknek közlése és tiszteletem' Jelentése mellett, igaz barátsággal ájanlott [!] maradtam

A' Tisztelt Redactor Urnak

alázatos szolga barátja
Kenderesi Ferentz.

[A levél első oldalának alsó részén:]

Tekintetes Tudos Redactor
Wörösmarti Mihál Urnak.

148. KAZINCZY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmarty Mihálnak Kazinczy Ferencz baráti forró tiszteletét.

Széphalom, aug. 9. 1829.

Fáy András leveléből tudom hogy Simó által festett képemet tek. Károlyi István úr váltotta magához. Úgy hiszem, azon szándékkal, hogy ez metszettessék. A kép valóban hív; csak azt óhajtanám, hogy a metsző a szemeket tegye kevésbbé meredtekké. Azok talán nagyok. Kérlek, tisztelt barátom, ha a kép valóban metszetik, minekelőtte teljesen elkészűl, küldj fel nekem abból egy nyomtatványt, hogy róla itéletemet adhassam.

Tiszteletemet tek. Károlyi úrnak, és a szent körnek, oda értvén a kedves utazót is, — a mi Toldynkat! Kisérje őtet Rafael minden gondjaival. Élj szerencsésen tisztelt férfi, dísze, öröme, kevélysége a jóknak!

Reménylem, mert óhajtom, képem alatt nem fog semmi egyébb állani, mint nevem. *Az érdemeit becsülője* épen nem.

149. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár. 24^{k} Aug. 1829.

Kedves Barátom Miska!

Én Junius hónap eleje óta, állandóan négy, öszvesen 15 napot alig voltam ide haza; azon egész időközt részént múlatságos, részént hivatalos utazásokban töltvén el. Mivel ez utósok rád semmiképen sem tartozhatnak, őket elhallgatom, és csak amazokat emlitem meg. Első utat tettem Bohusnak, hitvesének, Sógorának' 's még más két urnak társaságában négy kocsival, a' Török határszélek szomszédságában eső Mehádiai ferdőkre. Szebb vidéket, mint a' mellyen odáig keresztűl mentem, életem megrendűlt napjaiban még nem láttam, 's alkalmasint látni sem fogok többé. Schweitzot, mellynek bájos tájékiról annyit hallottam és olvastam, illy formának képzeltem; de képzeletemet a' hon fellelt való mégis sokkal felűl multa. Leirásához hozzá sem fogok; mert

arra egész ivek kellenének, 's toll, millyennel én nem birok. — Mehádiához Török Orsova csak harmadfél órányi távolságra esvén, ide is egész társasággal áltrándultunk. A' török várat és várost, melly szigetkép a' Duna közepében fekszik, körülhajókáztuk; hajónkkal a' Basa ablakai és serálja alatt lebegtünk el; ő kinézett, 's köszöntöttük egymást. Ezeknek, a' parton őgyelgő fegyveres és fegyvertelen törököknek, leplezett arczu töröknéknek, saját alkatu moséknak 'sa't látása engem csudálatoskép ihletett, 's magamat egyszerre Azsiában lenni képzelém. — Orsovánál négy tartomány határi ütköznek egybe; Magyar-, Servia, Bulgária és Oláh-Országoké. Az utósó már akkor midőn oda lent jártam, egészen a' Muszka birtokában lévén, egy Alion nevü Uj Orsovai magas hegyről egy az Oláh Országi határszélen táborozó muszka csapatot is láttam. — Magában Mehádiában Milos Serbiai Gospodár feleségének, leányának, 's testvéröccsének, kik most ottan tartózkodnak voltam látogatásokra. — Szándékunk volt mindnyájunknak kik a' társaságban valánk, Orsován a' Basát is ön hajlékában meglátogatni: de az ez időben azon a tájakon fenyegetődzni kezdő pestis miatt a' Contumacia 40 napos lévén — azt meg nem tehettük. Egy Szőllősy nevü Erdélyi fiatal ember, ki Julius elején Orsovára a' Basához áltszökött, épen aznap, midőn mi ott jártunk, vétetett bé szokott ceremoniával, ön kértére a' Musulmán vallás' hivei közzé. Az ifjút erre, mint ismerőseitől hallottam, szerencsétlen szerelem, atyai keménység és exaltalt genieje vezették. A' Koránt már itthon régolta ábrándozó elragadtatások között olvasgatta.

Mehadiából haza jövén, egy pár nap mulva ismét Torontálba utaztam. Ide kötelességből ugyan: de azért ez még is legkedvesebb volt minden utaim közt; mert Juliám' lakhelye benne esett, 's igy alkalmam adódott az Angyalnál egy két paradicsomi napot tölteni. — Ezután csakhamar Temes Vármegyébe az úgynevezett Búziási ferdőkre mentem; hol két hetet múlattam, 's haza csak tegnap előtt kerültem. — Ime e' szűntelen való kóborlásom oka, hogy a' miket Gyüjteményedbe igértem, azokat még ekkorig meg nem küldhettem, sőt el 'sem készithettem; és hogy hozzád levelet sem irtam. Te nem kóborlottál

sehol, meg sem irtál már fél év óta; hát Te mivel mented ki hallgatásodat?

Gyuri, mint utósó leveléből sejtem, alig van most Pesten; azért helyette téged kérlek meg a' következendőkre: 1⁰. Ha Mimili már kijött a' sajtó alól: adj belőle tüstént Commissióba Eggenbergnek, Müllernek, Vigándnak és Leyrernek annyit, amennyit kívánni fognak; nekem pedig küldj le 20 példányt; de ugy szeretném, ha ez még most a' pesti vásár alatt megeshetnék, hogy, ezúttal a' példányok egyrészét igy elkelethetnénk. 2⁰. Balognak mondd meg, hogyma irtam hozzá is egy levelet, keresse a' postán; mert kvártélyát nem tudván, oda nem utasithattam. — Hát Világosra jövésedből mikor lesz már valami? !? Felelj — Csókollak

barátod
Fábián.

150. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁBIÁN GÁBORHOZ

Pest. 17 Sept. 1829.

Kedves Barátom!

Úton voltam, mikor leveled jött, 's ez oka, hogy ⟨*sem*⟩ rendeléseket sem [s jav. ebből: *n*] teheték munkád felől, ⟨*sem*⟩ nem is válaszoltam. Most már nyugott ember vagyok, 's talán birok annyi erővel, hogy egy levelet megirjak; (mert nem képzelheted azt az erőlködést, mellybe nekem egy levélirás kerül) ⟨*készülj egy irtóztató nagy útnak hallásához, mellyet*⟩ Mindenek előtt készűlj utazásom hallásához, mellyhez fogható még nem volt az idén.

Ha te Mehádiában jársz, én is voltam Parádon. Nem tartom szükségesnek elmondani, hogy ez is fürdőhely; mert világszerte ösméretes. A' mi az utat még dicsőbbé teszi, az hogy gyalog jártam meg. Tudniillik este felé megindultunk Gyöngyösről (ha tudod merre van) 's mintegy óra mulva felértünk a' Mátra tövéhez a' Benei csárdába. Hárman voltunk, 's egy czipelő velünk, ki egyszersmind kalauzúl szogált. Czipelőnk előre ment, 's az egyetlen vendég szobát elfoglalá számunkra. Két ágy vala benne, 's a' főzeléknek, 's mindenféle eleségnek

garmadája, melly elég nyilván mutatá, hogy vendég nem létekor kamra gyanánt szolgált. Azonban ez mind el lőn takarítva(l), 's begömbölödének [jav. ebből: be*h*ömbölödének] az irtóztató dunyhák, és vánkosok. A' vacsora ⟨*és . . .*⟩ türhető, a' bor rettenetes, de a' víz épen kiállhatatlan volt; mert a' legközelebbi patakból merítetett, melly az akkori esőzések miatt tele vala Mátrának minden szemetével. Lefeküttünk nem kevés gyanakodással, 's kalauzunk mesét kezde mondani Bús Balázsról; a' mese elég hosszu, 's tekervényes vala, mellyet fészkelődésünkön kivűl csak az egerek' czinczogása szakaszta néha meg; mert ezen [jav. ebből: *ezer 's*] régiebb lakói az életháznak, semmiképen nem akarák szivelni, hogy elfoglalt birodalmok' romjain a' bitorok békével alugyanak. A' mint kalauzunk az öt hat egér összeczinczogását (mert ennyien voltak egy bokorban) füle ügyére vette, igen bölcsen azon gondolatra jutott, hogy a' csizmákat talán félre is kellene tenni ezen boszúállók elől, hasonlóképen, sőt még inkább féltette a' fehér kenyeret; de ahhoz reménysége sem volt, hogy reggelig, ha meg nem eszik is, meg ne tizedeljék. Azonban a' mesének vége lőn; de nem nagy gyönyörrel észrevevők, hogy Mátra szele bedúdolgat törött ablakunkon. Erről is teve Strobel Mátyás (így hivák a' legényt), egy heverő vánkost tola a' nyilásba. — Elfeledém, hogy a' mesemondó ⟨*a.*⟩ currens-t akarván mondani, kurjancs-nak keresztelé, a' mire én, hogy a' nevetés oldalamat ki ne üsse, irtóztató [jav. ebből: irt*o*ztató] kaczajt indítottam; de a' fiu erősen állt; meg sem háborodott. Aluttunk is, nem is. Bolhák, egerek, poloskák félelme bánta bennünket; de mindössze is csak az egerek czinczogtak, [jav. ebből: ⟨. . . . .⟩] a' többi puszta félelem volt. Reggeledett 's mi hat órakor talpon, 's öltözve valánk, könnyen, mint gyalognak kell, 's nyáriasan. Szaporán 's mohón hágdáltunk a' meredek Mátrán. Ösvényeink fák között, 's patakokon vezettek által, mellyek néhol olly csekélyek, hogy a' következtől, kik között elfolynak, alig láthatók, még is, igen sok malom mozog erejöktől. ⟨*Tavasz*⟩ A' madarak' tavasz dala helyett a' kallók' zörgése [jav. ebből: ⟨. . .⟩] kísére magányos utunkon, melly ámbár többnyire föl felé vive, még is völgy volt a' szomszéd

bérczekhez képest. Már láttuk a' tetőkön a' napot; de hozzánk még nem hata. Fölebb érvén néhol szép kilátásunk vala a' róna jászságra, 's igen jól esék vagy két helyen tiszta mezőt lelnünk. Kitekintettem egyiknek fokáról, 's ím napkeletnek, 's éjszaknak egészen más bérczek, más vidék tünék föl előttem. Már tettünk vagy 2 órai utat, midőn vezetőnk monda, hogy ide Kékes (Mátra fő csúcsa) egy óra járás, 's dicsérettel emlékezék a' jóboros kútról, melly oldalából [jav. ebből: *tetején*] a' legjobb vízzel buzog, 's a' szép kilátásról, melly onnan minden felé terjed. Rendre nevezé most a' bérczeket: Ez *Kis Lipót*, az *Nagy Lipót*, amaz a' *Somhegy*, ez a' *Somor* talán a' *Som*hegy *orra*, magyarázá ő. Az ott a' *galya tető*, a' *bagolykő* [jav. ebből: *baba*] itt a 'Vadak' orma. Amott távol a' Nográdi hegyek 's Romhány ⟨*düledék*⟩ puszta vára. A' *vargák kutánál* megállapodánk egy hegyháton, 's az égve talált tüznél kenyeret pirítgatánk. Egy fél palócz szövetkezék hozzánk a' hegyekből, kivel beszélgettünk. Az egész uton több ízben találkozánk asszonyokkal, leányokkal, kik az úgy nevezett cseviczét hátaikon czipelék Gyönygyös [Gy jav. ebből: gy] felé, 2 garasért a' nyomorú parák, megjárják a' legalább is hat órai utat, [jav. ebből: *6 órai utat*] 's még abból is annak a' hitetlen Ulmannak 1 krajczárt fizetnek, 's így egy üvegtől csak 5 krajczárjok marad. Még is megtörhetetlen vidámságok mindig kész a' tréfára. Enyelegve 's gyakran elmésen felelnek a' megszólításra. Azonban tanyánkat [jav. ebből: tanyánk*át*] ott hagyók 's mentünkben köveket eregeténk a' méllységre, mellyek zuhogva zörögve alá rohanának, 's most utunk ellenkező szabasu lőn. A' mennyit fel jöttünk, annyit kellett le mennünk, 's ha előbb tüdőnk [jav. ebből: *inaink*] feszült, most inaink fáradtak, 's ím három órai munka után alattunk álla Parád egy meglehetős szugoly, ⟨*melly*⟩ hegyek 's erdők közé dugva ,mint egy temető. Nem tudom nekem miért nem tetszhetett igen; hogy épen nem tetszett volna, nem mondhatom; mert csak hegy, völgy, erdő 's patak legyen, nekem az már tetszik, 's itt mind ez bőven találtatik. Láttam egy üveg műhelyt is, mellynek sápadt munkásai épen akkor fuvák az égő tömegből üvegeiket, kisebbet nagyobbat 's mindenféle alakút, a' mint kinek ügyessége és sora volt. Innen mentünk

a' fürdőhöz. Egy meg lehetős új épület áll, háta délkeletnek vetve, melly fürdőkből, lakszobákbol, 's fölemelt közepén egy szálából áll. Ehhez a' *savanyú*, itt *cseh* víz (csevicze) mintegy nyugatra esik lapályosabb helyen. A' kút ágya gyönyörű hamvas, és kék összerakott kövecsekből áll, ⟨*egy kő fal oldalban melly*⟩ a' hosszu négy szögre kirakott faloldal [jav. ebből: ⟨...⟩] egyikében, hova két felől garadokon kell lemenni, e' mellett (nem fölötte mint Füreden) födél van székekkel 's asztallal, hol [jav. ebből: ho*va*] ülni, az ivókat nézegetni, vagy ebédelni is lehet. Körűl még egy pár ház is van. Egy keresztelt zsidó, ki ellenőr a' savanyú víznél, jöve le hozzánk, 's beszelé, hogy a' nyáron igen sok vendég volt, 's mivel hallotta, hogy még az nap vissza megyünk, hozzánk szövetkezett: meg akará ő is gyalogolni Mátrát. Egy csapat vadász is mene el előttünk, Mátra őzeire. Azonban megebédeltünk, 's már mozgánk midőn még egy társunk akadt. Egy magas szál fiatal ember, ki ⟨*polgár Pesten*⟩ [?] egyik útitársam után Gyöngyösből kijöve. Az ég borúlt, esett is, de nem sokára annál melegebben sütött a' nap. Délutáni három óra tájban indultunk vissza felé, a' legfojtosb meredeknek, új kalauzunk, ki egy üvegbeli ember volt, elől mene nagy dorongjával, ⟨*papucsban 's horgas papucsai's ördög*⟩ kampós orru papucsait, mellyek ezelőtt 15 esztendővel még csizmák lehettek, olly sebesen szedé, hogy szinte elfojtott a' hegy valamennyiünket. Még nem messze valánk, midőn a' vékony dongáju ellenőr is utánunk vágtatott. Megbánta a' jámbor igérkezését a' borongós [b jav. ebből: *v*] időben; de hogy a' napot kisütni látta, utánunk eredett. A' csalfa verőfény csak épen addig tartott, mig bennünket a' fölmenésben fojtogathatott. A' vargák kútjánál már ázni kezdtünk, Kékes elborúlt, 's az egész vidék [jav. ebből: *táj*] setétedni kezdett. Itt még talabor, és sűrű tölgyek voltak: alattok igen keveset [jav. ebből: kevesét] áztunk; talán épen ezért arra unszolá a' gonosz lélek valamellyikünket, hogy tovább menjünk, 's ⟨*vesztünkre*⟩ mentünk; de mit használ 7 zápor ellen egy nyomorú bük? Soha sem láttam e' fa hitványságát, csak most: épen semmi ernyővel sem szolgált. Csak hét zápor ment itt által rajtunk, 's jobbra balra döngöttek Mátra oldalai. Akar itt üssön meg a' mennykü, akar máshol, gondo-

lánk, 's minden Physikai bölcseségünk mellett is a' fák alá bujtunk; mert hol is nem volt ott fa? de mint mondám, a' silány bük olly mostohán takargata bennünket gyér leveleivel, hogy a' nyolczadik zápor még rólok hullott ránk. Ez a szép idő (2ik Septem) épen az vala, melly Komáromban két embert ⟨*egy*⟩ ütött agyon, 's egy asszonynak csak [jav. ebből: *csák*] lábát törte ël. Ha csak az éjet ⟨*a'*⟩ Mátrán nem akaránk tölteni, még haza is kelle mennünk. Mint a' lipék, csatakosan menénk most hegyen völgyön egyiránt; de menésünk szaladásra változott, midőn a' még szüntelen permetező ég 8szor is záporozni készült. Talán egész óráig szaladánk szüntelen lefelé, képzelheted, mi dicső útakon, 's ez vala az út, melly papucsosunkat egészen megtörte; a' papucs lemonda hivataláról, 's a' csupasz lábat nem igen barátságosan köszöntgeték a' sárból vízből kiálló éles kövek; elsőből utóso lett, 's vitézsége csak távolról követte nyomainkat, mellyet utánunk a víz igen el-el mosogatott. Lenéztünk a' sík jászságra is; de mulatni épen nem volt kedvünk. — Ezt is kiálltuk; 's az ijesztő zápor elől Benére értünk; de a' múlt éj emléke épen nem hizelkedék képzelődésünknek, 's azt is meg kelle gondolni, hogy illy lustosan [jav. ebből: *lucskosan*] csak setétettel [jav. ebből: *setétben*] mehetünk Gyönygyösre. Elszántuk magunkat, 's azonnal indulánk. A' mit kiálltunk, paradicsom ahhoz képest, a' mi következék. Egyik társunk, mintha még hegyet nem másztunk volna, fölvezetett a' Sárhegy farára, (NB. alatta is lehetett menni). hogy majd ott jobb utunk lesz, 's már épen örülni kezdtünk a' tetőn, hogy le majd mezőn megyünk; [jav. ebből: *midőn*] de nem volt benne köszönet: tele volt víz mosással, minden léptünk legalább 3 botlásból állt, 's ezer szerencsénk, hogy sem itt sem a' Mátrán csak egyszer sem estünk el, a' papucsost kivéve, ki Gyöngyösig vagy 15ször verte földhöz magát. A' volt zsidóról még nem is szóltam. Igen szenvedett, a' mit szótalanságából gyanítottam; de még sem annyit, mint eleinte hittük; mert bútoros korában aligha nem ismert ő ennél gonoszabb időt is; A' hegyről a' marha csapásra, vagy is útra jöttünk. Fekete anyag volt [jav. ebből: *volt*] czifrára kitiporva, gödrei tele vízzel, 's itt már csak olly lassan haladhatánk, mint a' ⟨...⟩ bogár. Hogy ezt kerűljük, a' szántóföldekre tértünk; de itt

épen irtozatos gyaloglás esett. A' felragadt sár olly bunkókká tette lábainkat, hogy alig emelhettük. Mást már nem állhattam tovább, el kezdtem ezen czifra nyomorúságon nevetni, 's olly szívből nevettem hogy társaim szinte megbántódtak általa; tréfáltam volna is; de senki sem felelt. Azonban ismét a' csapásra jutottunk ki, 's egyik társunk egy ökör szekerre veté magát mert már nem birták lábai, a' zsidó a' város [jav. ebből: *fal*] végén elakadt, 's a' sómosi notáriusnét kérdezé: gondolhatod, mi szolgálatot tehete megmeredt lábaival; emberünk olly hátúl kullogott, hogy kiáltásunkat sem hallotta; Most már egészen setét volt; de a' villám olly kegyesen szolgált, hogy utunkat kimérhettük. Igy gázoltunk sáron, vízen, ⟨*csatornákon*⟩ szűk utczákon végig, 's épen 8 órát üte, hogy haza érkeztünk. A' papucsos 10 óra felé verekedett haza olly sárosan, hogy alig ösmertünk rá. — Igy ez nap mintegy 8 órát gyalogoltunk. — Voltam Egerben is, 's a' sz. kúti bucsún; de ezekről máskor. Csókollak barátod

Vörösmarty.

Hozzátok is örömest mennék; de pénzem nincs, időmmel is gazdálkodnom kell.

151. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világos Szept. 28án 1829.

Kedves Miskám!

E' pillanatban érek haza Csontossal a' ma délutánni agarászatból, agyon törődve a' lovaglástól, futtatástól 'sa't. — Mivel mindazonáltal a' posta holnap megy 's magam is Csontost holnap reggel kisérem haza Mácsára, nehogy a' holnapi postát elszalasszam mát választottam a' tegnap érkezett leveledre való válaszolásra — minden eltörődésem mellett is; gondolván hogy tört mart embertől a' tört mart levelet is jó néven veended.

Mátrai útadat gyönyörűséggel olvastam; de nem ugy a' farkához toldott tudósitást, mellyben lejöveteled iránt minden reményemet egyszerre elölöd. Gyuri a' minap mint bizonyost

úgy jelentette hozzám lejövő szándékodat; 's már örültünk neki mind én mind Csontos. Ne süss fel igy egyszerre bennünket Édes Miskám! Jer le, én uti költségedet megfizetem. A' rongyos lámpásnál Pesten minden órában lelhetsz Aradi furmányosokat, kik tiz, 12 forintért bizonyosan lehoznak. Innet pedig mikor magadnak fog tetszeni, én felküldelek. Derék lenne pedig ha 6ik Octóberig leérkezhetnél, mert Világoson ez nap lészen a' Lófuttatás, hol a' Megye nagyobb része jelen lesz. De ha ez már késő lenne is; azért fogsz te én nálam találni múlatságot, többet mint akár a' Büdös Parádon, akár a' néma Fehérváron. A' Ménes-hegyallyai szüret mulatságra nézve nemsokat enged a' Tokaj-hegyallyainak. Azonban ha csendességben akarod magadat mulatni; nálam abban is módod lehet; ollyan szállásba helyheztetlek, akár mindennap írjál benne egy Epószt. Már feltettük Csontossal; hogy Szombathelyi Tónihoz is átrándulnék veled, 's ott is töltenénk egypár ſó napot. Egyszer élünk pajtás tudod! azért együk a' roszprádlit, mig lehet — majd eleget gazdálkodhatunk a' pénzel és idővel, midőn hant fogja nyomni fejünket. Ki tudja esztendőre elünk-e 's kipótolhatnánk-e azt a' mit ez idén elmúlasztunk. Fogyatkozásod nálam semmiben nem lészen, 's fogadom, ha lejössz, meg nem bánod. Elvárlak; 's akármire határozod magadat, tüstént tudtomra adni el ne mulaszd.

Csókollak Csontossal együtt, 's maradok

szerető barátod
Fábián.

N. B. Gyurit, ha oda fen van, köszöntöm.

152. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Pest. October. [*első felében*] 1829.

Kedves Barátom!

Azt látja, hogy új tollal irok, 's a' mennyire tőlem nem telhetik, — szépen, látja továbbá azt is, hogy ollyan papirosra jegyzem soraimat, mellyen még semmi sem volt irva, a' miből lehetlen, hogy olly tudósnak, mint maga, Móses' két új

kő táblái ne jussanak eszébe; de még inkább az, hogy ez nem csekély áldozat attól, ki leg alább fél esztendő óta nem íra levelet. Azonban, maga édes Bülbülöm, ezt az áldozatot bőven megérdemli, mert maga Tiekkel ebédelt, 's ha Tiek még is él, az a' mérséklet magában bámulatra méltó. Tudta-e ez a' jeles férfiú, mit jelent neve magyarúl? ha tudta, 's még is magával — olly étkessel mint maga, — meg mert ebédelni, bizonyosan nem ösmerte magát; de fordítsuk elménket ezen borzasztó gondolattól máshová, 's adjunk hálát az égnek, és imádkozzunk: de szabadíts a' gonosztól. Amen. — Két észrevételem van a' maga utazása ellen 1^{ör} hogy igen szűken jőnek tudósításai, 2^{or} dto ebből az következik, hogy bővebben kell irni, a' magyar hazáról, és fiairól [fiairól jav. ebből: fiairól] el nem feledkezni, 's különösen 〈,〉 mikor valaki Tiekkel ebédel, vacsorál, azt nem csak jelenteni, hanem tetőtől talpig úgy leirni, mintha csak jelen lettünk volna. — Hogy ollyannál, mint Gőthe, nem sokat lehet mulatni, elhiszem; hozzá minden világrészről sok ember jár, 's ha anygyal volna is, megunhatta már a' sok látogatást, 's hogy literaturáról, 's talán különösen a' mienkről nem ohajt beszélni, 's tudósítatni, — az szinte nem csoda: annyi szépet, 's remeket ösmer, hogy a' kezdőknél nem örömest mulat. Mindazáltal irja meg barátom, talál-e valami figyelmet nyelvünk iránt? Nekünk ugyan meg kell most még avval elégednünk, ha nemzetünk mutat néminemű figyelmet irántunk, de még is jól esnék tudni: ollyan nagy műbiró, mint Tiek, talál-e valamit dolgozataink között olvasásra méltót? — Mi mindnyájan igen nagy részvéttel vagyunk utazásához, ne vonja meg tőlünk tudósításait, 's ha magyar bort iszik valahol, emlékezzék rólunk. Újságjaink különben ezek: Stettner úton van, Kisfaludy föst, szegény Vitkovicsunk elhagyott — én pedig — heverek munka után

Vörösmarty.

153. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pakson 8ber 17^{én} 1829.

Kedves Barátom!

Miért nem írsz? miért halgatsz? már azt sem tudom ha élsz e? most halgatásod 'büntetéséül irok illy keveset, 's majd ha tovább is halgatgatsz, December elején Pesten megverlek, addíg ís Isten veled szeressed

igaz barátodat
Deák Ferenczet.

[Postabélyegző: Paks.]

[Cím:] Tekintetes Nemzetes és Vitézlö
Vörösmarty Mihály
Urnak, fel esküdtt Ügyésznek, és a' Tud. Gyüjtemény Szerkeztetőjének, tisz.

Pesten.

[Tört pecsét.]

154. SOMSSICH PÁL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Sárd 8^{h} novbr. 1829:

Különösen tisztelt Drága Barátom!

Midőn imigy szóllítom meg egygyik Czímerét a' Magyar Literátoroknak, arra emlékezem, hogy én néhány esztendőkel ezelőtt Tisztelt Uraságodnak barátságos Társaságában, sok kelemetes 's reám nézve kivált a' Magyar nyelv tekéntetében igen hasznos órákat töltöttem: Ezen meg bízotság vezet ime e' lépesemre is, melyben egész tisztelettel megkérem Uraságodat, hogy ezen ide mellékelt versecskéimet, előbb meg rozstálván, vagy az Aurorában (:a' mit legginkább szeretnék:) vagy ha ez már kivolna nyomtatva, a' Tudományos-Gyüjtemény Ajándékiban béiktattni ne terheltessen. Ki egyéberánt, szíves Úri Barátsagában ajánlott megkülömbösztetett tisztelettel maradok

Tisztelt Barátom Úramnak alázatos szolgája
Somssich Pál.

Te és Én

(:Blummauer után.:)

Téged Márs visz vérmezőre
Éngem Amor ernyőben
[ernyőben jav. ebből: ernyőbe*m*]
Te bűszkélketsz Tetteidben
Én csak szelidségemben,
Téged Lovak kopogási
ébresztenek 's Trombiták
Éngem Gerliczék zengési
'S szerelmes Filomelák.
Te az ostromot Tűz-Vassal
kezded 's végezed Vérrel,
Én ostromomra csak halkal
igyekszem 's szelidséggel.
Te a' ragadó madárként
keresel csak prédákat,
Én a' szelid Galambpárként
édes! édes csókokat!
Levervén ellenségedet
bűszkén győzve hagyod ott
Megnyervén Én az enyímet
hódolok néki legg ott.
Te tettidet egy holt Márvány
fogja dicsőn hirdettni
Éngem sok élő maradvány
édesen emlegettni. S. S. Pál.

* * *

Hat betűből ál az egész
Álopotja nyúgtalan,
A ⟨....⟩ három elseje nélkül
A' mesterség hasztalan
Szer a' két utolsó mindég,
Az egésznek kebele ég.
Szép kis Lélek találj el
Tán Téged is érdekel!
(:Szerető, Szer, Tő.:) S. S. Pál.

NB. Ezen rejtett szónak, kérném, ha minél előbb leendő kiadását a' Hasznos Mulatságokban eszközölni méltóztattna; mert valamely interessáns tréfa nyújtott reá alkalmatosságot. — Nevem ily forma aláirásával *S. S. Pál.*

[Cím:] Franco á Monsieur monsieur Michel de Vörösmartÿ (tit. tit.) avec respect
á Pesth.
Ált adatik ⟨*kir. priv. Typographiájában*⟩ T. és Ñs Petróczai Trattner Urk. kir: priv: Typographiájában. —
[Egész pecsét.]

155. TOLDY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Berlín, November' 12. 829.

Szíves megemlékezését rólam, édes barátom, köszönöm. Az a' boríték, melly a' maga levelét hozta, hozta a' mi kedves Bártfaynkét is 's a' Jóskáét. Magának nem feleltem mingyárt. mert időt lestem, hogy az ide mellékelt Beitrágot írhassam öszve 's ezzel küldhessem levelemet; Bártfaynak nem, mert, ámbár nem tartozom az Ihlettek közzé, még sem akartam roszabb lenni nálánál, 's készűltem versben válaszolni én is, csak hogy időm' szűke miatt mindég készűltem, készűlök 's tudj' isten mikor jutok hozzá: addig is mondjon minden szépet neki 's a' mi tisztelt barátnénknak, az ő hitvesének 's ennek mondja-meg, hogy itt olly jó fánkot nem sütnek mint ő. Megengedem Helmeczynek, hogy távollétemben az én portiómat ő emészsze-meg. Istenem! ha köztetek lehetnék, édes, édes barátim! Melly szép estvéket töltöttünk együtt! Én, a' merre jártam, mindenütt jól, sok helyen pedig felette jól fogadtattam, de nemvolt pillanat, mellyben hozzátok vissza ne kívánkoztam volna!

Van e figyelem nyelvünk iránt? Erre a' kérdésre igen szomorú felelettel szolgálhatok. Azt gondolják mindenfelé, hogy nyelvünk a' tót anyának valami szegény leánya — 's evvel megelégszenek. Gőthe, úgy látszik, nem vett magának időt a' Handbuchot keresztűlnézni, 's Tieck legalább Drezdában létemkor még nem olvasta a' Blumenlését, ámbár

Cserhalomra figyelmessé tettem in specie, azt reménylvén hogy mingyárt elolvassa 's ha megint nála leszek, említeni fogja. Hogy második fele is fordíttatik, megmondtam neki 's azt is, hogy elküldöm néki kéziratban, a' mit, ha Tretter megállja szavát, meg is teszek, 's akkor nem válaszolnia lehetetlen lesz. Sürgesse Trettert, már ideje hogy elkészítse. Ha az idén itt lesz, reménylem, hogy szerezhetek neki itt nyomtatót; míg az egész kezeim közt nincs, nem foghatok semmibe. Most veszem észre, hogy illyetén dolgok mellé a' németeknek még hisztóriai commentárius kell, 's annak elkészítése is kiván időt. — Ilona mit csinál? Lesz e valami a' párizsi kiadásból? Irtam Károlynak is, hogy készítsen valamit, hogy a' tréfát végbe lehessen vinni. De korán végezzék-el magokban a' dolgot, hogy praenumeránsokat is szerezhessenek: mert én már Áprilisban leszek Párisban. — Bowring megint írt, Kopenhágából, 's nagyon sürgeti, hogy menjek Angliába. Atyám' levelét várom e' tárgyban, elébb semmi bizonyost nem mondhatok, ámbár legnagyobb reményem van, hogy rá fog állni. B. megigérte, hogy az angol-magyar anthologia' próbaíveit legközelebb ide küldi. — A' mi a' jelen küldeményemet illeti, kérdezze Horvátot, voltak e' Béla alatt már Minoríták, hogy parenthesisemmel bakot ne lőjek. Azt ohajtom, hogy a' deczemberi kötet ezzel kezdődjék; ha a' censor *egy szót* töröl, vegye vissza 's adja Bajzának, hogy az Kassára küldje; a' levél' portóját Bajza fogja akkor kifizetni. — Nagy nehezen várom az Aurórát, lesz abban megint sok szép magától és Károlytól. Gyurinak egy Scelta della poesia italianát hozok majd, mondja meg neki, 's azt is hogy csókolom. A' két németet detto, kivált *a kis Miskát*, de a' nagy Gyurót is; 's így többi barátinkat is!!!! Károly' feleletét nagynehezen várom. Legkedvesebb társaságom itt: Elek, ⟨*úr*,⟩ egy borsodi földesur, ki borait adja el; B. Wesselényi és nevelője Balog. Már közéjök vetettem egy Handbuchot — égnek. Isten tartsa-meg, édes barátom; 's emlékezzék meg rólam mindég olly szívesen mint magáról emlékezik

Feri.

156. SZENTMIKLÓSSY ALAJOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Erdő Tartsán, 1829. dec 9.]

Vörösmarty Mihálynak
Szives hazafiúi Üdvözletét
Szentmiklósy Alajos.

Milly szomoru hatást tett a' Nemzetre nézve Auróra' megjelenése, olly szent tűzű, 's tiszta lelkű Hazafinak, mint Te vagy, emlitenem se' kell. Ezen kedvetlen érzés eloszlatására, én illy czim alatt: „Koszoru a' Magyar költői világból hódolattal a' Hazának" egy Zsebkönyvet közre ereszteni kivánnék. Tőled, mint a 'Haza' első Müvészétől legtöbbet várnék. Minap egy szép plánt közlöttem veled Döbrentey Barátom által. Ird meg, vagyon e kedved, 's időd annak kivitelére? Ha Bajza, 's Szenvey, kiket nagyon becsülök, segitenének, fölötte örvendeznék. Az első mennyire megsértett, Te magad legjobban tudhatod; de ott, hol a' Nemzet' dicsősége forog kérdésben minden mellékes tekinteteket félre vetni szükséges. Fűlébe sughatod neki, hogy ő ugyan derék költő, de nem műphilosophnak született. Hogy Ellenem, 's Kisfaludy ellen nem reméllett megbántásaiért magának elégtételt vőn, mindez azt festi előttem, hogy ő *magyar gavallér*, 's ezen gondolatban minden kedvetlen érzésem elenyészik. Mennyire szerettem én őt Toldyhoz irt Levelemből tudhatja, szeretem mint költőt jelenleg is, de olly pályán ragyogni ne akarjon, mellyen töviskoszorunál egyebet nem arathat.

Csak arra intsd költőinet, a' német mélységet ne keressék. *Elsüllyedni* nem szép kín; de a' fátum' bár melly csapásai alatt is magunkat erőben fentartani, ez *magyar character*. Érzette ezt Gőthe is, 's ezért a' mélybe, emelő szellemet önleszte, 's innen van, hogy Szomor Játékai annyira kedvesek. Egyetlenegy esetet tudok hol a' mélyet magyarnál is föltaláljuk, t. i. az alázatban az Isten, és Haza iránt, melly utóbbi édes nevezet alatt a' Fejedelmet, 's az Országot együtt véve értem. Bizonyítják ezt imájink, 's könyörgéseink, bizonyitják az Ország' Gyüléseinek Actáji, 's közönségesen bevett

Tiszti tollunk. A' Magyar minden szépet egyesít magában, ennél szebb, 's dicsőbb Nemzet nincs a' Világon.

Én Journaliszt lenni nem akarok, megtévén a' szükséges áldozatot, elébbeni nyugalmamba térek-vissza. Csak arra kérlek Benneteket, ne vegyétek tréfának, a' miket mondok. Ha csupán személyes megsértések forognának kérdésben, magam is szevetkeztem volna. A' gúnyászkodásra nekem nagyobb erőm 's tehetségem van, mint eleve gondolom vala [jav. ebből: *gondoltam volna*]. De egyenes lélekkel megvallom Neked, hogy ezen méreg' készítése nagyobb lélekgyötrődésbe kerül, mint elnyelése.

Meg fogsz engedni, hogy Te hangon szóllítalak, annak viszonzását Tőled is elvárom. Egy köz anyában, a' Hazában, rokonok lévén minnyájan, illő hogy testvéri szeretettel öleljük egymást, 's összecsatolt válakkal igyekezzünk előmozdítani a' köz jót, köz virágzatot. Költőink Augustusává a' mint látszik a' Haza lett. Ennek fölötte örvendek. Költésünk' aranykora közelget. A' szomoru Aurórát gyönyörű, 's víg Napfény váltandja-föl. Élj, 's szeress!

Erdő Tartsán. Dec. 9^{kén} 829. igazszívű barátod
SzentMiklósy Alajos.

157. CSÁSZÁR FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Zágráb, 1829. Dec. 23.]

Tekintetes Úr,
Nagy Érdemű Hazámfia!

Minthogy a' Fiumei Magyarcathedrára jelentett concursus miatt a' Szentistváni Törvény napokra Pesten megjelenhettem; — 's egyszer'smind kezdett dolgozásomat, — „az Esztergomi Érsekek' ösmértetése Sz. Istvántúl fogva az ujabb időkig" — még csak a' 14-ig századig végeztemaddig is, mig a' jövő szünnapokra Pesten személyesen tiszteletemet tehetem, bátorkodtam ezen alkalommal a' Koszorú számára néhány csekély dolgozásimat, által küldeni; — Minthogy pedig Zágráb — a' Koronával egyesült Horváth s't

Országok fővárosát, olly kevessé ismerjük, szándékom, ezt-is közleni; Tek. Stajdacher Úr Váras birája szivessége által már több ok leveleket birok, — Most a' Sors Fiuméba intett, addig-is, míg a' kinevezés megérkezik, — ha csekély tehetségem által miben szolgálhatok, örömmel teszem; — minthogy pedig csekély és bizonytalan jövedelmem nem engedi, hogy folyó-irásainkra praenumerálhassak, ezt fájdalommal abban hagyom; — a' mi ez évit illeti, — ne tessék gondolni hogy róla megfelejtkezem, de mi tagadás benne, — a' füstbe múlt remény, a' Zágrábi Cathedra megnyerése eránt, 's finánciám rossz állapottya Tek. Uraságodnál türödelemért esdeklik; — bár már állapotom bizonyos véget érne, hogy mint hazafi a' literaturát gyenge tehetségemmel mozdithatnám! —

Vagynak most még több versetskéim, mellyeket azonban akkor szándékozom beküldeni, ha a' Redactiónak figyelmét a' jelen valók megérdemlik; — idővel, szebbeket 's jobbakat Tek. Úr; — addig-is fáradságom jutalma: a' Redactio' figyelme!

Olly messze Honomtól, 's felőle és literaturája felül semit sem tudni fáj; — ha Tek. Úr szives barátsága — a' Posta porta mellett — folyóirásával gazdagítana, örökös hálára kötelezne.

Ki-is midőn ezen alkalmatosság által Tek. Urnak egy pár sorral való tudósítását elvárom, vagyok Zágrábban Decemb. 23^{án} 1829.

a' Tek. Urnak

alázatos szolgája
Császár Ferencz
A' Kir. Tábla Hites Jegyzője.

158. SZEMÉRMES JÓZSEF VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Karlowicz Decz 26^{kán} 1829.

Tekintetes Úr!

A' háladatosság Poétává akar tenni. — Miólta a' végzés ezen magyartalan világba vetett, a' Soproni Magyar Társaságból, külömben is szomorú lelkemet, egy igen érdemes Tanítóm-

nak, Benkának halála keserítette; 's én keserveimet (:mellyeket elnem fojthattam:) dalba önteni megpróbáltám. — Poëtai érdemei csekélyebbek ugyan, mintsem hogy a' Koszorúban helyet foglalhatna; de a' meg bóldogultnak virtusai némű-némüképpen még is méltóvá teszik arra azt. Azomban egyedűl Tekintetes Uraságodtól fog felvétele vagy kirekesztése függeni. Ha mindazonáltal az első tellyesűlne, bátorkodom kérni Tekintetes Uraságodat hogy az minél elébb történjen meg, mert a' meghalálozott, már régen az Egieknek mulatoz. Azomban itt sem imponálok. — Jobban felvidámítottak a' Serbus Köznépdalok, csak hogy nem erthetek egyet magammal, vallyon egyedűl mértékre vagy egyszersmind Cadenciákra is szorítsam [jav. ebből: szorítsa*k*⟨.⟩] fordításomat; minthogy ezek mind danoltatnak a' Serbus néptől. Tanátsot magamon kivűl, senkitől sem kérhetek, mert ezen tájon a' Magyar igen ritka, kivált a' tudós Magyar. Ha Uraságod kisegítene ezen kételkedésből, igen lekötelezettnek érezném magamat. Próbáúl közlök egyet, a' többit ha merném, jövendőben fognám [jav. ebből: fog⟨.⟩ám] beküldeni.

A' mosdó Leányka.

Mosdott a' Leányka, mosta képit
'S' mosdás közben igy beszélt magában:
Orczám! ej ha tudhatnám előre
Hogy rád vén legény fog nyomni csókot,
Elmennék a' zőldelő tetőre,
'S ürmöt szednék a' zőld hegy tetőjén
'S vízet szürnék keserűt belőle,
Azzal mosnám minden reggel orczám;
Hogyha vén akarna csókot adni
Ajkának keserű lenne orczám. —
Ha tudnám hogy ifju csók fog érni,
Elsietnék a' zőld kert ölébe,
Szagos Rózsát szednék öszve benne
Szagos vizet facsarnék belőle,
'S azzal mosnám minden reggel orczám:

Hogyha ifjú készül csókot adni
Kellemes szagú lehessen orczám. —
Jobb sétálni ifjuval tetőkön,
Mint öreggel fényes udvarokban;
Jobb kemény kőn ifjuval nyugodnom
Mint öreggel selyem ágyban hálnom!
Az aláirás csak ez legyen. Sz. J.
Kárlowiczon.

*Benka halálára.**

Dicső Lélek, bóldogabb honodnak
Fénykörében üdvöz légy nekem!
Ott Angyaldal bére virtusodnak,
Itt szültével múló énekem;
Melly mint a' húr' reszkető szelével
Létesült hang elhal hirtelen,
'S véle élted minden érdemével,
Eltemetve lesz tán szüntelen.

Mert bár a' jelen század' szakában,
Edes emlékednek rejtekűl
Sok szív megnyíl, több évek' sorában,
A' hű szív is egykor sirba dűl:
Akkor a' felejtés' bús homályát
Messze űzze fájdalmas dalom,
Elmellőzze nagy neved' halálát;
Zengőjét bár fedje sirhalom.

Mert mihelyt a' hírnek gyászszavában
Búsan hallám veszted' hangzani,
'S réműlt lelkem' első bánatában
Könnyim kezdtek szétpatakzani:
Esküvék: hogy fényes érdemednek
Emlék kél majd egykor ajkamon, —

* Benka Ádám, a' Mező-Berényi Evang. Gymnasiumnak érdemekkel tellyes Tanítója 's Rectora, meghalt Febr. 20kán 1829dik Eszt.

És Te hallád fényén szép Egednek —
Létesülj hát eskü lantomon! —

Néked a' dicsőség' templomában,
Nem rangodnak fénye szűlt helyet,
Ifjuságod' első hajnalában,
Küzdve kezdéd már az életet;
Hév kebledre szomjasan szorítád
Zőld korodnak szép pillantatit,
'S a' jelennek szorgosan szakítád
Hirtelen muló virágjait.

Minden órád' zajtalan magánya
Jót teremtve szállt át Lelkeden,
Bár a' szükség' tenger árja hánya
'S tüskét plántált szép ösvényeden;
'S bár a' súly miatt sinlődve jártad
Élted', bajt hordozván vállaid,
A' tövisek' sértését kiálltad
Vérpatak festé bár lábaid.

'S merr' [jav. ebből: merre] az éjszak' oskolái állnak
Bölcs Minerva' lantos képivel
'S minden szomjast nectárral kinálnak
A' bőlcsesség' égi nedvivel:
Tenger bajnak zajgó ellenére
Arra tértél lelked' vágyival,
Míg a' nectár ajkaidhoz ére,
'S félistenné szűlt varázsival.

'S midön a' hont újra üdvözölted
A' kedves hon' szép irányait
A' főbb rangok' fényeit kerülted,
Nem szomjúzva, mint sok, pólczait.
Erdemednek tellyes érzetében
A' rangok' legszebbjét képezéd,
S' képzetednek csalhatlan hitében
Napjaid' magányba rejtezéd.

'S mint a' hajdan század' lantosához
Hellas' népe meszszünnen todúlt
'S bájos éddel tévelygő dalához
Durva lelke gyengéden simúlt
Úgy siettek meszsze főld' öléből
Hozzád ifjak, éltök' reggelén
Hogy fény áradjon széllyel tüzéből
Láng elmédnek, lelkök' éjelén.

Es Te nyílt karokkal üdvözölted
A' sereglő vándor ifjakat
Öszvegyűjtéd számosan körűlted
'S meg nyítád az édes ajkakat;
'S hah nyelvednek ékes hangozása
Mint csatolta hozzád a' kebelt
Minden szózatodnak elhalása
Lelkeikben [jav. ebből: lelkei*n*kben] új életre kelt.

'S mihelyt a' nap főldünk láthatárán
A' felhőt érő bérczek között
Bíborát feltüntetvén, sugárán
Szerte újabb éltet [jav. ebből: *fény*] öntözött:
Bétértél az ifjuság' körébe
Bőlcsességed' magvát hinteni,
Míg Apolló Thetis' lágy ölébe
Fáradtan tért nyugtot szerzeni.

'S bár nyugtával minden főldi élet
Minden művnek zajja elhala
Hah Te nappá alkotád az éjet
Néked a' féléj hajnal vala.
'S bár a' látkört éj homályi rejték,
Bár övezték Phoebus' fényei
Egyre folyt orczádon a' verejték'
Fáradt tested szűlte cseppjei.

Akkor is hogy életed' világát
A' feléd jövő halál' kezén

Halvány szinnel haldokolni látád
Vég-erővel még tollat vevél
Véle, hogy míg fáklyát szűn lobogni,
Értelmedhez egy cseppet tehess,
És az ifjuságnak, melly zokogni
Fog feletted, hasznot hintegess.

'S még alig kezdé fagyos kezedben'
A' toll, nedvét szélyel önteni
Napsugár nem szállt többé szemedbe,
És a' fáklya megszűnt fényleni;
Mert mit írni szántál, Földieknek
Tiltva van tán tudni itt alatt
'S már Te félig Egi- Egieknek
Tán leírtad vólna titkokat. —

'S felkelt a' nap felhők tengerében
Úszva, és az ifjak gyűltenek
Hah de jaj hangzott a' lég-ürében
'S réműlt szívök jéggé hűltenek.
Mert a' sejtés, — hah attyok' halála'
Bús sejtése lelkök' álthatá
És a' sejtés gyász valóra vála,
Mert őt csendes álom ringatá.

Álom! több hajnalra nem derűlő
Béke éjeleddel fedjed őt,
Fed a' földön szüntelen hevűlő
Jámbort, a' Plátói szenvedőt! —
„Ifju lelkek nem foly hű Vezértek'
Ajkán bájhang többé itt alatt"
És az ifjak némán viszsza tértek
Könnyözönnel fedve arczokat.

'S én ki keblem' forró bánatával
Nem tanúltam némát játszani
Megpróbáltam lantom' szózatával
Kínom árját párositani

'S bár a' lélek kész vólt nagy nevednek
Benka! újra éltet szerezni,
Engedj meg gyengén zengő hívednek
Hogy nem tudta méltán festeni.

S. J.
Kárlowiczón.

[A levél harmadik oldalán, a versek mellett, a következő sorok vannak írva:]
Ha talán irni kivánna Tekintetes Úr a' mire alázatosan kérem, csak igy méltóztassék addressálni:
Josepho Szemérmes S. S. Theologiae Candidato
abzugeben beym Herrn v. Geresits
Director des griechisch u. ung. Gymnasiums
Carlowiczii

159. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FEJÉR GYÖRGYHÖZ

[Pest, 1829. novembere után.]

Minekutána a' T. Gy. Olvasói Portugaliai Henrik eredete vitatását ⟨*unni kezdik,*'⟩ gyaníthatólag megunhaták, 's e' legújabb értekezésben az értelmes olvasóra nézve semmi új, a' nehéz gondolkodóra pedig zűrzavar hárulhatna ⟨*származhatnék*⟩ inkább mint ⟨*föl*⟩ világosodás, de azon fölül ⟨*pedig*⟩ attól is lehetne tartani, hogy a' megtámadott Luczenbacher felelettel, 's arra Nagyságod ismeretes irói készsége ismét felelettel állhatnának elő, ne hogy a' dolog végtelenre huzódjék, a' T. Gyüjtemény számára beküldött értekezést ezennel vissza küldöm, a' legnagyobb köszönettel veendő, ha ⟨..⟩ Nagyságod ösméreteinek kifogyhatatlan tárából egyéb akárminemű munkájával bennünket, 's a' hazát megajándékozni jónak tartandja. Marad [A szó többi betűi beleestek a levél levágott vagy levált szélébe. A teljes szó ez lehetett: Maradok] illő tisztelettel

[Vörösmarty.]

160. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁBIÁN GÁBORHOZ

[Pest, 1829.]

[A levél csonka, felső része kivágva, csak az alsó maradt meg.]
[Első oldal:]
undorodást, és pöködelmet szerez: muzsám még csak ama' Varga inashoz hasonlítható, ki gazdájának bort vivén azt mindenek' láttára al nyilatából bekénfüstöli, hogy eczetté ne váljék. Dixi.

Ugy hiszem, mint te, mind én megelégedtünk, 's leveleink ezentúl sem lesznek a' híg gyomrú csecsemőnek sárga lepedői, hanem abroszai a' bölcseségnek, az elmésség csótárai, 's csak néha daróczai a' gonosz hírre fölébredt káromkodásnak, leginkább pedig puha pamlagai az ábrándozó rózsaszerelemnek; mert mi rózsább, mi boldogítóbb annál? A' ki nem szeret, vagy soha sem szeretett, olly szegény, hogy élete minden ⟨*fe*⟩ tartalmát od' adhatná egy szerelmes sörke' sohajtásaért, 's még akkor is véghetetlenűl nyerne a' cserében. Barlang a' világ barátom, 's benne zsiványság az élet szerelem nélkűl; én félig már a' zsiványok közé tartozom, unója a' leányszív

[Második oldal:]
ból jőnek, mint hajdan amazok. — De hogy szavam teljék, más munkába kapok, méltóba hozzád, 's hozzám. Lássad!

K.-czyra, dicséret.

Lelked beteg, 's a' költés benne gyöngy,
Jól érts meg: nem csigából drága gyöngy:
Fagyöngy a' legsiványabb csertetőn,
Madárfogó a' gyermekek' bogain,
'S a' légyvadászok' vesszején ragasz.
⟨*S ha pinty az érzet, légy az*⟩
'S ha légy az érzet, pinty az értelem:
Fogolylyá tettél lelket, és szivet;
Örűlj nekik jó költő, költsd el őket.

Ez kezdete megtérésemnek, láttass te is már valamit, hadd tudjam, hogy te vagy; mert előbbi leveledből meg nem ösmertelek, ollyan szörnynyé változtatott a' csapodár Múzsa. Ha irsz, én felelek. Isten velünk! — de nem Gróf Zrinyi Miklós, hanem csak, sőt csak legcsakabb

Vörösmarty.

Ujság semmi sincs.

161. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár, Január 23án 1830.

Kedves Miskám!

Ha a' Gyüjteményben nem látnám, melly hatalmasan üldözöd ma is Kladni nemzetségét; azt kellene hinnem, rég Elyzion déli völgyeiben heverészel valami Imádott' ölében; mert reám nézve magadat már régóta ugy viseled, mint e' föld szinéről más regiókba elköltött Lélek. Én hasztalan várok, a' várást hasztalan szaggatom meg felszólításokkal; — feleletet tőled nem kaphatok. Azt hidjem-e, hogy a' 1829ik év végeztével, végződött köztünk a' barátság is? Erre nekem, mert Nagy a' dolog, Nagy hit kell; azért gyanitásaimban nem hirtelenkedem, hanem elvárom még ha e' levelem szerencsésebb leend-e nálad, mint az előbbi kettő, mellyet válasz nélkül hagyál.

Csókollak és vagyok barátod
Fábián.

162. KELEMEN JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Kolozsvár, 1830. jan. 27.]

Tekintetes Redactor Úr!

Egynehány ifju Barátaim' társaságában Kiadott Áglája czimü Vers-Gyüjteményből, az összel T. Professor Vajda Pál Úrtól küldöttem vala egyet a' Tekintetes Redactor Úrnak is, mellyet, gondolom, kapott is. Említett Előpróbánknak kedvezőleg fogadtatása többre bátorított. A' nagy világból

ollyan Iró-Tagokat nyerék meg Ügyemnek, kik férjfias, nyomos munkáik által a' nevezett Gyüjteménynek több felemelkedetséget, becset fognak adni. A' mi különböző és egyedül a' szép Literaturát tárgyazó munkákat a' tisztelt Férjfiak barátságoson tettek le kezeim közt, abból nyomtatva egy 16. 17. ívnyire telő II^{ik} Kötetjét szándékom kiadni Előfizetés utján, egy példányra 40. pengő frt. véve fel, az említett Áglájának a' jövő Junius' elejéig. Az Áglája nevezet, ha görög eredetét vesszük is, ugyan is szelíden fénylőt ragyogót teszen, talám nállunk nem czélaránytalan, ha az igyekezet a' névnek megfelelhetne.

Erről egy Előfizetési Jelentést küldök is Bécsbe T. Márton Jó'sef Urhoz, mellyben az Előfizetést felszedő Urak' neve és Lakása is fel van téve. Ott nekem szelíden kelle szollanom: mert Erdély, ámbár egybedugott kézzel áll is, azt hiszi hogy munkálódik a' Literatura körül: csak hogy — risum teneatis amici! — nyomosabban és a' nyelvet nem rontva!!! Ki kell vala mondanom mindent, a' mi kedvetlenít; de most elsőben czélarányosabbnak látám csendesnek lenni. A' Tekintetes Redactor Urat tehát azon kérem méltóztassék ezen Gyüjtemény' megjelenéséről a' Tud. Gyüjtemény' legközelebb megjelenendő kötetjében említést tenni, és Erdélyről úgy szollani mint érdemli. Talán a' szégyen és szapullás, hogy olly oláhoson tegyem ki, tesz valamit. A' Redactionak küldeni a' kijött Gyüjteményből legszentebb kötelességemnek ismérem. Magamat ajánlom tapasztalt kegyébe és maradok A' Tekintetes Redactor Úr'

Kolo'svárt. Jan. 27. 1830. mélyen tisztelő szolgája
Kelemen János mtk.
Kolo'svári Réf. Kollégyom' Könyvtárnokja.

[Cím:] Ügyvéd és Tudományos Gyűjtemény' Szerkeztetője:
Tekíntetes Vörösmarty Mihály Úrnak
alázatos tisztelettel
Pesten.

Pest. febr. 1. 1830.

Kedves barátom uram!

Csodálkozni fog talán, hogy én, ki szomszédságunknak még semmi hasznát sem tudtam venni, most ezt a téli látogatást teszem; de egy fenforgó ügy, melyhez barátomat is részvevőnek szeretném csábitani, emlékezetembe hozza kötelességemet, mely szerint válaszszal s köszönettel tartoznám a rég megküldött könyvért; én azonban a válasz helyett levelet irok, melyre választ várok. Barátunk, Bajza, külföldi szinjátékokat fog kiadni, — jókat jó forditásban, s előfizetés helyett az actiákat gondolta ki. Egy actia 20 fr. v. cz. s az actionarius két vásár mulva a munka megjelenése után vagy pénzét 4 frt kamattal fogja visszakapni, vagy ha inkább akarandja pénz helyett példányokat 30 frt váltóig, s igy mivel egy példány egy forint pengőn fog árultatni, 12 példányt kap, vagy pedig kész pénzen fölül egy példányt, ha avval a 4 frt kamat helyett megelégszik. Nem volna-e kedve barátom uramnak actionariussá lenni? A pénzről bizonyossá teszem, hogy el nem vesz. Igen kérem barátom uramat, tudositson minél előbb, mert a munka már-már sajtó alatt lesz, s tán a jövő vásárig kiszabadul. Minden kötetben egy vig- s egy szomorú-játék lesz, s az elsőben a darabok: Lessing Emiliája Kazinczytól s egy német vigjáték Bajzától forditva. Az ebből leendő nyereség alapul fog szolgálni a többi kötetek kiadására.

Szegény *Virágot* eltemettük. Halála mint többnyire minden literatoré, rettentő például szolgálhat mindennek, ki az ügyefogyott magyar literatura kopár mezejére az élet utjáról eltévedni elég boldogtalan; ha az ilyet valami rettenthetné. Szegényül s elhagyottan halt meg, egy-két jó barátja segitette, tehetősb ismerősei nem ugy, a hogy illett volna. A gyermeklelkű öreg mindenét elajándékozta, vagy meglopatott; mert gondviselő nélkül élt gyámtalan öregségében, s szükséget csak azért nem szenvedett, mert egyszerű bölcs élete kevéssel elégedő volt. Az éjjel, hogy a gutaütés eltehetetlenitette, *tyukja* fejénél ült, *kutyája* mellette az ágyon, s *macs-*

kája, rajta járt. Ezek voltak őrállatai az emberektől elhagyottnak; s mint mondják egy *összerágott* czinkanál hevere székén, melylyel hihetőleg orvosságot akara bevenni. Az ajtót házasszonya úgy törette rá éjnek idején; de még akkor is szüken, utóbb pedig már későn jött az orvosi segedelem. Ő nem vesztett; de minket bánt sanyaru halálának meggondolása; vagy nem elég szomorú tünemény-e magában is a halál, hogy annak különös körülmények által még ijesztővé is kellett válnia?

Barátja
Vörösmarty.

164. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad, Februar 13án 1830.

Kedves Miskám!

Hallám szavadat, a rég várt szózatot! és már most Jákób Patriárkával együtt örömmel mégyek a' sirba. Csakhogy igy vagyunk; a' többi mind jól van. Nem bánom én, ha rossz levéliró vagy is, ha rovást nem akarsz is tartani; csak valami úton azt tudasd velem időnként, hogy élsz és élésemet is tudod. Azért hát Békepohárra nincs ugyan szükségünk: de más poharat még is szerezz magadnak; mert a' jó Magyaráti Ürmös nálam számodra egész hordóval áll készen. Felküldtem volna régen; de még illy kisértő portékához eddig biztos alkalmatosságot nem találtam. Mihelyt ahoz szerencsém lesz; azonnal látni fogod, hogy Igéretem nem puszta szóból, hanem tele hordóból áll.

Kontod kijövetelének örvendek; és ha módomban állana, a' hozzá szükséges 20 *Actiát* mind magamnak tartanám. Ennyi tőlem nem kerül, hanem egy Actiát nem venni haza és barátság elleni véteknek tartanám. Egy Actia hát az enyém; 's hogy az értte járandó 20 forintot minél előbb kaphasd, annak kezedhez leendő lefizetése iránt már T. Bohus Urnak e' mái póstával irtam is; tőle a' pénzt minden órán venni fogod.

Pestre mikor megyek? Elébb nem, mint a' jövő Aprilisban, de akkor bizonyosan. 13án akarok indulni, és egyuttal hazámba is elrándulni; hol Szt. György napkor mulhatatlan familiai dolgaim lesznek. Akkor látlak benneteket Pestieket; de addig még róvjál egy levelet, legalább a' rovásra; melly környűllállásos legyen, millyen te tőlem szeretnél.

Én még nem fogytam ki a' papirosból, de ki az időből, mert a' mai postára hat levelet kell készítenem; azért megbocsáss ha ezen a' lapon és nem az utolson csókollak

barátod
Fábián.

165. TOLDY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Göttinga, Februárius' 18. 1830. éjfél után.

Vörösmartynak.

Édes barátom, megint valamicske, fogadd szívesen. Ohajtásom az, hogy a' 3d. kötet vele kezdődjék; ha nem lehet, legalább még is a' 3dkötetben találjon helyt. Igy igaz fog maradni a' mit az előszóban mondottam, mert a' Journal' 2d. kötete csak Április' közepe táján lesz Pesten; a' TudGy.' Márcziusi fűzete pedig még Márcziusban jő-ki. Ott lehetett volna az még a' februáriusinak számára is, mert utolsó Januariusban készen voltam vele 's letisztázásába fogtam már, de aztán annyi mindenféle elrendelni valóm volt, levélirás, számtalan bucsu-látogatások, némelly invitatiók — hogy nem maradt időm többé ⟨*az*⟩ Berlínben a' leirásra. 'S itt is csak tegnap éjjel 's most irhattam, mert nappalaim, a' mint elgondolhatd, egészen el vannak foglalva. — Reménylem pedig, hogy individuális érzésed miatt ettől a' darabtól csak meg nem tagadod a' felvételt; ha igen, úgy küldd-el egyszeribe, Ellingernek, postán, ráírva a' boríték' hátuljára nevemet, hogy E. kiváltsa, vagy pedig add Bajzának, hogy ezt tegye. Tudom, a' fordítások a' TudGy.' határain kívűl fekszenek, de ez kéziratból van fordítva, 's pedig mellyet a' szerző ezen czélra közlött, a' mint az előszóban megmondtam. Az áprílisi kötetre sehogy se hadd, mondom inkább

Ellingernek — Azonban úgy szeretném ha Neked 's Károlyinak tehetnék vele szívességet. Talán lesz időm Londonban vagy Párizsban megint valamit küldeni. Rajtam legalább nem fog múlni, csak legyen idő 's alkalom. — De Nb. 1.) vidd el ezt Bugáthoz, kinek kedves levelét nagy örömmel vettem, tiszteld, 's kérd nevemben, hogy a' következendőket ne sajnálja suppleálni: pag. 6. és 9. hézag van hagyva a' *scabies'* magyar nevének, persze termino norologico; ugyan pag 6. és 9. előfordúl a' *kéneső* in Mercurius; e' helyett álljon a' facultás' elnevezése a' taxa medicamentorum szerint. Igy pag. 7. *belladonna, nitrum,* ha más neve van, tétessétek oda. Pag. 7. *belladonna, salétrom* előkerűl az *amaurosis* pag. 9. az *obstrursio,* ezek helyett is jó, ha magyar szó állhat. Pag. 7. a' *görcsköhögés,* tussis convulsiva, épen nem tetszik; valamint ugyan ott nem az *elvonó* pro *derivans,* és ismét *ott* és p. 9. a' *feloldó* szer pro *solvens.* Tudja isten, elhagyott minden szófaragási talentum. Ezeket Bugáttal minél elébb közleni akkor se feledd-el, ha Kassára menne a' darab; de csak el ne késsél vele. 2) A' censurát Lenhossékra kell bízni, Drescher törűl. Jó volna, ha Bugát írna néki 's kérné hogy ne tartóztassa magánál, mert a' szedő vár rá. Ha törűlnének, nincs egyebet tenni, mint pausákat.

Berlínben a' „Societaet fűr wissenschaftliche Kritik" melly a' most nagyon divatba jőtt „Kritische Jahrbücher der Lit"-t adja-ki 's tagjai közt németországnak sok nagy embereit bírja (Gőthe, Schlegel, Streckfuss, Hegel 'stb.) — az én legkisebb személyemet is tagjai közzé számlálta, nyomtatott levélben, 's a' Jahrbücherek' Januáriusi fűzetében már hirdette is. 60 ftot kapok egy ívért. A' Blumenlését Prof. Hotho revenseálja, ugyan azon folyóirás' számára. Készakarva nem ismerkedtem-meg vele, hogy részrehajló ne legyen. — Január' 29. Berlínben az angolház' szálájában nyelvünk' alkotmányáról, tulajdonságairól, történeteiről tartottam egy praelectiót; Raupach is a' hallgatók közt volt, 's meg nem foghatta, egy magában rövid szótag mint lehet positio által hosszu; azonban a' nyelv' hangja neki tetszett, úgy mint mindnyájoknak. A' jelenvolt orientalisták nagyon meg voltak lepve, mikor a' táblán demonstrálgattam a'

ragasztékokról való tanítást. Hisz ez ollyan nyelv mint az arabsz nyelv, kiáltoztak. — Szembe dicsértek, ez semmi; de aztán 3d 4d kéz által hallottam némellyeket, a' mik vigasztalásomra szolgáltak ⟨*hogy*⟩, 's a' miknek örűlhettem. Cserhalomból is olvastam nekik Tretter szerint. Sok helyt azt hallám susogni: Sehr schön. Élj boldogul, édes Miskám; nógassd Trettert; magad se heverj; köszöntsd barátinkat; én maradok ha tengerbe nem veszek,

hív Ferid.

Károlyit tiszteld. Mit csinál a' kis Szidi?

166. SEBESTYÉN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pápa, 1830. februarius. 22.]

Kedves Barátom Uram!

Tudom ugyan, hogy a' Recensiók és az azokra való Feleletek nem mindenkor kedvesek; de ezen ide zártt Feleletemet a' Tud: Gyüjteménybe még is felvétetni következendő okoknál fogva kérem:

1.) Ha a' Takáts Éva Vi'sgálatja az 1822ik Eszdei Tud: Gyüjt. Xik kötetében ki jött: igen illő és ígazságos dolog, hogy az arra akkor mindjárt hamarjában készített Felelet is ugyan azon Folyó Irásban ki jöjjön.

2.) Annyival inkább szükséges pedig ezen Feleletnek világ elébe jönni, mivel Takáts Éva az ő Vi'sgálatját, minden egyéb munkáival eggyütt (: Gondolatok a' Nap alatt — melly annyit tesz mint „Valami az ágy alatt":) most másod ízben ismét kinyomtatta,: és pedig

3.) ezen utóbbi Kiadásban ezen én Feleletemet *egy durva Feleletnek* nevezte; hogy tehát kí tessék ezen nyomtatásban is ki híresztelt állításnak valótalansága, betsűletem' szenvedése nélkül ezen munkám el sem maradhat. Külömben is

4.) A' mint a' Censor Úr aláírása mutatja, ez a' Censurán még 1823ik esztendőben keresztűl ment; de propter certum quoniam, éppen a' nyomtatás elől magam vettem vissza; és most éppen azon módon küldöm ismét meg, eggyetleneggy világosító jegyzést toldván végről hozzája.

5.) Ha már ekkor mind a' Censura — mind a' Redactio alkalmasnak ítélte e' Munkát a' Tud:Gyüjteménybe való meg jelenésre, reménylem Barátom Uram sem fogja azt vissza vetni. Annyival inkább

6.) mivel ebbe némely Dramaturgiai esméreteket is szőttem bele, mellyek bizonyosan nem fognak az olvasónak unalmat szerezni.

7.) A' vízsgálat alatt lévő Eredeti Játékokat Trattner Úr nyomtattatván ki a' maga költségén, ő leve azoknak tulajdonossává: a' mínthogy még most ís vagynak nála több eladnívaló Példányok; így tehát ezen Felelet' meg jelenésével bizonyosan a' még meg lévő Példányok kelendősége ís eszközöltetni fog. Végre

8.) Níntsen ezen Feleletnek semmi öszveköttetése a' Takáts Évával folytatott Asszonyi Pörrel. —

'Igy tehát mínden kérésem oda járúl, hogy ha Barátom Uram ís méltónak találja ezt a' Felvételre, legyen eszköz mínél elébbi megjelentetésében. Ha pedig ellenkező véleméñyel lenne, azon esetre még ettől az alkalmatosságtól kérem tüstént vísszaküldetni.

Barátságos közlés — nem pedig Cátói meg ítélés végett íde rekesztem egy kis Solemnitásra hamarjába és tsak plajbásszal írkált fírkált versemet ís, mellyet — nem én — hanem még az napon, a' Fő Nótáriusunk nyomtattatott ki.

Tisztelem Stettner Barátomat, 's hogy egy kis Literatori mosolyodásra kelhessen, tessék tudtára adni egy ide való tsíntalan Úri embernek játszíságát, melly szerént a' *Garde* Dame-nek, ezen Franczia szót *Likőr* substitúalta — Valóban Lik Őr!

Egyébaránt ki kérvén — és el 'ís várván a' barátságos tudósítást, külömböztetett tísztelettel maradok

Kedves Barátom Uramnak

Pápán Februarius 22^{kén} 1830.

ígaz barátja
Sebestyén Gábor.

167. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Fehérvár. 27 Febr. 1830.

Kedves Barátom!

„Győztem, lerázták czombaim a' fövenyt."
Itt legalább 8 actiát kapok; azonban mindenről hallgassatok; mig Pestre nem megyek, a' dolog köztetek maradjon.
Sietve irok, 's csak arra kérlek ird meg a' legelső Lotteriával, melly kedden indúl Budáról, késhetem-e még? Ha dolgaim nincsenek zavarban, szeretnék csak a' jövő hét legvégén indulni 's ujságúl vagy két ívet vinni magammal. Csokollak mindnyájatokat, a' Tonit actiákért akartam megkérni; de már magam csináltam. Károl a' hitelt szeretné olvasni, mondd meg Tóninak, hogy küldje el. Isten veled.

barátod
Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes Stettner György Fehérvár.
hites ügyvéd Urnak
Pesten.

[A levél hátán Stettner írásával:] Mart. 3d 1830.
[Pecsét kivágva.]

168. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Mart. 25^{én} 1830.

Kedves Miskám!

A' Tudományos Gyüjteményre, én magam, és Sógorom nevében fizettem elő, azomban én két példányt, sógorom pedig ugy hiszem egyet sem kap, kérlek tehát az egyiknek borítékjára Sógorom nevét tetest [!] által, hogy az is annak idejében meg kaphassa a' maga peldannyat, a' két első kötetet én által adom neki. —

A' Sogorom peldányának borítékára a' fel írás ez legyen:
Tekintetes Oszterhueber Jó'sef
Tábla Bíró Urnak
p.' Hahót. P. Sz Laszlón.

Most többet nem írhatok, mert kocsim ajtóm elott vár. Isten veled, szeressed igaz baratodat
Deákot.

[Postabélyegző: Szala-Egerszegh.]

[Cím:] Tekintetes Nemzetes Vörösmarty Mihály Urnak,
a' Tudományos Gyüjtemény Szerkeztetőjének tiszt.
Pesten.

[Egész pecsét.]

169. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár, Mart. 26^{n} 1830

Kedves Miskám!

Leveledet folyó hónap' 13áról, vettem. Hogy levéliró, ha nem rossz is, de igen fösvény vagy: azt annak kései érkezése, ritka és még tetemesen meg is herélt sorai bizonyitják, — és e' részben, ha ugy kivánod, neked tellyes igazságot adok. Azonban baráti kinyilatkoztatásid mind e' mellett is ugy megnyugtatnak, hogy e' fösvénységed által magamat ezentul kedvetlen gondolatokra ragadtatni nem engedem.

Borod minél elébb kezedhez megyen. Tudom, hogy csak mellyed és nem gégéd áhitja azt; és hogy róla csak azért irsz annyit, mert a' negyedrész ivet, mellyet levélnek felszabsz szeretnéd te is mint más becsületes ember, betölteni. Azért e' részben balitéletet nálam ne sejts.

Kontodnak megjelenését kiváncsian lesem. Az aláirást reá legközelebb megpróbálom, 's annak idejében a' kimenetel felől tudósitalak. Hanem az különös előttem, hogy Actiámat most is várod; és még nem vetted; mert én azt első felszólitásod után nyomban assignáltam oda fen Bohusnál, és ő már rég' azt irta nekem, hogy a' 20 Vfrtot valósággal kezedhez küldötte légyen. Ha még nem vetted,: a' pénz bizonyosan

Bohus komornyikjánál hever, 's őt a' végett minden magad compromittálása nélkűl bizvást megszóllithatod.

Soraidat, mellyekben irod, hogy Gyuri háborút viselend, nem értettem, mind addig mig leveled elolvasása után, a' Hazai Tudósitásokéhoz nem fogtam. Ezeket felnyitván, itt találom a' szörnyű Manifestumot! E' furcsa; 's a' kilencz Muzsákkal együtt én is mosolyogva várom a' dolog kimenetelét. Én az illy tentarontó csatákban gyönyörködöm, midőn űgyes kezektől viseltetik. Itt pedig, ugy veszem észre, hogy a' kűzdő felek alkalmasint méltók lesznek egymáshoz, s' derék két Csákvári Kolompos ütött öszve. Ki legyen az a' Cserneczky, nem tudom — nem ismerem; de Stylusa nem megvetendő. — No én szépen megjárám! épen a' minap egyenesen Gyurit kérém meg, hogy a' hirdetett Magyar Convers: Lexikonra Vigándnál számomra praenumeráljon, E' tudatlanságom annak tulajdonitsátok, hogy még e' jelen évi Tudományos Gyüjteménynek egyik kötetét sem láttam.

Egy hasonló harczba nagy kedvem volna magamnak is keveredni; ha a' tárgy kényes volta miatt attól nem lehetne tartanom, hogy a' nemzet- és ember-just tapodó gyalázatos Censura Manifestumomat közre kelni nem fogná engedni. Én azt a' krumpli fejü németet szeretném egy kicsit megfingatni, ki a' minap e' czím alatt „Die Biene" egy új német ujságot hirdetett ki. Hirdetésének nevetséges duzmadtságát nem emlitvén, rettenetes a' szemtelenség, mellyel a' Német nyelv és Német Muzsák mellett, a' Magyar földön mint hivatlan Apostol kiállani mer. Beszédéből az jön ki, hogy a' német ujságban minden Magyarnak gyönyörűséget kell lelni, mert külömben miveletlenséget árúl el. Hát azon gúnyoló bizakodásáról mit mondjak, mellyel hirdetménye végén, a' Magyar földön honnozó Német Muzsák áldásait magának igéri? Az illyen gyalázatokat nem kellene ám szó nélkűl hagynotok-néktek, kikre mi kenyérkereső nép, a' Nemzet nyelvének és dicsőségének védését biztuk!

Csontos soha nevének jobban meg nem felelt, mint most; mert Sz. Dávid sem volt csontosabb midőn a' 102ik zsoltárt irta, mint ő most. Az ősszel Debreczenbe volt valami perek végett; ott egy Szinjátszónéval levet szűrt, és haza jöve

sipval, dobval, trombitável! Már három hónapja, hogy az ágyat nyomja; életéhez reménység sem volt; de csak ugyan ált ugrá a' veszedelmet, 's most lábbadozó állapotban vagyon.
Csókollak, 's ha irsz, örülni fogok annak

barátod
Fábián.

170. ÉDES GERGELY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Kup, 1830. ápr. 23.]

Tek. Urak!
Érdemem felett való Jó Uraim!

Imhol a' Szép Literatúra', vagy—is a' Tud. Gyűjteménnyel járó Koszorúnak teljesítése 's ékesítése végett küldök eggy olly virágot, mellyel Gróf Kemény Flóra ő Nagyságát kívánta Múzsám megkoszorúzni azon Meséjéért, melly a' múlt esztendőbenn eggyik Gyűjteménybenn olvastatik. Millyen Versfüzet ez, megfogja látni és ítélni a' tudós közönség. Küldöm magának-is ugyan Postánn, de igen lekötelezettnek fogom magamat érezni ha az Urak minél előbb a' Tudományos Gyűjteménybenn a' tudós Olvasóikkal közleni fogják. A' ki vagyok Kup. 23ª Apr. 1830.
Uraságtoknak

hű szolgájok Édes Gergely
Predik. mk.

171. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pest Apríl' 24d. 1830.

Kedves Barátom!

Az ellenfél' sokféle gazságainak akadtunk nyomába. Többek közt annak is, hogy az én iratomat elsikkasztotta. Mást tehát nyakra főre ujra tisztázom; 's te azt legelső alkalommal Sógorom' kezéből fogod venni. Kérlek tehát, hogy azt minden esetre várd-be, 's a' Censurán áltsegélvén minél

előbb magad személyesen hozd haza. Vagy ha magad hamarjában nem jöhetnél, postán recepisse mellett küldjed. Ölellek barátod.

Mészáros utcza 692d. Szám.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály urnak
Székes Fejérváratt.

172. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Hétfő Pest 26 Április 1830.

Kedves Barátom

Bajza' munkáját át adtam a' könyvnyomtatónak. Igéri hogy sietni fog vele, azonban Péntek előtt bajjal lesz correctura; mert munkám 12dik íve még nagyobb részint nyomtatatlan a' papiros szűke miatt ⟨*mellyért is várakoznom kell*⟩, 's így a' betűk abban hevervén a' szedéshez nem foghatnak; mert azon apróbb betűk, mellyekkel Bajza kivánta nyomatni válaszát, nem elegendők 's nem állják ki a' nyomtatást. 1000 példánynak íve „A' bujdosók" betűivel 40 fba fog kerűlni. Irjátok meg, mennyit hagyjak itt elosztogatás végett.

Szalay alkalmasint csütörtökön megy vissza 's fog vagy 50 példány bujdosót vinni. Ne felejtsetek abból Sallaynak, Szalaynak, Tóninak eladás végett által adni (bekötve) Forgónak egy velín példányt kötetlen; mert úgy hiszem maga fogja beköttetni. Sallay és Szalay megtarthat magának egy példányt addig is, mig tán velínnel felválthatom. Könyvároshoz ne adj, mig itt leszek; de ha vidékre küldhetsz, kérlek, ne mulaszd el.

Bajzát arra kéretem, ne tegyen ⟨*ezentúl*⟩ nagy változtatásokat a' correcturában; mert mikor mondtam, hogy Correcturát fogok Pestre küldeni, a' censor egy kicsint megütközött rajta, 's talán azt hitte, hogy vissza élünk jóságával. A' „gravis tonus" nekem most sem tetszik, ha csekélynek nem tartjátok szavamat, tegyetek változtatást rajta: az olly nehézkes embert képzeltet velem, a' millyennek barátunkat nem

szeretném ⟨....⟩ ösmerni, 's a' dolgot olly iszonyú nagynak, a' millyen nem. — Munkádat elvárom 's legalább censurája felől bizonyos hirt viszek; mert a' jövő hét elején Pesten akarok lenni. Csókollak mindnyájatokat. Pénzt, ha lehet, küldjetek ⟨*mert*⟩ a' correcturával; mert a' Typographia sorsa megkivánja.

barátod
Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Stettner György
hites ügyvéd urnak

Mészáros utcza 692. Pesten.

[A levél hátsó lapján Stettner írásával:] Április 29d 1830. $\frac{7}{5}$ 30.

[Tört pecsét.]

173. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pest, Május' 1jén 1830.

Kedves Miskám!

Bártfay barátunktól küldött Bujdosóidből 2 velint 's az 50 nyomtatót Tóni közbenjárásával beköttettem. Forgó ur az actiát kifizette, 's ebből kerül a' költség. A' példányokat, kivánságod szerint Sallay, Szalay 's Tóni fogják árulni. — Bajza még correcturát nem kapott; sürgesd a' typographhust. Bajza a' mi változtatásokat fog a' correcturában tenni, az iránt tudósítani fog, hogy a' Censor Urnak bemutathasd; Baloghnak szánt még vagy öt szót, ki őtet külön lenyomatott Visszaigazításában „a' mocskos tolláról ismeretes" czímmel tisztelé-meg. Mire megjősz az enyémből már talán kész nyomtatványokat lelsz; a' Censor semmit sem törlött benne,

csak a' mottót. Ez is elég kár; de hagyján! Sürgesd a' typographust és magad is siess.
U. I. A' bekötött velíneket levelemmel egyszerre fogod venni.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak
A' Magyar Theátrum' épületében. Székes Fejérváratt.

[Tört pecsét.]

174. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pest Május' 3d. 1830.

Édes Miskám!

Károl sógorom nekünk a' typographiáról nagyon váratlan, nagyon kedvetlen hirt hozott. Igyekezzél, hogy ezek az emberek szegénységöket legalább pontossággal és serénységgel iparkodjanak kipótolni. A' harmadik correcturát minden esetre elküldd; 's ha mire a' nyomtatványok elkészülnek már nem találnál Fejérváron lenni: úgy hagyd módban öcsédet, hogy annyi példányt, a' mennyit Fejérvárra szükségesnek látsz, pecsét alatt tegyen-le sógoromnál, kit majdan a' közrebocsátás' terminusa felől levél által fogunk tudósítani; a' többi példányt, pedig jól becsinálva legelső alkalommal együl egyig küldje-be. —

Velin Bujdosót csak tízet küldtél, 's tizenegyről tettél rendelést. Én már kiosztottam hetet: magamnak, Bártfaynak, Bajzának, Schédelnek, Kisfaludynak, Forgónak és Bugátnak; kettőt pedig bekötve küldöttem hozzád. Egy példány maradt még de olly mocskos, hogy ajándékul sem fogadta-el senki is; Helmeczy' 's Tóni' számára tehát magaddal hozz. Forgótól az Actiát incassáltam, 's ez fordíttatik a' kötésekre. A' küldött 50 példányból, Szalay vitt-el 10. Sallay 6. Csatónak adtam-el 1. 's Tóni most gyüjt a' többiekre vevőket.

Czinke resignált. A' supplensség Helmeczynek volt szánva, de ő máig sem jövén-be; Horvát fogadta-el, 's tegnap előtt tartotta az első leczkét. Juristák és Medicusok is számosan

hallgatják tanításait, 's idővel bizonyosan még többen is fogják. Ezt azért irom, hogy örülj. Csókollak

barátod

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak

Székes[Fejérvárott.]

[leszakítva.]

[Pecsét kivágva.]

175. TOLDY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Párizs, Május' 5. 830.

Vörösmartynak.

Ime egy tréfa, édes Miskám. Csak ma tudtam meg, hogy Bécsbe kurír megyen, 's nem levén több időm a' nyaláb' elkészítésére egy pár óránál, azt küldöm, a' mit küldhetek. Van papirosaim közt még egy pár recensio, de nincs letisztázva; veszed a' legelső kurírral, de az mikor megy nem tudom.

Im egy újság, de ne közöld a' Gyben, a' maga' [jav. ebből: ⟨maga*m*⟩] idejében fogom magam. Londonban Aprílis' 3. jelen voltam az Ázsiai társaság' ülésében. Kőrösi proponáltatott tagnak. A' praesidens kérdezett, millyen ember az; elképzelhetd mit mondtam, 's ő arra maga is a' megegyezők közé írta nevét, kik közt a' Tibeti angol consul is volt, ki személyesen ismervén őtet, ajánlotta. Minden illy candidatio háromszor olvastatik-fel a' decisióig; 's így e' dolog 3d. Májusban döntetett-el. A' jelenlevők azt mondták nekem, hogy felvételéről nincs kétség. Várom a' hírt Londonból. A' Drezdai orvosok nekem diplómát küldtek.

Ezeket *laptöltelékül*.

N. B. A' küldött Recensiót Gyuri fogja corrigálni, kérd-meg nevemben. De ebadta ne tegyetek nekem benne olly értelemsértő hibákat, mint a' heidelbergi Msban. — A' küldemény 5d. lapján a' *Καισαρ* és *χριστιανος* szókat corrigáljátok görög szótár szerint, ha hibásan írtam volna; nagy baj hogy nincsenek könyveim; az üres helybe pedig a' *theatron* szót írjátok bele hasonlókép görög tárból. Bajza azt adhat. 'S így élj boldogúl! Mit csinál Kont, Ilona?

Én eszem, iszom, pulsust tapogatok, othon tanúlok 's egy kis deák munkát írok, mellyel Károlyit fogom megkínálni; néha a' Tuilleriek kertjében a' lyányokat nézem, mellyek itt épen nem szépek; tegnap az Academie Royale des Sciences gyűlésében voltam; [jav. ebből: ⟨*vannak*⟩]; sokszor Apponyiéknál, kik szeretnek, de nem úgy mint én títeket, ti alvó magyarok, lusta barátok! A társakat csókold rendre; Bugátnak nem írtam még, de fogok; Juliet öleld-meg, ha Gyuri megengedi, Károlyit tiszteld és

Schedelt szeressd.

Itt Június' végéig maradok, aztán megyek Helvétiába 's talán — Olaszországba. De azért Augusztusban még is Pesten leszek.

176. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest. 1 Jun. 1830

Kedves Barátom!

Igen sajnálom, hogy két levelem olly szerencsétlenűl végezte kötelességét, azonban ha csakugyan akarsz segíteni, még mindketten elfogadjuk az Actiát, 's Novemberi pesti vásárra vissza fizetjük, 's hogy ez hamarább kezünkhöz jusson, nem lehetne-e úgy, hogy te valami pécsi kereskedőnél, kinek valamelly pesti kalmárral van szövetsége, [jav. ebből: ⟨*munka*⟩] letennéd a' pénzt, 's mi azt assignatio mellett a' pestitől felvennők? Azonban ezt bölcseségedre bizom. Add tudtomra hogy szállíthatom hozzád a' könyveket, a' Kont, vagy a' „Bujdosók" már kész. Bajza Játék Színe sajtó alatt nyög 's nem sokára kiszabadúl. Bajza különösen tisztelt. Látogass meg egyszer ha lehet; mert én földhöz ragadt ember nem mehetek. Azt a' haszontalan német könyvet majd kiveszem Kiliántól 's elrakom. Csókollak

barátod
Vörösmarty Mihál.

[A levél harmadik oldalán:] Egy kis pesti mulatságot küldök.

[Kolozsvár, 1830. jun. 22.]

Tekentetes Redactor Ur!

A Teologusok tudják; mit hitt, mit tanított Arius Kristus Urunkrol; tudják; mi a Confessioja az Unitariusoknak a Kristusrol: Ha az egesz Magyar Haza; es Olvaso Publicum mind Teologus Volna: nem kellene, fel Szollalnom, ki kelnem Gyöngyösi Beniamin Ur: el nevezése ellen. — De mivel nem tsak nem Teologus minden Magyar; de a külöm[bö-]zö Vallásu Felebaratya Vallása principiumait s[em] tudja: Innen Sokan a Tudományos Gyüjtemenb[en] nyomtattot Gyöngyösi Benjamin Urnak az Unitariusok[ra] fogott ráfogását; hogy ők Ujj Arianusok volnának hibáson el hinnék — S abba a tevejgesbe maradna a Publicum hogy az Unitariusok, ujj Arianusok: Ezert hát Sok Emberek megvilagosíttásáért meltóztasson a Redactor Ur; a túl írt rövid Eszrevetelt a Tudomanyos Gyüjtemenynek, valamellyik kötetébe ki nyomtattatni: kedvesen veszi: a Tudomanyos Gyüjtemennek ujj, idei Olvasoja, előfizetője,

a Tkes Urnak

alazatos Szolgája

Kolosvár. 22. Jun. 1830. Kááli Nagy Elek.

[Cím:] A Pesti Magyar Tudományos Gyüjteměn Redactoranak:

Tekentetes Veres Marti Miháj Urnak

Pesten

illő tisztelettel

franko [Tört pecsét.]

[A levél külzetének másik részén ez a censori, kézzel írott megjegyzés áll:]

Clausenburg:

Aufgerissen eingelassen daher mit ämtlichem Siegel versehen.

Es war in einem anderen Briefe.

[Egész pecsét.]

178. CSATÓ PÁL VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Buda, 1830. jul. 20.]

Kedves Barátom Uram!

Tegnap volt szerencsém Ferenczyvel a' Művészszel szóllani, 's azt igértem neki, hogy *mi ketten holnap az az* Julius 21-én *délután* műhelyét meglátogatjuk. Ha tetszik Barátom Uramnak ez a' szándék, legjobbnak vélném hogy holnap delután *négy órára*, engem szállásomon keressen, 's onnan Ferenczyhez a' hol már volt B. Uram vezessen el. A' többit akkorra hagyván, 's ha napot kiv*ánna* változtatni, tudósitását kikérvén megkülömb. tisztelettel vagyok B. UK.

Budán. Kedden Jul 20^{án} 1830. szolgbar.
Csató.

179. GUZMICS IZIDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Vörösmarty Mihálnak
Guzmics Iszidór tiszteletét
Panhalm. Auguszt. 25. 1830.

Kazinczy Emiliejét, Bajza Gyűrűjét, és a te Bujdosóidat, eggyütt vevém Czuczor által. Szíves hála hozzátok tőlem a megemlékezésért. Czuczor még 8 példányt külde hozzám eladás végett. Öt ment el, 's a pénzt és a 3 fenmaradt példányt Czuczorhoz most utasítom.

A tiéd különösen lepett meg. Mingyárt kezdete kellemetes reproductiot csinált bennem; a többi egészen elmerített. Ha koszorúkat osztani az én tisztem volna, az elsőt, az itt eddig egyetlent, ennek nyujtanám. A hellen egyszerű kellemet itt találom párosítva a német roppant méltósággal; itt találok mindent, mit a fentebb drama természetéhez, testéhez és lelkéhez, szükségesnek tartok. De lelked e thémának feldolgozásában szinte olly lappangó, mint bujdosó hőseid; egy olvasás után ugy van vele az ember, mint utas a rengeteggel, annak első megjárása után. Egyes képeidet, mellyekben Te mindenkor nagy vagy, lehetetlen egy olvasás után számba venni. Ha szerencsés leszek bizalmadat megnyerni, máskor

és más helyen fogok azokról szóllani, de előbb magaddal. Engedd ohajtanom, hogy bár gigászi művész erőd a fentebb dramába gyüljen össze!

180. TESLÉR LÁSZLÓ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Bükösd September 28d. 1830.

Tisztelt Barátom!

Denique csak igaz az, hogy rossz Commissionárius Ember vagy 's nagyon sokkal, baráti nevetéssel mondom nem jó Tégedet el terhelni; 's bezzeg bérmálni vagy is inkább keresztelni a' Te subcommissionáriussaid és Bajzád is ugyan tudnak ám a Tud. Gyüjt. és Bajza az Isten tudja mire már nem keresztelték László nevemet. Ez Barátom legyen egy kis tréfa intráda gyanánt, hogy egy kissé Te is nevethess, mert mintha látnálak komolan ülni Papirossaid mellett.

Igen szeretném Barátom ha Te meg irnád nékem azt, mi adott indító okot, 's ki volt az kezdője annak az Bajza, Döbrentei, Fenyéri 's végtére Desőffy vetekedéseinek? mint eredett és hogyan. Ha irsz olly rövideden irsz, hogy semmit ki nem lehet tanulni leveledből, pedig ha néha csak illyes ujságokat irnál többre becsülném ezereknél. — A' könyvekből sok el maradott Elmaradtak az Arab regék, el a' Te Konttod, pedig én az 40 fnak a' felét 'a Te számodra küldöttem; fordítsd tehát most az egész 40 ftot most ki adandó Drámádra vagy ha az egészet nem lehet, tehát felét és semel pro semper megmondom hogy a' Te munkáidbol el ne maradjon valami a' mit én ne birjak pedig velinen. Számomra tehát eggy Exemplár mindég készen áljon 's bár mi drága legyen kész fizetőd leszek. Eggyet még.

Az Árpád kész, mi van benne azt nem tudom? de ha az kevésből melly az Aurórában adatott az egészre lehet vetni úgy még Te mindég első Epicusom vagy, 's pedig hogy tudd, nem azért, hogy Barátom vagy, hanem az igaz Criticai fákla után. Én úgy gondolnám, hogy Te is eggy nagy Eposzban dolgozol. Rég kértelek már, 's Te mind eddig hozzám e' felől méllyen halgatál. Mikor fogsz megszólamlani? Ha ellenséged

volnék is nem tagadhatnám hogy hármotok közül a' legtökélletessebbet csad [e. h. csak] Te adhatnád. Élj 's vigasztalj már egyszer meg leveleddel.

Barátod László.

[Cím:] TekintetesNemes és Nemzetes
Vörösmarty Mihál Úrnak
Tabularis Prokátornak, 's a' Tud. Gyüjtemény
Érdemes Redactorának, tisztelettel
Leopold utsza Thúroczy ház
Nro 226.
franc. Pesten.

[Tört pecsét.]

181. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest. 11 Oct. 1830.

Kedves Barátom!

Utósó leveledből gyanítom, hogy nem vetted levelemet; mert régi szállásom van a' borítékon följegyezve. Most az *Ország úton a' Musaeummal általellenben* [jav. ebből: *álte*] *lakom 680 szám alatt.*

Hogy rosz commissionarius vagyok, bizony jól mondod; de az ne rettentsen el, ezen túl is rám biznod, a' mire szükséged van: talán jövendőben pontosabb lehetek. De e' pontban te sem vagy egészen menthető; miért nem irtad meg micsoda könyveket kaptál és miket nem? Kiliántól a' Klobusiczky munkái nálam hevernek: azokat a' német ajku könyváros magyar követemnek nem tudta idején által szolgáltatni [jav. ebből: ⟨*szolgálni*⟩]; de már, mint mondom, kezemnél vannak 's a' Bujdosókból egy velin példányt (ha embered meglátogat) által fogok adni, köszönettel, hogy a' felküldött 40 frt nálam tovább is hevertetni hagyod; mert most bizony meg nem fizethetem. Miért nem vagy Püspök, [?] hogy erszényem' gondjai megszünnének már egyszer a' legelsők lenni? — Bajza' Játékszínét csak vetted? Ő tagadja, hogy elkeresztelt; 's ő a' becsületes neveket [jav. ebből: *ne*meket] nem

szokta elkeresztelni; azonban ha tévedésből tán még is úgy esett, bocsánat a' bocsánandóért!

A' Döbrentei harczot kérdezed? Hosszu az, barátom, 's talán felér a' magyar historiával. De rosztól is kérdezed, hisz' én szinte gyűlölöm az egész Wigand hadat, gyűlölöm az élhetetlenséget. 'S mit írjak neked hogy meg ne csaljalak? — Hallj valamit 's elégedjél meg.

Wigand (ki a' Kis Gyula könyvénél és Walther Scott Románainál a' kiszabott áron fölül meghúzta előfizetőit) Wigand tehát, a' már gyanús kalmár, jelenté ⟨.....⟩ röviden, ostobáúl, és igen hiányosan, hogy ő egy Conversations Lexicon-t (Mesterségek [jav. ebből: Tud⟩] és Tudományok, közönséges tárát — *első* bak) fog kiadni, 12 kötetből állót [jav. ebből: *álló*] (II. bak; ⟨..⟩ a' kötetek nagyságát meg nem határozta) mellyet egy tudósok gyülekezete fog kidolgozni (3dik bak; a' tudósokat meg nem nevezte) és 10 pengő fr. előfizetést [jav. ebből: *E*lőfizetést] kért igen gyanúsan; mert ⟨*vagy ösze adhat*⟩ 10 pengő forint nem elég arra hogy tökeletes Társalkodói szótár készüljön; ő tehát vagy ostoba volt, vagy csalni akart, 's általában sem maga sem emberei (Döbrentei sat.) nem tudták igazán mit akarnak, készülve pedig épen nem voltak, a' mint a' tapasztalás mutatja; mert maig sincs minden kéziratok együtt az első kötetre.

Ezen fogyatkozásokat Fenyéry a' T. Gyüjteményben szemökre vetette azt kivánván: [jav. ebből: ⟨*kérvén*⟩] mondja meg Wigand hány ívből fog minden kötet állni 'sat. *kik lesznek irói? mert az eddigiek közül, úgy mond, alig emelkedett valamellyik a' középszerűségen túl.* Ez a' bökkenő. Ezt Döbrentei magára vette 's Wigand neve alatt gorombán feleltetett de nem a' kérdésekre, hanem csak az egy középszerüség vádjára, melly hiúságát bántotta; 's Fenyery jó szándéku bele szólásáért *kaján, irígy, tudatlan, inconsequens*, rosz hazafi névvel illettetett. Tudniillik, hogy Wigand nem tud magyarúl, ezen szép neveket tehát egy jött ment könyvárossal *magyar és iró társ* mondotta el. (Döbrenteit gondolják 's hiszik mesterének.) Erre bele szólt Bajza 's jól le mosta őket nem kofa elnevezésekkel hanem kemény igazságokkal. Wigand azonközben mind új meg új jelentéseket adott ki 's Thaisz Cser-

neczky és Döbrentei, Balog már nyilván felléptek mellette Balogot Bugát kezdte ki, elég szelíden; de az olly tele van tudós büszkeséggel, hogy a' legszelídebb [jav. ebből: ⟨.....⟩] megszólítást is bántásnak veszi, 's gorombán felelt. Erre Bugát is jól oda csapkodott kényes nyaka közé. 'S harczok még legtudományosabb; mert a' többi csak arra akarja a' publicumot megtanítani, mit kívánhat méltán egy könyváros, vagy — nyomótól, midőn valamelly nagy munkára kér előfizetést. Ez máshol már igen is tudva van; de nálunk Fenyérynek és Bajzának kellett a' martyrságot kiállani, de ők azt igen vitézűl az ellenkezők nyakába hárították; mert mind Bajza válaszolt, mind Fenyéry megmutatta Döbrenteinek hogy róla valót mondott. Dezsőfyt bántá a' viszketeg, hogy bele avatkozzék. Bajza már felelt neki és ugyancsak befelelt. Nem sokára nyomtatva lesz. Isten veled.

Vörösmarty.

A' Lexiconisták ijedtökben összeszedték a' mi kis erejök van 's ennyivel is jobb lesz a' Lexikon. — NB. Lásd a' borítékot is belől.

182. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pest, Nov. 22d. 1830.

Kedves Barátom!

Balla Kapitány Urnak, jövendő boldogságod felől egy igen szent czélja, 's elerhetése iránt legbiztatóbb reményei vagynak. Azért küldi hozzád e' levelet önköltségén, Stafétán; 's kéret, hogy e' levelet vévén, tüstént indulj Pestre, ha másként nem lehetne vontatóval vagy Postán is. Te csak az ide utazás' költségeit koczkázod, mert vissza, Fábián barátunk, ki a' napokban indul Veszprémbe, el fog vinni. Kisfaludynk holnap 3 órakor temettetik, meghalt tegnap 2½ órakor. Csókollak

barátod

Stettner György.

U. I Az Akadémia' tagjai ki vannak nevezve. A' Philologiára: Kisfaludy, Te és Schedel; 's mivel Kisfaludy meghalt, már most 500 Convent frt. fizetéssel Te.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Urnak

Fejérvártt.

[A levél hátán Stettner írásával:] Thaly Károl Urhoz.

E' levelet, mihelyt veszed, tüstént küldjed, kérlek, Vörösmarty után; ha Fejérváron nem volna, Expressus által is.

[Tört pecsét.]

183. TÖRÖK GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad Dec. 7^{én} 830.

Kedves Barátom!

Leirhatatlan fájdalommal értettük Szeretett Kedves Barátunknak, a' Magyar nyelv és Nemzetiség mondhatni legszerentsésebb előmozditójának Kisfaludi Károlynak [jav. ebből: S a'...] halálát — Ő a' Haza eránt eddig szerzett érdemeit ezentúl tetézte volna, — Örök fenn maradást erdemlő emlékének öregbitésére Megyénkben, szabad ajánlásképpen mint egy 80frtot pengő pénzben szedtem össze a' végre hogy Képét márványba kifaragva a' Magyar Nemzeti Muzeumba helyheztessük — hiszem hogy ezen pénz többre is fog nevekedni Megyémbe, de forrón ohajtanám az egész Ország lelkes Hazafiai arra felszólittattnának — ezt te legjobban teheted meg — Kövess el mindent hogy ama érdemes Barátunk emlékét képe szobrával is bocsáthassuk által a késő maradékra — a' pénzt, ha szándékunk mások ajánlása által a' tellyesedéshez közeledne, azonnal által küldeném hozzád — igaz tisztelő

Barátod

Török Gábor.

Fogja e' valaki a' jelenkor kiadásának folytathatását maga részére ki eszközölni?

Pesten.
[Postabélyegző: Arad] 11 Dec.

[Cím:] Tekéntetes és Tudós Aradról.
Vörösmarty Mihály Úrnak,
a' Tudományos gyüjtemény Redactorának tisztelettel
Pesten.
Tratner és Károlyi Urak
könyv nyomtató mühelyében.

[Egész pecsét.]

184. KELEMEN JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Kolozsvár, 1830. dec. 19.]

Tekintetes Redactor Úr!

Forró köszönet a' Tekintetes Úrnak, hogy az első kötet Ágláját figyelemre méltatá az 1828ki Tud. Gyüjteményben. Azt úgy hiszem a' Tekintetes Úr tevé; még is, minthogy nevetlen jelent meg, azon gyanú' terhe alá jövék (legalább itt Erdélyben) mintha én akartam volna nagyzolni magamat 's megindított csekély Intézetemet. Ennek eltávoztatására alázattal kérem, ha még a' megjelent IIIik kötetet is kegyes leend megesmertetni, legyen név az Esmértetés alatt — különben szenvedni fogok.

Legfőbb kötelességemnek esmertem, a' még Júliusban megjelent IIIik kötetből, küldeni a' Tekintetes Úrnak. Burián könyvárosra bízám: de a' példányról kétes vagyok, ha jutott e' a' Tekintetes Úr' kezébe: mivel az eddigi Tud. Gyüjtemény' köteteiben, nagylelküleg ígért, jelentést rolla nem láttam. Alkalom nem akadása okozá, hogy másod ízben még nem küldheték; de elmúlasztani nem fogom: mert ha fognám; hálátalan lennék. Addig is míg azt tenném, küldöm a' második

Kötet ide mellékelt nyomtatott Foglalatját, 's e' mellett nehány válogatott hellyeket, azon alázatos kérelemmel — legyen kegyes ebből bár mi hijános esmértetést is adni a' legközelébbi kötetben! További csekély törekedésünkről írhatom, miképpen mi, mennyire erőnk, tehetségünk engedi, — feltétünkben álhatatosok maradunk; az akadályokkal küzdünk, a' kancsalul-nézetés' nyílait szenvedjük, a' költséget tulajdon erszényükből pótoljuk, a' léha beszédekkel keveset gondolunk — és a' józan kritikát óhajtva várjuk! —

Czím: Áglája. Kiadta Kelemen János a' Kolo'svári Réf. Kollégyom' Könyvtárnokja. IIIik kötet. Kolo'svárt. Nyomt. a' Kir. Lyceum' betüivel. 1830. IV. és 174. lap. Kis 8ad rét.

Havasi Leány' Dala. lap 52.

Én szegény lyány e' kopár hegyeknek
Hófedte ormán búsan ülök,
'S képzeletben a' távol völgyeknek
Paradicsomába repűlök; —
Ott nem olly' hideg az ember-kebel,
Ott viszont-szerelem boldogít,
Az arany-álmok nem enyésznek el
Ha felserkenünk, nem-mint jaj itt!
Ah láttam én gerle-csókolódást,
Ah láttam a' folyamban ajkaim' —
Ég bocsásd meg e' boldog csalódást!
Mit tenne még egy pár, 's az enyim? — (J.)

Egy régi Szeretőhez. lap 58.

Végső elszenderedésem
Előtt még hát láttalak,
Oh te! a' kit hajdanában
Olly igen imádtalak;

Sőt még most is, hogy a' gondok'
És esztendők' terhe nyom,
Éledek, ha rád tekintek
Oh mindég szép angyalom!
Tekints reám még csak egyszer,
Még csak egyszer — úgy mint rég,
'S mint az alvófélben lévő
Gyertya lobbot vetek még!!! *(Kis István.)*

Kis nem fog többé énekelni. Ő megholt a' földi Lant' hangjainak; 's ezek rá nézve. A' magasztaló 'soltárt ömledező szeráf' mennyei fogásain függ ő édesdeden a' boldog lelkek' hazájában. Béke hamvainak, idv lelkének!

Az Élet' fájdalmai. lap 121.

Élet! vész', kín', bú', fájdalmak
Vér-köny-özön' forrása,
Szenvedések', mord borzalmak'
Rendítő villámlása;
Nyögés', inség', küszködések'
Szűlő-méhe, mühellye,
Sáppadt gondok', tűnődések'
Mérgét tartó kehellye;
Tépő, gyötrő érzelmeknek
Háborgó vész-tengere,
Nyavalgó szenvedelmeknek
Élesztője, ingere;
Sovárgó és békételen
Gerjedelmek rab-hazája,
Emésztődő, sükeretlen
Sopánkodók' tanyája;
Agyarkodó indulatok'
Fellázasztó szélvéssze,
Fonnyasztó éh kívánatok'
Két sír-közi nyögése;
A' szép erkölcs' 's nemes rénynek
Vérrel festett oltára,

És a' visszás sors-törvénynek
Jajból épült seb-vára;
Semmiség gyász-éjjelének
Bádjadt tündér-lámpássa,
A' mindenség erejének
Haldokló visszhangzása;
Az ég titkos hatalmának
Komor, néma árnyéka;
Vad pokol düh-borzalmának
Kínt tenyésztő játéka;
Sebes idők' sík ⟨*tuköré*⟩ tükörén
Reszkető fény-pontocska,
A' néma helly' sötét körén
Tébolygó fény-lángocska;
A' menny' dicső remeklete'
Kifüggesztett táblája,
Égi színekkel rá festve
A' por-ember' formája;
A' természet játékának
Legtitkosabb meséje,
A' Teremtés munkájának
Csak félig kész regéje!!! — 'Sat.

's majd alább:

Századokat 's világokat
Hoz 's visz' az idő' árja,
Csak megmútatja azokat
'S viszont mély sírba zárja:
Honnan forr ki 's hová szakad?
Halandó ész nem érti —
Tűnődik, haboz, megakad,
'S csak ön-magát kísérti;
Mert ebből, csak egy kis cseppet —
Szűk éltét meg nem méri —
Látja ugyan a' port 's nedvet,
'S a' többit nem esméri. —

Mint egy puszta magány-térbe'
Egy forrás kiömledez,
'S minden kicsiny sziklaérbe
Meg meg akad 's tévedez —
'S egy üregbe bézuhogva
Hamar ismét eltűnik,
'S mint egy vég-búcsút zokogva
Tovább folyni megszűnik:
Igy tűn' fel a' végtelenbe'
Az ember' kis élete,
Igy zúg le a' kietlenbe
Paránvi lehellete!
Honnan jöve 's hová leve
Senki meg nem mondhatja! —
Születés 's *Halál* a' neve —
'S ez a' magyarázatja:
Számos bajnak kis időben
Egybetódult ezere,
Sok gondoknak egy kis főben
Hánykódó bú-tengere ;
Hosszat tartó sohajtásra
Rendelt kurta jelenet,
Örök élni kívánásra
Szabott rövid perczenet!
Józanító tébolyodás,
Vízkorságos kívánat,
Bolondító okoskodás,
Semmiből nött nagy bánat ;
Mesterséges tudatlanság,
Tanuságos mese-tár,
Fellengező oktalanság,
Nagy kincsel nyert hasznos kár,
Töprenkedő bővölködés,
Erőlködő gyengeség,
Fenn pompázó szükölködés,
Szegényítő nyereség ;
Gyűlölködő barátkozás,
Csókolódó kétszínség,

Irigykedő sohajtozás,
Kevélykedő kicsinység ;
Tekervényes nyiltszivüség,
Nyilvánságos tettetés,
Fortélykodó együgyüség,
Szövevényes rászedés ;
Tétovázó munkálkodás,
Késedelmes szorgalom,
Siettető várakozás,
Lassan mászó jútalom!!!
Ezek az élet' folytának
Visszás jelenetei.
'S mint egy hagymáz nyavalyának
Esmértető jelei.
Ennek minden foglalatja
Egészben és részekben
Idvességünk kárhozatja. —
'S bár mi jót találsz ebben
Egy csöpp öröm' méz-nedvéből
Buzgó méreg özön-ár,
Magos érzések' mennyéből
Poklot rázó veszély-tár;
Égbe szárnyalló vágyások'
Porba tiptó szélvéssze, —
Hosszas, véres harczolások'
Megvesztéssel végzése!!! *(Fogarasi István.)*

Ujra mélységes alázattal kérve Áglájánk' megesmértetésére a' közelebbi kötetben, magamat tapasztalt kegyességébe ajánlva mélységes tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Redactor Úr' alázatos szolgája

Kolo'svárt, 19ª Decembris 830. Kelemen János
m. k.

185. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár, Xber 25^{én} 1830

Kedves Barátom!

Én öt napi legterhesebb utazás után, a' multt Szerdán estve Világosra szerencsésen haza érkeztem. A' hat Aurórát Aradon keresztűl jöttömben mindjárt eladtam; 's eladhattam volna még annyit is, ha lett volna! Árokat tehát 36 vfrtokban, oda fen Tekintetes Bohus úrnál assignálom; megirtam neki, hogy a' pénzt kezedhez fizesse le, — keresdd meg hát minél elébb. Jó lenne, ha hamarjában még vagy hat példányt küldhetnétek; nagy reménységem van, hogy azokon is túl adhatnék. — Eggenbergtől kérdezd meg hogy a' mi praenumeratiót Kresznerics Szótárára Dankó a' multt Aradi vásárkor Koszgleba Pesti kereskedő által küldött kezéhez, vette-e? és ha vette, küldjön róla Nyugtatványt. Te pedig eziránt engem minél elébb tudósíts. Szeretnék, ha időm volna, nemcsak neked irni többet, hanem még Bajzának is külön egynehány sort küldeni: de ezúttal lehetetlen — halasztván hát az jövőre, maradok

szerető barátod
F Gábor.

Gyurit csókolom; meggyógyultak-e a' herőczék orczáján?

186. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

[Fehérvár, 1830. április 24 (?)]

Kedves Barátom,

Röviden csak arra kérlek, hogy Bajza' munkáját semmi esetre Pesten ne nyomtassátok; mert becsületemben áll megtartani a' föltételeket; ha jól ki lesz igazítva, a' correcturát magamra vállalom, Szalay is meg fogja olvasni 's talán kész példányokat vihet magával vissza.

A' könyvkötővel alkudjál meg 300 példány bekötésére, a' már felküldötteket is bele számítva, mellyekből a' két egész bőrbe kötendőkön 's által küldendőkön kivűl a' többi velin tietek, u⟨.⟩m. Bajza, ⟨*Bugát*⟩ Bártfay, Bugát, Helmeczy,

Kisfaludy, Toldy 's a' tied és Sógorodé. A' ⟨.....⟩ többit könyváros hoz ne add, sőt közre se bocsásd előbb, mint Tóni megjő, ő majd elszerzi mindenfelé. Csókollak mindnyájatokat

Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Stettner György hites ügyvéd Urnak.
Mészáros utca No 692. Pesten.
[A levél hátán Stettner írásával:] Április 26d. 1830.
[Tört pecsét.]

187. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

[1830 október és december között]

Horvát Endre eposa sajtó alatt van. Akármillyen lesz, részvétlenséget mutatni ⟨*me*⟩ iránta, méltatlanság volna. Ő megérdemli azt, hogy munkái figyelemmel fogadtassanak. Adná isten, hogy igen sokkal jobb lenne az enyimnél. — Gyanítod hogy nagy eposon dolgozom, nem barátom, ahhoz nem illy bujdosó élet kell mint az enyém volt. — Az új király nagylelküsége 25 ezer aranynyal gazdagította a' magyar t. társaságot. Még csak ez egyben volt királyi hatalma 's evvel nemesen élt.
[Postabélyegző: Pesth]

[Cím:] Nagy Tiszteletű Teslér László Pest.
Büközdi Plebános Urnak
Pécsvárad. Büközd.
[Tört pecsét.]

188. LUKÁCS MÓRIC BÁLINT VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[1830]

Szeretve tisztelt Barátom Uram!
Jól érzem hibámnak egész súlyát, mellyet elkövetek midőn gyakorlatlan elmémnek ezen első szüleményét Hazánk nagy költője vizsgálatanak elébe terjeszteni merészlek és Honunk dicsőitésére szánt drága idejét elrablom, mellynek mindenik

percze egy Hazai Literatúránkra új fényt vonó eszmének szülője. De érzem egyszersmind azt is hogy megjött az időpont mellyben minden polgárnak, minden honfinak szent kötelessége nem tartva a' hatalmasok üldözéseiktől, vagy a' megvakult sokaság gúnyától; szabadon kimondani azt a' mit lelke belsejében igaznak hisz és vall. Sötét felhők tornyosúlnak felettünk! Pusztító vihart rejtenek el méhökben! Lábaink alatt inog a' föld!!! Nevetségessé tenném magamat minden józan gondolkodásuak előtt ha azt hinném hogy gyönge pennám képes a' veszély elhárítására; de tudom és vallom hogy ha kiki olly kész volna mint én, minden tehetségeit, bármi csekélyek legyenek is, az Igazság szent ügyének feláldozni, Hazánk borús ege talán földerülne. Csak egy szikrát akartam Honnunk vak éjébe vetni, melly ha csak egyetlen egy emberben is gyullasztja a' Philanthropismus, az Igazság mennyei lángját, meg vagyok elégedve. Tudom hogy kis értekezésemben nem gyérek a' hijányok, mellyeket jó szándékom sem takarhat el egészen; tudom hogy a' gondolatok nem mind újjak; de nem is kivánok én rajzolatommal magamnak hírt vagy nevet szerezni. Tudom hogy azon kis érdemet is mellyet forró honszeretet és szándékom tisztasága által nyerhetnék, az előadás számtalan hibáji eltörlik. Csak az birt nevem telyes aláirására hogy meggyőződésem szerint minden író a' ki fontosabb dolgokban véleményét a' közönségnek előterjeszti [jav. ebből: jesztene], köteles magát megnevezni és személyesen megfelelni munkájában közlött állítványairól. Némellyek csekély értekezésemnek szerfeletti fontosságot tulajdonítván talán lázasztónak, népzendítőnek fognak nevezni; de lehet e lázasztónak mondani azt a' ki mindenét az utolsó vercseppig kész arra fordítani hogy polgártársait a' fenyegető vész jókori megelőzésére birja? Gyilkos, tolvaj e az a' ki a' gondatlan útast egy veszéllyel telyes útról, mellyen haramiák, ⟨.....⟩, rablók lesben várják, félrevezeti, és bátorságos ösvényt mutatván néki, életét megmenti. Félre ne értsen, Kedves Baratom! Ismétlem hogy távol vagyok a' nevetséges hiuságtól azt reméllnem hogy gyönge szavam sikerrel birna; hogy magam a' Hazánkban olly szükséges Reformátiót eszközölhetném; a' miket itt előhoztam, csupán

csak jó szándékom megmutatására mondottam. De most tisztelt Barátom Uramnak engedelmében bízván még egy kérésre megyek által. Ha t. i. rajzolatom minden hijanyai mellett is megnyerné javallatát, a' Tudományos Gyűjteménybe való iktatását kivánnám; de Barátom Uramat egyszersmind arra is kérném, (:és reménylem, hogy merészségemet rossz neven venni nem fogja:) hogy az itt ott igen is gyakran előkerülő nyelvbéli hibákat, mellyek irói gyakorlatlanságom természetes következései, mesteri kezével eltörölni ne átallaná. Erre az esetre a' megjobbított kéziratot minekelőtte sajtó alá bocsátatnék tisztára iratnám. — Ellenkező esetre pedig mondja meg, Becses Barátom Uram! itéletét őszintén és kíméletlenűl. Ez vissza nem fog ⟨.....⟩ ijeszteni az irói pályáról mellyre ugysem vezetett névvadászás vagy hirszomj. Különben is nem olly nagy szégyenemre válhatik ha ifjú létemre, korban valamint észi műveltségben is haladt irók köréből még ideig óráig ki is záratom, [jav. ebből: záratná⟩] és reményem hogy egykor én is felvétetni fogok ezen dicső körbe, alább nem szállna. Még egyszer bocsánatért esedezve maradok

Becses Barátom Uramnak

buzgó tisztelője
Lukács Móricz Bálint.

[Cím:] Tekintetes Nemes
Vörösmarty Mihály Urnak
tisztelettel ajánlva.

Vörösmarty Mihály levelezésének kritikai kiadását kívánják szolgálni e kötetek. Azon levelekét, amelyeket ő írt, s azokét is, amelyeket hozzá írtak. Az idők már mindenképpen megérettek arra, hogy ezek a levelek, Vörösmarty Mihály minden munkái kritikai kiadásának keretében, végre megjelenhessenek.

Vörösmarty Mihály levelezése eddigi gyűjteményes kiadásainak nincsen nagy története.

Először Toldy Ferencnél, Kazinczy Gáborral folytatott levélváltása során találkozunk e gondolattal, de szűk körű tervezet formájában. Miután Toldy Ferenc már előbb rá tudta venni Kazinczy Gábort arra, hogy vállalja el Kazinczy Ferenc és Berzsenyi Dániel, továbbá Kazinczy Ferenc és Dessewffy József leveleinek sajtó alá rendezését, fölvetette előtte Kazinczy Ferenc és Kisfaludy Károly-köre levelezése kiadásának eszméjét is. Toldy Ferenc minden lelkesedésével csüngött ezen az elgondolásán: „A Kisfaludy-köri kötet is szép illy egészet fog adni! Adjuk benne Kisf., Vty., Bajza, Bártfay, Zádor, Tol. levelezéseiket, azaz a Kczyéit, amelyeket megkeríthetünk; aztán Kisf. és Vtyéit egészen, a többiekéből a legszükségesb kivonatokat" — írta Kazinczy Gábornak Pest. 8. oct. 1858. levelében. (MTA Ki. MIL 4 r. 126.) Kazinczy Gábor készséggel vállalta el a kiadás gondolatát. Ennek azonban egész munkáját úgyszólván Toldy Ferenc egyedül végezte, még az előszó anyagát is ő adta Kazinczy Gábor részére, aki csak a nevét adta a vállalkozáshoz.

A tervezett levélanyagot Toldy Ferenc csakhamar egybegyűjtötte, csak Kazinczynak és Vörösmartynak, továbbá Kazinczynak és Zádornak a levelezése hiányzott. A levelek e része Zádornak, a nagy levél- és kéziratgyűjtőnek birtokában volt. Zádor azonban, aki 1853 óta mint a legfőbb semmittő törvényszék tanácsosa működött Bécsben, nyilván politikai aggodalomból nem akarta, vagy talán nem is merte e leveleket kezéből kiadni. Toldynak végre hosszas, könyörgő, közben régi barátságukat szétszakítással fenyegető levélváltása után, továbbá özv. Vörösmarty Mihálynénak, Thaly Lajosnak, Zádor sógorának, és Kazinczy Gábornak ismételt közbenjárására sikerült csak a Kazinczy—Vörösmarty-leveleket Zádor Györgytől kicsikarni. (L. erre

vonatkozólag Toldy és Kazinczy G. levelezését. MTA Ki MII, 4 r. 104.—4 r. 126. Kiadva: Figyelő. 1878.) Így jelent meg: Kazinczy Ferenc levelezése Kisfaludy Károllyal s ennek körével. Kiadta Kazinczy Gábor. Pest 1860. E kötetben kerültek először gyűjteményszerűen nyilvánosságra Vörösmartynak és Kazinczynak egymással váltott levelei, szám szerint 10. (I. m. 207—218.)

Négy Vörösmarty-levelet közölt GYULAI PÁL: Vörösmarty összes munkái. I—VIII. Budapest 1884—85. VIII. k. 401—410.

Vörösmarty levelezését először Czapáry László foglalta össze, születésének századik évfordulóján: Vörösmarty Emlékkönyve. Székesfehérvár 1900. Műve, a benne közölt leveleken kívül, Vörösmartyra vonatkozólag sok becses adatot és tanulmányt is nyújtott. Gyulai Pál Vörösmarty életrajzának s műveinek kiadása óta a Vörösmarty-irodalomnak ez volt az első nagyobb szabású jelentkezése. Az Emlékkönyv 285 levelet közölt; ezek közül 125 Vörösmartytól való, 160 pedig hozzá írott. Czapáry Emlékkönyve nyomán Kiss Ernő foglalkozott Vörösmarty levelezésével, s rajzolta meg Vörösmarty levélírói arcképét, s méltatta a levelek értékét. (Erdélyi Múzeum; 1902. XIX. I. 18—32., II. 89—96.)

Az azóta eltelt félszázad, amely alatt az irodalomtörténetírás figyelme is többet foglalkozott Vörösmarty költészetével, sok új levelet hozott nyilvánosságra. E levelek jelentékenyen gyarapították Vörösmarty-ismereteinket. Azonban tényleges számuk, Vörösmarty jelentőségéhez mérve, meglepően és fájdalmasan csekély.

Sok magyarázat deríthet fényt a Vörösmarty-levelek e feltűnő hiányosságára. Bizonyos, hogy az 1848 előtt és után működő levélcenzúrát e részben sok felelősség terheli. A titkos rendőrség gyanakvásától tartó félelem is sok levélnek lehetett végzete. Az a tény, hogy a megmaradt leveleknek alig van politikai súlya, bizonyára arra a joggal jelentkező aggodalomra vezethető vissza, hogy a levelek esetleg ellenségek vagy árulók lehetnek. Vörösmarty is ezekre a lehetőségekre célzott, amikor feleségének 1849-ben, egy alkalmilag küldött levelében ezeket írta: „Lear' fordítását 's egyéb töredék irataimat (a' kiadatlanokat) jól bepakolva 's nevem rá jegyzésével jó lesz minél előbb általadni. Minden egyéb haszontalan iratot elégethetsz. Titkos irataim soha sem voltak; de nem szeretném, ha bármi irataim között is tiszteletlen kezek turkálnának." Azután a levelek irodalmi érték-tisztelete és megbecsülése sem alakult ki ez idő tájt egyetemesen. Nem mindenkiben élt a levél iránt műgyűjtői szenvedéllyel táplált olyan „literatori" kegyelet, mint Jankovichban, Kazinczyban, Kovacsóczyban vagy Stettnerben. Sokan akadtak olyanok is, mint Fábián Gábor, aki, mikor Abafi Lajos felkérte, hogy engedje át levelei egy részét közlés végett folyóiratának, a Figyelőnek, a késői bánat sajnálatával felelte: „. . . a legnagyobb részét elégettem, . . . nagy halmaz levelet, különösen Zádor György, Vörösmarty barátomtól stb. Most bánom, hogy ez Autodafét elkövettem." (KARA GYÖZŐ: Fábián Gábor levelezése. ItK 1893. 224.)

Vörösmarty levelei egy részének megsemmisülésére vonatkozólag másutt is találunk adatokat.

Így tartalmaz ilyet STAUB MÓRnak 1868. ápr. 9-én kelt beszámolója fehérvári útjáról. (Miért találhatni oly keveset Vörösmarty Mihály kéziratairól? MTA Ki Tört. 2r 11. sz./b) Az irat Toldy hagyatékában van. Staub valószínűleg Toldynak küldte ezt a jelentést. Staub Vörösmartynak Peöcz Károlyhoz írt egyik levelét (Pest, Augusztus 14-én 1824.) találta meg. De hozzáteszi: „még többet is kaphattam volna, ha, mint Peöcz úr állítá, házának leégésénél többi iratai el nem vesztek volna." Peöcz Károly azután Staub Mórt Szőke Dániel pusztanyéki birtokoshoz utasította, akitől a következőket tudta meg. A forradalom leveretése után Nyékre egy zsandárőrséget helyeztek. Szőke Dániel a kerületi zsandárparancsnokkal jó kapcsolatba került, s így idejében megtudta, hogy Baracskán — ekkor tartózkodott ott Vörösmarty — Pázmándi Dénes volt 48-as főispánnál házkutatást készülnek tartani, s hogy Vörösmarty is gyanúba került, azzal vádoltatva, hogy Pázmándi lakásán titkos gyűléseken vett részt. Szőke figyelmeztette Pázmándit a készülő házkutatásra, aki erre elégette számos iratát, többek közt olyanokat is, amelyek Vörösmartytól valók voltak.

Foglalkozik e kérdéssel CZAPÁRY LÁSZLÓ is. „Sajnos, hogy Vörösmartynak politikai jellegű levelezéséből csak nagyon keveset sikerült megszereznünk. E nemű levelezése, úgy látszik, mind megsemmisült, mind a hozzá intézett, mind a tőle származó levelek. Vörösmarty 1849-ben házkutatástól tartva, a bujdosás napjaiban azon levélbeli megbizatást adta, hogy írásaiból a megtartandókat még november hónapban biztos kézre adják, a többit meg égessék el . . . Vörösmartynak Bezerédi Istvánhoz írt politikai leveleit, Bezerédi István tanúsága szerint, a politikai üldözéstől való félelemben égették el. A költő fia, Vörösmarty Béla említi, hogy egy alkalommal az ötvenes években, midőn házkutatást tartottak a szomszédos faluban lakó Pázmándi Dénesnél, az 1848-iki képviselőház elnökénél, ennek a kertek alatt egyik cselédjétől küldött híradására, Vörösmarty is a hozzá írt politikai érdekű leveleket mind elégette." (Vörösmarty Emlékkönyve. Előszó.)

Anekdota-szerű történetet írt meg EÖTVÖS KÁROLY Utazás a Balaton körül c. könyvében (a „Gyulai Pál úr" c. fejezetben). E szerint Gyulai elkérte Vörösmartynétól Vörösmartynak és Deáknak mintegy 40 levelét, hogy felhasználja őket Vörösmarty életrajzában. Feldolgozás előtt megmutatta őket Deáknak, hogy engedélyét kérje. Deák indiszkréciónak minősítette a dolgot, felháborodott s az egész levél-köteget az égő kályhába dobta.

Mindezek ellenére a magunk részéről mégis azt hisszük, hogy Vörösmarty levelezéséből nem azért maradt fenn aránylag oly kevés, mert a levelek elvesztek, hanem, mert azok javarészt — ma is ismeretlen helyeken — lappanganak. Alig gondolható el pl., hogy Vörösmarty Mihály, akinek hat férfitestvére volt — kimutathatólag egyikkel sem élt rossz viszonyban, legközelebb állott hozzá János, aki Szent

Ágotán volt gazdatiszt, s akinél családostul többször megfordult —, egyik öccséhez sem írt volna soha egyetlen egy levelet sem, vagy ha írt is volna, éppen ezek vesztek volna el. A múlt század vége felé írói körökben keringett is valamiféle hír, amely arról tudott, hogy Vörösmartynak János öccséhez írt legalább kétszáz levele bujdosik valahol. Vajon merre? Még feltűnőbb ez a levél-lappangás Deák és Vörösmarty levelezése utó-történetében! Hogyan lehetséges az, hogy Deáknak Vörösmartyhoz írott valamennyi vagy legtöbb levele megmaradt, de Vörösmartynak Deákhoz intézett minden levele hiányzik? Deák előtt Vörösmarty többet jelentett, mint jóbarátot: a legeszményibb embert. Nem gondolhatni tehát róla azt, hogy közömbösen nézte volna Vörösmarty hozzá írt leveleinek sorsát. De viszont akkor meg hol van Deák hagyatéka?

Vörösmarty levelezése azonban mindezek ellenére tovvábra is az irodalomtörténeti érdeklődés és kutatás állandó és egyre jobban fejlődő munkakörében maradt.

E történelmi menetnek fontos állomását jelentette VÁCZY JÁNOS Kazinczy Ferenc Levelezése. I—XXI. Bp. 1890—1911. egybegyűjtő munkájának megjelenése. E monumentális sorozat XX., XXI. kötetei foglalják magukban Kazinczy és Vörösmarty levelezését. Váczy János kiadása első állomás a Vörösmarty-levelezés kritikai történetében. Ahol hozzáférhetett, a leveleket az eredeti kéziratok után közölte, betűhív másolatban, gazdag jegyzeteléssel. Ahol azonban az eredeti levél-kézirat nem állott rendelkezésére, ott a már kiadott szövegekkel dolgozott.

Inkább pedagógiai, mint irodalmi célt szolgált FÁBIÁN ISTVÁN hasznos összeállítása: Magyar Írók Levelei. (A Tanítás Problémái sorozat 21. sz.) Budapest 1938., amelyben CZAPÁRY LÁSZLÓ Emlékkönyve alapján Vörösmarty levelezéséből 12 levelet közöl. (208—232.)

WALDAPFEL JÓZSEF Vörösmarty Mihály Válogatott Művei — Magyar Klasszikusok III. kötet — kiadásában, Budapest 1950. 20 Vörösmarty-levelet hozott részint a maga kutatásából, részint pedig CZAPÁRY Emlékkönyvéből és VÁCZY JÁNOS gyűjteményéből. (266—300.)

JENEI KÁROLY a MTA és az OSZK kézirattárából 26 kiadatlan Vörösmarty-levelet jelentetett meg: Vörösmarty Kiadatlan Levelezéséből. Fehérvár. A Vörösmarty Irodalmi Társaság Irodalmi és Helytörténeti Antológiája. 3. 1955. (327—355.)

Mind a maga kutatásából, mind pedig már megjelentekből igen gazdag dokumentációs levél-anyagot dolgozott bele munkájába LUKÁCSY SÁNDOR—BALASSA LÁSZLÓ: Vörösmarty Mihály. Bp. 1955.

E gyűjteményes kiadásokon kívül eső egyes levelek megjelenése helyét és idejét az illető levelekhez fűzött Jegyzetek-ben közöltük.

A Vörösmarty-levelezés maradványainak ilyen helyzetében természetes, hogy ez a kiadás sem igényelheti a maga részére azt a vágyva vágyott kiváltságot, hogy a levelek teljességének kérdését véglegesen megoldhassa. E téren a jövendő kutatásnak még igen sok feladata marad, s a felfedező munkára szerencsés meglepetések várhatnak.

Várjanak is! Úgy gondoljuk azonban, hogy éppen a Vörösmarty-irodalom állandónak hitt folytonossága újabb nyeresége, hogy a Magyar Tudományos Akadémia e kötetekkel *kritikai kiadásban* bocsátja nyilvánosságra a Vörösmarty-levelezés eddig ismert vagy ismeretlen adatait.

Ezért, hogy a leggondosabb odaadással és ellenőrzéssel tudjuk megvalósítani az akadémiai kiadás e szándékát, amennyire ez lehetséges volt, visszamentünk az egyes leveleknek eredeti fogalmazásban fennmaradt első szövegéhez és ennek betűhív másolatát adjuk itt közzé. Igyekeztünk nyomon követni a levél-szöveg teljes és végleges kialakulását, ennek egyes részleteit: a levélíró küzdelmeit, harcait az „egyetlen" szó megjöttéért, idejének kivárásáért; a gondolat és szó pontos egymásratalálásáért; a levélstílus megalkotásáért; szemérmesen tartózkodó avagy életszerű nyíltsággal kiáradó elhatározásáért, azaz mindazt, ami akkor, azzal és azalatt történik, amíg egy levélíró gondosan felrak-e avagy az írás lázában elhagy egy ékezetet; világossá tagolja-e pontos vesszőhasználatával a mondatot, avagy vesszőtlen mohósággal habzsol benne mindent össze; igényes-e a szavak gondozásában, s ezért javítgatva, csiszolgatva használja-e őket, avagy megelégszik megszokott szolgálatukkal, s nem kíván választékos megjelenést tőlük; az irodalmi mondat kényes eleganciájával dolgozik-e levelén, avagy csak hétköznapi kiszolgálójának tekinti azt? A szövegközlésnek ezt a filológiai hűségét nem tudtuk megtartani ott, ahol az eredeti levél vagy nincs már meg, vagy lelőhelye ismeretlen s hozzáférhetetlen. Az utóbbi esetben a leveleket úgy vettük át, ahogy első kiadóik közölték őket.

A kritikai kiadás igényéhez híven törekedtünk a levelek eredeti helyesírásának pontos követésére. E téren azonban sokszor reménytelen nehézségekkel találkoztunk. A levelek közül csak igen kevés való az Akadémia helyesírása megjelenésének éve (1832) előtti időszakból, legtöbb az ezután következő félszázad szülötte. Éppen ezért a levelek első csoportja mutatja a helyesírás kialakulásának küzdelmes útját. Viszont a második rész már jelzi az Akadémia helyesírásának diadalmas hatását. Eltűnnek a *ts*, *tz* írásjelek, uralomra jut Révai nyelvtudománya, az ypszilonista és jottista küzdelem javarészt megoldódik az alaktani elv győzelmével, a kettőzésben a tőbeli hosszú mássalhangzó csonkított kettőzéshez jut (asszony), viszont az alaktani úton létrejött hosszúságot csonkítatlan kettőzés jelöli (veszszen). (L. DEME LÁSZLÓ: Az irodalmi nyelv hangállománya és a nyelvjárások. Nyelvünk a reformkorban. Szerk. Pais Dezső. Bp. 1955. 42.) De soká megmaradt még az a és e magánhangzóknak hiányjellel való írása: a', e'. Sőt, mikor Vörösmarty az Akadémia 1845. nagygyűlésének IX. ülésén, nov. 22-én bejelentette, hogy a magyar nyelvtan elkészült, s megkérdezte, hogy az a és e után kell-e tenni hiányjelet, a nagygyűlés 13 igen s 5 nem szavazattal úgy döntött, hogy a hiányjel továbbra is megtartandó. (Nagygyűlési jegyzőkönyv. 1845. IX. ülés LXXVIII. pont.) Emellett azonban még elég követője marad Verseghy

helyesírásának és az egyéni utakon járó „önnön orthographiának" is. Mindezeken az eltéréseken kívül nagyon sok a következetlenség az egyes levelekben, s ez főleg a magánhangzók időértékének bizonytalan és hullámzó jelölésében s a szavak összeírásának egészen egyéni módjában nyilatkozik meg. Legtöbbször nincs itt szó elvi tudatosságról vagy nyelvjárástól befolyásolt hangzás-érzékről. A leveleken belül jelentkező helyesírási egyenetlenségek oka lélektani természetű, a levélíró pillanatnyi lelkiállapotával, belső koncentrációjával függ össze. Ezenkívül bizonyos fokig temperamentum kérdése is. Az izgatott, a gyors, a türelmetlen, a fáradt, a már elromlott, vagy az írásra már ráunt kéz csak hanyagul jelzi az odavetett írásjeleket, vagy kényelme ellen való, fölösleges mozdulatnak tartja, hogy a betűvetés vonalvezetését megszakítsa azzal, hogy kezét fölemelje, és így új mozdulattal fárassza magát, hanem benne marad az írás vonalának lendületében, s megszakítás nélkül sodor össze egyébként külön álló szavakat. Ez az oka annak, hogy egy levélben néha ugyanaz a magánhangzó rövid vagy hosszú jelzéssel fordul elő, s a szavak összeírásában is oly sok a következetlenség.

Amennyire az lehetséges volt, a levelekhez fűzött Jegyzetekben igyekeztünk minden személyi és tárgyi vonatkozást megvilágítani, úgy, hogy történelmi összefüggésükkel a levelek szellemi és kormegvilágító hátteréül szolgáljanak. A Vörösmarty-levelezés után a Függelékben közöltünk 13 dokumentációs és forrástörténeti levelet.

A most kiadott levelek száma, amelyben nincsen benne a Függelékben közölt 13 levél: 396. Ezek közül Vörösmartytól való 199, hozzá írott 197. E levelek közül most jelenik meg először 31, közülök Vörösmartytól írott 6, hozzá intézett 25. Ahol a Jegyzetekben a levelek kiadásáról nincs szó, ezzel azt kívánjuk jelezni, hogy itt jelennek meg először. A Függelékben adott 13 levél közül már megjelent 10, itt jelenik meg először 3. Összefoglalva a Vörösmarty-levelezés és a Függelék leveleit, az e kötetben kiadott levelek száma 409, ezek közül már megjelent 371, most jelenik meg először 34.

E helyen is hálásan köszönöm lektoraimnak: Horváth Károlynak, Lukácsy Sándornak, Szauder Józsefnek és Tóth Dezsőnek szíves fáradozását és értékes támogatását, amellyel lekötelező módon voltak segítségemre.

Nagy hálával tartozom †Horváth Jánosnak és †Balanyi Györgynek megvilágító és eligazító tanácsaikért.

Sokszoros, mély köszönetemet fejezem ki különösen a MTA Ki-nak, továbbá a MTA könyvtárának; az OSzK Ki-nak; a Magyar Irodalomtörténeti Intézet Eötvös-könyvtárának; a piaristák budapesti rendházának; Petrovits Ede pécsi püspöki, Holl Béla váci püspöki, Hadnagy Albert Tolna megyei levéltárosoknak; Dr. Szentkláray Emilnek, az ODK tud. főmunkatársának; †Perczel Dezsőnek, Bonyhádon; Pór József bonyhádi apátplébánosnak, Gáthy Ferenc ny. főjegyzőnek, Bonyhádon; Horváth Anna pincehelyi tanárnőnek; Szentmihályi Ferenc bácsalmási apátplébánosnak, Fekete Dezsőnek, bácsalmási

járási könyvtárvezetőnek azért az előzékeny figyelemért, amellyel készséggel támogatták munkámat.

*

Vörösmarty Mihály nem tartozik a klasszikus levélírók közé. A levelet nem is tekintette olyan különleges irodalmi formának, mint Kazinczy. Egyébként is levelei különböznek minden kortársáéitól. Más volt levélírásának módja, mint Deáké. Hiányzott belőle az az értekező súlyosság és nyugalom, a gondolatoknak az a tömörített energiája, a humornak az a csendes mélysége, amely Deák leveleit jellemzi. Levélstílusa Kölcsey ünnepélyes érzelmességétől is messze áll. Csak néha emlékeztet rá keserű pátoszával és nemzeti, emberi érzéseinek levert elsötétedésével és kiábrándulásával. Sok van leveleiben Wesselényi politikai és szociális indulataiból és tüneményesen szép viharzásából, de érzelmeinek, hangulatainak terjedelme színesebb és gazdagabb, mint az övéi. Férfiasabb és keményebb veretű levélíró, mint a mindig rugalmas és simulékony Toldy. Nem polemikus és küzdelmeinek intellektuális szenvedélyeivel nem sebzi meg maga körül az életet, mint Bajza. Leveleinek szellemi elevensége és térfogata általában átfogóbb képességű, mint bárkié azok közül, akikkel levelezésben áll. Csak nem egyenletesen használja őket. Senkihez sem hasonlít. Egyénien éli a maga hullámzó hangulatú és változatos menetű, végletes levél-életét. Sohasem ugyanaz, mindig más. A lét-érzés minden húrján szuverén és kifogyhatatlan gazdagsággal játszik. Tud az élet minden gondjára ráfeledkezően kisnemesi örömöknek szinte nyárspolgári élvezője lenni, de nem egészen. Egy hang, egy érzés, valami abból a szellemi fensőbbségből, amelyre egész lénye be van állítva, visszatartja, hogy el ne akadjon bennük, s a levél mindennapjainak prózai szederindái közt is tudjon minden égi és emberi szépségnek, igazságnak álmodója s megkiáltója lenni. Néha szófukar, máskor pazarló bőséggel és lenyűgözően beszédes; egyszer kiábrándult unottsággal ásít rá a világra, másszor pedig az élet költészetét és kozmikus dalát zendíti fel belőle. Levelében nincs klasszikus mérték és rend, az élet egy-egy helyzetéhez önmagát ünnepélyesen előre beállító magatartás. A pillanat lírai géniusza lesz úrrá felette, és ez a hangulata adja kezébe a tollat. Életkedve hallatszik be levelein keresztül. Hol egyszerűen, közvetlenül, hol duzzogóan, szemrehányóan, leverten, de aztán humorával, adomázó kedvével, s ha kell: mindent égbe sodró szárnyalással is. Új ez a hang, nem a régi magyar levelek hagyományainak iskolájából való, bár nem tudja levetni itt kapott és kegyelettel megőrzött, egykét drága fénnyel felragyogó vonását, amelyek annyi természetes és nem fitogtatott előkelőséggel illenek hozzá. A romantika vonul be ezzel a hanggal Vörösmarty leveleibe az emberi léleknek arra a kifejező szolgálatára, amellyel — leveleivel egyidejűleg — megjelent novelláiban, drámáiban és lírájában is. Ez a romantika, akármennyire felfokozott és irreálisnak tetsző is a nyelvképzelete, mégis csak az iro-

dalmi nyelv és beszéd emberi teljességét hozta meg. S ha szenvedélyessége az emberi arányok rendes mértéke fölé lobban is fel, megdöbbentően világít bele az ember mélységeibe is. És ugyanekkor a nyelvről leolvasztja a stílus antikos bronzát és a népiesség, a mindennapi közvetlenség friss színeivel futtatja tele, ezek iránt teszi fogékonnyá.

Ez az élőszavas, sokszor ijesztően stilizálatlan hang, amely mégis új levélstílust teremtett, és szinte hallhatóvá teszi Vörösmarty leveleit, magyarázza meg, miért oly vonzóak, szeretetre méltóak. Csak Petőfiéit lehet és kell majd így szeretni. Úgyis, mintha feléje mutatnának!

Vörösmarty híresen rossz és nehézkes levélíró. Meghatározhatatlan és kiszámíthatatlan, hogyan és mikor szánja magát rá egy levél megírására. Tud soká hallgatni, amikor egyszercsak elfogja a levélírói kedv, s ilyenkor bőséggel áradóak lesznek levelei. A harmincas évek közepétől azonban apad ez az amúgyis elég ritka áradás. Fogalmazása kezd türelmetlen, elsietett, egyre szűkszavúbb lenni. Elhagyja, unja a részletezést, csak vázol, fantáziátlan, rest és száraz. Közben betűvetése és írásmodora is elromlik. Kb. 1825-ig gyönyörűen ír. Pontos és szabályos betűi szinte leheletszerű könnyedséggel szépek és finomak, de azért egyéniek és jellemzőek. Nem olyan nehéz, vaskos, plasztikai idomúak, mint Deákéi; körvonalukban nem is olyan élesen és keményen határozottak, mint Bajzáéi; hiányzik belőlük Kazinczy betűinek artisztikus csiszoltsága és Toldy betűvezetésének sima áramlása. A használt levélpapiros minőségében is meglehetősen eltér kortársaitól. Vörösmarty legtöbbször diósgyőri merített negyed- vagy nyolcadrét papirosra írt. Deák, Döbrentei, Fábián, Kazinczy, Kölcsey, Kisfaludy, Toldy, Zádor és mások inkább angol és osztrák vízjeles, hasonló alakú papirost használtak. Vörösmarty írásharmóniája már 1826-ban bomladozik. Sorai kezdenek meglazulni és betűi egymástól elválni. Ezt maga is észreveszi, s meg is írja Stettnernek: „Ne neheztelj, hogy illy rondán írok: sebesen jár eszem, s kezem nem győzi . . ." Így is lehetett: írása nem tudta követni gondolatai zseniális rajzását. Ezért szinte csak kivonatolja őket. Írása azonban fokozatosan hanyatlik. 1850 után sorai csakúgy, mint betűi széthullanak. Mintha a közeledő halál lehelete dúlna fel bennük minden rendet, és szedne le róluk minden ékességet . . . Így értjük meg most már azt, hogy lelkéhez legközelebb álló barátaitól — Teslér Lászlótól kezdve, Stettner Györgyön és Fábián Gáboron át, Deák Ferencig — egy panasz hallatszik feléje állandóan: lusta hallgatásáért és kurta leveleiért. Teslér László ugyanazt hányja Vörösmarty szemére, mint majd később Deák: „Ha írsz, olly röviden írsz, hogy semmit ki nem lehet tanulni leveledből". Deák ezt így fejezi ki: „Némelly leveledben nem sokkal jobb az összefüggés, mint a kadarka lével jóllakott göcseji parasztnak okoskodásában . . ." Még Vörösmarty feleségének is panaszkodik emiatt: „Miska rossz levelező, ez megrögzött nyavalálya . . ."

Vörösmarty nem is védekezett e vádak ellen. Nyíltan, magát valami tehetetlen passzivitásnak megadó kényszerűséggel vállalta el azok igazságát. Stettner Györgynek be is vallja: „Egy szóm sincs az

ellen, hogy Te most is jó idő óta káromkodással kevert zúgolódás közben hanyagságomat emlegeted és levélírásiszonyomat és mindazon bűnt, melly szerint, a' meztelen két lábú állat választ írni elmulaszt." (Stettnerhez Pest Oct. 29-én 1847. írt levele.) Többi barátaival folytatott levelezésére is ráterpeszkedik ez az írás-iszony. „Azt várjátok, tudom — írja Nagyváradról Bajzának —, hogy mint Peleskey, hosszas készülődések után megkezdett utam minél czifrábban előtökbe adjam . . . Azonban Peleskey nem válik belőlem, kivált levélírásban; mert a' levélírás, Barátom, irtóztató dolog . . ." Adorján Boldizsárhoz írott soraiban szinte levélírói önarcképét rajzolja meg: „Igen jól esik, hogy Ön minden levélírói pontatlanságom vagy inkább hanyagságom mellett is emlékezetben tart . . . Én igen örömest olvasok levelet, kivált jó barátoktól; de épen olly nem örömest írok. Isten tudja miért."

Erre a miért-re talán mi jobban tudunk felelni, mint Vörösmartynak önmagáról oly mély szemérmességgel hallgatni vagy legalábbis nehezen és ritkán megnyilatkozni szerető és akaró férfiassága.

Gondolnunk kell arra, hogy azoknak a leveleknek a zöme, amelyeknek ma ismeretében vagyunk, Vörösmartynak 1825—48. terjedő életszakából valók. Ezek az évek összeesnek Vörösmarty írói, akadémiai, közéleti és literátori munkásságának legelfoglaltabb szakával. Zsúfolt: költői ihlettel telített, tudós, kiadói, szerkesztői, színházi, majd politikai és társadalmi munkától elhasznált, kenyér-gondok terhétől is meghajlott esztendők, amelyek lelke minden pillanatát állandó feszültségben, zaklatottságban és sokszor remegésben tartották. Az az idő pedig, amely esetleg számára ezeken felül még megmaradt, ráment az éppen akkor ébredni kezdő pesti életre. Ő az első író, akinek fővárosi életformája van, s aki éppen úgy vezető ihletője, mint áldozata annak az ezer ingerű nyilvánosságnak, amellyel Pest ekkor jövendő országos hivatására készült. A politika, az irodalom, a művészet, a társas élet mozgalmai, különböző alakulatai mind versenyt futnak egymással, hogy kiépítsék a maguk új irányait, meghódítsák és megszervezzék közönségüket és küzdelmeik, törekvéseik színterébe vonják be a felébresztett nemzeti és társadalmi tudat erkölcsi és anyagi támogatását, rokonszenvező pártfogását és együttműködését. Ez a Vörösmarty életére ránehezedő zsúfoltság magyarázza meg, hogy levelezése első idejében nyomon lehet követni költői működése minden mozzanatát, de későbbi leveleiben kevesebb az irodalom, s a világhoz való állásfoglalása töredékes megnyilatkozású, nyugtalan, de nem egységes. Nincs ideje ahhoz, hogy egészen és zavartalanul önmagáé lehessen. Elvont, elméleti jellegű problémák esztétikai és irodalomtörténeti kérdések is alig foglalkoztatják, nyelvészetiek is csak pályája kezdetén. Közel, mindig közelebb jut az élethez, amelynek kizárólagos politikai telítettségén s hőfokán elvérzik egyéni s családi története. Vörösmarty mindenütt ott van. Jelenléte eszményítő és cselekvésre ihlető szimbólum, költészete pedig életté lesz. Költeményeinek sorai kilépnek vers-életük zártságából, mint önállósult igék járják be az

országot: Rajta ragyognak verseny-díjak aranyserlegein; új magyar életre lelkesítik az ifjúságot tankönyveik első lapjairól, ahol mint sugalló mottók lángolnak; vármegyék elöregedett és megfakult retorikáját friss világossággal és temperamentummal fiatalítják és korszerűsítik; az ország első színpadán velük zendül fel a legszebb magyar nyelv zenéje és gyönyörűsége, amelynek boldog csodálója és élvezője lesz minden magyar; rajtuk és velük növekedik fel egy már új magyarság-fogalom és nemzedék, amely a heroikus cselekvés jövőjáró lendületével tudja vállalni egy új Magyarország feladatait, amelynek ígéretföldje felé a Szózat honmegtartó bizalmával és hitével indult el. Ezt teremtette meg Vörösmarty, de ez szívta is fel őt arra, hogy levélírói magánélete ne igen maradhasson.

Ezzel szemben a Vörösmartyhoz írt levelek jobban, egészebben és igazabban hordozzák magukon a levél műfaji vonásait. Elsősorban a személyes megjelenést képviselő mély és nagyon őszinte, ünnepi hódolat közelít bennük Vörösmarty felé. Akár bizalmas vagy meghitt baráti szeretet írja is őket, amely fesztelen és közvetlen nyíltságával nemegyszer pajzán hangra oldja fel ezt a néha talán megmerevedéssel fenyegető ünnepélyességet, akár valamely irodalmi, politikai vagy egyéb alkalomszerűség a levél ihletője, mindegyiknek szinte atmoszferikus jellemzője lesz Vörösmarty kiválóságának, fensőbbrendűségének csodálattal és szeretettel áthatott elismerése. Ez a páratlan tiszteletérzés határozza meg, sőt diktálja a levelek kötelező irodalmi megfogalmazását és végső formába öntését, éppen úgy, mint közlendő anyaguknak választékos jellegét, természetét és minőségét. Az lehet, hogy néha e levelek magasabb szempontokat nem bírnak el. De soha nem renyhék, nem üresek, nem céltalanok; valami aktualitás mindig vagy izzik, vagy még mindig kisugárzik belőlük, amely megmagyarázza Vörösmartyra vonatkozó illetékességüket. Ez a változatos levéljelleg befolyásolja Vörösmarty válaszait, amelyek — sajnos — igen-igen hiányosan maradtak fenn. Néha válasza nem több, mint hivatalos tudomásulvétel. Néha azonban levélírói kényelmességét, húzódozását vagy múzsátlan fáradtságát legyőzi a hozzá írt levél személyének szellemi kitűnősége, egyéni szeretetreméltósága, baráti avagy emberi érzéseinek hűségesen hozzá ragaszkodó vonzalma, a vele közölt tárgy fontossága, vagy annak az alkalomnak, amelyben éppen él, a magát közöltetni vágyó rendkívülisége s ilyenkor születnek meg az úgynevezett nagy Vörösmarty-levelek.

A Vörösmarty-levelezésnek ebben a kettős vonásában szinte magától adódik e leveleknek kétfelé oszló jelentősége.

Az egyik jelentőséget a leveleknek külső történeti: politikai, irodalmi, társadalmi érdeke adja meg. Ennek a történeti érdeknek természetesen aszerint van súlya és értékfokozata, hogy ki az, aki írta őket. Vannak e levelek írói közt, akik ennek a korszaknak tiszteletre méltó, de már elsüllyedt vagy elfelejtett névtelenjei. De viszont vannak olyanok is, akiknek már a nevük is történelmet jelentett és jelent, s életük hozzátartozik történelmi létünk fenséges fejezeteihez. Nem mind

és nem egyforma arányban vesznek részt e levelezésben és igen sokszor inkább csak más levelekből tudunk róluk. Talán ezeknek a rendkívüli személyeknek a levél-közleménye nem is mindig arányos történelmi létük fontosságával. Előfordul az, hogy egy kisebb szabású egyéniség levelében kortörténeti szempontból értékesebb és érdekesebb adatok vannak. De ne felejtsük el, hogy itt mindig levélről és levelezésről van szó, amelynek egyetlen indítéka van: a személyileg értelmezett és átélt aktualitás és nem történetírás.

Az *államférfiak* közül Deák állott legrégibb és legsűrűbb levelezésben Vörösmartyval. Korán, 1825-ben kezdődött, Vörösmarty haláláig tartott, s ennek családjával ezután is folytatódott. E levelekben politikáról igazában alig esik szó. Inkább Deák, a jóbarát, a Vörösmarty életének irodalmi vonalában álló és ez iránt érdeklődő literátor, a bölcs és rendkívül finom lelkű humanista, s a közélet érzékeny és kitűnő szemű figyelője áll előttünk. Két Deák. Az egyik csak és csupa irodalom, irodalom-esztétikai és kritikai vonzalom és hajlam, önmagát az irodalomban feltaláló és élvezni tudó csiszoltság és ízlés. Tovább azonban nem jut el. Csak Vörösmarty hozzáírt levelének egy-két célzásából sejtjük, hogy Vörösmarty szerette volna azt a passzív állapotot aktív alkattá átihletni. Ez azonban Deákban nem készült el soha. A másik Deák pedig a jövő ígérete, sejtelme, amely Deáknak már ekkor jelentkező bámulatos komprehenzív elméjében és érett ítélőerejében jelentkezett. Mintha ez a két Deák együtt jelennék meg egyetlen Vörösmartyhoz küldött, valódi politikai levelében, amelyet 1832. február 24-én írt hozzá. Különös összetalálkozás! Amikor Deák ezt a levelét írta, nem gondolt arra, hogy egy év múlva ki kell majd lépnie kehidai magányából, s 1833. április 15-én megyei követ lesz a pozsonyi országgyűlésen. Ebbe a távlatba állítva be e levelet, önkéntelenül is azt a benyomást teszi, hogy az Deák politikai programjának foglalata. Azonban ez a levél — más is: Deák Ferencnek vívódások közt megrajzolt, fájdalmasan szép fiatalkori önarcképe. Deák hallatlan erővel és tárgyilagossággal személyteleníti el belső szenvedéseit s valami magasabb kultúrájú életforma után vágyódó nyugtalanságát. Nagyszerű férfiassággal tudja leigázni mondatait, de azért ezek lírai eresztékén átsajog a kín: szorítja, gyötri, sorvasztja a falu kicsinysége, elmaradottsága, szellemtelensége. Kivágyódik belőle Pestre, a városba, a szellemi lét és nagy események történelmi arénájába. S talán egész életében utoljára most ébred fel benne ez a vágyódás lelkének soha el nem árult és fel nem fedett világa felé. Ez a romantikus megsóhajtása a maga vágyainak csakhamar kilobban lelkéből. Más, reálisabb látomás lángja gyullad ki előtte: „A kétes remények és bizonytalan aggódások" magyar földje, amelyen új magyarságot akar felépíteni, „hogy egykor a valóságos Magyar Nemzet négyszázezerből tizenkét millióra emeltessék." Ez már politikai program, s a levél — a magának végleges hivatást választott Deákkal — ennek a meghirdetője. Erkölcsi méltóságával és megrendítő hivatás-tudatával odatartozik Kölcsey Országgyűlési Naplójának eszményi magasságába.

Több és izzóbb légkörű, ezenkívül szenvedélyesebben kihangsúlyozott politikai gondolatot közvetítenek Vörösmarty felé Wesselényi levelei. Ezek is, mint Deákéi, ugyanekkor emberi közvetlenséggel és Wesselényi megrendítő sorsán megmélyülő, tiszta, nemes baráti érzésekkel vannak áthatva. Főleg egy politikai gondolat uralkodik bennök: az úrbért kérdése. Wesselényi erről akkor fejtette ki felfogását, amikor előzőleg Vörösmarty nyilatkozott róla egy levelében: „Jótékonyságnak az úrbért csak egy feltét alatt ismerem el, ha tudniillik hozzá értjük az örök váltságot. E nélkül az úrbér ördögi találmány, örökös gyűlölség konyhája, természetes élesztője azon rút szenvedélyeknek, melyek kitörését nem szükség borzasztó színekkel festenünk, hogy az embert vadállatnál undokabbnak tartsuk . . . S azt kérdem; méltó-e ily állapot megnyeréséért fáradozni? Soha sem. Ennél czudarabb állapotot kigondolni sem lehet, ez valóságos mészárszéki intézet barommá aljasított emberek számára." Wesselényi válasza sejteti, hogy Vörösmarty felfogását a módot illetőleg Erdélyben a kérdés nem reális ismeretén alapulónak tartja. De másrészt boldog lelkesültséggel magasztalja Vörösmartynak a jobbágyság sorsát megoldani kész nemes emberi szándékait: „Leveled tartalma Szentírás. Szeretném annak lelkes és dönthetetlen igaz szavait honunk minden nemesei; s főként az Erdélyiek fülébe dörgeni, 's harsogtatni a szent igét ronán, bértzen át, hogy rázná érzésre 's öntudatra a szennyes önzés által kövesülteket."

Az 1835-ös országgyűlésnek folytonosan elakadó, eredményre eljutni alig tudó helyzetéről rajzol szánalmas és leverő képet Fáy András Vörösmartynak Pozsonyból, 1835. dec. 10-én kelt levelében. Fáy nem igazi politikus, de azért a vármegyei gyűléseken kicsiszolt szeme jól meglát mindent: „Valamire való tárgyaink mind elesnek vagy a fő Táblánál vagy ott fenn, Majd meglátjuk; mi lesz a magyar törvényczikkelyekből? Ebben alig ha meg nem feneklünk . . . De az nagy szerencse, és előhaladás, hogy a liberalismus csak ugyan tartja a divatot . . . Deák Ferkó alig ha nem legjobb Geschäftsmannja a diaetának . . ."

Ugyanennek az országgyűlésnek legfájdalmasabb és legszomorúbb eseményéről számol be Vörösmartynak Zarka János: „Szathmármegyének követei Kölcsey és Eötvös, — minthogy ugyan azon balítéleteket, mellyek ellen az egész országgyűlés alatt utasíttásuknál fogva buzgón hartzoltak, későbbi pótló utasíttásuknak következésében védelmezni kellett volna; — követségekrül lemondottak. Ezen pótolhatatlan veszteséget minden hazafi, — annál inkább mi, kik véle legalább személlyes meggyőződésünkből egy hitvalláson levén hivatalunknál fogva egy körben dolgoztunk, — méllyen érezzük."

A politikai levélírók közt megjelenik Kölcsey is, de jelentőségének azzal a kettősségével, amellyel egyforma dicsőséggel osztozik működésén az irodalom és a politika. Kölcseyt Vörösmartynak az a levele készteti irodalompolitikai állásfoglalásának megnyilatkoztatására, amellyel felpanaszolja neki az Athenaeum szerkesztésének nehézségeit: „Mennyire szigorú, következetlen, sőt mondhatni őrülten szolgai

itt kivált heti iratokra nézve, a' censura. Minden moccanás zendülési jelenségnek, 's minden a' miben lélek van, veszedelmesnek tartatik. A' tápláló mag kiirtatik, 's mi csoda, ha a' megmaradó szalmát, alig a' barmok eledelét, ember nem szereti." Vörösmarty prózája ritkán ilyen kiáltó és feljajduló erejű, mint itt. Minden szavában lírája legsötétebb és legreménytelenebb hangja morajlik fel. XIX. század eleji irodalmunkban nincs még egy ilyen, szellemi helyzetünket feltáró levelünk. Kölcsey, akinek lelki hangulatával Vörösmarty néha annyira rokon volt, hasonló, avagy talán még mélyebb lehangoltságú sorokkal felelt Vörösmartynak: „Barátom, a' privilegiumos nemzet eredendő bűnei önmagukat boszulják meg. Sokszor, felette sokszor kell mondanunk, legalább illő lenne mondanunk, mit fejszéhez nyelet adó erdő fáji mondottak: Merito plectimur . . . Minek nekünk literatura, kik nemzet nem vagyunk?"

Egészen magában álló jelenség az 1827-i országgyűlési ifjúság levele Vörösmartyhoz, akinek, „mint Hazánk egyik nagy reményű Irójának" barátságuk jeléül megküldik Nagy Pál „képét".

A Vörösmartyhoz írt levelek politikai képe, tájékoztatása tehát töredékes, alkalmi jelentőségű, nem nyújt döntő adatokat ahhoz, hogy csak belőlük tudjuk megérteni a század irányait és korváltó fordulatait. Ezt a hiány-érzetünket különösen fokozza olyan feltűnő tény is, hogy a Vörösmarty-levelezésben Széchenyi Istvántól és Kossuth Lajostól csak egy-egy levelet találunk, de ezek sem politikai jellegűek, hanem irodalmiak. Széchenyi Istváné az Akadémiára vonatkozik, Kossuth Lajosé pedig az Athenaeumra. Egyébként az ellenzék vezéreinek leveleit is hiába keressük a Vörösmarty-hagyatékban. Igaz, hogy Vörösmarty a pozsonyi országgyűlés eseményeiről a lapokból is értesülhetett. Az a két levél, amelyet Teleki László ír Pozsonyból Vörösmartyhoz, mint az Ellenzéki Kör elnökéhez, bár az átalakulás érdemére és tényére vonatkozik, mégis inkább bizalmas kérés hozzá, hogy befolyásával akadályozzon meg Pesten minden olyan mozgalmat. amely a pozsonyi politikai sikerek állandóságát esetleg kockáztatná, Az Erdélyben történt események közül Vörösmartynak egy jóbarátja, Ujfalvy Sándor írta meg neki azokat, „mikre megborzad az emberiség, 's Istenben való hitét koczkáztattya."

Ami a márciusi napok után következett, azokra vonatkozólag Vörösmartynak már nem volt szüksége levelekre. Mint aktív politikusnak közvetlen része volt az események intézésében, s neki is tragikus sorsa lett az, hogy — mint feleségének írta — „az események ellene fordultak".

Az alkalmi levélírás aligha tudott megfeledkezni olyan eseményről, mint az 1831-ben kiütött kolera-járvány, amely megrendítette az egész ország nyugalmát. Erre vonatkozólag ketten is értesítik Vörösmartyt: Balásházy János, aki a járvány felvidéki lefolyását írja le, mindenre kiterjedő és hűséges tárgyilagossággal. S aztán Deák Ferenc, aki a kolera Vas megyei útjáról számol be Vörösmartynak. Jóval ennek az országos csapásnak a kitörése előtt, még 1826-ban Deák megírta

neki a zalaegerszegi tűzvészt is, amely majdnem elpusztította az egész várost. A két, időben egymástól távol álló esemény egybetartozik Deák leíró művészetében. Deák emberi, jogászi, politikai és írói lelkiismeretességére vall, ahogy mind a két csapást, nyers és rideg tényszerűsége fölé emelkedve, a maga következtetéseinek távlatából írja meg.

Azok a levelek, amelyeket Vörösmartyhoz *író*-kortársai írtak, feltűnően gyér számban maradtak fenn, vagy legalábbis igen kevésről tudunk. Lehet azonban, hogy talán Vörösmarty levelezésének ez a szakasza valóban ritka is volt. Hisz kongeniális társaival együtt élt, együtt teremtett irodalmat Pesten, amely ekkor már az irodalmi élet középpontja lett, így tehát levélváltásra nem is igen volt szüksége. Ő maga még átélte az irodalomnak szervezett középpontot még nem. ismerő korszakát. Görbőn kapta meg Kisfaludy Károlynak az Aurórába, tehát az irodalomba verseit befogadó levelét. Az ő útja is elzarándokolt Széphalomra, Kazinczyhoz, hogy ha nem is mint mesterének, de mint „a szabadabb idők harcosának" bemutassa tiszteletét. És Kölcsey vidéki távollétét állandó levelezéssel igyekezett magához közelebb hozni. Az természetes, hogy amikor az új irodalom középpontjában Vörösmarty, mint író, szerkesztő, az Akadémia tagja, rendkívüli tekintélyhez jut el, ő maga is középpontja lesz a korszakát lejárt és azt felváltó írói nemzedék leveleinek. Ezek a levelek ritkán jelentősek, és csak néha van irodalmi mondanivalójuk. Nincs is tehát az az irodalomtörténeti vagy esztétikai súlyuk, mint Arany leveleinek. A letűnt nemzedékből Édes Gergely egy vers közlését kéri a Koszorúba. Kazinczy leveleinek lenne a legszebb hivatása: fogadni a fiatal Vörösmartyt, de ennek levelei tele vannak óvatos tartózkodással és bókokba stilizált idegenkedéssel. A szorosan vett kortárs-nemzedékből Bajza József Az epigramma theóriája c. értekezését küldi meg Vörösmartynak levelében. Czuczor Gergely és Guzmics Izidor szorgalmas előfizető-gyűjtéseikről számolnak el leveleikben. Döbrentei Gábor sima, de hűvös levélben juttatja Vörösmarty kezéhez Berzsenyi Dániel új kiadású verseit. Erdélyből Kelemen János, a kolozsvári református kollégium könyvtárnoka küldi meg Vörösmartynak egy lelkes fiatal írócsoport verses kiadványát: az Aglája II. kötetét. Garay János mint a Kisfaludy Társaság h. titkára hivatalból ír Vörösmartynak, vagy mint akadémikus hálálkodik Vörösmarty pártfogásának, amiért hozzájuttatta az Akadémia nagydíjához. Hódolóbb, ragaszkodóbb hangú levelet senki sem tud úgy írni neki, mint Garay. A fiatal Lukács Móric első cikkét küldi el alázatos levél kíséretében a Tudományos Gyűjtemény szerkesztőjének. Sárosy Gyula Vörösmarty drámájának, a Marót bánnak terjesztésére ajánlja fel készséges szolgálatait. Somssich Pál „versecskéivel" és szórejtvényeivel próbálkozik. Szentmiklóssy Alajos Vörösmarty költői hírnevének dicsőségével szeretné felékesíteni új antológiáját, amelybe verset kér tőle. Csató Pál tisztán csak a maga hiúságát és becsvágyát akarja kielégíteni, amikor minden elvi irány nélkül dörgölőzködik oda Vörösmarty barátságához. Avagy esetleges

baráti, családi, rokoni ünnepeket, örömöket, szívességeket s alkalmakat szolgálnak a levelek, amelyekből azonban — Kisfaludy, Kazinczy, Kölcsey és Toldy leveleit nem számítva ide — hiányzik minden magasabb érdekű irodalmi elvi szempont megvitatása.

Különleges hangjával vonja magára a figyelmet egy „16 évi Bölcselkedő"-nek, Mészáros Károlynak Vörösmartyhoz, „a jó atyához", írt levele, melyben bemutatja neki az ő költészetének hatása alatt készített „zsengéit", s kéri bírálatát: „sikeres lészen é az e pályán lévő fáradhatatlan szorgalmam? vagy nem."

E levelek irodalmi érdektelenségéből magasan emelkednek ki Toldy Ferencnek németországi útjából Vörösmartyhoz írott levelei. Amikor Toldy arról értesíti őt, hogy járt Goethénél, s találkozott, többször is, Tieck-kel, Vörösmarty lelkét szokatlan kérdés izgalma szállja meg. A német irodalomban megkezdődött az érdeklődés a magyarság szellemi élete felé. Vajon mit tart erről az európai irodalom mindenütt csodált nagysága, Goethe, s „talál-e valami figyelmet nyelvünk iránt?" S olyan műbíráló, mint Tieck, lel-e „dolgozataink között olvasásra méltót?"

Hiszen már elég sok antológia és fordítás nyújthatott tájékoztatót a megújult magyar irodalomról. Ott vannak: GAAL GYÖRGYnek, az első ismertetőnek, fordításai: Theater der Magyaren, 1820., Märchen der Magyaren, 1822. Fáy András németül is kiadott meséi, 1825. Toldy Ferenc irodalomtörténete és antológiája: Handbuch der ungrischen Poesie 1828. Blumenlesen aus Ungrischen Dichtern, in Übersetzungen von Gruber, Graf Mailath, Paziazi u. A. gesammelt und mit einer einleitenden Geschichte der Ungr. Poesie begleitet von Franz Toldy. Pest und Wien. 1828. MEDNYÁNSZKY ALAJOS gyűjteményei: Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungarn, 1826. Erzählungen, Sagen und Legenden aus Ungarns Vorzeit. 1829. GR. MAYLÁTH JÁNOS kiadványai: Magyarische Sagen és und Märchen, 1825. Übersicht der Geschichte der Magyarischen Poesie s az ezzel egybekapcsolt Magyarische Gedichte, 1825. Himfy's Auserlesene Liebenslieder. 1829 . . . (L. HELLE FERENC: A magyar—német művelődési kapcsolatok története. Bp. 1942. 130—133.) — Továbbá: STEINACKER GUSZTÁV VILMOS (1809—1877): Pannonia. Blumenlese auf dem Felde der neuern ungarischen Lyrik in metrischen Uebertragungen. Pannonia. Virágfüzér az újabb magyar költészet mezejéről. Lipcse 1840. Párhuzamos német és magyar szöveggel. — (Sz. J. XII. k. 1427.)

A korabeli német kritikai folyóiratok és szépirodalmi lapok állandóan számon tartották — hol ellenérzéssel, hol elismeréssel — a magyar műveket. Ezek között a Wiener Theaterzeitung éppen Vörösmartynak az Aurorában megjelent *Homonna völgye* (későbbi címe: Hábador) és *Tündérvölgy* c. költeményeiről írta, hogy bennük a képzeletnek olyan lendületes ereje, olyan káprázatos képgazdagság és a kifejező erőnek oly színes bősége uralkodik, hogy jó fordításban még az angol közönséget is lelkes csodálatba ejtené, és szerzőjük nevét világhírűvé tenné.

PALOS BERNARDIN: Irodalmunk ismertetése XIX. századeleji német olyóiratban. Pécs 1929. 70. l.)

Vörösmartynak más költeményei is ott állottak a német olvasóközönség előtt. A *Cserhalom*, Trettner György átültetésében, 3 kiadást is megért. TOLDY Handbuchjában jelent meg több verse. Toldyhoz intézett kérdése tehát érthető volt, annál is inkább, mert Toldy azt írta neki, hogy a Handbuchot ott hagyta Goethenél, a Blumenleset pedig Tiecknél.

Toldy válasza azonban nagy csalódást jelentett Vörösmarty számára. Goethe „még nem vett magának időt" a Handbuch elolvasására. Tieck sem nézte meg a Blumenleset, pedig a *Cserhalom*ra még külön, „in specie" is figyelmessé tette . . . Berlinben „a magyar nyelv alkotmányáról, tulajdonságairól és történetéről" tartott előadása sem hozta meg a várt sikert. Toldynak csakúgy, mint Vörösmartynak, csak az az egy tény szolgálhatott vigasztalásul, hogy a közönség elismeréssel fogadta a Cserhalom bemutatását: „Sehr schön!"

Amit azonban Vörösmarty nem kapott meg sem Goethetől, sem Tiecktől, azt — ha később is: 1843-ban — megkapta Liszt Ferenctől, amikor levélben köszönte meg neki költeményét: „Teleky Sándor gróf útján arról értesülök, hogy Tekintetességed azzal tisztelt meg, hogy verset írt hozzám, olyat, a minőt Ön írni szokott, szépet, gyönyörűt. Nem tudom eléggé kifejezni, mennyire hízeleg ez nékem, s engedje meg, hogy mindennapi keresettség nélkül megmondhassam, mily mélyen meg vagyok hatva . . ." Liszt meghatottságából több érzik ki, mint a köszönet megszokott vagy kötelező levél-udvariassága. Benne van az elismerése annak is, hogy szellemileg rokonok!

Egyszerre megváltozik a Vörösmarty-levelezés belső képe, világa hangulata, közlés-köre, sőt még stílus-modora is, amint azokat a leveleket olvassuk, *amelyeket Vörösmarty írt másokhoz*, legyenek ezek akár hozzátartozói, akár jóbarátai, akár hivatalos személyek vagy intézmények. E levelek jó részének a rájuk írt válaszai is megvannak, így tehát egységesebb, egészebb, összefüggőbb és életszerűbb benyomást nyújtanak, mint azok a levelek, amelyek magányosak és csonkák: sem előzményük, sem folytatásuk nincsen. Ezért csak részletérdekességük és jelentőségük van.

Vörösmarty egyéniségének, fejlődésének, belső és külső élete legfontosabb mozzanatainak, az élethez, a korhoz, a történelemhez fűződő kapcsolatainak megvilágítására és megértésére igazában ezek a tőle írt levelek nyújtják a legértékesebb adatokat. Nem lesz ez meglepő, ha arra gondolunk, hogy ezeknek a leveleknek a zöme baráti légkörű, társadalmi tükrözésű, az irodalom mindennapjainak menetére rávilágító jellegű, Vörösmartynak tehát legszemélyesebb megnyilatkozásai, amelyeknek éppen a nyíltsága és fokozatos kitárulása adja meg az emberi hitelességet. Közelükbe jutni nem jelent sem kockázatot, sem csalódást. Vörösmarty kibírja a közelséget, s levelei megismerése árán nem kell sem az emberben, sem a költőben feladnunk egyetlen egy vonást sem abból, amit bennük az egymás után követ-

kező nemzedékek során egyre többet felfedezőbben és korszerűbben tiszteltünk és értékeltünk. Sőt éppen e levelek, amelyek sűrű és bizalmas váltásukkal sokszor szinte naplószerűen hatnak, értetik meg Vörösmarty kialakulását, fejlődését, útjait, törekvéseit, szenvedéseit és harcait eszményeiért, amelyek éppen úgy szolgálták a magyarság, mint az emberiség fejlődését. Talán sok ezekben a levelekben a kicsi emberi pillanat, az egyéni érdekességű részlet, az irodalmi és politikai realia, a túlságosan kihangsúlyozódó aktualitás, az idő napi hullámzása és lélegzése. De mindezek a jelentéktelennek látszó levélanyagok irodalmi és történelmi eseménnyé nőnek meg Vörösmarty életének egyre országosabb értelmű és tekintélyű arányain, amelyeknek nemegyszer kísérőivé és tanúságtevőivé válnak — különleges fontosságú tartalmukkal — maguk e levelek is. Ebben az egyre mélyülő és teljesebben kibontakozó magatartásban fejeződik ki a Vörösmarty levelezésének másik jelentősége.

Vörösmarty levél-világának első személyei, akikkel megismerkedünk, édesatyja és édesanyja. Levél nincs tőlük. Édesanyját úgy látjuk, ahogy Vörösmarty szeretete, féltése és áldozatos gondoskodása állítja elénk: szegény asszonynak, nagy édesanyának. Szokatlan ebben a Vörösmartynak hajnalodó éveiből való levélben az élet gondjainak korai jelentkezése, amely szinte sejtelemszerűen vetíti rá árnyékait Vörösmarty jövőjére, amely — még utolsó levelének tanúsága szerint is — soha nem ismerte az anyagi gondtalanság örömeit.

A Perczel-családnál töltött nagyfontosságú évekről kevés levélbeszél. Perczel Sándornak fiaihoz írt levelei azonban elmondják azt, amiről Vörösmarty mindig hallgatott, hogy mit jelentett az ő egyénisége és nevelői munkája a családban. Vörösmartyt rendkívüli tisztelet vette körül Börzsönyben. Helyzetét össze sem lehet hasonlítani más nevelőkéivel. Vörösmarty azonban ennek a kiváltságos állapotnak csak erkölcsi élvezője volt. Az az önérzet, amellyel éppen annak tudatában, nevelői munkája végeztével, búcsúzott Perczeléktől, tovább is jellemzője maradt a családhoz való kapcsolatának. Vörösmarty soha nem használta fel a hatalmas Perczel Sándor befolyását a maga pályája érdekében. Érzületét mindig érdektelenül, tisztán őrizte meg. Csak becsületére volt még ilyen féltékeny.

Bonyhádi tartózkodása idején kezdődött, illetőleg mélyült el Egyed Antal — Klivényi Jakabot már Pesten ismerte —, Teslér László és Juranits László világi papokkal való barátsága, amely — Bonyhádról történt távozása után — majd egy évtizedig levélben élt tovább. Kedvesebb, eszményibb irodalmi tájképet aligha lehet elképzelni, mint ezt a barátságot, amelyet az irodalomról, mint egyetlen és legnagyobb értékeszményről alkotott kultusz-fogalom és az érte lángoló rajongás töltött ki és tartott össze. E lelkes kis csoportban két nemzedék állott egymás mellett: az öreg Juranits László, aki még a régi magyar klasszikusokért, különösen pedig Pázmányért lelkesedett, közben titokban Bacsányi Jánossal levelezett, és munkái kiadásáért fáradozott. Ellenben Egyed, Klivényi és Teslér már Kazinczy

követői és irodalmi hitvallói, vele levelezneknek, hozzá írnak verseket, és mindegyiket vonzotta az új irodalom legnagyobb gondolata: a fejlődés. Szinte a szimbólum erejével hat, hogy mind a két nemzedék magának akarja Vörösmartyt megnyerni, nem is sejtve, hogy ennek a hallgatag, szerény, önmagáról soha nem beszélő Vörösmartynak, aki Zalán futásával oly váratlanul lepte meg az országot és — őket is, ez lesz majd a költői jövője és küldetése, hogy az antikos klasszicizmust befejezze és valami újat hozzon . . . Vörösmarty felismerte, hogy közöttük, ha nem is nagy, de egyetlen produktív tehetség Egyed Antal, műfordításaival. Klívényi Jakab mint ember volt előtte érdekes: nyugtalanságai között hogyan talál rá magára. Juranits László elmúlt kora előtt tisztelettel meghajolt, de érzéseit, kritikájával, sosem bántotta meg. Irodalmilag legműveltebbnek tartotta Teslér Lászlót, akitől sokat tanult és kapott. Teslér egy darabig Kazinczyas szerepet játszott Vörösmarty körül. Buzdította, könyvekkel irányította, kritizálta, magasztalta Vörösmartyt, közben a maga költői illúzióit: eposzi és drámai terveit is feltárta előtte. Később azonban Vörösmarty érzékenységén rájött nemcsak arra, hogy Vörösmarty kinőtt az ő iskolájából, de ráeszmélt arra is, hogy ő csak „zönögő" Vörösmarty rendkívüli képességei mellett. Abba is hagyta az irodalommal való foglalkozást. Azonban mindvégig Vörösmarty barátsága bizalmának közelségében élt. Vörösmartynak hozzáírt, legtöbb levele megmaradt. A 30-as évekig kinyúló levelezésükben Vörösmarty állandóan tájékoztatta a pesti irodalmi élet főbb eseményeiről, egyedül vele közölte a Conversations Lexikon pör történetét s róla vallott felfogását. Vörösmarty annyira megtisztelte Teslért bizalmával, hogy azt is tudtára adta, hogy 1827-ben Székesfehérvárott szándékozik letelepedni, mert Pesten nem tud megélni, a nyomor fenyegeti. Úgy látszik, hogy ekkor Teslér, nagy tapintattal, anyagilag támogatta is Vörösmartyt. A levélváltáson kívül személyes találkozás is erősítette barátságukat: Vörösmarty meglátogatta Teslért Bükösdön, majd Helesfán. Teslérhez nemcsak ennek önzetlenül feléje sugárzó baráti érzülete vonzotta, hanem talán még jobban nagyszerű hazafias magatartása. Gyönyörű barátságuk a szabadságharc tragédiájában omlott össze.

Vörösmarty még Börzsönyben volt, amikor megkezdte levelezését Stettner (később Zádor) Györggyel. Ez a levelezés 1824-ben kezdődött, és 1849 novemberéig tartott. Szerencsére a levelek, jó részben, válaszaikkal együtt megmaradtak, s így kettőjük történetéről egész és való képet kapunk.

Stettner György talán az utolsó literátor irodalmunkban. Igazában jogász, de egész életét az irodalom érdekli. Író, műgyűjtő, irodalompártoló, az irodalom eszményeinek és törekvéseinek lelkes híve, s mindenek előtt: igen finom látású és érzékű kritikus. Nagy veszteség, hogy Toldy mellett elhallgatott. Vörösmartyról, működéséről s alkotásairól talán többet tudott volna mondani, mint Toldy. Barátságban áll vagy legalábbis a tisztelet érzéseivel vonzódik minden íróhoz, de legigazabban és legállandóbban Vörösmartyt szereti, s

legtöbbre őt tartja. Ő ismerteti meg Vörösmartyt Deákkal, és ő próbálja meg — sikertelenül — a még el sem készült, máris leszakadt hidat Kazinczy és Vörösmarty között felépíteni. Vörösmarty is mindig mélyülőbb barátsággal ragaszkodik Stettnerhez, és életének legjelentősebb éveit szellemileg vele éli le. Levélváltásuk erre a kapcsolatra világít rá.

Az a Vörösmarty, aki ezeket a leveleket írja Stettnerhez, az irodalmi életnek már mind nagyobb hatású kitűnősége. A levelek tükrében nyomon követhetjük útját s kiépülő irodalmi hátterét. Látjuk dicsőségét: a Zalán futása és a Cserhalom diadalmas megjelenését, drámáinak, a Salamon-nak, Bujdosó-nak, Vérnász-nak nyomorgó könyvéletét; Vörösmarty költői ihletének az anyagi gondok terhébe beleveszők elfulladását, és barátainak lelkes küzdelmét az előfizetők megszerzéséért. Előttünk áll az életbe elinduló ifjú Vörösmarty, akinek szerelmi csalódása fölemészti minden erejét és bizalmát, aki azonban rátalál életkedvére és legyőzi apátiáját. Az Akadémiának időbeli sorrendben és írói méltóságban is első és legmunkásabb tagja, szerkeszti néhányad magával, köztük Stettnerrel is, a német—magyar s magyar—német szótárt, harcol az Akadémia eszményeiért. A Tudományos Gyűjteménynek mint szerkesztő, amennyiben rajta múlik, tekintélyt és bizalmat szerez. A folyóirat-irodalmat, amely akkor kezd felsarjadni, szeretné magasabb színvonalra emelni, mint amelyen volt a Hébe és a Felső Magyarországi Minerva. Ezért pártolja az Aurórát, a Kritikai Lapok megindítását, és ezért áll bele legjobb képességeivel az Athenaeum és a Figyelmező programjának szolgálatába. Nagy és kényes igényeket támaszt az írók és tudósok irányában. Nemcsak néhai tanára, Czinke Ferenc felé mer sújtani kritikája: „Szárnya szegett ember! a ki elég tisztességes lehetne ősz hajában, ha hallgatni tudna, most nevetség s boszankodás tárgya hazánk főintézetében (= az egyetemen.)" Erős bírálat alá veszi Verseghyt is, akinek elismeri ugyan „szép tehetségét" és fordítói készségét, „ellenben untat . . . maga által egész csömörig emlegetett tiszta magyarsága, s az a megrögzött szándék, mellyel, mintha nyelvünknek esküt ellensége volna, képtelen szabásait igyekszik rá tolni." Vörösmarty tovább is megy. Amikor Stettner Kisfaludy Sándor színműveiről kéri véleményét, Vörösmarty általános érvényességre igényt tartó felfogással felel, amelyben kritikai álláspont is van: „Mind a kettőben az igen messze vitt hazafiúskodás szinte nem jól esik a legbuzgóbb magyarnak is. Tudod, szent érzés az; de nem kell vásárra vinnünk, 's úton útfélen üvöltenünk; hanem csak ott, hol hathatósabb rugói, vagy nevezetesebb következtetései lehetnek." Vajon, ha Kazinczy olvasta volna Vörösmarty e levelét, megírta volna-e a Pannonhalmi utazás viharkeltő sorait!? . . . Vörösmarty kritikája nem ismer kíméletet. Kovacsóczyt és Thewrewket, a Hébe és Kazinczy kedvenceit, nem is tartja költőknek. (Thewrewktől később Kazinczy is elfordult.) Fáy Andrásban kifogásolja, hogy mindig a maga régi csapásán jár. Kazinczyt pedig már befejezett életnek látja, nincs mondanivalója, „nagyon meglát-

szik rajta öregsége." . . . A negyvenes évek levelei Vörösmartyt már a politikai tevékenység és izgalmak sodrában jelentetik meg Stettner előtt Pesten és Debrecenben.

Vörösmarty irodalmi tudatosságára legjobban jellemző és a Stettnerrel váltott levelek sorából szinte már az értekezés műfajába emelkedik fel 1825. dec. 12 és 1826. jan. 2-án hozzá írt két levele, amelyeket nyelvészeti érdeküK egybekapcsol. Mindegyikben e korszaknak sokat vitatott kérdésével: a helyesírással foglalkozik. Vörösmarty látta azt a nagy ingadozást, következetlenséget és határozatlanságot, amely között az e korabeli helyesírás megoldatlanul tengett és lengett. Révai Miklós nyelvtudományának útján akarta azt ebből a zavarból kivezetni. Mivel azonban nem volt még egészen birtokában a hangtani törvények ismerete, azért pl. az ilyen nehézséget, mint a halálnek-halálnak fejlődést „a szokás szebb hangot kereső" törvényszerűségével igyekezett megmagyarázni. Így fogadta el a helyesírás alapelvéül az etimológia mellett a szokást is. „Nem kell oktalanul zúgolódnunk a' szokás ellen is: tudod, én annak vak imádója nem vagyok; de mikor sem Etymologia, sem Analogia, sem Euphonia, sőt még a legutolsó Oeconomia sem biztat, minek pártoljak én el csupa literatori kényességből az élő, olvasó, de nem író többségtől?" A helyesírás akadémiai története alapjában Vörösmartynak ezen a felfogásán fejlődött tovább.

Vörösmarty nyelvészeti felfogásában különös kihangzása és nyomatéka van ennek a szónak: Én! Amikor arról szól, hogy bizonyos igéknek kettős gyökerük s ennek következtében kettős „ágozatjuk" van, mint pl. nyugosz és nyugod, s ezért írhatjuk „a nehéz kimondású, *nyugodtam* helyett természetesebben és kimondhatóbban *nyugottam*, akkor hozzáteszi: „Én efféle igéink két ágozatján nem hogy búsulnék, még inkább örülök, mert bőséget mutat a hangváltozásban és néha segítséget a metrumban. A mi pedig a' többieket illeti, tetszésem azokban is csak úgy uralkodik, ha döntő okaim nincsenek." Én! . . . A nyelvész tudománya mögül előbukkan a kitűnő nyelvérzékű magyar és a nyelvképzelete zseniális ízlésével törvényt diktáló költő, a romantikus alkotó, aki soha nem beszél önmagáról, de félelmetes nagyszerűséggel tudja sejtetni, hogy ki, s hogy önálló, más világa van. Az én-tudatnak ebből e hármas forrásából fakad Vörösmarty nyelvproblémáinak megoldása. Ez azonban csak elméletben van így. A gyakorlatban Vörösmarty egyetlen parancsoló nyelv-akaratot ismer: „Az én akaratom és tetszésem!" Ilyen szuverénül magyar költő önmagáról még nem szólt soha. Akkor használja e szavait, amikor Stettner a Zalán futása megjelenése után kifogásolta egy néhány „különözéseit". Vörösmarty nem vitatkozik, de nem is védi magát. Egyszerűen állít nemcsak nyelvészeti tudásának felkészültségével, hanem még inkább úgy, ahogy az alkotó művész állítja a maga remekét, benne önmagát és azt a titokzatos folyamatot, amellyel teremtett. Végzetesen tévedne azonban az, aki Vörösmarty e kijelentéséből — 26 éves! — arra következtetne, hogy fölényesen magabízó és nem ismeri tehetsége

határát. Sőt! Vörösmarty e szavaiban fejezi ki költői jövője sejtelmét: Nem a műfaji remeklés, nem a kompozíció, nem a téma-látás és kezelés, hanem *a nyelv lesz az ő költői életének „substantiája"*. Kevesen hasonlítanak Vörösmartyhoz abban, hogy — mint ő — egy mindig fölfelé ívelő költői pálya oromzataira feljutva, megcsodálni való alázatossággal csak annyit tudjanak magukban látni, amennyit — e gondolatát más formába átalakítva — ő látott: „Ha a' Magyar verseimben kedvet találhat, a' nyelvnek köszönheti, mellynek bája valamennyire hatalmamban volt. Így ítéltem magamról!" . . . (Stettnerhez 23 Auguszt. 1827. írt levele.) Úgy tetszik, mintha ez az ítélet-tartás genius-avatás is volna egyúttal . . .

Külön igénnyel kívánkoznak ki Vörösmarty—Stettner levelezéséből ebben Vörösmartynak Perczel Etelka iránt érzett szerelmét feltáró, bizalmas vallomásai. E levelek nemcsak Vörösmarty belső feszültségének, magányosságra kötelező, s hallgatásra redukált férfias érzéseinek feloldói, hanem tanúságtevői is egyúttal annak az átváltásnak, amikor a szenvedés élménye a mindennapok levélírójában megszólaltatja a költőt, s a levél-prózának szánt írás költői levéllé, csupa költészetté válik. Vörösmarty leveleiben ritka eset az élet egy-egy mozzanatának költői megjelenítése. Levélírói élmény-módja és hangja hol játékos, hol keserű, hol cinikus, hol leverő, hol kételkedő, hol gúnyos, és mindent kikacagó, hol háborgó, hol vitatkozó, hol viharzó . . . Mind olyan állapotformák és helyzetek, amelyekben kialszik, eltűnik, eltorzul vagy összetörik az ihletnek érzékenyen felfénylő finomsága.

E levelek azonban, anélkül, hogy Vörösmarty tudta vagy akarta volna, költői remeklések. Kötetlen formában írt lírai monológok, kis pszichológiai én-drámák, amelyekben először jelentkezik Vörösmartynak egyik legnagyobb képessége: a vívódó, küzdő, ellentétektől lüktető drámai nyelv. A próza alig bírja el e nyelvnek önmagának már más formát kereső, szenvedélyes és fölhevült izgalmát. Csak még egy lépés és máris híresen szép jambusai előtt állunk. Csak arra várnak, hogy a próza lemondjon határairól, s ők vegyék át a magasabb igényű nyelv szolgálatát . . .

Stettner György levelei mellett Fábián Gáboréi maradtak fenn legnagyobb számmal. Ezekben azonban már kevesebb a teljes levélpárok maradványa, s a Vörösmarty írta levelek is kisebb mennyiségben szerepelnek. Többségük Fábián Gábortól való.

Fábián Gábor is hasonló lelki alkatú egyéniség, mint Stettner György. Talán vérmérsékletileg különböznek egymástól, és mintha Stettner irodalmi érdeklődése egyenletesebb és nagyobb körű volna. Mindkettőnek műfordítás az ereje. Egyébként Fábián is literátortípus, s jogászi élete mellett az irodalomban találja fel egészen önmagát.

Leveleinek irányát és tárgyát éppen úgy, mint Stettnerét is, az ihleti és határozza meg, hogy szintén vidéken él, a vidéki élet azonban nem elégíti ki. Amit egyik levelében írt Vörösmartynak, az áll valamennyire: „Levelemnek . . . a' baráti megemlékezés mellett inkább

csak az a' czélja, hogy általa Téged szóllítsalak fel a' hozzám teendö termékenyebb tárgyú tudósításokra." Levelezése Vörösmartyval nem ölel fel olyan nagy időt, mint Stettneré: a megmaradt levelek két dátum közé esnek: 1825—1838. Ez azonban nem valószínű. Hiszen tudjuk, hogy Fábián egész „halmazát" égette el Vörösmarty hozzá írt leveleinek.

Fábián a távoli vidéken élők szellemi éhségével érdeklődik Vörösmartytól minden iránt. Elsősorban az foglalkoztatja, hogy mit ír Vörösmarty. Egy-egy költeményén boldog és büszke élvezettel tud elgyönyörködni. Általában látszik, hogy együtt érez, szinte együtt él Vörösmarty minden napjával: aggodalmaival és sikereivel. Amikor hírét veszi Vörösmarty szándékának, hogy Fehérvárra akarja „el hordani poggyászát", kedves megindultsággal igyekszik erről lebeszélni: „Ne menj, Édes Miskám, Pestről, ha lehet; az ollyan Poetának, mint Te vagy, in Urbe kell laknia, mint lakott Máró, Ovid . . . Ne add Te magad ama gyalázatos prókátori mesterségre; néked elkell élned a' nélkül is szépen in dulci otio." Lelkesen értesíti: „a Zalán futása szép híre erre virágzik mindenfelé", s buzgón gyűjt előfizetőket. S mivel őt csak az eposz érdekli — „tudván azt, hogy a' mi egyszer Eposz, azért én esenkedve esenkedem és bolondulva bolondulok" — azért izgatja, mikor készül el Vörösmarty tündéri éposza, és igaz-e az a hír, hogy „egy német eposzt csinált". Való, hogy Fábián Gábor sokat foglalkozott az epossal. Ezért hívta fel Vörösmarty figyelmét arra, hogy a neki még kéziratban megmutatott Zalán futása elé írjon valami bevezetőt, mert így csonkán hat. Ő maga is írt egy eposzt, úgy szólván egész életén át dolgozott rajta: Buda haragja. Már 1823-ban készen volt, de csak 1876-ban adták ki tisztelői. Ekkor már inkább kegyeleti, mint irodalmi értéke volt.

Ezzel a Vörösmartyhoz vonzódó állandó rokonszenvével üdvözli Vörösmartyt, mint a Tudományos Gyűjtemény „redactorát", s bízik abban, hogy a vele „valahára megbékélt szerencse" méltó életmódot biztosít számára. Éppen ilyen lelkesedéssel köszönti az Aurórát, az Élet és Literaturát, Kölcsey és Schedel nagy jövőt ígérő munkásságát.

Vörösmarty és Fábián levelezése kiterjed magánéletükre is. Fábián beszámol Vörösmartynak szerencsétlen házasságáról, elégedetlenségéről, az aldunai és nagyváradi debreceni, zempléni utazásáról, amelyet, Vörösmarty egy a Mátrában megtett, viharos kirándulásáról szóló, színes, humoros, eleven lüktetésű levelével viszonoz. Fábián állandóan hívja Vörösmartyt, hogy látogassa meg. Leveleinek hangja vidám, nemegyszer dévajkodó, pajzán, jókedvre ingerlő. Mintha fel akarná hangolni Vörösmarty levert életkedvét, amely 1827-ben nemcsak sötét, hanem cinikusan magára unt is volt: „Az én Múzsácskám nem igen pengeti a' lantot, meghúzza magát a kályha megett téli bundájában, 's a' drága időt vagy elkáromkodja, vagy ásítoz, mint a' nyárban legyet fogó kutya. Ki fene szeressen illy kölletlen teremtést?"

Ezeket az átmeneti változatú s terméketlen hangulatokat azonban szerencsésen ellensúlyozzák azok az irodalmi értékű eredmények

amelyek e leveleknek köszönik létüket. Amikor Vörösmarty szerkesztő lett, Fábián munkatársi segítségét kérte. Vele íratja meg a Tudományos Gyűjtemény számára — 1828. V. 62—79. — Szögyén Zsigmond alkancellár életét. Vörösmarty hatásának kell tulajdonítani, hogy Fábián Gábor lefordította a Frithiof mondát, amelyből egy részletet a Koszorúban mutatott be (1828). Sok része lehetett Vörösmartynak abban is, hogy az Ossián-fordítás is megjelenhetett. Szép munkák őrzik barátságuk emlékét. Ilyen kiterjedt, ennyire személyes és bizalmas levelezést, mint amilyen Stettneré és Fábiáné volt, Vörösmarty nem folytatott senkivel, még Bajzával és Toldyval sem.

A többi levelei mind szórványszerűek és egymástól elkülönülő alkalmi érdekűek. Mint a Vörösmarty-levelek általában: ezek is udvariasak, férfias önérzettel és mértéktartással előzékenyek. Hangban és stílusban csak akkor engednek fel tartózkodásukból, ha lelkéhez és megértéséhez közel álló barátainak szólnak.

Mint a Tudományos Gyűjtemény szerkesztője így vált levelet Bitnicz Lajossal, Rumy Károllyal, Mayer Józseffel. Édesanyja anyagi járandóságának és Bajza tervezett Külföldi Színjátékok vállalata érdekében keresi fel leveleivel Horváth Ferenc székesfehérvári papbarátját. Toldyval váltott levelei vagy az Akadémia életének kiválóbb mozzanataira vonatkoznak, vagy más irodalmi kérdést érintenek. Legfontosabb ezek között Toldyhoz, egy dráma-írói egyesület szervezéséről hozzá intézett tervezete, és két kisebb terjedelmű, de annál jelentősebb érdekű levele, amelyek egyikében Toldynak a Figyelmezőben önkényes felfogású helyesírását teszi szóvá, a másikban pedig Toldy verstani tévedéseit bírálja. Pestről való távollétében többször gondol Bajzára. Így értesíti őt színes, meleg közvetlenséggel Ferenczy Istvánnal együtt 1834-ben tett vidéki útjáról. Érdekes az a levele, amelyet valószínűen Ágotáról írt hozzá. Szokatlan benne az az éles gúny, amellyel Szemere folyóiratáról nyilatkozik: „Furcsa dolog! ez a tönkre ment meddő anya szüntelen vajúdik 's váltott gyermeket szül, vagy inkább csentet; mert magának már régóta semmi szülöttje nincs . . . Szegény literaturánk . . . !" Megjelenik az 1839. országgyűlésen, amelyről finom megjegyzéseket küld bizalmas hangú levelében Bajzának. Az országgyűlés menetéről, belső válságairól, a szereplő politikusokról kitűnő jellemzést ad. A középpont természetesen itt is Deák: „Fáradhatatlan 's ügyességét minden fél elismeri. Szeretik és tiszteletben tartják eszén kívül mérséklete és vigyázatossága miatt."

Aztán kedves, meghitt, de gyorsan eltűnő alkalmakon surran el egy-egy bizalmas ragyogású levél: Czuczorhoz, meghívóul fiának keresztelőjére. Szemere Miklóshoz és Sárosy Gyulához hálául, a „Jó borok" küldőihez. Ez a közvetlen baráti kedvesség vonja be Vörösmartynak Fáy Andráshoz írt leveleit is, amelyeket az árvíz alkalmából írt hozzá, és gondos figyelemmel értesítette háza állapotáról. S valami különösen meleg megbecsülés ihleti Vörösmartynak Garay Jánoshoz, s nemes humanizmus sugározza be Ujfalvy Sándorhoz küldött leveleit.

Csak formájával tartozik ide, tartalmával és céljával egy levé kereteit átlépi Vörösmartynak az a két javaslata, amelyet az Akadémia folyóiratának a Tudománytárnak szerkesztési elveiről és az Akadémia alapszabályainak időszerű megváltoztatásáról terjesztett az Akadémia vezetősége elé.

1843-ban új hang jelentkezett Vörösmarty levelezésében. Baráti és közérdekű levelei sorában tűnik fel menyasszonyához: Csajághy Laurához írt levele. Az irodalom, a politika, a közélet küzdő, szenvedő embere hangot vált, s e levelében felzendíti a költő boldog képzeletének gyöngyházfényű szavait.

Sajnos, ennek a levélnek nem volt boldog folytatása. Derűs fénye rávetődik egy-két utána következő levélre, amelyeket Vörösmarty utazásaiból: a Vág mellékéről, Siklósról és Zsibóról küldött haza feleségének. De ez a zavartalan és csendes fény csakhamar kialszik a szabadságharc viharában írt levelekben. Mintha egy egészen más Vörösmarty lett volna ezek írója. Shakespeare-i bennük minden: a kozmikus erejűvé kitáguló hangnak, az életet megátkozó keserűségnek, s a történelemtől minden neki adott hitet és bizalmat visszakérő reménytelenségnek kísérteties éjszakája. Az emberi és magyar fájdalom szent szenvedése hangolni kezdi Vörösmarty bomlott vízióiban *A vén cigány* húrjait.

A feleségéhez a szabadságharc alatt és után, titokban és alkalmilag küldött, nem nagy számban fennmaradt levelek osztozkodnak Vörösmarty sorsában: menekülnek, bujdosnak és egyre félelmesebb lesz közöttük a hallgató hézag. Mégis beszédesebbek, mint voltak verőfényes napjaiban. És akármilyen végletes is e levelek hangulata, mindig van két, fenséges magaslattal kiemelkedő nyugvó pontjuk. Az egyik az, ahol Vörösmarty a maga politikai igazáról beszél, amikor arról értesül, hogy felesége közbejárt érdekében: „Köszönöm rólami gondoskodásodat, csak egyre figyelmeztetlek: helyzetem ollyan, hogy azt legjobb nem bántani. Nem szeretném becstelenséggel vásárlani meg életemet, vagy szabadságomat, ha mélyebben volnék is a' múlt idők izgalmaiba merítve. Mi engemet illet, én egyszerű kötelességet teljesítettem: végét be kell várnom." A másik pedig feleségének lelki nagysága, amelyre sorsán kiengesztelődő, vallásos megnyugvással tekint fel ő, az aggodalmaktól beteggé gyötört férj és atya: „Édes kis nőm, még sokat kellene írnom; de igen komor hangulatban vagyok, nem akarlak téged is elkomorítani. Csak isten neked erőt adjon eltűrni sorsodat, csüggedetlenül őrködni magad 's gyermekeid felett, úgy én is nyugott leszek, 's hiszem is, hogy a' ki annyi szenvedést túl éltél, edzve vagy helyzeted bajaival 's nehézségeivel megküzdeni".

A szabadságharc utáni Vörösmarty helyzetéről, állapotáról csak néhány barátjához írt levele tájékoztat. Megrendítő ez a tört sugarú és „időn kívül jutott" lélek, amikor a' literatorság minden kínjával küzd a „megélhetés megalázó kenyeréért".

Vörösmarty levél-életének bemutatása után természetesen vetődik fel a kérdés, vajon az itt közölt levelek irodalomtörténeti avagy lélek-

tani érdekűek-e, mennyire világítanak bele Vörösmartynak emberi és költői egységébe, s hogyan segítenek hozzá Vörösmarty teljesebb megismeréséhez.

Az a Vörösmarty, aki e levelek éveiből bontakozik elénk, talán inkább lélektani, mint irodalomtörténeti igényt és figyelmet ébreszt maga iránt. Az az anyag ugyanis, amelyet e levelek szolgáltatnak Vörösmarty kialakulása történetéhez, lényegében ismeretes az irodalom tudománya előtt. De mindeddig kihasználatlan és nem eléggé méltatott Vörösmarty levelezésének lélektana. Márpedig ennek feltárása azért is fontos, mert vele sokoldalúbb megvilágítást kap a történeti Vörösmarty szemlélete és értékelése.

*

A levelek címzése . . .: A Vörösmarty-levelezésben előforduló levelek megcímzésének kétféle módjával találkozunk. Az első az, hogy a levélíró borítékot használt, s ezt címezte meg. A másik pedig az, hogy a levélíró a levelet összehajtogatta, lepecsételte, külső üres felületére ráírta a ímet, s így adta postára vagy küldte alkalmilag, kézből. A levelek legnagyobb része borítékban került postára, de ezek a borítékok majdnem mind elvesztek. Ez az oka annak, hogy ezeken a leveleken nem találunk soha lakás-jelzést. Viszont azok a levelek, amelyek maguk szolgáltak borítékul is maguknak, megőrizték a címzett pontos lakóhelyét.

Brüsztle	JOSEPHUS BRÜSZTLE: Recensio universi cleri dioecesis Quinque-ecclesiensis. Quinque-Ecclesiis. 1876—1880. I—IV.
Czapáry	CZAPÁRY LÁSZLÓ: Vörösmarty Emlékkönyve. Székesfehérvárott 1900.
EPHK	Egyetemes Philologiai Közlöny.
Fábián	FÁBIÁN ISTVÁN: Magyar Írók Levelei. Budapest 1938.
FMOM	Felső Magyar-Országi Minerva.
I. h.	Idézett helyen.
I. m.	Idézett munkában.
It	Irodalomtörténet.
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények.
Jenei	JENEI KÁROLY: Vörösmarty kiadatlan levelezéséből. Fehérvár. 3. 1955.
KazGábor	KAZINCZY GÁBOR: Kazinczy Ferenc levelezése Kisfaludy Károllyal S Ennek Körével. Pest 1860.
KazLev	VÁCZY JÁNOS: Kazinczy Ferenc Levelezése. I—XXI. Budapest 1890—1911.
Kr. L.	Kritikai Lapok.
LUKÁCSY—BALASSA	LUKÁCSY SÁNDOR—BALASSA LÁSZLÓ: Vörösmarty Mihály. Budapest Magvető. 1955.
M 1833. I. II. III.	Vörösmarty Mihál Munkái. Pesten 1833. I—II—III. kötet.
MM 1845—48. I—X.	Vörösmarty Minden Munkái. Kiadák barátai Bajza J. és Schedel F. Pesten 1845—1848. tíz kötetben.
NM 1847	Nemzeti Könyvtár. Vörösmarty Mihály Minden Munkái. Kiadák barátai Bajza J. és Schedel F. Pesten 1847.
MM 1863—64. I—XII.	Vörösmarty Minden Munkái. Rendezte és jegyzetekkel kísérte Gyulai Pál. Pest 1863—1864. I—XII. Kiadja Ráth Mór.

MTA Ki MIL	Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Magyar Írók Levelezése.
MTA Ki Vty Lev	Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Vörösmarty Levelezés.
OLt	Országos Levéltár.
OSzK Ki	Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattár.
ÖM 1884—85. I—VIII.	Vörösmarty Összes Munkái. Rendezte és jegyzetekkel kísérte Gyulai Pál. Budapest 1884—85. I—VIII. Kiadja Méhner Vilmos.
PH	Pesti Hirlap.
PN	Pesti Napló.
Rk Ki SZt	Ráday Könyvtár Kézirattár Szemere-tár.
RTA TÖRT Lt	Román Tudományos Akadémia Történelmi Levéltár.
Sz. J.	SZINNYEI JÓZSEF: Magyar Írók élete és munkái. Budapest I—XIV. Budapest 1891—1914.
Tud. Gyűjt.	Tudományos Gyűjtemény.
Vty Akad. Kiad.	Vörösmarty Mihály Összes Művei. Akadémiai Kiadás. 1960-tól. Jelen kiadásunk. Eddig I—II—III.—IV.—VI. és VIII. k. — I—II. Kisebb költemények. Sajtó alá rendezte Horváth Károly. Budapest 1860. — III. Kisebb költemények. Sajtó alá rendezte Tóth Dezső. Budapest 1862. IV. Nagyob epika művek I. Sajtó alá rendezte Horváth Károly és Martinkó András — Budapest 1963. — V. Ifjukori drámák és drámatöredékek sajtó alá rendezte Fehér Géza Budapest 1865. — VIII. A bujdosók. Sajtó alá rendezte Fehér Géza. Budapest 1865.
WALDAPFEL J.	Vörösmarty Mihály Válogatott Művei. Magyar Klasszikusok. Budapest Szépirodalmi Könyvkiadó, 1950. I—II—III.

Egyéb jelölések

áth.	áthúzva.
[ ]	Szögletes zárójel. A szövegkiadó megjegyzéseit foglalja magában, továbbá azokat az egyes szavakat emeli ki, amelyeket a levélíró vagy kijavított, vagy teljesen elejtett, s helyükbe más szót tett.
< >	Ék zárójel. A levélíró áthúzásait, törléseit foglalja egybe.
<.....>	A levélíró olvashatatlanul áthúzott vagy törölt betűit, szavait, kifejezéseit jelentik.

jav. ebből: javítva ebből: Azt a szót vagy kifejezés jelöli, amelyet a levélíró kijavított. Mivel ez a szövegkiadó megjegyzése, azért szögletes [ ] zárójelben áll.

A levelek kritikai kiadásában a következő szempontok irányították munkánkat.

Első helyen közöltük a levél szövegét, mégpedig ha lehetséges volt, az eredeti levél betűhív másolatában. Ha azonban ehhez nem tudtunk hozzájutni, akkor a lemásolt vagy nyomtatásban már megjelent szövegnek megfelelően.

A levél keltezését a levélíró helyesírása szerint, módján (aláhúzva !) és helyén adtuk. Ha a levélíró a dátumot a levél végén jelezte, akkor ezt — a levelek egységes áttekinthetéseért — a többi levelekhez hasonlóan, a levél jobb felső részére emeltük ki, de — szögletes zárójelben. Ha azonban a levélről hiányzott minden keltezés, s ez csak kikövetkeztetéssel avagy csak valószínűséggel volt megállapítható, akkor az így kapott dátumot szögletes zárójelben, kurziválva, szintén a levél jobb felső helyén jeleztük, a levelet pedig a valószínűsített vagy biztosan megállapított év végére helyeztük el.

A levelek szövege után adott Jegyzetekben dolgoztuk fel az egyes levelek monographiáját.

Először a levél eredeti, autográf- vagy másolat-voltát, alaki formáját, a megírt lapok számát állapítottuk meg, azután pedig jeleztük ismert vagy meg nem állapítható lelőhelyét.

Ezután időrendi sorrendben hoztuk a levél kiadásait. Ahol a levél kiadásáról nincs szó, ez azt jelenti, hogy itt jelenik meg először.

Ha a levél hiányos keltezésű avagy teljesen keltezetlen volt, akkor dátumát belső és külső érvekkel igyekeztünk legalábbis megközelítően megállapítani.

A levélírónak levele kéziratában található javításait, törléseit, átírásait vagy egyéb szövegmódosításait az egyes levelek főszövegében közöltük szögletes [ ] vagy ék ⟨ ⟩ zárójelekben.

Sor szerint következő egymásutánban, úgy, ahogy a levélben is voltak, hoztuk a levél reáliáit: a személyi és tárgyi vonatkozásokat megvilágító adatokat, avagy a szélesebb menettel és terjedelemmel igényelt és kívánt kortörténetet.

A levelekben előforduló hazai és külföldi írók közül csak a kevésbé ismertek életét és működését jeleztük — Szemere Pál szavai szerint — „pályaismertetési adatokkal".

1. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: A volt Vörösmarty-szoba kézirati anyaga. Vörösmarty diákkori füzetében. VÖRÖSMARTY: Cikkek. Bírálatok. Jegyzetek. II.

Megjelenés

BRISITS FRIGYES: Vörösmarty Mihály kiadatlan költeményei. Bp. 1926. 9—10.

A levél magyar szövege:

Kedves Atyám Uram!

Ha a mindenható Isten azt egykor úgy rendelte, hogy valamit megünnepeljünk, akkor nékem első sorban bizonyára azért kell örvendeznem, mert Szeretett Atyám Uram, miután hosszú élete folyamán minden halandónak kijáró sorsban volt része, ezt a napot egyrészt anyagi gondok nélkül, másrészt pedig jó erőben és egészségben érte meg. Hogy az év változékony járása közepette is visszatért ez a nap, ez az isteni Gondviselés jóságából részünkre eső rendelkezésnek tetszik, amelyen örvendeznünk kell azért, hogy oly sok év szerencsés kimenetele után megnyugvással szemlélheti fiai állapotját, s ugyanakkor igazolva láthatja gyermekeinek az élet nehéz terheitől megtörődötten is mindent hűségesen megadó nevelői gondoskodását. Én, amennyire az csak erőimtől telik, arra törekszem, hogy atyai szívének vigasztalására és örömére legyek — az emberi életet ugyanis ezek nemcsak megkönnyítik, hanem meg is hosszabbítják — mégpedig azáltal, hogy igaz úton járok, erényes életre törekszem, tanulmányaimnak élek s így a korával járó törődöttséget ha nem is tudom vállairól levenni, de legalább annak elviseléséhez hozzásegítem, és így Atyám Uramat, életét nyugodtan, gondtalanságban, sok-sok éven át, iúi hűségemmel, szüntelenül gyámolíthatom és gondozhat om.

A levélen hiányzik a keltezés. A levél írásának ideje azonban megállapítható, mert a levél Vörösmartynak egy diákkori füzetében maradt meg. A negyedrét alakú füzet borítéklapján pedig ez a cím áll:

Michaelis Vörösmarty

Keltezés: Annum 2^{dum} Humanitatis Scholae Auditoris 816.

E szerint Vörösmarty e levelet 1816-ban, Pesten írta, mint a pesti piarista gimnázium II. humanitásának tanulója.

Tekintettel arra, hogy a levelet Vörösmarty új esztendőre írta, a levél keletkezésének ideje: 1816. decembere.

A levél, kétségkívül, fogalmazvány. Hogy mostmár itt egy szokásos iskolai levél stílusgyakorlattal van-e dolgunk, avagy valóságos levélírói szándékkal, azt nem lehet végleg eldönteni. Talán mégis az utóbbival. A levélírásnak újesztendei, szinte kötelező alkalma oly konkrét; Vörösmarty fiúi szeretetének és életvállalása tudatosságának hangja pedig oly közelről, emberien melegen s nem egy feladvány fiktív messzeségéből avagy sablonjából hangzik s lélektanilag annyira megokoltan megnyilatkozásra, közlésre szánt és vágyódó, hogy valószínűnek vehetjük: valódi levéllel van dolgunk.

A levél latin nyelvűsége e korban természetes. De ugyanakkor Vörösmarty latin tudásának latinos műveltségű édesatyja előtt történt igazolása is.

Vörösmarty latin nyelve tagadhatatlanul deákos ízű. A mondatok latin erezetében lehetetlen észre nem venni Vörösmarty fiatal, de máris költői képzeletének magyaros sujtásait. Viszont ennek a magyaros fogalmazásnak latin visszaadásában feltűnő a latin nyelvnek csak grammatikai ismeretén felül emelkedő szabad és könnyed változatosság, és a kifejezést gazdagon szolgáló és árnyékoló erejű szókészlet.

Vörösmarty édesatyjára vonatkozólag l. Vörösmarty Jánosnak a Függelékben közölt leveleit Vörösmarty Mihálynéhoz és Gyulai Pálhoz. — Dormuth Árpád: A Vörösmarty család múltja. Székesfehérvár 1934. — Schneider Miklós: A Vörösmarty család múltja Székesfehérvár 1934.

2. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

Latkóczi Mihály. PH 1885. július 28. 205. sz. — ÖM 1884—85. VIII. 383—4. — Czapáry 137—8. — Fábián 208—9. — Waldapfel J. 266—7. — Lukácsy—Balassa 30. — Latkóczi M. kiadása után közöljük.

A levél 1820-ból való, amikor Vörösmarty „III Eszt. Bölcselkedő" s ugyanekkor a Perczel-családnál nevelő volt. Egyénisége még nem kész, de — mint e levél bizonyítja — már számos olyan vonás tűnik fel benne, amely egész életére jellemző marad: Az isteni Gondviselésbe vetett erős hite, fiúi hűsége, gondoskodó szeretete, testvéri együttérzése, szerénysége, önérzete, érzékenysége, nemes humanizmusa és az emberi méltóság megbecsülése.

Vörösmarty e korán kialakuló egyéniségének s e levél teljes megértésének megvilágítására jellemző adatokat hoz fel e levél kiadója

Latkóczy Mihály Vörösmarty ifjúságából c. cikkében, amelyhez forrása az „a tisztes nő" volt, akihez Vörösmarty M . . . szemei költeményét írta.

E cikk szerint Vörösmarty ifjúságában kedvelte a magányt. Szeretett „félreeső szép kies ponton megállapodni és egy fatörzset kiválasztva, kövecseket dobálni, míg magában halkan valamely népdal szövegét dúdolgatta. Ismételten kellett nevén szólítani, mire elmélyedéséből fölrezzent s a beszélő felé fordult. A munkásokkal, vincellérekkel, szőllős gazdákkal inkább meséltetni, mint dolgoztatni szeretett. A Két Szomszédvár meséjét is öccsének, Jánosnak vincellérétől hallotta. János azonban nem tudta elnézni bátyjának ezt a szokását s e miatt össze is zördültek. Atyjuk halála után — mikor még Mihály nem volt nevelő Perczeléknél — a fiúk közösen gazdálkodtak Velencén. Megtörtént, hogy öreg őszszel, mikor már javában terem a pókfonal, egyszerre dolgoztattak: János kukoriczát töretett, Mihály pedig szüreteltetett. Időközben megeredt az eső, mire Jánosnak természetesen, félbe kellett szakítani a kukoriczatörést. Nehogy a nap kárba veszszen, János a maga embereivel átment Mihályhoz, hogy segítsen. De mekkora lőn haragja, midőn Mihályt a présházban találta, maga előtt egy kancsó borral, míg a béresek köröskörül a földön guggoltak és meséltek. János kifakadt, Mihály nem tűrte és végre birokra kelve szépen legurultak a pár ölnyi hegyről, melyen a présház állott.

Haragjuk elröppenvén, belátták, hogy ez így nem maradhat, János tehát elment szolgálatot keresni és talált is.

Mihály, ki időközben eltávozott és Pesten nevelősködött a Perczel-családnál, édesanyja leveléből tudta meg, hogy öccse *szolgál*. Az önérzetes Mihályra, ki maga is nagy nehezen tűrte az öreg Perczel katonás természetét, e hír csapásként hatott. Egy eddig kiadatlan levelében, melyet alább közlünk, szemrehányásokat tesz anyjának e miatt és minden áron más pályát ajánl.

Pedig ez tulajdonképp nem is volt szolgai állás. János Zlinszkynél volt Bezerédy Miklósnak, a híres Flóri nagybátyjának apósánál, de nem mint szolga, hanem kulcsári czímmel az öreg Zlinszky *fogadott fia* volt. Igaz, hogy az öreg úr kurtára fogta, de ez leginkább János lustasága miatt történt. Egyszer csaknem egy hétig mondogatta neki, hogy hozzon ki zsákokat; utoljára aztán a hátán kellett őket a városon keresztül vinni; ekkor János szintén megunta a dicsőséget és más hely után nézett Mihálynak nem csekély örömére." (PH 1885. 205. sz.)

Úgy látszik, hogy Mihály tanácsai mégiscsak hatottak. Mind a négy testvéröccse gimnaziális iskolát végzett, s azután gazdatiszt lett. — (L. DORMUTH ÁRPÁD: A Vörösmarty-család múltja. Székesfehérvár 1934. 10. — NYÉKI MÉHES MÓZES: A Nyéki Méhes család és a rokon családok. Bp. 1933.)

Vörösmarty édesanyjára vonatkozólag l. a Függelékben Vörösmarty Jánosnak 1863 júliusában Gyulai Pálhoz írt levelét, amelynek adatait Gyulai beledolgozta Vörösmarty életrajzába. — PETKÓ BÉLA: Vörösmarty Mihály vérségi összeköttetései. CZAPÁRY: Emlékkönyv. 55—6.

— Vörösmarty édesanyjáról és ifjúságáról érdekes és kedves adatokat közölt: — i.: Vörösmarty Mihály életrajza és jellemzése. Eredeti kútforrások nyomán. A nagy költő nevenapja alkalmából. Szabadság. Hetenként kétszer megjelenő lap. Székesfehérvár 1884. 78. sz. vasárnap, szept. 28. —y jelzéssel u. a. címmel, 79. sz. szerda, okt. 1.

„Vörösmarty anyja már leánykorában készített népdalokat, melyeket aztán széltében énekeltek. Milyen meleg kedélyű asszony lett belőle, azt elárulta háztartásának költői berendezése.

Mintha azon korban élt volna, midőn a királylányok a rózsás hajnalon vizet meríteni jártak a tengerpartra, oly igazi költészete, oly megható világnézlete, minőnek mását sehol fel nem találhatjuk . . .

Azután szeretett az erdőn, mezőn bolyongani, hol mindig gyógyfüveket keresett. A falunak csakhamar orvosa lőn, gyógyította a betegeket áhítatos beszédeivel és gyógyszereivel. De nem ismerte az embereket, bízott bennök s természetesen többször csalódott . . .

A két testvér sokban különbözött egymástól. Az egyik életrevaló, a másik ábrándos. Annyi való, hogy Mihály mindig első volt osztályában. Székesfehérvárott tanult meg németül is." (Szabadság. 78. sz.)

„A jó öreg asszony örvendett, mikor dicső gyermeke kiadott műveinek egy-egy díszpéldányával lepte meg. El is olvasott abból néhány lapot, de a fellengős nyelvet nem igen értette s ismét imádságos könyvét vette elő." (Uo. 79. sz.)

3. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. VIII. 63., 387. — Jenei 332.

Gyulai ezt a magyarázatot fűzi a verses levélhez: „Tulajdonkép dévaj diákos vers, melyre Vörösmarty jogász korában egyik tanuló társához, Hucskó Simonhoz írt, Rabulának címezve, s e név magyarázatára tanáruk Markovits tankönyvét idézve." (ÖM 1884—85. VIII. 387.)

Hucskó Simon. Később r. kat. áldozópap lett. Neve a *Zalán futása* előfizetőinek sorában bukkan fel. Sokat buzgólkodott a *Zalán futása* terjesztése érdekében, de eredménytelenül. (L. Klivényinek Nádasd Dec. 9. 824. Vörösmartyhoz írt levelét. — Vty Akad. Kiad. I. 146. 552. 159. 567.)

Rabulae sunt . . .: Jogcsavaróknak azokat nevezzük, akik mások vagyonának kiforgatására visszaélnek jogi tudásukkal vagy tudatlanságból vagy gonoszságból is.

Markovics Pál (1758—1832). A zágrábi egyetemen a természeti, majd 1811-ben Pesten a természeti s nemzetközi jog egyetemi tanára. Kéziratos műve: Praelectiones academicae de iure naturae. Pestini.

—II. 1811—12. (Sz. J. VIII. 649—50. — A Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem Története. II. ECKHART FERENC: A Jog- és Államtudományi Kar Története. Budapest 1936. 268.)

4. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4. r. 125. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. VII. 78—9.

Klivényi Jakab — Született 1800-ban Szekszárdon. Gimnáziumi tanulmányait cisztercita pécsi gimnáziumában végezte. Már ekkor kezdett verseket írni lőbb latin nyelven. Majd a pesti egyetem filozófiai tanfolyamára kerül, ahová együtt jár Vörösmartyval. „Vörösmarty — Szalay feljegyzése szerint — kiválóan kedvelte." Ekkor kezd Klivényi magyar verseket írni. Verseinek évrend szerint csoportosított füzetét a pécsi káptalani levéltár őrzi. Munkásságáról tanulmány jelent meg az ItK 1908. évi folyamában, 391—405. ., TORDAI ÁNYOStól: Klivényi Jakab kiadatlan versei címen. Az egyetem után Klivényi a papi pályára lépett és a pécsi szemináriumban kezdte meg tanulmányait. Klivényinek növendékpapsága első két évében sok volt a nyugtalansága, amely csak Vörösmarty felé oldotta fel hol tanácskérő, hol pedig magát jólesően kipanaszkodó bizalmát Vörösmarty is ez idő tájt élte a maga válságos éveit. Így tehát levelezésük egymás rokon hangulatából táplálkozott. Kettőjük közül Vörösmarty volt a küzdelmeit erősebben elbíró és megoldó egyéniség. Klivényi válságait főként az okozta, hogy egyes papnöveldei elöljárói értetlenül állottak szemben az új magyar irodalom törekvéseivel, főleg pedig a színjátszással, amelynek látogatásától Király József pécsi püspök papjait el is tiltotta.

1824-ben Nádasdra kerül káplánnak. Vörösmartyval állandó levelezésben áll, aki több művét *(Salamon, Zsigmond)* megküldi számára. Nádasdon hét év alatt csak tíz verset írt, később már csak „rejtett szavakat", verses szórejtvényeket. Felhagyott ifjúkori irodalmi tervei vel. A *Zalán futása* számára nagy buzgalommal iparkodott előfizetőket gyűjteni, de csak négyet sikerült szereznie.

Nádasdon 1831-ig káplánkodott. Ekkor történelem tanár lesz a Szepessy Ignác pécsi püspök felállította pécsi líceumban, 1837-ben Berkesden plébános, 1855-ben pécsi kanonok. 1866-ban halt meg Pécsett.

BRÜSZTLE. II. k. 217—218. — Néhai Szentkirályi I. pécsi káptalani levéltáros feljegyzései után Petrovics Ede szívességéből. — TORDAI ÁNYOS: Klivényi Jakab kiadatlan versei. ItK 1908. 391—405. — TÓTH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. Bp. 1957. 17—18. — Vty Akad. Kiad. I. 496—498. 549. 584—585.

5. Kézirat

A levél autográf eredetije; a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 282—3.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. az előző levél jegyzetét.)

Hozatjuk a Tudományos Gyűjteményt . . .: A Tud. Gyűjt. megindítója Trattner György volt 1817-ben, s ő is volt mindig anyagi fenntartója. Szerkesztői sűrűn váltogatták egymást: Fejér György, Mokri Benjamin azután (1818) ismét Fejér György, Jankovics Miklós, Schedius Lajos, Vass László, 1819—27. Thaisz András. Egyik nagy érdeme, hogy először gyűjtötte össze maga körül a magyar tudósokat s így bevezetőül szolgált az Akadémia gondolatának kialakulásához Ezenkívül gondoljunk a folyóirat megindulását tudomásul hozó jelentésének egészen újszerű pontjaira: „E' Gyűjteményben részvételre . . . meg hivattatnak és kérettetnek mind ama derék Magyar Országi Tudós Urak, kik kibocsátott munkáik, tudományokban jártosságok, és Hazaszeretetök által becsesek lettek; minden Religio' és Rend' különböztetés nélkül . . . Az általok béküldendő, közmegfoghatólag kifejezett, szegett papirosra, tisztán leírtt darabjaik minden csonkittás, és másittás nélkül . . . önnön orthographiájok szerént okvetetlenül közrebocsáttatnak." (Rk Ki: Szt VI. k. 471. sz.) Toldy Ferenc mint kortárs a következőkben látta a folyóirat jelentőségét: „Csak a' mióta ezen folyóírásunkat bírjuk, szólhatunk literatúráról, mert csak ez szerze közöttünk egy bizonyos olvasó-közönséget, ez tette literatúránkat beszéd tárgyává, ez hozta valamennyire életbe, 's mintegy közép pontjává lett hatásainknak. Hazánk' ismertetésére annyit nem tett egy munka is, mint ez. A' belletrisztika' ágán is sok jeles munkákat közlött, de a' mit ezek használhatának, helyes vélemények' terjesztésében a' publikum közt, azt a' polemiának tónusa elrontá, melly időnkben szinte uralkodó lett, 's a' kort bélyegzi, mellyben mindenki tudós lenni hajház." (Élet és Literatura. 1827. 11.k. 15.) 1828 után elfordult a laptól. — (Waldapfel József: Ötven év Buda és Pest életéből. 1780—1830. Budapest 1935. 222—227.)

Olvasgatom az Egyházi Értekezéseket . . .: Horváth János alapította meg Egyházi Értekezések és Tudósítások c. Veszprémben, 1820-ban. Fennállott 1832-ig.

A nemzeti ujságot Farkas közli velünk . . .: Melléklapja volt a Hasznos Mulatságok (1817—48). Kultsár István alapította. (Kultsár Istvánra l. Klivényi Jakab Pécsett, 1822. Jan. 10. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Farkas József Született Nagyberkiben, Somogy megyében, 1793. A gimnáziumot Pécsett, a filozófiát Győrött végezte. 1816-ban szen-

telték pappá. Széken, Hetényben, Szekszárdon működött, mint káplán. 1817-ben a történelem és a kánonjog tanára a teológián. 1833-ban szászvári plébános. 1855-ben pécsi kanonok, majd bátai apát, kisprépost. Meghalt 1858-ban Pécsett. (BRÜSZTLE. IV. 553.)

Németi János Született Leleszen, 1774-ben. A gimnáziumot Gyöngyösön, Egerben, Jászberényben, a filozófia első évét Egerben, a másodikat Pécsett végezte. 1798-ban szentelték pappá. Mint káplán működött Gyulaj, Dombóvár, Bátaszék, Hosszúhetény falvakban. 1806—30. szemináriumi tanulmányi felügyelő és teológiai tanár. 1831-ben kanonok. Meghalt 1835-ben, Magyarszéken. (BRÜSZTLE. IV. 628.)

Szalay Antal Született Döbröközön, 1800-ban. A filozófiát Pesten végezte. 1823-ban szentelték pappá. Káplán volt Értény, Kónyi, Mohács községekben. 1831—58. plébános Sásdon. 1859-ben kanonok. A Tud. Gyűjt. munkatársa. (Tamási Mező-Város esmértetése. — 1830. IX. k.). Meghalt Pécsett, 1863-ban. (BRÜSZTLE. IV. 802.)

Szemerédi András (1799—1862) Laskafalun és Kányán lelkészkedett. (BRÜSZTLE. III. 211.)

6. Kézirat

A levél autográf: eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 153.

A Zsebkönyvet . . .: Igaz Sámuel Hébe. Zsebkönyv. 1821. — Róza és Kálmán. Elbeszélés. Klauzál. — Jótettért Jutalom. Elbeszélés. Podmaniczky Lajos. — *Klauzál Imre* (1799—1847) Első szépirodalmi műve után csak gazdaságtudományokkal foglalkozott. A növénytermelési kísérleti állomás gondolatának ő volt az első megvalósítója. (Sz. J. VI. 479—81.) — *Podmaniczky Lajos* (1803—1872) Író, zeneszerző. Kazinczy, Kölcsey, Szentmiklóssy verseinek megzenésítője (Sz. J. X. 1299.)

Igaz Sámuel (1786—1826) Nevelő, majd lapszerkesztő. Kultsár István hatása alatt Bécsben megalapította a Hébe c. almanachot, amely 1821-ben Zsebkönyv névvel indult meg, s 1823—1826-n mint Hébe élt tovább. Szerkesztői vállalkozás, író és közönség ritkán találkoznak össze oly lelkesedéssel és sikerrel, mint ahogy ez a Zsebkönyvnél történt. Egy hónap alatt elfogyott az első kiadás minden példánya, úgy, hogy újra kellett nyomatni. (WALDAPFEL JÓZSEF: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 1780—1830. Bp. 1935. 270.) A magyar irodalom eddigi történetében erre még nem volt eset. Ezért írta Schedel Bajzának: „Nemzeti öröm véteti most vélem a tollat. Most reggel Eggenberger könyvárosnál valék 's nagy örömmel olvastam nálla a' Bécsi magyar Zsebkönyv' második kiadásának híradását.

Oh Barátom! vélem együtt örülly! Csodálkozol ezen? — Ne csodálkozz, de csak hamar örömnek engedgy helyet szívedben. Bécsi Zsebkönyv egy drága, egy 6 fr 30 Xros könyv, 's mellette kicsiny könyv és 20 *Majtól* Jún. 20-dikáig egészen, azaz 500 példány el-fogyot, ez csak ugyan a' Magyar Áthénbe ritka, 's csuda tünemény. Dehát mert elfogyott, Jún. 20-ig, Igaz Sámuel, annak szerencsés kiadója újonnan sajtó alá küldte 's íme most már készül. Oh édes Barátom! a' Hazánk szépnéi már kezdenek magyarul olvasni; ha az illy drága Zsebkönyvek' keletet találnak, nem lehet e reményleni, hogy nem sokára a' magyar olvasás 's vele a' lelki műveltség hamar lépésekkel siessen! Egész elragadtatással danlok Daninkból (= Berzsenyi Dániel):

Élsz még nemzetem Istene!
Buzgó könnyeimen szent öröm ömledez!
Állsz még, állsz szeretett Hazám!
Nem dőlt még alacsony porba nemes fejed!"

(Bajzának Schedel hetedhó 10-d 1821. — MTA Ki MIL 4 r. 144.)

Igaz Sámuel Zsebkönyvéről megemlékezett a Tud. Gyűjt. is, amelyben P. Tr. J. T. így ismertette: „Igaz Ur mindent el követett, hogy az, ő Zsebkönyvét belsőjére és külsőjére nézve úgy elkészíthette, hogy a jövendőben megjelenendő Almanakoknak mint külső tsinosságára, mint belső velejére mustrául szolgálhatna." (1821. XII. k. 100—3.) — Igen melegen ismertette Hormayr folyóirata az Archiv is: 1822. 23.

Igaz Sámuel kitűnő korérzékelő képességgel vezette Kazinczytól is nagyon szeretett folyóiratát, amellyel Kisfaludy Károly Auroráját megelőzte. De nagy kérdés, hogy az Aurorával később is Bécsből fenn tudta volna-e tartani a versenyt, és Kazinczynak őt pártfogoló tekintélye jelentett volna-e számára annyit, mint amennyit szerzett az Aurorának az a tény, hogy vele indult meg a magyar irodalmi fejlődés új fejezete: a romanticizmus. Valahogy ezt éreztette a Tud. Gyűjt. is, amely Igaz Zsebkönyvével ugyanazon számban hozta hírül az Aurora megindulását: „Belső érdemre nézve is sok drága Almanakokat és Zseb-Könyveket felül múl, 's . . . nem egy napi tünemény, hanem még számos esztendők múlva is meg fogja betsét tartani 's olvasásra lesz érdemes." (A Jelentést Thaisz András írta. — Uo. 91—94.)

A vétek súlya . . .: Vétek súlya. Szomorú Játék Négy Felvonásban. Müllner élete és munkái. Magyarul kiadta Döbrentei Gábor. Ns Hunyad Vármegye Tábla Bírája. Kassán. Wigand Ottónál, 1821. DÖBRENTEI GÁBOR: Külföldi Színjátékai. Első kötet. Német Játékszín. — Második kötet A Fösvény. 1821. — A vállalat négy kötetre volt tervezve, de csak kettő jelent meg belőle. Mind a két kötetet Th. (= Thaisz András) ismertette a Tud. Gyűjt. 1821. V. 124—5. 1822. 1. k. 135. — *Müllner Adolf* (1774—1816) Végzetdrámáiról híres német író. Egyik legismertebb darabja Die Schuld. 1821. (HEINRICH GUSZTÁV: A német végzet-dráma. Bp. 1917. 78—84.)

Döbrentei Gábor (1785—1851) Sok oldalú működést fejtett ki, mint költő, szerkesztő és műfordító. Kétségtelen érdemei: Az Erdélyi Múzeumnak, első irodalomtörténeti folyóiratunknak megalapítása s vezetése (1814—1818); drámai műfordításai, köztük Shakespeare Macbeth-jéé, megjelent Wigand Ottó kiadásában, Pesten 1830. gr Széchenyi Istvánnak ajánlva. (L. Híradás Shakespeare remekei felől Wigand Ottótól. Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. 1. 27.); de különösen a Régi magyar nyelvemléktár (I—IV. Buda 1838—46.) megindítása. Költészete jelentéktelen. Mint stiliszta erőltetett, mesterkélt és dagályos. Ő volt az Akadémia első „titoknoka". Ebben az állásában azonban, ahová előkelő pártfogói révén jutott, nem tudta megállni a helyét. Fondorkodó természetével és merev felfogásával az Akadémiában éppen úgy, mint ezen kívül, nem értette meg az új irodalmi nemzedék irányát. Így szereplése állandó támadásnak volt kitéve, amely különösen a Conversations Lexikon-pörben robbant ki ellene Bajza és társai részéről. (L. Toldy F.: Gyászbeszéd Döbrentei felett az Akadémia 1851. május 26. ószves kisülésén. — Új Magyar Múzeum 1851. II. 43—7.)

Teslér László — Született 1794-ben, Bakócán, Baranya megyében. Atyja neve Tischler volt, ezt ő magyarosította meg. Pécsett, Szegeden és Pozsonyban végezte tanulmányait. 1817-ben szentelték pappá. Mint káplán működött Bonyhádon (1817. nov. 16.—1820. okt. 26.), Pincehelyen, Mária Kéménden, Dunaszekcsőn. Bonyhádon ismerkedett meg az itt nevelősködő Vörösmartyval. 1826—30-ig plébános Dunaszekcsőn, 1830—49-ig Bükösdön. Kitűnő szónok volt. 1848-ban annyira fellelkesítette híveit, hogy öt faluból csapatot toborzott össze, és személyesen vezette őket a palánkai ütközetben. Ezért a szabadságharc leveretése után megfosztották plébániájától, és börtönbe vetették. Innen Scitovszky János pécsi püspök közbenjárására kiszabadult ugyan, de plébániáját nem kapta többé vissza. Meghalt 1849-ben. Vörösmarty többször megfordult nála. A plébánia ma is meglevő kályhája előtt sokat beszélgettek, vagy Teslér helesfai szőlőjében, a présház falára írogatták verseiket. Teslérnek igen szép könyvtára volt, ennek sorsa azonban ismeretlen. (L. Hajas Béla: Teslér (Tischler) László. ItK 1932. 86—9.) A pécsi püspöki levéltár 1367. és 2125/1849. sz. ügyiratai intézkednek hagyatékáról. Az elsőben visszaküldik könyvtárának jegyzékét Bükösdre, hogy onnét a piros kereszttel megjelölt könyveket a püspöki könyvtárba küldjék fel, a többi maradjon Bükösdön. A 2125/ 849-es irat mellett a felküldött könyvek jegyzéke: a latin teológiai és prédikációs művek közt Káldi bibliafordítása és Pázmány prédikációi. Az 1918-as plébániai könyvtár összeírásban Bükösd felsorolás nélkül néhány padláson heverő rongált könyvet jelent. (Holl Béla szíves közléséből.—Teslérről l. Vty Akad. kiad. I. k. 624—626. l.)

Torquato Tasso (1544—1595). Megszabadított Jeruzsálem c. eposzáról van szó.

Stephit — Perczel Istvánt.

A levél végén közölt vers *A hűség diadalma* c. költemény első változatából: A' boldog elhalásból való. I. énekének 28—35. sora. Szöveg-eltérés:

A levélben: Villámló sebesen hajtják nem szünve haladni.

Gyulainál: Őt villámsebesen hajtják ösvénye' simáján. (VIII. 156.) E sorokat Vörösmarty később írhatta rá a Teslérről kapott levélre. (Vö. Vty Akad. Kiad. IV. kötet A hűség diadalma jegyz.)

7. Kézirat

A levél autográf: eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 284—5.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny 3. Júl. 1821. írt levele jegyzetét.)

Szalay — Szalay Antal. (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs, 1821. július 16. írt levelének jegyzetét.)

Nem sokára meg fog jelenni : 1822-ben nem jelent meg.

Hasznos Mulatságok. A Kultsár István szerkesztette Hazai és Külföldi Tudósítások társlapja volt. — *Kulcsár István* (1760—1828) Tanár, nevelő, újságíró. 1806. július 1-én indította meg a Hazai és Külföldi Tudósítások c. lapját, amelyet halála után felesége vezetett, Kováts Tamás szerkesztett, s amely 1848-ig állott fenn. A lap majdnem egy félszázados fennállásának titka Kulcsár egyénisége. Minden nagy, alkotó gondolatnál ott állott. Harcosa volt a nyelvújításnak; izgatott a magyar színház felállításáért; támogatta a magyar írókat, köztük Vörösmartyt is, s mindent elkövetett, hogy Vörösmartyt anyagi válsága idején, 1827-ben visszatartsa Pesten, s ne engedje vidékre; pályatételek kitűzésével szolgálta az irodalom fejlődését; tudományos folyóiratot akart kiadni, s erre a célra nagy összeget ajánlott fel; otthonában beszélték meg az Aurora tervét; s végrendeletében 1000 forintot hagyott a Tudós Társaság céljára, amelynek alakuló tanácskozmányán jelen volt. (ALAPI GYULA: Kultsár István és könyvtára. Komárom 1928. 33—4., 41—2., 48.) Kulcsár igazi újságíró és szerkesztő. Nem gyújt, nem hevít, nem teremt közvéleményt, nem jelez új irányt, de ismeri közönségét s igényeit állandóan ki tudja elégíteni. Elsőnek ismeri fel az újság-anyag természetét s ezt az anyagot — számolva a nyilvánosság adott lehetőségeivel — pompás és érdekes változatú melléklapokban tudja elosztani, aminők voltak: A Toldalék, a Gazdaságbeli Gyüjtemény, a Hasznos Mulatságok, a Tudományos Dolgok, a Hirdetés. Csak egy rovatot nem nyitott meg: a szépirodalmit. De verseket közölt, mégpedig 1817-től a Hasznos Mulatságok-ban — népdalokat ! Mégis irodalmiságra törekedett, és sokszor többre tartott

„egy különös szépségű Versről vagy könyvekről . . . szólló Tudósításokat, mint egyéb híradásokat." (1806. II. júl. 1.)

Kulcsár Istvánból, a szerkesztőből, lépten-nyomon kiütközik a tanár, a literátor, korszakának egyik legműveltebb magyarja. Elvégezte a bölcsészeti és a jogi tanulmányokat s ezekhez még a teológiát is. Birtokában volt a latin, görög és héber nyelveknek, ezenkívül tudott németül, franciául, olaszul és szláv nyelven is értett. Tizenhárom éven át volt a II. humanitás tanára, majd Révai halála után, átmenetileg, nem Horvát István, hanem ő lett a Királyi Tudományegyetemen a magyar nyelv és irodalom helyettesítője. Több kiadványa közül legfontosabb a Török Országhi Levelek (1794), amellyel „megmentette Mikest". A költészet terén is működött. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy amikor Révai halála után katedrája betöltéséről volt szó, a kilenc pályázó közül az egyetemi tanács az első helyre egyhangúan, Kulcsárt jelölte. A Helytartótanács iskolaügyi bizottsága Kulcsárt a harmadik helyre helyezte, a Kancellária azonban ismét első helyen ajánlotta, de azzal a feltétellel, hogy újságja szerkesztéséről le kell mondania, mert ez összeférhetetlen az egyetemi állással. Révai utóda mégsem Kulcsár, hanem Czinke Ferenc lett. Kulcsár ezután egészen agitátori szenvedélyének s lapjának élt.

Lapjának különös műgondja, lelke volt. Mondatain valami „kellemetes báj, tiszta és értelmes magyarság" ömlött el. Feltűnő azonban, hogy ezen túl semmit sem fejlődött. Együtt élt egy nagy stílus-újító és nyelv-teremtő nemzedékkel, de ettől nem tanult semmit. Viszont ahhoz nagyszerűen értett, hogy kedves, közvetlen, könnyed, szinte a beszélt nyelv kényelmet nyújtó hangnemében tudjon szólni közönségéhez, amelynek egyébként vallásos avagy felvilágosultságtól áthatott érzékenységére igen óvatosan ügyelt. Hatása és uralma akkor kezdett hanyatlani, amikor az újabb lapoknak — főleg a Jelenkornak — hasábjain megjelent a politikai gondolat, s kezdett belenyomulni az olvasók érdeklődésébe. Ezzel olyan fordulat következett be, amely megszüntette az újságírásnak és az újságolvasásnak ezt az idilli életét és korszakát. (L. KISFALUDY KÁROLY: „Jelentés a politikai újságok kedvelőjihez. 1830. szept." a Jelenkor és a Társalkodó megindulásakor. MTA Ki Analecta.)

Juranits László — Született 1765-ben Kaposvárt. A szigeti ostromban elesett Juranics László dédunokája. Iskoláit Kaposvárt, Keszthelyen, Pécsett, Győrött és Pozsonyban végezte. 1790-ben szentelték pappá. Pincehelyen, Szakcson, Döbrököz̈n működött mint káplán. Meghalt 1850-ben Pécsett. Sokat tett a szigetvári ostrom emléke kultuszának ápolásáért. 1833. szeptember 7-én volt Szigetvárott először Zrínyi-emlékünnep. „A gyászmisét Zrínyi oldala mellett elesett Juranics Lőrincznek ősz unokája Juranics László pécsi kanonok úr tartotta" — írta a Jelenkor 1833. 78. A szigetvári ostrom ünnepi emlékezetére alapítványt tett. Végrendeletében jelentős összeget hagyott az Akadémiának s a Ludovikán magyar nyelvet tanító tanár részére. Irodalmi érdeklődése teljesen a régebbi írók, de különösen

Bacsányi János felé vonzotta, akivel 60 éven át levelezett. Még mint keszthelyi syntaxista diák kötöttek barátságot, de 14 éves koruk óta nem találkoztak egymással. Ő nyomatta ki Bacsányi verseit (1824). Bacsányi arcképét végrendeletében a Nemzeti Múzeumnak hagyományozta. (L. Egerszeghy Mihály tanárnak, Juranits László végrendelete egyik végrehajtójának levelét Toldy Ferenchez. Pécs, 1851. júl. 13. — MTA Ki MIL 4 r. 63. — Petrovits E. szíves közléséből is. — L. még Juranits Lászlónak Érteny, 1824. 4ª Febr. Vörösmartyhoz írt levelét s az ehhez fűzött jegyzeteket. — SZABÓ MIKLÓS: A kispapok és a magyar irodalom. Bp. 1936. — HORVÁTH JÁNOS: Berzsenyi és íróbarátai. Bp. 1960. 264.)

Vic. Generalis . . .: A megyéspüspök általános helyettese.

Fessler Ignác Aurél (1756—1839) — „Végigélte egy jó félszázad világnézeti és irodalmi áramlatait. Katolikusból evangélikus lett, szerzetesből aufklärista, szabadkőműves, majd misztikus romantikus. Írt regényeket, drámát is, s megírta mintegy életműve betetőzéséül a magyar történetet" (HORVÁTH JÁNOS: Kisfaludy Károly és íróbarátai. Bp. 1955. 99—100.) — Marc-Aurél c. történeti regénye 1790-ben jelent meg.

Pista, Sándor, Miki, Móricz . . .: Perczel Sándor fiai, Vörösmarty növendékei.

Szemerédy . . .: Szemerédi András (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs, 1821. július 16. írt levelének jegyzetét.)

8. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: ML. 4r. 125 Nyolcadrét, 3 l. — Ezenkívül még két kézirata van. Az egyik a MTA Ki-ban: Vörösmarty Mihály Lyrai Költemények II. kötetében, a 75. lap belső oldalán. Csonka. Négy sor van meg belőle. Azután következik három áthúzott sor. A negyedik sorhoz fűzött + jel mutatja, hogy Vörösmarty még írt vagy legalábbis szándékozott írni folytatást. Ez azonban nincs meg. — A másik kézirat az OSZK Ki Lt-ban: Oct. Hung. 639. Vörösmarty Mihál Apróbb versek. 1819—1825. 41. E. A. Plébánusnak. 21. lap belső és 22. lap külső oldala. Cím: Bucsuzó. — A csonka kézirat egészen egyezik az itt közölttel, a másik — némi eltéréssel — szintén. (Vty Akad. Kiad. I. 619. 624.)

Megjelenés

MM 1845—8. I. 64—65. — MM 1847. 25—26. k. MM 1863—64. XII. 453—54. ÖM 1884—85. VIII. 89—90. — Vty Akad. Kiad. — I. 208—9. (619—621.)

Egyed Antal — Született Székesfehérvárott, 1799-ben. Tanulmányait itt kezdte — Virág Benedek tanára volt, Horvát István pedig

egy osztálllya fölötte járó iskolatársa — s Pécsett fejezte be. 1803-ban szentelték pappá. Bükkösdön, Bátaszéken káplánkodott. Majd 1808—13-ig Kocsolán, 1813—22-ig Bonyhádon, 1822—29-ig Pakson, 1829—62-ig Dunaföldváron lett plébános és koppánymonostori apát. Tagja volt az Akadémiának, amelyet a maga tehetségéhez képest anyagilag is támogatott. Így „Pontusi Leveleinek 400 példányával kedveskedik a' társaságnak, 's az eladásokból begyűlő sommát a' classicusok' fordításának kiadására ajánlja." (Az 1839-iki nagygyűlés jegyzőkönyve. 6. ülés, nov. 21. LXII. p.) Meghalt 1862-ben. — Nyomtatásban megjelent Hymnus- és Ovidius fordításain kívül (MENDLIK ÁGOSTON: Egyed Antal. Magyar Sion. 1863. 71—74. — Sz. J. II. 237—9.) még több kéziratos munkája maradt fenn a MTA Ki-ban.

Egyed a költészettel különösen Virág Benedek hatása alatt kezdett foglalkozni. Virággal, tanulmányai befejeztével is, fenntartotta kapcsolatait. „Én már — írta hozzá Bonyhád. Jún. 22. 1821. kelt levelében — gyermeki koromban hajoltam a' verselésre, de helyheztetésem magamra hagyott; csak történetből jött később Gyöngyösi, azután Faludi kezembe, kiket majmolni is kezdtem; még Filozofus koromban a' Rajnis Kalauzára és Szabó Dávid könyveire bukkantam, kik is jó darabig vezéreim voltak. Még eddig a' deák Poetákban semmi kedvem nem telt. A' seminárium ban voltam már midőn Kisfaludi megjelent, feltüzelte heves képzelődésem 's dalait utánoztam. — Itt jöttek osztán ódáid, a' Magyar Minerva harmadik kötete kezemhez, 's egészen részegre hódították szépségekkel lelkemet. Ekkor kezdettem ódákat faracskálni és Hexametereket írogatni . . ." (MTA Ki MIL 4 r. 123.) — „Szíves készséggel tanulok én Tőled — vallja meg Virágnak Paks, 19. Február 1824-i levelében. — Tanultam Fejérvárott is, noha rövid ideig, mert tetszett nyugalomba térned." (Uo.) — Virág nemcsak költészetével hatott rá. Az ő sürgetésére írta meg a Tud. Gyűjt.-ben Tolna megye helyrajzát. (L. előbbi levelét.)

[Ugyanott. MId 4 r. 125: A' költőkből kiszemelt mondatok, fordította Egyed Antal. 1854. (Kézirat.) — Elégia Klobusiczky Péter halálára. (Megjelent nyomtatásban:) Nyárelő másodikán, 1840. Pécsett.]

Vörösmarty ajánlotta Egyed Antalt akadémiai tagságra: „Vörösmarty ajánlja Egyed Antalt, földvári apát és plebánost, több rendbeli fordításai tekintetéből. 1. Ovidiust szerencsésen fordította. 2. A' tudom: Gyűjteményben több rendű hist. és geographiai értekezéseket adott. 3. Ugyanott a' magyarosodásért a' rossz latinság ellen. 4. Püspök Szepesy ajánlására minden kath: Hymnusokat magyarrá magyarázván a' versezet nemeit fordítá nem sokára kiadandókat. 5. Ismeretes egyházi erkölcsiségéről, buzgó magyarságáról 's barátságos erényeiről." MTA Ki Tagajánlási lajstromok. 1833. 110/1833. — (L. még Vty Akad. Kiad. I. 619—624.)

Egyed Vörösmartyval Bonyhádon a Perczel-család révén ismerkedett meg. Sokszor találkozhattak, hisz a Börzsöny és a bonyhádi Perczel-kúria közti út ott vitt el a plébánia előtt. Egyed Antal Bony-

hádon csak 1821-től fogva kezdett foglalkozni az irodalommal, mert addig minden idejét lefoglalta a németül tanulás. (L. Virághoz Bonyhád Jún. 22. 1821. írt levelét. — Uo.)

Oh Egyed: Árpádnak nem riadozza szavát . . .: Egyed hőskölteményt akart írni Árpádról. Vörösmarty buzdította is erre Tervét azonban nem tudta megvalósítani. (L. Levelét Vörösmartyhoz. Paks 6. Oct. 1822.)

Tratner ígérte, hogy a' leírást a' T. Gyűjteménybe teszi . . .: Egyed tanulmánya A nemes Tolna vármegyének topographiai leírása c. jelent meg. Tud Gyűjt. 1828 VI. k. 39—59. — Ugyanitt megjelent többi cikkei: Pécsi püspöki megyének rövid esmértetése 1824. I. k. 58—61. — Paks Leírása 1829. II. k. 68—75. — Duna Földvár leírása. 1832. X. k. 45—55.

Tratner . . .: Pesten és Budán a század első felében nevezetesebb könyvkereskedők és kiadók voltak:

Eggenberger József, 1809-ben vette át Weingandtól könyvkereskedését és kiadóvállalatát, mely ez idő tájt legnagyobb volt Pesten. Az írók igen szerették, mert nagyon becsületes ember volt, s szívesen vállalt előfizetési megbízásokat és bizományt is. Az Akadémia megbízott könyvárusa is volt. (Kisülési jegyzőkönyv. 1837. 11. ülés. március 20. 82. pont.)

Kiss István pápai származású, majd Óbudán és Pesten letelepedett könyvkötő, aki a Bécsből ideszakadt Trattner Mátyás könyvkereskedő üzletét ennek sógorától, Pauer János Mihálytól vette meg. Nem volt hivatásos könyvkereskedő, de azért megengedték neki, hogy könyveket árusítson, sőt ki is adjon. Üzlete a piaristák rendházában volt. Halála (1805) után özvegye *József* nevű fiával vezette tovább régi helyén az üzletet. Másik fia: *István* szintén csak könyvkötő volt, de engedélyt kapott arra, hogy Kígyó-utcai üzletében könyvkereskedéssel is foglalkozzék, imádságos könyveket, kalendáriumokat s emlékkönyveket ki is adhasson. 1817-ben halt meg. Kiss József pedig 1822-ben hunyt el. Ekkor édesanyjuk Debrecenbe költözött, s mindkét üzlet megszűnt.

Szubuly György könyvkereskedése a Kecskeméti utcában állott. Üzletét halála (1827) után a kassai Wigand Ottó vette meg.

A Kilián-Testvérek Stachel József bécsi könyvkereskedő 1789-ben kapott engedélyt a helytartótanácstól könyvkereskedés alapítására. Ekkor Stachel egy könyvkereskedősegédet fogadott azonnal üzlettársul: Kilián Ádámot, s 1794-ben ráruházta üzletét. Ő pedig 1794-ben öccsét, Györgyöt vette maga mellé társul. A Kilián-testvérek üzlete főleg külföldi irodalmi művek terjesztésével szerzett érdemeket. De igazi jelentősége más téren volt. A német Mess-katalógusok mintájára 1798—1802-ig adták ki a magyar művekről tájékoztatást nyújtó katalógust: Allgemeines Verzeichniss der inländischen Bücher, amelyet Schedius Lajos egyetemi tanár szerkesztett. Ezzel a katalógussal kezdődött a magyar bibliográfia. Ugyanekkor egy másik könyvkereskedőnek: Landerer Mihálynak is volt ily nemű katalógusa: az

1798-ban megjelent vásári könyvtár, de ez csak Landerer kiadványait hozta s nem foglalta össze az egész magyar könyvkiadást. Kilián Ádám 1809-ben meghalt. Utána öccse, György vezette az üzletet 1829-ben bekövetkezett haláláig.

A Kilián-Testvérek üzletének kiágázása volt *ifj. Kilián György* könyvkereskedése, amely 1832-ben nyílt meg, s 1874-ig állott fenn. Nagynevű könyvkiadó volt. Kiadványai között voltak: a Kritikai Lapok, Bajza versei, Vörösmarty újabb munkái I—IV. 1840., minden munkái 10 kötetben, 1845—7. és főleg tankönyvek: 47-féle iskolakönyvet adott ki.

Id. Leyrer József (1799—1850) A Kishíd-utcában volt könyvkereskedése és kölcsönkönyvtára. Csődbe jutása után fia vezette az üzletet, aki 1851-ben társul vette Lampel Róbertet, s 1852-ben az egész üzletet eladta neki. Az *egyetemi nyomda* Budán működött. Főhivatása a tankönyvek nyomtatása volt.

A *Trattner-cég* alapítója Trattner Mátyás. Felvirágoztatója fia: János (1789—1823). Ő volt az első igazi magyar könyvkiadó, aki „önnön nagy áldozatával is kész volt a Magyar Munkákkal a Hazát gazdagítani". Saját költségén adta ki és tartotta fenn a Tudományos Gyűjteményt. Korai halála nagy csapás volt a magyar könyvnyomtatás ügyére. Halála után ismét atyja vette át a nyomdát. Trattner Mátyás élete utolsó évében vejét, *Károlyi Istvánt* vette maga mellé, aki Trattner Mátyás halála után, amelyet Vörösmarty igen melegen méltató emlékezéssel gyászolt (Tud. Gyűjt. 1828. II.), maga lett a nyomda vezetője. Kapzsi, zsugori, az írókat igen kihasználó ember hírében állott. Sikerült neki Vörösmartyt egészen az ő kiadói érdekkörébe bevonni. Ő volt munkái első kiadója. Az Ezeregy Éjszaka fordítását is — Vörösmarty tudta és beleegyezése nélkül, az ő neve kezdőbetűvel jelzetten — ő adta ki. Üzlete az Országút 531. sz. a. B. Orczy-házban volt.

Hartleben Konrád (1803—1863) Mainzban született, és Bécsben tanult könyvkereskedőséget. 1802-ben megvásárolta Ivanics Zsigmond könyvkereskedői jogát, s így kapott engedélyt 1803-ban üzletnyitásra s arra, hogy könyvkereskedését Pestre tegye át, amely a Váci utcában nyílt meg. Inkább német munkákat adott ki. 1857-ben adta ki katalógusát a tőle kiadott munkákról: Verlags-Katalog von Conrad Adolf Hartleben. 87 oldalra terjedt, s ebből csak 14 oldalt tettek ki a magyar kiadványok. De magyar szerzőktől is jelentek meg nála művek: Eötvös A falu jegyzője; Magyarország 1514-ben; Jókai Hétköznapok. Kemény: Gyulai Pál. — 1844-ben Bécsbe tette át könyvkiadói működését. Itt is halt meg. A pesti Hartleben-cég 1870-ben szűnt meg.

Müller József (1813—1856) Hartleben üzletvezetője volt. Először kölcsönkönyvtárat nyitott, de ez megbukott. Ekkor könyvkereskedésre kapott engedélyt. Üzlete „az Urak utszája Kezdetén a' Serviták klastromának által ellenében", majd a Ferenciek terén levő Jankovich-házban volt. Halála után özvegye és fia, Adolf vezették az üzletet.

de fia nemsokára meghalt, az özvegy pedig Lampel Róbertnek adta e a könyvkereskedés jogát.

Ivanits Zsigmond (1815—1844) Bölcseletet és jogot tanult, s a könyvszeretet vitte a könyvkereskedői pályára. Szakképzettség sohasem volt. 1817-ben Budán nyit könyvkereskedői és kölcsönkönyvtári üzletet. Azután arra kapott engedélyt, hogy régi könyveket is árusíthasson, mégpedig Pesten is. Ezt az utóbbi üzletét azonban soha sem nyitotta meg, úgyhogy a helytartótanács az adott engedélyét vissza is vonta tőle, pedig 5000 kötet régi könyve volt. Halála után könyvkereskedő segédje, Magyar Mihály elvette egyik leányát, s ő vezette tovább az üzletet, amelyben kb. 100 000 kötet maradt utána.

Wigand Ottó — Heckenast Gusztáv (1833—1873). A göttingai származású Wigand Ottó 1816-ban Kassán telepedett le, és itt nyitott könyvkereskedést. Több hiábavaló kísérlet után 1827-ben Pesten megvette Szubuly György üzletét és könyvkereskedői jogát, s a Váci utcában, a Kappel-házban nyitotta meg üzletét. Leleményessége, vállalkozó kedve, szaktudása csakhamar a legelső könyvárusok sorába emelte. Ő indította meg a Sas c. folyóiratot, amelyet a Tudományos Gyűjtemény ellen-lapjának tervezett. Az ő gondolata volt a német Brockhaus Conversations Lexikona mintájára egy magyar lexikon kiadása, amelyre nagy szükség volt. Kár, hogy szándéka végrehajtására nem jól válogatta meg munkatársait, s a legnagyobb tekintélyű írók nem állottak mellette. Ezért nem sikerült a Sas c. folyóirat-alapítása. A magyar lexikon azonban Közhasznú Esméretek Tára c. 12 kötetben 1831—34-ben mégis megjelent. Ezt azonban Wigand már nem várta meg, mert 1832-ben a rendőrség elől — Lipcsébe távozott s vállalatát 22 éves sógorának, Heckenast Gusztávnak adta át. Érdemei közé tartozik, hogy Széchenyi Hitel és Világ c. műveit ő adta ki németül. Ő is az Akadémia megbízott könyvárusa volt. (Kisülési jegyzőkönyv Uo.)

Wigand után Heckenast még nagyobb lendületű kiadói tevékenységet fejtett ki. Havi folyóiratot indított meg: Bibliographiai Értesítő Magyarország és Erdély számára, amely 1840. jan. 1—1842. szept. 30. összesen 7 számban jelent meg. Folytatása kívánt lenni Eggenberger hasonló célú folyóiratának: Honi Literatúrai Hirdető. 1841-ben egyesült Landerer Mihállyal s így könyvkiadó is lett. Ekkor üzletét a Hatvani utcai Horváth-házba vitte át. Itt érték az 1848 márciusi események. Kiadványai közt voltak: a Pesti Hirlap, Vasárnapi Ujság, a Magyar Nemzet Classicus Irói, Magyar Remekirók Gyémánt kiadása. Arany, Tompa művei. Landerer 1854-ben meghalt s ekkor az egész üzletet Heckenast vette meg, de azért Landerer és Heckenast névvel élt tovább. Heckenast 1873-ban nyomdáját és egész kiadói vállalatát eladta az akkor alakult Franklin-Társulatnak 700 000 forintért, s ő Pozsonyba ment, ahol új üzletet nyitott. Itt halt meg 1878-ban.

Geibel Károly — utóda Grill lett — és *Emich Gusztáv* — üzletét Pfeifer Ferdinánd vette meg — könyvkereskedői és könyvkiadói működése a század második felére esik.

(L. SENNOVITZ RUDOLF: Magyar könyvkereskedők évkönyve. 1900. X. V—XLIV. — GÁRDONYI ALBERT: Régi magyar könyvkereskedők. Magyar Könyvszemle. 1926. 29. — WALDAPFEL JÓZSEF: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 128—9., 177—8.,306—9. — PINTÉR JENŐ: A magyar irodalom a XIX. század első harmadában. V. 36., 40., 41., 54.)

Pista igéri . . .: Perczel István kitűnően megtanult magyarul, annyira, hogy Vörösmartynak a Koszorú-ban munkatársa is lett.:

A' Fösvény' Mentsége-Emberek. (Koszorú 1829.)

Külföldi színjáték még nem jött . . .: Wigand Ottónak 1821-ben megindult vállalata, melyből csak két kötet jelent meg. 1821-ben Vétek súlya, 1822-ben Fösvény. (L. Teslér Vörösmartyhoz Pinczehely 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

Imre . . .: Perczel Imre.

9. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 285—6.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny. 3 Júl. 1821. írt levele jegyzetét.)

Püspökünk . . .: *Király József.* (L. Klivényi 21. július 825. Nádasd Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Szalay . . .: Szalay Antal. (L. Klivényi Pécs, 1821. július 16. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Pista . . .: Perczel István.

10. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 166.

A levél válasz Vörösmartynak Egyed Antalhoz Börzsöny 26 Mart 1822. írt levelére.

Egyed . . .: Egyed Antal. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny. 26 Mart. 1822. írt levelének jegyzetét.)

Paksra repülve . . .: Egyed Antal 1822-ben hagyta el Bonyhádot s lett paksi plébános. Ekkor írta e költői levelet Paksról.

Trattner . . .: Trattner János (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny 26 Mart, 1822. írt levelének jegyzetét.)

A' Pista csak olvasgassa a Kazintzit . . .: Perczel Istvánnak ajánlja Kazinczy Ferenc Munkáit I—IX. Pest 1814—16.

11. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 125. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. VIII. 388. — CZAPÁRY 167—8.

Börzsöny — vagy ahogy a XVII. században írták: Berseny, a múlt század elején pedig: Börsön — Bonyhádtól félórára eső kis puszta, Perczel Sándor néhai birtoka. Szelíd magaslaton áll, a Völgység lágyan hullámzó vonulatai között. Igazi kies hely, kedves táj, amilyennel tele van hintve az egész vidék. Körülötte nincsenek zordon méltóságú hegyek, fáradtan omló várromok, titokzatos mélységű őserdők. A történelem minden fájó emléke, melankóliája hiányzik róla. Olyan, mint egy derűs csendben mosolygó, mezei park, minden világos, szabad, áttekinthető rajta. Van benne valami, ami emlékeztet a nyéki tájékra. Csak ennek egyenletesebben sík a messzesége, történelmibb a táj-hangulata és magyar a környéke. A Börzsöny környékén elterülő falvak: Bonyhád, Majos, Apar, Mányok, Mórágy, Szászvár, Cikó, Váralja, Bátaszék, jó részben Mága, mind svábok, javarészt XVIII századi német birodalmi telepítvények.

Az emlékedésen könnyen felkapaszkodó út tágas kapun át széles udvarba visz. Itt lényegében ma is minden úgy van, mint volt akkor, amikor 1820-ban ide érkezett meg Vörösmarty Mihály, a Perczel-fiúk nevelője. A kaputól jobbra, hosszan nyúlik el a földszintes kúria. Tipikus XVIII. századi épület. Nem pompázó és hivalkodó kastély, mégis kényelmes otthon. Sem a belső, az udvarra, sem a külső, a földekre tekintő homlokzatán nincs semmi dísz, de egyszerűségével és nyugodt tagoltságával nemesen hat. Az udvar felé eső részen hosszú, széles ívelésű, féloszlopokon nyugvó, nyitott tornác fut végig. Innen nyílnak a szobák, amelyek feltűnően tágasak. Velük szemben, a bejárattól balra, állott egy a puszta hajlatára emelt épület, amelynek felső része egy szinten volt az udvarral, alsó tagozata pedig a lankás oldalra ereszkedett rá. A földszinten volt a kápolna, a fölötte levő sarokszobában lakott Vörösmarty. Az épület egy része gazdasági célokat is szolgált. Ha Vörösmarty kinézett ablakából, előtte állott „a' gyönyörű táj, amelly csendes örömű lelkével épen megegyezett."

Egyed . . .: Egyed Antal. (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Nyájas Alagyája . . .: L. Egyed Antalnak Vörösmartyhoz írt, előző két levelét.

Ovidius leveleivel kár volna sokáig várakozni . . .: Thaisz András a Tud. Gyűjt. 1824. 1. k. 90—96. elismeréssel méltatta EGYED könyvét: Ovidius Naso bús verseinek negyedik könyve. Fordította Egyed Antal. Pest 1823.

Kétes szép remények . . .: A költemény A Reményhez c. jelent meg. MM 1845—48. I. k. 53 l., ill. MM 1847. 21—22 h. (Vty Akad. Kiad. I. 77. 607.)

Pista . . .: Perczel István. (L. Egyed Vörösmartyhoz Pest 22. April. 1822. írt költői levelének jegyzetét.)

Trattner . . . (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny. 26 Mart. 1822. írt levelének jegyzetét.)

12. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 287—8. — A latin verset: Tordai Ányos: Klivényi Jakab kiadatlan versei. ItK 1908. 395.

A latin nyelvű költemény második sorában a pestiferos szó helyett rixosos van Klivényi kiadatlan verseinek kéziratában. (Torday Ányos: I. k. 395.)

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny. 3 Júl. 1821. írt levele jegyzetét.)

Irja meg, van e még Imrének szándéka hozzánk jönni . . .: Klivényi kérdése arra vonatkozik, hogy Perczel Imrének van-e még kedve a papi pályára lépni. Úgy látszik, hogy Vörösmarty révén hallhatott erről.

A latin vers magyarul : Megsiratom, hogy kiváló férfiak oly hirtelenül távoznak el körünkből, de azok, akik csak csapást jelentenek, mily sokáig élnek. Kloss él, Bregovits azonban meghal, oh, jaj! — De úgy látszik, mintha a halál maga is félne attól, hogy e szörnyű emberek felé közelítsen!

Kloss Lajos . . .: Született Kismartonban 1758. Pappá szentelték 1782. Babarcon, 1787-ben, majd Bozsokon, 1792-ben plébános. 1812—1826. a papnövendékek lelki vezetője a pécsi szemináriumban. Meghalt 1830-ban. (BRÜSZTLE II. 332.)

Bregovits Nep. János . . .: Született Dunaföldvárt, 1779-ben. 1802-ben pappá szentelték. A teológián az egyháztörténelem tanára. 1817-ben Pakson plébános. Meghalt 1822-ben. (BRÜSZTLE 1. 63.)

Szemerédy . . .: Szemerédy András; *Szalay . . .*: Szalay Antal. (L. Klivényi Pécs, 1821. július 16. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Utolsó előtti bekezdése végén a „bontaság" tájszó, jelentése: *kétszínűség.*

13. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 168—9.

A levél prózai formában, egyfolytában közölt „Alagya." Két változata van, néhány, csak írásbeli eltéréssel, de azonos tartalommal. Az itt hozott levél az első. A Jeszenszkyhez írt vers csak ebben van meg. A levél válasz Vörösmartynak Egyedhez Börzsöny 25 Apri. 1822. írt levelére.

Egyed . . .: Egyed Antal. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny. 26 Mart. 1811. írr levelének jegyzetét.)

A zádori füzesben . . .: Pakssal szemben fekvő sziget a Dunán.

Jeszenszky Miklós . . .: „Korán elhalt, lelkes és nagy reményű ifjú volt Csibrákról." Egyednek és Vörösmartynak jóbarátja. Vörösmarty „a tolnamegyei alispán patvariáján ismerkedett meg vele, mint patvarista társával. Nagyon ragaszkodott Vörösmartyhoz s midőn elvált tőle, levelezett vele." (ÖM 1884—85. VIII. 390.) — Vörösmarty verset is írt hozzá: Jeszenszky Miklóshoz. (L. Csefalvay Sándor Vörösmartyhoz Görbőn, 7. jan. 824. írt levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. I. 632—3.)

Csibrák . . .: Kurd-Csibrák, Tolna megyei falu.

Ugyanennek a levélnek a másik változata a következő:

Egyed Antal Vörösmarty Mihályhoz.

Paks. 6ik October. 1822.

Nemde, Vörosmartym! verset vársz tőlem? egésszen, hidd el, most kialutt bennem Erato' heve. A' vers csöndet, időt kíván, én pejg szünnepeinkben, mint mások, lármás múlatozásra kelék. Majd a' Bachusznak szentelt dombokra ki járok; és zenegő lant közt töltöm enyelgve napom'. Majd a' szőke Dunát hasogatjuk görbe tutajjal, 's Zádori fűzesben víg lakodalmat ütünk ⟨*borozáshoz ütünk*⟩. — Kérdéd, vallon azon szép szándék, mellyel Atyáink' harczait írni fogám, ment e sikerrel elő? Fájdalom! a' környűlmény azt csírjában eloltá; helyhezetem hozzá könyveket itt nem adott. Mégis, mint szoktam, hogy verssel lépjek elődbe, ím' ide zárt Alagyám fogja le róni adóm'. — A' végső Exámenhez sok jókat ohajtván, Éllj, kívánja, soká, régi ⟨*a' Te*⟩ barátod

Egyed.

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 125. Nyolcadrét, 1 l.

Szintén prózában írt „alagya". A vers azonban hiányzik mellőle, pedig Egyed céloz rá. A levél második oldala hiányzik. Minden bizonnyal ezen volt. A két változat közül valószínű ez az eredetibb.

A végső Exámen (az első levélben : A végső Késértés) . . .: Vörösmarty utolsó jogi vizsgálata az egyetemen.

E levélre válasz Vörösmartynak Egyedhez írt episztolája. (Vty Akad. Kiad. I. K. 215—216 634.)

14. Kézirat

A missilisnek tekinthető költői levél autográf; eredetije OSzK Oct. Hung. (639. 22/v AV 42. sz.)

Megjelenés

(L. Vty Akad. Kiad. T[eslér] barátomhoz. I. K. 209. 624—627.)

(A versre vonatkozó minden megjegyzést l. Vty Akad. Kiad. I. K. 624—627.)

Teslér . . .: Teslér László. (L. Teslér László Vörösmartyhoz Pincehely 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

15. Kézirat

A missilisnek tekinthető költői levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r 125.

Megjelenés

(L. Vty Akad. Kiad. Egyed Antalhoz. I. k. 213., 632—3.) Vörösmartynak Egyed Antalhoz írt ez a második költői episztolája válasz Egyed Antalnak Vörösmarty 1822. április 25-én kelt levelére, amely elveszett. Megírásának valószínű ideje 1822 júniusa és szeptember vége felé tehető. (A levélre vonatkozó minden jegyzetet l. Vty Akad. Kiad. I. k. 632—3.)

Egyed Antal . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny. 26 Mart. 1822. írt levelének jegyzetét.)

16. Kézirat

A missilisnek tekinthető költői levél autográf; eredetije Apróbb versek. 1819—1825. Kézirat: OSzK Oct. Hung./639. jelz.

Megjelenés

(L. Vty Akad. Kiad. Teslér Barátomhoz. I. K. 214., 633—34.)

A verset Vörösmarty akkor írhatta, amikor már szó volt Teslér Pincehelyről való eltávozásáról, de ez még nem volt biztos. Teslér 1822. okt. 8-án távozott el Pincehelyről. Így tehát a vers keletkezése 1822 augusztusára vagy szeptemberére tehető. (A versre vonatkozó minden megjegyzést l. Vty Akad. Kiad. I. k. 633—4.)

Teslér László . . .: (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely 8ben 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

17. Kézirat

Kézirata nincs meg. Vörösmarty bemásolta egy kéziratos füzetébe, mely vagy lappang, vagy elveszett. Ez a füzet a második volt abban a füzetsorozatban, melyből az első, harmadik és negyedik az OSzK-ban található Oct. Hung. 639. jelzet alatt. Toldy még látta, és felhasználta az MM 1845—48. szerkesztése alkalmával. A címe ez volt: Második rész 1822 utolsó felében Vty M törvénytanuló. Az epistola a füzetben a 9. számmal jelzett darab volt. (Vty Akad. Kiad. III. 596.)

Megjelenés

MM 1845—48. I. k. 78—79. l. Cím: Egyedhez. — MM 1847. 30—31 h. — MM 1863—64. XII. k. 462. l. — ÖM 1884—85. VIII. k. 96. l. — Vty Akad. Kiad. I. k. 215. l. 634. l.

A költői levél, amely missilisnek tekinthető, 1822 októberében készülhetett Börzsönyben, válaszul Egyednek Vörösmartyhoz 1822. október 6-án írt levelére.

(A levélre vonatkozólag minden jegyzetet l. Vty Akad. Kiad. I. k. 634.)

Egyed . . .: Egyed Antal. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26 Mart 1822. írt levelének jegyzetét.)

18. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 288—90.

Salamont . . . közlötte velem : Vörösmarty első drámájáról van szó, a Salamonról, amelyet 1821-ben írt. Később átdolgozta és 1827-ben adta ki.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny. 3 Júl. 1821. írt levele jegyzetét.)

Vörös Mihály — Született 1794-ben, Monostorszegen, Bács megyében. Tanulmányait Pesten, Pécsett és Bécsben, a Pázmáneumban végezte. 1817-ben pappá szentelték, majd Bécsben, az Augustineumban doktorátust szerzett. Rövid ideig Érténben káplán. 1820—40. az erkölcstan és lelkipásztorkodástan tanára a pécsi teológián. Előmenetelének erős magyar érzése állta útját. (BRÜSZTLE I. 630.)

Kolb Konrád — Született 1760-ban, Bonyhádon. Iskoláit Pécsett és Budán végezte. 1784-ben pappá szentelték. 1789-ben bonyhádi, 1811-ben mágocsi plébános. 1825-ben a pécsi teológián a dogmatika tanára s kanonok. 1822-ben a pozsonyi zsinaton, mint a pécsi káptalan küldöttje vett részt. Meghalt 1829-ben, Pécsett. (BRÜSZTLE II. 321.)

Qui iam consuevi . . .: Már hozzászoktam ahhoz, hogy hősiesen viseljem sorsomat.

Praefectus . . .: A növendékek tanulmányi felügyelője.

Relatio . . .: Jelentés.

's t. e'. f . . .: s több e féle

Telegdi Miklós (1535—1586) — Az ellenreformáció első harcosa. Nagyszombatban nyomdát állít fel, megindítja a vita-irodalmat, kiadja az első katekizmust. Kitűnő magyarságú prédikációit „nemes népszerűség" jellemzi.

Szalay . . .: Szalay Antal; *Szemerédy . . .*: Szemerédy András. (L. Klivényi Pécs, 1821. július 16. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

19. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

Csapáry 455—6

Lukácsy—Balassa 31—2. (kivonatosan.)

Teslér . . .: Teslér László. (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

Drámád . . .: Salamon. Teslér a darabot Vörösmarty első kidolgozásában — címe ekkor A belső háború — még kéziratban olvasta. Vörösmarty Teslér bírálatának hatása alatt átdolgozta drámáját.

Görög Mythologiát ne adj hőseidnek mint : „A' felleggyűjtő" Lászlónak vagy kinek szájában . . .: László.

A' fellegek' gyűjtője majd utóbb
tisztább napot derít a' borúlaton.
(I. felv. 55—56. sor.)

Olly hiba a' Schuld-ban is van . . .: Vétek súlya. IV. felvonás, X. jelenet. Döbrentei fordításában, 140. l.: „kiragadja a' Cherubim kezéből . . ."

Hébében . . .: Szépnemhez (Lányka) P. Szentmiklósy Alojz. — Czenczihez. Vitkovics Mihály. — Döbrentei Gáborhoz. Episztola. A. R. Székely Sándor. — *Szentmiklóssy Alajos* (1793—1849) Kazinczy tanítványaként tűnt fel, s írta „érzékeny, majd enyelgő, s mindig könnyed és kecses dalait." Majdnem minden folyóirat szívesen közölte verseit. Az epigrammában kevésbé volt szerencsés. Korában divatos meséket is írt: Mesék. Pest, 1840. A dráma is megihlette: Hunyadi

László. Szomorújáték 5 felv. Pest, 1820. (L. Teslérnek Vörösmartyhoz Kéménd, 1823. március 20-án írt levelét.) — *Vitkovics Mihály* (1778—1829) Ügyvéd, író, Kazinczy törekvéseinek lelkes pártfogója és képviselője Horvát Istvánnal és Szemere Pállal együtt. (A pesti triász.) Vendégszerető háza állandóan látogatott helye volt az íróknak. Jelesek epigrammái, meséi, népdalai, mely utóbbiakban a szerb népdalok sajátságait igyekezett követni. — *A. R. Székely Sándor* (1797—1854) Erdélyi unitárius püspök. Számos költeménye jelent meg a korabeli folyóiratokban. Legjelesebb műve: A székelyek Erdélyben (Hébe 1823). Irodalmunkban először jelentkezett azon törekvésével, hogy magyar mitológiájú hősi tárgyat énekelt meg, hatással volt Vörösmartyra is. A Koszorúnak is munkatársa volt: Mohács. Hősi költemény. Négy énekben. (1828)

αμουσος . . .: Annyi, mint múzsátlan, irodalmi ízlésben ki nem művelt.

Pöcz . . .: Pöcz Károly (L. Vty Akad. Kiad. I. 604.)

Itt küldök két Esthonnyai Darabot . . .: Teslér a két dalt Herder népdalgyűjteményéből vette, s a bécsi kiadás szövege után fordította. Az első dal a kiadás VIII. k. 115. lapján van. Címe Jörru s nem Jörrn, amint azt Teslér rosszul olvasta. Teslér a névhez fűzött jegyzetet is lefordította, de nem egészen. Itt ugyanis ez áll: „Jörru heiszt Georg, und hat nicht, wie man etwa geträumt, Beziehung zu Jerusalem." A fordítás eléggé követi az eredeti szöveget, csak néha tér el tőle, amikor is a magyar fordítás színtelen, prózai, sőt: érthetetlenné válik. Teslér e két sort

Wenn Mayenkäfer schwirret,
Früh im küllen Thaue.

így fordítja:

Jól, ha a' cserebóg zörred,
A' reggel nedvébe!

A másik dalt, amely Herder bécsi kiadásának VIII. k. 116—7. lapján van, Teslér több sikerrel fordítja. Megtartja a német szöveg szemléletességre törekvő jelzőit, sőt néha szerencsésen alkot újakat is. Így pl.:

Warme Lippen, schlanke Arme
Und ein liebevoller Busen

így fordítja:

Meleg ajkat, sudár hókart,
Szerelmetes hév kebellel.

(PUKÁNSZKY: Herder hazánkban. Bp. 1918. 66—8.)

Perecsényi Nagy László (1771—1827) Arad megyei jegyző, majd szolgabíró. Az ún. népies iskola epikusa. Itt jelzett munkája: Szakadár esthonnyai magyar fejedelem bujdosása. Pozsony és Pest. 1802. — „Dugonics András nyomában haladó verses krónika." (L. PINTÉR JENŐ: A magyar irodalom a XIX. század első harmadában. V. k. Bp. 1932. 717—8.)

20. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 138 Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

ÖM 1884–85. VIII. 389–90. — CZAPÁRY 169–70. — LUKÁCSY–BALASSA 44.

Vörösmarty első költeménye nyomtatásban a Tudományos Gyűjtemény mellékletében, a Szép-Literatúrai Ajándékban, 1822-ben jelent meg: *Virág Benedekhez* címmel. Hogy éppen ide küldte be Vörösmarty e költeményét, annak oka, hogy ez a folyóirat bejáratos volt a Perczel-családhoz s így irányult rá figyelme. A költeményben nincsen semmi rendkívüli. Hasonló költői levelekkel el volt akkor árasztva az irodalom. A vers inkább Vörösmarty szempontjából fontos. A sorok között Vörösmarty szerényen, de tudatosan hivatkozik eddigi fejlődésére és költői tárgyterületére. Ő talált rá, egyedül! Virág csak az erősítő és lelkesítő példaadás volt. Virág és nem Berzsenyi! Virág a felriasztó, a nagy kezdő, a téma-láttató. Berzsenyi a szólamot fokozó, a hangékesítő és a belső forma-teremtő. Vörösmarty Virágnak csak adatgyűjtő kedvéről beszél s egy benne még némán felhalmozott történelmi anyagról. Pedig ekkor már történelmi drámák tervei rajzanak lelkében, s képzelete az ősi időkről kezdi felszaggatni a feledés éjszakáját.

Úgy látszik több jelentőséget tulajdonított az éppen ekkor megindult Aurorának. Lehet, hogy pap-barátai, talán éppen Teslér László, aki eddig is ellátta olvasmányokkal, hívta fel rá a figyelmét. A Tudományos Gyűjtemény régi csapáson haladt. Az Aurora valami újat sejtetett. Talán Virág Benedek vágyait valósítja meg: „Kél a szerentsés hajnal! Örüljetek!" Próbaképpen beküldi — egy levél kíséretében — két költeményét: a Toldit és a Juhász és a Bojtárt. Vörösmarty levele nincs meg. De Kisfaludy válaszából, mely a levélről, mint Vörösmarty „szerény indulatja" tanújáról beszél, sejthetjük, hogy mennyire lelkének „kinyomata" volt annak minden szava.

A két költemény helyett másik két verset küldött be: *A völgyi lakos* és *A szánakodóhoz* s ezekkel lépett fel az Aurorában, 1824-ben.

Görbő . . .: Vörösmarty ekkor Görbőn, Csefalvay Ferenc Tolna megyei alispánnál volt törvénygyakorlaton. (L. Csefalvay Sándor Görbőn, 7. január 824. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzeteit.)

21. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 6 l.

Czapáry 157—8.

Teslér . . .: Teslér László. (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

Irasceris . . .: Talán haragszol, ki ezeket olvasod, s még el is ítélsz miattuk. Készséggel fogadom bírálatodat; ítélj el, ha tévedtem. — *Salvianus* (400—480) — Massziliai szerzetes, egyházi író. Kortörténeti adatokban igen gazdag műve: De gubernatione Dei, amely emlékeztet Szt. Ágoston De civitate Dei munkájára.

Ostendi . . .: Rámutattam, hogy — amennyire képesek voltunk — miképpen vélekedünk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy bárkinek is előírjuk azt, ne úgy cselekedjék, amint azt meggyőződése kívánja. — *Thascius Caecilius Cyprianus* (200/210—258.) Karthágói püspök, egyházi író, vértanú. Lendületes, finom és választékos stílusáért keresztény Cicerónak is nevezték. Hitvédelmi munkái és levelei igen közkedveltek voltak.

Téged talán meg is bántott . . .: Úgy látszik, hogy Vörösmartyt nagyon érzékenyen érinthette Teslérnek Salamonjáról szóló bírálata. Ez magyarázza a levelének hízelkedő és engesztelő hangját.

Pákozdymmal . . .: Teslérnek egy kéziratban levő drámája. Többet is tervezett. Ezeknek azonban csak a címét tudjuk. (L. Szekcsőn, Januar 28. 1826. Vörösmartyhoz írt levelét.)

In exempo . . .: Például

Nézd Don Carlosban a Pozát . . .: II. felv. X. jel. — Fülöp Király, Carlos.

Nézd Shakspearnak Heinrichjában a. Püspöknek halálát . . .: VI. Henrik király. II. rész. III. felvonás. III. szín.

Ubi plura nitent . . .: Csonka idézet Horatius Ars poetica-jából. A teljes így hangzik:

Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura.

Ha egy műalkotás tele van ragyogó vonásokkal, akkor nem zavar rajta egy-két kisebb fogyatkozás, amelyet akár gondatlanság hagyott benne, akár pedig a velünk született gyarlóság ejtett rajta.

Corneille első darabja gyenge volt : Mélite. Először adták Párizsban. 1629.

Raciné rossz . . .: Thébaide ou les Frères ennemis. Először uo. 1664.

Az egész belső háborúban : A Salamon első kidolgozásának teljes címe ez volt: Salamon. A' Belső Háború.

Hormayr József (1782—1848) A bécsi udvar történetírója volt. Egy egységes osztrák politikai nemzet megteremtésén dolgozott, amelyben az egyes népek megőrizhetnék függetlenségüket, csak az államnyelv lenne német. E gondolata szolgálatában alapította meg az Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst c. folyóiratát Bécsben. (L. Horváth János: Kisfaludy Károly Íróbarátai.

106—7.) — Az Archiv állandóan számon tartotta a magyar szellemi életet, és sok magyar író munkatársa is volt. (L. GYURIKOVICS GYÖRGY. Magyarországot illető czikkelyek Hormayr' archivumában. 1810—24: Tudománytár IV. k. 1834. 247—58. l. — U. a.: B. HORMAYR JÓSEF' Archiv für Geographie, Historie, Staats- Und Kriegskunst' czimü Bécsi Folyóírásban Előforduló, És, Vagy Magyarországot 'S Nemzetet Érdeklő, Vagy Magyar Tudósok Által Írt Értekezések XVIdik, vagy 1825. évi folyamattól. XXIIdik vagy 183ik folyamat. Tudománytár. X. k. 214—230.)

Hébe : 1823.

A mi barátunk . . .: P. SZENTMIKLÓSSY ALOYSE: Eredeti mesék. A' Rózsa 'S A' Hjacint, A' Rózsa és A' Tulipán. KAZINCZY FERENCZ: Vajda Hunyadon, Szem És Szív. (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd Martius' elsőjén 1823. írt levelének jegyzetét.)

Cuver . . .: Boríték.

Stanislaus Jean Chevalier de Boufflers (1738—1815) Költő, katona, Senegal kormányzója. Verses kötetei: Aline, reine de Golconde. 1761. — Le coeur. 1763., — Poesis et pieces fugitives. 1782., — Ouvres Posthumes. 1816. Kazinczy leveleiben sokszor szerepel Boufflers, nemegyszer idézi is. (L. KazLev. XXI. 78.) Fordított is tőle: Boufflers' Levelei A' Schweitzből (Hébe 1824). Lehet, hogy Teslér figyelmét is ő hívta fel rá.

22. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 170.

Juranits László . . . (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs, 1822. jan. 10. írt levelének jegyzetét.)

Személyes látásához is juthattam : . . .: Juranits László Görbőn, illetőleg az ezzel közvetlenül határos Pincehelyen ismerkedett meg Vörösmartyval, aki ekkor volt itt patvarista. Értény község pedig, ahol Juranits ekkor plébános volt, alig pár kilométer távolságra feküdt Pincehelytől. Juranits Vörösmartyról ezeket írta Bacsányinak: „Veresmartit igen jól esmérem, úgy szólván Barátom meg is látogatott, ez egy szelíd és tsendes személy, catholicus. Fejér vármegyébül nem rég föl eskütt Prokator. Itt Tolnában Vitze ispán Csefalvai Ur fiának volt correpetitora a törvénybül a hol én őtet láttam leg először és meg ösmértem. Értény, 1827. 28-va Julii." (GÁLOS MAGDA: Juranits László levelei Batsányi Jánoshoz. ItK 1933. 328. — L. még Csefalvay S. Görbőn, 7. jan. 824. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Sándor Urfi . . .: Perczel Sándor.

23. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 290—1.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (Ld. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny.-ról 3 Júl. 1821. írt levelének jegyzetét.)

Az új darab . . .: A Horvát Zendülők, Vörösmarty Zsigmond c. színjátékának első kidolgozása. Vörösmarty először Mária, majd Gara, végül is A Horvát Zendülők címet adta darabjának. A cím alá ezt írta: Szomorú játék öt szakaszban. A szereplő személyek között van a Klivényi levelében említett Klára, az özvegyen maradt Forgácsné leánya, Gara kedvese. A kéziratban, a negyedik szakasz elején, ott van Vörösmarty írásával jelezve a darab időkeltezése: 18 Februar. 1823. — Klivényi ezt a darabot olvasta kéziratban. — Vörösmarty sokat vívódott e témájával. A Horvát Zendülők után kétszer is kidolgozta Zsigmond, majd Kont, illetőleg Bujdosók címmel. (BRISITS FRIGYES: A Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty-kéziratainak jegyzéke. Bp. 1928. 82—83., 100. — ÖM 1884—85. VIII. k. 384—6., 395. — III. k. 145—289., 478. — Nyomtatásban 1830-ban jelent meg: *A Bujdosók*. Írta Vörösmarty Mihál. Székes-Fehérvárott. 1830. — Vty Akad. Kiad. VIII. k.)

Az erkölcs' diadalmát a' Szép litteratúrában olvastam . . .: Vörösmarty e költeménye a Thaisz András szerkesztette Tudományos Gyűjtemény melléklapjában, a Szép-Literaturai Ajándék-ban jelent meg: Perczel Móricz és Miklós Tanítványaimhoz. (Az erkölcs diadalma) címmel. 1823. 49—55. — Vty Akad. Kiad. I. 635.

„A redactor"-tól kifogásolt két vers-sor a következő volt :

Biztos erőben leg elől a' lelki Derékség. — „Hibás ezen vers." — A' Red.

Jó vala ellenben a' bűnök' serege tömötten. — „Ez is hibás." — A' Red.

A Jegyzet-ben pedig ezek állottak: „Kéretnek az Írók, hogy tisztán és hiba nélkül írják le Munkájikat 's leg alább egy keveset az Interpunctióra és orthographiára vigyázzanak." A' Red.

Szalay . . .: Szalay Antal; *Szemerédy . . .*: Szemerédy András (l. Klivényi Pécs, 1821. július 16-án Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

24. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 158—9.

Teslér . . .: Teslér László. (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

Darabodat . . .: Teslér szavai Vörösmartynak *A hűség diadalma* c. költeményére vonatkoznak. „Vörösmarty — mondja erről Gyulai — úgy látszik, épen nem volt megelégedve e művével; nemcsak nem adta ki, hanem később még ifjúkori kísérletei közé sem vette föl, kivéve a Villidalt, mely M. M. (1.) közt megjelent . . . Teslérnek igaza volt, hogy néhol a hexameterek gyöngék. Egy-két láb hiányzik is. Úgy látszik félre tette s többé nem javított rajta." (ÖM 1884—85. VIII. 392. — A hűség diadalmának első kidolgozása. Az eredeti kéziratból bevezetéssel kiadta Kozocsa Sándor. Bp. 1940. Irodalomtörténeti Források. 1. — Vty Akad. Kiad. IV. A hűség diadalmának verselése. 257—58).

Huszár János földbirtokos. A Görbővel szomszédos Pincehelyen lakott. Itt ismerkedett meg vele és családjával Teslér, aki Pincehelyen volt káplán, s Vörösmarty, aki Görbőn töltötte patvarista éveit. Vörösmarty sokszor járt ki Huszárék szőlőjébe, ahonnan szeretett elgyönyörködni a táj szépségében. Azt az egész hegyoldalt, ahol Huszár szőlője volt, ma is Huszár-oldalnak nevezik. (Horváth Anna pincehelyi tanárnő szíves közlése. — L. még Csefalvay Sándor Görbőn, 7. Január 824. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzeteit.)

25. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 154—5.

A levélről hiányzik a keltezés. Utólag ceruzával ráírva: 1823. Január-Február. A dátum pontos megállapítására a következő belső és külső adatok segítenek. Teslér hivatkozik Kazinczy hozzá írt levelének e mondatára: „Ő (Kazinczy felesége) 44dik esztendejében van, én a 64ben." E szerint a levél 1823-ban kelt. Még szorosabb időpont meghatározására vezet az a tény, hogy Teslér a Salamont már 1823 januárjában átadta Klivényinek, tehát ekkor már neki is el kellett azt olvasnia. Egyelőre csak a Szilágyiról ír, a Salamonról részletesen csak márciusi levelében nyilatkozik. Így tehát Teslérnek e levelét 1823 januárjában kellett írnia.

Teslér . . .: Teslér László. (L. az előző levél jegyzetét.)

Szilágyidat újra elolvastam . . .: Vörösmartynak *Szilágyi a' világosi várban* c. drámai monológja. Úgy látszik, Vörösmarty ebből készült drámát írni, s erre vonatkozólag adott neki Teslér tanácsot. A töredé-

ket kiadta HALÁSZ GÁBOR: Vörösmarty Mihály ismeretlen drámái. ItK 1937. 405—7. l. (L. MOSONYI JÓZSEF: Az ifjú Vörösmarty. Bp. 1943. 52—3. l.)

Daykának mondása . . .: Kazinczy Dayka Gáborral bíráltatta meg Kisfaludy S. Hymfyjét: „Tűzbe felét!" Itt alkalmazott értelme: Vörösmartynak is át kell rostálnia itt-ott nagyon terjedelmes drámáját. Nem szabad elfelejtenünk, hogy Teslér előtt a Salamon első kidolgozása állott.

Itt küldöm Herder Munkájinak hatodik Darabját . . .: Az említett kötet Herder Minden Munkái bécsi kiadásának: Herders Säemmtliche Werke. Wien. 1805—1820. VI. kötete. Itt van Herder drámai töredéke: a Philoktetes. 127—40. l., és drámai költeménye: az Eloise. 149—284. l. (L. PUKÁNSZKY BÉLA: Herder hazánkban. Német Philologiai Dolgozatok. XXIII. Bp. 1918. 65—66. l.) — *Herder János Gottfrid* (1744—1803) A XVIII. századi Németország egyik legnagyobb jelentőségű gondolkozója és irodalmi egyénisége. Stimmen der Völker c. népdalgyűjteményével szinte felfedezte a népköltészetet, s megindította a nemzeti költészet folyamatát. Ő hívta fel a figyelmet Shakespeare-re és Ossián-ra.

Sophokles (495/7—406) Görög tragédiaíró. A periklesi görög kultúrának legkiválóbb képviselője. — *Philoktetes* c. tragédiájában Philoktetes görög hős mondáját dolgozta fel. Benne a Lemnos szigetén méltatlanul elhagyott, majd fölmagasztalt hősnek alakját örökítette meg. A görögök Trójáť csak Heraklesnek Philoktetes-nél levő íjával tudták elfoglalni.

Fessler Románjában . . .: Abälard und Heloise. Berlin 1806.

Török Sophie . . .: Kazinczy Ferenc felesége. Gróf Török Lajosnak, Kazinczy egykori hivatalfőnökének legidősebb leánya. Korának egyik legjobb nevelésű és legműveltebb nője. A magyar nyelven kívül beszélt franciául, németül és szlovákul. Jószívű, mélyérzésű és eszményi gondolkodású lélek volt. Esküvőjük 1804. november 11-én, d. e. 12 órakor volt Nagy-Kázmérban. (KazLev III. 211., 254. — Sz.: Kazinczy Ferenc nősülése. Figyelő (Szerk. Szana Tamás.) 1873. III. 47. sz. — VÁCZY JÁNOS: Kazinczy és kora. Bp. 1915. 1. k. 579—80.)

26. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

CZAPÁRY 171—3. — Ez után közöljük.

az hüselő helynek dicséretéről szól . . . (Vö. Vörösmarty versét Egy czifrán készült meleg hüselőre. Vty Akad. Kiad. I. 247—662.)

Tollagiként . . .: Kisfaludy Károly Tollagi Jónás viszontagságai c. elbeszélésének hőse.

Vörösmarty Mihály, aki ügyvédi vizsgálatra készült, az ehhez szükséges joggyakorlatot Görbőn, Csefalvay Ferenc Tolna megyei alispán mellett végezte el, 1822—23-ban. Vörösmarty Görbőre valószínűleg Perczel Sándor tanácsára és ajánlására került, akinek híres vendéglátó otthonában Csefalvay, mint a megye alispánja, de meg mint Perczel Sándor jóbarátja is sokszor megfordult. Lehetett azonban ennek más oka is. Görbőn lakott Huszár János földbirtokos, akinek felesége Perczel Julianna, Perczel Sándor nővére volt. (L. Fehérhajú nagyanya: Emlékezés Vörösmarty Mihályra. Tolnamegyei Ujság. 1931. dec. 2. 95. sz.) Vörösmarty bizonyára ismerte Huszárékat, akik Börzsönyben gyakran megjelenhettek. Vörösmarty tehát nem ment egészen ismeretlen emberek közé, amikor Görbőre távozott.

Görbő ekkor közigazgatásilag még önálló kisközség. Közvetlen szomszédságában volt Tolna megye jelentős és jómódú mezővárosa, Pincehely, amelynek története a római korig nyúlt vissza. A két község között folyt a Kapos vize. Az 1930-i községi rendezési szabályrendelet Görbőt Pincehelybe olvasztotta bele.

Csefalvay Ferenc élete, működése, politikai szereplése még megvilágításra vár. A reformkor szelleme őt is megérinthette, s ő is ahhoz a politikai irányhoz tartozhatott, amelyből majd nemsokára kisarjad Hidja-puszta ura, Tolna megye politikai dicsősége: Bezerédi István.

Csefalvay családi életén is köd és homály ül. Amit erre vonatkozólag „A fehérhajú nagyanya" kegyeletes visszaemlékezése állít, azt nem mindig lehet elfogadni. Így pl. azt mondja, hogy Csefalvaynak nem voltak gyermekei. Holott Csefalvay levele világosan mondja: „atyám, testvérem . . ." Csefalvay alispánnak valóban két gyermeke volt: A levelet író Sándor, egyben Vörösmartynak barátja és tanítványa, és Teréz, aki 1827. július 29-én halt meg 27 éves korában. (Horváth Anna tanárnő szíves közlése.) A visszaemlékezőnek az az adata sem helytálló, hogy Huszár Jánosné — Vörösmarty Görbőn tartózkodásakor — Csefalvay felesége volt, s első házasságából született fia Huszár Pál lett Vörösmarty tanítványa és barátja, akivel együtt járt a Kaposra horgászni és csónakázni. Csak annyi lehet igaz, hogy Csefalvay felesége, Vörösmarty ottlétekor, már nem élt. Ez természetesen nem zárja ki a visszaemlékezőnek azt az igazát, hogy Huszárék fia Pál is odatartozott ahhoz a kedves és boldog ifjú körhöz, amelynek mulatságairól oly melegen tesz említést Csefalvay Sándor, s amelyet — az emlékíró szerint — alkottak „a Perczel-fiúk, a Jeszenszky-fiúk, Szluhák, Forsterek, mind vidám ifjúság, kedves emlékek Vörösmartynak." Nagy vendégjárás lehetett itt mindig. Ahogy az emlékíró mondja: „Görbő volt akkor a világ közepe, fényes fogatok gördültek be a kastély udvarába. Ozora, Gyánk, Simontornya, Cece, Fürged, Csábrák — a környék nemes urai mind megfordultak ott."

Vörösmarty a görbői Csefalvay-kúrián lakott. Az emlékező kegyelet ma is tud szobájáról, amelyből elmerengető kilátás nyílott az előtte elterülő mezőségre. Ami Börzsönyben történt, az itt is megismétlő-

dött. Vörösmartyt megszerették nemcsak Csefalvayék, hanem Huszárék, s Görbőnek és Pinczehelynek családjai és népe is. Huszárék szőlőjéből szeretett elgyönyörködni a szemei elé táruló síkságon, hegyeken, amelyek részben a honfoglaló vezérekről kapták neveiket: Előd-hegy (Elő-hegy), Tuhutum-hegy. Legmagasabb volt köztük a Hójagos-hegy. Egy eposz-alkotás állandó ihletében élő költői képzelet számára ez a táj-benyomás termékeny lehetett arra, hogy ez a képzelet dolgozni kezdjen, maga előtt benépesítsen mindent és a Hójagos-hegy magaslatán meglássa Árpád felfénylő alakját . . . Szívükbe fogadták Vörösmartyt az egyszerűbb emberek is. Az ekkor még lovászgyerek, Kovács Pál öreg korában is tiszteletadó hálával emlékezett meg „a Mihály úrfiról", aki megvédte őt egyszer a Huszár-szőlőben, amikor Huszár Pál csintevő jókedvében vízipuskájával az ott szórakozó fiatalok csoportjába lövellt vízsugarat. Mindenki a kis lovászgyerekre gyanakodott és támadt, csak Vörösmarty állott melléje s védte meg . . . Azt is kedvesen emlegették róla, hogyha valaki megsérült vagy sebet kapott, ő sietett segítségére kötéssel, orvossággal. (Fehérhajú nagyanya. I. h.) A fiatal Vörösmartyban édesanyja jósága és hajlamai újultak fel.

Vörösmarty írói megindulására Görbő sokkal többet jelentett, mint Börzsöny. Az kétségtelen, hogy Vörösmarty Börzsönyben nagy emberi élményeken ment át, amelyekben megmélyült, s oly műveltséget kapott, amelytől szellemileg európaivá nevelődött. De első nagy és végleges írói ihlete itt talált rá, és képességei is itt konkretizálódtak. Úgy látszik, hogy Görbőn és Pincehelyen függetlenebbül, több mozgást megengedő szabadsággal és egészebben tudott élni s alkotó vágyai irányában is maradni, mint Börzsönyben. Csefalvayval s a többiekkel jobban kiélte a falusi élet egyszerű, naiv, játékos örömeit, mint ott. Mintha a kápolnásnyéki gazda fia bukkant ki volna belőle. Talán utoljára. Ezzel a falusi életet önmagáért élvezni tudó, szinte primitív kedvteléssel hallgatta a görbői kocsma betyár-romantikájának hőseiről szóló történeteket, amelyekben gazdag eseményekkel szerepeltek Sobri Jóska, Savanyú Jóska és Patkó Bandi. Ugyanakkor azonban hűséges maradt önmagához: költői kedvéhez is. Volt-e akkora, tanulásra és művelődésre nyíló lehetősége, mint a bonyhádi könyvtárban, nem tudjuk. De nem valószínű. Jártak-e a görbői kúriára is folyóiratok, elhatott-e ide is híre és sugara a készülő Aurorának, nincs rá adatunk. Vörösmarty, szokása szerint, magáról csakúgy hallgatott, mint irodalmi terveiről. Azt tudjuk, hogy sokszor találkozott a nagynevű értényi plébánossal: Juranits Lászlóval. Ő volt az elavult irodalmi tudat, ízlés és kritika képviselője. Batsányi volt az eszménye és mértéke. Bizonyára Vörösmartynak is beszélt róla. Két nemzedék, amely már nem tud egymással összetalálkozni, és nem érti meg egymást.

Mindenesetre feltűnő és meglepő Vörösmartynak Görbőn egyszerre kibontakozó termékenysége. Ami Börzsönyben csak érlelődött benne, lenn, a lelke mélyén, az itt most mint dús teltség áradott ki belőle. Alig két év alatt itt írta a *Zalán futása* első részét, a *Zsigmond* és

Az elbúsult deák c. színműveit, *Volt tanítványaimhoz* nagyobb költeményét, s kisebb humoros költeményeit: *A patvarista*, s *Egy cifrán készült meleg hüselőre*. Mindezek közül csak a Zsigmondon és a Volt tanítványaimon érezhető a későbbi vörösmartyasság. A többin azonban, ezekkel ellentétben, mennyi az élet kedves, meleg közelgésének színe, humora, kacagni tudó képessége, felhőtlensége, önmagával alig bíró egészséges ereje!

Még a *Zalán futása* itt készült részeiben is jelentkezik ez a nyugodt, csendes, harmonikus tájhangulat s vele ez az idillikus életérzés, mint Görbő és Pinczehely öröksége Vörösmarty költői szenzóriumában . . . Csak oda kell állni a Huszár-szőlő lankására, ahol lépései most is fénylenek, s egyszerre elénk ragyog Vörösmarty izgatott, heroikus képzeletének megtalált, gyönyörű tájéka: a Bodrogköz . . . A háttérben halmok, előterükben a csendes Kapos folyó, s körülötte a boldog örömű vidék . . . Börzsöny adta Vörösmartynak „a fiatalság Tündérországát". Vörösmarty földöntúli képzelete azonban Pinczehelyen, Görbőn szállt földre s talált hazát. (L. PADOS OTTOKÁR: Vörösmarty természet-szemlélete. Budapest 1938. 43—44. l.) Vörösmarty görbői tartózkodásáról l. még Vty Akad. Kiad. 8. k. 344.

Csefalvay Ferenc nagyon megkedvelhette a költőt. Amikor Vörösmarty patvarista éve lejárt, Csefalvay a megyénél kieszközölte, hogy törvényszéki gyakorlatot is folytathasson. Ez pedig több volt, mint az alispáni gyakornoki szolgálat. Úgy látszik, hogy Csefalvaynak valami nagyobb terve volt Vörösmartyval. Erről szól Tolna megye 1823. évi közgyűlése jegyzőkönyvének következő adata: „9. — Ezen közben tekintetes első alispán Csefalvay Ferencz úr jelentette, hogy Vörösmarty Mihály úr a törvényes kurzust elvégezvén és gyakorlásába tisztelt tekintetes első alispán úr mellett lévén könyörög, hogy gyakorlásának öregbítésére nézve a törvényszéken is megjelenhessen. Mely szerint Vörösmarthy Mihály úrnak, minekutána a hitét a mai kis gyülekezetben letette volna, a törvényszéken való megjelenés megengedtetik." (Dr. Hadnagy Albertnek, a Tolna megyei levéltár vezetőjének szíves közléséből.)

Vörösmartynak a törvényszéken való szereplésére semmi további adat nincsen. Nem is valószínű, hogy ez irányú gyakorlatot folytatott volna. Még 1823 év őszén Pestre távozott, vissza Perczelékhez. Csefalvay Ferenc nemsokára: 1825. április 21-én meghalt. Vörösmartynak a családhoz fűződő kapcsolata Csefalvay halála után fia barátságában folytatódott. Hogy azután meddig és hogyan tartott, annak e levélen kívül nincsen egyelőre nyoma. Az azonban bizonyos, hogy a görbői évek sokban gazdagították Vörösmarty jogi tudását és gyakorlati készségét, és hozzájárultak ahhoz, hogy ügyvédi vizsgálatait kitüntetéssel tette le.

Vörösmartynak az a levele, amelyre Csefalvay Sándor ezt a választ küldte, nincs meg. Valószínű, hogy Görbőből való távozása után, 1823 őszén írta.

Csefalvay Sándor későbbi életéről annyit tudunk, hogy megyei

szolgálatba lépett, az 1827-i megyei tiszti választásokon a simontornyai kerület „All-Szolgabirója" lett. (Hazai és Külföldi Tudósítások. 1827. II. 39.)

Gindly Rudolf ugyanezen a választáson Szekszárdon „Tiszteletbeli All-Jegyző" lett. (Uo.)

27. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 171.

Érteny . . .: Község Tolna megyében, Pinczehelytől 27 km távolságra.

Az idei Aurorában . . . énekeit örömmel olvastam . . .: A szánakodóhoz, A völgyi lakos.

A versek nemében most sokkal többen tetzettek . . .: KISFALUDY S.: A megboszult Hitszegő. (Rege) — BERZSENYI: Felséges Királlyunknak. CZUCZOR: Augsburgi ütközet. — BAJZA: Éjjel. — KISFALUDY K.: Tűnő életkorom. De vannak most olyanok benne . . .: TÖLTÉNYI: Pozsony. — MAKÁRY: Caecilia. (A kis Rozgoni Istvánné 1428) — *Töltényi Szaniszló* (1795—1850) Kazinczy hatása alatt szonetteket írt: Sonettek. Pest 1821. Később Bécsbe ment, s mint a katonaorvosi akadémia tanára csak tudományos működést fejtett ki.

Makáry György (1799—1857) Egri érseki líceumi tanár. Kisfaludy Károly stílus-modorában írt lírai költeményeket.

A prózában egyetlen egyet sem . . .: SZALAY BENJAMIN (Kisfaludy K.): Mit csinál a gólya? — Sulyosdi Simon.

Eggenberger. Tratner . . .: Eggenberger József, Tratner Mátyás. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny. 26 Mart. 1822. írt leveleinek jegyzetét.)

Batsányi ki akarná adni tulajdon munkáját is . . .: Bacsányi versei — Juranits költségén — 1827-ben jelentek meg: Batsányi János Versei. Első kötet. Pesten. 1827. A második kötet nem jelent meg. (A kiadás történetére, Juranits Lászlónak Eggenbergerrel folytatott levelezésére l. BATSÁNYI JÁNOS Összes Művei. 1. Versek. Bp. 1953. Kiadták Keresztury Dezső és Tarnay Andor. 253—263.)

Rájnis József (1741—1812) Jezsuita szerzetes tanár, rendjének eltörlése után a keszthelyi Georgikon igazgatója. A klasszikai költői iránynak — Baróti Szabó Dávid és Révai Miklós mellett — jeles képviselője. Szenvedélyes vitaíró. Sisakos, paizsos, kardos mentőírásában Baróti Szabó Dávidot támadta meg nyelvhasználata és prozódiai elvei miatt. Kéziratban maradt, Apuléjus tükre, mellyben a' kassai Próteusnak képét és annak sokféle tsúfos tűnéseit láthatni c. vitairatában Batsányi ellen fordult, s műfordítói felfogását támadta.

Szerényi Vilmos . . .: Szentmiklóssy Alajos (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd Martius' elsőjén 1823. írt levelének jegyzetét.) Juranits Lászlónak e levélben megnyilatkoztatott irodalmi megmerevedését még élesebben mutatják Bacsányihoz majdnem ez időben írt levelei. Őt tartja kora legkiválóbb költőjének: „A kit hajdan gyermek koromban oly hevesen szerettem, annál is inkább, a kit most is úgy tekintek, mint Hazám legjelessebb íróját. — Érteny. 823. 26-ta Aprilis." — Rajta kívül Kisfaludy Sándort tartja legtöbbre. Kazinczy irodalmi mozgalmával szemben teljesen értetlenül áll, naiv hírekkel tájékoztatja Bacsányit, és láttatja vele Kazinczy helyzetét: „Azt is tuttodra adhatom, hogy a Füreden öszve jövő Magyarok (Horváth E., Döbrentei, Szemere) öszve esküttek Kazintzi meg döntésére; és mint Kisfaludi nekem beszélte már az országba nints több egy vagy két követőinél és hogy a Tudós Társaság tagjának soha bé nem vetődik. Érteny. 1827. 28-ta Julii." (GÁLOS MAGDA: Juranits László levelei Batsányi Jánoshoz. ItK 322., 328.)

Juranits László (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs. 1822. jan. 10. írt levelének jegyzetét.)

28. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 27. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

KazGábor 209. — KazLev XIX. 44—5. — CZAPÁRY 173. — LUKÁCSY—BALASSA 44—45.

Különös levél. Tagadhatatlanul nagy tisztelet érzik benne Kazinczy iránt. De meglepő a levél tartózkodó jellege. (L. GYULAI PÁL: Vörösmarty életrajza. Bp. 1900. 75.) Hiányzik továbbá belőle a hízelkedő megalázkodás, s főleg a pártfogás kérésének, az irodalomba való bevezetés kiesdeklésének szokásos hangja. Így csak az írhat, aki tudja magáról, hogy túl van a kezdeten, és érzi, hogy rátalált magára. 1824 elején vagyunk! A *Zalán futása* „már csak kevés hia", hogy készen van . . .

Kovacsóczy Mihály (1801—46) — Mint lírai költő keltett maga iránt kedvező figyelmet. Különösen Kazinczy kedvelte és értékelte sokra. Költeményei leginkább a Hébében jelentek meg. Szép képességű, de rendkívül nyugtalan és állhatatlan természet volt. Több folyóiratot és lapot szerkesztett: a Szemlélő, Literaturai Lapok, Közlemények, Nefelejcs, Nemzeti Ujság és az Aspasia, amelynek egyetlen és minden dicsősége az volt, hogy itt jelent meg a Zalán futásának egy bemutató részlete. Mindenkitől elhagyatva, a legnagyobb nyomorban — még ágya fáját is eladta — halt meg. (L. Vty Akad. Kiad. II. 363—364. és IV. k. A *Zalán futása* fogadtatásáról szóló fejezet 342—379. l.)

Versezeteimet figyelmére méltatta . . .: Amikor Vörösmarty első versei: *A szánakodóhoz* és *A völgyi lakos* az Aurorában megjelentek, Kazinczy lelkesülten írta Kiss Jánosnak, majd Zádor Györgynek: „'S hát az a' derék, igen derék Veresmarty! Ha kiből, belőle várok igen sokat. Édesség, és a' mi igen sok, érettség ömlött el dolgozásán." (KazLev XVIII. 479—483.) Kazinczy e levelei 1823. dec. 29-én és 1823. dec. 30-án keltek. Vörösmarty ekkor már Görbőt elhagyta és Pesten volt. E levelek egyikét sem olvashatta, mert Kis János Sopronban, Zádor György pedig Dukán tartózkodott. Kazinczy elismeréséről csak Kovacsóczyhoz írt leveléből értesülhetett. A rendkívül szerény Vörösmarty mindenképpen kitüntetésnek vette, hogy Kazinczy, „a főliterator, a Magyar Literatura Átlássa" figyelmére méltatta az ő „mutatványait". Illendőségből tehát levelet írt hozzá.

29. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

KazGábor 210—11. — KazLev XIX. 58. — CZAPÁRY 174. — KazGábor után közöljük.

Vörösmarty pályája kezdetétől fogva nem tartozott Kazinczy köréhez. Kazinczy is alapjában mindvégig távolmaradt Vörösmarty költészetének megértésétől és elismerésétől. Ha egy-két líraiköltemé̊nye „kedves" volt is előtte, s ezekről kedvezően nyilatkozott is, de jobban vonzódott Bajza és Kovacsóczy dalaihoz. Még idegenebb maradt előtte Vörösmarty Zalán futása. Nem az ő ars poeticá-ja szerint való volt. Nem szerette benne „a neki dühült nemzetiséget" s főleg az egyéni képzelet romantikus szabadságát. Kettőjük között egy egész irodalmi világ távolsága állott. A nyelvújítás kérdésén kívül, amelyben megegyeztek, alig volt egymásra több utaltságuk. Kazinczy nem gátolta és nem emelte Vörösmarty pályáját, aminthogy Vörösmarty nem Kazinczyból indult ki, s nem is őt folytatta. (L. BRISITS FRIGYES: Az öreg Kazinczy és a fiatal Vörösmarty. Katholikus Szemle 1933. XII. 401—420. — TÓTH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. Bp. 1957. 190—194. l. — VÖRÖSMARTY: Zalán futása. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Erdélyi Pál. Bp. 1904. Jeles írók iskolai tára 86.)

Kovacsóczy . . .: Kovacsóczy Mihály. (L. az előbbi levél jegyzetét.) Sokkal többet jelent ennél Vörösmartynak Kazinczyhoz a helyesírás kérdésében fűződő kapcsolata. 1832-ben jelent meg az Akadémia helyesírási szabályzata: Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai. Vörösmartynak volt a legfőbb része e szabályzat előkészítésében, s így biztosnak kell tartanunk, hogy ő az egésznek „értelmi szerzője" is. „Rajta keresztül válik Kazinczynak és körének most már kialakult, de mindeddig csak egy írói csoportot átfogó gyakorlata a Magyar Tudós Társaságnak, majd ezen keresztül hamarosan az egész nemzeti írásbeliségnek kódexévé s gyakorlatává. Vörösmarty az a

láncszem, amely helyesírásunk mai rendszerét összekapcsolja a széphalmi mester harcainak eredményeként született, sokban már akkor elméleti megfogalmazást is nyert, megújhodás korabeli helyesírási rendszerünkkel." (KNIEZSA ISTVÁN: A magyar helyesírás története. Bp. 1953. 20—21. — L. Nyelvünk a reformkorban. Szerkesztette Pais Dezső. Budapest 1955. DEME LÁSZLÓ: Az irodalmi nyelv hangállománya és a nyelvjárások. 41—42. — MIKESY SÁNDOR: A nyelvész Vörösmarty. Magyar Nyelv. 1950. 4. sz.)

30. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 27. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

KazLev XIX. 88—90. — WALDAPFEL J. 265—6., 267—9.

Kis-Híd utcza . . .: Ma: Türr István u. (A régi utca nevekre vonatkozólag állandóan használt munkák: Pesther und Ofner Wegweiser. Kalender für 1837. — J. V. HAEUFFLER: Buda Pest. Historisch-Topographische Skizzen von Ofen und Pest. Pest 1854. — VAHOT IMRE: Buda Pesti Kalauz. Bp. 1864. — SCHMALL LAJOS: Adalékok Budapest székesfőváros történetéhez. Bp. I—II. 1899. — Ua.: Buda-Pest utczái és terei. — DR. KUN GÉZA: Bp. 1820-ban. Erdélyi Múzeum 1902. XIX. — HATVANY LAJOS: Beszélő házak. Bp. 1957.)

A' szomszédos helységbeli papok . . .: Egyed Antal bonyhádi, majd paksi plébános, Teslér László bonyhádi káplán.

Az uraság . . .: Perczel Sándor.

Mutatványul előadni . . .: A közölt mutatvány a *Zsigmond* c. dráma III. felvonásának 9. jelenetéből való: Klára monológja.

31. Kézirat

A levél autográf; eredetije özvegy Borheit Józsefné Peöcz Etelnek — Magyarbéli Peöcz Károly Pusztazámoron lakó leányának — birtokában van.

A MTA Ki-ban két másolata van. Az egyik a Vty Lev. között: Levelestár, ezzel a rájegyzéssel: Vörösmarty Mihály levele barátjához Peöcz Károlyhoz Kajászó Szent Péteren, Fehér megyében; jelenleg közbirtokos Puszta Zámoron Fehérm. Közli Staub Móric. — A másik: Téri József Vörösmarty egy kiadatlan levele. Másolat Szilády Zoltán hagyatékából. MTA Ki Ms 139. — Téri József másolatából hiányzik Staub Móric másolatának lábjegyzete s a vers.

Megjelenés

Budapesti Hirlap 1901. 332. — Staub Móric másolata után közöljük.

Peöcz Károly Vörösmartynak a piaristák pesti gimnáziumában osztálytársa volt. Baráti kapcsolatait később is fenntartotta vele. Többször meglátogatta Kajászó Szent Péteren, még feleségével is. (L. Vty Akad. Kiad. I. 604.) *Visz . . .*: Nyilvánvaló elírás e. h. írsz. *A régi Posta utcza . . .*: Ma is az. *Compendium . . .*: Tankönyv-kivonat. *Censurát teszünk . . .*: Vizsgálatot. Vörösmarty kitűnő eredménnyel tette le jogi szigorlatait és ügyvédi vizsgálatait, s 1824. dec. 20. esküdött fel ügyvédnek. (L. BADICS FERENC: Magyar írók ügyvédi vizsgálatai. ItK 1901. 207.)

Szent Mártonig . . .: November 11.

32. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. II. 465—6. — CZAPÁRY 179—180. — WALDAPFEL J. 269—70.

Stettner . . .: Stettner — 1848 óta Zádor — György, írói álnéven: Fenyéri (1799—1866) Ügyvéd, majd a Thököly- és Bohus-család jogtanácsosa. 1832—48-ig a pápai kollégiumban a jogtudomány tanára. Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja. Kúriai bíró, műfordító és író. Majdnem minden korabeli lapnak munkatársa. Az Aurora-kör lelkes tagja. Vörösmartynak és Deáknak tisztelt és szeretett barátja. Irodalomtörténetet is akart írni (L. Világos December 1jén 1825. írt levelét Vörösmartyhoz.), s ehhez gyűjtött anyagot. Tervéről lemondott, s anyagát átadta Toldynak, akivel így szerkesztette együtt a Handbuch der ungrischen Poesie-t. (1828) — Mint egykori pápai tanáráról így emlékezik meg Balogh Gábor, Balogh Jenőnek, a MTA néhai főtitkárának édesatyja, kéziratban fennmaradt Visszaemlékezéseiben: „Tanárom a nagy hírű és tudományú, de zárkózott, rideg természetű Zádor (Stettner) György volt, Deák Ferencnek is kedves barátja . . . a magyar Curián is kitűnő jogtudós, kinek gyenge tanítványa alig volt s ezek is játszva tettek ügyvédi vizsgát Pesten." *Balogh Gábor* 1848—49-es honvédtiszt, majd devecseri ügyvéd volt. (A kéziratban fennmaradt Visszaemlékezések-et Balogh Jenő fiának Balogh Ferencnek szívességéből használtuk.)

Dukában van . . .: Duka község, Zala megyében, Stettner György szülőhelye.

Fábián Urat . . .: Fábián Gábor (1795—1877) Ügyvéd, a Bohus-család jogtanácsosa Aradon, műfordító, az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja. Részt vett a 48 politikai küzdelmeiben s a kiegyezés után következő évek mozgalmaiban is. Vörösmarty bizalmas barátja. Mint műfordító jeles: Hafiz 1824., Ossián' munkái. 3 darab. 36 rézmetszéssel. Csinosan kötve. Budán, 1833. Fordít a Frithiof-mondából. (Koszorú 1828.) — Lefordítja Tocqueville Alexis híres művét:

A demokrácia Amerikában. I—IV. 1841—43. — Cicero leveleit (I—VII. 1861—4.) és Lucretiust is (1871) ő ülteti át magyarra. (JANCSÓ BENEDEK: Fábián Gábor élete. Arad 1885.)

Vörösmarty előbb Fábiánnal ismerkedett meg. Ő már korábbi leveleiben említette Vörösmartyt Stettnernek, aki az Aurora 1824 alapján figyelt fel az ifjú költőre. (L. MTA Ki-ban Stettner levelei Fábiánhoz.) Stettner először 1823. dec. 3. írt levelében említi Vörösmartyt Fábiánnak. (L. Vty Akad. Kiad. I. 580.) 1824 május—júliusában ismerkedhettek össze személyesen. Stettner már 1824. júniusában részletesen ír Kazinczynak Vörösmartyról, s a Zalánról. (L. Vty Akad. Kiad. IV. A Zalán fogadtatása c. fejezet. 342—379.)

Kont is készülget lassanként . . .: Kont *A bujdosók* első feldolgozása.

Aminek leginkább ő volt indítója . . .: Vörösmarty a levélben közölt „kezdeti versezetet" a Zalán futása elé Fábián Gábor tanácsára írta. Az eposznak ugyanis — szerinte — nem volt bevezetése.

Aspasia recensiójáról örömest venném tudósítását . . .: Vörösmarty nagyon várta az Aspasia recenzióját, mert ebben az 1824 júniusában megjelent évkönyvben látott napvilágot a *Zalán futása* első közzétett része: Kárel éneke a VI. énekből.

33. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 291—2.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab. (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny. 3 Júl. 1821. írt levele jegyzetét.)

Nádasd . . .: Tolna megyei község.

Hucskó ígérete füstbe ment . . .: (L. Vörösmarty Hucskó Simonhoz 16 Decemb. 1820. írt levelének jegyzetét.) — Valószínű, hogy Hucskó nem tudott előfizetőket szerezni a Zalán futására. — (L. Vty Akad. Kiad. I. 146., 552., 159., 567.)

Czikó . . .: Tolna megyei község.

Arany-kéz-u. . . .: Ma is ez a neve.

Von Gregor Köhler . . .: Köhler György Jézus társasági szerzetes munkájának magyar címe: Gyakorlati bevezetés a gyóntatók részére. Mellékelve két értekezés A házassági akadályokról s A méltányos erkölcsi megítélésről. Negyedik és bővített kiadás.

34. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Perczel Sándor ezen és a következő levele írásának idejét nem lehet pontosan megállapítani. Egyrészt csonkák, másrészt pedig hiányzik róluk minden keltezés. Valószínű, hogy az 1824. év elejéről valók. Odatartoznak a Függelékben közölt Perczel Sándor leveleinek idejéhez: Börsön 31d Jan: 824.

A levelek tárgyilag összefüggenek és szinte egymást világítják meg. Hátterükben Vörösmarty Mihály nevelői működése és a Perczel-fiúk tanulmányainak ügye áll. Ez a belső egység kívánta azt, hogy e két levélre egyaránt vonatkozó jegyzetekben a Perczel-fiúknak csak a tanulmányairól szóljunk. Vörösmartynak a Perczel-családhoz fűződő egyéb kapcsolatairól, helyzetéről nem itt emlékezünk meg, hanem Perczel Sándorhoz Pest. 25 Aug. 1826 írt búcsúlevelével párhuzamosan.

35. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 331.

Vörösmarty Mihály a gimnázium négy grammaticai s 1. humanista osztályát Székesfehérvárott, a cisztercitáknál, II. humanista osztályát pedig a piaristák pesti gimnáziumában végezte el. Az előbbieket az 1811—16, az utóbbit pedig az 1816—17 iskolai években. Osztálytársai között volt Perczel Sándor legidősebb fia István, aki mint a IV. grammaticai és az I. humanista osztály tanulója a piaristák pesti, s mint a III. grammaticai osztály növendéke a cisztercitáknál pécsi gimnáziumába járt. Lehet, hogy itt végezte az I. és II. grammaticai osztályt is.

A pesti piarista gimnázium kiváló igazgatója 1808 óta, 22 éven át, Aigll Glycér volt. (CSAPLÁR BENEDEK: Jegyzetkék a Vörösmarty emlékünneplés előzményeiről és Vörösmarty, Toldy s Bajza pesti gymnasista korából. Budapest 1900. 15—18.)

A II. humanista osztály első felében Vörösmarty Mihály *Eminens 21us*, Perczel István pedig *Eminens 12us* volt; a második félévben azonban Vörösmarty *Eminens 25us*, de Perczel csak *Eminens 37us* lett a különben 90 tanulót számláló osztályban, amelynek tanulmányi eredménye az év végén a következő volt: Eminens 42, Classis I. 35, Classis II. 4, Classis III. 3, Extra Classem 6. (L. az 1816—17. iskolai év Protocollum-ának és Informatio-jának kézirati köteteit a piarista gimnázium irattárában.)

Ugyanebben az évben Vörösmarty Mihály *iskola-társai* voltak: Bajza József és Klauzál Gábor I. humanista osztályú, Schedl(!) Ferenc és Zitterbach Mátyás III. grammaticai osztályú tanulók, későbbi nagy barátai.

Vörösmarty már mint II. osztályú humanista, anyagi helyzete miatt, kénytelen volt magántanítással foglalkozni. Így instruálta Kapdebo Jánost, egy özvegy nemes asszony fiát, aki a Szarka-u. 215. sz. a. lakott. (L. az 1816—17. év Protocollumát.)

Mikor lett Vörösmarty Mihály a Perczel-fiúk házi tanítója és nevelője?

1817 novemberében az iskolai év kezdetekor. Amikor Perczel Mór Emlékiratai során elmondja, hogy Vörösmarty Mihály milyen véletlen találkozás következtében került családjukhoz, ennek időpontjául az 1817. év november havát jelöli meg. (Emlékirataimból. A Kerék Törés. Vagyis: hogy miként került Vörösmarty Mihály hozzánk és viszont miért és mi végből jutottunk én és fivéreim Miklós, Sándor Vörösmarty Mihály kezelése alá. — Pápai Lapok. XII. évf. 1885. 30. sz.) Perczel Mór az 1817. évet Gyulai Pál után írta, akinek nagy elismeréssel méltatott Vörösmarty-életrajzából vette a következőket: „Szerencsére már 1817 novemberében a Perczel Sándor házához jutott, mint három kisebbik fiának nevelője." (Gyulai Pál Vörösmarty Mihály életrajza. Összes Munkái 1884. X. 1.) Amikor ez az eset történt, Perczel Mór még nem volt hat éves — „magam is csak a hatodik évemet közelítém meg" — s így nem valószínű, hogy az esemény idejére — magától — pontosan tudott volna visszaemlékezni.

Kik és mikor voltak mostmár Vörösmarty Mihály tanítványai, akik mind a piaristák pesti gimnáziumában végezték el I—IV. o. grammaticai és I. és II. o. humanista tanulmányaikat?

Perczel Imre 1814/5—1819/20. A Protocollum bejegyzései: 1816/7.: Instructor Joseph Vörös. — 1818/9.: Instr. Vörösmarthy Michael Physicus. — 1819/20.: Instr. Vörösmarthy Michael.

Perczel Sándor 1817/8—1823/4. A Protocollum bejegyzései: 1817/8.: Inst. Vörös Martinus. — 1818/9.: Instr. Vörösmarty Michael Phil. II^{i} A. — 1819/20.: Instr. Vörösmarty Michael. Phil. III^{i} A. — A IV. gr. osztály: Privatim instituitur.

Perczel Mór Az I. grammaticai osztályt: 1818/9-ben. A Protocollum bejegyzése: Inst. Vörösmarthy Michael II^{i}. Phus. — Ugyanezt az osztályt — nem tudni, mi okból, noha az I. grammaticai osztályt mint Classis I^{ae} 17us fejezte be — megismétli. — A Protocollum bejegyzése: Instr. Michael Vörösmarty. — A II., III., IV. grammaticai osztályokat, 1820/3. magánúton végezte: Privatim instituitur. Instr. Michael Vörösmarty. — Az I. humanitást 1823/4-ben, a II.-at 1824/5-ben fejezte be. A Protocollum bejegyzése: Instr. Michael Vörösmarty.

Perczel Miklós Az I. grammaticai osztályt 1819/20-ban. A Protocollum bejegyzése: Instr. Michael Vörösmarty. — A II. és III. grammaticai osztályokat, 1820/3. magánúton végezte. Privatim instruitur. — A IV. grammaticai osztályt 1823/24-ben. A Protocollum bejegyzése: Instr. Vörös Martinus. — Az I. humanitást 1824/25-ben. A Protocollum bejegyzése: Instr. Michael Vörösmarty Juratus. — A II. humanitást 1825/26-ban.

Nevelő és tanítvány együtt eltöltött éveinek ritka gyönyörű és

boldog emlékét őrzi Vörösmarty költeménye: *Volt tanítványaimhoz*, amelyen rajta ragyog a közösen átélt emlék-élmények minden szépsége, ünnepélyessége és eszményisége. A már gyermekkorában is féktelen temperamentumú és elragadtatásra hajlamos Perczel Mór nem túloz, amikor élete alkonyatán visszagondolva ezekre az időkre, így emlékezik meg Vörösmartyról, s a reá gyakorolt hatásán át méri le nevelői működésének értékét: „A 15—16 éves Vörösmartynak Perczel Sándor házába kerülése a lehető legszerencsésb eseménynek bizonyult be; és mint valóságos isteni adomány tekintendő, becsülendő meg ép annyira részemről, mint az öszves Bonyhádi Perczel család részéről. De mit mondok! Még ez a magyar nemzet is köteles elismerni, hogy az, hogy Vörösmarty ezen szerencséje, vagyis a hűn ecsetelt esemény: döntő befolyást gyakorla saját jövője' sorsa irányzatára, megalapítására nézve és egyik legtermékenyebb, leghatalmasabb nemzője lőn az 1821 és 1869 közti legdicsőbb, legüdvösb történeteinek." (Pápai Lapok I. h.)

Vörösmarty és a Perczel-fiúk kapcsolata későbbi életük során is megmaradt, elmélyült; de igazán csak közte és Móric között fejlődött ki holtig tartó barátsággá.

Perczel Mór Emlékirataiban is magasztaló kegyeletével gyönyörű emléket állított Vörösmartynak, a nevelőnek: „Mily viszonyunk volt Vörösmartyhoz a legelső években, midőn még egészen kicsiny 6—7 éves gyermek valék, nem emlékszem. Azt hiszem, elejénte ő is zárkózott és méla természeténél fogva közönyösen tartá magát körünkben, s mi sem leheténk őt képesek felfogni. De a mint jobban és jobban megismertük, s ő is honosabban érzé magát körünkben, mindinkább megnyerte szülőim becsülését, rokonszenvét, s igen jól emlékszem, hogy tíz-tizenegy éves koromban már nemcsak szerettem, hanem nagyra is becsültem őt. Elmondhatom, hogy testileg és lelkileg tisztább és hibátlanabb lény nem létezett nála soha. Sok éven át együtt voltam, egy szobában háltam, folytonosan együtt éltem vele; de soha szájából egy tisztátalan szót, egy nemtelen hangot nem hallottam, soha egy aljas tettét, egy rossz érzését, egy gyanus eredetű vagy gonosz szándékú cselekedetét nem láttam. Nemhogy bűnöket — hibákat sem találtam benne. Minden érzése, szava, tette tiszta és nemes volt. Hogy nevelői kötelességét immel-ámmal s kényszerülten végezte volna, soha annak rajta nyomát sem észleltem. Igaz, hogy a velünk való elfoglaltáson kívül magának is sokat tanult, olvasott, képezte magát az ügyvédi s a költői pályára, és így ideje nagy részét önmagára fordította, de sohasem hanyagolt el, sem unt minket s mi is tisztelettel, bizalommal csüggöttünk rajta. A mi nemes érzéseket, fogékonyságot a jó s szép iránt s kivált hazaszeretetet s szabadelvű hajlamokat belénk a természet ültetett, azokat ő gondosan fejtette, emelte s erősbítette. Semmi alkalmat el nem mulasztott, hogy ezt tehesse." (Vasárnapi Ujság 1868. 1. sz.)

Az a jelenet, amikor a még gyermek Perczel Mór, Vörösmarty nevelő szavainak hatása alatt, odatérdelt II. Rákóczi Ferenc képe elé

és megesküdött: „Életemet a hazának szentelem, s megmentem és megboszulom nemzetemet" (Emlékirataiból. II. Az eskü. Vasárnapi Ujság 1868. 4. sz.) felragyog Vörösmarty későbbi képzeletében is:

Igy ment honja felé gondos lélekkel: az uton
Kezde nehéz álmán tanakodni. Eszébe jutának
Eskei és azokat szentül tartotta halálig.
Ugy élt, mint fogadá. Erkölcsöt véve vezérül,
S a mi nagy és jó volt keblében, az édes anyának,
Drága hazájának szentelte, s az emberi nemnek.
(Volt tanítványaimhoz)

Perczel Mórt egész életén át elkíséri az a tüntetően odaadó ragaszkodás, amellyel gyermekkorától kezdve körülvette Vörösmartyt. A családi körben kialakult ez a szeretet és bizalom csakhamar mint barátság mélyült el közöttük. Perczel Mór előtt Vörösmarty lesz élete eszménye, belőle él, s ennek nem győz eléggé rajongóan kifejezést adni.

Mint az 5. számú pesti honvédezredhez beosztott kadét, a tüzérségi utasításokat magyarra fordította, az erődítésről és várvédelemről pedig munkát írt, amelyet beadott, 1834-ben, az Akadémiának, s elismerést kapott érte. E munkálatai közben — mint Emlékirataiban írja — „a magyar kifejezések és műszók tárgyában a legelső nyelvészi tekintélyhez Vörösmartyhoz fordulhattam; mert kedves nevelőm ez időszakban sem hanyagoltam el; gyakran majdnem naponként fölkerestem őt s akármi tüzelé föl heves véremet vagy képzelődésemet, csak hozzá szaladtam vele; a politikai eseményeket együtt vitattuk meg, előmeneteleimet tanulmányaim rendén elébe terjesztettem, s a nehézséget és olykori kellemetlenségeimet neki panaszoltam el. Az osztrák tisztek, s közvetlen előljáróim ellen, mint gondolható, legtöbb panaszom volt, a magyar nemzeti törekvések ellen folytatott hadviselésökért. Nem egyszer sejtelmesen mondám neki: „Meglátod, barátom, elsajátítom tudományukat s katonai titkaikat; hogy képes legyek egykor magunk kezére kapni ágyúikat s erősségeiket. Az ellenséget saját fegyvereivel kell megverni s én éppen azt akarom" (Emlékiratok. III. A katonaságnál. Vasárnapi Ujság 1868. 18. — Salacz Gábor: Perczel Mór emlékirataiból. Vigilia 1958. 4. 204—12.)

Egész életét meghatározó jelleme kialakulását is Vörösmartynak köszöni: „Szent igazság, hogy Vörösmarty nélkül soha, de sohasem válik belőlem az, ami csakugyan «in realitate» voltam és vagyok . . . radikál reformer" (Pápai Lapok I. h.)

Ennél is tovább megy. Mindent, amit a szabadságharcban tett, Vörösmartyra, ennek ihletésére és sugallatára visz vissza:

Oh! igen! ők ha becsülnek, nem hogy bántanak engem,
És tanaim követők, felhasználják az időt jól:
— Tudva Vörösmartinknak mit bús bánata zenge:

„Gondolj merészet és nagyot,
És tedd rá éltedet . . . . . "
Negyvennyolcz a dicső! hitelünk, úgy a harczi hírünk is,
Rendítlen fennállana, szentként fénylene most is.
„Trojaque nunc stares, Priamique ars alta maneres."
Mert mindennek, akár köz — akár ha családi dolognak,
Országos, vagy házi ügyeknek: meg van az illető
Létkora, jó alkalma, szerencsés percze időben,
Melyben kell s lehet azt végezve kivinni sikerrel.
(Az idő és a lélek.)

Úgy látszik, hogy Vörösmarty Perczel Mórnak még költői fogékonyságára is indító hatással volt.

Viszont Vörösmarty is egyre fokozódó, mélyülő s lelkes szeretettel kísérte Perczel Móricnak szenvedélyes ütközések között vezető életét. Erre talán legjellemzőbb Gyulai Pál Vörösmarty életrajzának kéziratában egy Gyulaitól törölt mondata: „sőt (Vörösmartynak) megvolt az a gyöngesége, hogy a forradalomban szereplő tábornokok között majdnem őt (Perczel Móricot) tartotta legkitűnőbb hadvezérnek." (OSzK Ki. Lt. Quart. Hung. 1385—14.)

Fizetése egy „fertályra" 150 pengőforint volt. (L. Perczel Sándor „Pénzbeli Szám-Könyvét".) Ezen kívül Perczel Sándor gondoskodott egyetemi tanulmányai költségének fedezéséről is. A Perczel-családnak ez a kapcsolata, Vörösmarty nevelői éveinek elteltével, s az ő távozása után tovább szövődött Vörösmarty hozzátartozóival is. (L. Vörösmarty Perczel Sándorhoz Pest. 25. Aug. 1826. írt levelének jegyzetét.)

Vörösmarty gondtalan életmódja, s megbecsülése ellenére is aligha elégítette ki a börzsönyi kúria világa, ahol, mint —y írta, Vörösmarty eleinte idegennek, szerencsétlennek érezte magát, és Perczel Sándor szigorú és rideg modorát nehezen tudta megszokni. (Szabadság. 1884. 79. sz.) Akármilyen előkelő, kifinomult és őt mindennel megtisztelő volt is itt az élet formája, vajon mégis néhaněha Vörösmartyt nem hangolta-e le, kedélyileg nem hervasztotta-e meg a neki idegen „vendégajkú nép" közé beékelt puszta magányossága, jövője bizonytalansága, a tanítói munka szürke, elfárasztó megismétlődése és társaitól elkülönült és elszakadt sorsa? Itt-ott céloz is erre a társtalanul maradt fiatalságára:

S hajh! ott vész örömem: megürült keblembe unalmas
Munkák gondja rohan, s kedvemet űzi, öli. —
(Klivényi Barátomhoz)

36. Kézirat

A levél autográf; eredetije a pannonhalmi főapátság könyvtárának Guzmics-hagyatékában van.

Megjelenés

RÉCSEI VIKTOR: Kalászat A pannonhalmi kézirattárból. ItK 1900. 83.

Guzmics Izidor (1783—1839). — Szent Benedek-rendi pap, pannonhalmi tanár, 1832-ben bakonybéli apát. Az Akadémia első tagjainak egyike. Költeményeket, elbeszéléseket, drámákat, esztétikai értekezéseket írt és fordított. Utolsó híve volt „a hellén dramaturgiának." Herder eszméit, különösen a népdalra vonatkozólag, lelkesen terjesztette. A katolikus és protestáns „vallási egyesülés" gondolatának odaadó munkása volt. Kazinczyhoz tisztelő és szerető barátság fűzte. „Széplelkű" és tudós egyéniségét Vörösmarty és köre, különösen pedig Bajza, igen kedvelte és nagyrabecsüléssel vette körül. Vörösmartyról ő adta az első arcképet. Miután Vörösmarty Stettnerrel meglátogatta őt Pannonhalmán, 1827-ben, ezt írta róla Kazinczynak: „Képén a léleknek az ifjuban csuda szerénysége, mélysége 's elvonulása mereng." (KazLev XX. 337.)

Kiadandó munkám . . .: A Zalán futása. A levélben történt hivatkozás a praenumerálásra, A Zalán futására való előfizetésre vonatkozik.

37. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

Először Mácska Lajos nagykanizsai kegyesrendi tanár közölte a Zala 1893. 27. — Innen vette át a PN 1893. 187. — CZAPÁRY 294. — CZAPÁRY után közöljük.

Munkám jelentése . . .: A Zalán futását bejelentő nyomtatványra vonatkozik.

Az előfizetés szedésére megszólítanám . . .: A Zalán futására előfizetők gyűjtésére felkérjem.

A Zalán futása előfizetésének részletes történetét l. Vty Akad. Kiad. IV. k. A Zalán futásának keletkezése, megjelenése, fogadtatása c. fejezeteit. 334—379.

38. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 248—49.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 szeptemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Maholnap pantofli alá fogok kerülni . . .: Papucs alá kerülök, azaz megnősülök.

Fáni . . .: Fábián Gábor menyasszonya, majd felesége, akitől azonban hamar elvált. (L. Stettner Vörösmartyhoz Temesvárott, Július 29d 1825. írt levelének jegyzetét.)

Szombathelyi . . .: Szombathelyi Antal (1802—1862) Békés megyei főjegyző és országgyűlési követ, az adó-mozgalom lelkes híve(Szinnyei XIII. 1051).

Uraságom . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz O Aradon 29ik April. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Csontos . . .: Csontos István író, aradi ügyvéd. Művei: Ki-ki a maga Szerencséjének kovácsa. Kassa 1830. — Szép-nem ügyvédje, az asszonyi becset sértegető vádokok ellen. Kassa 1830. — (Hazai és Külföldi Tudósítások. 1830. I. 18.) — Még előbb, 1828-ban magyarra fordítja Smid Kristóf ifjúságot érdeklő irományait. Kassa. — (Tud. Gyűjt. 1828. X. k.) — 1838-ban lefordítja Franklin próbatételeit. — Kéziratban fennmaradt egy verses kötete. (1828) — (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története. II. k. Arad 1895. 796. 805.) Csontos és Szombathelyi Deák, Stettner és Vörösmarty baráti köréhez tartoztak.

Náray . . .: Náray Antal (1795—1870) Ügyvéd, író. 1826-ban Aradon telepszik le, ahol barátjával, Fábián Gáborral, élénk részt vesz a megyei élet mozgalmaiban. (Sz. J. IX. 814—5.) Költeményei az Aurorában és a Honderűben jelentek meg. Elbeszélő műve a Máré vára. Eredeti magyar román a magyar előidőkből. I—II. 1824. Vörösmarty gúnyos szatirával fordult érzelgős iránya ellen.

Máré vára.

Máré vára dagadsz, szólj, illy iszonyúra mi pöffeszt?
A' tengernyi pityer 's a' zivatarnyi sohaj.

(Kritikai Lapok IV. 1834. 163.)

„N. Ur Romjából keveset nyer Anya-nyelvünk tsinosodása" — írta róla az Eugenius álnevű kritikus a Tud. Gyűjt. IV. 96—107. l. ismertetésében.

39. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l. A levél első oldalának jobb felső, második oldalának bal részén, az 5—6. sorok végén, illetve kezdetén egy kissé szakadozott.

Megjelenés

CZAPÁRY 181.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb 1824. írt levelének jegyzetét.)

Tretter-Járay György (1804—75) — Pest főbírája s az 1843—44-es országgyűlésen követe. TOLDY FERENC német nyelvű gyűjteményes

munkája: a Blumenlese aus ungrischen Dichtern. Pest 1828. részére több magyar költő versét fordította le.

Fábián barátunk *Alcináját . . .*: Alcina Ariosto Orlando Furioso regényes hőskölteményében szereplő jósnő, aki mellett az eposz egyik alakja: Ruggiero ráfeledkezik szerelmére: Bradamantéra. — Itt Fábián menyasszonya: Fáni.

Paziazi Mihály — Kancelláriai titkár, később Széchenyi titkára és bizalmasa, a Hídegyesületnek is titkára. Költeményeket és elbeszéléseket írt az Iris c. német szépirodalmi lapba. Toldy Blumenlese-jében tőle is több magyar költő fordítása jelent meg. Széchenyi Hitel,Világ s más műveit is ő ültette át német nyelvre.

Náray . . .: Náray Antal. (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Szicher József . . .: Pesti hites ügyész.

Effectivus praenumerans . . .: Valóságos előfizető a Zalán futására. (L. Klivényi Vörösmartyhoz Nádasd Dec. 9. 824 írt levelének jegyzetét.)

Medardus . . .: Medárd napja, június 8. Legtöbb helyen országos vásárok tartásának napja. Pesten különösen híresek voltak a Medárd-napi vásárok, amelyeken kb. 20 000 ember szokott megfordulni. — (Rajzolatok. 1837. 1. 45.)

In der alten Postgasse . . . Ma: Régiposta utca.

40. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 249—50.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez 29 Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Stettnerünk ide került . . .: Stettner György Fábián Gábor előtt volt a Bohus-család uradalmi ügyésze Aradon.

A Praenumerationról . . .: Ti. a *Zalán futására* (L. Klivényi Vörösmartyhoz Nádasd Dec. 9. 824. írt levelét.)

Vásárhelyi . . .: Vásárhelyi János (1800—1843) Arad megye alispánja, főjegyzője, országgyűlési követe, majd ismét alispánja. Költeményeinek kézirata az aradi Lyceum Vásárhelyi-könyvtárában van. — (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története. II. 716., 797—8.)

Náray . . .: Náray Antal (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Ad fractionem panis . . .: Kenyértörésre. *Gaeca fides, nulla fides . . .*: A görög adott szava nem számít. *Exhibitióról szóló Testimoniale . . .*: Az átvételről szóló elismervény.

Bohus . . .: Bohus János (?—1883) Arad megyei földbirtokos. Birtoka Világoson volt. A megye életében jelentős politikai szerepet

töltött be. 1838—49-ig. Arad főispánja, 1847-ben országgyűlési követe, 1861-ben ismét főispánja. 1823-ban vette nőül Szögyény Antóniát. 1845-ben, mint tag, részt vett a Pesti Kör politikai mozgalmaiban. 1848-ban és 1849-ben Bohus aradi háza és világosi kúriája nagy események tanúi és színhelyei voltak. Amikor Kossuth Lajos 1849. aug. 1-én a kormánnyal Aradra érkezik, családja Bohuséknál, Világoson szállt meg. Bohusék aradi házában lakott Horváth Mihály. Görgei törzskarával, Csányi és Duschek miniszterekkel a világosi kastély vendégei voltak. Görgei itt, az ebédlőtől jobbra eső szobában fogadta Frobov orosz tábornokot és tárgyalt vele. A világosi Bohus-kastélyban egymást sírva átölelve, búcsúzott el Görgei alvezéreitől s indultak el együtt augusztus 13-án Szőllős felé, Rüdigerhez. (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története. II. 551. 591., 597, 598. — VARGA OTTÓ: Vértanúk albuma. 99. — L. Bohus feleségének Bohushoz 1855. nov. 23. írt levelének jegyzetét.)

41. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l. A levél az első oldal jobb felső, a második oldal bal felső részének 5—6. sora végén, illetve elején egy kissé rongált.

Megjelenés

CZAPÁRY 181—182.

Stettner . . .: Stettner György. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Fáni . . .: Fábián Gábor menyasszonya. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április 1825. írt levelének jegyzetét.)

A Kassai Minerva már Pesten megjelent . . .: A Kassai Minerva — Felső Magyarországi Minerva — Kassán 1825-ben indult meg, és 1837-ben szűnt meg. A folyóiratot alapítójának, Dessewffy Józsefnek neohumanizmusa, irodalmi műveltsége és reform-magyarsága hatotta át. *Dessewffy József* (1771—1843) klaszikus és nyugat-európai, főleg angol műveltségű, a politikai és az irodalom korszerű kérdéseivel foglalkozó polihisztor, író, költő, Kazinczy híve. Bizonyos fokú dilettantizmus azonban mindig jellemezte. Ez látszik SZÉCHENYI Hitel c. munkája ellen írt Hitel Taglalatja könyvén és a Conversation Lexikon-pörben elfoglalt magatartásán is. A folyóiratnak a régi és az új nemzedékből egyaránt voltak írói. Az európai irodalom felé eléggé tájékoztató kilátást nyújtott. A Tudományos Gyűjtemény-nyel szemben „a fordításokat s versezeteket sem tiltja ki köteteiből." (Bétsi Magyar Kurir 1825. XXXIII. sz.) Külön érdeme, hogy maga köré szervezte a vidéki írókat. Kassai Athéné-t teremtett, s utolsó képviselője volt a helyi irodalom felgyúló lángjának.

Mindezek ellenére a folyóirat, amely 403 előfizetővel indult meg, már fennállásának második esztendejében anyagi zavarokkal küzdött.

Szerkesztője, Dessewffy titkára, *Dulházy Mihály* (1786—1856) 1826-ban kétségbeesetten írta Kazinczynak: „Mindenképen el kell enyészni a Minervának nemsokára . . . (BELEZNAY M. CECILIA: A Felső Magyarországi Minerva. Eger. Év nélkül. 27.) Ennek a korai válságnak azonban voltak magát a folyóiratot is felelősen terhelő okai. A lapot túlságosan befolyásolta Kazinczy nyelvesztétikai iránya, amelyet az irodalmi fejlődés már meghaladott. Nyelvi és irodalmi problematikája igen elvont, elméleti, történeti érdekű lett és nem ihlette meg „az idő tónusa". Kazinczy, Kölcsey, Szemere „styl"-jét tartotta „az úgynevezett toilett du stil"-nek, amikor Vörösmarty nyelv-zsenijének korszaka köszöntött be, s a fővárosi folyóirat-irodalom könnyebb, hajlékonyabb és életszerűbb nyelvet kezdett népszerűvé tenni.

Deák Ferkó . . .: Deák Ferenc (L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán November 15^{én} 1825^{ik} Eszt. írt levelének jegyzetét.)

Mi Deák Antal Regéinak foglalatjok . . .: Deák Antal, Ferenc bátyja, regéket írt. Kölcsey Ferenc 1833. jan. 29. naplójegyzetében ezt írta róla: „Arczában van valami Himfyhez hasonló, van valami a mi költőt sejdittet; s hallottam említtetni, fiatalabb éveiben regéket írt." (M. M. 1886.^{3} VII. k. 108—9.)

Trattner 's a' könyvárosok . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny 26 Mart. 1822. írt levelének jegyzetét.)

Náray . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábiánnak Vörösmartyhoz írt fenti levele jegyzetét.)

Thaly Lajos . . .: Komárom vármegyei főbiztos, majd alispán. Csepen lakott. Később Stettner György sógora, húgának Júliának férje. (L. Vty Akad. Kiad. I. 725.)

Tretter, Paziazi, Szicher . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott Április 26ik 1825. írt levelének jegyzetét.) *Nevendékeit* . . .: A Perczel-fiúkat.

42. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 182—4.

Stettner . . .: Stettner György. (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Felső Magyarországi Minerva megjelent . . .: Vörösmarty a FMOM 1825. I., II., III. számaiban megjelent cikkeket nem időrendi sorrendben közli, hanem emlékezetből: FÁY ANDRÁS: Mire szántam a' fiamat? Egy bohózat., A.: Az Izlésről., GR. D. J.: Az életvermekről., KAZINCZY FERENC: A' Nyelv, az Irás' feltalálása; a' Magyar Nyelv' Bölcsője 's

legrégibb Maradványaink. — MELCZER JAKAB: Guthi Országh Mihály Magyar-Országi Nádor Képe., FENYÉRY GYULA (= Stettner György): Epedés.

P. THEWREWK JÓSEF: Heszperhez., Eggy magyar Énekesné képszobra alá., Koszorú.

KOVACSÓCZY MIHÁLY: Gyengeség. — Hébe. Zsebkönyv. Rec. Kazinczy., Aurora Hazai Almanach. (Csak a művekről szól, szerzőiket nem említi: P.)

Thewrewk . . .: P. Thewrewk József (1793—1870) Ügyvéd, író. Pályája kezdetén Kovacsóczyval együtt Kazinczy kedveltje. Ő ajánlja mindkettőjüket a Hébe munkatársaiul. Amikor Bajza Az epigramma theoriájában őt is megbírálta, akkor az Aurora-kör ellen fordult szatirikus munkáiban: Tíz csapás, 1830. — Beretválkozó tükör. 1833. — Velenczei szappanpor az új magyarok számára. 1834. — Vörösmarty igen éles xeniákat írt ellene. (L. ÖM 1884—85. VIII. 366. — Vty Akad. Kiad. II. 469—71.)

P. recensiója az Auroráról . . .: (L. még Vty Akad. Kiad. I. K. 648. 673.)

Szombathelyi . . .: *Szombathelyi Antal* (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Bátyja' regéit . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április 29d. 1825. írt levelének jegyzetét.) *Sándor . . .*: Kisfaludy Sándor.

Verseghy fordítását a Metamorphosisokból most nyomatják . . .: Verseghy Ovidius Metamorphoses-ének lefordítására Sághy Ferencnek, az egyetemi nyomda igazgatójának kérésére vállalkozott. Hexameterben, fordított s munkájához, amelyet jegyzetekkel is ellátott, német forrásokat használt. Az első könyvet egészen lefordította, a másodikból több, mint a felét. Az így csonkán maradt fordítást átküldte Sághynak azzal, hogyha majd lesz ideje, befejezi munkáját. Azonban ezt nem végezte el. Fordítása így is jelent meg: SÁGHY FERENC: Verseghy Ferencz maradványai és élete. Budánn. 1825. Publius Ovidius Naso' Formaváltozásai Magyar Hexametrumokban. — P. Ovidius Naso' Formaváltozásainak Első Könyve. XX szakasz. 13—78. l. — Második Könyve. XII szakasz. 79—116. l. — Fordítását Sághy Ferencnek ajánlotta: „Vegye . . . az Úr e' munkámnak első zsengéjét nem csak úgy, mint nemes szivű literatori kertészkedésének foganattyát, hanem egyszersmind úgy is, mint háladatos tiszteletemnek, mellyel az Urhoz viseltetek, fennmaradó zálogát." — Ajánlás. XV. l. (L. még: CSÁSZÁR ELEMÉR: Verseghy Ferencz élete és művei. Bp. 1903. 362.)

Lilástól . . .: Lila, Thaly Júlia, Stettner György menyasszonya, majd felesége. (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április 29d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Praenum . . .: Praenumeratiót = előfizetést a Zalán futására.

43. Kézirat

A levél eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 251—2.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Erdélyi Muzeum . . .: Döbrentei Gábor alapította, fennállott: 1814—1818. Első kritikai és esztétikai folyóiratunk volt, amely „a közönség hidegsége" miatt korán megszűnt. „Mindamellett nagy és huzamos volt e derék organum hatása azon magasb míveltségre irányzott törekvés által, melyet kiválólag képviselt." (TOLDY F.: A magyar nemzeti irodalom története. Bp. 1878.[4] 243.)

Valami Zsebtükröt is árulnak . . .: Balla Károly Zsebtükör. Versek. Pest 1825. A Tud. Gyűjt. ezt írta róla: „Tsupa apró tsipkelődéseket foglal magában 's tele vagyon könnyü Magyar humorral, a' nélkül azonban, hogy az illendőséget megsértené." (1825. VI.) — Balla Károly (1792—1873) Pest megyei várkapitány. Szépirodalmi, politikai, mezőgazdasági, természettudományi és meteorológiai cikkeket írt. Tagja volt a MTA-nak. (Sz. J. I. 427—8.) — (L. Vörösmartynak Pest 2. Januarius 1826. Stettnerhez írt levelét s jegyzetét. — Stettnernek Vörösmartyhoz Pest Nov. 22[d]. 1830. írt levelét.)

Deák Antal Regéi . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április' 24[d]. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Szöszvár . . .: Szöszvár. Egy rege. Szerzette Inántsi Pap Gábor. Pesten. 1818. „. . . Magam akarom Olvasóimat előre figyelmeztessé tenni arra a' külömbségre, a' mi van Kisfaludy Ur Regéi és az én Regéim közt. Én a' Kisfaludy Ur munkájától tüzeltetvén fel, úgy nézhetem azt mint napot, amelynek sugári midőn az én képzelődésimre reá sütöttek, úgy támadt belőlük egy szivárvány — az én Regéim."

Inántsi Pap Gábor (1791—?), Kápolnásnyék. — Főbb munkái: Sappho. Szomorújáték. Grillparzer F. után. Székes Fehérvár. 1820. — Történetek a' mai időből. Sz. F. 1822. — Imre vagy a' királyi tekintet hatalma. Négy felvonásban. Sz. F. 1830. (Sz. J. X. 280.) — Prózai munkáira vonatkozólag l. SZINNYEI FERENC: Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig. Bp. 1925. I—II. I. 101. — *Sapienti pauca . . .*, A bölcs kevés szóból is ért.

44. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 252—3.

Fábián . . .: Fábián Gábor. (L. az előbbi levél jegyzetét.)
Fáni . . .: Fábián Gábor menyasszonya.
Csabát . . .: Teljes címe: Csaba utazása. A költemény azonban *Tündérvölgy* c. jelent meg az Aurora 1827. évfolyamában.
Ossiáni tónusból . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvár, Januar 1sö napján 1833. írt levelének jegyzetét.)
A Nagy Mester . . .: Kazinczy Ferenc. Az idézett sor (pentameter) a Soloecismus c. epigramma második sora a Tövisek és Virágok-ból.

45. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 184.
Stettner . . .: Stettner György. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)
Tököly . . .: Tököly Péter. (L. Stettner Vörösmartyhoz Temesvár, Júl. 29d 1825. írt levelének jegyzetét.)
Különösen Zalánról . . .: Vörösmarty barátai fáradhatatlanul gyűjtik az előfizetőket a *Zalán futás*ára. Erre az odaadó együttműködésre szükség is volt. Toldy meglehetős csüggedten írta Bajzának: „Vörösmartynak még mindeddig csak 60 praenumeránsa került; 's ha legalább 100ra fel nem viszi, ki nem adhatja . . . Mi az 5 frt egy új, egy ilyetén honnunkban első, egy illy munkára! Terjeszd mindeneknek elébe, hogy szégyenünk nélkül a' munka feledségben nem maradhat. — Pest, május 10. 1825. — (MTA Ki MIL 4 r. 144.)
Tretter . . .: Tretter-Járy György. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

46. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 253.
Fábián . . .: Fábián Gábor. (L. Vörösmarty Stettnerhez 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)
Versatz . . .: Zálogház. Pesten volt, a mai (akkor is) Szerb u. 21—23. sz. alatt. II. Józsefig ez az épület a Klarissza-rend zárdája volt. 1945 előtt Közgazdasági Egyetem. (Seenger Ervin szíves közléséből)

Praeclusi terminussa . . .: Zárolt határideje. — *Pugilláris . . .*: Pénzestárca. — *Securizálva . . .*: Biztosítva. — *Recepisse mellett . . .*: Ajánlva.

47. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 254.

Csontos . . .: Csontos István. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Praenumeranst . . .: Ti. *A Zalán futásá*ra.

Egy szép kis feleséget is . . .: Ti. Fánit. (L. Fábián Vörösmartyhoz írt fenti levele jegyzetét.)

Fábián . . .: Fábián Gábor. (L. az előbbi levél jegyzetét.)

48. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 292—3.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab (L. Klivényi Vörösmartyhoz Börzsöny 3. Jul. 1821. írt levelének jegyzetét).

Püspökünk . . .: Király József — Született 1737-ben Komáromban. Anyja: Jókay Katalin, Jókai Mór nagyatyjának nőtestvére volt. Pappá szentelése után káplán, majd mócsi plébános, udvardi esperes, esztergomi kanonok, 1807-ben országgyűlési káptalani küldött, esztergomi felszentelt püspök, 1808-ban „a Pécsi Nemes Megye Fő Pásztora". Meghalt 1825-ben Balatonfüreden. — Alapítványt tett „egy emlékeztető ájtatosság" megtartására Mohácson, a mohácsi csata évfordulóján. A készülő esztergomi bazilika főoltárképét ő készíttette. Komáromban szegény nemes gyermekek neveltetésére nagy alapítványt tett. A Jókai családot is támogatta. (L. THAISZ ENDRE: Méltóságos és Fő Tisztelendő Király József Pécsi Püspök emléke. Tud. Gyűjt. 1829. IV. 49—64.)

Mányok . . .: Község, Bonyhád szomszédságában, Tolna megyében.

Goldene Handgasse . . .:

Aranykéz-u. . . .: Ma is az.

49. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 185—6.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Castrum doloris . . .: Falusi szekér, amelynek ülése nem rugózott. Ezért felveszi az út minden megzökkentését s összerázza a rajta utazókat.

Keleti Vándorunk . . .: *Maróthy István* — M. János és Lovászy Teréz fia. Szül. 1799-ben Szegeden. Tanulmányait Aradon és Pesten végzi. 1819-ben bölcseletdoktor, 1824-ben orvos. Megtanulja a német, görög, új görög, olasz, francia, angol, török, szerb, arab, perzsa, örmény, zend és pehlve nyelveket. A magyar nyelv és nemzet eredetének felkutatása utáni vágy viszi keletre. Tervéről kevesen tudnak. Ezek között van Vörösmarty, legkedvesebb barátja, akitől, amikor elbúcsúzik, Kisfaludy Sándor egyik művét kapja meg, hogy — ezt olvasgatván — el ne felejtsen magyarul, s aki ezt a verset írta bele könyvébe:

Vesszen el, a' ki remeg küszöbén tulmenni; de éljen
A' ki megyen, mig más ezreket álom ölel.
Menj te is el, könyvem; lelkem fele gondja veled megy;
Másik is elmegy majd, csak te tanyára találj.
Caspium, és te nagyobb tenger, légy addig is üdvöz,
Üdvöz légy kurguz, 's Üzbeki drága vidék.
Úgy hiszem istenemet, téged meglát szemem egykor,
Vagy ha nem is, poromat, jó szelek arra viszik.
Most menj, a' ki viszen, légy annak híve halálig,
És csak az adhasson vissza kezembe, ne más!

1824 augusztusában indul el hajón Belgrádba, s ott orvos. 1825 júliusában Konstantinápolyba megy, ahol szintén mint orvos működik, 1833-ig. Ekkor Szmirnába, innen Kis-Ázsián át, 81-napi után, egy karavánnal Taurisba tart. Itt perzsa szolgálatba lép, s mint a hérati expeditio orvosa bejárja az egész perzsa birodalmat, Afganisztánt, a Himalaja alatti Kábulig. Itt értesül Kőrösi Csoma haláláról. A hérati expeditionak befejeztével Khorasánon át a Káspi-tenger keleti és déli partja mentén tér vissza Teheránba, és itt a korona-örökös orvosa lesz. De nincs maradása. Haza akar jönni. 1840-ben visszaindul Perzsiából, Eriványon át Trebizondeba érkezik, s innen Konstantinápolyba megy, hol mint a fővárosi katonaság orvosa működik. 1842. június 12-én, 18 évi távollét után hazajön Pestre, „hol régi barátjait fölkeresvén, Vörösmarty Mihálynak az emlék s nyelvgyakorlás végett adott könyvet, melyet mint ereklyét még a kandahári és

kermándi pusztákon is magával hordozott, személyesen kezeibe visszaadta". De nincsen nyugta. Pár hét múlva ismét visszamegy Konstantinápolyba. 1844-ben édesanyja és bátyja látogatására ismét hazatér. Ekkor azonban már mutatkoznak rajta a sorvadás jelei. De a török főváros ismét visszavonzza. Innen 1845. június 20-án súlyos betegen jön haza és július 20-án meghal. (Társalkodó 1842. 21.—1848. 168.) Kéziratai az Akadémia birtokába kerültek. (*Vörösmarty szövegét* pontosan l. Vty Akad. Kiad. I. 316. 696. Bucsu c. vers jegyz.)

Gyulai Pál úgy tudta, hogy Vörösmarty Maróthynak Mikes leveleit adta emlékül, s ennek egy tiszta lapjára írta versét. (ÖM 1884—85. I. 379., VIII. 391.) Ezt az adatát Gyulai Zádortól kapta, aki azonban itt tévedett. A Társalkodó 1848. 168. számának híradása az Akadémia 1848. május 1-i kisülésének Toldytól közölt ismertetéséből való. Ezen az ülésen ugyanis, amelyen Vörösmarty elnökölt, Toldy tartott emlékbeszédet Maróthyról akkor, amikor hátramaradt kéziratai az Akadémiáé lettek. Amidőn tehát Toldy a Társalkodó 1848. 168. számában Maróthynak Vörösmartytól ajándékozott könyv visszaadásáról beszélt, ez a könyv nem lehetett más, mint a Társalkodó 1842. 21. számában említett, Vörösmartytól Maróthynak emlékül adott Kisfaludy-kötet.

Náray . . .: Náray Antal. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Uraságom . . .: Tököli Péter (?—1844) — Csanádi alispán, majd főispán. 1819-ben vette meg Schwarzenberg Károlytól a temesi Blumenthalt. Vele kihalt a Tököly-család. — (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története II. K. 712—3.)

Fábián Fániját elvevén . . .: Fábián Gábor 1825 júliusában vette el Bohus János egy rokonát, bár ő ellenezte. Házasságuk nem volt boldog. Már 1826-ban el is váltak. (*Jancsó Benedek:* Fábián Gábor élete és művei. Arad 1885. 34—5.)

Dabit Deus his quoque finem, vagy ha non dabit : Fata viam invenient : Az Ur ezeknek is véget vet. Vagy ha nem vet, akkor a végzet találja meg a megoldást.

Az Antiumi agyas Istenné . . .: Fortuna, akinek Antiumban szentélye volt.

Fay Urat emlékeztessd . . .: Stettner nagy kéziratgyűjtő volt. Irodalomtörténetet is akart írni. Ezért kért írói barátaitól kéziratokat.

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április 1825. írt levelének jegyzetét).

Tretter, Paziazi, Szicher . . .: Tretter-Járy György, Paziazi Mihály, Szicher József. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott Április 26d. írt levelének jegyzetét.)

Muslay . . .: Muslay László 1820—25. Temes megye első alispánja volt.

Az általam kijegyzett . . . nevek . . . az előfizetők sorából ki ne hagyassanak . . .: Vörösmarty közölte is őket a Zalán futása 1825. kiadása végén adott előfizetők névsorában.

Császár . . .: Császár Sándor ugyanakkor a megye első alispánja.
Ghiczy Ignác . . .: A bábolnai királyi uradalom ügyésze.
Thaly Lajos . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április' 29d. 1825. írt levelének jegyzetét.)
Vidos József . . .: Vas vármegye aljegyzője.
Radó (Szent Mártoni) Carolina . . .: Kisasszony Vas megyében.
Thaly Károly . . .: Stettner György jövendő sógora. (L. Stettner Vörösmartyhoz Pest, Május' 3d. 1830. írt levelének jegyzetét).

50. Kézirat

A levél autográf; eredetije MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 186—7. — WALDAPFEL J. 271—2.
Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét.)
Kulcsár . . .: Kulcsár István (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs, 1822. jan. 10. írt levelének jegyzetét).
Karácsonyi . . .: Itt nem tudhatni, hogy Vörösmarty melyik Karácsonyira gondol. Volt ugyanis egy Karácsonyi Emanuel táblabíró, s egy Karácsonyi Mihály kir. táblai jegyző.
Hofmantól . . .: Hofmann Mihály (1797—1867) — Bécsi rézmetsző.
Thaly Károly . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét.)
Helmeczy már egyszer Cserhalomra vetette fatalis kezeit . . .: Vörösmarty azt panaszolta fel, hogy Helmeczy belejavított az Aurora 1825. évfolyamában megjelent Cserhalom szövegébe. Úgy látszik, hogy Helmeczynek szabad keze volt az Aurora szerkesztésében. Legalábbis erre vall Toldy bizalmas közlése Bajzának: „Vörösmartynak 's Stettnernek semmi befolyások nincs az Aurorába. Nekem 's Helmeczynek a' legnagyobb. Ez persze köztünk van mondva." Pest. Márt. 15. 1827. (MTA Ki MIL 4 r. 144.) — Helmeczy „kezére" mások is panaszkodtak. Így Döbrentei is Rumy Károlyhoz 1815 májusában írt levelében: „A' Muzéum II. füzetjét kaptad é már? Abban nagyon sok nyomtatásbeli hibák maradtak. Helmeczy igérte, hogy ügyelni fog, de ezen ügyeletét nem igen köszönhetem meg." (MTA Ki MIL 4 r. 23.) — *Helmeczy Mihály* (1788—1852) — Ügyvéd, író, műfordító, Dayka Gábor, Báróczy Sándor, Berzsenyi Dániel és Kazinczy Ferenc munkáinak kiadója. Ezek között legfontosabb Berzsenyi kiadásának előszava, melyben a nyelvújítás jogosultságát védelmezi. Egyébként ő maga is merész nyelvújító. Kulcsár, Kazinczy és Bártfay kedves embere. 1830-ban az Akadémia pénztárosa. 1832-ben, a Jelenkornak, Széchenyi lapjának szerkesztője.
Czinke satyrát akart irni . . .: Irokez, bohósdi vagy bohózat Abderában. Irta Czinke Ferentz A' Pesti Kir Fő Iskolákban Magyar

Nyelvet Literaturát Tiszti Irást Tanitó Professor. Budán, 1825. — Ns. és. Ntes. Vitézlő. Balla. Károly. Urnak. A' Zsebtükör'. Szép Lelkű. Szerzőjének. Tiszteletűl. Ha. A' Sors. Ugy. Akarja. Örök. Emlékezetűl. — *Czinke Ferenc* (1761—1835) Tanár. Tanitott mint a budai egyetem hallgatóinak repetense, helyettes és rendkívüli tanárként a pécsi jogakadémián, majd rendes tanár lett Szombathelyen és Sopronban s igazgató a budai főgimnáziumban. Révai Miklós halála után pályázott a magyar nyelvi és irodalmi katedrára, s ezt — az egyetem és a kancellária javaslatai ellenére — el is nyerte. Tanszékét 1808. április 4-én foglalta el. Vörösmarty tanítványa volt az egyetemen Czinkének. Eleinte tisztelettel viseltetett irányában, s magasztaló epigrammákat írt róla. (Vörösmarty Mihály kiadatlan költeményei. Bp. 1926. 58.) Később azonban elfordult tőle, Révai ellenes tanításától is, és nem sokra tartotta. (L. Vty Akad. Kiad. I. 469—473.)

Fáy csak ugyan megházasodott, elvette Zuzit. Bezeg napfényre jött a kis fiammal . . .: Sziráky Zsuzsannát, nevelt leányát vette el (1832. okt. 18.), akitől már gyermeke volt. (L. BADICS FERENC: Fáy András életrajza. Bp., 1890. 227—32.)

Gábor . . .: Fábián Gábor.

Az öreg Trattner . . .: Trattner Mátyás (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Erzse kell-e neked, vagy Rákos nymphája . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Január 13^{od}. 1826. írt levelét).

51. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 187—8.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Thaly Lajos . . .: Komárom vármegyei főbiztos. Öccse a levélben említett Antal. Húga, Júlia, Stettner Györgynek lesz a felesége. Vörösmarty és Stettner levelezésében Lila néven szerepel. A család tagja volt Károly is. (L. Vörösmarty Stettnerhez Fehérvár, 27. Febr. 1830. írt levelének jegyzetét.) A Thalyak, éppen úgy, mint Vörösmarty felesége Csajághy Laura, a Komárom megyei Csepre valók voltak.

Kulcsár . . .: Kulcsár István (L. Klivényi Vörösmartyhoz Pécs, 1822. jan. 10. írt levelének jegyzetét).

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Pöcz . . .: Pöcz Károly (L. Vörösmarty Peöcz Károlyhoz Pest, Augusztus 14-én 1824. írt levelének jegyzetét). — *Karácsonyi . . .*: (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Gyulafyéknál elfogyott a papiros . . .: Talán KISFALUDY SÁNDOR Gyulafy c. regéjének nyomására vonatkozik.

Guzmics . . .: Guzmics Izidor (L. Vörösmarty Guzmicshoz Pest, 10. Február 1825. írt levelének jegyzetét).

Kisfaludy 18ikban haza megy osztozni . . .: Úgy látszik, hogy Kisfaludy Károly beteg atyjáról, K. Mihályról aggasztó hírek érkezhettek. Kisfaludy Mihály azonban 1826. március 25. halt meg. Két végrendeletet írt. Az elsőben Károlyt kitagadta minden örökségéből. Később ezt a végrendeletet megsemmisítette és újat írt. Ebben „az apa kitagadott gyermekét fiúi jogaiba ülteti vissza" (BÁNÓCZI JÓZSEF: Kisfaludy Károly és Munkái. I—II. Bp., 1883. II. 191).

Pécsi Septemvir . . .: Pécsi Imre. — *Fehérváry Fő Biró . . .*: Fehérvári Gábor.

52. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

SZANA TAMÁS: Magyar költők szerelme. Vörösmarty Mihály. Gondűző. 1885. 31. sz. (Csak részlet.) — CZAPÁRY 188—9. — FÁBIÁN 211—3. — WALDAPFEL J. 273—4. — LUKÁCSY—BALASSA: Rövidítve. 54—55

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Kulcsár . . .: Kulcsár István (L. az előbbi levél jegyzetét).

Helmeczy . . .: Helmeczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, Augustus 1825. írt levelének jegyzetét.)

Guzmics . . .: Guzmics Izidor (L. az előbbi levél jegyzetét).

Lehnhardt . . .: Lehnhardt Sámuel (1790?—1840 után) — Pesti rézés acélmetsző.

Kisfaludy haza volt osztozni . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét).

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előbbi levél jegyzetét).

üstöllést (!) . . .: A zárójel Vörösmartytól van. — Jelentése: „egyenesen és mindgyárt". (L. Stettner Vörösmartyhoz Blumenthal, Aug. 30d. 1825. írt levelében.) — Tüstént, azonnal, rögtön, mindjárt, nyomban. (L. Magyar Tájszótár. Kiadta A' Magyar Tudós Társaság. Budán, 1838. 375. — Magyar Tájszótár. Szerkesztette: Szinnyei József. I—II. Bp., 1897—1901. II. 875. h.)

Én láttam a' déli völgy' világát . . .: Perczel Etelka (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 28. Sept. 1825. írt levelének jegyzetét).

53. Kézirat

A levél eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

CZAPÁRY 191.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Blumenthal . . .: Stettner ekkor Blumenthalon (Temes m.) Tököli Péternek volt ügyésze.

Antal veled ismeretségbe jött . . .: Thaly Antal (1805—1884) — Az 1825—27-es országgyűlésen Komárom megyei írnok, később ügyvéd. gr. Károlyi Lajos jogtanácsosa, törvényszéki bíró és a Kúria segédhivatali főigazgatója. Egyébként Thaly Lila fivére és Stettner sógora. (L. BADICS FERENC: Bajza József Összes Munkái. Bp., 1900. VI. k. 454—5.)

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Lila . . .: Thaly Júlia, később Stettner György felesége. (L. Stettner Vörösmartyhoz ÓAradon, Április' 29d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Thaly Károly . . .: Stettner György jövendő sógora a Thaly-család tagja. (L. Stettner Vörösmartyhoz Pest, Május' 3d. 1830. írt levelét.) Megyei levéltáros Fehérvárott (L. Vörösmarty Stettnerhez Fehérvár, 27. Febr. 1830. írt levelének jegyzetét).

A Hazai Tudósításokból olvastam . . .: „Tudományos Dolgok. Zalán futása. Hősi költemény. Irta Vörösmarty Mihál. Ezen nevezet alatt készült mostanában, és nyomtatása egynehány nap mulva elvégződik azon eredeti vitézi költeménynek, melly ugyan vitézi versekben Vörösmarty Ur által nyujtatik be a Hazának. Erre minden hazafiakat, ifjut, öreget, annyival inkább figyelmetessé kívántunk tenni, mivel a munka igazi poétai lélekkel, éles ítéletekkel, hathatós érzésekkel vagyon készítve, és a nyelvnek tisztasága, érett válogatása és éles tsinossága által is magát jelesen megkülönbözteti; úgy hogy ezen költeményt, mint valójában Literaturánkra és nyelvünkre nézve, új nyereséget úgy tekinthetjük. Az ifju Szerző gondolatait napkeleti képekkel gazdagította meg és szerentsésen indult azon útra, mellyen kellene járni nemzeti költőinknek, hogy a Magyar Olvasóval igazán éreztessék az Európai nyelvektől olly annyira eltávozó nyelvünknek szépségét, mellyet sem a Görög, sem a Deák, annyival inkább nem a többi napnyugati nyelvek nyomain fel nem emelhetünk. Ohajtjuk, hogy ezen vitézi szép költeménynek sok vevői legyenek, kik bizonyára mind annyi kedvelői is lesznek." — (1825. II. 10.)

Ab invisis . . .: Látatlanba, a nélkül, hogy olvasta volna.

Iris . . .: Zeitschrift für Wissen, Kunst und Leben. 1825—8. — Német nyelvű szépirodalmi folyóiratok voltak még Pesten: Pannonia, ein vaterländisches Erholungsblatt für Freude des Schönen und Wahren. 1819—22. — Vereinigte Pesther und Ofner Zeitung. Melléklete: Gemeinnützige Blätter. 1811—4. — Die Biene. — Politikai lapok: Pesther Tageblatt. 1839—45. — Pesther Zeitung. 1835—52. — Der Ungar. 1842—49. (PUKÁNSZKY BÉLA: A magyarországi német irodalom története. Bp., 1926. 457—8.)

Náray . . .: Náray Antal (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Dankó . . .: Dankó János (?—1836) Arad megyei levéltárnok és táblabíró. (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története. II. k. 670.)

Gencsy . . .: Gencsy László. — *Zsombory . . .*: Sombori Imre. — *Tököly . . .*: Tököly Péter. — *Nyéky . . .*: Azonos azzal a Nyéky Mihállyal, aki 1828-ban a „Helytartó Tanáts"-nál titoknok volt? (Magyar Kurir, 1828. 1. 8.) — *Kovács . . .*: Kovács János. — *Bittó . . .*: Bittó Albert.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előbbi levél jegyzetét).

Tretter, Paziazi, Szicher . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

54. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 192—3.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Az én kedves Lilám . . .: Thaly Júlia, menyasszonya, majd felesége (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április' 29d. 1825. írt levelének jegyzetét).

Pope Alexander (1688—1744) Angol költő. Híres filozófiai költeménye az Essay on Man, amelyet Bessenyei György fordított le a Ember próbája címen 1717-ben. Komikus szatirikus költeménye a Rape of the Lock Csokonay Vitéz Mihály Dorottyájára hatott. (L. Musarion. 1833. Első füzet. VI. rész. Essay. VII. rész. Pope, név nélkül.)

Tóni . . .: Thaly Antal, Lila fivére, 1825. aug. találkozott Vörösmartyval. (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 14. Aug. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Domine! non sum dignus . . .: A katolikus egyház szertartásából vett idézet: Uram, nem vagyok méltó.

Mint a' Shakespeare eleven Chronikája a' Pűloszi hős . . .: Nestor (Troilus és Kressida).

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

A' Tudományos Gyűjtemény utóbbi két kötete . . .: A Tud. Gyűjt. 1825. VII. kötetében 83—106. X (= Lassu István) igen erősen bírálta meg Budafalvi Bors Sámuel színművét: A' kenyér-mezei diadal, vagy a' hasonlíthatatlan vitézség. Énekes vitézi Játék 4 felvonásban. Különösen idegengyűlöletét rótta meg. „B. Ur egy szóval, mind a' darab kidolgozásában el követett hibák, mind azon erköltsi hijányosság

vétke alól, mellyet feljebb említettem, kimenthetetlen." E bírálatra a Tud. Gyűjt. 1825. VIII. k. 117—125. Igazítások rovatban felelt Bors Sámuel. Elismeri a recenzio jogát és szükségességét, de hibáztatja rideg és kíméletlen módszerét. Ha megöljük a bimbót, „nem várhatunk virágot 's gyümöltsünk soha nem terem." (Uo. 118.) Ugyanekkor felhozza munkája értékének védelmére a Magyar Kurir. Béts. 1825. szept. 25. számának elismerő bírálatát. — A Tud. Gyűjt. 1825. VIII. k. 102—111. ugyancsak X (= Lassu István) nagy elismeréssel ismertette Zomilla Az Erbia Szerzője Pálffy Sámuel által c. regényt. — BEREGSZÁSZI PÁL: Az ik-ben végződő magyar igékről 's azoknak hajlásaikról c. értekezésében (Tud. Gyűjt. 1825. VIII. k. 46—75.) vitába száll Dessewffy Józseffel (66—69.) e következő állításáért: „Lankadol nem kellőbb hangzású mint lankadsz. Mind így mondja a Magyar: ádsz, mind így adsz, mind így adol." (Uo. 66.)

Márévára . . .: Náray Antal főműve (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Küldd-el azon utóbbi két lyrai darabodat . . .: Csaba szerelme. A szellőhöz. (Vty Akad. Kiad. I. K. 704—5. 709.)

Trattner . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. írt levelének jegyzetét.)

55. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 193—4.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Lilának . . .: Thaly Júlia neve Stettner leveleiben. (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó Aradon, Április 29d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Én Bohus Fiscalitását felvállaltam . . .: Stettner egy ideig Blumenthalon (Temes megye) Tököli Péternek, majd Világosvárt Bohus Jánosnak volt a családi ügyésze.

Marczibányi István (1752—1810) Földbirtokos. 50 000 frt alapítványt tett a legjobb magyar munkák jutalmazására. Az alapítvány kezelésére alakult az ún. Marczibányi Intézet, melynek élén a nádor állott. A jutalmak kiosztása, fényes ünnepi keretek között, Pest vármegye ülésteremében történt. 1828-ban A *Zalán futásá*ért Vörösmarty is részesült jutalomban: 400 frtban. Az alapítvány 1845-ben Pest vármegye kezeléséből az Akadémia birtokába ment át. Ennek az átvételnek a történetére vonatkozólag l. az Akadémia kisülési jegyzőkönyveit: 1845. XXIII. ülés, július 7. 138. pont. — XXIX. ülés, október 13. 173. pont. — XXXI. ülés, október 28. 190. pont. — XXXII. ülés, november 3. 192. pont. — XXXIII. ülés, november 10. 197. pont.

Gyula Szerelme . . .: Kisfaludy Sándor regéje. Buda, 1825.

56. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l. — A levél ma már igen megrongált.

Megjelenés

Szana Tamás: Magyar költők szerelme. Gondűző. 1885. 31. (Csak részlet.)

Az első és második oldal alsó része — < > zárójellel jelzett — hiányos. A hiányzó részeket Czapáry László közlése szerint adjuk.

CZAPÁRY 194—5. — FÁBIÁN 214—6. — WALDAPFEL J. 274—5. — LUKÁCSY—BALASSA 56—7.

Stettner . . .: Stettner György. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Ő . . .: *Perczel Etelka* — negyedik gyermeke, egyben második leánya volt Perczel Sándornak. Első leánya, szintén Etelka, egyesztendős korában halt meg (1805). A második Etelka 1807. november 2-án született.

Ez a szerelem lassan fejlődik. Eleinte aligha több és más, mint tündériség, egy boldog képzeletnek a maga alkotta világban elmerült gyönyöre, tisztelő szép-érzés, a valóságra ráfeledkező eszményítés. Ez az álmodozás azonban egyre gyötrőbb és kiábrándítóbb fordulatot kap. Vörösmarty számon tartja helyzetét csakúgy, mint lelkiállapotát, s nem tud, de nem is akar szentimentális, avagy hamis hőse lenni sorsának. Amikor a börzsönyi évek letelőben vannak, akkor ébred rá, hogy szerelmes Etelkába, de ez a szerelem tele van „a bánat és evődő fájdalom" kínjaival, mert valami összeegyeztethetetlen és kibékíthetetlen kettősség van benne! Gyötrődő és tiltó értelme tükrében megjelenik valósága: „remény, szerelem hervadtan áll jó kedvem sírjánál", s ugyanekkor érzelme tovább folytatja benne céltalan küzdelmét. Vörösmartynak ez a belső vívódása „képzelt boldogsága" és „minden képtelenségek belátása" között, amelynek feltárása Stettner Györgyhöz 1825. aug. 21-i levelében kezdődött, itt emelkedik feszültsége legfájdalmasabb magasságába, e mostani levelében.

A levél, amely Vörösmartynak talán legszebb e nemű írása, tele van homállyal vagy csak félig megvilágított mondatokkal, célzásokkal. Tóth Dezső akribiája jelentősen mutatott rá ezekre. (Vörösmarty Mihály. Bp., 1957. 52—56.) De ezek után is marad még megfejteni való a levélben. Abban a jelenetben, amikor Vörösmarty és Etelka szinte utoljára találkoznak, s amelyet Vörösmarty teljesen objektíve s a maga kilátásait végleg felszámoltatóan ír le, annyit mégis mintha sejtetne, hogyha Etelka magatartásából hiányzott is minden kifejezett vonzalom, de Vörösmarty, a szokásos érdeklődésen túlmenően, nem volt közömbös előtte! Ez az Etelka részéről történt tapintatos, visszahúzódó tartózkodás egyúttal értelmet ad a levél legkritikusabb mondatának, amelyben viszont mintha Vörösmarty arra engedne követ-

keztetni, hogy Perczel Etelka s talán anyja beleláttak Vörösmarty szenvedő érzéseinek loyalis hallgatásába s önmagát néha önkéntelenül is eláruló küzdelmeibe: „Kimélnek jelenlétemben" . . . Az a mondat pedig, amelyben Vörösmarty ezeket írja: „Itthon van, de majd bizonyos jelensége van már, hogy nem soká marad" — nem föltétlenül értendő arra, hogy Vörösmarty itt Etelka férjhezmenetelére céloz. Lehet, hogy erről szó esett. De hogy nem történt meg, mutatja, hogy amikor Vörösmarty 1827. aug. 23. levelet ír Stettnernek arról, hogy esetleg találkozik Pesten Etelkával, nem említi ezt. Perczel Etelka csak 1833-ban ment férjhez Vojnits Barnabáshoz, Szabadkára. „1833. aug. 8. d. e. 11 órakor Tettes Ns Ifju Vojnits Barnabás de Bajsa Szabatkán 27-ik Esztendőbe járandó, házasságre lépet (!) Bonyhádi Perczel Etelka Kiss Asszonnyal. 26 Évében" (Kiszely Ádám plébános bejegyzése a bonyhádi házassági anyakönyvbe. 1833. 29. szám). Ha előbb történt volna férjhezmenetele, Stettnert Vörösmarty bizonyára értesítette volna. A kérdéses mondat tehát vonatkozhatik Perczel Etelka elutazására, olyanra, amelyről Vörösmarty éppen ennek a levelének az elején tesz említést: „Ő nem örökre távozott innen." Perczel Sándor „Gazdaságos Könyve" sokszor emlékezik meg a család ilyen „utazásáról".

Az Etelka-élmény azonban két évtizeden túl is benne marad Vörösmarty költő szenzóriumában és emlékezetében. Egyébként is ez a reménytelen szerelem lett Vörösmartynak legnagyobb útja: ezen át jutott el önmagához. Költészetéből eltűntek „a képzetek", a nyájas „ideák", felfedezte az élet első nagy élményét, amely a maga megszólaltatására ihlette. Költői fejlődése szempontjából ez a szerelem nem azért volt fontos, mert Vörösmarty az Etelka-képre mintázta rá jó ideig női alakjainak változatait, hanem mert ez a megbolygatott, feldúlt gyötrődés termelte ki belőle azt az új anyagot, amelyet majd beépít képzeletének formálódni kezdő világába, és felrázta alkotó kedvét. Elfogadhatatlan tehát Gálos Rezső felfogása, amely az Etelka-motívum jelentőségének kiemelését Vörösmarty költészetében túlzottnak tartotta. (Etelka. It 1950. 4. sz. 69—75. — L. Horváth Károly: Vörösmarty szerelmi lírája. ItK 1951. 1. sz. 48—59. — Vty Akad. Kiad. I. 576—579.)

Maróthi . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Temesvárott, Július 29d. 1825. írt levelének jegyzetét).

57. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

Czapáry 195—6.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Bohus Uraság komornyikja . . .: Bohus, akinek Stettner ogtanácsosa volt. (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 1825. november elején írt levelének jegyzetét.)

Thaly Lajos húga . . .: Júlia, később Stettner felesége. (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9ª Maii 1825. írt levelének jegyzetét.)

Gyula . . .: Kisfaludy Sándor regéje: Gyula szerelme. Buda. 1825.

Szép leányod Aurórában . . .: A szép leány. Aurora. 1826. (L. Vty Akad. Kiad. 280. 710.)

Megszületett-e már Rákos Nümphája? . . .: KÖLCSEY: Rákosnak I. Nymphájához. Hébe 1826. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Január 13d. 1826. írt levelének jegyzetét.)

58. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 6 l.

Megjelenés

SZANA TAMÁS: Magyar költők szerelme. Vörösmarty Mihály. Gondűző, 1885. 31. sz. — CZAPÁRY 196—8. — FÁBIÁN 216—8. — WALDAPFEL J. 276—8. — LUKÁCSY—BALASSA 57.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét). — *Gábor . . .*: Fábián Gábor.

Horvát Endre . . .: (L. Vörösmarty Teslérhez 1830. szeptember és december közt írt levelének jegyzetét).

Eggenberger . . .: Eggenberger József (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Gyulafi . . .: KISFALUDY SÁNDOR: Gyula szerelme. Buda 1825.

Adósságom ki van fizetve . . .: A *Zalán futásá*nak 88 előfizetője volt.

Csepi ösmeretség . . .: A Thaly-család.

A mit Thaisz mondott . . .: Helyesebben írt: „A legjobb gondolat gyakran, — semmit se gondolni." — Gondolat. Szép-Literaturai Ajándék. 1821. 192.

Ime egy töredék . . .: Vörösmarty e költeményének: A bucsúzónak folytatását l. Stettnerhez Pest, 1825. dec. 12. írt levelében. (Vty Akad. Kiad. I. 280. 710.) — E^{xxx} . . .: Etelka.

59. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 189—90. — FÁBIÁN 209—11.

A levélről hiányzik a keltezés. Tartalma azonban igen valószínűvé

teszi, hogy Vörösmarty 1825. nov. elején írhatta, mert Széchenyi történelmi nevezetességű föllépése az 1825. nov. 3. országgyűlésen történt.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

A komornyik által . . .: A komornyik Bohus Jánosnak, akinek Stettner György volt a jogtanácsosa, alkalmazottja, akit Pestre küldtek, s akit Stettner felhasznált üzenetközvetítésre. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Octóber 31d. 1825. írt levelét.)

Hébéről . . . Hol Kovacsoczy és Thewrewk ír . . .: KOVACSÓCZY versei: Mari. — Vadászdal. — THEWREWK cikkei: Mesék. — A művészné (Vers). — FÁY: Két jó tanács. (L. Vty Akad. Kiad. II. 363. 468.)

Kölcsey lelkesen ír . . .: Panasz. — Rákosnak Nymphájához. — Vörösmartynak Stettnerhez (Pest, 2. Aug. 1825. — Pest, 27. Aug. 1825.) írt leveleiben és Stettnernek Vörösmartyhoz írt soraiban (Blumenthal, szept. 13. 1825. — Világos, Deczember 18d 1825.) Kölcsey Rákos Nymphájára ismételten visszatérő gúnyos célzások háttere az lehet, hogy a költemény mögött valami szerelmi élményt sejtettek. Ezt Stettner nyíltan ki is mondta: „Nagyon kíváncsi vagyok látni, hogy Kölcsey az a' nagy mester az ideálozásban, mennyire bírta a' nem épen idealis képet, felmagasztalni." (Vörösmartyhoz Világos, December 18d 1825. írt levelében.) — (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Január' 13d 1826. írt levelének jegyzetét.)

Az Olasz Országi Utazások nem rosszak . . .: Pap József El Rómából Nápolyba. (Kis Töredék Kéziratban Lévő Olasz Országi Utazásból.)

Edvinek . . .: „. . . mint a' pöröly ver a' szivem . . ." EDVI ILLÉS PÁL: Agaton' hirdetőlevele a' magyar leányokhoz. Hébe. 1826. 208. l. — *Edvi Illés Pál* (1793—1871) Nevelő, majd Jénában tanul. Itt hallgatja Herdert és Gablert. Hazajövén, Nagygeresden, Vanyolán, végül Nemes Dömölkön lelkész (1861—63). Az elsők egyike, aki nálunk Herder hatása alatt ethnographiával és germanisztikával foglalkozott. (L. PUKÁNSZKY: Herder hazánkban. 39.) 1829-ben Bowring angol nyelvű magyar antológiája számára átadta népdalgyűjteményét. Mint költő Kazinczy iskolájához tartozott. A Hébe és a Tud. Gyűjt. munkatársa volt. Az Akadémia tagjai közé választotta. Munkái közül kiemelendők: A szent frigy. — Ékes házi oltár. 1832. — Első oktatásra szolgáló kézikönyv. 1837. (A Marczibányi-díjjal jutalmazott munka.) — Keresztyén abécze. 1839. — A latin nyelvtudomány elemei. 1840. (Sz. J. II. 1208—1214.) — Összegyűjtött versei 1853-ban jelentek meg Edvi Illés Pál elszórt költészete c. testvére Edvi Illés Gyula gondozásában. (L. Vty Akad. Kiad. II. k. 517.)

Szép leányom tetszik . . .: A szép leány. Aurora 1826. (L. Vty Akad. Kiad. I. 280. 710.)

Horvát István az ujságokhoz függeszt egy ív értekezést a magyarok eredetéről . . .: HORVÁT ISTVÁN könyve: Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb történeteiből Kulcsár István újságja: a Hazai és Külföldi Tudósítások mellett ívenkint jelent meg. (L. VASS BERTALAN: Horvát István életrajza. Bp., 1895. 350.)

Gróf Széchenyi Györgynek méltó fia . . .: Széchenyi István atyja Sz. Ferenc volt.

Felsőbüki Nagy Pál (1777—1857) Ügyvéd. Részt vett az 1797., 1805., 1807. és az 1813. nemesi fölkelésben. 1807-ben Sopron országgyűlési követe. Lángoló beszédeket tart a jobbágyok sorsának javítása s a magyar nyelv és nemzetiség ügyében. Berzsenyi Dániel ódát ír hozzá. Az 1825-i diétán szintén mint Sopron követe jelenik meg. 1825. nov. 3-án tartja híres beszédét, amely azután Széchenyire elhatározó befolyással volt. 1840 után visszavonult a közpályáról.

Vay . . .: Vay Ábrahám gróf, borsodi követ.

Károly . . .: Károlyi György gróf, főrendiházi tag. (Szász Károly: Gróf Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Bp., 1880. — Hajnóczi István: A M. Tud. Akadémia Törvénytárunkban. Akadémiai Értesítő. 1913. — Viszota Gyula: Mi indította Széchenyit az Akadémia megalapítására? Uo. 1925. — Viszota Gyula: Gróf Széchenyi István naplói. III. k. Bp., 1932. LX—LXXV.) — A Magyar Tudós Társaság 1832. Névkönyve úgy jelzi, hogy Vay Ábrahám 8000, Károlyi György pedig 50 000 frt ajánlottak fel az Akadémia megalapítására. (34.)

Thaly . . .: Nem lehet eldönteni, Vörösmarty kire gondol: Károly vagy Lajos.

60. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

Riedl Frigyes: Uj Magyar Szemle 1900. 2. — Czapáry 91—2.

Jól megfontolva kötött barátságunk . . .: Mikor történt ez? Deák úgy emlékezett — de nem állította biztosan —, hogy 1824-ben ismerte meg Vörösmartyt. (Pusztra Szent Lászlón, 1864. aug. 4. írt levelében Gyulai Pálhoz. — Deák Ferenc Emlékezete. Levelek. Bp., 1890. 316—7.) — Gyulai Pál Vörösmarty-életrajzában — valószínű Stettnertől kapott adatok alapján — 1825-re tette ismeretségük kezdetét: „Zádor György ismertette meg (Deákot Vörösmartyval), 1825-ben, midőn Deák valami peres ügyben Pestre utazott." (Ö. M. 1884—85. I. 451.) Viszont Ferenczi úgy tudja, hogy Stettner 1822 novemberében ismertette meg Deákot Vörösmartyval. S noha a két ifjú rövid ideig lehetett együtt, mert Vörösmarty még e hóban Görbőre ment patváriára, mégis oly barátság szövődött közöttük, amely holtig tartott. (Deák élete. I—II—III. k. Bp., 1904. I. k. 62—3.) Ferenczi azonban állítását semmiféle adattal sem igazolja. Így tehát az igazság vagy Deák emlékezete, vagy Gyulai állítása mellett van. Lélektanilag is valószínűbb az, hogy „jól megfontolva kötött" barátságuk mindjárt találkozásuk után, tehát 1825-ben levélben folytatódott, nem pedig csak évek múlva, 1822 után . . .

Testvérem . . .: Deák Antal. Földbirtokos, táblabíró, utóbb alispán. Több országgyűlésen követ, az általános adózás lelkes híve. 1833-ban öccse, Ferenc javára lemondott a mandátumról. Meghalt 1842-ben, Kehidán. — CZAPÁRY jegyzete 229.

Ugyan azon el veszett Leveledben meg írtad már . . .: Deák „Antal Testvére" regéinek kiadását egészen Vörösmartyra bízta. Sajnos, Vörösmartynak Deákhoz írott levelei részint elvesztek, részint pedig ismeretlenek. Így tehát nem ismerjük a kiadás menetének egyes részleteit. Vörösmarty a kiadás gondolatát és tervét közölte bizalmas barátaival, Fábiánnal és Stettnerrel, akik szintén érdeklődéssel kísérték a kiadás ügyét. Sőt Stettner értesítette a készülő irodalmi eseményről Kazinczyt is: „Deák Antal Regéi: Pölöske és Szent Györgyvár a' Censurán már által mentek 's rövid időn nyomtattatni fognak." (Blumenthal, 1825. aug. 22. — KazLev XIX. 392.) Ezek után annál meglepőbb, hogy a Regék mégsem jelentek meg. Valaminek közben történnie kellett, amiért Deák 1827. március 12-én Vörösmartyhoz írt levelében visszakérte tőle a Regék kéziratát.

Recensióval nem akarok fellépni az írói pályára . . .: Az irodalomtörténetírás még adós Deák és az irodalom viszonyának megvilágításával. Deákot, aki anyai ágon rokonságban állott a Kisfaludyakkal, mindig vonzotta az irodalom, amelyben igen tájékozott volt, s amelyet önálló felfogással és kritikával szemlélt. Irodalmi ízlése és fogékonysága állandóan fejlődött. Vörösmartyt nagyon szerette, a Zalán futását kívülről tudta, de — ő volt az elsők egyike Petőfi jelentőségének felismerésében. (VOINOVICH GÉZA: Petőfi. Bp., 1936. 33.)

Csontos . . .: Csontos István. (L. Fábián Vörösmartyhoz 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Stettner . . . meg elégszik-e Thököly Urral? . . .: Stettner először Blumenthalban Tököli Péter ügyésze volt. (L. Stettner Vörösmartyhoz Blumenthal Sept. 28d 1825. írt levelének jegyzetét.) Majd Bohus János ügyésze lett Világosvárt. Deák levele idejében már ott volt.

Szombathelyi . . .: Szombathelyi Antal. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Deák Ferenc helyesírása . . .: Deák Ferenc levél-kézirati helyesírását igyekeztünk a legnagyobb pontossággal követni. A levelek azonban önmagukban is mutatják, hogy Deák Ferenc helyesírása, főleg a rövid és hosszú magánhangzók jelölésében nem követhető egységesen. Ennek egyik oka kétségtelenül az lehet, hogy Deák nyelvére, hang-érzékelésére fiatal korában hathatott a rövid hangzós kiejtésre hajlamos göcseji nyelvjárás. Egy-egy ilyen kiejtésen alapuló írásmód, mint: sött (= sőt), emlitteni (= említeni), elkísérte levelei későbbi életét is. Igazában azonban helyesírása jelzett sajátosságának döntően magyarázó oka: írástechnikája, kézmozdulatainak egy-egy szó kiírását dinamikusan befejező és ösztönösen is tovább rengő mozgás-lendülete, amellyel vesszőt vaskosít oda, ahová pont kívánkoznék, vagy olyan bizonytalan írásjelet lendít el, amely felemás alakiságú: megcsúszott pont, avagy a nyomaték erejétől megtorpant vessző. Így keletkezik

azután az ir, it és is stb. kettős írása: hol rövid, hol hosszú ékezettel. Igen sokszor ez a dinamikus írás vitatható jellegű lesz, amikor pl. így ír: Fábíán, Festetícs, kí elégit, nyilaít, sokáig. A dolog természete és logikája kívánta, hogy ezekben az esetekben, amelyek nyugtalanságot keltenek, éppen a helyesírás bizonyossága érdekében Deák Ferenc keze temperamentumától Deák Ferenc szándékaihoz fellebbezzünk.

61. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 198–9.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Lilám . . .: Stettnerné, Thaly Júlia (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9ik Maii 1825. írt levelének jegyzetét).

Berzsenyi feleletét Kölcseyhez . . .: Megtzáfolások, és Igazitások Észrevételek Kölcsey Recensiójára. Bersenyi Dániel. Tud. Gyűjt. 1825. IX. 98–130.

A könyvben nekem leginkább tetszettek . . .: Aurora, 1826. évf.: *Mátyás Deák . . .*: Kisfaludy Károly. — *Pöröndy . . .*: Bajjal Ment, Vígan Jött. — Szalai Benjamin (= Kisfaludy K.). — *Fejér köpönyeg . . .*: A' Fejér Köpenyeg. — Ua. — *Volna szárnyam . . .*: Dal. — Kisfaludy Károly. — *Cserhalom . . .*: Vörösmarty Mihály. — *A' Szép Leány . . .*: Ua. — *Két férj nője . . .*: A' Két Férj' Hitvese. — Szenvey József. — *Házibarát . . .*: A' Házi Barát. — Kiss Károly. — *Kenyeres Vitéz . . .*: A' Kenyeres Vitéz. — Ua. — *Perény Imre . . .*: Királyi Fény És Kegyelmesség. — Bártfay László. — *Bor-ének . . .*: Borének. — Bajza József. — *Ah, ki mondja meg nekem . . .*: A' Szépekhez. — Bajza József. — *Honomhoz a' távolból . . .*: Hazámhoz A' Távolból. — S (Álnév?) — *Busan fuvall az esti szellet ottan . . .*: Az előbbi „stanza" 4. versszakának első sora. — *Daliás Játékok . . .*: Horvát Endre. — *Bárány Episztolája . . .*: A' Csüggedőhez. Episztola. — Debreczeni Bárány Ágoston.

Gyula szerelme . . .: KISFALUDY SÁNDOR: Gyula szerelme. Buda. 1825.

John . . .: Talán a rézmetsző (L. Vörösmarty és Stettner Toldyhoz Csep, Június 25d. 1827. írt levelének jegyzetét. — KazLev. XX. 362.). — G. RÓZSA: Friedrich John Und Die Schriftsteller Der Aufklärung In Ungarn. Acta Historiae Artium Tomus IV. Fasciculi 1–2. Budapest, 1956. — (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Széphalom, aug. 9. 1829. írt levelének jegyzetét.)

Az egész levélre vonatkozólag (ld. Kazinczy levelét Zádorhoz. Ujhely, 1825. sept. 25. KazLev XIX. 412—414. — Kazinczy levelét Zádorhoz. Ujhely. 1825. okt. 25. KazLev. XIX. 437—440. — Zádor levelét Kazinczyhoz. Blumenthal, 1825. aug. 22. KazLev XIX. 391—393. — Zádor levelét Kazinczyhoz. Világosvár, 1825. okt. 8. KazLev XIX. 424—427. — Zádor levelét Kazinczyhoz. Világosvár, 1825. nov. 7. KazLev XIX. 453—455)

62. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY — 200.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Fáy megkért, hogy kiadandó munkája Jelentését . . . kezedhez juttassam . . .: Fáy András Ujabb Meséi és Aphorismái. Pesten, 1824.

'S által adta a' Minervát is . . .: DEBRECZENI BÁRÁNY ÁGOSTON: Galántai Eszterházy Pál . . . emléke. — *A' versek nyomorultak . . .*: Sándor Leopold Nádornak „készített Élet-írásai sír-sorai" Birkenstok Menyhértől. Magyarra fordította Ifj. Gróf Teleki Domonkos. Átnézte és igazította Kazinczy. Közli Dulházy Mihály.

A' próza többet ér . . .: Wieland Adelung ellen: Mi a' tiszta Németség? (Wielands Werke. Supplem. VI. B.) Tükörül azoknak, kik nyelvrontást emlegetnek 's azt kérdezgetik: Mi a' tiszta Magyarság? 's intésül a' szerfelett merészeknek. Kazinczy Ferenc. — A' Magány. N. A. Kiss Sámuel. (FMOM 1825. VII.)

A' komornyik által . . .: Bohus komornyikja (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Octób. 31^{d}. 1825. írt levelének jegyzetét).

Vásárhelv . . .: Vásárhelyi János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó-Aradon, 28^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Lilád . . .: Thaly Júlia (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9^{a} Maii 1825. írt levelének jegyzetét).

Lilád soraival igen megörvendeztetél . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, November 18^{d}. 1825. írt levelének Zalán futására vonatkozó részét).

Fábián . . . Buda' haragját írja . . .: Fábián Attiláról egy 24 énekre tervezett eposzt készült írni. Kisfaludy Károly az Aurora 1825. évfolyamában rézmetszettel illusztrálva akarta közölni. De mivel a rézmetsző nem készült el a képpel, nem jelenhetett meg. Töredékét — 419 sort — Fábián írói működésének 60. évfordulóján kiadták tisztelői a Kisfaludy Társaság Évkönyvében. 1876. XII. k. 65—67. (JANCSÓ BENEDEK: Fábián Gábor élete. 30. — KÉKI LAJOS: A magyar verses költészet története a XIX. század első felében. It 1912. 227—8.)

63. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 201—2.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

De nem vettem bezzeg még Zalánodat . . .: A *Zalán futása* 1825 őszén jelent meg. Stettner 5 példányra fizetett elő. (L. a *Zalán futása* előfizetőinek névsorát, az első kiadás végén.)

A' komornyiktól . . .: Bohus komornyikja (L. Vörösmartynak Stettnerhez 1825. november elején írt levelének jegyzetét).

Fáy Urnak hozzám való bizodalmát . . .: Megköszöni Fáy Andrásnak már említett és neki megküldött Meséiről szóló Jelentését. (L. Vörösmartynak Stettnerhez Pest, 26 Nov 1825. írt levelét.)

Rajnisnak Kalauzában gyönyörködöm . . .: RÁJNIS JÓZSEF: Magyar Helikonra vezérlő Kalaúz. 1781.

Kazinczy Glossomachiai Gyűjteményét . . .: Kazinczy nyelvészeti és helyesírási jegyzeteit kellett tartalmaznia. Szinnyei jelzi megjelenését: Kiadta: Kazinczy Gábor. Bp., 1873. — IV. 1281. — A könyvet azonban sehol sem találhatni. Sem a fővárosi, sem a vidéki: a debreceni, a pannonhalmi, a sárospataki könyvtárakban nincs meg. Ez a tény módszeres kételkedést támaszt azt illetőleg: Vajon valóban megjelent-e?

Lit. Historiumra nézve . . .: Stetternek ez a vallomása, hogy irodalomtörténetet szándékozott írni, sok egyéni vonást megvilágít Vörösmartyval való levelezésében és az egyes írókhoz viszonyuló magatartásában. Feltűnő, hogy mily történeti érzékkel, esztétikai tudatossággal és finom kritikával tartja számon elsőnek a folyóirat-irodalmat s ennek íróit. Felismeri a levelezés irodalomtörténeti értékét és dokumentáló jelentőségét. A nyelvújításon felülemelkedő nyelv-esztétikai problémái vannak. Izgatja az írói egyéniség és a műalkotás. Nem valószínű, hogy már kialakult irodalomtörténeti rendszere lett volna. Egyelőre még csak az anyag, pontosabban: a kéziratgyűjtés gondja köti le. Ezért kér Fáytól önéletrajzot, Kazinczytól leveleket, Vörösmartytól verseket. Nagy kár és veszteség, hogy az anyaggyűjtés munkáján nem jutott túl, s ezt nem tudta rendszerbe foglalni. Mindent átadott Toldynak. Kettőjük munkájából így született meg a Handbuch der ungrischen Poesie. 1828. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Novemb 9^{én} 1828 írt levelét.);

Küldd meg azon darabjaidat . . .: Csaba szerelme. A szellőhöz — (Vty Akad. Kiad. I. K. 704. 708.)

Praenumeránsok és subscribensek . . .: Előfizetők és a gyűjtőíven aláírók.

Rákos Nymphája . . .: Az 1826-i Hébében megjelent Kölcsey-vers. (L. Vörösmartynak Stettnerhez 1825. nov. elején írt levelének jegyzetét.)

64. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 201—2.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Ferenczy Fiskális . . .: Talán Ferenczy János, Horvát István triászának Vitkovics Mihály mellett tagja. (L. Waldapfel József: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből Bp. 1935. 143. *Hubert Plébános . . .*: Hubert József volt ekkor (1825—55.) a világosi plébános. (L. a *Zalán futása* előfizetői névsorát. — Márki S.: Arad szabad királyi város története. II. k. 734.)

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április 1825. írt levelének jegyzetét).

Most következik már a fekete leves . . .: Stettner a következőkben a *Zalán futása* „némelly különözéseinek okát kívánta megérteni". Kifogásai alig érintenek helyesírási kérdéseket, inkább a nyelvesztétikába tartoznak, s az irodalmi nyelvnek ekkor még megoldatlan és ki nem alakult területére utalnak át. (L. Vörösmartynak Stettnerhez Pest, 12. Dec. 1825., és Pest, 2. Januarius 1826. írt leveleit s az utóbbi jegyzeteit.)

Komáromi anonymos Recensensed . . .: Nem lehet tudni, hogy ki volt, mert Vörösmartyt hozzá névtelenül írt levelében bírálta. (L. Fábiánnak Világosvárt, 9ik Április 1825. Vörösmartyhoz írt levelét.)

Pápay . . .: Pápai Páriz Ferenc (1649—1716) — Nagyenyedi tanár, orvostudományi író, költő. Legjelentősebb, mint szótáríró: Dictionarium Latino-Hungaricum. Lőcse 1708., Nagyszombat 1762. — Némettel bővített kiadása: Szeben 1767., 1782. — Újabb kiadása: Pozsony és Szeben 1801.

Horvát István mastixában . . .: Verseghyt ostorozó munkájában: Verseghy Ferencznek megfogyatkozott okoskodása a Tiszta Magyarságban. Boldogréti Víg László. (Horvát István álneve) Pest 1806.

Micrologizáló Grammaticus . . .: Kis nyelvtényekkel foglalkozó nyelvész.

65. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 6 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 203—6.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

A motto . . .: KÖLCSEY Panasz c. költeményéből. Hébe 1826.

Nem lévén kezemnél Hébé . . .: Stettner Vörösmartytól Kölcseynek két költeményét kérte: Panasz. — Rákosnak Nymphájához. Ezek a Hébe 1826. évfolyamában jelentek meg. Mivel Vörösmarty a Hébét még nem kapta kézhez, azért a maga költeményeit küldi meg neki. Közülük az első A búcsúzó névvel jelent meg ÖM 1884—85. VIII. 146—8. Először MM 1845—48. (I. 164—168. l.), MM 1847. (69—71. l.) — (L. Vty Akad. Kiad. I. 286. 721.)

Az élet és halál majd máskorra marad . . .: *A szellő* c. vers, amelyet Vörösmarty Pest, 2. Januar 1826. kelt levelében küldött meg Stettnernek. (L. e levél jegyzeteit.) — (L. Vty Akad. Kiad. I. 279. 708.)

Horvát István rendkivül való ember . . .: Vörösmarty nem foglal határozott állást Horvát István tanítása kérdésében, úgy tetszik, elfogadja. De soraiból ki lehet érezni valami fölényes gúnyt, amellyel felfogását tudományos kuriózumnak tartja. Később egészen elfordult tőle. (L. Vörösmarty Pest, 1831. dec. 26. Teslérhez írt levelét és jegyzetét.)

A Jászokra vonatkozólag l. Horvát István értekezését : A' jászokról, mint magyar nyelvű népről és nyilazókról. (Tud. Gyűjt. 1829. VII—IX. k.)

Schlőser Ágost Lajos (1735—1809) — Történetíró, statisztikus, publicista, Göttingában egyetemi tanár. Tanítványa Gyarmathy Sámuel, aki Affinitas Linguae Hungaricae cum Linguis Fennicae Originis. Götting. 1799. c. munkájában először hirdette a magyar és finn nyelvrokonságot.

Schwartner Márton (1759—1823) — Göttingában tanul. A pesti egyetemen a címertan és oklevéltan tanára, a statisztika tudományának megalapítója. Művei: Introductio in artem diplomaticam praecipue hungaricam. Pestini. 1790. — Statistik des Königreichs Ungarn. Ein Versuch. Pest 1793.

Csaba. Végleges címe Csaba szerelme. (L. Vty Akad. Kiad. I. 274. 704.)

A Harmadik előfizető Thököly ő kegyelme . . .: Tököly Péter, akinek Stettner ügyésze volt Blumenthalban. (L. Deák Vörösmartyhoz-Kehidán, November 15^{én} 1825^{ik} Eszt. írt levelének jegyzetét.)

66. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 206—7.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Vidosné testvérem . . .: Stettner özvegy nővére, aki Simonyiban, Vas megyében lakott. (L. Stettner Vörösmartyhoz Simonyi [Vas V-ben] Június 10d. 1825. írt levelét.)

Paziazi . . .: Paziazi Mihály (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

Közöld velem a' másikat is . . .: A költemény címe: A szellőhöz.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Rákos Nümpháját . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 1825. november elején írt levelét és jegyzetét. — Stettner Vörösmartyhoz Világos, Január 13d. 1826. írt levelét).

Amphibrachys . . .: Antik versláb: ∪—∪; tribrachys szintén: ∪∪∪ — *Glottomachia . . .*: Szóértelmező harc.

Ballának sajtó alatt levő Regéi . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Januarius 1826. írt levelének jegyzetét).

Verseghy életirását . . .: Verseghy Ferenc maradványa és élete. Pest 1825.

Juvenál Satyráit . . .: Juvenális Satirái, részszerint folyó, részszerint kötött beszédben, jegyzésekkel Kis János. Pest 1825.

Kliót . . .: Klio, vagy léleknemesítő. Kiadta Kis János. Győr 1825.

Himfy Színjátékai . . . Gyulája . . .: Kisfaludy Sándor Eredeti Magyar Játékszín. Pest I—II. 1825—6. — Gyula szerelme. Buda 1825.

Fáy és Zuzija . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. írt levelét).

Trattner . . .: Trattner János (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Vihar, hitlen győzelem . . .: Helmeczytől ajánlott szavak.

A világosi plébános . . .: Hubert József (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, December 4d. írt levelét és ennek jegyzetét).

Menjek-e, mint villám . . .: Az idézet a *Zalán futása* VI. énekéből való (650—652. sor):

„Menjek-e, mint villám, vagy mint a' gondolat, úgy-e?
Vagy pedig a' rohanó szélvész, melly este megindúl
'S reggelig a' roppant földet pusztítva bejárja?"

A' magad dalával . . .: A szellőhöz (L. Vty Akad. Kiad. I. 279. 708.)

67. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 93.

A' Bátyám' regéi . . .: (L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán, November 15én 1825ik Eszt. írt levelét).

Testvér néném . . .: Deáknak két nénje volt. Az egyik Klára (1793—1859) 1821-ben Tarányi (Oszterhueber) Józsefhez ment férjhez, Pusztaszentlászlón laktak. (FERENCZI ZOLTÁN: Deák élete. I. 65. —) A másik nénje Jozefa volt (1791—?). Férje Nemeskéri István. Pakson laktak. Két nénje közül különösen Klára volt Deákra nagy hatással. (FERENCZI ZOLTÁN: I. m. I. 10., 13—14., II. 228., 230., 381—385.) Levelében említett „Testvér nénémen" őt kell érteni.

Kisfaludynak Gyulája . . .: Gyula szerelme. Buda 1825.

Pánczélét . . .: Pánczél Dániel (1759—1827) Bécsben szerkesztette a Magyar Merkuriust 1793—98. társlapjaival: az Uj Bécsi Magyar Musával s a Bibliothecával. Később a Magyar Kurir és a Magyar Merkurius Magyar Kurir névvel egyesültek, s ekkor Pánczél Decsy Sámuellel mint társszerkesztő, 1799—1815, majd ennek halála után egyedül szerkesztette a lapot 1816—27.

Kulcsár újsága . . .: Hazai és Külföldi Tudósítások.

Decumbit . . .: Földre telepszik le az ökör. — *Fábián . . .*: Fábián Gábor (L. az előbbi levél jegyzetét).

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Ápril. 1825. írt levelének jegyzetét).

68. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 8 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 207—13.

Pethőnek . . .: Pethő Gergely (1670—1629) — Krónikaíró. Munkáját Zrínyi Miklós adta ki Rövid magyar krónika címmel. Bécs 1660. A hunoktól kezdve 1626-ig mondja el a magyarok történetét „a régi annalisticai Módon" Nyelve „nincs erő s tetsző folyamatosság nélkül." (TOLDY F.: A magyar nemzeti irodalom története. Bp., 1878.[4] 89—90.)

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Ime kész vagyok vélekédésidet elönteni mázsás okaimmal . . .: Azok „a különözések", amelyeket Stettner György kifogásolt a Zalán futásában (L. Vörösmartyhoz Világos, December 4d. 1825. írt levelét.), s amelyekre Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Dec. 1825. és e mostani levelében válaszolt, nemcsak helyesírási, hanem nyelvészeti kérdések is, amelyek Vörösmarty fejtegetéseiben együtt jelennek meg.

Vörösmarty mind helyesírási, mind nyelvészeti alapelvekben Révay tanítványa, Kazinczy követője, és állandóan szemben áll Verseghyvel. Részletekben azonban Vörösmarty sokszor egyéni felfogást vall, ilyenkor aztán laikus s osztozik kora nyelvészeinek ama jellegében,

hogy inkább „csak történetileg és nem tudományos szempontból érdekes." (IFJ. SZINNYEI JÓZSEF: Vörösmarty mint nyelvész. — Abafi Lajos Figyelő 1876. 281. — MIKESY SÁNDOR: A nyelvész Vörösmarty. Magyar Nyelv 1950. 4. sz.) Mégis mind e leveleknek, mind pedig később önállóan megjelent nyelvészeti értekezéseinek: Némely nyelvünkbeli különözésekről (Tud. Gyűjt. 1826.), Gondolatok a magyar nyelv eredetéről (Tud. Gyűjt. 1828.), Észrevételek az „Év" és ‚Tökéletes" szókra (Tud. Gyűjt. 1833.), Az összetett mássalhangzók egyszerítéséről (Tud. Gyűjt. 1834.), Szóbirálatok az Athenaeumban és a Figyelőben (1837—41.), amelyekben a levelekben érintett problémák visszatérnek — nagy a jelentősége a nyelvtudomány fejlődésének jövője, kilátása felé. Mind a leveleknek, mind pedig a dolgozatoknak az ad különös érdeket, hogy bennük vannak megvitatva vagy legalábbis megpendítve mindazok a kérdések, amelyek a nyelvtudományt a későbbi években legtöbbet foglalkoztatták (SZINNYEI JÓZSEF: I. h. 281.). Ilyenek: a magyar szókincs eredeti tisztaságának ügye, a hangrend, az ik-es igék, a szenvedő igeragozás, az összetett mássalhangzók egyszerítése, a jottista és az ypsilonista írásmód, a szótövek, a képzők eredete, a nyelvújítás, a hibás szóalkotás, az etymologia, a nyelvszokás, az analógia, a jó hangzás. Mindezekben sokszor hibás felfogást hangoztat. De meglepő, hogy némely kérdésben milyen világosan lát. Így például akkor, amikor a képzők tana még nagyjában sem volt tisztázva, a képzők eredetét, hogy valamikor önálló szavak voltak, milyen szabatosan magyarázza. Csak arra nem gondolt, hogy a szók képzővé válásukkor mind jelentésileg, mind alakilag hogyan gyengültek el, változtak el, úgy, hogy legnagyobb részüknek sem alakja, sem eredeti jelentése már nem ismerhető fel, csak funkciója. Ilyenkor azután úrrá lett felette a délibábos nyelvészkedés, és a frekventatív d képzőt az ad szóból, az ász-ész képzőt pedig az ész szóból magyarázta (SZINNYEI JÓZSEF: I. h. 283—4.). A hat-het képzőt azonban hibátlanul eredeztette. Viszont ha sok esetben csak vitatható felfogásra jutott is el, mégis érdeme, hogy megbolygatott olyan nyelvi kérdéseket, minők a hinni, nyugodni, aludni igék problematikája, amelyekre a nyelvtudomány csak később tudott döntő és kimerítő választ adni. (HORVÁTH KÁROLY: Az sz-szel és dé-vel bővülő u-tövű igék története. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 61. sz. Bp.,1941.)

Vörösmartynak e levelekben kifejtett helyesírási elvei, ha még nem is teljesen, de bizonyos fokban már mégis „kikristályosodási folyamatot" mutatnak A Magyar Tudós Társaság helyesírási rendszere felé, amelynek majd Vörösmarty lesz az értelmi szerzője. Vörösmarty már itt, e levelekben is, magáévá tette Kazinczy Ferencnek és írói körének helyesírási gyakorlatát: a vitás írásjeleket sz, zs, cz, cs, ő, ű formákban rögzítette; ő is jottista lett. Ez került be A Magyar Tudós Társaság helyesírási szabályai közé, amely e névvel jelent meg: A Magyar Helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai. Pest, 1832. Ezeken kívül már e levelekben is, hol világosan, hol csak sejtetően fellelhetők azok az elvek, amelyeknek „keveredésén" fog majd alapulni

A Magyar Tudós Társaság helyesírása: „A hagyomány, a kiejtés, a szóelemzés, az egyszerűsítés, azaz a tőszavakban az első jegy kettőződik: hattyú, asszony, az összetételekben, képzők és ragok előtt mind a kettő: jegygyűrű, öcscse, nagygyá, Miháiylyal." „A magyar helyesírásnak elvi kérdései így alakultak ki a reformkor előtt. A reformkorra nem maradt megoldandó feladatként más, s ezt az Akadémia végezte el, hogy azokat a kérdéseket döntse el, amelyek a század első három évtizedében még bizonytalanság és ingadozás forrásai" voltak. Így szentesítette a Magyar Tudós társaság Kazinczy és Vörösmarty helyesírási gyakorlatát, amelyet azután — az ő szabályain át — az egész ország elfogadott és magáévá tett. (L. A Magyar Nyelv' Rendszere[2] Közre Bocsátá A' Magyar Tudós Társaság. Budán. MDCCCXLVII. 244—6. — KNIEZSA ISTVÁN: A magyar helyesírás története 20—23. — DEME LÁSZLÓ: Az irodalmi nyelv hangállománya és a nyelvjárások. Nyelvünk a reformkorszakban. Szerk.: Pais Dezső. 31—42.)

Szaporítja az e-ket, hogy két regement Varjas beérhetné velök . . .: Varjas János (1721—1786) — Kecskeméten és Debrecenben református főiskolai tanár és lelkész. Munkái: Elegia. Debrecini. 1775. A latin előszó után következik a csupa *e* magánhangzóból álló Elegia. — Josepho II. imperatori pio. Vácii, 1874. E magánhangzóval írt magyar szöveg. (Sz. J. XIV. 929—30.)

Ime még egy régibb . . .: A költemény Földi menny c. jelent meg az 1827. évi Aurorában (L. Vty Akad. Kiad. I. 727.).

A „menjek-e mint villám" igen derék; de ne csodáld . . .: Vörösmarty mondata nagyon tömör, fel kell bontani. Vörösmartynak jólesik Stettner (Világos, December 18[d]. 1825.) levelének közlése arról, hogy a világosi plébánosnak a jelzett kis részlet tetszett legjobban a Zalán futásában. Vörösmarty azonban ugyanekkor mintha meg is akarná nyugtatni Stettner finomultabb esztétikai érzékét, amellyel érthetetlenül áll az előtt, hogy valakinek nem az egész hatalmas Zalán futása, hanem csak egy hasoniat fogja meg érdeklődését és gyönyörködteti ízlését. Vörösmartyt, bár neki is kedvesek az idézett sorok, ez nem bántja. Fáy példájára hivatkozik, aki bár magasabb irodalmi kultúrával rendelkezik, szintén a világosi pap esztétikai nyomában jár, és nem a *Zalán futásának*, hanem a *Kis gyermek halálára* c. költeményének adja az elsőséget. Az ízlések különbözők és éppen ezért az esztétikai értékítéletek sem egyformák. Az egész levél Vörösmarty esztétikai érzékelésére, fölényes tudatosságára és költeményeihez való viszonyára vet igen jellemző megvilágítást.

Fáy azt mondja, hogy „hm bizony a' Zalánban is vannak szépek . . . ; hanem a' kis gyermek . . .: L. erre vonatkozólag Toldy Ferenc nyilatkozatát: „Mert noha költőnk a' községet hidegséggel épen nem vádolhatja, illy igyekezet felesleges nem lehet, midőn legjobb fejeink' egyike ezt mondogatá, hogy Zalán szép munka ugyan, de a' kis gyermek' halálára írt vers még is kedvesb adomány. Ez f á j h a t mind a' költőnek, mind annak, ki a' költő érdemeit általlátni tanúlta. De illy férfiú' megtérítését szerénységem nem irányozhatá; azokat pedig

kik vele egy polczon nem állanak, hasonló tévedésektől megóvnom kötelességemnek tartám." (Aesthetikai levelek. Pest 1827. Az olvasóhoz.)

Balla' regéi kijöttek . . .: Csővár. Rege a' magyar előidőkbül. Először az Aurora 1825. évfolyamában jelent meg.

Si ingenio suo tempore temperare potius, quam indulgere mallet .: Ha tehetségének jobban tudna parancsolni, mint iránta elnézően annak engedelmeskedni.

Schedel igen szépen írt rólam az Irisben . . .: Nemcsak most, hanem máskor is. Így például az Iris 1826. évfolyamában így emlékezett meg Vörösmarty drámai működéséről: „Der anerkannte geniale Dichter Vörösmarty, den der schönste epische Kranz ziert, und der auch im Lyrischen viel Braves, ja Treffliches lieferte, zeigt nun eine Ausgabe an, deren erstes Bändchen ein Trauerspiel in Jambus und 5 Akte: König Salome (Salamon király) enthalten wird." (Iris, 1826. II. 121. Okt. 10.) — (L. Vty Akad. Kiad. IV.)

Most kaptam csak . . .: Vörösmarty az éppen akkor kézhez kapott Hébéből (1826.) írta ki a két Kölcsey-verset Stettner számára. — *Rákos Nympha* (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 1825. november elején írt levelét és jegyzetét).

69. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 8 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 213—5. — WALDAPFEL J. 278—81.

Áthúzás a dátumban: December

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Klio Juvenalis . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, December 18d. 1825. írt levelének jegyzetét).

Kisfaludy Sándor' Szinjátékiról . . . im az itéletem . . .: L. Kisfaludy Károly felfogását: „Sándor Drámáit nem tudom szeretni — balul értett hazafiság van rajta — Kivált az emberszív örvényeiben, a képtelen cselekedten, az ízlés, a nemesebb lelki morál sértve vagyon. A buta Magyarnak, ki olvas és nem gondol, tetszhetik, a józan ész lehetetlen, hogy megnyugvást találjon olly érzéseken." (Levele Bajza Józsefhez. Pesten, Marc. 19dikén Év? MTA Ki MIL 4 r. 124.)

Ellenben untat . . . tiszta magyarsága . . .: Verseghy különösen két munkájában: A Tiszta Magyarság. Pest 1805. — Neuverfasste Ungarische Sprachlehre. Pest 1805. támadta Révay Miklós történeti nyelvtudományi rendszerét. „Neki a nyelvemlékek haszontalanok, a rag jelentése játék, az ikes ragozás tót eredetű korcsa a nyelvnek." (TOLDY FERENC: A magyar nemzeti irodalom története. 171.)

Kiadója Sághy . . .: Sághy Ferenc, az egyetemi nyomda igazgatója. Toldy így jellemzi: „A lelketlen Sághy mesterkedései folytán (Verseghy) az ország hivatalos grammatikusává fogadtatott, s az összes magyar birodalom iskoláiban behozandó nyelvtanok szerkesztésével megbízatott." (I. m. 256. Sághy működését tárgyilagosan és teljes értékségében méltatja WALDAPFEL JÓZSEF: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 171—3.)

Rajnis Kalauzza . . .: RÁJNIS JÓZSEF: Magyar Helikonra Vezérlő Kalaúz. (1781.)

Egy Ossianos Drámába is kaptam . . .: Hábador.

Hertelendy Alispány . . .: Hertelendy Ferenc.

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó-Aradon, 28ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Paziazi, Tretter . . .: Paziazi Mihály, Tretter-Járy György (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

70. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 215—6.

Stettner . . .: Stettner György. (L. az előző levél jegyzetét).

Erzsit kerestem én Rákos Nümphájában . . . de kedvesen csalatkoztam meg . . .: Az azonosítás, úgy látszik, Fáytól kapott téves értesülésen alapult. (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. írt levelét. — Kölcseynek Szemeréhez Pozsony, Mártius 20. 1833. írt önéletrajzi levelét. KÖLCSEY FERENC: Minden Munkái. Bp. 1887.3 IX. k. 390.)

Kóros álmából ébredése . . .: Stettner szavai Fábián szerencsétlen házasságára vonatkoznak.

Akikben praedominál a' genie . . .: Aki nem szorgalmasak, nem is csak tehetségesek, hanem lángelmék.

SzentMiklóssy . . .: Szent-Miklóssy Alajos (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd, Mártius' elsőjén 1823. írt levelének jegyzetét. — Juranits Vörösmartyhoz Érteny, 1824. 4a Febr. írt levelének jegyzetét).

Exempla sunt odiosa . . .: A név szerint való példára hivatkozás gyűlöletet szül.

Ismëreteiket geniejökkel coordinatiora tudják felemelni . . .: Akik tudásukat lángelméjükkel egy színvonalra akarják fölemelni. — *Insonorus . . .*: rossz hangzású.

A' neveket nem szeretem . . .: Stettner még kéziratban olvasta Vörösmarty *Hábador*ját, s ajánlott a nevekben változtatásokat. Vörösmarty a tőle ajánlott neveket nem fogadta el, de megváltoztatta

a neveket. Így lett Csilla, Szende, Kendi, Kerzi, Kerfi helyett. (L. még ÖM 1884–85. III. k. 477–8.)

Vitkovics . . .: Vitkovics Mihály (1778–1828) — Ügyvéd, az irodalom lelkes pártfogója, író. Horváttal és Szemerével Kazinczy pesti triászának tagja. 1817-ben jelentek meg Meséji és Versei. A magyar és szerb népdalok hatása alatt sikerült népdalokat is írt. Otthona a magyar íróknak kedves találkozó helye volt. Összes műveit Szvorényi József adta ki 1879-ben, Abafi Lajos Nemzeti Könyvtárában, három kötetben.

Nemo propheta in patria . . .: Senki sem próféta a saját hazájában. E mondás ellenére Deák Ferenc 1825-ben tiszteletbeli ügyész, öccse Antal pedig követ lett megyéjében.

Szent Jóbi parasztjaként . . . Célzás Szentjóbi Szabó László kitűnő jellemképű költeményére: Az együgyű paraszt-ra.

71. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 159–60.

Virágnak . . . ezentúl ki jött munkáji . . .: Magyar Századok. 1. k., Buda 1808. — II. k. Buda 1816. — Epodusok Horatiusból. Buda 1817. — Költemények Phedrusként Buda 1819, — Szatirák Horatiusból, Buda 1820. — Magyar prosódia és magyar írásmód. Buda 1820. — Poetai Munkák. Pest 1822? — Horatius Ódái. Buda 1824.

László . . .: Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 16kén 1821. írt levelének jegyzetét).

72. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 160–1.

Ö–y alatt kis darabocskáimat olvashatod . . .: Vezércsillagom. — A' Rózsa. (Herder után.) — A' Fürdés. (Herder után.) — (Hébe 1826.) Ugyanitt jelent meg tőle: Kazinczy Ferenczhez Episztola.

S azután Drámákban . . .: Teslér itt jelzett drámáiról nincs tudomásunk. Lehet, hogy csak mint drámai témák foglalkoztatták képzeletét.

Epicumjaid többet érnek az Endréénél . . .: P. HORVÁT ENDRE: Zirc emlékezete. Budán 1814. — Árpád. Pest 1831.

Kisfaludy Sándor . . .: A szív tévelygései . . .: Az emberszív örvényei. — *Darai ház . . .*: A Dárday-ház.

Kilián . . .: Kilián György (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetei).

Die Albaneserin von Adolf Müllner . . .: Megjelent 1820-ban.

Hébében van ez . . .: A' kedves táj. P. Szent Miklóssy Alojz. Hébe 1824. — Szent-Miklóssy Alajos (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd, Mártius' utóján 1823. írt levelének jegyzetét).

Lichtl Károly — Soproni születésű pesti hangjegykereskedő és kiadó. Születésének és halálának éve ismeretlen. 1822-ben vette meg Riedl Józseftől a „Kunst und Industrie Comptoir"-t. Az akkor Pesten élt szerzők művei nála jelentek meg. Nyolcvannál több művet adott ki. Nagy gondot fordított kiadványainak külső csínjára. (Zenei Lexikon)

Joseph Mayseder (1789—1863) — Hegedűművész. Bécsben élt. Már ifjúkorában tagja volt a híres Schuppenzigh-vonósnégyesnek. 1820-ban az udvari opera hangversenymestere. (Uo.)

Pierre Rode (1774—1833) — Német származású francia zeneszerző és hegedűművész. Főként hegedű-műveket írt. (Járdányi Pál szíves közlése.)

Ludwig Spohr (1784—1859) — 1805—7-ben Gothában koncertmester, 1812—16-ban Bécsben, 1817—21-ben Frankfurtban karmester, 1822-től Kasselben főzeneigazgató. (Zenei Lexikon)

Rosenthal . . .: Rózsavölgyi Márk (1787—1848) — Balassagyarmaton született. „Hegedű-virtuóz" és zeneszerző. A zene iránt korán felébredt a hajlama. „Nebst meinem Studium aber lernte ich auch von einem dortigen — in Balássa Gyarmath im Neograd Comitat-Schulmeister (in meinem 8ten Jahre) die Music, zu welcher ich grosze Neigung hatte, zur ungarischen Music hatte ich aber damals schon eine besondere Vorliebe." (Kurze Biographie. 1834. szept. 24. — RK Ki: Szt XIV. k. CXXXIII. sz.) 1824-ben mint veszprémi filharmóniai társaság tagja, tűnt fel játékával. A megyegyűlés — mások szerint Bács vármegye egy nagygyűlése — ekkor magyarosította meg nevét. Innen Pestre került a Nemzeti Színházhoz. De nem volt nyugovása. Végigjárta az ország nagyobb városait, különösen Baját és Temesvárt kedvelte nagyon, s ezekben, egyedül, minden kíséret nélkül mutatta be szerzeményeit: „Csárdásait, körmagyarjait s ábrándjait." Pesten 1846-ban két cigánybanda volt. Az egyik az övé, a másik pedig Egressyé. Mind a kettő jórészt a viszályok miatt szétoszlott Bihari János bandájából alakult. (P 1846. 665.)

Rózsavölgyit pályája delelőjén nagy népszerűség vette körül. A lapok magasztalással emlegették nevét. „Nemzeti melódiánk egyik legderekabb szerzője" — írta róla a Honderű (1843. 1. 11.). Széchenyi lapja, a Jelenkor nemzeti jelentőséget látott működésében: „34 év óta szakadatlan buzgósággal s ihlettel, lelkesedéssel műveli, nemesíti a magyar zenét, s ez által egyszersmind nemzetiségünket megkedveltetni, terjeszteni és a magyar zenét európai hírűvé tenni hathatósan segíté." (1844. 44.) Különösen sokra értékelte és nagyon kedvelte őt

a Nemzeti Kör, amelyben sokszor játszott, amelynek nem egy munkáját: „Köri Körmagyar"-ját ajánlotta s amely éppen ezért „örökös vendég gyanánt sorozta tagjai köré". (Regélő 1843. II. 46.)

Öreg korában anyagi gondokkal küzdött, s már csak órák adásából és adományokból élt. Ekkor a Kör, hogy segítsen sorsán, zeneműveit — összesen 200 eredeti „hangműve" volt — egy Nemzeti Zenetanár c. vállalatban akarta kiadni. Ezért kb. 60 helyre — javarészt olvasó egyleteknek — küldött előfizetési felhívást, de csak 10 rendelés érkezett vissza. A Kör mégis megindította a kiadást, és 1847-ig 6 füzetben 22 darabját jelentette meg. Kórházban, meglehetős elhagyatottságban halt meg. (PH 1844. 22., 1847. 45., 1848. 5., 6.) Összes műveit halála után fia, Rózsavölgyi Gyula és ennek társa, Grinzweil Norbert adták ki. (BREUER ÁRMIN: Rózsavölgyi Márk. Hazánk és Külföld 1869. 48. — VAHOT IMRE: Emlékiratai. I—II. Bp., 1880. II. 3—17.)

Biztosomat . . .: Megbízottamat.

László . . .: Teslér László (L. az előző levél jegyzetét).

73. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 162.

Biztosomat . . .: Megbízottamat. — *Kilián . . .*: Kilián Testvérek (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét). — *In der Alten Post Gasse . . .*: Ma: Régiposta utca.

László . . .: Teslér László (L. az előző levél jegyzetét).

74. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 94.

Bátyám . . .: Ti. Deák Antal — *Csontos . . .*: Csontos István — *Szombathelyi . . .*: Szombathelyi Antal (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

75. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 254—5.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. September 1824. írt levelének jegyzetét).

Az uraság távolléte . . .: Bohus Jánosé (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 1925. november elején írt levelének jegyzetét).

Szombathelyvel . . .: Szombathelyi Antallal (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Maróthy . . .: Maróthy István (L. Stettner Vörösmartyhoz Temesvárott, Július 29d. 1825. írt levelének jegyzetét). — Testvére Maróthy Mátyás, Nátly József postamesterrel együtt írta Szegeden az Uj szellem (1824) c. komédiát a nyelvújítók ellen (L. Vty Akad. Kiad. II. 481.).

Pro statu notitiae . . .: A helyzet tudomásul vételéül.

Világosi Plébánosunknak . . .: A plébános: Huber József (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, December' 18d. 1825. írt levelét és jegyzetét).

Tündéres eposzod . . .: A Tündérvölgy.

76. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 6 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 94—6. — BISZTRAY GYULA—KERECSÉNYI DEZSŐ: A Magyar Próza Könyve I—II. Bp., 1948. — BISZTRAY GYULA: Uj magyar próza. II. 557—9.

Szombathelyi . . .: Szombathelyi Antal — *Hertelendy Ferkó . . .*: Hertelendy Ferenc alispán (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Bátyám' regéji . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó-Aradon, Április 29d. 1825. írt levelének jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, November 15én 1825ik Eszt. írt levelének jegyzetét).

Egy mégis, megvallom . . .: „Az egész Zalában híres pallini szüretek egyikén (Deák) megszerette Inkey Kázmér leányát, Szidóniát, s meg is kérte, de kosarat kapott. Ez az egyetlen eset, hogy nősülni akart." (FERENCZI ZOLTÁN: Deák élete. I. k. 66.)

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz írt fenti levelét).

77. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Czapáry 255—6.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Kölcseynk ujj kilépésének örvendek . . .: Kölcsey 1826-ban Pestre ment s az Élet és Literaturának Szemere Pállal szerkesztője lett. Itt jelentek meg alapvető esztétikai, kritikai és irodalomtörténeti tanulmányai Cselkövi álnévvel: A nemzeti hagyományokról. (É. és L. 1826. 1. rész. 15—59.) — Körner Zrínyijéről. (Uo. 11. rész. 167—242.) — Az Ilias-per. (Uo. IV. rész. 265—75.) — A komikumról. (Uo. 1827. X. rész. 302—348.) A tanulmányoknak nem voltak címei.

Egy ismeretlen Iró . . .: A' Gyümölcs' Hozó Ősz. — Kedvet Tőltő Eredeti Magyar Versezet Az Időnek Haszna Vételével. — Ferenczy József által. Pesten, 1826. — Ugyanabban a kötetben: Szomorú Fűz-Ág Koszorú Néhai Nemes Nemz. Vitézlett Örkényi Ferenczy' Sigmond Véletlen Halálára Melly Történt 12dik Deczemberbe 1812 Eszt. K. Bárczán 17 Esztendős Korában. Kedves és Elfelejthetetlen Emlékezetéül Irta Jo'sef Testvére Ugyan Csak, 1812. Esztendőben. — A' Leány' Kérő és Mátkája. — Beszélgetés Egy Ifju Legény És Hajadon Leány közt . . . Szabadon Fordítva Erasmusból. — *Ferenczy József* életrajzához minden adat hiányzik. Személyes természetű vonatkozások műve előszavában: „Kleist Burkus Ezredes Kapitány Tavaszának" hatása alatt írta munkáját. „16 esztendős koromnak szüleménye." — „Részszerint Pásztori (Idylliumi) — részszerint Gazdai (Georgiconi)-forma Magyar Kis Költemény."

Az elhaltt Hébét Kazinczy akarja jussába vissza helyheztetni . . .: Igaz Sámuel halálával (1826) megszűnt a Hébe is. Kazinczy szerette volna folytatni, mert szüksége lett volna egy az ő ízlését és irányát képviselő folyóiratra. (Iris 1826. II. 121.) A Tud. Gyűjt.-t nem szerette, Hébe volt a kedvelt lapja: „A Tudományos Gyűjtemény bizonyos tekintetben több mint Hébe: bizonyos tekintetben nekem nem látszik kevesebbnek Hébében állani, mint amott. A Tudományos Gyűjteményben sok szemet van: itt virágok, csak virágok, ha néha talán lakotlanok, színetlenek, vagy illatlanok is." — írta Szemere Pálnak. (Széphalom; Június, 1823. — Élet és Literatura 1826. IV. rész. 274.) — *Urfidból . . .*: Fábián talán a *Délszigetre* céloz. — *Jakab napra . . .*: Július 25.

Szicher . . .: Szicher József (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

78. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 96—7.

Néked is, nékem is a' szánakozáson kivül csak azon fájdalmunk marad meg . . .: (L. Deák Kehidán, October 31. 1831. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét).

79. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 162—3. — LUKÁCSY—BALASSA 59. (kivonatosan).

Teslér . . .: Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét).

Horváttul régen vártuk . . .: P. Horvát Endre eposza, amelyen tizenkét évig dolgozott, a Zalán futása után hat évvel jelent meg: Árpád. Pest 1831.

Domine nunc dimittis . . .: Most bocsátod el, Uram, szolgádat békességben. (Az újszövetségi szentírásból vett idézet.)

Quod differtur, non aufertur . . .: Ami késik, nem múlik.

Azon három kölket pedig . . .: Nehéz eldönteni, kikre gondol Teslér. Talán P. Thewrewk Józsefre, Kovacsóczy Mihályra s Vásárhelyi Nep. Jánosra!? — *Attente . . .*: figyelmesen. — *Resultatumát . . .*: Eredményét.

Szemere . . .: Szemere Pál (L. Vörösmarty Bajzához Nagyvárad, 1834. aug. 15. után írt levelének jegyzetét).

Szeretném, ha Salamonodhoz azon rövidke Hőskölteményedet ragasztanád, melyet Görbőn olvastál . . .: A jelzett „rövidke Hőskölteményʼʼ valószínűleg a Zotmund lehetett, amelyet Vörösmarty Görbőn írt.

Ki az a Fenyéry és Toldy? . . . de kiadandó német munkájokrol is tudósits jobban . . .: Handbuch der Ungrischen Poesie. Pesth und Wien. 1828. I—II.

80. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

HAJAS BÉLA: ItK 1927. 273—4. — LUKÁCSY—BALASSA 57—8.

Vörösmarty hálájának nyomatékos hangsúlyozásában nincsen semmi túlzás. A teljes igazság az, hogy nevelőnek került a Perczel-

házhoz, de itt maga is nevelődött. A család feje, Perczel Sándor (1778—1861) fiatal korában katona volt, részt vett a francia háborúban, többször megsebesült. Egy így kapott fejsebe idegesen ingerlékennyé tette egész életén át (Kosáry Domokos: Perczel Mór feljegyzései. Századok 1927. 311). 1800-ban kilépett a katonaságtól, s csak gazdasággal foglalkozott Bonyhádon és Börzsönyben. 1801-ben kötött házasságot Kajdachy Terézzel. Perczel Sándor kitűnő gazda, heves, büszke, szigorú, de igazságos, éles eszű és nagy látókörű ember volt. Udvarháza a műveltségnek ritka otthona; nem a deákos kultúra kimerült tájékaira, hanem egész Európára nyílt. Konzervatív felfogása — a francia forradalommal szemben érzett ellenszenvétől táplálva — idegenül állott minden „liberalis idea" előtt, melyekben katasztrófához vezető „ingerlőséget" látott. Ugyanakkor azonban radikálisan lelkesedett a magyar nyelv jogaiért, s dinasztikus érzülete ellenére is szembefordult Bécs alkotmányellenes politikájával. Ez a szellemi megosztottsága volt az oka, hogy bár megyéjében nagy tekintélyre jutott, de sohasem lett népszerű, és az új Magyarországot előkészítő országgyűlésekre Tolna megye nem őt, hanem ragyogó politikai ellenfeleit, Csapó Dánielt és Bezerédy Istvánt s fiát, Miklóst küldte fel.

Perczel Sándortól Vörösmartyt egy kor és egy társadalom messzesége és különbözősége választotta el. De azért mintha vitt volna magával valami tárgyilagos és fegyelmezett nyugalmat Perczel gondolkozásából s finom ízléséből. Egészen meghódította azonban Vörösmartyt Perczel Sándor rendkívüli műveltsége és ezt állandóan igazoló könyvtára, amelyhez hasonlót még eddig nem láthatott. „Pénzbeli Számkönyvének" napról napra folyó bejegyzései e korban szokatlan és bőkezű tételeket mutattak. Pl.:

1818. Jún. 3. Hartlebennek könyvekért 34 f.
Jún. 4. Német Ujság. Beobachter. ½ esztendőre 25 f.
Jún. 9. Hartleben 74 f.
Júl. 3. Magyar Miscellákért. Hartleben 2 f.
Nov. 5. Wilhelm: Természet. Tört., Haller, Werbőczy 64 f.
Nov. 23. 2 Franczia Grammatikáért és Gemälde in Brasilien 64 f.
Dec. 27. Tudományos Gyűjteményre 14 f.
Mart. 18. Hartleben könyvtárosnak 13.45 f.

Maga a könyvtár sok irányú és különböző kötetekből állott. Eredeti gazdagságára csak következtetni lehet, hiszen ma már csak romjai vannak annak a bőséges változatnak, amelyről később Perczel Mór Emlékirataiban oly áradozó lelkesedéssel emlékezett meg: „Ifjab koromban és különösen 1840—41-ben, betegeskedésem, némaságom napjaiban nem hagytam azt (a könyvtárt) háborittatlanul. Felturkáltam, átkutattam én azt mohón, szorgalmasan: de találtam is temérdek történelmi, természettani, földrajzi, statisztikai, csillagászati, törvénykezési, politikai, bölcsészeti, államtani és nemzetgazdászati tényeket, adatokat . . ."

Így láthatta s olvashatta Vörösmarty is a következő könyveket, amelyek máig megmaradtak (csak a fontosabbakat emelve ki): BARÓTI SZABÓ DÁVID Aeneis fordítása. — DUGONICS ANDRÁS: Etelka. 1791. — KAZINCZY FERENC: Theatres de Voltaire. 1801. — Lord Byrons Sämmtliche Werke. 1—10. 1810. — Friedrich Schillers Sämmtliche Werke. 1—10. 1810. — Ungaria suis cum regibus compendio Data a P. Ladislao Turóczi. S. J. 1768. — Scriptores Rerum Hungariae. I—III. 1768. — DANIELIS CORNIDES: Vindiciae Anonymi Belae Regis Notarii Editae Auctae a. I. Christiano Engel. — LUDWIG ALBRECHT GEBHARDI: Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten. 1778. — FESSLER: Gemählde aus der alten Zeiten der Hungarn. 1—10. 1808.

Még jobban hathatott Vörösmartynak természettől fogva zárkózott és visszavonult egyéniségére Perczel Sándorné lelkisége, amelyet a kegyelet meleg gyengédségével rajzolt meg Perczel Mór: „Anyám a legremekebb nők egyike volt, kik valaha éltek; testi és lelki egyesülések gazdag egyesítése. Méltóság és nyájasság, régi magyar egyszerűség és magas szellemi műveltség egyesültek benne. Egy régi kis olajfestmény tanúsítja, hogy igen szép volt. Gyermekei, a házi nép, a cselédség, és jobbágyság szinte imádták. Egész valója, egész élete odaáldozó volt; éjet-nap családján, háztartásán függ szeme; munkássága ép oly ernyedetlen vala, mint kiapadhatatlan szeretete. A dajkaszobában vagy a konyhában olyan maradt, mint a társalgó teremben. Mikor a megye főispánja, vagy Szepessy, a püspök, vagy épen Ferdinánd herczeg vezeti karján az ebédlő asztalhoz, — ugyanaz maradt, a mi volt akkor, midőn gyermekeinek mesélt, vagy cselédeivel font, gyertyát öntött, vajat köpült, gyümölcsöt aszalt, és ruhákat foltozgatott. Leírhatatlan, meghatóan édes vala, midőn imádkozni tanitá kis gyermekeit; türelmes, midőn kötni, varrni leányait; kedélyes, ha mesélt nekik. Páratlan asszony volt ő: áldott az asszonyi állatok között. Élete utolsó éveiben férje, gyermekei, barátok és vendégek úgy közeledtek hozzá és úgy tisztelték, mint egy szentet."

Perczelné Vörösmartyt különösen kedvelte. „Amennyire bántotta (Vörösmartyt) az öreg Perczel regulás viselete, annyira elragadta az a valóban anyai bánásmód, a melylyel Perczelné kitüntette. Az áldott asszony fiának tekinté, és tegezte a költőt, ebédközben pedig a legjobb falatokat Vörösmarty tányérjára rakta azzal a bizalmas szóval: Miska, edd meg!" (LATKÓCZY MIHÁLY: Vörösmarty ifjúságából. 1885. 205. sz.)

Ez a megbecsülés, amely Vörösmartyt szinte családtagnak tekintette, átterjedt családjára is. Az 1824—27-es évek gazdasági „lajstroma" szerint Vörösmarty rokonai: „Ferentz és Trési" mint Kulcsár és Kulcsárné szerepelnek a Perczel-házban. Sőt az 1828—30. esztendőkben Vörösmarty Ferenc már „instructor"-ként működik. Úgy látszik, hogy — legalább egy időre — ő lépett Mihály örökébe.

Annál feltűnőbb, hogy miután Vörösmarty Mihály elhagyta a Perczel-házat, Perczel Sándorral és feleségével való minden kapcsolatá-

nak nyoma veszett. Nehezen hihető el, hogy teljesen elszakadtak volna egymástól. Ezt a felfogásunkat azonban írásbeli adatokkal nem tudjuk igazolni.

81. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 102. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 298.

A levélben szóban forgó Jelentés a Salamon királyra vonatkozik. Vörösmarty ezt a Jelentést „Pest, 4. sept. 1826." tette közzé. E levelében az országgyűlésen jelenlevő Toldyt előfizetők gyűjtésére kérte meg.

82. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Schedel e levelében Vörösmartynak a *Salamon király* c. drámája részére történt előfizetésekről számol be.

Karácsonyi . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus, 1825. írt levelének jegyzetét).

Eddig még keveset tettem csak munkánkért . . .: A Handbuch der ungrischen Poesie-re céloz, amelyen ők ketten dolgoztak.

83. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 293—4.

Klivényi . . .: Klivényi Jakab (L. Klivényinek Vörösmarty Börzsöny, 3. Júl. 1821. írt levele jegyzetét).

A' Plébánosom . . .: Riemer Felix al-esperes (L. a levélben s a Salamon előfizetőinek az első [1827] kiadás végén közölt névsorában).

A horvát útszában . . .: Buda, ma: Ganz utca.

84. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 310.

85. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 98.

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

86. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 311—12.

Az előfizetés' előmozdítására megszólíttatván . . .: A Salamon előfizetéséről van szó.

Az én kezem alatt levő fiatalságnak . . .: Czuczor ekkor győri tanár volt. Ezért írt tanítványairól.

87. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 256—7.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Szicher . . .: Szicher József (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét). — *Gyuri . . .* Stettner György.

Pestről eltávozván, ezen hosszas excursiódat merre? hol? és miként töltötted légyen? . . .: Vörösmarty 1826 novemberében Fejér megyében járt. (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Kis-Keszi, 1826. November 2. írt levelét.)

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Részedre az Előfizetők . . .: A Salamonra.
Kölcseynek . . . az Élet és Literaturában olvasott darabjai után . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Arad, 21ik Július 1826. írt levelének jegyzetét).
Schedel . . . közöl . . .: Könyv-esmertetés. Élet és Literatura. Toldy Ferenc (Tud. Gyűjt. 1826. X. 95—112).
Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).
Tretter . . .: Tretter-Járy György (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

88. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen. — L. Vörösmartynak Pest, febr. 1. 1830. Horváth Ferenchez írt levelét s az ehhez fűzött jegyzetet.

Megjelenés

Vasárnapi Ujság 1879. 44. — CZAPÁRY 295. — Vasárnapi Ujság után közöljük.
A levélről hiányzik a pontos keltezés. Ennek meghatározására némi indítékot nyújt Vörösmarty hivatkozása az Ürményi-uraság tartozására, amely nyilván az 1826. év második feléből állott fenn. Ezért helyeztük e levelet Vörösmarty ez évi levelezésének végére.
Horváth Ferenc (1789—1884) — A filozófiai osztályokat Győrött, a teológiai tanulmányokat Székesfehérvárott végezte. 1813-ban szentelték pappá.

89. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 217.
Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).
Engem pedig tudósíts a Leányőrzőkről . . .: (L. Vörösmartynak Stettnerhez Kiskeszi, 25. Ápr. 1827. írt levelét). Kisfaludy K. darabja. Megjelent az Élet és Literatura 1828. II. k. IX. részében.

90. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 6 l.

Megjelenés

JENEY 300—3.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Kicsoda engemet . . .: Egy sor a Tündérvölgyből (L. erről Fábiánnak Vörösmartyhoz Ó Arad, 4ik Június 1825. írt levelét).

Rózsa Doktor . . .: Rósa József (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 1sö Septemb. 1827. írt levelének jegyzetét).

Rózsa Doktor, kivel gyűjtöm a' pénzedet . . .: Előfizetést a Salamonra.

91. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van. Lt. Nyolcadrét, 2. l.

Megjelenés

Fővárosi Lapok. 1870. 257. — ÖM 1884—85. VIII. 401—3. — CZAPÁRY 257—58. — Fábián 218—20. — WALDAPFEL J. 281—2.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

Az én Múzsácskám . . .: A levél öngúnya, szinte már cinizmusba átcsapó hangja, sötét léthangulata megdöbbentő változást jelent Vörösmarty életében. Akármennyire átmenetileg sötétlik is fel lelkéből, fájdalmasan hat, mert anyagi nyomora magyarázza. 1827-ben jelent meg a Salamon c. drámája, amelyet színpadon hivatásos színészek sohasem adtak elő, de mint olvasmány sem fogyott. Így Vörösmarty súlyos adósságba került. Amikor a 30-as években a Pléh Kalap-utcában vett ki kétszobás lakást, üres konyhája még mindig az el nem kelt Salamon-kötetekkel volt tele. Még fűtésre sem tellett neki. Sallay sokszor találta Vörösmartyt úgy, ahogy hideg szobában, köpenyébe burkolva írt. Annyira nélkülözött, hogy 300 váltó forintba kerülő magyar ruháját, amelyért az ócskaruha kereskedő 40 forintot ígért, kénytelen volt Sallaynak eladni. Ekkor kezdődtek reá nézve azok a megalázó helyzetek, amikor Bártfaytól 8, 10 forintokat kért kölcsön, amelyeket mindig becsületes pontossággal adott vissza. Bártfay pedig megrendülve írja Naplójába: „Bárcsak ezret tudnék néki adni! . . . Valóban szomorító állapot, midőn még ő is illyenre szorul: illy embernek legalább a mindennapi élelem gondjai ellen fedve kellene lenni." Ebben a lelkiállapotban írta a Magyar költő c. költeményét. „Itt panaszlom e költeményemben önnön magam és több költőnek nyomorú állapotát. Értsen belőle, ki érteni tud." (Sallay Imre Naplója.)

Kontot javítsam-e vagy az új eposzt folytassam? . . .: A Kont már 1825-ben készen volt. Vörösmarty azonban 1828-ban átdolgozta, s 1830-ban *A bujdosók* c. adta ki. — Az új epos a *Tündérvölgy* lehetett, amelyet Vörösmarty 1825-ben kezdett írni, 1826-ban fejezett be, és

1827-ben adott ki az Aurora 1827. évfolyamában. (ÖM 1884—85. II. 480.) — *Gyuri . . .*: Stettner György.

Egy nyomorult magyar Lexikon Hartleben költségén, egy kálomista kántor csinálta . . .: Hartleben, név nélkül, kiadott egy Német—Magyar, Magyar—Német szókönyvet, „Holtzmann, Schneller, Páriz Pápay és Márton után dolgozva" Pest. I—II. 1827. Hírt adott róla a Hazai és Külföldi Tudósítások. 1828. 1. 8. A Lexikon szerzője *Malovetzky János*, aki 1798—1811-ig volt kántor és orgonista a pesti ág. ev. templomban. A szótár német—magyar része „rövidített kiadás Márton József legterjedelmesebb, 1823-i szótárából." A magyar—német rész „nem közvetlenül Márton magyar—német szótárából merített, hanem saját német—magyar szótárának szópárjait rendezte át és szerkesztette össze magyar—német szótárrá." (Sz. J. VIII. 472. — GÁLDI LÁSZLÓ: A magyar szótárirodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban. Bp., 1957. 438—441.) — Malovetzky János magyar költők munkáinak megzenésítésével is foglalkozott. Így „muzsikára tette" Vásárhelyi János két versét: Az ének — Elválás. Azonban a „Nyomtató nem vállalta." (Hébe 1824.) — L. Vörösmartynak róla írt gúnyos epigrammáját: Szókönyv-író. (Vty Akad. Kiad. II. 153. 514.)

Hartleben . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

92. Kézirat

A levél autográf; eredetije a soproni Ev. Lyceum Magyar Társaságának irattárában (a mai Berzsenyi Dániel-gimnáziumban) volt, jelenleg nem található.

Megjelenés

KOVÁCS SÁNDOR: A Soproni Ev. Lyceumi Magyar Társaság Története. 1790—1890. Sopron 1890. 55. l. (Nem teljesen.) Eszerint közöljük.

A Magyar Társaságot 1790. márc. 20-án alapították Halasy Mihály, Hrabowszky István, Kis János, Német László és Potyondi László. E körben nevelkedtek Berzsenyi Farkas, Döbrentei Gábor, Kis János és Székács József. Berzsenyi Dániel nem volt tagja a Társaságnak. Döbrentei javaslatára a Társaság tagjai kiadták dolgozataikat: A sopronyi Magyar Társaság Próba Munkáinak első zsengéje. Első Darab. Költemények. A Társaság költségén. 1804. A második kötet, amely prózai munkák kiadására volt szánva, nem jelent meg. 1837-ben mégis kiadásra került Virágfüzér címmel, Kis Jánosnak ajánlva. Sem az első, sem a második kötet nem keltett különösebb figyelmet. A Virágfüzér-ben egyetlen értékes darab volt: Székács József költeménye: A költő. (KOVÁCS: I. m. 8., 25—39., 54.)

Kis János Vörösmarty iránt érzett tiszteletének köszönhető, hogy a Társaság Vörösmarty Salamonjára 12 példánnyal fizetett elő, s

„Vörösmartynak egy igen hízelgő levelet írt." (Toldy levele Bajzához. Pest, Decz. 11. 1826. — MTA Ki MIL 4 r. 144.) Sőt, a Társaság tagjai 1827. június 24-én, vasárnap, „különös engedelemmel", mert az egyesület a játékszíntől el volt tiltva, eljátszották Vörösmarty Salamonját. A színlap értesítése szerint: „A' Felsőség kíváncsiságára a' bevétel az elszegényedett kézmíves legények', szolgák', 's szolgálók' számára felállítandó Intézetnek tőkepénzül fog szolgálni." A színlapról hiányoztak a női szereplők. Ezeket vagy elhagyták, vagy pedig fiúkkal adatták elő. A szereplők közt volt Székács József is, aki Otto morvai fejedelem szerepét játszotta. — EDVI ILLÉS ÁDÁM: A Soproni Nemes Magyar Társaság Ismertetése. Tud. Gyűjt. 1827. V. 121. — Cz. L. 165. l. hozza a színlap fakszimilejét. — GELLÉRT JENŐ: Vörösmarty Mihály élete és költészete. Bp., 1901. 87. l. szintén. — PAYR SÁNDOR: Negyedszázados főiskola Sopronban. Sopron 1927. — GANTNER ANTAL: A soproni színház és színészet története. Sopron 1941. — FODOR OTTMÁR: Sopron első magyar színészei a líceumi diákok. Sopron 1944. A színlap fakszimiléjét hozza 31. l. — DÉNES TIBOR: Vörösmarty drámái a színpadon. It 1950. IV. 90—1. l.

Odor István volt ekkor a Magyar Társaság „Elölülője."

93. Kézirat

A levél eredetije Czapáry László birtokában volt. Jelenleg ismeretlen. Fakszimilés példánya az OSzK Ki-ban van: Lt. Eszerint közöljük.

Megjelenés

CZAPÁRY 295. — Fakszimilében is: 296. l.

Horváth Ferenc . . .: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Kis-Keszi, 1826. [Nov.—Dec.?] írt levelének jegyzetét.)

Vörösmarty 1827-ben megjelent *Salamon* c. drámájának végén közölve van az előfizetők névsora, köztük a levélben jelzettekké is: Horváth Ferenc teológiai tanár, Májer József fejérvári plébános, Petrik Ignác szentszéki jegyző, Ráder Alojz könyvtáros (6 példány), Radnics Imre praefectus, Simonyi Pál főprépost. A *Salamon* előfizetőinek pontos számát nem lehet meghatározni, mert az előfizetők néha határozatlanul jelezték a példányszámot, mint Kultsár István, aki „több példányt" rendelt. Az előfizetők száma kb. 370—380 között lehetett, tehát jóval több, mint a *Zalán futásá*nak. Különös, hogy Vörösmartyt mégis ez a kiadás döntötte majdnem anyagi romlásba. Valami számítási hiba történhetett mind az ő, mind pedig a kiadó részéről. Talán az előfizetők számából a Salamon nagyobb kelendőségére gondolhattak, s ezért nyomtathatott több példányt Trattner Mátyás. Azonban mind a ketten csalódtak. — A *Salamon* megjelenéséről hírt adott a Hazai és Külföldi Tudósítások: „Uj pályára lépett Zalán Vitézi Játéknak Szerzője, s' a' mint látszik, itt is Koszorút fog érdemelhetni." (1827. I. 17.) — Méltatást írt róla Toldy Ferenc a Tud. Gyűjt.-ben, 1827. V. 71—89.

94. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 98—9.
Kos Hava . . .: Március. — *Előfizetési pénzt . . .*: A Salamonra. — *V. ez . . .*: Váltó Czímletben.

95. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 312.
Előfizetőidnek . . .: A Salamonra.
Bátyám regéit küld haza . . .: Nem lehet tudni, hogy Deák miért kérte vissza a kéziratot. (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó Aradon, Április' 29d. 1825. írt levelének jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, November 15^{én} 1825^{ik} Észt. írt levelének jegyzetét.)

96. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 27. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

KazGábor 212. — KazLev. XX. 233. — CZAPÁRY 174. — LUKÁCSY — BALASSA 66.
Mondja Emilia Galottiban a Herczeg . . .: 1. Felvonás. Conti. — Fejedelem: „Hiszen tudja Édes Conti, a' művészt akkor magasztaljuk igazán, mikor míve csudáltjában felejtjük magasztalni." (Külföldi Játékszín. Több tudósokkal kiadja Bajza. Első kötet: Galotti Emilia, szomorújáték. A Gyűrű, vígjáték, 1830. — Galotti Emilia, szomorú játék. Németből Lessing után Kazinczy Ferenc. 14.)
A bodrogi barna leány . . .: Jolánka, Vörösmarty *Salamon* c. drámájának egyik alakja. A III. felvonásban énekli azt a dalt, amelyre Kazinczy itt hivatkozik.
Élet és Literat . . .: Kazinczy az Élet és Literatura 1829. évfolyama IV. kötetében, ennek XXI. részében, a 11. sz. alatt, cím nélküli tanulmányában foglalkozott Csokonai költészetével, közölte a szerinte legjobb Csokonai-költeményeket, s emlékezett meg Lilláról is. (58—74.)

97. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 217—8.

Vörösmarty e levelének végén van egy szintén Stettnernek szánt, de csak megkezdett levele. Mindössze csak ennyi készült el belőle: Kiskeszi 25 Apr 1827. Édes Gyurim! — Ezt a levelet Vörösmarty nem folytatta. Újat fogalmazott ugyanazon a levélen helyette. Ezen azonban nem jelzett dátumot, amely az abbahagyott levélből világos.

Kis Kesziben vagyok . . .: Unokabátyjánál, Vörösmarty Zsigmondnál. Keszi Fehérvárhoz másfél órányira van. Innen kocsizott ki Vörösmarty naponként Zsigmond bátyjának úrhidai és sághi szőlejébe. Itt készült részben *Csongor és Tünde*. A *Két szomszédvár* meséjét ugyancsak Kesziben, részint Úrhidán álmodta a költő. — Czapáry jegyzete a levélhez. 217.

Hogy van az én kis cicadám . . .: Talán Stettner Györgyné. (Vö. Vörösmarty Stettnerhez Kis Keszi, 30. April. 1827. írt levelét: „Hogy van az én Kis madaram, a te drága hölgyed?")

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Sallay Imre — Vörösmartynak ifjúkorától jó barátja és személyes híve. „E derék ember (= Sallay Imre) mindjárt kezdetben érezte, hogy magánál és másoknál nagyobb szellemű ifjúval (= Vörösmartyval) találkozott és mindhalálig a legönzetlenebb barátságot és tiszteletet tanúsította iránta. Megható jelenség például az, hogy kéziratait elkérte és dolgai daczára lemásolta a számára . . . Később gazdasági ügyeit hordta szívén: megszólította, ha nem látott benne életrevalóságot." (Szabadság 1884. 78. sz.-i.) Perczel Móricznak is bizalmasa. Életéről nem sokat tudunk. A Királyi Helytartó Tanácsnál volt „számvevői Practicáns". A szabadságharc leveretése után Budán, a Tabánban élt, nyomorogva, mindenkitől elfelejtve. Vörösmarty halálát jóval túlélte és megérte Gyulai Pál Vörösmarty-életrajzának megjelenését, amelyet Gyulai, Toldy felkérésére, küldött meg neki. A figyelem nagyon meghatotta Sallayt: „Vörösmarty élete leírását minél többet lapozgatom, annál inkább elmereng szívem a boldog vissza emlékezetbe" — írta Toldyhoz intézett köszönő levelében, Budán, Január 3án 1867. (L. BRISITS FRIGYES: Toldy Ferenctől Gyulai Pálig. It 1958. 3—4. sz.) Igen becses adatokat tartalmaz az OSzK Lt-ban őrzött naplója: Igénytelen, rövid vázlatok Vörösmarty Mihál koszorús költőnek életéből. 1865. (L. GYULAI PÁL: Koszorú 1864. nov. 20. sz. Vty Akad. Kiad. I. 480. és VIII. k.)

98. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 218.
Fenyéri . . .:Stettner György írói álneve (L. az előző levél jegyzetét).
Sallay . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét).
Mészáros-utsza . . .: Ma: Tolbuchin körút.

99. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 104. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

WALDAPFEL J. 283—4.
A levélről hiányzik a pontos keltezés. Azonban Vörösmartynak Stettnerhez Kis Keszi 30. April. 1827. írt leveléből tudjuk, hogy ekkor itt tartózkodott. Valószínű, hogy ezt a levelét is ekkor írhatta.
Bülbülöm . . .: Vörösmarty azért szólítja Toldyt e néven, mert Toldy Bülbül (török szó, csalogányt jelent) álnévvel írt költeményt (= Késő Bánat) a Koszorú-ba. (1828)
Vörösmarty és Toldy között, megismerkedésük után, nem fejlődött ki mindjárt az a meleg barátság, amely oly bensőséges és mély volt Toldy és Bajza lelki kapcsolatában. Pedig Toldy az elsők egyike volt, aki csodálattal figyelt fel Vörösmartyra. Amikor 1825-ben először gondolt arra, hogy „lyrai anthologiát" állít össze, Vörösmartytól is akart költeményeket közölni. (L. Május 14. 1825. írt levelét Bajzához. — MTA Ki MIL 4 r. 144.) Talán ő dolgozott legtöbbet azért, hogy a Zalán futásá-nak minél több előfizetője legyen. Toldynak a *Zalán futása* és Vörösmarty egyéb eposzai elismertetéséért folytatott munkásságáról l. Vty. Akad. Kiad. II. és V. k.
Hogyan egyeztethető össze mindezek után Vörösmartynak e levele, ennek gúnyos, fölényes, játékos, finoman sebző hangja Vörösmarty lelkületével s barátsága érzületével? Csak úgy — erre már Waldapfel József is célzott (Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 320.), hogy Vörösmartynak nem tetszhetett Toldy kapkodása, határozatlansága, ezer felé való elindulása, folytonos és terméketlen terv-szövögetése és alkalmi írói barátkozása, amelyet — tervei és szándékai szerint folyton váltogatott. Mintha megbízhatatlannak tartotta volna Toldy egyéniségében ezt a sok színt és ezt a szikla-szilárdságot nélkülöző lágyságot. (L. Vörösmarty Bajzához 1833-ban, keltezés nélkül írt levelének jegyzetét!)

Vörösmartynak ez a játékos hangba burkolt célzása azonban érzékenyen találta Toldyt, aki később is visszatér egyik Stettnerhez írott levelében Vörösmartynak rá vonatkozó bülbül-hasonlatára. (L. Vörösmarty és Stettner levelét Toldyhoz, Csep, Június 25d. 1827.)

Pedig Vörösmartynak volt igaza, s egy nemsokára bekövetkezett esemény igazolta, hogy Toldy magatartásában néha volt valami vitatható és meg nem érthető. Amikor a Tud. Gyűjt. 1828. évfolyama (VII., XII. k.) megjelent BAJZA Az epigramma theoriája c. tanulmánya, s erre Szentmiklóssy élesen felelt (1829. II. k.), Bajzának erre adott válasza (1829. III. k.) csak csonkán jelent meg a folyóiratban. (L. Szentmiklóssy Alajosnak Vörösmartyhoz Erdő Tertsán, Dec. 9kén 829. írt levele jegyzetét.) Ekkor Toldy volt az, aki Vörösmartyt gyanúsította meg Bajza cikkének megcsonkításával.

Valahogy Vörösmartynak tudomására jöhetett Toldynak ez a gyanakvása. Ez lehetett az oka annak, hogy amikor Toldyt doktorrá avatták, Vörösmarty feltűnően tartózkodó volt irányában. Az 1829. június 30-án tartott avatáson jelen voltak Széchenyi, Fejér, Kisfaludy Károly, Bártfay, Wallter és Vörösmarty. Mindenki gratulált neki, „de volt ollyan is, kit characteri nagysága és magassága még *egy szives szót* sem hagya mondani, az pedig ollyan, kitől azt megérdemeltem volna. Valóban Vyt csodálni sokkal könnyebb, mint szeretni." (Bajzához. Pest, Július 4. 1829.) (OSzK Ki. Lt.)

Az ellentétek később elsimultak, az egymáson félreértésből ejtett sebek begyógyultak. 1830. január 1-én Bártfaynál gyűltek össze Bajza, Bártfay, Helmeczy és Vörösmarty. Az új év első napját „e szép társaság tagjai" azzal kívánták emlékezetessé tenni, „hogy egymást a baráti Te nevezetre szabadították fel" (BAJZA J.: Ö. M VI. 313. l.), s erről értesítették a Berlinben tartózkodó Toldyt is. Vörösmarty és Toldy barátságát ezentúl nem zavarta meg soha semmi. Azonban ez a barátság soha nem melegedett fel köztük annyira, hogy Toldy olyan hangnemben tudott volna Vörösmartynak írni, mint Bajzának: „Nálad nélkül még az Olümpbe se akarnék örülni". (1821. júl. 15. Pest. MTA Ki MIL 4 r. 144.) Vörösmarty egyszer nyilatkozott Bajzának. Csak ennyit mondott róla: „Tiszta arany" (Toldy levele Bajzához. Pest, Deczember 12. 1828. — OSzK Ki Lt.).

Gyurinak . . . Stettner György. — *Tretter* . . .: Tretter-Járy György. — *Paziazi* . . .: Paziazi Mihály. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

100. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 318—9.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).
Küldj egy második Életet . . .: Élet és Literaturát.
Az én bülbülömről . . .: Toldy Ferenc (L. az előbbi levelet).
Kontot már tisztítom . . .: Kont *A bujdosók* első feldolgozása.

101. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 104. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

BADICS FERENC: Bajza József. Ö. M. Bp., 1900. VI. k. 340—1. A levélre vonatkozólag l. Vörösmarty Kis Keszi, nem tudom hányadik Április 1827. írt levelének jegyzetét.
Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).
Károlunk . . .: Kisfaludy Károly.
Bülbül . . .: Toldy Ferenc.
Török basát . . .: P. Thewrewk József.
Stettner útjáról beszámolt Kazinczynak is: Pest. September 28d. 1827. (MTA Ki MIL 4 r. 27. — KazLev. XX. 362—4.) A levél egy részét közöljük, mert világot vet Vörösmartynak 23. Auguszt. 1827. Stettnerhez és Pest, 26. Auguszt. 1827. Teslérhez írt leveleire.
„Május' utóján indúltunk-el Csepről Vörösmartymmal; Pannonhalmon, és a' Pázmándi magányban, Horvát Endre' 's Guzmics' társaságokban félnapot mulattunk.
Guzmics' szobájában gyönyörrel szemléltük, a' Tek. Ur' olajfestékű képét, mellyben én sok hasonlatot találtam a' John' metszéséhez. Pápán Pápaynak már csak temetésére értünk! Dukámat testvéremmel, 's Kehidán, a' Szala mellett, Deák barátunkat, látogatók-meg, testvér-öccsét az országgyűlési követnek.
. . . Június 15d valánk Sümegen Hymfinél, 's valami két órát töltöttünk vele. — Vörösmarty Július' elején jöve-meg Pestre, 's azóta szállásomon mulat; most Eger' ostromát dolgozza Aurora' számára, 's ha elvégzendi minden kéréseink' 's tanácslataink' ellenökre Székesfehérvárra szándékozik, az ügyvédi pálya gyakorlása végett. Én sok szép órákat köszönök nálam mulatásának."

102. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

Tud. Gyűjt. 1828. I.

Neque ingenio, neque auctoritate cum iis, qui sedent, comparandi . . .: Sem képességeink, sem tekintélyünk nem akkorák, hogy összehasonlíthatók lehetnének azokéival, akik itt a nemzet sorsát intézik.

Felsőbüki Nagy Pál képéről van szó, mely „Bécsből meghívott művész Ruprecht János által lefestetvén kőre edzeték." Megkapták: Bártfay László, Berzsenyi Dániel, Czuczor Gergely, Döbrentei Gábor, Fábián Gábor, Fáy András, Fenyéry Gyula, Guzmics Izidor, Helmeczy Mihály, Horvát Endre, Horvát István, Kazinczy Ferenc, Kis János, Kisfaludy Károl, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Kultsár István, Beregszászi Nagy Pál, Ináncsi Pap Gábor, Szemere Pál, Szent Miklósy Aloyz, Toldy Ferenc, Virág Benedek, Vitkovics Mihály, Vörösmarty Mihály. (Tud. Gyűjt. 1828. 1.)

103. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét). — *Gyurival . . .*: Stettner Györggyel.

Bejártam a gyönyörű Bodrog-közöt . . .: (L. a *Zalán futása* 1. énekének Bodrogköz leírását).

Trattner . . .: Trattner Mátyás (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét). — *Leibspeisom . . .*: Kedves ételem.

104. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

SZANA TAMÁS: Magyar költők szerelmei. Gondűző 1885. (Csak részletek.) — CZAPÁRY 219—20. — FÁBIÁN 221—2.

Stettner György ekkor Csepen tartózkodott. Ezért írta Vörösmarty ide hozzá levelét.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Gábor levelét . . .: Fábián Gábor levelét.

Károly pénzzel megkínált . . .: Kisfaludy Károly előlegezett tiszteletdíja Vörösmartynak az Aurorában megjelenendő *Eger* c. eposzáért,

Trattnert kifizettem . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét).

A napokban itt lesz E . . .: Perczel Etelka.

Bitnitz Lajos . . .: (L. Vörösmarty Bitnitzhez Pest, 1828. Jan. 24. írt levelének jegyzetét).

Varga . . .: Vargha János (L. Fábián Vörösmartyhoz 1sö Septemb. 1827. írt levelének jegyzetét).

Bülbül . . .: Toldy Ferenc (L. Vörösmarty Toldyhoz Kis Keszi. Apr. 30. 1827. írt levelének jegyzetét).

Majláth Hajnája . . .: Majláth János németre fordított egy részt a *Zalán futása* első énekéből. (L. Régi és újabb magyar írók. m. 4 r. 90. sz. TOLDY F.: Magyar költemények német nyelven. 43/rv 44/rv. MTA Ki. — L. A bevezetést.)

Nagy Pál képe . . .: (L. Az Országgyűlési Ifjúság Vörösmartyhoz Pozsony, 1827. aug. 17. írt levelének jegyzetét).

Paziazi . . .: Paziazi Mihály. — *Tretter* . . .: Tretter-Járy György. (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Aprilis 26d. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Kölcseynek öccse meghalt . . .: Kölcsey Ádám.

Horvát feleletei . . .: Nem lehet eldönteni, hogy Vörösmarty melyikre céloz: SCHWARTNER MÁRTON Introductio c. művének alapvető bírálatára a Tud. Gyűjt. 1819. VIII. 70—108., IX. 65—78., X. 72—99., XI. 83—106., XII. 89—100. — Avagy: Felelet Rumy Károly Tévedéseire a' Régi Sirmium Város igazi nevéről c. tanulmányára. Tud. Gyűjt. 1817. VIII. 142—159.

A pozsonyi urak . . .: A diéta tagjai.

Ludovicaea lesz, Akadémia nem . . .: Vörösmarty bizalmatlanul tekint az 1827. XI. tc. jövője felé egy Magyar Tudós Társaság felállításáról.

Ludovicaea — Ludovika Akadémia. Honvédtisztképző-katonai iskola. Felállítását az 1808. országgyűlés határozta el. Nevét Mária Ludovikától, I. Ferenc magyar király harmadik feleségétől kapta, aki koronázási tiszteletdíjából 50.000 forintot ajánlott fel építésére (Révai Lexikon). — A Ludovicaea alapkövét 1830. június 28-án d. u. 6 órakor tették le, nagy ünnepség között. (Magyar Kurir 1830. II. 2.)

Canning . . .: Canning György (1770—1827) — Angol államférfiú, kitűnő szónok, a szabad kereskedelem harcosa. — (L. BEZERÉDY GERGELY: Canning Árnyékához. Költemény. Koszorú 1829. — Hazai és Külföldi Tudósítások. 1827. II. 14.)

Lajost . . .: Thaly Lajost. Stettner sógora (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9a Maii 1825. írt levelének jegyzetét).

Kiss Barátunkat . . .: Kiss Károly (1793—1866) — Báró Márjássy Gránátos hadnagya, később kapitány. A szabadságharc idején a nemzetőrség szervezője. Számos cikket, költeményt, beszélyt, a „hadi literatúra" körébe vágó tanulmányt írt. Szótáríró is volt: Hadi Müszótár. Pest 1843. Vörösmarty nagy tisztelője. Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja.

Szemere . . .: Szemere Pál (L. Vörösmarty Bajzához Nagyvárad, 1834. aug. 15. után írt levelének jegyzetét).

105. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és Új Írók. 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 332—3.

Teslér . . .: Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kére 1821. írt levelének jegyzetét).

Toldy, és Fenyéry kézi könyvének első kötete megjelent . . .: Handbuch der ungrischen Poesie. Pesth und Wien. 1828. — Valószínű, hogy Toldy Ferencet e munkája megírásakor gr. Mayláth János műve: Übersicht der Geschichte der Magyarischen Poesie s az ezzel egybekapcsolt Magyarische Gedichte 1825. ösztönözte, amellyel elégedetlen volt. (L. az előbbi levelet.) Elismerte ugyan egyes értékeit, de mint irodalomtörténeti összefoglalást nem tartotta sikerültnek. Hiányzik belőle „a történelmi belső folytonosság, a korok és irodalmi csoportok kellő jellemzése, s a sok név helyett a valódi képviselőknek, habár csak rövid, méltánylása is. E feladás megoldására törekedett Toldy Ferenc, ki . . . *a magyar költészet kézikönyvében* (1828) bő magyar anthologiát adván, a m. költészet rövid történetét, úgy a költők életeit, szinte németül, elbeszéllte; s ez úton szerencsés volt mind itthonn, mind a külföldön alaposb irodalomtörténeti ismereteket terjeszteni, hol is ez óta a német egyetemes irodalomtörténetek a magyar irodalmat is felvették, s erről még sokáig csak e munkából merítették előadásaikat." (A magyar nemzeti irodalom története. Bp. 1878.[4] 260. l.)

Mészáros Utczában . . .: Ma: Tolbuchin körút. — *Kont . . .*: A bujdosók első változata.

106. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 220—1.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Antal sógorom . . .: Thaly Antal (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9a Maii 1825. írt levelének jegyzetét.)

Nagy Pál képéből . . .: (L. Az Országgyűlési Ifjúság Vörösmartyhoz Pozsony, 1827. aug. 17. írt levelének jegyzetét).

Vidosné . . .: Stettner György nővére (L. Stettner Vörösmartyhoz Simonyi [Vas V.-ben] Június 10d. 1825. írt levelét). — *Lila . . .*: Stettner György felesége.

A Shakespearokat Deák Ferkónak Dukáig elküldöttem . . .: Stettner valószínűleg Shakespeare-t Tieck-Schlegel német fordításában (1797—1801., 1810., 1825—33.) küldötte meg Deáknak, Dukán, Stettner szülőföldjén át, Kehidára.

107. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 258—9.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Gyuri . . .: Stettner György.

Kovacsóczy kukoricza-koszorúját olvasám . . .: KOVACSÓCZY: Koszorúk művészek fejére. Révay József (Miklós helyett). Ezért írja Fábián, hogy Révay neve elbérmált. (Kazinczy Ferencz. — Kisfaludy Sándor. — Dayka Gábor. — Ungvárnémeti Tóth László.) (Felső-Magyarországi Minerva 1827. VI.)

Rózsa Doktor . . .: *Rósa József* aradi orvos, 1817-ben, 1831-ben a tífuszjárványok idején eredményesen működött. (MÁRKI S.: Arad szabad királyi város története. II. 816.)

Budai Varga Jancsi . . .: Talán azonos Vargha Jánossal, a kiváló vízmérnökkel, Széchenyi és Vásárhelyi munkatársával (1798—?). 1831-től mint a Körösök igazgató vízmérnöke dolgozott Nagyváradon. 1837-ben a Bega-csatorna építésére kapott megbízatást. 1846-ban a Hajózási Osztály mérnöke. E minőségben 1847-ben nagy külföldi tanulmányi utat tesz. 1848-ban Széchenyi kinevezte a közmunkaügyi minisztériumba a hajózási ügyek igazgató főmérnökének. (FODOR FERENC: Magyar vízimérnököknek a Tisza-völgyben a kiegyezés koráig végzett felmérései, vízi munkálatai és azok eredményei. Bp. 1958. 118—9.)

108. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 8 l.

Megjelenés

Deák Ferenc emlékezete. Levelek. Bp. 1890. 341—6. — CZAPÁRY 99—101. — FÁBIÁN 223—7.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Epistolae obscurorum virorum . . .: 1515-ben megjelent egyházellenes, szatirikus hangú levelek gyűjteménye.

Az Eger alá csoportozott Törökök' Állah kiáltása el foglalák elmédet...: Vörösmarty ekkor írta *Eger* c. eposzát.

Sulyosdi Simon . . .: Kisfaludy Károly egy elbeszélésének hőse.

Institutiones oratoriae . . .: A szónoklás szabályai.

De causis corruptae eloquentiae . . .: Az ékesszólás hanyatlásának okairól.

Iliacos intra muros peccatur et extra . . .: Trója falain kívül éppen úgy vétkeznek, mint azokon belül, azaz: mindenki gyarló.

109. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 260—1.

Fábián . . .: Fábián G. (L. az előző levél jegyzetét). — *Gyuri . . .*: Stettner György.

Te egy német eposzt is csináltál . . .: Vörösmarty 1827—28 között belekezdett egy német nyelvű, romantikus tárgyú elbeszélő költemény megírásába. Azonban nem fejezte be. Tárgya Csák lovagnak küzdelme jegyeséért Zajonnáért, akit Závik, a pokol papja és ördögtestvérei el akarnak tőle rabolni. A költeménynek nincsen címe. Formája ugyanaz, mint a Csák c. versé: az ún. serbus manier. Leleménye egészen Vörösmartyé. Lehet, hogy barátai kedvéért írta, de sohasem gondolt kiadásra. Egyébként sem hihető, hogy a merész tárgyú költemény átment volna a cenzúrán. (BRISITS FRIGYES: A Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty kéziratainak jegyzéke. Bp. 1928. 78. — Kiadta és tanulmányt írt róla: JULIUS FARKAS: Ein deutsches episches Gedicht von Vörösmarty. Ungarische Jahrbücher. Berlin 1929. Band IX. Heft. I. 25—40. — Vty Akad. Kiad. II. 8. 285.

A' német gyerekek . . .: (L. HORVÁTH JÁNOS: Kisfaludy Károly és íróbarátai. Bp. 1955. 97—119.) — A kifejezés Bajza Józseftől ered. — *In Urbe . . .*: A fővárosban. — *In dulci otio . . .*: édes semmittevésben. — *Loost nyerek . . .*: sorsjátékon nyerek.

Náray Regéjével . . .: Úgy látszik, hogy Náray nem nyugodott bele a Máré vára c. regéjének általánosan kedvezőtlen kritikájába, hanem minden részletre kiterjedő s minden hibát kijavító „rostát" várt. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. II. 155. 522.)

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

110. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 222.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Nagy Pál képe . . .: (L. Az Országgyűlési Ifjúság Vörösmartyhoz Pozsony, 1827. aug. 17. írt levelét és jegyzetét).

Folyó írása számára . . .: Élet és Literatura.

Uránia . . .: Urania. Nemzeti Almanach. Szerk. Szeder Fábián. Esztergom 1828—32. (L. Vty Akad. Kiad. II. 480.)

Kollár János (1793—1852) Szlovák származású, csehül író költő, pesti evangélikus lelkész, a pánszlávizmus úttörője. Főműve egy lírai-epikai alkotás: Slávy dcéra (Dicsőség leánya) Buda 1826. (L. SZIKLAY LÁSZLÓ: A szlovák irodalom története. Bp. 1962.)

111. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 261—2.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Olyan életmódot nyújtott kezedbe . . .: Sallay Imre Naplójában azt írta, hogy Vörösmarty mint a Tud. Gyűjt. szerkesztője 360 váltóforint tiszteletdíjat kapott. Toldy a kéziratban Sallaynak ezt az állítását 600 váltóforintra helyesbítette.

Szőgyényi . . .: (L. Tud. Gyűjt. 1828. V. k. 62—79.)

A' fordítást Schley után már elkezdettem . . .: *Tegnér Esaias* (1782—1846) svéd nemzeti eposzát: a Frithiofs saga-t (1825) németre L. Schley fordította le 1826-ban. (L. Fábiánnak Arad, 19. Apr. 1828-án kelt levelét Vörösmartyhoz.)

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

112. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 221. — WALDAPFEL J. 284—5.

A levélről hiányzik a keltezés. Stettner azonban a Vörösmartytól kapott levél borítékjára rájegyezte a levél vételének idejét: 1827. nov. 19. Ebből — ismerve a postajárás idejét — biztosra lehet venni, hogy Vörösmarty levelét november 15 vagy 16-án írhatta, mégpedig Velencén, ahol édesanyja ekkor a legnagyobb nélkülözések között élt.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

113. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

Fővárosi Lapok. 1870. 257. — ÖM 1884—89. VIII. 403. — CZAPÁRY 260. — WALDAPFEL J. 282—3.

A levélről hiányzik minden keltezés. Azt azonban Zádor feljegyzéséből tudjuk, hogy Vörösmarty az *Eger* c. eposzát mikor és hol írta. Zádor a kézirat borító lapjára ezt jegyezte fel: „Augusztus—November 11ik 1827. Pesten. Mákám utcza. — Mészáros". — Ebből valószínű, hogy Vörösmarty e levelet 1827 novemberében írhatta, vagy az eposz írása közben, vagy röviddel ezután. (ÖM 1884—85. VIII. 403. — BRISITS F.: Vörösmarty kéziratainak jegyzéke. 22.)

A két verssor az *Eger* c. eposz II. énekének 360—1. soraiban így hangzik:

> Látlak-e, oh örök ég! esztendők mulva, veszendő
> Bús várnak közepén így látlak-e tégedet Ida?

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

114. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 313.

Májer József székesfehérvári plébános levele válasz lehetett Vörösmartynak, mint a Tud. Gyűjt. szerkesztőjének felkérésére, hogy legyen a folyóirat munkatársa. Mind Májer, mind pedig a levélben említett egyházi személyek Vörösmartyval szívélyes kapcsolatban állhattak.

Mind a' két levelét vettem . . .: Sem Májer József, sem Horváth Ferenc, sem Simonyi Pál nem írtak a Tud. Gyűjt.-be, Vörösmarty szerkesztése ideje alatt, de azután sem.

Horváth Professor Urat . . .: Horváth Ferenc teológiai tanár (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Kis-Keszi, 1826. Nov.—Dec. írt levelének jegyzetét).

Fd (= Főtisztelendő) Prépost . . .: Simonyi Pál.

Hormayr Bécsi folyóírása . . .: (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd, 1823. március 20. írt levelének jegyzetét).

Májer József (1785—1834) — A humaniórákat szülőföldjén, Székesfehérvárôtt végezte, a filozófiai osztályokat Pécsett. Teológiai tanulmányait az újonnan megnyílt székesfehérvári püspöki lyceumban kezdte (1—3. év), s a 4. évet kiváló előmenetele miatt a budapesti központi papnevelőben fejezte be. 1807-ben szentelték pappá. Az 1830-as és 32-es országgyűléseken mint a káptalan követe vett részt. Országos hírű szónok. Nemcsak az egyházi, hanem a politikai szónoklatban is kiváló, aki az országgyűléseken is feltűnt ékesszólásával. Amikor Majer kanonok lett, a Tud. Gyűjt. — nyilván Vörösmarty — így emlékezett meg róla: „Dicséretesen ismert egyik legjelesebb szent Szónokunk." (1828. VI. k. 128.)

115. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r 27. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

KazGábor 212—3. — KazLev XX. 454—55. — CZAPÁRY 175. — LUKÁCSY—BALASSA 104—5.

A' Gyűjtemény' Redactióját ez évre által vettem . . .: Vörösmarty 1828-tól lett a Tud. Gyűjt. szerkesztője.

Szemere . . .: Szemere Pál (L. Vörösmarty Bajzához Nagyvárad, 1834. aug. 15. írt levelének jegyzetét).

Az úgynevezett scripták . . .: Kazinczy ifjúkori írásgyakorlatai. — *Leopold-utsza . . .*: Ma: a Váci utca. — *Minerva . . .*: FMOM

116. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

KazGábor 214—5. — KazLev XX. 455—6. — CZAPÁRY 175—6. — LUKÁCSY—BALASSA 105—6. — A levelet CZAPÁRY után közöljük.

Közöld Szemerével . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Irtam Ellingernek . . .: Ellinger István kassai könyvkereskedő és a FMOM kiadója volt. A visszavont, Jankovichhoz írt episztola címe: Wadasi Jankovich Miklóshoz. A helyébe küldött költemény: Thaly Antal és Farkas Károly barátoknak. (FMOM 1828. 1. füzet.) — Kazinczy verse megírásának magyarázatát a következőkben adja: „Két lelkes ifjú, Thaly Antal, Komárom vármegyei vicispán fia és Farkas Károly a Nagy Pál képét kőre metszették s egy példánnyal engem is megajándékozának." (Kazinczy Ferenc összes költeményei. Kiadja Abafi Lajos. I—II. — II. 272. Vty Akad. Kiad. I. 725.)

Jankowich . . .: Jankovich Miklós (1773—1846) — Történetíró, műgyűjtő, az Akadémia tagja. A Döbrentei szerkesztette Régi Magyar Nyelvemléktár II. kötete (Szent Margit és Szent Elek legendája) az ő költségén jelent meg. (Az Akadémia VI. nagygyűlési jegyzőkönyve. 4. ülés, szept. 11. 15. pont.) Kazinczy költeményt írt hozzá (Koszorú 1828). Gyűjteményének katalógusát l. a Tud. Gyűjt. 1830. VIII).

Vay . . .: Vay József (1750—1821) — Szabolcs megyei földbirtokos. Kazinczy barátja.

Toldalékomat . . .: (L. Vörösmarty Kazinczyhoz Pest, 27. Janu. 1828. írt levelét).

Toldy vette a Majláth Salamonát s Füredét? . . .: GR. MAJLÁTH JÁNOS: Füred. Novella (Aurora 1825).

Bártfay és Bártfayné . . .: Bártfay László (1797—1858) — Ügyvéd, író, 1819-től élete végéig a gróf Károlyi családnak, majd később csak gróf Károlyi Györgynek titkára. 1826-ban nősült meg. Nagybátyjának fiatal özvegyét: Mauks Jozefinát vette feleségül. Otthonuk — csakhamar Pest irodalmi életének szalonja — először az Üllői úti gr. Károlyi-házban — ma: Üllői út 18. —, majd az árvíz után az Egyetem utcában álló gr. Károlyi-palotában volt.

Bártfaynak hivatalos elfoglaltsága mellett az irodalomra is jutott ideje. Irodalmi műveltségét állandóan mélyítette és fejlesztette. Tudott latinul, németül, franciául és angolul. Kedvelte a heraldikát is, és kiváló jogász hírében állott. Barátságot kötött kora íróival, a régi nemzedék tagjaival: Kazinczyval, Horváttal, Virággal, Szemerével, Vitkoviccsal, Kölcseyvel, akik éppúgy örömmel látott vendégei voltak, mint ahogy lakása mindennapi otthona lett az Aurora-kör tagjainak: Kisfaludy Károlynak, Vörösmartynak, Bajzának, Toldynak, Stettnernek, Helmeczynek, később Eötvösnek, Szigligetinek és másoknak. Gyakori vendégei voltak Wesselényi, Széchenyi, néha Kossuth, de különösen Deák. „A Bártfay-házban élte két évtizeden át a magyar társasélet legszebb, legnemesebb synposumait." (Toldy. — Idézi: KALMÁR ÖDÖN: Bártfay László. Bp. 1942. 27. l.)

A Bártfay-ház teljesebb és összefoglalóbb irodalmi értéket jelentett, mint az irodalmi élet kialakítása előkészítésének küzdelmeiben múlhatatlan érdemeket szerzett eddigi egyesülések: Beleznayné társasága, Teleki László otthona, Kulcsár és Vitkovics köre. A Bártfay-szalon „kihatással volt Kisfaludy körére, ennek egész szellemi munkásságára s így közvetve az irodalomra . . . Irodalmi actióink és pole-

miáink is itt határoztattak el, itt bíráltattak meg, mielőtt a közönség elé léptünk velök." (Toldy. — Id. KALMÁR ÖDÖN: i. m. 36., 34.)

A Bártfay-szalon legfontosabb ilyen akciója a Kisfaludy Társaság megalapítása volt. Ez úgyszólván belőle nőtt ki, s megalakulása befejezte az ő életét csakúgy, mint az irodalmi szalonok korszakát is. (L. KALMÁR. 35.)

Bártfay László írt is. 1826-ban jelent meg az Aurorában egy történeti novellája: Királyi fény és kegyelmesség. Ezenkívül három szonettet is az Aurora 1822. és 1824. évfolyamában. Igen értékesek kortörténeti adatokban gazdag naplójegyzetei, amelyek közül csak két rész maradt fenn: Az egyik 1838. jan. 1.—1841. dec. 2-ig; a másik: 1849. jan. 5—1851. jan. 29-ig.

Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának és a Kisfaludy Társaságnak is. Abban pénztári ellenőri tisztséget is vállalt, ebben pedig pénztárosságot is.

A Bártfay-szalonnal kapcsolatban meg kell emlékeznünk Bártfay Lászlónéról is. „Bártfay neje volt azon őrszellem, ki e szép kör érzései és tevékenysége felett észrevétlenül, s mindig nemesítőleg lebegett." (Toldy. Idézi KALMÁR 31.) Tizenkét emléklapból álló emlékalbuma, melybe Vörösmarty is írt egy epigrammát: B.-né emlékkönyvébe, „nemcsak kézirati érdekességnek tekinthető, hanem irodalomtörténeti belbeccsel is bírt; mert lapjai csalhatatlan világot vetnek ama bizalmas baráti viszonyra, melyben nagynevű íróink Bártfay Mauks Jozefinnel, illetve Bártfay Lászlónéval állottak." (Ágoston József. Id. KALMÁR 22.) — (ÁGOSTON JÓZSEF: Bártfay László és neje. Budapesti Szemle 1875. XVII. sz. — TOLDY FERENC: Irodalmi társasköreink emlékezete. Budapesti Szemle 1875. — KALMÁR ÖDÖN: Bártfay László. Bp. 1942. — HATVANY LAJOS: Beszélő házak. Bp. 1957. — KOVALOVSZKY MIKLÓS: A reformkor irodalmi szalonja. 307—311. — Vty Akad. Kiad. 2. k. 608—610.)

L. Bártfay László önéletrajzi levelét Toldy Ferenchez. Pest, Január 3kán 1828. MTA Ki MII, 4 4. 61/b. — A levélből kiemelendő adatok: 1797. május 6. született Felső Vadászon, Aba megyében. Iskoláit Kassán kezdte 1803-ban és végezte 1815-ben. Ugyanezen évben Zemplén megyébe ment patváriára nagybátyjához, Gosztonyi Istvánhoz. 1817-ben Pesten juratus és felesküszik. 1819-ben gróf Károlyi titoknoka. 1819-ben, decemberben ismerkedik meg a Károlyi házban Kisfaludy Károllyal. 1820 végén vagy 1821 elején Horvát Istvánnal, 1821-ben Helmeczyvel, Virággal, 1822-ben Széphalmon meglátogatja Kazinczyt. 1823-ban ügyvédi vizsgálatot tesz. 1826-ban ismerkedik meg Kölcseyvel és Schedellel. 1827-ben Vörösmartyt, Stettnert és Bajzát ismeri meg „közelebb 's személyesen". 1827 decemberében először ebédel Vitkovics Mihálynál.

117. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 262—3.

A' biographia után még elvárakozol . . .: Fábián, Vörösmarty felkérésére, vállalta Szőgyény Sigmond alkancellár életrajzának megírását. (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 31k Xbr. 1827. írt levelét.)

Frithiofra nézve . . .: (L. az előbbi levelet. — L. még Fábián Vörösmartyhoz Arad, 19k Apr. 1828. írt levelét.)

A' Méneszi butelliát . . .: „Ugyan azon Megyébe (= Arad) híresek a' Ménesi Asszú szőllő veres borok is." FERENCZY JÓZSEF: A' Gyümölcs' Hozó Ősz, 69. l. 10. jegyzet. (L. Vty Akad. Kiad. *Rossz bor* és *Jó bor* c. verseket és a jegyzeteket: III. 91. 362.; 125. 450.)

118. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 27. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

KazGábor 215—6. — KazLev 462—3. — CZAPÁRY 176—77. — LUKÁCSY—BALASSA 106—107.

A levél felelet Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16—d. 1828. írt levelére. *Inkább „a pálya" folytatását kérném . . .*: KAZINCZY: Pályám emlékezete.

Közli Szemere Pál. Tud. Gyűjt. 1828. 1. — Folytatásai: Tud. Gyűjt. 1828. II., XI., XII. — A Toldalék Kazinczy Sallustius-fordítására vonatkozik. A Tud. Gyűjt.-ben nem jelent meg.

A' Thalynak szóló verset olvastam . . .: (L. Kazinczynak Vörösmartyhoz Január 16—d. 1828. írt levelét.)

Vörösmartynak a Koszorú 1828. évfolyamában megjelent versei. *Csaba* álnévvel: *Kék és Fekete Szemek. — Helvila halálán. — A' Szellőhöz. — Mentség. — Komhalához. — Ohajtás. — Dal. — Turi' Nője. — A' Lanthoz. — Egy Irott Nefelejts alá. — Magyarvár* (Töredék). — *Pásztor-lány' dala. — Párja nincs. — Pata* álnévvel: *Czáfolás. — Czipellőhöz. — Ábrándi* álnévvel: *A' Hajnalhoz. — Ábrándfi* álnévvel: *A' Szép Virág.* — Ezeken kívül a Koszorú belső lapján, az 1. oldalon, cím nélkül egy nyolcsoros mottó Vörösmarty aláírással.

A Koszorú 1829. évfolyamában *Pata* álnévvel: *Ilus' Panasza. — Andor Panasza. — Egy költőre. — A' Holdvilágos este* (Novella). — *Csaba* álnévvel: *A' Sas és Fogoly. — Keledi* álnévvel: *Haj, Száj, Szem. — Laboda' Kedve. — A' Gyász-Kendő.*

A Koszorú 1830. évfolyamában *Csaba* álnévvel: *Szép Asszony. — Népdal. — A' Váró Ifjú. — Egy Jámbor Szerzetes' Sírverse. — Pázmán. — Méh. — Egri bor. — Dobó. — Pata* álnévvel: *Gábor Diák. — Egy Kövér Vendégfogadósra. — Ábrándi* álnévvel: *A' Tihanyi Viszhang. — Ábrai* álnévvel: 1823. —

A Koszorú 1831. évfolyamában *Csaba* álnévvel: *Pórdal. — Becskereki. — V.* betűjelzéssel: *Tittel' Halálára. — Bódog* álnévvel: *Dal.*

A Koszorú 1832. évfolyamában *V.* betűjelzéssel: *Magyar Ország Czimere alá* (L. Gy. P.: ÖM 1. 400. l.)

A Koszorú 1833. évfolyamában *V. M.* jelzéssel: *Virág' Emléke*

119. Kézirat

A levél eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. — Nem Vörösmarty írása. Csak az aláírás az övé. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 314.

Bitnitz Lajos — Született 1790-ben, a Vas megyei Jákon. 1807-ben lépett be a szombathelyi szemináriumba. 1812-ben a szombathelyi líceumban a matézis, 1819-ben pedig a magyar nyelv és irodalom tanára, majd 1839-ben a líceum igazgatója. 1837-ben kanonok. Szombathelyen római korszakra visszamenő ásatásokat végzett, amelynek eredményeit a boroszlói Kunstblattban közölte. Ezért a boroszlói Tudós Társaság levelező tagjává választotta. Sokat fáradott az Akadémia érdekében, s részt vett megalakulása előmunkálataiban is. Az Akadémiának 1830-ban rendes, 1847-ben pedig tiszteletbeli tagja lett. Meghalt 1871-ben[1] mint a szombathelyi káptalan nagyprépostja és bosoni vál. püspök. A magyar nyelvbéli Előadás Tudománya c. munkája (Pest 1827) Marczibányi-jutalomban részesült.

120. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 314—5. — LUKÁCSY—BALASSA 107.

Kovács Sámuelek, a Tessedik Sámuelnék elhallgattak . . .: A Tud. Gyűjt.-nek „a közelebbi lefolyt esztendő"-ben jelentéktelen írói.

De hát Csillát és Cserhalmot ki ír már nekünk? . . .: A levélíró aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy Vörösmartyt szerkesztői gondjai, elfoglaltsága elvonják a költészettől. — Csilla a *Hábador* egyik főhőse. Első címén: Homonna' völgye jelent meg az Aurora 1827. évfolyamában, 283—327.

Kiss Ádám (1795—1838) — Csepen, Dadon református lelkész. Híres egyházi szónok.

121. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

JENEI: 334—5.

Vörösmarty 1826—28 között nyugtalanul keresi önmagát. Nem tudja, hogy írói pályára lépjen-e, avagy ügyvédi gyakorlatot folytasson. Lelki válságát döntően befolyásolja édesanyjának elhagyatott helyzete, amely végre is arra érleli meg elhatározását, hogy mint ügyvéd, Székesfehérvárott telepszik le, mert az írói hivatást reménytelennek látja. Talán ezzel a tervével függ össze, hogy 1827 őszén vagy 1828 tavaszán meglátogatta öccsét, Jánost, Szent Ágothán. Itt ismerkedett meg a főszolgabíróval és a fő fiscussal, akik értesülhetvén szándékáról, nagyon biztatták, hogy csak jöjjön Fehérvárra, itt jobb lesz a sora, mint Pesten, majd ők ajánlani fogják a főispánnál, aki hamarosan „honorarius fiscusnak" nevezi ki. Bármennyire kedvezők voltak is ezek az ajánlatok, Vörösmarty nem fogadta el őket. Nem tudta elhagyni Pestet. A kis városokat különben sem szerette. Jobban vonzódott a pusztához, ennek magányához. Fehérvárt azért sem kedvelte, mert akkor még egy „kissé németes város volt, a Nagy Urak lenézték a polgárokat és a Megyei dolgok is korlátozott módon folytak". Egyébként barátai is mindent elkövettek, hogy lebeszéljék arról a tervéről, hogy Pestet elhagyja, s a nem neki való ügyvédséget vállalja. Végül is Pesten maradt. Amikor pedig egy váratlan fordulattal — Horvát István ajánlására — a Tudományos Gyűjtemény szerkesztője lett (1828—32), átmenetileg minden nehézsége megoldáshoz jutott. (Fábián G. levele Vörösmartyhoz. Világos, 28ik Octób. 1827. — BRISITS FRIGYES: Adalékok Vörösmarty M. életéhez. ItK 1931. 57.)

Csató . . .: Cs. Csató Pál ekkor gróf Batthyány Károly nevelője volt Grácban. (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Július 1836. írt levelének jegyzetét).

Kulcsár Újságjai . . .: Hazai és Külföldi Tudósítások. — Hasznos Mulatságok.

A kézikönyv első kötete . . .: Handbuch der ungrischen Poesie (1828).

Medárd napra . . .: Június 8.

122. Kézir at

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 263—4.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét). — *Gyuri . . .*: Stettner György.

Szőgyény élet-rajzát . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 31d Xbr 1827. írt levelét.)

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó-Aradon, 28ik April. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Kölcsey Magnetismusában . . .: Cselkövi: Az állati Magnetizmus nyomairól a régiségben. Tud. Gyűjt. 1828. 1.

Kazinczy Pállyájában . . .: KAZINCZY FERENC: Pályám emlékezete. Közli Szemere Pál. Uo.

Horvát István . . .: Ableitung und Erklärung des National—Namens Magyar. Von Johann Kollár. Pest 1827. Ezt a munkát bírálta Horvát István. Uo.

Schedel Recensiója . . .: Aurora, hazai almanach. Hetedik év. 1828. Toldy Ferenc. Uo.

A' Koszorú . . .: Vörösmarty a Tud. Gyűjt melléklapjának, a Széplitteraturai Ajándéknak eddigi címét Koszorú-vá változtatta át, s nemcsak „apró versezeteket" közölt benne, hanem „nagyobb munkákat" is. (A Tud. Gyűjt. olvasóihoz. 1828. I.)

Kölcsey . . .: A holdhoz. — A tudatlanság. Koszorú 1828.

Csaba . . .: Vörösmartynak Csaba és Pata álnevek alatt közölt verseit l. Kazinczyhoz 27. Janu. 1828. írt levelének jegyzetében. — Uo.

Bajza . . .: Lyánka Gyötrelme. Uo. — *Kazinczy Epistolája . . .*: Költői levél. Uo. — *Döbrentei . . .*: Felfogadás. Uo. — *Szeget szeggel . . .*: Vígjáték 1 felvonásban. Uo.

Ha a példa nélkül való rossz út . . . nem gátolna . . .: Vö. Kölcsey panaszkodó szavait: „. . . Onnan (Csekéről) valamit küldeni nehezebb, mint Calcutából Londonba." (Nagykárol, Decemb. 2d. 1826. Vörösmartyhoz és Schedelhez írt levelében.)

Nervus rerum gerendarum . . .: az, amitől függ a dolgok kivitele: a pénz. — *pugilláris . . .*: pénzestárca.

Tretter . . .: Tretter-Járy György (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

123. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 101.

Vörösmarty 1828. január 1-én vette át a Tud. Gyűjt. szerkesztését.

Franklin Benjamin (1706—1790) — Államférfiú és publicista, egyike Amerika függetlensége megalapítóinak. XVI. Lajos az ő tárgyalásai nyomán ismerte el s kötött szövetséget az új köztársasággal. Franklin találta fel a villámhárítót.

Washington György (1732—1799) — Az észak-amerikai Egyesült Államok függetlenségének La Fayette-tel és Rochambeau-val együtt kiharcolója, alkotmányának megszervezője s első elnöke.

Bolivar Simon (1783—1830) — Amerikai államférfiú és tábornok. Ő szabadította fel a spanyol uralom alól Venezuelát és új Granadát, s alkotta meg ezekből Colombiát (1819). Bolívia megalapítása is az ő nevéhez fűződik (1824). Az volt a terve, hogy Dél-Amerika latin államait egy szövetségbe vonja össze. Amikor e miatt diktatorikus törekvésekkel vádolták meg, akkor lemondott. Dél-Amerika Washingtonja volt.

124. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 5 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 102—3. — LUKÁCSY—BALASSA 107—8. (rövidítve).

cum vel sine associatione idearum . . .: a képzetek rokonsága alapján vagy anélkül.

Horvát István: Egy-két szó az elsőszülött magyar királyfi régi jussairól. — Tud. Gyűjt. 1828. II.

Szeder Fábián : A tiszteletet és életnemet jelentő szavakról. Uo.

Tratner András : Egy függőhídnak felállításáról. Uo.

Kazinczy Ferencz : Pályám emlékezete. Uo.

Vörösmarty Mihály : Gondolatok a magyar nyelv eredetéről. Uo.

Van-e reménység az Akadémia felálhatásához? — A kormány rebellis mozgalmat, mégpedig ennek eddig ismeretlen, rendkívül veszélyes válfaját látta a nemzeti és nyelvi mozgalmakban. Félt a tudósok szabadelvű, forradalmi gondolkozásától. Ezért volt bizalmatlan a király is, és csak 1830. nov. 30-án érkezett meg a királyi jóváhagyás Pozsonyba.

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Bátyám . . .: Deák Antal (L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán, November 15én 1825ik Eszt. írt levelének jegyzetét).

Deák Fkót : Deák Ferkót.

125. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. I. 446. — Csak részleteket közöl, amelyben némi eltérés van a kézirat szövegétől: A második bekezdés záró mondata Gyulainál a következő: „. . . és valóban szerencsés a *Tudományos Gyűjtemény*, hogy ily ügyes és szeretett kezekbe megy át."

Dessewffy Aurél (1808—1842) — Tanulmányait otthon, majd Kassán végezte. Nagy hatással voltak fejlődésére Bentham Jeremiás jogtudományi munkái. Az igen tehetséges ifjút édesatyja, D. József magával viszi az 1825. országgyűlésre, ahol megismeri Széchenyit, és Wesselényit. 1828-ban Reviczky Ádám mellett fogalmazó Bécsben, majd 1832-ben helytartósági titkár Budán. 1831-ben munkatársa az Edinburg-Review lapnak. Hajlamai a politikai pályára vonzzák, de sem az 1832., sem az 1839—40-es országgyűlés alsótáblájára nem tud bejutni. Ekkor a felsőtáblán jelenik meg, s áll ki a politikai liberalizmus iránya mellett. Programjával: a liberális abszolutizmussal, szemben-állott Széchenyivel csakúgy, mint Kossuthtal. Országos népszerűséget sem tudott számára szerezni, hiába állított újságot, a Világot (1842) szolgálatába. A magyar nemzeti kérdések és a magyar nyelv ügyében lényegileg ugyanazt vallotta, mint a nemzet akkori többségének vezetői. Műveit Ferenczy József adta ki 1887-ben, öt kötetben. (Sz J. II. 813—8.) Dessewffy Aurél és Vörösmarty, bár politikai felfogásuk különböző úton haladt, egymás iránt nagy tisztelettel viseltettek. (L. Vty Akad. Kiad. III. 93. 368—70.)

Dessewffy József . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó Aradon, Aprilis 29^{d}. 1825. írt levelének jegyzetét).

Az esztendei előfizetési summát tudatni . . . méltóztasson . . .: A Tud. Gyűjt. megjelent minden hónapban. Évi melléklapja volt a Szép-literaturai Ajándék, amelynek nevét Vörösmarty Koszorú-ra változtatta. Együttes előfizetési díjukat így hirdette meg a Jelentés: „Az egész esztendei Folyamat előfizetési ára színes borítékban bekötve Póstán 18 frt V. Cz. (= Váltó Czímletben), helyben 14 frt V. Cz.; Velin papiroson 36 frt V. Cz., helyben 14 frt V. Cz. (Jelentés a Tudományos Gyűjteménynek 1828-dik esztendei Folytatásától. Tud. Gyűjt. 1827. XII. 1—7.)

Az 1790/1. esztendei kiküldöttség munkáit visgálgato deputatio . . .: „Annyi hatása . . . már mégis volt József reformjainak a nemességre, hogy világosan átlátta, miképpen az ország közigazgatása régi, elavult alakjában az ország hátramaradása nélkül tovább fen nem állhat, s újítani, átalakítani kell, hogy a minden tekintetben pangó álladalom szebb virágzatnak indulhasson; sőt azon mozgalmakból, mellyeket az országgyűlés előtt s annak kezdetén a polgári és jobbágyi osztály, gyámolítva a szabadelmű párttól kifejtett, s azon jó indulatú intésekből, mellyeket a király ama néposztályok érdekében a királyi előadásokban s a nov. 19kén tartott beszédében adott, aggodalmasan tapasztalta a nemesség, miszerint kell e néposztályokról is gondoskodnia, hogy önmagát biztosságba helyezhesse. A rendek tehát tudván azt is,

hogy illy mélyebben ható átalakitásra több idő, bővebb készület s rendszeresebb munka kívántatik, mintsem hogy azt országgyűlésen, melly maga is rendezetlen, jó süker reményével megkezdeni lehessen: közakarattal abban egyeztek meg, hogy e reformok kidolgozását az országgyűlés után külön választmányokra bízván, jelenleg csak a halaszthatatlanabb tárgyakról intézkedjenek." (HORVÁTH MIHÁLY: A magyarok története. Pápán 1846. I—IV. — IV. szakasz. 262.)

„Vége szakadván az országgyűlésnek, egy részről a rendszeres országreformi munkálatok kidolgozásával megbízott választmányok kezdették meg munkálkodásaikat . . . Az országos választmányok munkálatai a nemsokára bekövetkezett háborúteljes időkben tartott, többnyire rövid s napi szükségekkel foglalkozó országgyűléseken fölvétethetvén, végre a helyreállott közönséges békében megváltozott vélemények, kifejlett szükségek s elterjedt újabb eszmék tömegében elavultak s örökre mellőztettek." (HORVÁTH MIHÁLY: I. m. IV. szakasz. 304.)

Mészáros-u. . . .: Ma: Tolbuchin körút.

126. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 103.

Az írtt könyveket megvévén, . . . küld kezemhez . . .: (L. Deák Kehidán, Május 4^{én} 1828. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét).

127. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 265.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

A Monumentum Inscriptióját négyszegű betűkkel és lapidáris renddel nyomtattasd . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 25^{k} Maj. 1828. írt levelének jegyzetét).

Küldöm Frithiófot is Koszorúd számára . . .: Fábiánnak a Frithiof-mondából a német Schley után készült fordítása részletei a Koszorú 1828. évfolyamában pontosan úgy jelentek meg, ahogy azt Fábián Vörösmartytól kérte. Cím: Próba fordítás Frithiof Nevű Svéd Eposzból. — Frithiof atyai örökébe lép. — Drapa Ring királyra.

Halotti dal . . .: Dal (Fedrus Persa Költőtől) — Dal (Balkhi Persa Költőtől) Koszorú 1829.

Küldök végre egy dalt . . ., de pseudo-nevet tettem alá . . .: A partra szállt. Nőzséry. Aurora 1829. — Fábiánnak ugyanezen álnévvel jelent meg a Koszorú 1828. évfolyamában Veszteség c. verse. — *Károl . . .*: Kisfaludy Károly. — *Gyuri . . .*: Stettner György.

128. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

Czapáry 103.

Oesterhueber Sogorom . . .: Oesterhueber József (L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Mart. 25^{én} 1830. írt levelét).

Schedel Aeszthetikus levelei . . .: Aesthetikai Levelek Vörösmarty epikus munkájiról (Vörösmarty életével). Írta Toldy Ferenc. Pesten 1827.

V. Scott munkáit, azt a' ki adást, mellyben 50 kötet jelent meg . . .: W. Scott munkáiról két hirdetés jelent meg. Az egyik — valószínű a Schäfer fordításában, Stuttgartban, 1826-ban megindult — német kiadás volt, amelyet Müller hirdetett meg a Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. 1. 32. számában: „Valter Scott's Werke. Ujonnan fordított és megjobbított kiadás. 150 rész 50 darabokban." — A másik Wigand Ottóé volt, aki W. S. munkáit magyarul adta ki: „Wigand Ottó Pesti Könyváros tudtokra adja a tisztelt Előfizetők és a hazai Literatura Barátjainak s Előmozditójinak, hogy Scott Walter válogatott Románjainak Angol szerint Thaisz Andrástól első és második kötete megjelent. A munka szakadatlanul folytattatik, s a Húsvét utánni Terminus után három hetenként egy egy Kötet fog megjelenni. Bőrkötésben egy Kötetnek ára 30 ezüst kr." (Hazai és Külföldi Tudósítások 1829. 1. 38. sz.) A fordítás megjelenését így hozta hírül a Hazai és Külföldi Tudósítások: „Wigand Ottónál megjelent Scott Walter válogatott Románjainak 1-sö Szakassza 6 kötetben; magában foglalván: Ivanhoe-t Angol szerént; Thaisz Andrástól. 6. kötet. 1829. — (1829. II. 12.) — (L. Kenderesi Vörösmartyhoz Nagy Szeben, 15^{dikén} 1829. írt levelét s jegyzetét.)

Bleckene Hut-Gasse . . .: Később Kalap-utca, ma Irányi Dániel utca.

129. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

JENEY 335–6.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt lebelének jegyzetét).

Gyuri . . .: Stettner György.

A' biographiáról . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 26k 1828. írt levelének jegyzetét).

Ellensuccesora ellen . . .: Vörösmarty a Tud. Gyűjt. szerkesztésében Thaisz András utóda volt. — *Thaisz András* (1784–1840) — Ügyvéd, író, műfordító, az Akadémia tagja, a Tud. Gyűjt. ellenlapjának, a Sas-nak szerkesztője (1831).

Drescher . . .: Drescher Frigyes szigorúságáról híres, pesti cenzor volt.

Drescher Uram a maga csépjével a jó magot kicsépelte . . .: Drescher nevének jelentését (= csépelni) szójátéknak felhasználta Vörösmarty is: Cséplő c. epigrammát írt róla. (L. Vörösmartynak Stettnerhez Pest.) 12. Júl. 1833. írt levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. II. 158. 535.

A' nyomtatás alól vedd ki . . .: Fábián tiltakozása elkésett. A biográfia megjelent a Tud. Gyűjt. 1828. 62–79. V. kötetében, úgy, ahogy azt a cenzor engedélyezte. (L. Fábiánnak Világos, 26k Május 1828. írt levelét Vörösmartyhoz.)

Leveledtnek verses praeambolumára (= elöljáró sorok) . . . *felelni fogok . . .*: Vörösmarty e levele elveszett. (L. Bevezetés.) — *Mentség . . .*: Csaba szerelme (L. Vty Akad. Kiad. I. 704.).

130. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 266–7.

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Fábián Gábor „biographiája" a következő címmel jelent meg: Néhai Méltóságos Magyar és Német-Szögyéni Szögyény Zsigmond' Ország' Al-Kancellárja', Pest, Pilis és Solt Vármegyék Fő Ispányi Helytartója' és Szent István Apostoli Király Jeles Rende' Commendátora Ő Méltóságának Életrajza. Arcképpel. (Tud. Gyűjt. 1828. V. k. 62–79.)

Kerekes Ferenc (1784–1850) — Debrecenben, majd Kisújszálláson tanít. Azután Bécsben mértani tanulmányokat végez. 1816-ban meghívást kap a debreceni református főiskola ásvány-, növény- és vegytani katedrájára. Mielőtt azonban ezt elfoglalta volna, külföldi tanulmányútra indul. Közben több cikke jelenik meg, amelyek felkeltik irányá-

ban az európai tudományos világ figyelmét. Szentpétervár egyetemi katedrát ajánl fel neki, de ő nem fogadja el. 1839-ben a debreceni főiskola mértani és természettani szakára megy át. Sokoldalú szellem, „erős és mély gondolkodó". Szorosan vett szaktárgyain kívül nyelvészeti és irodalmi kérdések is foglalkoztatták. Magyarra ültette át Vergilius Georgikon-ját. Bécsben, 1815-ben kiadta Fazekas Mihály Ludas Matyiját. (L. Vörösmarty Rumy Károlyhoz Pest, 20. Jun. 1828. írt levelének jegyzetét. — Kerekes Ferenc levelét Vörösmartyhoz. Debrecen, 30. May. 1829.) — Matematikai és természettudományi műveket írt. (L. Sz. J. VI. 43—46. — TOLDY FERENC: A magyar nemzeti Irodalom története. Bp. 328., 331.) — Kerekesre Vörösmarty figyelmét e levélben hívja fel Fábián.

Sublimior Mathesis . . .: Felsőbb mennyiségtan (L. Kerekes Vörösmartyhoz Debreczen, 30. May 1829. írt levelét és jegyzetét).

Gyuri . . .: Stettner György.

Nagy Pál Képei . . .: (L. Az Országgyűlési Ifjúság Vörösmartyhoz Pozsony, 1827. aug. 17. írt levelét és jegyzetét).

F. Gábor . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

131. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 315.

Szombathelyi [?] . . .: Nem azonos azzal a Szombathelyi Antallal, aki Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik April. 1825. írt levelében szerepel s aki Békés megyei főjegyző volt. (Szinnyei XIII. 1051.) Személyéről közelebbi adatokat nem tudtunk megállapitani.

Praenumeráltass a német ujságra . . . Nem lehet eldönteni, hogy melyik német újságról van szó. A korabeli magyarországi német szépirodalmi folyóiratokra és politikai lapokra vonatkozóan l. Stettner Vörösmartyhoz Blumenthal, Aug. 30d. 1825. írt levelének jegyzetét. *Badog kapa. . .*: Vendéglő volt a Kalap utcában.

Zsitnyánszky. . .: Zsitnyánszky István csizmadia (cothurnarius) volt a Kalap utcában.

Lakásodról . . .: Vörösmarty ekkor a Kalap-utcában lakott.

Magyar költők Biographiája? . . .: Szombathelyi Toldy Ferenc Handbuch-jára gondolhatott, amely ekkor jelent meg (1828).

Trattner Ur Typographiájában . . .: Uri-u. 2. Ma: Petőfi Sándor u. 3.

132. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 23. Nyolcadrét, 1 l.

JENEY 337.

A Bowring-nak Londonba szánt magyar könyvgyűjtemény : Poetry of the Magyars preceded by a sketsch of the Language and Literature of Hungary and Transsylvania. By John Bowring. London. 1830. (L. Toldy levelét Vörösmartyhoz Berlin, 1829. Nov. 12.) — Bowring Rumyval is tárgyalt egy angolra fordítandó magyar népdal-gyűjtemény s egy magyar anthologia ügyében, amelyet a nemrég megjelent lengyel Anthologia „mellékdarabjául" kívánt kiadni. Őt kérte fel a magyar nyelv eredetéről, a magyar irodalom „átnézetéről", az írókról s munkáikról szóló bevezetés megírására. Sőt még magyar nyelvtant is kért tőle, hogy megtanulhasson magyarul. Rumy ennek alapján tette közzé a maga elgondolását A Pozsonyi Német Ujság 18. Függelékében, s ezt ismertette Vörösmarty: „Magyar Anthologia 's magyar nyelv tanulása Londonban" c. Tud. Gyűjt. 1828. V. 124—5. (Vö. AUREL VARANNAI: John Bowring and Hungarian Literature. Acta Litteraria Tomus VI. fasc. 1—2. Bp. 1963. 105—148. l.)

*Rumy Károly*hoz írta Vörösmarty ezt a levelét. Hangjából az tűnik ki, hogy 1828 közepén Vörösmarty és barátai még elismerő véleménnyel voltak róla: a magyar irodalmat a külföldi szaklapokban ismertető tevékenységét értékelték. Igazában csak 1831-ben a Pyrker-pör viharaiban éleződött ki ellentéte az aurorásokkal.

Rumy összeütközéseit az Aurora-körrel és Vörösmartyval részletesen tárgyalja Gyulai Pál Vörösmarty-kiadásának jegyzeteiben (ÖM 1884—85. VIII. k. 367—371. l.) és az ő nyomán jelen kiadásunk 2. kötete is (Vty Akad. Kiad. 2. k. 540—555. l.). Minthogy e helyeken inkább Vörösmartynak Rumyhoz való viszonyának későbbi alakulásáról olvashatunk, az alábbiakban közlünk néhány adatot Rumy működése első korszakáról, mely jobban megérteti Vörösmarty ezen, még 1828-ból származó levelének hangnemét.

Rumy Károly (1780—1847) — A németül író magyar írók csoportjába tartozik. Zsurnaliszta és tudós; polihisztor és tanár. Göttingában tanul, Késmárkon, Sopronban, Karlovicán és Keszthelyen tanít. Közben katolizál. Emiatt sokan elfordulnak tőle. Állás nélkül tengődik. Hasztalan pályázik a laibachi egyetem klasszika-filológiai tanszékére, a klagenfurti líceum könyvtárosi állására, a lembergi egyetem klasszikai és esztétikai katedrájára. Végre I. Ferenc udvari orvosának, Stift-nek ajánlására Rudnay Sándor hercegprímás az esztergomi teológián tanárnak és könyvtárosnak nevezi ki 1828-ban.

Többféle irányban s főleg német nyelven írt. Az osztrák és a magyarországi német irodalmi folyóiratokban sok cikke jelent meg a magyar irodalmi művekről. Legfontosabb magyar nyelvű műve a: Monumenta Hungarica, azaz magyar emlékezetes írások (Pest és Bécs, 1815—17. I—III. k.).

Pályája első korszakában, annak hányatott volta ellenére a kor jelentős emberei részéről sok elismerésben volt része. Kazinczynak

állandó levelező partnere. Kerekes Ferenc, a Ludas Matyi bécsi kiadója tisztelettel keresi fel soraival. Kiadatlan levelezésükből közlünk néhány mondatot, mely rávilágít Rumy tekintélyére a tízes években:

„Nagy érdemű Túdos Professor Úr! Tellyes bízodalmú Uram! Jóakaró Uram! Kérem szeretettel a' Professor Urat, mint különben is a' Georgiconnak Professorát, hogy a' Georgicon Magyar Fordításáról kibotsatott tudósításomat a' Georgiconbeli Tanuló Ifjúsággal közleni méltóztasson, melly végre abból ímé egy exemplárt kezeihez küldök" — írja hozzá Béts 12. Dec. 1815. keltezéssel Kerekes Ferenc.

Ugyancsak Kerekes Ferenctől való ez a levél is, amelyet akkor írt, amikor a Ludas Matyit, szerzőjének, Fazekas Mihálynak tudta nélkül, kiadta Bécsben: „Hát ez a' bohó Lúdas Matyi esmeretes é már Keszthelyen? Ha még nem esmeretes, hadd esmerkedjen ott is. Ímé ide teszek egy párt. A' kék fedelűt tartsa meg K. Professor Úr magának, a' verset pedig ne sajnállja alázatos tiszteletem mellett Ő Excellentiájának [gróf Festetits Györgynek] által adni. Magamról azt írhatom, hogy meghívtak Debreczenbe Chemia és Naturalis Historia Professornak." (MTA Ki MIL 4 r. 23.)

Döbrentei Gábor az Erdélyi Muzeummal kapcsolatban levelezett vele. „Te is bajlódol [a Monumenta Hungarica, azaz magyar emlékezetes írások c. munkájára céloz!] az Előfizetőkkel. Magyar Ország azt gondolja, hogy Erdély inkább segíti a' magyar munkát, ne higyjétek. Ismerem mind a' két Hazát. Egyik sem Tudósnak, köz jóra élni, magát feláldozni akarónak való ország. Eleget bajlódom én is a' Muzéum kiadásával. Kaptad é már az V^dik^ fűzetet? Most a' VIdik nyomtattik. VIII-kig elviszem. Ott megállok." Kolozsvár Dec. 12d. 1816. (MTA Uo.)

A Tud. Gyűjt. első szerkesztői, Trattner János, Jankovics Miklós tépázták meg először Rumy tekintélyét. Ezért kísérelte meg kiengeszteli őt a folyóirat 1820-as évi szerkesztője, Thaisz András: „Kérem méltóztassék jó darabokat a' Külföldi Literatura' Rubricájából küldeni; abban T. Uraságod leg többet tehet. A' melly darabjairól T. Uraságod Trattner úrnak írt, azok Jankovics urnál 's másoknál elvesztek; azólta hogy én magam viszem a' Redactiót minden rendben megyen, — a' Darabokat zár alatt tartom, kézről kézre nem járnak, 's így semi sem veszhet el. — Kérem további Tettes Uraságodat, méltóztassék a' Gyűjteményről 's mostani elrendeléséről ditséretes említést teñi; mert tudom, hogy T. Uraságodnak vagyon szava a' külföldön; — 's én egész szorgalomal igyekszem, hogy a' Gyűjtemény ditséretre méltó legyen. Csudálkozom, hogy az előbbeni Redactió alatt T. Uraságodnak némelly jeles darabjait megvetették s' el nyomták; ezt talán a' Literatori írigység tette, mellytől hogy beñünket a' Mindenható ójjon kívánja Tettes Uraságodnak igaz szolgája Barátja Thaisz András." Pesten, Július 4^kén^ 820. (MTA Uo.)

A főszövegben közölt levél arra mutat, hogy 1828-ban még Vörösmarty is eredményes munkát remélt tőle.

Vörösmarty és Rumy későbbi viszonyára vonatkozólag — mint már jeleztük — jelen kiadásunk 2. kötetének, Gyulai Pál erre vonat-

kozó megállapításait is magába foglaló jegyzetére utaljuk az olvasót (Vty Akad. Kiad. 2. k. 540—555. l.).

Rumyról megjelent életrajz: KŐRÖSY LÁSZLÓ: Rumy élete. Bp. 1880.

133. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 104.

Illuxit tandem festivus dies : Ismét felvirradt ránk az ünnepnap.

Tot habeas annos : Annyi évig élj! — Régi diák-köszöntések. — *Gyuri . . .*: Stettner György. — *Komám Asszonyt . . .*: Stettner Györgynét. — *Keresztlányom . . .*: Stettnerék lánya, Lila.

134. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 316. — BADICS FERENC: Bajza József: ÖM Bp. 1900. VI. k. 418.

Megengeded . . .: A tegező forma elírás. Bajza, Toldy és Vörösmarty 1830. január 1-től tegezték egymást.

Egymás után következve adni . . .: Bajzának Az epigramma theoriájáról szóló tanulmánya a Tud. Gyűjt. nem egymás utáni, hanem időben távol eső számaiban: július—december, jelent meg.

Szemerének szánt balláda . . .: Az Élet és Literatura-nak sem 1828., sem 1829. évfolyamaiban nem jelent meg.

Ferinek hire . . .: Toldy Bajzához Pest, Szeptember' 29. 1828. kelt levelében a következőket írta: „A Marczibányi fundatio administratiója Fáynak meséiért, Vörösmartynak Zalánáért, Kisfaludynak Auróráért, Bitnicznek a maga munkájáért (= A magyar nyelvbeli Előadás Tudománya. Pest 1827.) — kinek kinek 400 f jutalmat adjudicált. (OSzK Ki Lt.)

Bajza censurája, Thaly (Antal) censurája . . .: ügyvédi vizsgálata.

135. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 104.

Ezen eredeti kéz írást tehát Néked ezennel által küldöm . . .: A versek nem jelentek meg a Koszorúban. — *Pálóczi Horváth Ádám* (1760—1819) — A népies ízléshez tartozó író. Munkássága különböző irányú. Írt magyar nyelvű lélektant: Psychologia azaz a lélekről való tudomány; eposzokat: Hunniás és Rudolfiás; vígjátékot: A tétényi leány Mátyás királynál; magyar őstörténetet: A Magyar, Magóg patriarchától fogva I. István királyig; foglalkozott a magyar nyelvjárásokkal: A magyar nyelv dialektusairól. Legértékesebb azonban kéziratban maradt népdalgyűjteménye: Ó és új mintegy ötödfélszáz énekek. — Horvát Ádám élete. (Tud. Gyűjt. 1822. II. k. 68—75.)

Add . . . Stettner Barátunknak, aki azt maga gyűjteményébe . . . el teszi . . .: Tervezett irodalomtörténete számára (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, December 1jén 1825. írt levelének jegyzetét).

Csányi László . . .: (L. Vörösmarty Pest, Oct. 29én 1847. Stettnerhez írt levelének jegyzetét). — *Komámasszony . . .*: Stettner Györgyné. — *Keresztlányom . . .*: Stettnerék lánya, Lila.

136. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és új Írók, 4 r. 319. I. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 337—8.

Teslér . . .: Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét).

Küldök Yorickot . . . Aradi Gyűlést . . .: DÖBRENTEI GÁBOR: Jorick és Eliza levelei. Pest 1828. — CZUCZOR GERGELY: Aradi Gyűlés. Hősköltemény 5 énekben. Kiadta barátja Toldy F. Pest 1828.

V. cz. . . .: Váltó czímletben.

Leopold-utca . . .: Ma: Váci utca.

137. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen. Közölt alakjában csonka.

Megjelenés

ABAFI LAJOS: Kazinczy Ferenc összes költeményei. Nemzeti Könyvtár. Bp. I—II. — A karlsbadi fürdőre c. fordításhoz írt jegyzetben, II. k. 289—90.: „Palaczkynak 1828. nov. 18-án kelt levele magyarul így hangzik."

In Themas . . .: sajtóhiba: In Thermas helyett.

Vörösmarty eleinte semmi hajlandóságot nem érzett a vers lefordítására. Ezért Kazinczyt kérte fel arra. Kazinczy Carrónak Vörösmartyhoz írt leveléről tudott és értesítette róla Guzmicsot, de arról hallgatott, hogy Vörösmarty helyett ő fordít, sőt el is készült fordításával, amelyet már január 11-én elküldött Vörösmartynak: „A' karlsbádi ferdőben találtatott egy kő, mellyre e' sorok voltak felírva: Medic. Doct. De Carro már 28 nyelvre fordítá-le, 's kérte Vörösmartyt, hogy küldje meg neki magyar fordítását is, mert úgy fogják az Originálist kiadni minden nyelvre fordított másával, a' hogy némelly Philologusok a' *Pater Noster*-t." (Pesten, Januar 23d 1829. — KazLev XXI. 7.) Vörösmarty később mégis lefodította a latin verset, és kiadta a Tud. Gyűjt.-ben. Kis Jánosnak Carro megjelent munkájáról írt ismertetéséhez fűzött jegyzetben, 1829. IX. k. 104. (L. Kazinczy Pest, január 11. 1829. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.) — *Palacky Ferenc* (1798—1876) — Cseh publicista és történetíró. Klaszszikus munkája: Déjiny národu českého v Čechách a na Morva. I—V. — Szerkesztette a Časopis Musca Kralovstoi českého és Monatschrift der Gesellschaft des Vaterländischen Museums in Böhmen c. folyóiratokat. A Tud. Gyűjt.-ben megemlékezett róla, mégpedig igen meleg hangon, Thaisz András: „Mind a' kettőnek Redactora Palatzky Ferenc Úr, igen jó hírű Literator, 's a' mennyire tudjuk, született magyar, és ő volt olly szíves, hogy bennünket kedvezésével megelőzött 's ezen (= német) folyóírás eddig kijött köteteit nekünk ajándékba megküldötte, a' miért mi nekie viszont Tudományos Gyűjteményünkkel kedveskedünk." (1827. X. k. 116—8.)

A német folyóiratot, amely a Tud. Gyűjt. tudományos irányával rokon szellemű volt, első félévi számai után Thaisz a Tud. Gyűjt.-ben ismertette: Jan., febr., márc., 1827. XI. k. 111—8., ápr., máj., jún., XII. k. 103—111. Amikor azonban Palacky — Csaplovics Jánosnak Gemälde von Ungarn (1829) c. elfogult munkája alapján — hasonló hangú cikket írt: Magyarország népeiről, különösen szlovákjairól a Monatschriftben (1829. 8. 132.), akkor a Tud. Gyűjt.-ben F. A. élesen szembefordult Palacky állításaival (1830. I. 118—28.). Palacky a magyar állapotok és a szellemi élet bírálata közben csak a magyar irodalommal tesz kivételt. Ez előtt meghajol. Elismeri, hogy olyan írói vannak mint: Kazinczy, Berzsenyi, Vörösmarty, Kisfaludy Károly és Sándor, akik a magyar irodalmat a cseh fölé emelik. (Idézi F. A. 126.) — (L. Vty Akad. Kiad. II. 60. 365.)

138. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 267—8.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Rousseaunak egy eredetiben ide zárt levelével felelek . . .: A levél nincs meg. — *Loos . . .*: lotteria.

Olly csinosan felelni, mint a Gróf felelt . . .: „A Minerva számára Gróf Széchényi István" c. kis cikkben Széchenyi tapintatosan emelt kifogást a FMOM egy-két szerkesztői és kiadói fogyatkozása ellen. A kiadó ezt közölvén „hálát ad a' csinos ditséretekért . . . Már ezek miatt is eltűrheti a' közzéjek kevertt gyalázatocskákat." (FMOM. 1828. június.)

A Világososi Plébánus . . . Zalánodból e' verset irá alá . . .: Hubert József a Zalán futása I. éneke 580. sorát idézte (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, December' 4d 1825. írt levelét és jegyzetét).

139. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 268—9.

Vörösmartynak az a levele, amely Fábiánnak ezekre az önérzetesen méltatlankodó soraira világosságot vethetne, nincs meg, vagy valahol még lappang, avagy azok közé került, amelyeket Fábián elégetett. (L. Bevezetés.)

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

140. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

A levél 3. és 4. oldalának jobb, illetőleg bal felső sarka csonka: egy rész ki van belőle tépve. A jobb felső sarkon hiányzó és a bal felső sarkon hiányzó, de kikövetkeztetett részeket [ ]-gel jeleztük.

Csató Pál . . .: (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Július 1838. írt levelének jegyzetét). — *Chaumburg . . .*: Bécsi könyvkereskedő.

Eggenberger . . .: Eggenberger József (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. írt levelének jegyzetét). — *Chernel Agust . . .*: Bécsi könyvkereskedő.

Ezen fáradhatatlan Literator . . .: Márton József (1771—1840) — Lőcsén, majd a bécsi egyetemen a magyar nyelv és irodalom rk. tanára, a Bécsben megjelenő Magyar Kurir utolsó szerkesztője. Szótárokat és nyelvtanokat írt: Új Németmagyar és Magyarnémet Lexikon. I—II. Bécs és Pozsony 1799., 1800. — Ily cím alatt nagy szótára. I—II. Bécs 1803—1804. — Lexicon trilingue. I—II. Bécs 1818. — Német Grammatica és Olvasókönyv. 10. kiadás. Bécsben

1828. — Gyönyörködve Tanító Magyar Olvasókönyv. Bécs 1840. — Kiadta Csokonait: Poetai Munkái. I—IV. Bécs 1813. — Nevezetesebb Poetai Munkái. I—II. Bécs 1816.

Mottója, melyet rövid időn kijövő (nyilván ez hiányzik:) [újsága megkezdésének elébe szúrt] . . .: Csató itt Márton folyóiratára célzott: Bétsi Magyar Ujság. Ezen Nevezet alatt: Magyar Kurir. 1829-ik Esztendőre. A' Felséges Császár És Apostoli Király Kegyelmes Engedelmével. Szerkeszti És Kiadja Márton József A' Bétsi Ts. R. Universitásban a' Magyar Nyelvnek és Literaturának rendkivűl való Professora. Tek. Beregh Vármegyének Táblabirája. — Alatta egy csonka faágon ülő bagoly képe. — Első Félesztendő. Nemes Haykul Antal' Betűjivel. A címlap belső oldalán ez a „motto" áll:

> A' Bagoly a' Böltset példázza, ki bárha setétben
> Vesztegel is, lát ott, hol más semmit se vesz észre.

Egy Értekezést . . .: Úgy látszik, hogy Csató a tervezett értekezést nem irta meg, mert nem jelent meg a Tud. Gyűjt.-ben.

141. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Csonka . 4 l. Az első és második oldal felső része le van tépve.

A levél dátuma a letépett részen volt. A keltezés ideje: év és hónap — azonban a levél szövegéből megállapítható.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. irt levelének jegyzetét).

Dulce est desipere in loco . . .: Jól esik néha kirúgni a hámból.

Vomitorium . . .: hánytató.

Bajza értekezését . . .: Bajza értekezése, Az epigramma theoriája a Tud. Gyűjt. 1828. júliusi VII. 24—61. és decemberi XII. 3—43. köteteiben jelent meg. (L. Bajza levelét Vörösmartyhoz Oroszi, okt. 5d. 1828.)

A Kemendvári rege bolond recensiója . . .: A Tud. Gyűjt. 1828. VII. 101—113. jelent meg U-tól Császár Ferencz Kemendvár. Rege öt énekben. Pesten 1828. művéről ez a bírálat. Írói körökben kínos visszhangot keltett a recensio, amely tele volt kritikátlan és túlzó magasztalásokkal, és így végződött: „Az egész munka a' költői művészségnek minden classicai tökéletességét majd nem teljes mértékben elérte . . . Ő a' költői pályát ott kezdette, hol azt kevesen végezhetik." Az irók közül többen, köztük e levelében Fábián is, féltették Vörösmartyt, hogy szerkesztése alatt a Tud. Gyűjt. oda fog visszahanyatlani, ahol azelőtt, Thaisz András idejében volt. Erre a Thaisz András szerkesztette Tud. Gyűjt.-re irta Toldy Ferenc e szatiráját, melyben a Tud. Gyűjt. 1828. júliusi számáról van szó.

Tudományos Gyűjtemény.

Ad notam: Gyermekkirályt.

Rossz redactort, kinek egyéb
Gondja nincs mint patvar 's per,
Ád a' Múzák' fejedelme
A nemzetnek, kit megver:
Igy volt, mikor a' Gyűjtemény
András (Thaisz András) kezén fetrengett,
És az ízlés 's a' mesterség
A' durvaság' rabja lett.
Boldogtalan emlékezet!
Mikor kiki, bármit kezdett,
Ottan béfogadtatott,
'S írónak pártáztatott.
Ó Gyűjtemény! Ó Gyűjtemény!
Egykor a' Jók gyűlhelye!
Utóbb annyi jó név' sírja
Mellyet gyomrod elnyele,
Szörny recensiók 's Jegyzések
'S értekezés 's más szemét!
Általatok a' Gyűjtemény
Melly silány lett és setét!
Igy tiport-el a' sors-kerék
Tégedet, te hajdan derék! —
De hála! nem lett örök
Ur fölötted e' török.

(Bajzához — Pest, Július' 4. 1829. — írt levele végén. OSzK Ki Lt.)

Minerva . . .: FMOM

Gyuri miért nem dolgozik sikeresebben? . . .: Stettner György végezte Vörösmarty mellett a segédszerkesztői teendőket. Távollétében is vagy Bajza, vagy ő helyettesítette.

142. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

KazGábor 216. — Kaz Lev XXI. 216. 177. — CZAPÁRY 177. A levelet Czapáry László után közöljük.

Imhol küldöm valaha a várt fordítást . . .: A karlsbadi fürdőre, amelyet Kazinczy Vörösmarty kérésére végzett el. Vörösmartynak ez a Kazinczyhoz írt, felkérő levele nincs meg, vagy valahol még lappang.

143. Kézirat

A levél autográf; eredetije a prágai Nemzeti Múzeum Irodalmi Levéltárában van: Palacky irodalmi hagyaték. Jelzete 11. B 10.

Megjelenés

RICHARD PRAŽÁK: Philologiai Közlöny 1957. 1. sz. 134—5. l.

A levél dátuma: 2 Janu, valószínű elírás e helyett 12 Jan. Nyilvánvaló, hogy Vörösmarty Kazinczy levele vétele után küldhette el a benne közölt fordítást.

Szolgálhattam volna többféle fordítással . . .: Carro munkájában megjelent Szemere Pál fordítása is. Hogy ez hogy került bele, mennyi része van ebben Vörösmartynak, nem tudhatni.

Carro műve 1829 augusztusában jelent meg a következő címmel: Ode Latine sur Carlsbad composée, vers la fin quinzième siècle par le Baron Bohuslav Hassenstein de Lobkovitz, avec une traduction polyglotte, une notice bibliographique sur ce poète, des observations sur l'ode et sur l'antiquité de ces thermes, par le Chevalier Jean de Carro Docteur en Médecine des facultés d'Edinbourg, de Vienne et de Prague, et practicien à Carlsbad pendant la saison des eaux. Avec le portrait de Lobkovitz et une vue des Ruines de Hassenstein. Prague de l'imprimerie de Schoenfeld. 1829.

Az első ismertetést a könyvről Kis János adta a Tud. Gyűjt. 1829. IX. k. Lefordította címét: Deák oda Karlsbádra, mellyet a XVI-ik század vége felé Lobkovitz Báró Hassenstein Bohussláv írt, sok nyelvű fordítással, ezen költő esmértetésével és az említett meleg ferdők régiségét tárgyazó jegyzetekkel együtt kiadta Chevalier (Nemes) de Carro János, az Edinburgi, Bétsi és Prágai Orvosi Karok tagja, és nyarátszaka Karlsbádi Orvos, Lobkovitz képével, és a Hassensteini vár omladványainak rajzolatjával. — Az ismertetés során közölte Kazinczy és Szemere fordításait s egy névtelenét — nem az övé? — ezzel a megjegyzéssel: „Még egy harmadik Fordítás is készült, mellyet ámbár emezekkel egygyütt kinyomtatva nints is, a többi rendbéli próbák öszve hasonlításában gyönyörködők kedvéért hasonlóképen ide iktatunk." Az ismertetés végén, csillagos jegyzet alatt, Vörösmarty (V jelzéssel) a következő magyarázat kíséretében közölte a maga fordítását is: „Ezen deák vers fordítására, én is fel voltam Prágából szólítva, de, megvallom, semmi vonzót nem találtam benne, utóbb kedvem jövén megkísérteni nyelvünket, csak ugyan lefordítottam, a mit, minthogy a többi fordítások fel vannak hozva, ide függesztek". (Az eredeti latin vers és mind a négy magyar fordítás kiadva: ÖM 1884—85. VI. 222—5.)

Kazinczy a FMOM 1830. januári számában, 69—80. l. ismertette a munkát. Ebben közli Szemere és a maga fordítását. Ugyancsak itt teszi közzé Carrónak Szemeréhez írt s a fordítást megköszönő levelét, amelyben arról így nyilatkozik: „. . . en vous remerciant

sincèrement de votre version que le petit nombre de connoisseurs de la langue hongroise que nous avons ici trouvent excellente et digne de l'original." (1829. május 29. — 79.)

Carro Kazinczynak is írt majdnem azonos szövegű levelet, s neki is, mint Szemerének, megküldötte munkája egy példányát. (1829. május 6. — Kiadva: KazLev. XXI. 59—60. — Eredetije a MTA Kiban: MIL 4 r. 29.)

Toldy éppen Prágában volt, amikor a munka megjelent. A könyvnek reá tett hatásáról Uti Naplójában emlékezett meg: „A könyv épen akkor jöve ki, Kérésemre H. (= Hanka Vencel könyvtáros) úr felolvasta a cseh fordítást, melly mint az eredeti, hexameterekben van. Csudálkoztam a zordonnak képzelt nyelv jó zengésén, melly valamint a mienk is, tiszteli a positiót. Én a Kazinczy fordítását olvastam viszont, és sem a könyvtárnok, sem kísérőm, egy mívelt prágai lakos, nem tagadhatták gyönyörű hangját." — (Ó Cseh-Literatura. Tud. Gyűjt. 1830. VI. k. 120.) — (L. Vty Akad. Kiad. II. 60. 365.)

144. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Csató Pál . . .: (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Julii 1838. írt levelének jegyzetét). — *Eggenberger . . .*: Eggenberger József (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart 1822. írt levelének jegyzetét). — *Lichtl . . . Mechetti . . .*: Bécsi könyv- és képárusok. — *Superintendens . . .*: Kis János. — *Több darabjaiban . . .*: Vörösmarty Szilágyi és Hajmási. — Kölcsey Hymnus. (Aurora 1829). — *Recursusom . . .*: Folyamodásom. — *Lerázom ezt a' nyűgöt . . .*: Nevelői állására céloz.

145. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

· CZAPÁRY 105.

Praecedenti spectatur mantica tergo : Aki elől megy, annak látszik hátán az általvetője.

Mulcta pecuniaria : pénzbüntetés.

146. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 321.

Kerekes Ferenc . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világos, 26ik Maj. 1828. írt levelét és jegyzetét).

Professor Bugát Urat . . .: Bugát Pál. (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Februarius' 18. 1830. éjfél után írt levelének jegyzetét).

Tudományos Értekezésekkel is fogok a Tudományos Gyűjteménybe szolgálni . . .: Kerekes Ferencnek egy tanulmánya jelent meg a Tud. Gyűjt.-ben: Értekezés, mellyben az Értekezés és Kitérések' írója felel bírálójának 's egyszer'smind figyelmeztet a' maga munkájára. (1838. XII. k. 3—70.) — Ekkor már Horvát István szerkesztette a Tud. Gyűjt.-t. Kerekes ezt a jelzett tanulmányát válaszul írta Szilágyi Jánosnak ugyancsak a Tud. Gyűjt.-ben (1837. VI. k. 3—60.) közölt értekezésére: Az öszvetett mássalhangzók természeti eredetéről, amelyben őt élesen bírálta.

147. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Quart. Hung. 857. Negyedrét, 4 l.

Kolosvári Phoenix neve alatt . . . Kemény Joseff Levelével . . . szerencsém van közleni . . .: Megjelent: Kolosvári Phoenix c. Sz. Pataki Kenderesi Ferenc Erdélyi Biztossági számvevő tiszt aláírással Tud. Gyűjt. 1829. VII. 86—101. Hozzáadva: Gróf Kemény Jósef levele Kenderesi Ferenchez. — Jegyzésekkel. Nagy Szeben, Április 30-dikán. 1829-ben. Tud. Gyűjt. VII. 101—111. Dálnoki Intze Josef . . . Lajstromára . . . írt . . . Recensio . . .: Megjelent: Rövid Laistroma azon Országgyűlési Articulusoknak, mellyek Erdély Országa Fejedelemségének kezdetétől fogva a mostani időkig hozattak. Készítette Dálnoki Intze Jósef. Nagyszeben 1829. — A bírálatot írta Gróf Kemény Jósef. Tud. Gyűjt. 1829. VIII. 100—113. — Kemény Józsefnek ritka felkészültséggel írt bírálatai még: FRIDERICUS PHLEPPS: De Valachorum origine. Cibinii. 1829. Tud. Gyűjt. 1830. III. 97—114. — Hameln Városa elveszett gyermekeiről, — és az Erdélyi Szászok ebbéli eredetéről való mesének rövid Literaturája. Tud. Gyűjt. 1830. VII. 83—92.

Thaisz András Scott Walterje . . .: Scott Walter válogatott Románjainak 1-sö Szakassza 6 kötetben; magában foglalván: Ivanhoe-t. Angol szerént. Thaisz Andrástól. 6. kötet. 1829. — (Hazai és Külföldi Tudósítások. 1829. II. 12.) — (L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Május 4én 1828. írt levelének jegyzetét.)

Döbrentei . . .: A kis Gyula könyve. Pest 1829.

Kenderesi Ferenc († 1854) — Életéről nem sokat tudunk. Cikkei a Tud. Gyűjt.-ben, a Sas-ban, a FMOM-ban és az Árpádiá-ban jelentek meg. (Sz. J. VI. 7.)

148. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

KazGábor 217. — CZAPÁRY 178. — KazLev. XXI. 93. — Czapáry L. után közöljük.

Simó Ferenc (1801—1869) — Arcképfestő. Tőle vannak — Kazinczy Ferencén kívül — Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Sándor és Virág Benedek arcképei. — Kazinczy Ferencet a következők örökítették meg „olajban vagy metszetben": Donát „olajban fatáblán", 1801-ben. Ez a festmény Guzmicshoz jutott. Erről a képről Döbrentei Simóval készíttetett másolatot. — 1804-ben John, Kieninger rajzolata után, készített Kazinczyról metszetet. — 1829-ben Ritter Fülöp Antal „rajzolta és kőbe edzé" Kazinczyt, éppen születése napján. Kazinczynak legjobban tetszettek John és Donat alkotásai. (FMOM 1831. VII. — I. RÓZSA: Friedrich John Und Die Schriftsteller Der Aufklärung In Ungarn. Acta Historiae Artium. Tomus IV. Fasciculi 1—2. Bp. 1956.)

Kávolyi István . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny 26. Mart 1822. írt levelének jegyzeteit.)

A szent kör . . .: Bártfay László szalonja (L. TOLDY F.: Irodalmi társasköreinek emlékezete. Budapesti Szemle 1875. — KALMÁR ÖDÖN: Bártfay László. Budapest 1942. 26—37. — Vty Akad. Kiad. II. 608.).

A kedves utazót . . .: Toldy Ferenc ekkor indult nyugat-európai tanulmányútjára. — (L. Toldy Berlin, November 12. 829. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Az érdemeit becsülője . . .: Kazinczy Gábor kiadásában ezt a megjegyzést fűzte e mondathoz: „E szép phrásis állt Döbrenteinek gr Gyulai Lajos által kiadott arczképe alatt."

149. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 269—70.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

Contumacia . . .: Határzár.

Ha Mimili már kijött . . .: Megjelenését hírül hozta a Tud. Gyűjt. 1829. II. 126.: Mimili, egy Helvetziai Történet. Clauren után magya-

rázta Fábián Gábor. Pesten 1829. — Meghirdette a Hazai és Külföldi Tudósítások melléklapja A Hiradások is. 1830. Nro 19.: Mimili egy Helvetziai Történet. Clauren után magyarázta Fábián Gábor. Kötve 50 kr. — Clauren e század negyedében a német regény Kotzebue-ja volt: épp oly könnyed és mulattató, mint mestere, és épp oly könnyelmű és termékeny is. A dráma terén tett kísérletet, s nem egy darabja a a magyar játékszínen is megfordult, de közkedveltségre csak számtalan regényeivel és novelláival tett szert. (BÁNÓCZI JÓZSEF: Kisfaludy Károly és munkái. I—II. Bp. 1882. I. 267. — Vty Akad. Kiad. II. 150. 508.) — *Gyuri . . .*: Stettner György.

Eggenberger, Müller, Vigand, Leyer . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart 1822. írt levelének jegyzetét).

150. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Lt-ban van. Nyolcadrét, 16 l.

Megjelenés

Fővárosi Lapok 1878. 257. — ÖM 1884—85. VIII. 404—407. — CZAPÁRY 271—3 — WALDAPFEL J. 285—9. — LUKÁCSY—BALASSA 112—5

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

Készülj utazásom hallásához : Bajza Pest, Szept. 6. 1829. keltezésű levelében ezt írta Toldynak: „Vörösmarty a mult héten ment utazni Bugáttal Heves, Borsod és Gömör megyébe. A palóczok igen interesálják". Vörösmarty távolléte alatt Bajza szerkesztette a Tudományos Gyűjteményt. (ÖM VI. 289. — Eredetije: A MTA Ki-ban van. MIL 4 r. 61.)

a' Kallók' zörgése . . .: Sebes hegyi folyócska közepén felállított malomforma készülék, melynek kereke forgatja a megtisztítandó ruhát, szövetet. (L. SZINNYEI JÓZSEF: Magyar Tájszótár. I—II. Bp. 1893. I. 1025 h.)

El kezdtem ezen a' czifra nyomorúságon nevetni : Vörösmarty ezt a motívumot beledolgozta *A holdvilágos éj* c. novellájába. (Vö. VÖRÖSMARTY MIHÁLY: A holdvilágos éj és más elbeszélések. Kiadta és a bevezető tanulmányt írta Turóczi-Trostler József. Új Könyvtár. 18. Bp. 1948.)

Igy ez nap mintegy 8 órát gyalogoltunk : Vörösmarty természetérzéke egész életében élénk, fogékony volt, de nagy fejlődésen ment át. Fiatal korában természetszeretete tele van naiv csodálkozással: Sallay Imre egy ilyen felkiáltását jegyezte fel: „Óh nagy világ! be gyönyörű vagy te isteni természet! bár mi emberek lennénk jók benned!" (Igénytelen vázlatok Vörösmarty Mihál koszorús költőnek életéből. 1865.) — Lírai költészete korai idején természeti vonzalmai Matthisson tájait kedvelik. További fejlődése során — főleg epikájá-

ban — megjelenik romantikus-heroikus természetérzése: a természetet szenvedései kínjaival oltja tele. S végül a természet érzéseinek, ezek hullámzásainak hangulatos háttere lesz.

A levél mind alakiságaival, mind pedig terjedelmével elüt a Vörösmarty-levelek megszokott formáitól: szűkszavú, mindent csak vázoló és gyors iramú mondataitól. Mintha Vörösmarty ráfeledkeznék arra, hogy levelet ír. A közlés, az értesítés sablonos vágya mellé szinte ösztönösen surran oda, s válik mellette uralkodóvá a tájkép részleteinek megújítása s az útbenyomás élményeinek önmagukért élvező kedve. A levélírói emlékezésnek hangulata s távolsága helyébe a közvetlen frisseség, az üde, csillogó szemlélet-tartalom megörökítésének öröme lép. Ez még levél, de már nem csupán csak az. A tárgyi elemek fellelése, önérdekű bevonultatása a levél szubjektív világába s ezen a szubjektivitáson történő átszínezése és áthangolása Vörösmarty levelét már az *útirajz* műfaja felé viszi. Minden képessége megvolt hozzá, hogy itt is nagy legyen. Vörösmarty azonban e műfaj küszöbén megállt, s nem folytatta útját tovább, több ilyen, csak megkezdett, de végig nem járt útja volt.

151. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 274.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott, 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

A rongyos lámpásnál . . .: A rongyos lámpás az Országút (ma: Múzeum körút) és a Sándor-utca (ma: Bródy Sándor u.) közt elterülő üres telek volt, amely a vidékről jött parasztkocsiknak, csekély helypénz ellenében, szálló helyül szolgált. (SCHMALL: Buda-Pest utcái és terei. 137.) — *Roszprádli . . .*: Pirított kenyér.

Szombathelyi Toni . . .: Szombathelyi Antal (L. Fábiánnak Vörösmartyhoz írt fenti levelét). — *Gyuri . . .*: Stettner György.

152. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MII. 4 r. 102. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 298—9.

A levél írásának pontosabb idejére Vörösmartynak Vitkovich Mihály halálára való hivatkozásából lehet következtetni. Vitkovich 1829. október 9-én halt meg. Így tehát Vörösmarty levelét október első felében írhatta.

Bülbülöm . . .: Toldy Ferenc (L. Vörösmarty Toldyhoz Április 30. 1827. írt levelének jegyzetét).

Szegény Vitkovichunk elhagyott . . .: Vitkovich Mihály 1829. október 9-én reggel ½10 órakor halt meg. (L. Hazai és Külföldi Tudósítások 1829. II. 21.) — Homokay Pál Vitkovics Hamvaihoz (Koszorú 1829).

153. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 105.

154. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 322—3.

A beküldött versek nem jelentek meg.

Somssich Pál (1811—1888) — Neve először pesti joghallgató korában tűnik fel, amikor is unokatestvérével, Perczel Sándorral „Egygyetértés" elnevezéssel titkos társaságot szerveztek, amelynek célja „az erők és akaratok egyesítése", „unio virium et voluntatum", a jogászok tekintélyének fenntartása, a színházban a taps és kifütyülés irányítása, megakadályozása mindennek, amely e társaságnak nem tetszett, akár az egyetem, akár más polgári vagy katonai hatóságoktól származó intézkedés volt is az." Az egyetem fegyelmi bizottsága mindkettőjüket „secunda morum classe" elbocsátotta az egyetemről és eltiltotta más tudományos intézetbe lépéstől. A társaságnak így büntetett tagja volt Perczel Mór is. (RADOVICS GYÖRGY, VAJAY SZABOLCS, MESTER MIKLÓS: Egy elfelejtett egyetemi fegyelmi csomó. Perczel Sándor, Sommsich Pál s társainak ügye. 1826—7.) Bp. 1942. — Sommsich Pál 1843-ban Somogy megye országgyűlési követe és helytartósági tanácsos lett. 1847-ben Baranya megye követe. 1869—72. a képviselőház elnöke, Deák politikájának volt híve.

Blumauer Alajos (1755—1798) — Osztrák költő. Híres műve: A travestált Aeneis, Csokonaira is hatott.

Trattner . . . Typographiájában . . .: Úri-u. 2., mai Petőfi Sándor u. 3. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

155. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 299—300.

Berlin . . .: Toldy 1829. jún. 24. szemorvosnak, 30-án orvosdoktornak esküdött fel, július végén egy évig tartó külföldi útra indul. A telet nagyobbrészt Berlinben tölti, hallgatva a híres orvos-tanárokat, közben az ún. „Englisches Haus"-ban előadást tart a magyar nyelv alkotásáról; tavasszal folytatja útját Londonig; visszatérőben Párizsban tölt hosszabb időt, majd a nyár végén Svájcon és Olaszországon át szeptemberben érkezik haza." (BADICS FERENC: Bajza József: ÖM VI. 458. — L. TOLDY FERENC: Uti Naplója. Kiadta Gyulai Ágost ItK 1911. 329—336.)

Bártfaynk . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Jan. 16d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Jóska . . .: Bajza József.

Helmeczy . . .: Helmeczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. írt levelének jegyzetét).

Goethe, úgy látszik, nem vett magának időt a Handbuchot keresztülnézni : Toldynak már említett műve, amelyet külföldiek számára írt: Handbuch der ungrischen Poesie. In Verbindung mit Julius Fenyéri herausgegeben von Franz Toldy. Pest und Wien I—II. 1827—8.

Tieck még nem olvasta a Blumenleset . . .: Blumenlese aus Organischen Dichtern. In Übersetzungen von Gruber, Graf Majláth, Paziazi, Petz, Graf Franz Teleki, Tretter u. A. Wien. 1828. Vörösmarty e gyűjteményben *Cserhalom* c. eposzával (első fele) s *A szép leány* költeményével szerepel. Mind a kettőt Tretter fordította németre.

Tretter . . .: Tretter-Járy György (L. Stettner Vörösmartyhoz Április 26d. 1825. írt levelének jegyzetét).

Ilona mit csinál? . . .: (L. Fábián Gábor Világosvár, Mart. 26n 1830. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét).

Bowring megint írt Koppenhágából . . .: John Bowring (1792—1871) — Angol író. Magyar költők és népdalok válogatott gyűjteményét adta ki angol nyelven: Poetry of Magyars, preceded by a sketch of the Language and Literature of Hungary and Transylvania. By John Bowring. London 1830. — Kb. 162 műdal, köztük 65 népdal van e kötetben közölve. Megjelenésekor Toldy ismertette a Tud. Gyűjt. 1830. VIII. — John Bowring 1838 júliusában Pesten járt, s Toldy kalauzolta. Július 12-én megjelent a Magyar Színházban, ahol a Tudós

Társaság páholyában éppen ott volt Vörösmarty is. Toldy Bowringot, két angol társával bevezette a páholyba, bemutatta nekik Vörösmartyt, akivel Bowring német nyelven beszélgetett (Bártfay László naplójából).

Horvátot . . .: Horvát Istvánt (Vörösmarty Teslérhez Pest, 1831. dec. 26. írt levelének jegyzetét).

Ha a censor egy szót töröl Kassára küldje . . .: A kassai censor enyhébb volt, mint a pesti, Drescher Frigyes.

Károly . . .: Kisfaludy Károly. — *Scelta della poesia italiana . . .*: Válogatott olasz költemények gyűjteménye. — *Gyurinak . . .*: Stettner György. — *A két német . . .*: Tretter György és Paziazi Mihály (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26. 1825. írt levelének jegyzetét). — *A kis Miskát . . .*: Vörösmarty. — *A nagy Gyuró . . .*: Bajza József (L. a következő levél jegyzetét).

156. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 323—4.

Mily szomorú hatást tett a' Nemzetre nézve Auróra' megjelenése . . .: Az Aurora 1829. évfolyamában jelent meg Képlaki Vilma utolsó költeménye: A' Bájviolához. A szerkesztő a vershez a jegyzetben a következőket írta: „Ezen lelkes asszonynak, Szemere Pál' hitvesének hattyúdala. († Márczius 26. 1828.) — *Képlaki Vilma*, Szemere Krisztina, Szemere Pál feleségének írói neve (1792—1828). A Szépliteraturai Ajándékban, Aspasiában, Aurorában, Urániában és Muzárionban jelentek meg költeményei (Sz. I. XII. 684).

Bajza megsértett . . .: Szentmiklóssy célzása Bajzának a Tud. Gyűjt.-ben (1828. VII., XII.) megjelent tanulmányára: Az epigramma theoriájára vonatkozik. Ebben Bajza a magyar epigramma-írók során erős bírálatban részesítette Szentmiklóssyt is. A kritika nyomán éles vita támadt köztük (Szerényi [Szentmiklóssy]: Cáf. és igazítás. Tud. Gyűjt. 1829. II. 119). — Bajza: Szükséges felelet egy hivatlannak szükségtelen észrevételeire. (Uo. III. 120—124). Bajzának Szentmiklóssy feleletére adott válaszát azonban a Tud. Gyűjt. csonkán közölte. Az mindmáig rejtély, hogyan történt ez, hacsak nem a cenzor munkája volt. A tény az, hogy amikor Toldy észrevette, hogy Bajza felelete megrövidítve jelent meg, azonnal értesítette Bajzát, és szenvedélyes hangú levelében arra tüzelte, hogy feleletét, előszóval ellátva, adja ki külön, s küldje meg a pesti lapoknak. Toldy minden szava indulatra szítás: „Neked kívánnám most, Édes Barátom, az én felzendült indulatomat, neked haragomat, hogy a' gazemberek érezzék, mit tészen az, írót a' maga jussaiban így megsérteni. Mi hagyatott-ki

mi nem a Feleletből, én únom beszélni, 's mérgem újra fellobban; küldöm a' corpus delictit (=a folyóiratot), hogy magad lássd, mint bántak veled." Mindenkit meggyanúsít: a cenzort, a kiadó Károlyit, és Vörösmartyt sem kíméli. Sőt! Mintha passzív magatartását tenné felelőssé a történtekért: „Vty is menthetetlen. Ő gyanított valamit, neki volt oka félni, hogy illyen történik, sőt félt is; tudta azt is, hogy mi leszen az néked, ha csorbálva 's csonkulva jő-ki Feleleted, 's még is a 2dik correctúrát sem vitte maga a' Typographiába, azt (=az helyett!) elsőt úgy sem, azt a' fiú vitte oda 's ezen túl sem ment még felé sem a' Typographia felé, Károlyihoz, pedig mindennap négyszer ment; K. mindég kérdezte készakarva mi történik, a' felelet mindég az volt, hogy „nem tudom", végre hangja azt is hagyta érezni, hogy restelli azt a' sok kérdést. Barátom, ha velem történik ez, mind Dr (= Drescher censor), mind Károly, mind Vty olly leveleket kapnak tőlem, millyet még egy sem kapott. (Pest, Április' 11. 1829. — OSzK Ki Lt).

Bajza azonban Toldy ajánlatát nem fogadta el. Ekkor Toldynak sikerült Bajza feleletét a kassai cenzornál átengedtetni, s az így jelent meg teljesen a FMOM-ban, 1829. 1. k. (L. Szücsi József: Bajza József. Bp. 1914. 77—84.)

Bajzának és Toldynak ez volt az első diadala, s az irodalom közönsége ekkor kezdett felfigyelni e két névre. Toldy joggal írhatta Bajzának: „Gondold el csak, édes Józsim, mint lesznek bizonyos emberek meglepve, midőn látják, hogy rajtunk nem olly könnyen nyerekedhetnek. Tudom, hogy jövendőben több vigyázattal fogják intézni dolgaikat 's más írókkal is hasonló esetekben több tisztelettel bánni, nehogy e' példa ismételtessék. Az egészből még kétféle hasznot is várok, t. i. te ez által némineműfélelmet gerjesztesz magad körűl. 2-szor a' publicum most figyelmetessé lesz rád, munkádra, az űgyre 's mindenre, a' mit e' nemben jövendőben talán dolgozgatni fogsz." (Pest, Április' 25. 1829. — OSzK Ki Lt.)

Bajza Szentmiklóssynak Vörösmartyhoz írt e levelét közölte Toldyval, ezzel a megjegyzéssel: „Vörösmarty nem felelt neki, mint szokott. Ő a nemfelelésben szeret találni refugiumot." (Pest, Jan. 12. 1830. — ÖM 1884—85. VI. 307—9.)

E levél nyomán megértünk valamit Vörösmartyban, azt, hogy minden külső látszat ellenére, amely a köztudatban őt Bajzához és Toldyhoz fűzte, mégis mily magányos volt közöttük, s barátsága igazi bizalmával miért ajándékozott meg másokat.

Szentmiklóssy Alajos (L. Teslér Vörösmartyhoz Kéménd, Martius, elsőjén írt levelének jegyzetét).

Szenvey . . .: Szenvey József (1880—1857) — Családi neve Kvicsola. Anyja (Leiden) után vette fel a Szenvey-nevet. Nevelő, író, műfordító, a Jelenkor, Világ, Budapesti Hiradó, Pesti Napló szerkesztője. Schiller hatása alatt írt lírai költeményeket. Kéziratban maradt szomorújátékai: A Babonák, A sírtünet, Belizár, A Játékos, A Kálnoki Dúsgazdag, A Mesterlövés, A Két férj Hitvese; „nézőjátékok": Egy éjszaka

a Bakonyban, A Sorsszám, A Násznagyok; vígjáték: Az Ördögűzők. Schillerből fordított drámái közül csak A Messinai Hölgy (A MTA Külföldi Játékszín XIII. k. 1836.) és az Ármány és Szerelem. 1841. jelent meg. A többiek: A Haramiák, Fiesco, Don Carlos, Stuart Mária, Az Orleansi Szűz — részint kiadatlanok, részint csak mutatványok jelentek meg belőlük. Több mint hatvan költeményt is fordított Schillerből, melyeket „jogtalan kiadásban" bocsátott közzé Soproni Fidler Ferenc Schiller Fridrik Versei. Kolozsvár, 1836 címen. Tagja volt az Akadémiának és a Kisfaludy-Társaságnak. — (TOLDY FERENC: A magyar nemzeti irodalom története. 222—3., 227. — Sz. I. XIII. 775—7.)

157. Kézirat

Autográf, a MTA Kézirattárában: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 324—325.

Császár Ferenc (1807—1858), aki később, 1845-ben hírhedtté vált értetlen és igaztalan kritikát írt Petőfi és általában a népies irány ellen az Irodalmi Őrbe, e levél megírása idején a jogtudományokkal foglalkozott Zágrábban, s mint a levél végén aláírása is mutatja, az ottani királyi tábla jegyzője volt. Majd 1830-tól a fiumei magyar gimnáziumban a magyar nyelvet és irodalmat tanította. Erre vonatkozik a levélnek a kezdete („a Fiumei Magyar cathedrán jelentett concursus"). Pályája első szakaszában sokoldalú és sok szempontból hasznos tevékenységet folytatott. Fiumében sokat fordított olasz költőkből, így Dantét is ő adta először magyarul. Olaszországi útirajzot írt két kötetben (1844). Tanári működését 1836-ban a jogtudományival cserélte fel: a fiumei váltó, kereskedelmi s tengeri konzulátusi törvényszéknél actuarius lett, váltójogi műveket írt és váltójogi műszótárt állított össze (Buda 1840), majd 1846-ban a hétszemélyes tábla bírája lett Pesten. Mint költőt a formai bravúroskodás (Szonettkoszorú 1831) és a népies iránnyal tudatosan szembehelyezkedő ún. szalonköltészet művelése jellemzi. Az Arad megyei károsultak segélyezésére 1844-ben kiadta Az aradi vésznapok c. munkát, amelybe majdnem minden magyar író írt. Vörösmartytól a *Czillei és Hunyadiak* c. drámából a „Hunyadi László laka" c. jelenet olvasható benne (255—264).

158. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

A 'S bár . . . kezdetű versszak 5. és 6. sorának első betűi a kézirat lapjának itt körben kivágott részébe estek bele.

Mind a két költemény megjelent a Koszorú 1830. évfolyamában, S. J. Kárlowiczon aláírással.

A' Soproni Magyar Társaság . . .: (L. Vörösmarty Ódorhoz Pest, 1827. febr. 24. írt levelét és jegyzetét).

159. Kézirat

E levél, igazában levélfogalmazvány-töredék, autográf. Eredetije a MTA Kézirattárában van Vörösmarty: Lírai Költemények I. k. c. kolligátum 19. versóján az *Ártatlanság köntösében . . .* c. kezdetű vers hátlapján. A fogalmazásról hiányzik minden keltezés és aláírás. Az írás Vörösmartyé. Nevét [ ] közé tettük.

Megjelenés

A levéltöredéket jelen akadémiai kiadásunk II. kötete jegyzetben közölte (II. k. 377.) az *Ártatlanság köntösében . . .* kezdetű vershez kapcsolódva.

Hogy a levél kinek szólt és mikorról való, ezzel a két kérdéssel jelen kiadásunk II. kötete (377—378. l.) már foglalkozott az ugyanazon a kéziratlapon található *Ártatlanság köntösében . . .* kezdetű vers kapcsán. Minthogy ott is elsősorban a levéltöredék keletkezésének megfejtése volt a főfeladat — mert ez adott kulcsot a vers datálásához —, az ott már közölteket az alábbiakban megismételjük:

Nem kétséges, hogy itt egy levél fogalmazvánnyal van dolgunk, melynek szerzője a Tud. Gyűjt. szerkesztője, azaz Vörösmarty. A levél arra a vitára vonatkozik, mely Henrik portugáliai gróf magyar vagy nem magyar eredete körül a Tud. Gyűjt. hasábjain az 1828. és 1829. években folyt.

E vitát részletesen tárgyalják a jelen kiadás II. kötetében a *Pálylombok* sorozat *Y Algebra* c. epigrammáira vonatkozó jegyzetek. (Vty Akad. Kiad. II. k. 502—504.) E vitában Horvát István és a fenti levéltöredékben említett Luczenbacher János Henrik gróf magyar eredetét bizonyítgatták, Fejér György (Y álnéven) viszont azt állította, hogy a portugál gróf burgundiai származású. Luczenbacher cikke a Tud. Gyűjt. 1829. évi nov. kötetében jelent meg. Luczenbachernek erre a cikkére készülhetett az az ellenvélemény, melyet Vörösmarty az idézett levéltöredék szerint nem akart kiadni, nehogy a végtelenségig nyúljon az amúgy is igen hosszadalmassá vált vita.

A fel nem vett cikk Fejér György cáfolata lehetett, mert ez, midőn Luczenbacher elleni dolgozatát önálló kiadványként megjelentette, ezt nyomatta a végére: „Ezt az értekezést a Tud. Gyűjt. Redactora fel nem vette." (FEJÉR GYÖRGY: Henrik Portugáliai gróf Velencei Péter magyar király fia volt-e? Budán 1830.) Vörösmarty azonban a Fejértől eltérő véleménynek sem adott teret a Tud. Gyűjt.-ben. Luczenbacher viszontválasza is külön füzet alakjában jelent meg, valamint Fejér további polemikus írása. (L. II. k. 503—504. l.)

A Luczenbacher 1829. évi novemberi cikkére írt ellenvélemény az 1829. év végén kerülhetett Vörösmarty kezébe. E levéltöredék tehát Fejérnek beküldött replikájára lehetett válasz, és 1829 novembere után keletkezhetett.

160. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedrét, csonkítva, 2 l.

Megjelenés

Fővárosi Lapok. 1870. 257.

A levélről hiányzik a keltezés. Erre vonatkozólag némi eligazítást nyújt az a tény, hogy a levélben közölt verset Vörösmarty — Pata álnévvel — a Koszorú 1829. évfolyamában jelentette meg. E címen: Egy költőre. A levél tehát minden valószínűség szerint 1829-ből való. A versnek a levélben található eredeti címe: K.-czyra — nyilvánvalóvá teszi, hogy azt Vörösmarty Kovacsóczy ellen írta. Ezzel a ténnyel elesik Gyulai Pál föltételes megállapítása: „Vörösmarty e költeményét némelyek szerint Kovacsóczyra írta volna." (ÖM 1884—85. 1. k. 390.) Valóban őrá írta. — (L. Vty Akad. Kiad. II. 59. 362.)

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

161. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

Czapáry 274—5.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

162. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Kelemen János (1807—1834) — Református pap Kolozsvárt. Munkálatai a tőle szerkesztett Aglaja (1829—31) c. almanachban jelentek meg. (L. Kelemen Vörösmartyhoz Kolozsvár, 1830. dec. 19. írt levelét s jegyzetét.)

Áglaja című Vers-Gyűjteményből . . . egyet . . . kapott is . . .: Vörösmarty elismerő bírálatot írt róla a Tud. Gyűjt. 1829. X. 93—95. (L. Kelemen előbb említett levelét Vörösmartyhoz.)

Márton József . . .: (L. Csató Vörösmartyhoz Grécz, 1828. december 18. írt levelének jegyzetét.)

Risum teneatis amici . . .: Horatius Ars poetica-jából való idézet, amelyet nevetséges vagy groteszk dolgokra szoktak alkalmazni: Barátaim, lehetetlen a nevetést visszafojtani.

163. Kézirat

Eredetije ismeretlen.

Megjelenés

Vörösmartynak Horváth Ferenchez írt két levelét: az 1826. Decemberében kelt 85. sz. és ezt Szinnyei József tette közzé a Vasárnapi Ujság 1879. 44. számában e jegyzettel: „Császár nevű hetényi (komárom — megyei) néptanító hagyatékában az 50-es évek elején „Holmi" czimü 9 darab vastag 4-rét kötet kézirat találtatott, e kéziratot akkor Farkas Benő volt hetényi ref. segédlelkész is megvette, és azokból több irodalomtörténeti apróságot lemásoltam. Azóta e gyűjtemény (egy kötet kivételével, mely épen ki volt kölcsönözve) a hetényi nagy tűzben elégett, ezekben voltak a föntebbi levelek is." — (Hölgyfutár. 1860. 33.) (Szegedi Hiradó 1860. 24.) A Hölgyfutár után, de csak kivonatosan közli a levél egy részét. — CZAPÁRY 297—8. — FÁBIÁN 225—7. — WALDAPFEL J. 289—90. Czapáry László után közöljük.

Horváth Ferenc . . .: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Kis-Keszi, 1826. Nov.—Dec. írt levelének jegyzetét).

Bajza külföldi színjátékokat fog kiadni . . .: Bajza József vállalata, a Külföldi Játékszín 1830-ban indult meg. Célja volt, hogy egyrészt a színpadoknak legyen segítségére elsősorban színi hatás szempontjából értékes darabok lefordításával, másrészt pedig az idegen nyelvekben járatlan olvasóknak nyújtson olvasnivalót. Az első kötet Kazinczy fordításában hozta Lessing Emilia Galottijét, s Bajzáéban Schröder Gyűrűjét. Bajza tovább tervezte a Külföldi Játékszín sorozatát. A második kötetben akarta kiadni Schiller Stuart Máriáját s egy francia vígjátékot, a harmadik kötetre az volt az elgondolása, hogy Szemere Pállal lefordíttatja Kotzebue Epigramm c. vígjátékát. Mikor azonban a megalakult Akadémia egy Külföldi Játékszín megindítását vette fel programjába, akkor Bajza megszüntette az ő vállalatát. (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József. Bp. 1914. 165—9.) — „A válogatás jó, az előadásban erő és lélek van" — írta a megjelent kötetről a Hazai és Külföldi Tudósítások (1830. II. 7.)

Actia . . .: Eladható értékpapiros, részvény. Bajza az első, aki beállítja a könyvterjesztés szolgálatába. — *V. cz.* = Váltó czímlet.

Szegény Virágot eltemettük . . .: Virág Benedeket január 23. reggel érte a szélütés és este féltizkor halt meg. Temetése január 25-én volt. (Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. jan. 27. sz.) — Budai temető. (Vty Akad. Kiad. II. 113. 434.)

164. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 275.

Fábián . . .: Fábián Gábor. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét). — *Kontod . . .*: A bujdosók első kidolgozása. — *Actiát . . .*: (L. az előző levél jegyzetét).

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik 1825. írt levelének jegyzetét). — *Szent György napkor . . .*: Április 24.

165. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 300.

Toldy Ferenc e levelét 1828—30-i tanulmányútjáról írta.

Megint valamicske . . .: Toldy e levelével egyidejűleg „Statustanácsos és Professor Dr Hufeland, a porosz király első orvosá"-nak A Journal für praktische Heilkunde számára írt s itt 1830 februárban megjelent . de Toldynak fordításra átengedett tanulmányát a homoeopathiáról küldte meg Vörösmartynak, a Tud. Gyűjt. részére. (Tud. Gyűjt. 1830. III. k. 60—81.) Hufeland e cikkében rendkívül tárgyilagosan foglalkozik Hahnemann Sámuelnek (1755—1843.) Organon c. munkájában kifejtett rendszerével: a homoeopathiával, s arra a megállapításra jut, „hogy systeme gyanánt, mint principiuma az egész gyógytudománynak fel nem vétethetik, hanem csak mint annak egy tulajdon methodusa, mint egy különös orvosló mód, bizonyos esetekben". (Uo. 67., 69.) Hahnemannak nálunk, itthon is akadt egy bírálója: Kováts Mihály orvos, aki Antiorganon azaz Organorosta. Pest 1830. munkájában fordult vele szembe. (Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. 1. 47.) — 1844. július 24-én tartották a magyar „hasonszenvi" orvosok II. nagygyűlésüket Pesten, a Magyar Tudós Társaság termében. A július 28-i ülés az 1843. július 2-án meghalt Hahnemann emlékének volt szentelve. Itt Bugát Pál mondott róla emlékbeszédet, s Egressy Gábor szavalta Császár, Garay és Vörösmarty „alkalmi verseit". (Budapesti Hiradó 1844. 57.) E költemények megjelentek Az Életképek 1844. 5. júl. 31. száma élén: Hahnemann' Emléke c.

Ellinger . . .: Ellinger István volt a FMOM kiadója Kassán.

Vidd el Bugáthoz . . .: Bugát Pál Schedel Ferenccel együtt adta ki: Magyar-deák és deák-magyar orvosi szókönyv. Pest, 1833. A Levélben közölt megjegyzések és pótló adatok erre a könyvre vonatkoznak. — *Bugát Pál* (1793—1865) — Orvos, egyetemi tanár. Nevéhez fűződik az orvosi műnyelv megalkotása. „Általa gyakorlatilag kivívott műnyelv-reform irodalmi életünknek egyik legkihatóbb eseménye. Az örökké nevezetes munka, mely e reformnak alapját vetette meg: Az egészséges emberi test Boncztudományának Alapvonatjai Hempel A. Fridrik után németből fordítva". (I—II. Pesten, 1828. Az I. kötethez Deák Magyar, a II-hoz Magyar Deák Szótár.) — (TOLDY FERENC: A magyar nemzeti irodalom története. Bp. 1878. 262—3.) Bugát e könyvéről Vörösmarty írt bírálatot: „Meglepetve látjuk szorgalma 's bátorsága után az egész Boncztudomány' roppant alkotmányát magyar nevekből 's műszavakból előállani . . . Az eddig szokásban volt szavak általa többnyire használtattak, életbe hozattak az avulni kezdők, a' bizonytalan értelműek különös jelentésekre szorítattak, e' fölött okosan fölvétettek a' gyökök, 's szóképzők is, 's csak így vált lehetővé a' lehetetlenség." Több szavát azonban kifogásolja. (Tud. Gyűjt. 1828. VII. k. 112—5.) — Többi munkái: Éptan. Pesten 1830. — Közönséges kórtudomány. Pest 1830. — Organon-ja (Életműve) a Gyógyművész. ségnek vagy Hahnemann Sámuel Homoeopathiája, Hasonszenve- A negyedik, jobbított és bővített kiadat után magyarította B. P. Pesten 1830. — Természettudományi Szóhalmaz. Pesten 1830. — Toldy Ferenccel ő indította meg az első orvosi folyóiratot: A Magyar Orvosi Tár-t, s alapította meg 1841-ben a Természettudományi Társulatot. — Barátja volt az Aurora-körnek s részt vett a lexikonpörben. (GYŐRY TIBOR: Az Orvosi Tudományi Kar Története. Bp. 1936. — 369—72., 457—9. — GÁLDI LÁSZLÓ: A magyar szótárirodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban. 441—3.)

scabies . . .: rüh.

Raupach Ernő, Salamon, Benjamin (1784—1852) — Német drámaíró. Érzelgős drámái (A molnár és gyermeke), továbbá történeti darabjai korában igen népszerűek voltak.

Tretter . . .: Tretter-Járy György (L. Stettner Vörösmartyhoz del Világosvár, Április 26^{d}. 1825. írt levelének jegyzetét).

A censurát Lenhossékra kell bízni. Drescher törül . . .: Drescher Frigyes szigorú cenzor volt. (L. Fábián Vörösmartyhoz Arad, 11^{k} May 1828. írt levelét és jegyzetét. — Toldy Vörösmartyhoz Berlin, November' 12. 1829. írt levelét és jegyzetét.)

Károlyi . . .: Károlyi István (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

166. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Sebestyén Gábor (179?—1864) — Kazinczy nemzedékéhez tartozó író. Lírai verses kötete: Himfy (1819) „saját fény nélkül" (Toldy). — Drámáiban Kotzebuet utánozta. (Toldy Ferenc: A Magyar Nemzeti Irodalom Története. Budapest 1878. 209., 221., 222.)

Ezen ide zárt Feleletemet . . .: Nem jelent meg.

Takáts Éva Vis'gálatja . . .: Takáts Éva a Tud. Gyűjt. 1822. X. k. 110—113. l. megbírálta Sebestyén Gábor „eredeti víg és érzékeny Játékait": Asszonyi Praktika. — Katzki Pál, vagy a megtalált arany gyűrű. Pest 1822. A bírálat nyomán a Tud. Gyűjt.-ben „Takáts Évával folytatott Asszonyi Pör" keletkezett, amelynek szereplői nemcsak az írói érzékenységben sértve érzett Sebestyén Gábor, hanem mások is voltak, akiknek hozzászólása a vitát egészen más természetű elvi irányba tolta el. K. J. (Kolmár József — kecskeméti, majd komáromi ref. lelkész, kitűnő szónok. 1769—1835.) Mi a pedantizmus? c. alatt egy értekezést írt a Tud. Gyűjt.-be (1824. XII. 69—79), mely a nők iróságát is pedantizmusnak nevezi. Erre Dukai Takács Éva Barátnémhoz írt levelem. Nemünk ügyében c. cáfolattal válaszolt. (Tud. Gyűjt. 1825. XI. 62—77.) A vitát tovább folytatta Sebestyén Gábor Mennyből kirekesztő privilegium c. cikkével. (Tud. Gyűjt. 1826. II. 124—126.) Erre következtek aztán Némely észrevételek K. J. Pedantismusáról és S. G. Mennyből kirekesztő privilegiumáról Névtelentől (Tud. Gyűjt. 1826. VI. 104—108.) és Szontagh Gusztáv és Kiss Károly gránátos hadnagyoktól: Bajnoki harc Takács Éva asszony ügyében az asszonyi nem érdemei és jussairól. (Tud. Gyűjt. 1826. VIII. 72—104. — ÖM 1884—85. VIII. 376.) Az éveken át tartó vita középpontjában az a kérdés állott, vajon a nőnek van-e joga írni, avagy nincs. Az elvi harcot, amelyhez Szontagh Gusztáv és Kiss Károly szóltak hozzá legtalálóbban, Takács Éva védelme és álláspontja döntötte el Feleletek a Szent Gellért hegye mellől c. művével (1828). — (Karacs Ferencné Takács Éva válogatott munkái. Irodalmi Ritkaságok 21. sz. Evva Gábriella bevezetésével 8—9.) — Éva c. epigramm. (Vty Akad. Kiad. II. 143. 483.)

Karacs Ferenc rézmetszőnek s feleségének Karacsné Takács Évának Ősz utcai otthona a magyar írók szívesen felkeresett helye volt. Náluk lakott Katona József, aki itt írta a Bánk bánt és Jeruzsálem pusztulását. Megfordultak házukban Horvát István, Virág Benedek, Fáy András, Kazinczy, Kölcsey, Vitkovics, Garay, Vajda Péter, Vörösmarty, Szombathy János. Nagyra becsülte őket Széchenyi is, aki a Hitel egy példányával tisztelte meg a családot. Ezeken az összejöveteleken az irodalom, a politika és a művészet kérdéseiről esett szó. Mindig részt vett bennük Karacsné is, akit különösen a nőnevelés problémája érdekelt, s aki gyakorlatilag is: értekezéseivel, erkölcsnemesítő elbeszéléseivel, kritikáival szolgálta annak gondolatát. (L. Evva Gábriella. I. k. 6—9.) — Karacsné Takács Évának, mint a biedermayer-kor asszony-ideál kinevelőjének arcképét Tolnai Gábor rajzolta meg: Az Árvíz És Az Irodalom c. tanulmányában. (Némethy Károly A Pest-Budai Árvíz 1838-ban. Budapest 1938. 332.)

Trattner . . .: Trattner Mátyás (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Ide rekesztem . . verseimet . . .: A levélhez mellékelt vers nincs meg Sorsa ismeretlen.

167. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

JENEI 338.

Vörösmarty a *Bujdosók* c. drámája kinyomatása végett járt Fehérvárott.

Szeretnék . . . két ivet vinni . . .: A kiadás alatt álló drámájából.

Győztem, lerázták czombaim a' fövenyt . . .: BERZSENYI: Báró Prónai Sándorhoz c. verse 3. szakának első sora.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

8 actiát kapok . . .: Vörösmarty örvendezve írja Stettnernek, hogy nyomtatás alatt levő új drámájára szépen gyűlnek a megrendelők. Ezért idézi Berzsenyi optimista sorait. — *Actia . . .*: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Pest, febr. 1. 1830. írt levelének jegyzetét).

Károl . . . Jenei Károly szerint Thaly Károly megyei levéltáros, akinél Vörösmarty Székesfehérvárott szívesen látott vendégként szállt meg a „Magyar Theátrum' házában" Kossuth u. 15. sz. a. (Fehérvár 338.) Ő is a Thalycsalád tagja volt. (L. Vörösmartynak Stettnerhez Pest, 14. Aug. 1825. írt levelének jegyzetét.)

A hitelt . . .: Széchenyi István: Hitel. — A Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. Bőjt elő Hava (= Február) 6ik napján a 11. számban jelent meg a következő Hirdetés: Petrózai Trattner J. M. és Károlyi I. Typographiájában Pesten, az Országúton 531. szám alatt (B. Orczy házában) éppen most hagyta el a sajtót: A Hitel. Írta Gróf Széchenyi István. Pesten. n. 8-ad rétben. Velin papiroson kötve árra 3 for. ezüst pénzb. — Ismertetést a 18. szám hozott: „Uj Tsillag gyanánt lehet tekinteni ezen munka megjelenését Literaturánk' egén." — Széchenyi 1829. dec. 27-én adta nyomdába kéziratát. (L. VISZOTA GYULA: A százéves Hitel. It 1930. 135., 143.) A Magyar Kurir ezt írta róla: „Vedd meg, olvasd, tselekedd." (1830. 38.) Szeptember hónapban már harmadik kiadását érte el. (Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. II. 11. szept. 7.)

168. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 106.
Sógorom . . .: Oszterhueber József.

169. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Kontodnak megjelenését kívánsian lesem . . .: Vörösmartynak *Kont* c. drámája már 1825-ben készen volt. 1828-ban újra átdolgozta. Végül is, sok nehézség után, *A bujdosók* névvel adta ki Székesfehérvárott, 1830-ban. (ÖM 1884—85. III. 478.) — L. Bajza levelét Toldyhoz: „Vörösmarty erősen dolgozik *Konton*, új évig el akarja készíteni. Azután *Tündér Ilonába* fog s ha ez kész lesz, egy románt ír. De ezekből csak úgy lesz valami, ha őt a sétálás szesze, melly most egy kissé megszünt, ismét el nem lepi. Pest, Decz. 10. 1829." (ÖM 188—485. VI. 306.) — Ezzel szemben Toldy Ferenc már Berlin, November 12, 829. írt levelében érdeklődik Vörösmartynál: *„Ilona mit csinál?"* Nyilvánvaló tehát, hogy Toldy már Berlinbe elutazása előtt tudott arról, hogy Vörösmarty a Tündér Ilona megírásával foglalkozik. Bajzának Toldyt tájékoztató adata tehát javítandó. Vörösmarty, korábban: 1829-ben fogott hozzá drámájához. (L. még ÖM 1884—85. III. 478. — Vty Akad. Kiad. VIII.)

Bohus komornyikja . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Világos, Octób. 31^{d}. 1825. írt levelének jegyzetét).

Gyuri . . .: Stettner György.

Irod, hogy Gyuri háborút viselend . . .: A következő levelek és jegyzetek ide vonatkozó adatainak megvilágítására szükséges, hogy röviden összefoglaljuk az ún. lexikon-pör történetét. Wigand Ottó pesti könyvkereskedő és kiadó 1830. jan. 1-én előfizetési felhívást bocsátott ki egy a kiadásában megjelenendő Tudományok és Mesterségek Közönséges Tár-ára. Egy ilyen lexikonra valóban nagy szükség volt. Wigand nemsokára egy másik jelentést is tett közzé, amelyben már megnevezte a tervezett lexikon munkatársait (Balogh Pál, Bartosságh József, Cserneczky József, gr. Dessewffy József, Döbrentei Gábor, Kis János, Kiss Károly, Schedius Lajos, Szabó Dávid, gr. Széchenyi István, Szentmiklóssy Alajos, Thaisz András) s 3 mutatvány-cikket is hozott belőle, amelyek között volt Balogh Pálé Az agyvelőről. A munkatársak közül hiányoztak az Aurora-kör írói, akiket Wigand a Toldy—Döbrentey-ellentét miatt nem kért fel, aminthogy mellőzte Kazinczyt és Kölcseyt is.

A vitát tulajdonképpen Stettner György robbantotta ki, aki a Tud. Gyűjt. 1830. I. 128—9. — r—y jelzéssel megjelent Kérdés c. cikkében négy kérdést tett fel a kiadónak. Ezek között a harmadik,

a legélesebb, így hangzott: „Kikből áll azon írói egyesület, vagy legalább kicsoda a kezeskedő és számadó Redactor? S ezt annyival több joggal (jus) kívánhatjuk, minthogy azon néhány epheméri becsű munkálatok íróji közűl, mellyeket a jelentő e korig tulajdonaivá tett s kiadott, alig emelkedett felül valamellyik a nyelvnek, mellyen ír, grammatikai s stylistikai tekintetben, középszerű ismeretén."

Stettner gúnyos támadására Wigand felelt, s főleg Döbrentei írói kiválóságát védte. Ez a válasz még inkább felingerelte az Aurora íróit, különösen Bajzát a lexikon és Döbrentei ellen, akiről azt gondolták, hogy tulajdonképpen ő a lexikon szerkesztője. Bajza Figyelmeztetés pesti könyváros Wigand Ottó Tudományi s Mesterségi Közönséges Tárára (először a FMOM 1830. 1. számában, majd külön is Székesfehérvárott, 1830.) c. támadta meg a lexikon „félszeg tudományát, gondatlan munkáját ... grammatikai és stilistikai tudatlanságát". Stettner Egy szó Döbrenteiről c. röpiratában bírálta meg Döbrentei írói működését. Balogh cikkét pedig Bugát Pál tette bírált tárgyává, a Tud. Gyűjt. 1830. II. k. 119—23. megjelent Igazítás címén. Balogh válaszára (Visszaigazítás. Tud. Gyűjt. 1830. III. 117—129.) Bugát, Aurora-köri barátaitól segítve, Felelet Balogh Pál visszaigazítására c. védekezett. Tud. Gyűjt. 1830. IV. 110—125. A köztük folyó vitát Balogh Pál röpirata: A visszaigazításra való feleletnek visszaigazítása 183.. fejezte be, amelyben Balogh Bugát orvosi kifejezéseit támadta. Ezzel a lexikon-pör első része befejeződött, mely már Balogh visszaigazítása előtt lényegében Bajzáék győzelmével végződött.

Új fejezetet és fordulatot adott a pörnek Bajza Feleletére Döbrentei Ki a szerkesztője a Conversations-Lexikon magyar kiadásának? Csernecz ky Bajzának és Thaisz Húsvéti piros tojások c. adott válasza. Amikor Bajza Válasz Döbrentei Gábornak a Convers.-Lexikon ügyében. 1830. Döbrenteinek kíméletlenül adta tudtára, hogy az Aurora-kör íróival szemben és ezek mellett ő csak kontár, s hogy nincs helye az irodalomban, akkor Döbrentei tehetetlenségében Dessewffy Józsefhez fordult segítségért. Ez Az országszerte ösméretes fiatal tudós Zajbaj úrhoz. 1830. c. iratával próbálta fölényesen megleckéztetni Bajzát. Bajza félelmetes és kíméletlen erejű feleletében, amely 1830 októberében jelent meg, a jövendő idők politikai indulatával és elvi felfogásával támadt Dessewffyre: Az írói respublicában nem a születési aristokracia, hanem csak az ész biztosíthat tekintélyt. (Észrevételek a Conv.-lexikoni pörhöz gróf Dessewffy József ellen. 1830.) A vita győztese Bajza lett (Szücsi József: Bajza József 87—99).

Vörösmarty felfogását és ítéletét a pörre vonatkozólag l. Vörösmartynak Teslérhez Pest, 11. Oct. 1830. írt levelét.

Bajzáék elérték céljukat, s úgy lett, ahogy Vörösmarty mondotta: „A Lexikonisták ijedtükben összeszedték a' mi kis erejük van 's ennyivel is jobb lesz a' lexikon." Wigand Ottó most már nyugodtan jelenthette: „a TT Előfizető Uraknak, hogy a' Tudományok és Mesterségek Köz."-Tára már sajtó alatt van 's nyomtatása félbeszakadatlanul folytattatik. (Hazai és Külföldi Tudósítások. 1830. II. 31.)

Balogh Pál . . .: (L. Stettner Vörösmartyhoz Pest, Május 1jén 1830. írt levelének jegyzetét).

A Hazai Tudósításokhoz nem fogtam . . .: Wigand Ottó a Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. 29. számában hirdetett előfizetésre való felhívást e „nemzeti nagy munkára".

Cserneczky József . . .: Ismeretlen jurátus. Nevét a Conversations-Lexikon szerkesztésében és pörében vállalt szerepe kapta fel. A vita lezajlása után Vörösmartyék megbékéltek vele, és munkatársul fogadták az Akadémia zsebszótára elkészítésében. (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József 89—94., 396.)

Die Biene . . .: Népszerű, de jelentéktelen folyóirat. Landerer adta ki. Mindössze másfél évig állott fenn. (PUKÁNSZKY BÉLA: A magyarországi német irodalom története 458.)

A folyóiratról a FMOM másképpen vélekedett, mint Fábián Gábor. Miután közölte a folyóirat megindulásáról szóló jelentést: Ankündigung einer neuen Zeitschrift genannt: Die Biene. Pest, im März 1830. Joseph Weber verantwortlicher Redacteur der Biene, igen meleg hangon ajánlotta azt olvasóinak, „ohajtván, hogy a' kiadó' nemes törekvései méltó részvételre 's lehető pártfogásra érdemesittessenek." (1830. március.)

Vigand . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvárott. 9ik Április. 1825. írt levelének jegyzetét).

170. Kézirat

A levél autográf, eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 325.

A Koszorú 1830. évfolyamában megjelent Édes Gergelynek két költeménye: Egy Széphez. — A Magyarhoz.

Édes Gergely (1763—1847) — Veszprémben, Nagyvázsonyban, Csóron, Litéren, Balaton-Henyén, Pápán, Kupon, Derecskén református lelkész. Versei a folyóiratokban és kötetekben jelentek meg: Édes Gergely enyelgései. Pozsony 1793. — Iramati és danái. Vácz 1803. — Keservei és nyájaskodásai. Vácz 1803. Lefordította Horatiust 1819. — Ő a szerzője a népdallá lett Petri gulyás c. versnek. — Az Akadémiának benyújtotta egy kéziratos munkáját: Életrajz. Utmutatás a' magyar költői művekre és mesék. Azonban a bírálók Horváth Endre és Csató Pál „mint végképen haszonvehetetlen"-t visszautasították. (Kisülési jegyzőkönyv. 1837. 29. ülés. aug. 24. 240. pont.)

171. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 222.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Az én iratomat elsikkasztotta . . .: Stettner már említett vitairatára céloz. (L. Fábián, Vörösmartyhoz Világosvár, Mart 26n 1830. írt levelének jegyzetét.)

A censurán áltsegélvén . . . Székesfehérvárott Vörösmartynak egy őt nagyon kedvelő egykori ciszterci tanára: Szabó Krizosztom (1791—1848) volt a cenzor, 1826. aug.—1834. aug. között. — *Recepisse mellett . . .*: ajánlva.

172. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 223—4.

A levél tartalma kétségtelenné teszi, hogy Vörösmarty e levelét Fehérvárról írta. A dátumban jelzett Pest — elírás.

Stettner . . .: Stettner György . . .: (L. az előző levél jegyzetét).

Bajza munkáját . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét).

Bujdosót . . .: A bujdosók keletkezéséről (l. Vty Akad. Kiad. VIII. 354 és köv.).

Sallaynak . . .: Sallay Imre (L. Vörösmarty Stettnerhez Kiskeszi, 25. Ápr. 1827. írt levelének jegyzetét).

Szalaynak . . .: Szalay László (L. a 186. levél jegyzetét).

Forgónak . . .: Forgó György (1787—1835) — Pest megye főorvosa, Kisfaludy Károly barátja és támogatója, 1829—30-ban együtt is laktak a mai Apáczai Csere János utcában, a Vadászkürt szálló melletti ház első emeletén. (BÁNÓCZI JÓZSEF: Kisfaludy Károly és munkái. II. 370.) Általában nagy irodalom-pártfogó. (Sz. J. III. 645—7.) — 1830-ban Kisfaludy Károlynak 3000 frt-ot adott kölcsön az Aurora kiadására. (L. Kisfaludy Károlynak Pest, 1830. dec.-ben kelt adóssághevelét. A Kisfaludy Társaság Gyűjteménye. Analecta. A MTA Kiban.) — Végrendeletében 5000 frt-ot hagyott Horvát István Rajzolatai-nak kiadására. (VASS BERTALAN: Horvát István élete. Bp. 1895. 472.)

A censor azt hitte . . . vissza élünk jóságával . . .: A cenzor Vörösmartynak egykori tanára Szabó Chryzosztom volt. Vörösmartyt mindig nagyon szerette, s ezért elnézőbb volt munkái irányában. Vörösmarty viszont ezért loyális akart lenni, s kérte Bajzát, ne változtasson a szövegen. (A cenzorról l. Fehér Géza: Vörösmarty fehérvári cenzora ItK 1964.)

Gravis tonus . . .: E szavak megértéséhez talán legjobban hozzásegítenek bennünket Vörösmartynak ugyanezen levélben később használt kifejezései, amelyek szinte már magyarázatul is szolgálnak: . . . „a' millyennek barátunkat nem szeretném ösmerni, 's a' dolgot olly iszonyú nagynak, a' millyen nem" Azaz: Vörösmarty szerint Döbrentei s vele együtt az egész Lexikon-pör nem oly jelentős, hogy Bajza szokott komolyságával foglalkozzék vele. Valami fölényes könnyedséggel kell fölötte átsiklani. Vörösmarty később ezzel a magatartással kezeli Csatót. (L. az erre vonatkozó levelet.)

173. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 224.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Bártfaynk . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét.) — *Forgó . . .*: (L. az előbbi levél jegyzetét). — *Sallay . . .*: (L. az előbbi levél jegyzetét). — *Szalay . . .*: (L. az előbbi levél jegyzetét).

Baloghnak szánt még vagy öt szót . . .: Felelet Balogh Pál visszaigazítására. Tud. Gyűjt. 1830. IV. 110—125. — Megjelent önálló kiadásban is. Stettner szavai erre vonatkoznak.

Visszaigazításában . . .: Balogh Pál Visszaigazítás. Tud. Gyűjt. 1830. III. 117—129. — Megjelent külön is. Bajza előbb említett Feleletében erre válaszolt. — *Az enyémből . . .*: Egy szó Döbrenteiről.

Balogh Pál (1794—1867) — Homoeopatha orvos, író. Munkatársa volt a Conversations-lexikonnak. Bugát támadása után ő is belesodródott az irodalmi pörbe. (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga. Febr. 18. 1830. írt levelének jegyzetét. — Bugát és Balogh vitáját részletesen ismerteti ÖM 1884—85. VIII. 372.) A vita folyamán Vörösmarty éles xeniákkal támadta Baloghot, akinek nyelvészeti működéséről amúgy sem volt jó véleménnyel. (L. Pest, 9. Decz. 1839. írt levelét Toldyhoz.) — Balogh Pálnak. (Vty Akad. Kiad. II.160. 544.)

174. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 225.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét). — *Károl sógorom . . .*: Thaly Károly.

Nyomtatványok . . .: BAJZA: Válasz Döbrentei Gábornak c. röpiratáról van szó. — *Öcsédet . . .*: Vörösmarty János.

Forgó . . .: Forgó György (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 26. Április. 1830. írt levelének jegyzetét).

Bugát . . .: Bugát Pál (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvár, Mart. 26n 1830. írt levelének jegyzetét).

Bártfay . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Jan. 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Szalay . . .: Szalay László (L. Vörösmarty Stettnerhez Fehérvár, 1830. április (?) írt levelének jegyzetét).

Sallay . . .: Sallay Imre (L. Vörösmarty Stettnerhez Kiskeszi, 25. Apr. 1827. írt levelének jegyzetét).

Csató . . .: Csató Pál (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Julii 1838. írt levelének jegyzetét).

Czinke resignált . . .: Lemondott az egyetemi tanárságról. Helyébe Horvát István lépett, akiben már az öregedő Révay Miklós is szerette volna utódát látni. „Az ifjú — írta Ürményi Józsefnek — noha egyebekben is mindenütt jeles, de a' magyar Litteraturában kiváltképen elmerült. Első esztendőbéli Tanításomnak legszerentsésebb Hallgatója! . . . ebben nálánál senkit sem esmérek erősebbnek az egész Hazában." (OLt. Helytartótanács. Litt.-pol. 024—1809. Nov. V. — L. Vty Akad. Kiad. I. 459. II. 500.)

Helmeczy . . .: Helmeczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest 2. Augustus 1825. írt levelének jegyzetét).

Horvát . . .: Horvát István (L. Vörösmarty Teslérhez Pest, 1831. dec. 26. írt levelének jegyzetét).

175. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 301—2.

Kőrösi Csoma Sándor (1784—1842) — Székely születésű tanár, ázsiai utazó, nyelvtudós. „1819-kiindulván honából, Perzsián, Afga-

nisztánon s az Induson át nyugati Tibethonba nyomúlt elé, hol kilenc évet töltött a tibet nyelv és irodalom tanulásában, melyben nem csak a magyar nép legrégibb székeire nézve, miket ekkor már (1832) a Himaláyán túl, a sinai Tatárország belsejében hitt lenni, hanem annak ősi történeteire nézve is teljes felvilágosítást reménylett. Calcuttában térvén, s ott tibet nyelvtanát és szótárát kiadván, valamint a bengáli és londoni „ázsiai társaságok" folyóirataiban is becses dolgozatokat közölvén a tibet nyelv, történetek és vallásról, 1842 elején második útjára, kelet Tibetbe indult, melynek fővárosában, Lassában, a tibet tudományosság fő székén, élte célját végkép reménylette elérni. De útközben egy ottan honos gonosz láz áldozatává lett." (Toldy Ferenc: A Magyar Nemzeti Irodalom Története. Negyedik, Javított Kiadás. Bp. 1878. 316—7. — L. Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Februarius 24-én 1832. írt levelének jegyzetét.)

Ázsiai társaság . . .: Ázsia szellemi, művelődési, etnographiai, vallási viszonyainak kutatására és tanulmányozására alakult tudományos intézmény. A legrégibb ilyen egyesület Franciaországban létesült 1821-ben: Société Asiatique. Ez után következett az 1823. március 14. alapított angol ázsiai társaság: Royal Asiatic Society of Great Britain. Folyóirata az 1833-ban megindított Journal of the Royal Asiatic Society. (Révai Nagy Lexikon.)

A' küldött Recensiót . . .: Az Aurora 1830. évfolyamáról, megjelent a Tud. Gyűjt. 1830. VI. 96—117. — *Gyuri* . . .: Stettner György. — *Msban* . . .: Manuscriptumban = kéziratban.

Kont, Ilona . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Világosvár, Mart. 26n 1830. írt levelének jegyzetét).

Károlyi . . .: Károlyi István (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Apponyiéknál . . .: Apponyi György volt ekkor Ausztria—Magyarország franciaországi nagykövete. — *Bugát* . . .: Bugát Pál (L. Fábián előbbi levelét). — *Julie* . . .: Stettner Györgyné Thaly Júlia.

176. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és Új Írók 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

Jenei 339.

Teslér László . . .: (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét).

Bajza Játék Szine . . .: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Pest, febr. 1. 1830. írt levelének jegyzetét).

Azt a' haszontalan német könyvet . . .: (L. Vörösmartynak Teslérhez Pest, 1831. dec. 26. írt levelét s ennek jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Februarius 24-én 1832. írt levelének jegyzetét).

Kilián . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).
A levél 3. oldalán jelzett melléklet hiányzik.

177. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Quart. Hung. 748. Negyedrét, 1 l.
A [ ] zárójelbe tett betűk kikövetkeztetett pótlások a lap jobb felső széle szakadása okozta hiányok után.
A levélhez kapcsolt mellékletben Kállai Nagy Elek felelt Gyöngyösi Benjámin cikkére: Sztárai Mihály Baranyai Reformatornak Apologiája — vagyis az új Arianizmus' gyanúja alól való kimentése. (Tud. Gyűjt. 1830. V. 53—101.) — Kállai Nagy Elek beküldött felelete nem jelent meg.
Kállai Nagy Elek (1816—1878) — Kolozs vármegye főjegyzője, az unitárius vallás főgondnoka, Széchenyi lelkes híve, az unió után min. tanácsos, majd ismét az unitárius vallás főgondnoka. (Sz. J. IX. 544—45.) — A Hazai és Külföldi Tudósítások Gyöngyösi Benjámin cikkéről ezt írta: „Nevezetes és nagy figyelemmel készített Értekezés." (1830. 1. 49. sz.)

178. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

Czapáry 326.
Ferenczy István műhelye 1827-ben a Víziváros 62. sz. a. volt. 1834-ben megvásárolta a Várban az Országház u. 100. sz. a. épületet, s ennek hátsó részét műhelynek alakította át. Vízivárosi műhelyét azonban ekkor is megtartotta. — (Meller Simon: Ferenczy István (1792—1856) élete és művei. Bp. 1905. 179., 211.)
B. UK. szolgbar.: Rövidítés ehelyett: Barátom Uramnak szolga barátja.
Csató . . .: Csató Pál (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Julii 1838. írt levelének jegyzetét).

179. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 311.

Guzmics Izidor (L. Vörösmarty Guzmicshoz Pest, 10. Február 1825. írt levelének jegyzetét).

Kazinczy Emiliejét, Bajza Gyűrűjét . . .: Kazinczy Lessing Emilia Galotti, Bajza Schröder: A gyűrű vígjáték fordítása Bajza Külföldi Játékszín c. vállalata I. kötetében jelent meg. (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Pest, febr. 1. 1830. írt levelének jegyzetét.)

180. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 164.

Vetekedéseinek . . .: A Conversations-Lexikon pörnek.

Arab regék . . .: Ezeregy éjszaka. Arab regék. I—XI. 1829—33. Ford. V. M. — Károlyi István 1827-ben bízta meg Vörösmarty Mihályt a fordítással. Ő azonban csak részben volt fordító, inkább szerkesztői tisztet töltött be. (L. BRISITS FRIGYES: Vörösmarty és az ezeregy éjszaka. ItK 1933. 59—74. — STAUD GÉZA: Az orientalizmus a magyar romantikában. Bp. 1931.) — *Drámádra* . . .: Csongor és Tünde. — *Semel pro semper* . . .: Egyszer s mindenkorra.

Az Árpád kész . . .: P. Horvát Endre eposza. Megjelent: HORVÁTH ENDRE: Árpád. Pest 1831. — (L. Vörösmarty Teslérhez 1830. szeptemberben—októberben írt levelét és jegyzetét.)

Hármotok közül . . .: P. Horváth Endre — Czuczor Gergely — Vörösmarty Mihály.

László . . .: Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét). — *Leopold utsza* . . .: Ma: Váci utca.

181. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és Uj Irók. 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 6 l.

Megjelenés

JENEI 339—41.

Ez a levél a legfontosabb adat arra, hogyan gondolkozott Vörösmarty a Conversations-Lexikon pör szereplőiről, kiadójáról, jelentőségéről, s hogyan ítélte meg őket.

Teslér Lászlóhoz . . .: (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét).

Országút . . .: A mai Múzeum-körút s Tanács-körút.

Klobusitzky munkái . . .: (L. Vörösmartynak Teslérhez Pest, 1831. dec. 31. írt levelét és jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Februarius 24-én írt levelének jegyzetét.)

Kis Gyula könyvének . . .: Döbrentei Gábor munkája: A kis Gyula könyve. Pest 1829. (L. Kenderesi Vörösmartyhoz Nagyszeben, Június 15dikén 1829. írt levelét és jegyzetét. — Vörösmarty Stettnerhez Pest, 16. Oct. 1834. írt levelének jegyzetét.)

Walther Scott Románainál . . .: Thaisz András fordításában (L. Kenderesi előbb említett levelét s jegyzetét. — Deák Vörösmartyhoz Kehidán, Május 4én írt levelének jegyzetét).

Conversations Lexikon . . .: A Lexikon-pör történetét l. Fábián Vörösmartyhoz Világosvár, Mart. 26n 1830. írt levelének jegyzetét.

Wigand . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

182. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

Czapáry 225—6.

Balla Kapitány Urnak . . . czélja . . . és reményei . . .: Mire gondolhatott Balla, aki Vörösmartynak jó barátja volt, nem is sejthetni. Csak azt tehetjük fel, hogy Vörösmartyt anyagilag vagy erkölcsileg szerette volna függetlenebb helyzethez segíteni, mint aminőben ekkor volt.

Stettner — Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Az Akadémia tagjai ki vannak nevezve . . .: Miután az Akadémia előzetesen beterjesztett alapszabályai felsőbb helyen az Akadémiát illető minden aggodalmat és nyugtalanságot megszüntettek, a király jóváhagyta „a rendszabásokat", s a 25 igazgatóból álló igazgatóság ülései Pozsonyban 1830. nov. 17-ével megkezdődtek. Megválasztották „előlülőnek" Teleki Józsefet, „másodelőlülőnek" pedig Széchenyi Istvánt. Jegyző — a négy alapító kívánságára, sok bonyodalom után — Döbrentei Gábor lett. Ezután az igazgatóság hozzáfogott az alaprajzban megszabott 42 rendes tag kinevezéséhez. Mivel azonban nem tudták betölteni a hat osztály minden helyét, sem a helybeliekét, sem a vidékiekét, csak 23 rendes tagot nevezett ki az igazgatóság.

A kinevezett tagok sorrendje a nyelvtudományi osztályban a következő volt: Helybeliek: 1. Kisfaludy Károly. 2. Vörösmarty

Mihály. 3. Schedel Ferenc. — Vidékiek: 1. Kisfaludy Sándor. 2. Kölcsey Ferenc. 3. Horvát Endre. 4. Guzmics Izidor.

A második igazgatósági ülés, ugyancsak Pozsonyban, dec. 21-én volt. Mivel közben Kisfaludy Károly nov. 21-én meghalt, helyébe Vörösmarty lépett, kinek helyébe Schedel lépett. A harmadik hely üresen maradt.

1831-ben az igazgatóság már Pesten ülésezett febr. 1., 2. és 13-án. Ez utóbbin Cziráky József az elnöki tisztet Teleki Józsefnek adta át, aki február 14-ére összehívta az Akadémia összes tagjait. Ezen a napon tartotta meg az Akadémia első „közülését" Pest vármegye termében. — (Brisits Frigyes: Vörösmarty és az Akadémia. 10.)

Kisfaludy holnap 3 órakor temettetik . . .: Fejér György temette. (Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. II. 42.) A temetésről Toldy ezt írta Kazinczynak: „Ilyen népes temetést, ily gyászt városunk még nem látott. Minden ember arcáról e kérdést lehetett leolvasni: Hol találunk pótlékot? Egy vigasztalásunk az általános részvétel, és hogy a Tek. Úr él még. Oh de távol tőlünk. (KazLev. XXI. 411.)

Thaly Károly . . .: Megyei levéltáros Fehérvárott, a Thaly-család tagja (L. Vörösmarty Stettnerhez Fehérvár, 27. Febr. 1830. írt levelének jegyzetét).

183. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

Czapáry 327.

Török Gábor . . .: Az 1843-i országgyűlésen Arad követe, 1848-ban alispán, Arad polgármestere, majd kormánybiztosa. (Márki S.: Arad szabad királyi város története II. k. 544., 586.)

Képét márványba kifaragva . . .: Ferenczy István készítette el.

Fogja e' valaki a' jelenkor kiadásának folytathatását a' maga részére ki eszközölni? . . .: „Kisfaludyt . . . nem érdekelte e vállalat (a Kritikai Lapok kiadása) annyira, mint régebben. Politikai becsvágy ébredt benne, mint hírlapíró kívánt szerepelni s engedélyt kért egy irodalmi lappal összekötött politikai lapra, a *Jelenkor* és *Társalkodóra*. Széchenyi föllépte óta maga a kör is kezdett hajolni a politika felé. Vörösmartynak a megindulandó lap szerkesztésében jelentékeny szerep volt szánva, mire ő hajlott is, mert a *Tudományos Gyűjtemény* kiadójával nemegyszer volt súrlódása s már kétszer is le akart mondani a szerkesztésről. Ekközben 1830. nov. 21-én Kisfaludy meghalt, épen akkor, a midőn lapját meg akarta indítani. A hű társak könnyezve állták körül szeretett barátjok és vezérök ravatalát, de egyszersmind fogadást tettek, hogy ezután is együtt tartanak, s az elhunyt vállalatait nem engedik elenyészni. Először is munkái kiadásával bízták

meg Toldyt, azután síremlékére pénzt gyűjtöttek s végre megalapították a Kisfaludy-társaságot, a mely az Aurora-kör folytatása vagy legalább is szellemi emléke lőn. Az *Aurora* szerkesztését Bajza vette át, a *Jelenkor*ra nézve pedig abban állapodtak meg, hogy Vörösmarty szerkessze, de minthogy a lap technikai része oly ügyességet kíván, a mely benne hiányzik, társul adták melléje Helmeczyt s reá bízták, hogy ujíttassa meg a lap engedélyét a maga nevére, minthogy két névre nem lehet engedélyt kérni s neki több ismeretsége van a helytartó-tanácsnál. Helmeczy megnyervén az engedélyt, többé semmit sem akar tudni Vörösmartyról, a ki így jelentékeny jövedelemtől esett el." (GYULAI PÁL. ÖM 1884—85. I. k. XXXIII—XXXIV.) A Jelenkor, amelynek tehát Helmeczy lett a szerkesztője (1832—48), később: 1843-ban Széchenyi lapja lett. Széchenyi levelet írt Helmeczyhez, amelyben kijelentette, hogy részt akar venni az 1842-i „journalisztikai mozgalmakban". E célra a Jelenkor-t választotta ki, amelynek független és új irányt tűzött ki. Széchenyinek e levele nagy izgalmat keltett mindenütt: „Egész Pest mozgásban van" — írta a Jelenkor (1843. 1. félév. 1. sz.). Az eseményre Kossuth is reflektált: Gróf Széchenyi István journalisztikai fellépése (PH 1843. 211.). — Vörösmarty és Helmeczy között az ellentétek évek múltán elsimultak.

Tratner és Károlyi urak könyvnyomtató műhelyében . . .: Uri-u. 2., ma: Petőfi Sándor u. 3.

184. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Agláját figyelemre méltatá . . .: Aglája egy ifjú egyesületből. Első kötet Tud. Gyűjt. 1829. (és nem: 1828.) X. k. 93—95. l. — Vörösmarty elismeréssel fogadta a kötetet. Ezzel Kelemen Jánosnak s „intézetének" az Aglájának törekvéseit, és az egész erdélyi irodalmat akarta nagyra tartó értékelésében részesíteni s a közfigyelmet reájuk felhívni. (L. Kelemen Jánosnak Kolozsvár, 1830. jan. 27. Vörösmarty Mihályhoz írt levelét s jegyzeteit.)

185. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 275—6.

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28ik April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Eggenberger . . .: Eggenberger József (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Dankó . . .: Dankó István (L. Stettner Vörösmartyhoz Blumenthal, Aug. 30d. 1825. írt levelének jegyzetét).

Kresznerics Szótárára . . .: (L. Fábián Vörösmartyhoz Sept. 5^{n} 1831. írt levelének jegyzetét). — *Koszgleba . . .*: Koszgleba Antal, kereskedő. — *Gyuri . . .*: Stettner György.

Herőcze . . .: Gömör megyei tájszó. Jelentése: Farsangi sütemény. (L. Magyar Tájszótár. Kiadta a Magyar Tudós Társaság, Budán 1838. 160). — Csöröge, forgács fánk. (L. Magyar Tájszótár. Szerkesztette: Szinnyei József. I—II. Bp. 1897—1902. I. k. 848. h.) — Itt jelentése: pattanás, kiütés lehet.

F. Gábor . . .: Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

186. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 223.

A levélről hiányzik minden keltezés. Ennek meghatározására azonban elégséges tudnunk azt, hogy Vörösmarty 1830-ban Fejérvárott tartózkodott, továbbá, hogy Stettner a tőle kapott levél hátára ráírta a kézhezvétel idejét: 1830. ápr. 26. Ebből valószínű, hogy Vörösmarty e levelet 1830. április 24 körül írhatta.

Stettner . . .: Stettner György. (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét.)

Bajza munkáját . . .: Válasz Döbrentei Gábornak a Conversations-Lexikon ügyében. 1830.

Szalay . . .: A fiatal Szalay László, a későbbi történetíró, aki a két felső gimnázium osztályt (1824—26) az ottani ciszterci gimnáziumban végezte. — *Szalay László* (1813—1864) — Budán született. Középiskolai tanulmányait itt és Székesfehérvárott végezte, bölcsészetet és jogot a pesti egyetemen tanult, ahol főleg Horvát István volt rá nagy hatással. Pályája kezdetén, Virág, Szemere, Kölcsey és Kazinczy hatása alatt, irodalommal foglalkozik, később ügyvédi vizsgálatot tett, s közjogi és történelmi tanulmányok felé fordult. Külföldi utazásai után alakult ki végleg hivatása, s indult meg rendkívüli nagy munkássága. A Themis (1837—9), majd a Budapesti Szemle (1840) folyóiratokban, 1844-ben pedig a PH hasábjain fejtette ki politikai programját: a központosítás és felelős kormány elméletét, barátaival, Eötvös Józseffel, Trefort Ágostonnal és Lukács Móriccal együtt. 1843-ban mint Korpona országgyűlési követe küzdött Magyarország átalakulásáért. 1848-ban az igazságügyminisztérium kodifikáló osztályának elnöke. Majd Frankfurtban a német birodalmi kormánynál Magyarország nagykövete. A szabadságharc alatt Svájcban élt, s itt írta

Magyarország Története munkáját I—IV. k. Lipcse 1852—4, amelyet — 1855-ben történt hazatérése után — itthon fejezett be V—VI. k. 1707-ig. Pest 1857—62. Ezenkívül legfontosabb munkái: A tatárjárás Magyarországon. Pest 1856. — M. Történeti Emlékek. I—V. k. Pest 1856—65. — Verancsics Antal Összes Munkái. I—VII. k. Pest 1857—65. — 1861-ben Pest város képviselője, s mint ilyen Deák politikájának híve. 1861-ben a lemondott Toldy Ferenc helyett ő lett az Akadémia titkára. A magyar szellemi élet egyik legnemesebb és legkitűnőbb egyénisége. (Toldy F.: A magyar nemzeti irodalom története 287., 299., 300—2.)

Bártfay . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét). — *Sógorod . . .*: Thaly Antal vagy Károly. — *Bugát . . .*: Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Februárius' 18. 1830. éjfél után írt levelének jegyzetét). — *Helmeczy . . .*: Helmeczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. írt levelének jegyzetét).

187. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Mindvégig Vörösmarty írása. De aláírása hiányzik. Lehet, hogy a levélnek volt még folytatása, de ez elveszett. Tizenhatodrét, 1 l.

A levélről hiányzik minden keltezés. Meghatározásához azonban segítenek a levél nyújtotta adatok. Vörösmarty levelében hivatkozik arra, hogy Horvát Endre eposza sajtó alatt van. Ezt máshonnan pontosabban tudjuk. Szeder Fábián 1830. augusztus 20-án kelt „Előfizetési Híradásá"-ban, mely a Magyar Kurir 1830. II. 26. szeptember 28-i számában jelent meg, jelentette, hogy „az ő ügyelése alatt álló" mű kinyomtatása „jövő Januárius utoljáig okvetlen el fog készülni". Továbbá Vörösmarty megemlíti az új királynak az Akadémia számára felajánlott adományát. Az új király V. Ferdinánd, akinek koronázása 1830. szeptember 27-én volt. A királyi leirat, amely a megajánlásról értesített, október 8-án kelt. Ezek szerint tehát Vörösmarty október és december között írhatta levelét. (L. Vty Akad. Kiad. II. 401.)

Teslér László . . .: (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét.)

Horvát Endre . . . megérdemli . . .: Vörösmarty ezzel az elismerésével nem állott egyedül. Az egész magyar irodalmi élet, még Kölcsey is, aki az Akadémiában a műről jelentést tett (L. Az Akadémia kisülési jegyzőkönyve. 1832. jan. 2. 1. ülés. 4. pont.), így fogadta Horvát Endre eposzát. Ebben az értékelésben azonban kiérezhetően nagy része volt annak a tiszteletnek, amellyel mindenki körülvette Horvát Endre személyét, de ugyanakkor annak a méltánylásnak is, amellyel az Akadémia csakúgy, mint az írók meghajoltak Horvát Endre „huzamosabb munkájára fordított gondja" előtt. (III. Nagygyűlési jegyzőkönyv. 1832. Szept. 6. XLVI. pont.) Ennek kell tulajdonítani, hogy ez a magára oly soká várakoztató s közben már el is avult eposz

nyerte meg az Akadémia 1831. évi 200 arany jutalmát. (Uo. XCVI. pont.) Ne feledjük, hogy 1831-ben jelent meg a *Csongor és Tünde* is! Egyébként is nagy harc folyt az akadémiai jutalom *első* odaítélése körül. Horvát Árpád-ja mellett szóba került Nyiry István Encyklopediája, Tessedik Ferenc Utazása Franciaország déli részeiben, és — Széchenyi István Hitele is! (SZVORÉNYI JÓZSEF: Szemere Pál Munkái. I—II—III. Bp. 1890. — 1. 37.) — *P. Horvát Endre* (1779—1839) Téti, majd pázmándi plébános. Az Akadémia tagja. Klasszikus szellemű és formájú kisebb költeményein kívül — megjelentek Pesten, 1832. — legjelentősebb két eposza: Zirtz emlékezete. 1814. és Árpád. 1831. — Vörösmarty Stettnerrel együtt 1827 júniusában Pannonhalmán járván, meglátogatták. (L. Toldy levelét Bajzához. Jún. 1. 1827. MTA Ki MIL 4 r. 144. — Vörösmarty és Stettner levelét Toldyhoz. Jún. 25d. 1827.) — WAISBECKER EDE: Pázmándi Horváth Endre szépirodalmi munkássága. Pécs 1927.

188. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 328—9.

A levélről hiányzik a keltezés. Az egyetlen erre rásegítő támaszpontot Lukács Móric belső fejlődéséről szóló vallomásaiban kell keresnünk. „Vörösmarty s Toldy, ez elhunyt mestereim" — mondotta a Kisfaludy Társaság 1876. febr. 6. elnöki megnyitójában. (Minden Munkái. I—II. Budapest 1894. II. 415.) — Első ifjúságomban, noha már ismertem Schillert, Goethét, Shakespearet, Cervantest, Calderont, az utóbbiakat akkor még német és francia fordításokból, Zrínyiről, Kazinczyról, Berzsenyiről, a két Kisfaludyról, Vörösmartyról még sokáig nem volt tudomásom, csak Toldynak Handbuch der ungrischen Poesie című chrestomathiájából értesültem, bámulatomra egy már századok óta lassan fejlődött, gazdag nemzeti költészet létezéséről . . . Költőink műveivel eleinte csak Majláth és Tretter német fordításai segedelmével ismerkedtem meg; mert beszéltem ugyan folyékonyan a parlagi magyar nyelvet, az irodalmi nyelvet még csak meg kellett tanulnom". (Elnöki megnyitó. Uo. — M. M. II. 429.)

Ezek után csak azt lehet feltennünk, hogy Lukács Móricz igen fiatal korában küldhette be értekezését Vörösmartynak. Erre utal levelének az a része, amelyben még nem érzi magát elég otthonosnak az irodalmi nyelvben, s ezért kéri Vörösmartyt, hogy „mesteri kezével" javítson kéziratán. Talán nem is ezen a nyelvbeli fogyatékosságon múlott, hogy Vörösmarty nem jelentette meg a beküldött cikket, amelyben esetleg már az a Lukács Móric jelentkezett, aki felfigyelve a koreszmékre, nemsokára az Athenaeumban Néhány szó a szocializ-

musról c. fog tanulmányt közzétenni (1843). Talán Vörösmarty azért nem közölte, mert félt a cenzortól. A harmincas évek feszült történelmi légkörében: az 1830 februári forradalom idejében élt a magyarság! Valószínű tehát, hogy Lukács Móric levelét 1829—30. tájban írhatta. Tanulmánya nem jelent meg. Azonban a Koszorú 1830. évfolyamában „kijött" két költeménye: Keleti Gnómák. — Egy Hittelen Baráthoz. A tény tehát mindenképpen az, hogy Lukács Móricz igen fiatalon kezdte meg irodalmi működését. Erre vall az egészen primitív írás is.

Lukács Móric (1812—1881) — Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja, az utóbbinak elnöke is. Szépirodalmi, történettudományi, nemzetgazdasági és filozófiai tanulmányokat írt. Az utópista szocializmusnak nálunk egyik első ismertetője és magyarázója. Lefordította Pope tanköltemények az Itészetről, s Byron több művét. Munkáit Gyulai Pál adta ki két kötetben, 1894.

TARTALOM

Levelek 5
1816 7
1820 8
1821 11
1822 17
1823 34
1824 49
1825 64
1826 121
1827 161
1828 192
1829 225
1830 257
Jegyzetek 291
Bevezetés a jegyzetekhez 293
Rövidítések 318
A levelek jegyzetei 321

ME ... Könyvtára MISKOLC

A kiadásért felelős
Az Akadémiai Kiadó igazgatója

Szerkesztésért felelős
Dr. Dolmányos Istvánné

Műszaki szerkesztő
Garamvölgyi Ágnes

Kézirat beérkezett: 1964. III. 28.
Terjedelem: 30,25
Példányszám: 1300
Ak 544 k 6568

65.58844 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető
Bernát György